8,00 + 2,25

Hannibal Hamlin.

DANSK
BIOGRAFISK LEXIKON,

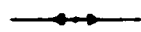
TILLIGE OMFATTENDE

NORGE FOR TIDSRUMMET 1537—1814.

UDGIVET

AF

C. F. BRICKA.

XIV. BIND.

RESEN—SAXTRUP.

KJØBENHAVN.

GYLDENDALSKE BOGHANDELS FORLAG (F. HEGEL & SØN).

GRÆBES BOGTRYKKERI.

1900.

Resen, Hans Hansen, 1596—1653, Biskop, var en Søn af ndfr. anførte Biskop Hans Poulsen R. († 1638) i dennes første Ægteskab og fødtes i Kjøbenhavn 19. Okt. 1596. Da han tidlig viste, at han besad et godt Hoved, blev han sat i vor Frue Skole, fra hvilken han 1614 gik over til Universitetet. Theologiske og filosofiske Studier bleve hans Fag. Kort efter Faderens 2. Ægteskab 1615 rejste Sønnen til Wittenberg, hvor han tilbragte nogle Aar med flittige Studier og fin Professoromgang. Efter henved et Aars Ophold i Hjemmet drog han atter ud i 1619, denne Gang til Strasburg, hvor han især levede sammen med de 2 unge Adelsmænd Niels Trolle og Mogens Sehested, med hvem han foretog en Rejse gjennem Schweits og Frankrig.

Efter flere Rejser og vel tilbragte Studieaar kom R. hjem i Dec. 1620 og blev 1621 efter Skoleherren Palle Rosenkrantz' Valg indsat af sin Fader som Rektor for Herlufsholm Skole, hvorpaa han tog Magistergraden. Her fra kaldtes han 1624 til Professor ved Universitetet, hvor han i 10—11 Aar foredrog forskjellige af de under det filosofiske Fakultet hørende Fag. 1635 valgte det akademiske Konsistorium ham til Sognepræst ved Frue Kirke. Dette Embede overtog han dog ikke, da han s. A. beskikkedes til Professor i Theologien, hvorpaa han 1636 tog Doktorgraden. I denne Stilling virkede han nu i en Række Aar, indtil han 25. Maj 1652 af Sjællands Præsteskab valgtes til Stiftets Biskop efter Dr. Jesper Brochmands Død. Han indviedes til Embedet af sin Svoger Biskop Peder Vinstrup fra Lund. Snart efter sygnede han dog hen og døde allerede 3. April 1653.

R. hører til den Slags Personligheder, hvis Billede det ikke er let at fastholde, fordi de ikke frembyde noget særegent. Af

Ydre var han en kjøn Mand, og han synes at have hørt til dem, der, udrustede med gode Evner og stillede under usædvanlig gunstige Forhold, vandre den slagne Vej fremad uden Afstikkere til højre eller til venstre, udfylde deres Plads med Flid og Dygtighed, men uden i noget Forhold at træde saa dybe Spor, at de ere synderlig kjendelige, naar Arbejdstiden er omme. Til Billedet af R. hører ogsaa, at han levede i et overordentlig lykkeligt Ægteskab med den smukke, elskværdige og af mange attraaede Thale Vinstrup (f. 12. Maj 1604), en Datter af hans Stifmoder i hendes første Ægteskab med Biskop Peder Jensen V. Ved dette Ægteskab knyttedes R. endnu nærmere end forhen til Professorkredsen. Brylluppet stod 14. Febr. 1624 i Bispegaarden, og Ægteskabet var velsignet med en talrig Børneflok, deriblandt den siden bekjendte Præsident Peder Hansen R. (s. ndfr.), og alt var Lykke og Tilfredshed, indtil Husfaderens Sygdom og Død gjorde en brat Standsning. Dette Slag var for tungt for den kjærlige Hustru; Dagen efter Mandens Begravelse døde hun. Samtiden har i stærke Ord vidnet om hendes ædle Egenskaber.

R.s litterære Virksomhed indskrænkede sig til en saadan Række af filosofiske og theologiske Disputatser, som hans akademiske Kald udkrævede, og til en i højeste oratoriske Stil holdt latinsk Sørgetale over Kansler Chr. Friis til Kragerup (1639). R.s theologiske Stade lader sig maaske bedst udtrykke i de Ord, at han var en ulastelig Discipel af sin Fader og af Biskop Brochmand, uden Tendens til Særmeninger, der i nogen Maade kunde fjærne ham fra stræng luthersk Orthodoxi.

Vinding, Acad. Haun. S. 298 ff. Zwergius, Siellandske Clerisie S. 237 ff. Wad, Rektorerne p. Herlufsholm S. 66 ff. *H. F. Rørdam.*

Resen, Hans Poulsen, 1561—1638, Theolog og Biskop. Denne Mand, der ved sin ualmindelig kraftige Personlighed har øvet en Indflydelse i den danske Kirke, der strækker sig langt ud over hans Levetid, var født 2. Febr. 1561 i Landsbyen Resen (paa Jysk Reisen, hvorfor Samtiden ofte skrev hans Navn Reisener) i Skodborg Herred, Ribe Stift, ikke langt fra Limfjordens Bredder. Hans Fader, Poul Hansen, var Stedets Sognepræst († 21. Sept. 1600); Moderen hed Johanne Bertelsdatter († 1. April 1578). Da han var 11 Aar gammel, sattes han i Holstebro Skole, som han besøgte i 4 Aar under Skolemester Tyge Nielsens Vejledning. 1576 kom han i Ribe Skole, hvor han fik Bolig hos Rektoren, den som

Forfatter og siden som Biskop bekjendte M. Peder Hegelund (VII, 211). Men da hans Moder var død, og Faderen havde giftet sig igjen, blev han taget ud af Ribe Skole og sendt til Viborg, maaske af Hensyn til, at Skolen her havde rigeligere Stipendier. Hos Rektor Jacob Holm, siden Biskop i Aalborg (VII, 574), fik han sit Hjem. I Maj 1581 afgik han, ualmindelig godt forberedt, til Universitetet, hvor han endnu s. A., efter et kort Besøg i Rostock, tog den filosofiske Bakkalavrgrad og allerede Aaret efter optraadte som Respondens ved Professorernes Disputatser. Da Pesten 1583 udbrød i Kjøbenhavn, begav han sig hjem; men da man i Viborg trængte til en dygtig Lærer og vidste, hvad han duede til, blev han s. A. antaget til Rektorens Medhjælper som Lærer for de ældste Disciple. I denne Stilling blev han dog kun et Aars Tid, da Kansler Niels Kaas, der selv var udgaaet fra Viborg Skole og fulgte den med Interesse, kaldede ham til Hovmester for den unge og begavede, ved sin tragiske Skæbne siden bekjendte Frederik Rosenkrantz. Med denne gik han i Avg. 1584 til Rostock, hvor de fik Bolig i Professor Lucas Bacmeisters Hus (I, 392). Efter et Besøg i Hjemmet 1586 droge de til Wittenberg, hvor R. 1588 tog Magistergraden som den øverste af 38 Kandidater. Det bemærkes, at «hans velbyrdige Discipel havde da under hans Vejledning forfremmet sig saaledes udi Sprog, boglige Kunster og Filosofi, at han med Berømmelse ogsaa havde kunnet promovere til Magister philosophiæ, om hans Stand og Stat det havde taalt og tilstedt». I Foraaret 1589 vare de atter hjemme, ved hvilken Lejlighed de besøgte Peder Hegelund i Ribe og Tyge Brahe paa Hven; Universitetet tillagde R. det saakaldte kongl. Rejsestipendium, og snart efter finde vi ham og hans unge Ledsager paa nye og længere Rejser. Over Frankfurt a. M. gik deres Vej til Padua, hvis Universitet den Gang besøgtes af mange danske. Her fra gjordes Udflugt gjennem hele Italien over Rom til Sicilien, ja, trods Faren for at blive opsnappede af tyrkiske Fribyttere, besøgte de ogsaa Malta, inden de vendte tilbage til Padua, hvor de atter dvælede i længere Tid. Hjemrejsen gik gjennem Schweits, og til dette Tidspunkt maa det henføres, hvad R.s theologiske Modstander Iver Stub mange Aar derefter rev ham i Næsen, at den Gang var han saa gode Venner med de kalvinistiske Schweitsere, at en Professor i Basel tilbød ham en Plads der og vilde give ham sin Datter til Ægte. Adskilligt, bl. a. en vis Sans for Anvendelse af Modersmaalet i Undervisning, tyder ogsaa paa, at R. i ikke ringe Grad

var paavirket af Ramismen, en videnskabelig Retning, der var opstaaet inden for den reformerte Kirke.

I Okt. 1591 naaede de 2 unge Mænd endelig hjem efter 7 Aars Rejser, som for R. havde været Anledning til at indsamle megen Verdenserfaring og mange Kundskaber; navnlig fremhæves hans Færdighed i det italienske Sprog, som han bevarede, saa længe han levede. Ved sin Hjemkomst fandt han i Niels Kaas, der nu var Formand i Regeringsraadet, en Velynder, hvem det var om at gjøre at skaffe hans udmærkede Evner Anvendelse i Universitetets Tjeneste. En bekvem Lejlighed hertil tilbød sig, da Professoratet i Dialektik eller Logik netop var ledigt. R. kaldedes da 28. Nov. 1591 til dette Embede, hvormed var forbundet theologiske Forelæsninger, og han kom saaledes strax ind paa den Plads, der sædvanlig ansaas for den højeste i det filosofiske Fakultet.

At R. med overordentlig Flid har omfattet sin Lærergjerning, fremgaar bl. a. af den Række Lærebøger, han udgav i de til hans Fag hørende eller tilgrænsende Discipliner. I det hele var det kjendeligt, at Universitetet i ham havde faaet en Kraft, som var anvendelig i mange Retninger, og Følgen blev da ogsaa, at han efterhaanden fik en meget stor Indflydelse paa alle akademiske Sager, særlig efter at han 2. April 1597 i Følge Kansler Christian Friis' Ønske var beskikket til Professor i Theologi. 23. Juni s. A. tog han Doktorgraden; det var netop 25 Aars Dagen efter, at han første Gang satte sin Fod i Holstebro Skole og saaledes havde betraadt den Bane, der nu havde ført ham til Lærdomstempelets Tinde. Hvad hans huslige Forhold angaar, da havde han 14. Juli 1594 ægtet Barbara, afdøde Professor theol. Anders Lauridsens (X, 138) Datter, der i en ung Alder var bleven Enke efter Kanniken Hans Lauridsen i Roskilde. Med hende levede R. i et kjærligt Ægteskab i 7 Aar, i hvilke hun blev Moder til en Søn (Hans Hansen R., s. ovfr.) og 3 Døtre. Hun bortkaldtes 29. Okt. 1601 i Roskilde, hvor Familien havde søgt Tilflugt under den herskende Pest. En Mindetavle af sort, poleret Marmor, som R. lod opsætte over hende i Roskilde Domkirke, findes der endnu og vidner om hans Sorg over Tabet af hende.

Alt som Tiden gik, traadte R. mere og mere i Forgrunden som den, der gav Universitetet og snart ogsaa den danske Kirke sit Præg. Han forfattede 1604—7 den første danske Bibeloversættelse efter Grundtexten — tidligere havde man nøjedes med

Gjengivelser af Luthers Oversættelse. Samtid saa vel som Eftertid har indrømmet, at R.s Værk vidner om stor Indsigt i Grundsprogene, medens man har dadlet, at han alt for slavisk har holdt sig til disses Udtryksformer og ikke har taget tilstrækkeligt Hensyn til det danske Sprogs Krav, hvorved Forstaaelsen vanskeliggjordes, særlig for ulærde Bibellæsere. R. maatte da ogsaa paa sine gamle Dage opleve, at da der atter blev Trang til en Kirkebibel, foretrak man den gamle, der hvilede paa Luthers tyske Oversættelse. Senere kom dog R.s Bibeloversættelse gjennem Hans Svanes Bearbejdelse atter til Ære og har afgivet Grundlaget for de danske Bibeludgaver gjennem lange Tider.

Da Christian IV 1604 havde paabudt en Reform i det lærde Skolevæsen, forfattede R. selv eller lod andre paa Grundlag af hans Forarbejder forfatte, de vigtigste nye Lærebøger (i Grammatik, Logik, Rhetorik, Arithmetik og Geometri), ligesom den forbedrede Skoleplan var hans Værk. Den Anseelse, han nød som en af de lærdeste Mænd i Samtiden, gav ham Adkomst til 1606 at ledsage Kong Christian paa hans Englandsfærd. Ved samme Tid var det R., som med sin stærke Haand mere end nogen anden standsede den Bevægelse, som var oppe, for at fjærne Exorcismen ved Daaben fra den danske Kirke, i det hans Hovedmotiv til at modsætte sig dette Skridt, som Christian IV allerede praktisk havde givet sit Bifald, vistnok var, at det vilde blive udlagt som en Bortgang fra den gamle lutherske Kirkepraxis og som en Tilnærmelse til Kalvinismen. For denne Konfession havde R. nemlig efterhaanden fattet en stærk Afsky, saa han end ikke tog i Betænkning ved en given Lejlighed at betegne den som «den babyloniske Skjøge», en Titel, som man ellers i protestantiske Kredse plejede at lade Romerkirken være ene om at bære. Det blev derfor ogsaa en Hovedopgave for R. at spærre Vejen for Kryptokalvinismen, der siden Niels Hemmingsens Dage havde vundet betydelig Fremgang baade i Kirken her til Lands og ved Universitetet. Hans Bestræbelser i den Retning støttedes ved den store Tillid, som Kansler Christian Friis til Borreby (V, 402) og vel ogsaa Christian IV selv nærede til hans kirkelige Indsigt og Duelighed. Dog skal det siges, at til at begynde med var det ikke R., men en af hans Modstandere, Professor Iver Stub, der gav Anledning til, at den Strid yppedes, der aabenbarede sidstnævntes stærke Hældning til Kalvinismen og derfor blev ham til Fald. I en Disputats havde han nemlig indladt sig paa skarpt at kritisere R s Bibeloversættelse,

hvad denne tog ham meget ilde op, og nu benyttede R. sig af den Omstændighed, at Stub, der var Professor i det filosofiske Fakultet, ikke havde ladet sin Afhandling gjennemgaa de theologiske Professorers Censur, til at rejse en Sag imod ham med det Udfald, at Stub blev afsat (1609), særlig fordi det under Sagen, ved hans egen Tilstaaelse, blev godtgjort, at han nærede stærke kalvinske Sympathier.

Ved Stubs Afsættelse var det blevet aabenbart for alle Kryptokalvinismens Tilhængere, at de i R. havde en mægtig og uforsonlig Modstander, der, naar Lejlighed gaves, vilde søge at fortrænge dem fra alle Pladser, hvor de kunde øve en betydeligere Indflydelse paa den opvoxende Slægt. Intet Under derfor, at de ogsaa fra deres Side med Mistænksomhed vogtede paa hans Ytringer og Foretagender. Og nu traf det sig, at R. ved samme Tid i en Række akademiske Theses («De Deo triuno», 1609; «De uno mediatore» I—III, 1611—13) ligesom i Forelæsninger udtalte sig paa en Maade, der let kunde vække Anstød. For at uddybe Troslivets Inderlighed og for at imødegaa rationaliserende Retninger, der vare oppe i Tiden, særlig inden for den reformerte Kirke, gik R. nemlig — under stærk Fremhævelse af Skriftordet Hebr. 13, 8: Jesus Christus er i Gaar og i Dag den samme, ja til evig Tid — saa vidt i sin Fastholden af Foreningen af Christi guddommelige og menneskelige Natur, at den sidste for ham næsten kun blev et Skin, og at han kom meget nær til den fra den gamle Kirkes Historie bekjendte monofysitiske eller eutychianske Ensidighed. I det hele var han kommen ind paa en spekulativ Opfattelse af Treenighedsdogmet, der paa en Tid, da man med Mistanke betragtede alt, hvad der kunde kaldes ny og uvant Lære, maatte vække Misbilligelse eller dog Ængstelse selv hos saadanne, der ellers stode R. nær i Anskuelser, som Tilfældet f. Ex. var med den lærde Holger Rosenkrantz, der ikke var mindre ivrig end R. selv i Kampen mod Kalvinismen. R.s Lære om Christi Natur var særlig frastødende for Tilhængere af den Philippistiske eller kryptokalvinistiske Retning, der ved deres stærke Sondring mellem Frelserens guddommelige og menneskelige Natur nærmede sig den modsatte Yderlighed og derfor af R. betegnedes som Nestorianere.

Modsigelsen mod R. traadte aabenlyst frem, da Præsten ved Nicolai Kirke Oluf Kock (IX, 327) i sine Prædikener begyndte at ivre mod den formentlig nye og kjætterske Lære, og det i saa heftige og haanlige Udtryk og med saa bestemt en Adresse, at R.

ikke kunde lade det hengaa upaatalt, men indgav en Klage over Kocks Adfærd til Biskop Vinstrup, der foreløbig suspenderede Urostifteren. Denne var imidlertid ikke forknyt, men rejste over til Kongen paa Haderslevhus og overrakte ham en fulminant Klage over R., hvem han beskyldte for, at han under en tiltagen, underfundig og bedragelig Stil søgte at paaliste Kirken nye og kjætterske Lærdomme. Herved forværrede Kock imidlertid kun sin egen Sag. 7. Jan. 1614 befalede Kongen Biskop Vinstrup at lade Kocks Forhold undersøge af en Provsteret, og s. D. udgik der Befaling til nogle Medlemmer af Rigsraadet, Universitetets Rektor og alle Landets Biskopper om at møde paa Koldinghus for i Kongens Nærværelse at paakjende Tvisten mellem R. og Kock, der samtidig indstævnedes til at give Møde. Det gik imidlertid Kock meget uheldig. Provsteretten afsatte ham fra hans Embede, og i Kolding viste det sig, at R., der mødte med et udførligt theologisk-polemisk Indlæg («Clavis theognosias de notione Dei æterna et ideis contra novitios anthropomorphitas»), var sin Modstander saa overlegen i theologisk Lærdom, at denne maatte give tabt, hvorpaa han som Æreskjænder blev dømt til Landsforvisning. Kort efter blev Præsten Niels Mikkelsen Aalborg (I, 12), der i et Privatbrev havde stillet sig paa Kocks Side mod R., ogsaa afsat for formentlig Hælden til Kalvinismen. De i Kolding forsamlede Bisper havde imidlertid, inden de skiltes, indgivet en Forestilling til Kongen, hvori de anholdt om, at det maatte paalægges R. nærmere at forklare sig, da de maatte formene, at der i hans udgivne Theses fandtes nye, uvante og farlige Udtryksmaader, der ikke vare kirkelig anerkjendte og derfor let kunde afstedkomme Forargelse og Mistorstaaelse. Andragendet sluttede med den Bøn, at Kongen ikke maatte vredes paa Biskopperne over dette Skridt, da det var deres Embedspligt at vaage over Enighed og Renhed i Religionen og at forebygge, at fremmede skulde faa Anledning til i deres Skrifter at angribe den danske Kirke.

En Begjæring som denne, fremsat af Landets Biskopper, kunde Kongen ikke andet end tage Hensyn til, og skjønt R. mente, at han tilstrækkelig havde forklaret sig, blev det dog paalagt ham at forfatte et Skrift som det, der var forlangt, og senere ved nærmere mundtlig Forhandling at rydde den uheldige Misforstaaelse til Side. Med sædvanlig Flid og Arbejdskraft tog han da strax efter sin Hjemkomst fat paa Sagen og udarbejdede i kort Tid sit bekjendte Skrift «De sancta fide» eller «Om den hellige Tro», hvori han

i 9 Afsnit udførlig behandlede de Lærepunkter, der i hans tidligere Theses havde været Gjenstand for Mistydning og Modsigelse. I Juli 1614 samledes Biskopperne i Kjøbenhavn med Universitetets Professorer for at drøfte Skriftet, der endnu ikke var trykt og derfor kunde modtage saadanne Ændringer, som man enedes om. Bisperne havde ikke faa Indvendinger, medens Professorerne i det hele gave Skriftet deres Bifald. Det var Kongens bestemte Ønske, at der skulde opnaas Enighed, og da R. bekvemmede sig til flere Ændringer, som Biskopperne ønskede, endte de lange Forhandlinger til sidst med Godkjendelse af hans Skrift, i det han dog maatte love fremtidig at holde sig til de vante og almindelig vedtagne theologiske Udtryksmaader. Det Skrift, der havde været Hovedgjenstanden for Drøftelsen, udkom noget senere baade paa Latin og Dansk og maa vistnok betragtes som R.s Hovedværk. Det vidner ikke blot om Forfatterens store Lærdom, men ogsaa om hans religiøse Sind og dybe theologiske Indsigt. Sproget er imidlertid tungt, og Fremstillingen mangler derfor ofte Klarhed, skjønt det maa antages, at adskillige Dunkelheder ere fjærnede ved Bispernes Censur.

Naar det havde ligget Christian IV og Kansler Chr. Friis saa meget paa Hjærte, at R. maatte klare alle Indvendinger fra sig, da var det ikke blot, fordi de højagtede Manden og vilde have al Mistanke om Vranglære fjærnet fra den danske Kirke, men særlig fordi man ønskede ham til Biskop i Sjællands Stift efter Dr. Peder J. Vinstrup, der efter længere Tids tiltagende Svagelighed var død umiddelbart før det omtalte Møde i Kjøbenhavn. Saa megen Betydning tillagde man dog de Indvendinger, der vare rejste mod R.s Læremaade, at hans Udnævnelse til Biskop først kom 29. April 1615, efter at hans Forklaringsskrift «Om den hellige Tro» var blevet offentliggjort.

Allerede i en Række Aar havde R. faktisk været Universitetets Hoved, nu blev han tillige den dansk-norske Kirkes Primas. Sin Stilling ved Universitetet beholdt han fremdeles, og som Dekan i det theologiske Fakultet ledede han dettes Anliggender, i det han bl. a. forestod en Række Doktorpromotioner, der i hans Tid forefaldt hyppigere end nogen Sinde tilforn. Den første, han kreerede til Dr. theol., var Jesper Brochmand, i hvem han fik en tro Forbundsfælle i Hævdelsen af stræng luthersk Orthodoxi, der nu blev Tidens Løsen. Den aabenbare eller hemmelige Kalvinisme maatte forsvinde af Kirken, navnlig efter at et saa afskrækkende Vidnes-

byrd om den nu raadende Strænghed var givet, som da Biskoppen i Odense M. Hans Knudsen Veile 1616 blev afsat. I Sagen mod ham ser man vel ikke R. aabenbart fremtræde; men der var sikkert flere end R.s bitre Fjende Dr. Christoffer Dybvad, der gave ham Skylden for, at en Mand blev fjærnet fra Bispestolen, der, fraregnet hans unægtelige Forkjærlighed for Calvin og enkelte ubesindige Ytringer, ellers gjorde god Fyldest i sit Embede. Man har da ogsaa ment, at R. har støbt de Kugler, som den beskikkede Aktor, Christen Thomesen Sehested, udskød mod den anklagede Biskop; men nogen Vished derom have vi dog ikke.

Det var maaske et Forsøg paa at berolige Stemningen, naar R., efter at være bleven Biskop, men i sin Egenskab som theologisk Professor, 1615—20 udgav den Række Disputatser, der bærer Titelen: «Pro D. Nic. Hemmingio, de gratia universali seu salutari omnibus hominibus, contra Joh. Piscatorem» I—V. Thi den Omstændighed, at R. her tog Niels Hemmingsens Lære om «Guds almindelige Naade» i Forsvar mod en berømt reformert Professors Angreb, maatte virke forsonende over for de mange, for hvem Hemmingsens Navn var dyrebart. Da Hundredaarsdagen for den lutherske Reformation oprandt 31. Okt. 1617, stod R. ubestridt som den tonegivende i den dansk-norske Kirke. Han var da for 3. Gang Universitetets Rektor, og ved sine Festskrifter: «Jubilæus Christianus» og «Lutherus triumphans» gav han Mindedagen forøget Glans.

Det Løfte, R. ved Forhandlingerne 1614 havde givet, synes han fuldt ud at have holdt sig efterrettelig. Fra dybsindige Spekulationer over det for Mennesker uudgrundelige gik han over til en historisk og bibelsk Theologi med den kristelige Børnelærdom som Midtpunkt. I sin Virksomhed som Biskop lagde han især Vægten paa det opvækkende og opbyggelige, hvilket fremtræder i den Række Ligprædikener og i de talrige Anvisninger til Behandling af Bods- og Bededagstexter («Conciones litaneuticæ»), der haves fra hans Haand (s. Kalkar, Theol. Tidsskrift 1874, S. 81 ff.). Blandt hans Ligprædikener turde den betydeligste være den, han 1612 holdt over Dronning Anna Cathrine. Den Gang var han endnu kun Professor; naar han alligevel fik det Hverv at tale over Dronningen, var det vistnok ikke alene paa Grund af den store Anseelse, han nød, men vel ogsaa af Hensyn til, at Biskop Vinstrup allerede den Gang var svagelig.

I sit Bispeembede var R. nidkjær og aarvaagen, hvad de mange Synodalpaamindelser fra hans Tid bære Vidnesbyrd om.

Ikke blot det lærde Skolevæsens Fremme laa ham varmt paa Hjærte, men ogsaa Folkeundervisningen. En Række Smaaskrifter af ham vidner om, hvor stor Vægt han lagde paa Katekismus-undervisningen, den, som alle skulde have Del i. I sit Skrift «De visitatione catechetica» (1627) udtaler han det Ønske, at den gamle Skik med Konfirmation ved Haandspaalæggelse maatte blive gjenindført som Afslutning paa Katekismusprøven for de unge og som Indledning til deres første Altergang. For R. vare Minderne fra Reformationens Dage dyrebare. For at opfriske dem udgav han paa ny, til Dels i Oversættelse, Skrifter af Savonarola, Luther, Bugenhagen, Melanchthon og Peder Palladius. Hans Mundheld skal have været: «Glemmer jeg dig, min kjære Luther, og din lille Katekismus, da blive min højre Haand forglemt». Et Blik paa Titlerne paa de Skrifter, R. har udgivet, viser noksom, i hvor høj Grad det har været ham magtpaaliggende at gjøre Katekismens Indhold til Menighedens sikre og umistelige Eje.

Da R. i det mindste i sin Manddoms kraftigste Aar stod som en Stridens Mand, der med sin stærke Haand atter tvang det danske Kirkeskib tilbage til Luthers Kjølvand, som det havde været paa Veje til at forlade, maatte Dommen over ham blive meget forskjellig. Medens der var dem, der fnøs af afmægtig Harme imod ham og «Resenianismen», var der andre, der med udelt Beundring saa op til «den store» R.s mægtige Skikkelse. Ogsaa i andre kirkelige Forhold greb denne ind med kraftig Haand og uden Persons Anseelse, som da han 1633 tvang den tyske Præst i Kjøbenhavn M. Bernt Meier (XI, 220), en Mand, som han vistnok ellers havde megen Agtelse for, til at føje sig efter de danske Kirkeskikke og Kirkelove, som han mente at kunne tilsidesætte. Over for den lærde og fromme Holger Rosenkrantz og hans særlige theologiske Anskuelser viste R. derimod større Frisind end Dr. Jesper Brochmand, skjønt R. dog ikke fandt det betimeligt at tage bestemt Afstand fra sin Kollegas, som det maatte synes, pietetsløse Optræden over for den højt fortjente Adelsmand.

R.s Bispeaar faldt til Dels sammen med Trediveaarskrigens Ulykker og Ødelæggelser, der jo ogsaa for Danmarks indre og ydre Historie bleve et sørgeligt Vendepunkt. At den aldrende Biskop derved fik et mørkt Blik paa Tiden og med Opgivelse af Ungdomsidealer lod sig føre med af reaktionære Strømninger, og at han under slige Forhold fandt sig kaldet til at mane til Bod og Bedring, kan jo findes rimeligt. Imidlertid vides det, at han

dog ikke var ret stemt for den forcerede Bevægelse i Retning af stræng Bodstjeneste og Kirketugt, som fik Lovskraft ved den store Forordning af 29. Marts 1629 «om Kirkens Embede og Myndighed», skjønt han, overtalt af Brochmand, føjede sig efter Tidsstrømningen. Det er i det hele kjendeligt, at R. i sine senere Aar mere og mere lod Brochmand raade, maaske i Erkjendelse af hans store theologiske Indsigt og Dygtighed, maaske ogsaa i Erindring om, at Brochmand havde staaet paa hans Side i en kritisk Stund, den Gang Bisperne 1614 gik ham nær paa Livet. R. nærede vel heller ingen Tvivl om, at det var Brochmand, der skulde fortsætte hans Gjerning som Vogter for den dansk-norske Kirkes lutherske Orthodoxi. R.s «Litaniskole» (1632) og flere af ham forfattede eller oversatte Salmer (s. Kirkehist. Saml. 3. R. IV, 375) vidne om, at han var en Ven af Salmesangen. Flere af Kirkebønnerne i de ældre Udgaver af Alterbogen ere forfattede af ham.

Efter at R. siden 1601 havde været Enkemand, ægtede han 12. Nov. 1615 sin Formands, Biskop Vinstrups, Enke, Anne Eisenberg, der overlevede ham, men med hvem han ingen Børn havde. Da denne hans Hustru var formuende, og han selv havde rigelige Indtægter i sit Bispeembede, lykkedes det ham med sin tarvelige og sparsommelige jyske Natur at blive en velhavende Mand. En Del af denne Formue (5500 Rdl.) bestemte han med sin Hustrus Samtykke til Legater for Studenter, Skoledisciple og fattige. Navnlig betænkte han Herlufsholm Skole, hvis Tilsynsmand han havde været, og som han meget yndede, samt Skolen i Holstebro, der havde ydet ham den første Vejledning paa Videnskabernes Bane. I Herlufsholm Kirke lod han opsætte Mindetavler over Herluf Trolle og Birgitte Gjøe; efter hans egen Død rejste Stedets Præst, Skolens forhenværende, vel fortjente Forstander M. Poul Jensen Kolding (IX, 360), ham et anseligt Mindesmærke i samme Kirke.

Efter i flere Aar at have lidt af forskjellige Skrøbeligheder, der dog ikke til Stadighed havde hindret R. i at udføre sin Embedsgjerning, døde han, 77 Aar gammel, 14. Sept. 1638. Efter eget Ønske jordedes han i Peder Palladius' Gravsted i vor Frue Kirke, hvis Sognepræst, M. Niels Poulsen Schandorf, for en stor Forsamling forklarede «Jojadæ herlige Tjeneste, hæderlige Alderdom og Begravelse» (2. Krøn. 24) med Anvendelse paa den afdøde Biskop, i det der tillige gaves en udførlig Fremstilling af hans Levned.

Zwergius, Siellandske Clerisie S. 132 ff. Brandt og Helveg, Den danske Psalmedigtning I. Rørdam, Kbhvns Universitets Hist. 1537—1621 III. O. Andersen, Holger Rosenkrantz.

H. F. Rørdam.

Resen, Peder Hansen, 1625—88, Præsident, Historiker, Retslærd, Søn af ovennævnte Biskop Hans Hansen R., er født i Kjøbenhavn 17. Juni 1625. Efter at være omhyggelig forberedt af private Lærere blev han 1641 sat i vor Frue Skole, hvorfra han 1643 afgik til Universitetet. 1645 tog han theologisk Attestats og var siden et Aars Tid Hører ved vor Frue Skole, indtil han i Maj 1647 i Følge med Rasmus Bartholin (I, 563) tiltraadte sin Udenlandsrejse, der først gik til Nederlandene, hvor R. gjorde et 4aarigt Ophold i Leiden og lagde sig efter Filologi og Retsvidenskab. Her samledes han 1651 med sine 3 Brødre, af hvilke Elias druknede paa en Udflugt til Amsterdam. Snart efter rejste R. til Frankrig og dvælede flere Maaneder i Paris, hvor han i Forening med Mag. Laurids Bording (II, 519) flittig besøgte saa vel lærde Mænd som Boglader og Bibliotheker. Her fra tog han til Orleans og gjorde nu i Fællig med Corfits Trolle og dennes Hovmester Conrad Hesse (VII, 429) en interessant, ikke farefri Rejse gjennem Frankrig og Spanien, og kun Frygt for at blive opsnappet af Tyrkerne afholdt dem fra at sætte over fra Gibraltar til Afrika. Tilbagevejen gik gjennem Sydfrankrig til Genua, hvor R. 1652 skiltes fra sine Rejsefæller for at drage til Padua, hvor han studerede Retsvidenskab et Aars Tid og vandt megen Anseelse hos de studerende, som valgte ham til Consiliarius nationis Germanicæ jurisconsultorum og til Universitetets Vicesyndikus; som saadan havde han Avdiens hos Dogen og Raadet i Venedig, erhvervede et hidtil savnet Privilegium for Universitetet og kunde, om han havde ønsket det, have opnaaet St. Marcusordenen. Hans Portræt blev stukket i Kobber paa de tyske Juristers Bekostning og hans Navn og Vaaben indsatte paa en Sten i Universitetets Mur. En planlagt Rejse til Orienten opgav han ved Efterretningen om sin Faders Sygdom og nøjedes med en Udflugt til Rom og Neapel. Paa Tilbagevejen fik han i Rom Meddelelse om Faderens Død, og i Florents naaede Budskabet om hans Moders Bortgang ham. Over Padua, hvor han nedlagde sine akademiske Æresposter og modtog den juridiske Doktorgrad (Sept. 1653), styrede han nu sin Kurs over Trident, Augsburg, Regensburg, gjennem Sachsen, Brunsvig og Lyneborg til Hamborg og endelig over Lybek til Kjøbenhavn, hvor han landede i Nov. s. A.

Som en ung lærd af store Forhaabninger og som Medlem af en Slægt, der havde et højt anset Navn i den akademiske Verden, var R. selvskreven til en Lærestol ved Universitetet. Da en saadan

1657 blev ledig, ansattes han derfor som Professor ethices og steg 1662 til det juridiske Professorat. Som det var almindeligt den Gang at anvende fremragende Kræfter i flere Embeder paa én Gang, saaledes fandt ogsaa R.s Evner mangesidig Anvendelse. 1664 gjorde Kongen ham til Borgmester i Kjøbenhavn, 1669 blev han Assessor i Højesteret, og 1672 blev Embedet som Præsident i Residensstaden ham betroet; desuden fungerede han 1672—76 i Statskollegiet. 1677 blev han Justitsraad, 1684 Etatsraad, og 1680 fik han Vaabenbrev. I Forarbejderne til Danske Lov tog han Del som Medlem af den 3. Revisionskommission (1680—81). Efter flere Aars tiltagende Svagelighed af Podagra døde han i Kjøbenhavn 1. Juni 1688. Fra 1683 havde han været fritaget for sine akademiske Forretninger uden for Konsistorium, i det han fik Tilladelse til at overdrage dem til Mag. Jens Bircherod. R. havde 8. Juli 1655 i Kjøbenhavn ægtet Anna Meier, med hvem han levede i barnløst Ægteskab; hun var født 26. Febr. 1625 i Itzeho, hvor hendes Fader, Hein M., var en anset Handelsmand, og var Enke efter Michael v. Uppenbusch († 1645 som Tolder i Glückstadt) og Poul Duus († 1654). Hun overlevede R. 1½ Aar og døde i Kjøbenhavn Natten mellem 5. og 6. Dec. 1689.

De Forhaabninger, man knyttede til R., opfyldte han til fulde; han blev en Pryd for den danske Højskole, og i Videnskabernes Historie i Danmark nævnes hans Navn med Ære ved Siden af Wormers og Bartholiners Navne. Som Professor var han vistnok den første, som læste over dansk Ret; som Æmne for sine Forelæsninger nævner han selv — foruden Chronologia juris civilis et ecclesiastici og Fundamenta juris civilis et canonici — Jurisprudentia Romano-Danica eller Lovenes rette Kundskab baade af de romerske og danske Lovbøger, og det vides, at han tænkte paa at udgive sin Forelæsning over dansk Lovkyndighed. R.s levende historiske Interesse drog ham mest til Behandlingen af de gamle nationale Love, af hvilke han udgav adskillige, saaledes 1675 den norske Hirdskraa og den danske Vederlagsret med dansk og latinsk Oversættelse og senere forskjellige gamle Stadsretter (1683), Erik Krabbes tyske Oversættelse af Jyske Lov (1684, med en udførlig Fortale, indeholdende Efterretninger om Danebrogsordenen, Erik Krabbe og hans Slægt m. m.) og Christian II's Love (1684). Som han var Banebryder ved Udgivelsen af disse gamle Mindesmærker, saaledes tilkommer R. ogsaa Æren for at være den første, der gjorde Snorres «Edda» og de mærkelige Oldtidsdigte «Völuspá»

og «Hávamál» tilgængelige ved Trykken (1665 og 1673), alle forsynede med latinsk Oversættelse, «Edda» tillige med dansk. Udgaven af «Völuspá» var væsentlig Gudmund Andréssons Arbejde (s. I, 257), og det samme gjælder det «Lexicon Islandicum», som R. udgav 1683. Heller ikke er der meget af R.s eget i det store historiske Arbejde «Kong Frederik II's Krønnike», som han udgav 1680, i Hovedsagen støttende sig til et efterladt Værk af Lyskander (s. X, 544); men alene det, at han bekostede saadanne Skrifter trykte, er al Ære værd. Et andet historisk Arbejde, der endnu har Værdi, er den Samling «Inscriptiones Hafnienses», han lod trykke 1668 og tilegnede Kansler Peder Reedtz; det indeholder tillige Efterretninger om Tyge Brahe og hans Ophold paa Hven.

Men R.s Hovedværk, det, hvorpaa han anvendte sine fleste Kræfter, og det, der i den almindelige Bevidsthed især er knyttet til hans Navn, er hans store «Atlas Danicus». Hans Hensigt var at give en Beskrivelse af Danmark, indeholdende udførlige Oplysninger om ethvert Steds Historie og Mindesmærker. Allerede 1666 lod han sin første Opfordring udgaa til Gejstligheden om at gjøre Indberetning til ham til Brug ved Værkets Udarbejdelse; det var da væsentlig Antikviteterne, han havde Opmærksomheden henvendt paa, men i senere Anmodninger til Gejstligheden om dens Bistand (1681 og 1686) udbad han sig desuden Underretning om Landets fysiske Ejendommeligheder, dets Favna og Flora m. v. Paa Grundlag af de saaledes indkomne Relationer, af hvilke enkelte endnu ere bevarede, og sine egne Samlinger udarbejdede R. sit Atlas, hvori han tillige indførte en Mængde Aktstykker og Breve, paa Dansk, og man faar en Forestilling om det uhyre Arbejde, der var nedlagt heri, naar man hører, at det optog 30 Folianter. Dertil lod han optage Kort, Prospekter i Fugleperspektiv og andre Afbildninger, som bleve stukne i Kobber eller skaarne i Træ. At faa et saa voluminøst Værk udgivet indsaa Forfatteren nok var uoverkommeligt, og han lod derfor i sine sidste Leveaar Brunsmand (III, 157) og andre gjøre Uddrag deraf paa Latin til Trykken. Som Prøver havde han (1675 og 1677) ladet trykke Beskrivelserne over Samsø og Kjøbenhavn; mere kom des værre aldrig ud, uagtet R. fik forskjellige Begunstigelser til Værkets Udgivelse, der 1685 var saa nær forestaaende, at der blev nedsat en Kommission til at gjennemse det. Efter hans Død gjorde Enken, hvem det i Følge hans Testamente paalaa at besørge Atlasset udgivet, Skridt dertil, i det hun overdrog Mag. Christen Aarsleb (I, 26) at forestaa Tryk-

ningen; men da hun selv snart efter døde, og Aarsleb 1692 blev Landsbypræst, blev Udgivelsen til intet. Hovedværket tillige med de fleste af Kobberpladerne havnede i Universitetets Bibliothek, med hvilket det brændte 1728; endnu haves forskjellige Afskrifter af Bearbejdelserne og Afbildningerne, og om end disse Rester af R.s storartede Arbejde ere umistelige Skatte, kunne de langtfra erstatte Hovedværket med dets rige Indhold.

Maa det med rette siges, at R. ved at ofre Tid og Kræfter paa sit Atlas viste sig som en god Patriot, saa gjælder dette ogsaa om ham paa et andet Omraade. Han var fra sin Ungdom en Elsker og Kjender af Bøger, og hvor meget han var beredt til at ofre for at tilfredsstille sin litterære Lidenskab, fortæller han selv et Exempel paa fra sin Udenlandsrejse, da han besaa det ypperlige Bibliothek i Klosteret Collegium S. Laurentii i Madrid og forgjæves bød 100 Rdl. for at faa Lov til at lade udskrive Bibliothekets Katalog. Fra o. 1659 samlede R. bestandig Bøger; dels kjøbte han dem paa Avktioner — hans Broder Dr. Poul R.s Bibliothek var det første, der foravktioneredes i Kjøbenhavn (1661) —, dels skaffede han sig dem ved at skrive til Bisper og andre lærde i Danmark, Norge og Island, f. Ex. Jacob Bircherod og Peder Syv, dels lod han «en særdeles Person og Studiosus» drage til Skaane for at opkjøbe Bøger; som han selv bemærker, var han ufornøjet i sit Sind, naar han dem ikke bekom. Det lykkedes ham saaledes at tilvejebringe en overordentlig rig Samling af dansk-nordisk Litteratur, hvilken han tillige med, hvad han ellers havde samlet, især af fremmed juridisk Litteratur, forærede Universitetsbibliotheket, hvori disse Fag vare svagt repræsenterede; ogsaa en Mængde Haandskrifter fandtes i Samlingen, over hvilken han 1686 udgav en Fortegnelse, forsynet med hans Levnedsbeskrivelse og Portrætter. Men ogsaa denne sjældne Samling, der hverken før eller senere har haft sin Lige, gik til Grunde 1728. Sin Farfaders betydelige Haandskriftsamling havde han ogsaa skjænket Universitetsbibliotheket. Af kjøbenhavnske Lavsskraaer og andre Aktstykker til Hovedstadens Historie foranstaltede han en stor haandskreven Samling, der til Dels endnu findes i Kjøbenhavns Raadstuearkiv og i Vartovs Arkiv.

At R. ved Siden af sine omfattende litterære Arbejder har kunnet overkomme ogsaa at besørge sine mange heterogene Embeder, selv om han deri fik en og anden Lettelse, er fast ubegribeligt; men alt tyder paa, at denne arbejdsomme og pligtopfyl-

dende Mand har udfyldt sin Plads overalt, hvor han var sat. At han var en from og veltænkende Mand, fremgaar af forskjellige Træk, saa en af hans samtidige kan maaske have Ret i at prise ham som «Dyders Ægteven». Haardt maa det have været for ham at deltage i Dommen over Griffenfeld, hvem han tidligere paa forskjellig Vis havde hædret; man vilde da ogsaa vide, at han siden altid havde en tung Samvittighed.

Univ. Progr. ov. R. (1688) og ov. Anna Meier (1689). O. Nielsen, Kjøbenhavns Hist. og Beskr. V, 416 ff. Smith, Kjøbenhavns Universitetsbibl. før 1728 S 45 ff. Danske Mag. 4. R. VI, 353 ff. *G. L. Wad.*

Resen, Poul, —o. 1725, Krigskommissær, eneste Søn af Hans R., resid. Kapellan til Overhalden i Throndhjems Stift, og Anne Lund, Præstedatter fra Stod sammesteds. Han blev Student fra Throndhjems Skole 1694. I Begyndelsen af 1706 blev han efter kongelig Foranstaltning udsendt fra Kjøbenhavn for at anstille Undersøgelser om de gejstlige Forhold i Finmarken med en Instrux, forfattet af den indfødte Nordlænding Konfessionarius Peder Jespersen. Han tiltraadte strax sin Rejse, der blev meget farlig og møjsommelig, og hvor det kom ham til gode, at han var en øvet Skiløber. I det følgende Aar indsendte han sin Beretning (nu i det norske Rigsarkiv), der vandt Kongens Bifald og foranledigede Befalinger til Biskop og Amtmand. Af hans Dagbog existerer et Fragment, udgivet af Nyerup i «Athene» (I, 136 ff.). 1708 blev han Krigsraad og Krigskommissær i Bergen, hvor han døde o. 1725, og udgav der 1722 en «Parentation» over en afdød Kvinde.

(Norsk) Hist. Tidsskr. 2. R. IV, 10 ff. *L. Daae.*

Resen, Vilhelm, † 1745, s. Reesen (XIII, 576).

Resewitz, Friedrich Gabriel, 1729—1806, Præst, blev født i Berlin 9. Marts 1729 og var Søn af Christian Friedrich R. og Maria Elisabeth f. Reichel. Han studerede i Halle 1747—50 og blev derefter Rejsepræst hos Fyrsten af Zerbst, i hvis Selskab han levede et Aar i Paris. Fyrsten tilbød ham Præsteembedet i Jever, men han afslog Tilbudet, da han nærede Betænkelighed ved at aflægge Ed paa de symbolske Bøger. 1755 var han Privatlærer i Berlin; sammen med Moses Mendelssohn og Nicolai stiftede han et litterært Selskab, som fik ikke ringe Indflydelse i Berlin. 1757 blev han Præst i Quedlinburg, men fortsatte Forbindelsen med Nicolai og var Medarbejder i hans «Allg. deutsche Bibliothek». Hans

Aandsretning karakteriseres derved tilstrækkelig. Da B. Münter (XII, 22) rykkede op i Sognekaldet ved St. Petri Kirke i Kjøbenhavn, indkaldtes R. 1766 til Danmark for at overtage M.s tidligere Embede som Andenpræst ved nævnte Kirke. Her slog han strax godt an og kom i fortrolig Omgang med den tyske Koloni i Hovedstaden: Cramer, J. H. Schlegel og G. B. Funk nævnes som hans nære Venner. Sammen med Münter arbejdede han paa en ny Ordning af Fattigforsørgelsen i Menigheden. Han udgav 1769 «Die Versorgung der Armen», et Skrift, som fandt meget Bifald og medvirkede til, at han under Struensees Regimente og efter Lægen C. J. Bergers Anbefaling fik Sæde i Kommissionen til at overveje en Reorganisation af Kjøbenhavns Fattigvæsen. Efter en af R. udarbejdet Plan indgav Kommissionen Forslag til Waisenhusets Omdannelse til en Realskole, hvilken Plan dog stødte paa heftig Modstand. R. skrev da «Nachricht an das Publikum» (1771) og opnaaede Udstedelsen 16. Okt. 1771 af en Kabinetsordre, hvorved Waisenhuset ophævedes og lagdes ind under en almindelig Plejeanstalt. Da Struensee var styrtet, gjenoprettedes dog Waisenhuset under dets gamle Form.

I Philopatreiasfejden (II, 186) skrev ogsaa R. en Piece, under det betegnende Psevdonym «Misokakias». 1773 udgav han til Oplysningens Fremme et pædagogisk Skrift, «Die Erziehung des Bürgers», som modtoges med stor Begejstring. Etatsraad Ryberg lod af patriotisk Iver Skriftet oversætte paa Dansk. Ogsaa i Tyskland vakte det stor Opmærksomhed og blev af afgjørende Betydning for hans Fremtid. Hans ovennævnte Ven Nicolai i Berlin, til hvem han havde skrevet, at han befandt sig mindre hyggelig i Kjøbenhavn efter Struensees Fald, viste Skriftet til Minister v. Zedlitz, der derefter opfordrede R. til at søge Embedet som Forstander («Abt») ved den store, berømte Undervisningsanstalt Kloster-Berge ved Magdeburg, hvormed var forbundet Stillingen som Generalsuperintendent i Hertugdømmet Magdeburg. R. greb med Glæde denne Lejlighed til at komme bort fra Danmark og overtog 1775 sin nye Værdighed. Han var Fyr og Flamme for at indføre nye Ordninger, — men alt mislykkedes og blev til den sørgeligste Fiasko. R. selv blev et helt andet Menneske: han blev herskesyg og umedgjørlig og skabte sig Fjender i Hobetal. Disses Beskyldninger førte til en Kommissions Nedsættelse for nærmere at undersøge hans Embedsførelse. Først suspenderedes han, og Suspensionen endte 1796 med hans Afskedigelse. I sørgelig Forfatning

henlevede han 10 Aar efter den Tid og døde i Magdeburg 30. Okt. 1806, efterladende som Enke Charlotte f. Godefroy samt 2 Døtre, gifte med preussiske Generaler.

Neue Jahrbb. f. Philol. u. Pädagogik 1829, S. 69 ff. Geschichtsblätter f. Stadt u. Land Magdeburg XX (1885) S. 149 ff. Allg. Deutsche Biographie XXVIII. Fortid og Nutid, et Ugeblad ved M. Møller, 1808, Nr. 11. Nyerup, Lit. Lex.

A. Jantzen.

Restorff, Martin Christian, 1816—97, Handelsmand, fødtes 21. Juni 1816 i Kjøbenhavn. R.s Farfader var en til Kjøbenhavn indvandret tysk Barber og hans Fader Bogtrykker sammesteds. I Foraaret 1848 kom R. til Færøerne, hvor han nedsatte sig som Bager og Konditor i Thorshavn, og sluttede sig strax til dem, som arbejdede for Indførelse af Frihandel. Da den kongl. færøske Enehandel blev ophævet (1856), var der ingen Enkeltmand paa Færøerne, som raadede over tilstrækkelige Midler til at aabne nogen større Kjøbmandshandel; men da lykkedes det den driftige og foretagsomme R. at bevæge de mere formuende Mænd paa Øerne til at træde i Forbindelse med ham til Oprettelse af en større Import- og Exportforretning. Denne Handel har trods den Konkurrence, som den senere fik, stadig hævdet sin Overlegenhed. Men R. interesserede sig ikke for at samle Penge i Bunke; hjælpsom, som han var, støttede han Oprettelsen af det ene Foretagende efter det andet, som tilsigtede Færøernes materielle Opkomst. Mange af de Aktieselskaber, som i de sidste Aartier ere blevne oprettede til Udvikling af det færøske Skibsfiskeri, skylde saaledes R.s Initiativ deres Tilblivelse. — R. døde 24. Juli 1897. Aaret i Forvejen havde han paa sin 80aarige Fødselsdag af Thorshavns Kommunalbestyrelse faaet Diplom som Æresborger. R. var gift med Else Jakobine f. Jakobsen, Datter af Skomagermester P. A. J.

J. Jakobsen.

Reumert, Elith Poul Ponsaing, f. 1855, Skuespiller. R., der er Søn af Adjunkt, senere Sognepræst, Alexander Balthasar Carl R. (f. 1818 † 1877) og Anna Christine f. Ponsaing (f. 1821 † 1881), fødtes 9. Jan. 1855 i Aalborg, blev 1873 Student fra Borgerdydskolen paa Christianshavn og begyndte at studere Medicin, men opgav det for Theatret, og 30. Sept. 1876 debuterede han paa det kongl. Theater som Marcel i «Arbejderliv». Til Trods for sin sympathetiske Ungdom lykkedes det ikke R. at slaa igjennem, og ved Nytaar 1882 gik han til Folketheatret, hvor han 22. Jan. op-

traadte første Gang som Poul Frank i «Hverdagsfolk»; R. blev her hurtig en yndet Fremstiller af muntre Ungersvende og elskværdige Galninger, af livsglade Bonvivanter og slagfærdige Ræsonnører, ligesom han i en Række Bondefigurer lagde en lun Komik for Dagen. 1. Juni 1890 tog R. i sin Glansrolle Frands Halland i «For Alvor» Afsked med Folketheatret og vendte tilbage til det kongl. Theater, hvor han 3. Sept. 1890 gjenoptraadte som Hector i «Hr. Poirier og hans Svigersøn» og endnu i samme Sæson viste sine Evners Rækkevidde i 3 saa forskjelligartede Roller som Daniel Smell i «Gregers», Hasle i «En Skavank» og Knud Bang i «I Ravnekrogen»; af R.s senere Roller kunne nævnes Skolelærer Højgaard i «Hjemkomst», Møller i «Hr. og Fru Møller», Han i «Surrogater» og Holbergs «Jacob v. Thyboe» (1898). — R. har tillige udfoldet en ikke ringe Virksomhed som dramatisk Forfatter, Bearbejder og Oversætter. Af hans originale Arbejder er «Amoriner» 1891 opført paa Dagmartheatret og «Før Daggry» 1894 paa det kongl. Theater; paa Folketheatret har hans Dramatisering «Nøddebo Præstegaard» (1888) gjort stor Lykke. Som Oversætter har han ogsaa omplantet Scheffels Digt «Trompeteren fra Säkkingen» paa Dansk; ligeledes har han redigeret «Julekalender» I—IV (1884—87) og Theaterkalenderen «Da Capo!» (1888 og 89).

R.s Hustru, *Athalia Anna Henriette R.*, f. Flammé, Datter af Konditor Hermann Heinrich F. (f. 1822 † 1870) og Henriette Christine f. Restorff (f. 1819), fødtes 5. Okt. 1858 i Kjøbenhavn, kom 1865 paa Balletskolen, fik 1874 Ansættelse som Balletdanserinde og havde 17. Febr. 1875 sin egentlige Debut som Therese i «Søvngængersken»; den unge Pige gjorde Lykke og steg Aaret efter til Sekonddanserinde og 1878 til Danserinde. Fru R., som hun blev 2. Maj 1882, udviklede sig hurtig til en sikker Danserinde, der i spændstig Kraft og livfuld Dristighed overgik sine Kolleger; i lidenskabelige Roller, som Asta i «Fjældstuen», Frk. Birthe i «Et Folkesagn» og Kirsti i «Brudefærden i Hardanger», naaede hun ved den voldsomme Iver, hvormed hun gav sig hen i Rollen, en ikke ringe dramatisk Virkning. 20. Nov. 1894 kom Fru R. under Zigeunerdansen i «Troubadouren» til Skade paa Scenen og maatte ved Sæsonens Slutning trække sig tilbage fra Theatret. *Arthur Aumont.*

Reuss, Henrik VI Greve af, 1707—83, Amtmand, var en Søn af Henrik XXIV Greve af R. (yngre Linje) til Plauen og Køstritz og Marie Eleonore Emilie f. Grevinde Promnitz og fødtes

1. Juli 1707. Udgaaet fra et udpræget pietistisk Hjem sendtes han 1732 til Danmark, udnævntes 1739 til Kammerherre og blev Aaret efter hvid Ridder. 1742 udnævntes han til Stiftamtmand over Christianssands Stift og Amtmand over Nedenæs Amt, 1746 til Amtmand over Sorø Amt og Aaret efter tillige til Overhofmester ved det nydannede Sorø Akademi og Stiftamtmand over Sorø Kjøbstad. Under sit Ophold her i Landet havde Grev R. tilegnet sig det danske Sprog saa godt, at han ved Indvielsen af Akademiet 1747 holdt Aabningstalen paa Dansk, et Tilfælde, der vistnok er enestaaende blandt de mange Tyskere, Bernstorfferne iberegnede, der i det 18. Aarhundrede indkaldtes her til. Büsching betegner Greven som en Herre ikke uden lærde Kundskaber, ogsaa gudfrygtig og en Menneskeven, men alt for afhængig af sin rige Gemalinde. 1748—54 var han Amtmand over Ringsted Amt og udnævntes 1754 til Amtmand over Sønderborg Amt. 1747 blev han Gehejmeraad og fik 1779 Elefantordenen. 1765 forlod han Danmark og traadte i preussisk Tjeneste som Statsminister. Han døde 17. Maj 1783. — Han ægtede 16. Dec. 1746 Anna Françoise Henriette Suzanne Casada Marguérite Marquise de Monteleone (f. 2. Maj 1725 † 6. Jan. 1761), Datter af Don Antonio Casado Marquis de Monteleone og Marguérite f. Huguetan, Komtesse af Gyldensten (VI, 364). *Louis Bobé.*

Reuss, Jeremias Friedrich, 1700—77, Professor, Generalsuperintendent, er født 8. Dec. 1700 i Horrheim i Württemberg og Søn af Byfoged Aug. R. og Susanne Regina f. Ostertag. 1716 blev han optaget i Klosterskolen i Denkendorf, hvor han fandt en udmærket Lærer i den bekjendte Theolog J. A. Bengel. Sin Skolegang afsluttede han i Klosterskolen i Maulbrünn, hvorfra han 1721 kom til Universitetet i Tübingen. Her mødtes han atter med Bengel, der som theologisk Professor fik stor Betydning for hans religiøse Udvikling. 1729 blev R. Repetent ved det theologiske Seminarium i Tübingen. Paa en Rejse 1731 i Nordtyskland, hvor han traadte i Forbindelse med flere af Speners Disciple, mødtes han ogsaa med den bekjendte Grev Zinzendorf, igjennem hvem han modtog en Kaldelse til Danmark, hvor Christian VI 1732 udnævnte ham til Professor i Theologi og Hofprædikant. I Kjøbenhavn sluttede han sig strax til de pietistiske Præster, og hans Stilling til de orthodoxe Theologer var dermed givet. Allerede ved Tiltrædelsen af sit Professorat mødte han stærk Modstand fra deres Side. De beskyldte ham for at ville indføre den Wolfiske

Filosofi ved Universitetet. Senere, da han tog Afstand fra de egentlige Pietister og sluttede sig til den herrnhutiske Retning, der fremkaldte stærke separatistiske Bevægelser, blev han atter Gjenstand for nærgaaende Angreb. Man beskyldte ham endog for at føre falsk Lære i sociniansk Retning. Efter at han 1735 havde faaet Christian VI's Tilladelse til at gjendrive denne Anklage igjennem et særligt Forsvarsskrift, synes han ikke at have været udsat for yderligere Angreb. Men han havde allerede den Gang begyndt at tabe sin Indflydelse ved Hove, hvor Bluhme (II, 440) nu fik Overtaget. Tidligere havde Kongen afæsket R. Betænkninger om forskjellige kirkelige Spørgsmaal. 1733 maatte han erklære sig om, hvorvidt man burde fritage Præsterne for at tage Folk til Skrifte, og han havde bestemt udtalt sig for denne Indrømmelse, ligesom han ogsaa tilraadede Brugen af en betinget Absolution. Kongen havde fulgt Indstillingen, og flere Præster, deriblandt R. selv, opnaaede disse Indrømmelser. Men da han 1734 fik Befaling til at erklære sig om, hvorledes man skulde stille sig over for den tiltagende Separatisme, vare hans Forslag saa frisindede — han anbefalede endog en Slags Sognebaandsløsning —, at Kongen i den Anledning skrev til Grev Stolberg: «Jeg vilde ønske, at jeg med Ære kunde blive af med den gode Mand.» Men R. beholdt sin Stilling. Han vandt, støttet af Mænd, som stode Hoffet nær, atter Kongens Yndest, og Christian VI satte høj Pris paa hans frimodige Prædikener. 1742 blev han Dr. theol.

R. var Professor theologiæ og Hofprædikant indtil 1749, da han udnævntes til Overkonsistorialraad og Generalsuperintendent i Slesvig og Holsten. R. var en flittig Visitator og dygtig Kateket og synes ogsaa, maaske under Paavirkning af Pontoppidan (XIII, 210), at have haft Øje for de danske Menigheders uheldige Vilkaar i Slesvig. 1757 blev han Professor theologiæ og Kansler ved Universitetet i Tübingen. Men det bør fremhæves, at han ved sin Afgang fra Hertugdømmerne indsendte en Indstilling om, at der af Hensyn til de danske Menigheder burde vælges en særlig Superintendent for Slesvig, og dertil anbefalede H. A. Brorson (III, 126). R. døde 6. Marts 1777. Han var gift med Clara Catharine f. Kreutz, en Boghandlerdatter fra Nürnberg. — R. var en flittig Universitetslærer. Han udgav 16 Disputatser, hvoraf flere optryktes paa ny, og desuden en Række Prædikener, alle paa Tysk.

Zwergius, Siellandske Clerisie S. 815 ff. Nyt theol. Bibl. XVII, 84 ff. Møller, Christian VI og Grev Stolberg S. 76 ff. Allg. Deutsche Biographie XXVIII.

S. M. Gjellerup.

Reuter, Johann Nicolaus, 1761—1829, Præst, blev født i Ekernførde 2. Febr. 1761 og blev fra sin Fødebys Skole dimitteret til Kiel 1780. Efter tilendebragte Studier her blev han 1784 Rektor i Ekernførde; i Skolens Programmer leverede han forskjellige pædagogiske Afhandlinger og skrev selv Sangene til Skolehøjtidelighederne. 1788 lod han sig examinere paa Gottorp for at kunne søge Præstekald. Han blev 1796 Præst i Horsbøl i Tønder Amt og forflyttedes 1811 til Havetofte i Angel, hvor han døde 30. Dec. 1829. Ved Bibelselskabets Aarsfester paa Gottorp holdt han flere Gange versificerede Taler, som ere udgivne i Trykken. I den Harmsske Thesesstrid optraadte han paa Pastor Harms' Side med et lille Indlæg; og endelig har han paa Tysk oversat Provst Boesens Bog for Konfirmander (1806) og Grundtvigs bekjendte Prædiken fra Allehelgensdag 1812 «Hvorfor kaldes vi Lutheraner?». — Advokat *Rudolph Jens Christian R.* (f. 8. Juni 1801 i Horsbøl, † 8. Maj 1884 i Slesvig By), bekjendt som slesvig-holstensk Politiker, er hans Søn.

Lübker u. Schröder, Schlesw.-Holst.-Lauenb. Schriftsteller-Lex.

A. Jantzen.

Revenfeldt, Ditlev, 1684—1746, Officer, Overkrigssekretær. Af ndfr. nævnte Conrad Greve Reventlows 3 uægte Børn, som 1695 adledes med Navnet Revenfeldt, var Ditlev, den ældste, født 1684 paa Sandbjærg. 1686 fik han af Faderen Gavebrev paa Vandlinggaard ved Haderslev, som dog atter blev solgt 1701. 1700 blev han Kornet ved Ahlefeldts Kyrasserregiment, 1702 Lieutenant, kom 1704 til Livregiment til Hest, blev 1705 Kapitajnlieutenant og karakt. Ritmester, 1706 virkelig Ritmester ved C. R. af Württembergs Kyrasserer, 1709 ved Livgarden til Hest, 1711 Major, 1712 karakt. Oberst, 1716 Chef for 1. jyske Rytterregiment, 1723 for Livregiment til Hest og Generalmajor. Han havde deltaget i den spanske Arvefølgekrig og den store nordiske Krig og var bleven haardt saaret ved Gadebusch 1712. Efter J. C. Kørbitz' Død (IX, 642) valgte Frederik IV i Begyndelsen af 1727 R. til Overkrigssekretær for Hær og Flaade, nærmest vel fordi han var Dronning Anna Sophies Halvbroder. I det mindste omtales han som ubetydelig af Udvortes og temmelig indskrænket af Forstand. Hans Funktionstid, der ikke er kjendetegnet ved nogen Foranstaltning af Interesse, varede til Tronskiftet 1730, da han ligesom de øvrige Medlemmer af den Reventlow-Holsteinske Kreds blev fjærnet fra Centralstyrelsen. R. blev foreløbig pensioneret paa den Maade, at hans Svoger Fr. Rostgaard, der blev

Translatør ved Øresunds Toldkammer, maatte svare R. Halvdelen af Embedets Indtægter. Dette hørte op 1732, da R. blev Kommandant paa Kronborg. 1742 ombyttede han denne Post med Kommandantskabet i Rensborg, hvor han døde 18. Juli 1746. Han var bleven hvid Ridder 1727, Generallieutenant 1734. Gift med Anna Cathrine f. Woldenberg, der antagelig var Datter af forhenværende Oberstlieutenant ved Livregiment Dragoner Johan W.

Personalhist. Tidsskr. 3. R. I, 119. Mnemosyne III, S. XXVI. Bruun, Fr. Rostgaard I, 83 f. 403. *H. W. Harbou.*

Reventlow, Anders Jacobsen, —1535, til Søbo, stammede fra en alt i det 14. Aarhundrede paa Fyn bosat Linje af Slægten R. og var en Søn af Jacob Knudsen R. til Søbo og Anne Flemming. Fra 1520 var han Lensmand over Salling Herred, og han synes i de følgende Aar at have holdt fast ved Kong Christian II, der i Marts 1523 ogsaa indsatte ham til Høvedsmand paa Næsbyhoved. Han samlede ved denne Tid en Hob Landsknægte, som han førte til Middelfart for der fra at bemægtige sig de ved Snoghøj liggende Skuder og Færger og saaledes hindre Overfarten fra Jylland til Fyn. Men hans Planer mislykkedes, og da det gik Kongens Sag slet, mistede A. J. inden Aarets Udgang begge sine Len. Hans Faders Morbroder Bisp Lage Urne gjorde ham vel 1527 til Lensmand paa Bispesædets Slot Dragsholm, men da Bispen døde 1529, mistede han dette Len det følgende Aar. Klog af Skade holdt han sig efter Kong Frederik I's Død til sine Standsfæller og deltog i Hyldingen i Hjallese Kirke 1534, men Aaret efter faldt han for Assens. I hans Sognekirke Jordløse findes en smuk Ligsten over ham og hans Hustru, Sidsel Nielsdatter Lange († 1553). *Thiset.*

Reventlow, Anna Sophie, s. Anna Sophie (I, 289).

Reventlow, Arthur Christian Detlev Ludwig Eugenius Greve, 1817—78, Amtmand, Søn af Kammerherre, Oberstlieutenant Ludwig Detlev Greve R. (f. 6. Juni 1780 † 10. Juni 1857) og Agnes f. Friherreinde v. Hammerstein-Loxten (f. 18. April 1795 † 19. Jan. 1824), var født 4. Jan. 1817 paa Sandbjærg og gik i Flensborg Skole. Han tog 1841 juridisk Examen i Kiel, var 2 Aar Sekretær hos Landfogeden i Sønderditmarsken og blev 1844 Avskultant i Regeringen paa Gottorp, 1850 Kammerherre. 1848—50 gjorde han Tjeneste som Premierlieutenant à la suite i den danske Armé, og

1850 udnævntes han til Amtmand over Tønder og Løgumkloster Amter samt til Overdiggreve. 1853—54 var han kongl. Kommissarius i den slesvigske Stænderforsamling. 1860 udnævntes han til Amtmand over Kiel, Cronshagen og Bordesholm Amter samt til Kurator for Kiels Universitet og fik i Dec. 1863 Afsked fra disse Embeder. Efter Slesvigs Inkorporation i Preussen søgte han forgjæves Ansættelse som preussisk Landraad, men blev dog af Baron Zedlitz benyttet til at lede en Kommission om Vandbygningssager. Fra 1865 boede han paa Sandbjærg Slot, hvor han døde 8. Febr. 1874. Han blev 27. Sept. 1850 gift med Georgine Albertine Ernestine v. Ahlefeldt (f. 15. April 1828), Datter af Kammerherre Carl Fr. Georg v. A. til Saxtorf.

Alberti, Schlesw.-Holst.-Lauenb. Schriftsteller-Lex. *H. R. Hiort-Lorenzen.*

Reventlow, Cai Friedrich Greve, 1753—1834, Statsminister, var Søn af ndfr. anførte Overkammerherre Ditlev Greve R. († 1783) og fødtes 17. Nov. 1753 i Paris. I Hjemmet i Kjøbenhavn vare de senere Biskopper N. E. Balle og H. F. Janson Lærere. I Efteraaret 1769 blev han sammen med Broderen Fritz immatrikuleret i Gøttingen, hvor de studerede sammen med Brødrene Stolberg og C. F. Cramer. Paa en Rejse til Brunsvig i H. C. Boies Selskab lærte de Lessing at kjende, forlode i Paasken 1773 Universitetet og vendte tilbage til Hjemmet. Her udnævntes R. s. A. til Avskultant ved Overretten paa Gottorp og blev 1776 udnævnt til Raad. 1774 blev han Kammerherre, foretog 1777 en Rejse gjennem Frankrig og Holland og udnævntes 1779 til Gesandt i Spanien. Han forblev i denne Stilling, indtil han efter Regeringsforandringen 14. April 1784 hjemkaldtes og overøstes med Embeder af A. P. Bernstorff. Han udnævntes til Overceremonimester og Overkammerjunker (til 1797), Amtmand i Flensborg samt Medlem af Overbankdirektionen (til 1802) og Kanalkommissionen (til 1797) og fungerede (med A. P. Bernstorff som Stedfortræder) til 1802 tillige som Chef for det kongl. Bibliothek, af hvilken Institution han i flere Henseender har gjort sig fortjent. 1793 blev Bibliotheket aabnet for Publikum. 1793—1803 var han Chef for det kongl. Mønt- og Medaillekabinet og 1794—1802 for det kongl. Kunstkammer. Samtidig tiltraadte han Besiddelsen af de efter Faderen arvede Godser Altenhof, Glasau og Askov. I April 1788 udnævntes han til Gesandt i Stockholm og beklædte dette Embede til April 1794. Hans værdifulde, 1895 offentliggjorte Gesandtskabsrapporter om Kong

Gustav III's Mord 1792 ere prægede af en mild, forsonende Opfattelse af den ulykkelige, i Danmark ellers saa forhadte Konge.

Efter Bernstorffs Død udnævntes R., der 1782 var bleven hvid Ridder og 1790 Gehejmeraad, 5. Juli 1797 til Statsminister og Chef for tyske Kancelli. Kun faa Aar beklædte han disse Stillinger. I Aaret 1802 saa Regeringen sig foranlediget til at udskrive nye Skatter i begge Kongeriger og Hertugdømmerne. Ved denne Lejlighed hævdede Ridderskabet i Slesvig og Holsten sin Skattebevillingsret og indkom med Klage til Kongen over Indgreb i dets Rettigheder. Medens C. D. F. Reventlow og Schimmelmann, selv store Jordegodsejere og knyttede til den slesvig-holstenske Adel ved mange Baand, paastode Kongens Ret til at udskrive denne Skat i alle Landsdele og af alle Undersaatter, fandt Ridderskabets Protest Støtte hos Cai R. Da hans Forestillinger ikke toges til Følge, indgav han umiddelbart efter, at Skatteforordningen var bleven vedtaget i Statsraadet, sin Afskedsbegjæring og blev 12. Dec. «paa Ansøgning allernaadigst», ikke i Naade, entlediget. Kronprinsen glemte dog senere den Uvilje, han havde fattet mod R. 1808 udnævntes denne til Gehejmekonferensraad, og 1816 blev han beskikket til Gouvernør og Landdrost i Lauenborg, fik Ordre til i Avg. s. A. at tage mod Undersaatternes Hylding og blev dekoreret med Elefantordenen. Resten af sit Liv tilbragte R. for det meste paa sit Gods Altenhof, som han i enhver Henseende forbedrede. Her døde han 6. Avg. 1834.

Perthes betegner ham som «den sidste af den svundne Tids store Adelsmænd, den ædleste, Fædrelandet har ejet». Niebuhr fremhæver det stille, huslige Liv, han selv som Statsminister vedblev at føre. «I hans Hjem, hvor hverken frivole Ting eller ligegyldige Mennesker vare Taleæmner, kunde man bedre end noget andet Sted udhvile sig i en ren og naturlig Samtale.» Ogsaa Rist roser hans store menneskelige Egenskaber, hans Retsind, Velvilje og Religiøsitet. Charlotte Schimmelmann omtaler dog en hos ham fremtrædende tvivlraadig Holdning og Mangel paa Evne til at handle i stort og smaat. Han viste sig som Tilhænger af Lavaters mystisk-religiøse Retning og var et af de ivrigste Medlemmer i den af hans intimeste Ven Landgrev Carl af Hessen, Kronprinsen og Bernstorff dannede Aandeseerklub, der 1793 indkaldte Lavater, som ogsaa har tilegnet R. sine «Briefe üb. die Schriftlehre». — R. var gift 2 Gange: 1. (6. Nov. 1785) med Wilhelmine Magdalene Ulrikke f. Komtesse Bernstorff (f. 1766, † 10. Maj 1787 i Kjøben-

havn), Datter af Joachim Bechtold Greve B. til Gartow og Magdalene Hedevig f. v. Lowzow; 2. (24. April 1797) med Emilie Louise Henriette f. Komtesse Bernstorff (f. 7. Okt. 1776 † 26. Nov. 1855 i Preetz), Datter af Statsminister A. P. Greve B. (II, 139).

Ørsted, Af mit Livs og min Tids Hist. II, 196 ff. Rist, Lebenserinnerungen II, 248 f. Museum 1895, I, 188 ff. Bobé, Efterl. Papirer fra den Reventlowske Familiekreds III, 362. Samme, Lavaters Rejse til Danmark, passim.

Louis Bobé.

Reventlow, Christian Ditlev Greve, 1671—1738, Officer, Overpræsident i Altona, den eneste af nedennævnte Storkansler Conrad Greve R.s ægtefødte Sønner, der naaede den voxne Alder, var født i Haderslev 21. Juni 1671. Hans Opdragelse synes at have været ledet med Omhu; efter et kort Studium ved Kjøbenhavns Universitet blev han, 15 Aar gammel, sendt udenlands for at uddanne sig videre, især til Soldat og Diplomat; han sluttede sin Rejse i Kronprins Frederiks Følge 1691—92. Allerede forinden var R. lejlighedsvis bleven anvendt som overordentlig Sendebud til fremmede Hoffer for at overbringe Lykønskninger o. l., siden fik han mere betroede Hverv; hovedsagelig var det dog den militære Vej, han slog ind paa. Som overtallig Oberst blev han 1692 ansat ved la Forests Rytterrègiment ved de danske Hjælpetropper i Irland; Aaret efter gjorde han i Slaget ved Steenkerke Tjeneste som Generaladjudant hos Kong Vilhelm III af England. 1694—97 var han Chef for holstenske Dragonregiment, der i dette Tidsrum var overladt Hertugen af Gottorp, og derefter i 17 Aar for Livregiment til Hest; paa samme Tid stod han imidlertid ogsaa i kejserlig Tjeneste, hvor han 1694 paa egen Bekostning hvervede et Infanteriregiment og senere bl. a. kæmpede ved Rhinen under Markgrev Ludvig af Baden. Hans dobbelte Tjenesteforhold gjorde, at han jævnlig laa paa Rejse mellem Kjøbenhavn og Wien, og han kunde derfor saa meget lettere anvendes til fortrolige Sendelser til tyske Hoffer. Paa Gjennemrejsen i Dresden afsluttede han saaledes 1699 en hemmelig Alliancetraktat med Kong August II og optraadte her med saa megen Snildhed, at han ganske skuffede den drevne svenske Diplomat Mauritz Wellingk.

Under Krigen 1700 var R. ved Hæren i Holsten, men blev efter Freden i Traventhal s. A. sendt til Carl XII i Lejren ved Rungsted for at bevæge Svenskekongen til at forlade Sjælland. Da der Aaret efter blev sendt et Hjælpekorps i Sømagternes Tjeneste til Nederlandene og et i Kejserens Tjeneste til Italien, gik

R.s Regiment med det første, medens han selv som Generalmajor af Kavalleriet blev ansat ved det andet, dog kun paa Papiret. I Virkeligheden gjorde han Tjeneste ved den i Sydtyskland kæmpende kejserlige Armé, stod 1703 som Fører for et selvstændigt Korps ved Passau og tog 1704 Del i Slaget ved Høchstedt. Senere, da det danske Korps var sendt til Ungarn, stod R. i Italien, hvor han blev haardt saaret i Slaget ved Cassano 1705. Den berømte Prins Eugen, der i disse Aar var R.s nærmeste foresatte og Læremester, nærede stor Tillid til ham, og naar Prinsen midlertidig forlod Armeen, overdrog han gjentagne Gange Overbefalingen til R., der 1703 var bleven kejserlig Feltmarskal-Lieutenant, d. e. Generallieutenant, og 1706 avancerede til Felttøjmester, d. e. General af Infanteriet. 1707 fik han denne sidste Grad i den danske Hær og forlod nu Kejserens Tjeneste. Efter at han 1708—9 havde ledsaget Frederik IV paa hans bekjendte Rejse til Italien, blev R. sidstnævnte Aar sendt til Wien, bl. a. for at sikre Danmark Kejserens velvillige Nevtralitet under en eventuel Krig, og der fra til Dresden for at medvirke ved Fornyelsen af Forbundet mod Sverige. Ved Hjemkomsten betroede Kongen ham Overkommandoen over den Hær, med hvilken han vilde prøve paa at tage Skaane tilbage.

R.s Instrux som Overgeneral gav ham temmelig frie Hænder. Man kan se, at han har studeret Felttoget i Skaane 1676 (jvfr. VIII, 500), og han lagde sin Plan til Dels i Overensstemmelse dermed; men de Forhold, der havde betinget, at Krigen den Gang var begyndt saa smukt, vare nu ikke tilstede. Da R. 12.—13. Nov. 1709 var gaaet i Land ved Raa, tæt syd for Helsingborg — som ikke længere var Fæstning, og hvor han derfor opkastede Feltforskansninger —, tvang Vejenes Ufarbarhed ham foreløbig til at holde sig passiv. Midt i Jan. gjorde Frosten Ende paa denne Vanskelighed, men paa samme Tid hindrede den Flaadens Medvirken ved et Angreb paa de skaanske Kystfæstninger. R. nøjedes derfor med at indeslutte Landskrone og Malmø, og med Helsingborg som eneste Operationsbasis gik han med en Del af sin Hær lige mod Christiansstad og videre til Carlshamn. Han gjorde Regning paa ved en Besættelse af Hovedvejene at kunne spærre Forbindelsen mellem Skaane og det øvrige Sverige; men hertil var hans Styrke meget for ringe, og det Haab, han havde næret om, at Generallieutenant Tritzschler ved et Indfald fra Norge skulde binde en betydelig Del af den svenske Hær, viste sig lige saa illusorisk; begge Dele burde R. have indset i Forvejen. Da nu

Stenbock samlede en overlegen Styrke i Smaaland, saa R. sin Forbindelse med Basis truet og maatte gaa tilbage. Under Retræten blev han heftig syg, vistnok af Gigtfeber, og maatte 27. Febr. afgive Kommandoen til Jørgen Rantzau, hvis Nederlag uden for Helsingborg 11 Dage senere gjorde Ende paa Felttoget (s. XIII, 465).

Skylden for, at dette ikke blev iværksat paa en heldigere Aarstid og med tilstrækkelige Kræfter, var Frederik IV's; men Overgeneralen, der havde været med til at raade Kongen til alligevel at begynde Krigen, bærer selvfølgelig sin store Del af Ansvaret. Hans Ledelse af Felttogets Enkeltheder fortjener derimod al Anerkjendelse, hvad den ogsaa vandt hos hans Underførere, som dog alle vare ældre end han. «R.s Kapacitet og Vigilence kan ikke noksom roses», skriver Rantzau til Kongen, «han tager sine Mesurer med en Justice og Fermetet som faa eller ingen, saa længe jeg har været i Verden, og arbejder for sin Herres Interesse uden Egennytte, hvorved han animerer Officererne saa vel som Generalerne til at følge hans Exempel.» Han skred ogsaa direkte ind mod Generalernes «Egennytte» og befalede f. Ex., at alle Forsendelser af Kornvarer o. l. fra Skaane til Danmark, om de saa gik «under hans eget Navn»(!), skulde stoppes og anvendes til bedste for Tropperne. Forplejningsforholdene vare nemlig gjennemgaaende maadelige, skjønt R. stadig ved energiske Forestillinger over for Kongen paaviste, hvor skadeligt dette var for Disciplinen.

I lang Tid var R. legemlig og aandelig nedbrudt, og han kom ikke tiere til at kommandere Hæren. Derimod fik han i Efteraaret 1712 paa ny overdraget et vigtigt militær-diplomatisk Hverv, i det han under Felttoget mod Stenbock var akkrediteret ved Zar Peters og Kong August II's Hovedkvarter. Da Zaren efter Slaget ved Gadebusch (20. Dec.) viste Tilbøjelighed til at vende hjem til Rusland, lykkedes det R.s djærve Optræden at faa ham fra denne Desertion, og understøttet af F. J. Dewitz, der med en betydelig dansk Rytterstyrke forenede sig med den russisksachsiske Hær, formaaede han Zaren til at følge efter Svenskerne ind i Holsten (jvfr. IV, 255).

Undervejs havde Stenbock begaaet den Vandalisme at afbrænde den aabne By Altona, og for at faa denne bragt paa Fode igjen var der saa meget større Trang til en kraftig Haand, som Magistraten ved at flygte bort inden Fjendens Ankomst havde godtgjort sin Evne- og Viljeløshed. I Marts 1713 udnævnte Kongen derfor R. til Overpræsident i Altona med saa at sige diktatorisk

Myndighed. I forholdsvis kort Tid fik han Byen rejst, smukkere og regelmæssigere end forhen; men ogsaa i andre Retninger nævnes han som «restitutor urbis». Magistratens uduelige og, som det viste sig, uredelige Styrelse havde bragt Byens Finanser i største Uorden og fremelsket al Slags Demoralisation hos det menige Borgerskab. R. bragte imidlertid snart bedre Tilstande til Veje og traf paa «Politiets og Kommerciens» Omraader mange Foranstaltninger til Byens Opkomst. Det er dog først Eftertiden, der ret har anerkjendt dette; ved den noget summariske Maade, hvorpaa R. iværksatte Reformerne, stødte han an mod mange Smaainteresser, og som Naboer til den frie Hansestad følte Altonas Borgere sig vel ogsaa særlig krænkede ved, at R., da de gamle Borgmestre vare afsatte, i hele sin Embedstid ikke lod vælge nye. En stadig Kilde til Misfornøjelse var fremdeles det endnu bestaaende saakaldte «Reventlow-Stift», der efter sunde og fremskredne Principper skulde være Centralorgan for Byens hele Fattigforsørgelse; af de med Oprettelsen af Stiftelsen, hvortil hørte Waisenhus og Kirke, forbundne Omkostninger havde R. af egne Midler tilskudt en Del, men langtfra alt, og det var derfor unægtelig et Overgreb, at han i Fundatsen forbeholdt sig og sine Efterkommere Bestyrelsen i al Fremtid. Over for Hamborg, der jo bestandig stod i spændt Forhold til den danske Krone, hævdede R. kraftig, men undertiden ret haardhændet, dennes Rettigheder; en Gang lod han saaledes de Ledninger, der fra holstensk Grund førte Drikkevand til Staden, skære over.

R. var tillige Landraad i Slesvig og Holsten og havde, saa at sige paa Vuggen, faaet Exspektance paa Faderens Embeder som Amtmand i Haderslev og Overjægermester, i hvilken sidste Egenskab han havde hele Landets Skovvæsen under sig (s. herom ndfr.). Af de ham desuden tildelte Hverv maa nævnes, at Frederik IV, da den Kommission, der efter den store Ildebrand 1728 var nedsat for at lede Kjøbenhavns Gjenopbyggelse, ikke arbejdede rask nok, greb til den nærliggende Udvej at lægge Arbejdet i de samme Hænder, som 16 Aar tidligere havde ledet Altonas. Uagtet R. ogsaa her havde Sammenstød baade med offentlige Myndigheder og private, vandt han dog i Længden Paaskjønnelse for den Dygtighed, Iver og Uegennyttighed, hvormed han løste Opgaven.

Til Hoffet var R. selvfølgelig nøje knyttet. Christian V havde staaet Fadder til ham og trolovet ham med sin Datter Anna Christiane Gyldenløve († 1689); han havde 1698 skjænket ham Kammer-

herrenøglen og det hvide Baand. Til Frederik IV, der 1707 gjorde ham til Gehejmeraad og Elefantridder, stod han som jævnaldrende i endnu nærmere Forhold; men da Kongen 1712 lod sig vie til venstre Haand til hans Søster Anna Sophie, gav R., i Modsætning til den ældre Søster og hendes Mand U. A. Holstein, ret uforbeholdent sin Misstemning til Kjende over dette tvetydige Forhold. Han sluttede sig nøje til Kongens Søskende, der dannede en Slags Opposition, og baade han og hans Hustru modtoge fra Dronning Louise Beviser paa hendes Paaskjønnelse af deres Holdning i denne Sag. 1719 tog R. dog imod Udnævnelse til Overkammerherre, og da Anna Sophie 1721 blev Kongens retmæssige Gemalinde og Landets Dronning, synes Broderen, der i 9 Aar ikke havde villet se hende, at have ladet sine Skrupler falde. Han skal den Gang have haabet paa at blive Medlem af Konseillet og Storkansler, men Holstein, hvem han hadede «souverainement», blev ham foretrukken.

Ved Tronskiftet 1730 hørte R. derfor paa ingen Maade til dem, der stode Enkedronningen nærmest, men Christian VI nærede dog Uvilje mod ham og fratog ham det indbringende Overjægermesterembede. 1732 gik han ogsaa af fra Posten som Overpræsident, den han imidlertid stadig havde varetaget uden Løn. Anledningen var nærmest Fattigstiftelsen, hvis Fundats det nu efter en langvarig Proces lykkedes Altonaerne at faa ændret.

R. var vel for sin Tid Landets største Godsejer. Efter sin Fader arvede han bl. a. Grevskabet Reventlow (Sandbjærg) i Sundeved. Selv erigerede han Grevskabet Christiansborg (nu Christianssæde) paa Laaland og Stamhusene Frisenvold og Krænkerup, der nu (det førstnævnte substitueret med Gods paa Laaland) tilsammen danne Grevskabet Hardenberg. Baroniet Brahetrolleborg, der var hjemfaldet til Kronen, gav Kongen ham som Len 1722. Af ikke baandlagte Godser ejede han Tølløse paa Sjælland, Sehested i Slesvig og Bothkamp i Holsten; om det sidste Gods førte han og hans Hustru en bitter Strid med hendes Broder Grev Cai Lorents Brockdorff (jvfr. III, 98); det blev senere solgt. Ogsaa andre af Godserne havde han faaet ved sit Giftermaal (i Sommeren 1700) med *Benedicte Margrethe* f. *Brockdorff*, f. 1678, † 7. Juni 1739 paa Tølløse, hvor ogsaa R. selv var død 1. Okt. 1738. Hun var Enke efter den rige Kammerjunker Jørgen Skeel til Gammel Estrup, Krænkerup m. m. og Datter af Oberst Cai B. til Bothkamp. I Modsætning til R., der skildres som en kjærlig og omhyggelig Fader, har hun ikke efterladt sig noget godt Navn hos sine Efter-

kommere. Hendes Hovedfejl var en umættelig Gjerrighed, der ikke engang lod hende anvende det tilbørlige paa Sønnernes Opdragelse. Hun indlod sig i alle Haande Spekulationer og kunde herved være ret hensynsløs i Valget af sine Midler. Som et Bevis paa, hvor ilde anset hun var, maa ogsaa nævnes Rygtet om, at hun i Felttoget 1709—10 skulde have beriget sig ved Leverancer til den Hær, som hendes Mand kommanderede. Dette kan ikke godt være bogstavelig rigtigt; men det tidligere omtalte Forbud, som R. nedlagde mod Udførsel fra Skaane, om det saa skete under hans eget Navn, kan tyde paa, at hun paa anden Maade har skaffet sig ulovlig Fordel. Naar Grevinden ved sin Havesyge har sat en Plet ogsaa paa R.s Navn, synes det derfor at have været, fordi «det var hende og ikke ham, der regerede i Huset», og R. maatte ligeledes paa andre Maader undgjælde herfor. Ved at stifte Partier for deres Børn uden Kongens Samtykke forøgede hun saaledes Christian VI's Uvilje imod ham. Men ved Siden heraf maa det ikke glemmes, at den kloge og energiske Dame var sin Mand en trofast og opofrende Hustru i alle Livets Forhold, en uvurderlig Støtte ved Styrelsen af de store Godser, der hovedsagelig synes at have hvilet i hendes Hænder. Deres Forhold til Guldmageren J. C. Dippel er omtalt IV, 274 f.

Danmarks Adels Aarbog 1893, S. 389. Zeitschr. d. Gesellsch. f. d. Gesch. Schlesw., Holst. u. Lauenb. XXII, 89 ff. Bobé, Efterl. Papirer fra den Reventlowske Familiekreds I, S. XXI ff. Feldzüge des Pr. Eugen v. Savoyen VIII, passim. Holm, Danmark-Norges Hist. 1720—1814 I, 50. 228. 265. 492 f. N. Staatsbürg. Mag. V, 383 ff. 393 ff. Altonaer Nachr. 12.—14. Okt. 1882. Lieboldt, Das neue Reventlow-Stift (1885). Berlingske Tid. 30. Marts 1886. Danske Herregaarde X: Christianssæde. *H W. Harbou.*

— Som *Overjægermester* 1699—1730 stod C. D. Reventlow i Spidsen for Bestyrelsen af Landets, særlig Statens, Skove og Jagtvæsen, som han omfattede med megen Interesse. Bl. a. arbejdede han ivrig paa at faa en Del af de trykkende Brændedeputater ombyttede med Tørv; han søgte i det hele at bevare Skovene gjennem Fredning og Formindskelse af Hugsten; derimod har han næppe tilstrækkelig haft Blik for Nødvendigheden af at indføre en ny Driftsmaade med regelmæssige samlede Foryngelser, hvilket 1721—22 blev forsøgt under Ledelse af en Over-Skov- og Vandinspektør François Brice Vuillot eller Vaillot. *A. Oppermann.*

Reventlow, Christian Ditlev Greve, 1710—75, Gehejmeraad, Søn af forannævnte Chr. Ditl. Greve R. († 1738), er født 10. Marts

1710; kun 19 Aar gammel blev han hvid Ridder og udnævntes 1735 til Kammerherre. Da han 12. Febr. 1737 ægtede Johanne Sophie Frederikke Baronesse Bothmar (f. i Kjøbenhavn 25. Avg. 1718, † i Pløen 17. April 1754), Datter af storbritannisk og brunsvig-lyneborgsk Generallieutenant, Gesandt i Danmark Fried. Joh. Rigsfriherre B., fik han af Faderen overdraget Herregaardene Christiansborg og Aalstrup. 1744 udnævntes han til Gehejmeraad, 1748 til Assessor i Højesteret, 1763 til Gehejmekonferensraad og 1769 til blaa Ridder. Ved Faderens Død arvede han Grevskabet Christiansborg (senere Christianssæde) og 1759 efter Brodersønnen de øvrige Reventlowske Familiegodser. R., der levede den største Del af sit Liv fjærnt fra Hovedstaden, beskæftiget med Administrationen af sine vidtstrakte Besiddelser, var en varmtfølende Mand, der ved sin faderlige Omsorg for sine Bønder og undergivne tjente sine berømte Sønner, der arvede hans menneskekjærlige Sind, som Forbillede for hele Livet. R. døde i Kjøbenhavn 30. Marts 1775 og havde anden Gang, 7. Avg. 1762, ægtet Charlotte Amalie Komtesse Holstein (f. 27. Juli 1736, † paa Hummeltofte 13. Juni 1792), Datter af Joh. Ludv. Greve H. til Ledreborg (VIII, 37).

Danmarks Adels Aarbog 1893, S. 391 Bobé, Efterl. Papirer fra den Reventlowske Familiekreds I, S. XXVII. 8. 270. *C. E. A. Schøller.*

Reventlow, Christian Ditlev Greve, 1775—1851, Godsejer, Søn af nedennævnte Statsminister Christian Ditlev Frederik Greve R. († 1827), fødtes 28. April 1775 i Kjøbenhavn, blev privat dimitteret til Universitetet, bestod 1796 den latinsk-juridiske Examens theoretiske Prøve og studerede derefter nogle Aar i Kiel. 1800 bosatte han sig paa Frihedsminde og senere paa Pederstrup under Grevskabet Christianssæde, som han tillige med Grevskabet Reventlow i Sønderjylland arvede efter Faderens Død. 1811 blev han Kammerherre, 1840 Kommandør og 1843 Storkors af Danebrog. Som human og reformvenlig Godsejer traadte han værdig i sin store Faders Fodspor, og denne beretter allerede 1813 om Sønnens ihærdige Virksomhed til Fordel for Indsidderklassen, «som han i Løbet af faa Aar vil gjøre lykkeligere og arbejdsommere og forædlede i enhver Henseende». 1848 havde han naaet at faa alt Husmandshoveri og Naturalpligtarbejde afskaffet paa Grevskabet Christianssæde. 1832 var han Medlem af den Forsamling af oplyste Mænd, som sammenkaldtes i Kjøbenhavn for at tage nogle Gjenstande angaaende Danmarks Provinsialstænder under Overvejelse,

havde 1835—36, 1838 og 1840 Sæde i Østifternes Stænderforsamling og var 1836 og 1838 Deputeret for Ridderskabet i den slesvigske Stænderforsamling. Han tog Ordet for den fuldstændige Ophævelse af Hoveriet og Tiendens Ydelse i Kjærven (trykt Tale) og udgav (1844) Forsøg til Besvarelse af den Opgave, hvorledes Husmandsstanden kan forhjælpes til bedre Kaar. Det fortjener ogsaa at bemærkes, at han fremkom med Andragende om Affattelsen af en ny almindelig Lovbog. Han havde arvet Faderens religiøse Frisind og udgav Skriftet «Til Medkristne» (1840), i hvilket han bekæmper Læren om Helvedsstraffenes Evighed og Djævelens Personlighed. Herimod tog Præsten W. F. Engelbreth til Gjenmæle. R.s «Betragtninger, foranledigede ved nogle af de sidste politiske Tidsbegivenheder» (1848) udgaves efter Forfatterens Død. Pieteten for Faderens Gjerning, Mindet om hans tidlig afdøde Hustru og den Kreds af udmærkede Personligheder, blandt hvilke han var opvoxet, fulgte ham gjennem hele Livet («Benedicte. Blicke u. Bilder», 1831). Han døde 30. Jan. 1851 paa Pederstrup. R. ægtede 24. Juni 1800 Benedicte v. Qualen (f. 4. Nov. 1774 † 18. April 1813), Datter af Gehejmeraad Fred. Chr. v. Q. (XIII, 317).

Selmer, Nekrolog. Saml. II. Erslew, Forf Lex. *Louis Bobé.*

Reventlow, Christian Ditlev Frederik Greve, 1748—1827, Statsmand, Godsejer, var en Søn af ovennævnte Gehejmeraad Christian Ditlev Greve R. († 1775) og dennes 1. Hustru, og han var født 11. Marts 1748. Sin vigtigste Undervisning modtog han sammen med sin yngre Broder Johan Ludvig (s. ndfr.), først i Aarene 1763 og 1764 ved Gymnasiet i Altona, hvor Opholdet dog i flere Henseender ikke var tilfredsstillende, og dernæst i 3 Aar ved Sorø Akademi, der den Gang havde fortrinlige Lærerkræfter som Kraft, Sneedorff, Erichsen og Schytte. I en Alder af 19 Aar rejste han derefter, stadig sammen med den nys nævnte Broder, til Udlandet, hvor de opholdt sig 1½ Aar ved Universitetet i Leipzig, som den Gang hørte til Tysklands bedste. Endnu større Betydning havde det dog for dem, at de fra Paasken 1769 foretoge en Rejse omkring i Tyskland, Schweits, Frankrig og England. Det var et saare vigtigt Kjendskab, de begge og særlig C. R. paa denne Rejse vandt til sociale og økonomiske Forhold i de mest fremskredne Kulturlande. Sammenligningen imellem Landboforholdene i Frankrig og England maatte bl. a. være i høj Grad befrugtende, og Udbyttet af Rejsen blev saa meget større, som de

havde med sig som et Slags Hovmester en fortræffelig og kundskabsrig Mand, Sachseren Wendt, der siden hele Livet igjennem var nøje knyttet til R. og steg til høje Embedsstillinger her hjemme. Efter at Brødrene i Efteraaret 1770 vare komne tilbage til Danmark, rejste de næste Aar til Sverige og Norge, især for at studere Bjærgværksdriften.

Sjælden har vel en ung Adelsmand været bedre udrustet med Fordannelse paa vigtige Omraader, end R. var det, da han snart efter, at Rejserne vare endte, kom ind paa Embedsbanen; og naturligvis avancerede han med sin fornemme Byrd og sine Forbindelser meget hurtig. I Aaret 1774 blev han Deputeret i Kommercekollegiet, 2 Aar derefter blev han tillige Deputeret i Bjærgværkskollegiet, og dermed forbandt han i Aaret 1781 at blive Deputeret i Søkommissariatet og Medlem af Overskattedirektionen. Det følgende Aar føjede han endnu dertil at blive 1. Deputeret i General-Toldkammeret og Medlem af Overbankdirektionen.

Imidlertid var han 1774 bleven gift med Frederikke Charlotte v. Beulwitz, en Datter af Gehejmeraad C. E. v. B. (II, 181), og ved Faderens Død 1775 arvede han Grevskabet Christianssæde paa Laaland. Opfyldt af de Fremskridtstanker paa Landbovæsenets Omraade, der den Gang fandt saa levende Tilslutning hos mange opvakte og frisindede Mænd, gav han sig strax som Godsejer i Færd med Reformer paa sine store Landejendomme med Forbedring af Agerbrugsredskaber, Indførelse af en ny og bedre Drift, Udskiftning og Udflytning af Bøndergaarde, Afløsning af Hoveri osv. Godsejervirksomheden fængslede ham endog i den Grad, at han følte sig stærkt fristet til at opgive Embedsgjerningen, trække sig tilbage til sit Grevskab og alene leve for at bringe det i en blomstrende Tilstand og særlig for at forbedre sine Bønders Kaar. Men lykkeligvis sejrede Trangen hos ham til at gjøre Gavn paa en større Virkeplads, og han vedblev at arbejde i Statstjenesten, samtidig med at han dog tillige søgte at gjøre for sit Gods og sine Bønder, hvad han kunde.

Man kunde tro, at den rige Virksomhed, han havde Lejlighed til at udfolde i sine betydelige Embeder, maatte tilfredsstille ham; men han følte sig efterhaanden mere og mere utilfreds med de Grundsætninger, hvorefter Styrelsen ledes paa Statens øverste Trin i denne den saakaldte Guldbergske Tid. Hans Misstemning blev særlig levende, efter at A. P. Bernstorff var bleven afskediget i Nov. 1780; thi han hørte helt til den Kreds, hvis Midtpunkt

Bernstorff var, og intet kunde let overgaa den Beundring og den Hengivenhed, han følte for denne Statsmand. Samtidig med at Uenighed imellem ham og Guldberg paa Finansstyrelsens Omraade bevirkede, at han (1783) blev fjærnet fra sin Plads i Overbankdirektionen, var han derfor med i de Planer, der af flere misfornøjede iblandt de høje Embedsmænd efter Samraad med den unge Kronprins bleve lagte om at styrte det Guldbergske Regimente og stille Kronprinsen i Spidsen af Staten som dens virkelige Styrer med Bernstorff ved sin Side som den vigtigste Raadgiver. Dette skete som vel bekjendt 14. April 1784, og R. var iblandt dem, der ved denne Lejlighed viste allerstørst Iver. Han høstede da ogsaa Lønnen derfor; thi ingen mere end han vandt ved Regeringsskiftet Lejlighed til at kunne røre sig frit og kraftig paa de Omraader, paa hvilke han følte Kald til at gjøre Gavn. Det var ved sin Virksomhed i en Aarrække fra nu af, at han vandt sig det Navn, han har faaet som en af de Mænd, der have haft de største Fortjenester af vort Lands og vort Folks Udvikling.

R. var ikke en overlegen Statsmand, der som Fører i kritiske Øjeblikke kunde danne Midtpunktet i Styrelsen; men han var en udmærket Fagminister, der beherskede et vidt Omraade. Han havde fortræffelige Evner, der, styrkede ved en rig Uddannelse, satte ham i Stand til at se sundt og skarpt paa mange Punkter — i en enkelt Retning endog genialt —, han bevægede sig inden for de Omraader, hvor han følte sig hjemme, med Fasthed og Sikkerhed og satte modig sin Personlighed ind paa at naa sit Maal trods de Vanskeligheder, som Fordomme eller personligt Uvenskab kunde volde. Han gjorde dette saa meget mere, som hans Gjerning, i det mindste paa det vigtigste Omraade, tillige var ham en Hjærtesag. Han var et Menneske med stærk og varm Følelse, i sin dybeste Grund inderlig religiøs, hvad der hos ham ligesom hos A. P. Bernstorff og andre af Datidens fromme Mennesker især viste sig ved en overordentlig levende Forsynstro. Denne hans Religiøsitet virkede med til at give ham den Sikkerhed, hvormed han gik frem, og med den hang hans i Virkeligheden lyse Livsanskuelse sammen; han følte Guds Finger og Guds Naade alle Vegne i sit Livs skiftende Skæbner. Men den styrkede ogsaa hans Følelse af, at han havde den Pligt at hjælpe de fortrykte og lidende i Samfundet, den ligesom højnede hos ham den Humanitetsfølelse, der paa den Tid var et smukt Træk hos de bedste i Folket. Naar han allerede derved var stemt for Reformer i Bondestandens Stil-

ling, saa kom hertil hos ham som hos saa mange af Reformvennerne Overbevisningen om, at det Arbejde, Bonden vilde gjøre, naar han blev en virkelig fri Mand, vilde blive ganske anderledes frugtbringende for Landet, end det var, naar han skulde trælle i Stavnsbaandets Lænker og med Tvangsarbejdet paa Herregaardens Hovmarker. Man har sigtet R. for, at han som Kollegieembedsmand kunde være hensynsløs at arbejde med, at han her kunde have noget af den fornemme Mands Hovmod ved sig; men Bunden i hans Sind var dog Kjærlighed, og dette gjorde ham, hvad Opfattelsen af Samfundsforholdene angaar, til en folkelig Mand som faa eller ingen i hin Tid. Før 1784 havde han kun paa sit Grevskabs snævrere Omraade kunnet handle, som han vilde; efter Regeringsskiftet blev det som Statsmand, han ret kunde lade sine Grundsætninger faa Spillerum.

2. Juni 1784 blev R. gjenindsat i Overbankdirektionen og tillige Deputeret i Finanskollegiet, men, hvad der var vigtigere, han blev 6. Avg. 1784 som 1. Deputeret stillet i Spidsen for Rentekammeret, hvorunder Landbosagerne hørte, og dermed var der aabnet en Mark for ham til at virke paa dette hans Yndlingsomraade. Styrket ved Visheden om, at han i Bernstorff havde en kraftig Støtte i Statsraadet imod den Modstand, der ikke vilde udeblive, tog han hurtig fat paa Reformer. Det første Skridt var, at han allerede i Nov. fik nedsat den saakaldte lille Landbokommission, hvis Hverv det blev at lade Bønderne paa Krongodset i Frederiksborg og Kronborg Amter faa deres Fæstegaarde i Arvefæste, udskifte Gaardene, afløse Hoveriet og indføre andre Forbedringer. Han havde selv tillige med sin Broder Sæde i denne Kommission, der arbejdede med stor Iver og Grundighed, og hvis Gjerning bragte rige Frugter. Men medens dette Arbejde gik sin Gang i en Række Aar, havde han slaaet et endnu langt større Slag. Det var lykkedes ham, da han mærkede, at Kronprinsen personlig i høj Grad var stemt for at forbedre Bøndernes Kaar, i Juli 1786 at faa denne til at lade nedsætte en stor Kommission, der skulde tage hele Bondestandens Stilling under Overvejelse. Et mærkeligt Brev, han den Gang skrev til sin Søster Louise Stolberg, viser, hvilken jublende Glæde han følte herover, og med hvilket, man kunde fristes til at sige overmodigt, Sejershaab han gik til at arbejde i denne Kommission. Det skulde vise sig, at han havde Grund dertil. Enhver véd, hvorledes denne saa berømte store Landbokommission ved sine i adskillige Aar fortsatte Arbejder

fremkaldte den betydningsfulde Række Reformer, der i Spidsen havde Forordningen af 8. Juni 1787, som helt omdannede Fæsteforholdet til Bøndernes Gavn, og Stavnsbaandets Løsning ved Forordningen af 20. Juni 1788, men hvorved tillige, for blot at nævne nogle Hovedpunkter, Hoveritjenesten omordnedes i flere Henseender, indtil Forordningen af 6. Dec. 1799 til sidst fastslog den Ordning, der gjorde Ende paa alt ubestemt Hoveri, ligesom ogsaa Tiendespørgsmaalet underkastedes en omhyggelig Undersøgelse, der omsider førte til Forordningen af 8. Jan. 1810. Medens R. maa dele Æren for de Forordninger, der skyldtes Landbokommissionen i dens 2 første Aar, med Landboreformernes anden store Mand, Christian Colbjørnsen, og i det mindste til Dels ogsaa med Konferensraad V. Hansen (VII, 49), var han senere afgjort Kommissionens vigtigste Medlem, og man maa i det hele sige, at naar man tager Kommissionens Forhandlinger under ét, har han været den, der har gjort det meste og betydeligste Arbejde i den. Desuden fik han ogsaa Sæde i andre meget vigtige Kommissioner, og dels ved sit Arbejde i dem, dels ved sin Stilling i Spidsen for Rentekammeret fremkaldte han eller havde han i det mindste en væsentlig Del i adskillige meget vigtige Love, saaledes, hvad særlig Agerbruget angaar, i Forordningerne af 9. Juli 1790 om skadeligt Vands Afledning, af 19. Sept. 1792 om Sandflugtens Dæmpning og af 29. Okt. 1793 om Hegn og Fred for Jorder i Danmark.

Allerede tidlig var man imidlertid bleven klar paa, at det for at lette Gjennemførelsen af Forbedringer paa Landbovæsenets Omraade ligesom for øvrigt ogsaa paa andre økonomiske Felter i Statens forskjellige Lande var nødvendigt at lette Adgangen til at faa Pengelaan paa gunstige Vilkaar, og det havde derfor en ganske overordentlig Betydning, at der 16. Avg. 1786 blev oprettet en offentlig Kreditkasse, hvor saadanne Laan kunde faas. R. var en af de Mænd, der havde Fortjenesten af denne heldbringende Institutions Oprettelse. Kort efter fik han Sæde i den vigtige Finanskommission, som blev nedsat 1787, og som blandt andet skulde overveje, paa hvilke Maader Landets Hjælpekilder bedst kunde udvikles. Var Ernst Schimmelmann end vistnok denne Kommissions vigtigste Mand, havde R. dog ogsaa stor Del i de Forordninger, der skyldtes den og have betydelig Interesse ved det Arbejde for at udvikle en friere Omsætning, der træder frem i dem. Grundede paa dens Forslag udkom allerede i 1788 2 overordentlig heldbringende Forordninger, den ene af 11. Juni, hvorved Kvægopdrætningen

i Jylland, der hidtil var forbeholdt Sædegaardsejere og Kjøbstadsborgere, nu blev tilladt alle, den anden Forordningen af 6. Juni, der tillod Tilførsel af Korn til Danmark og det søndenfjældske Norge fra fremmede Lande, hvad Christian VI havde forbudt ved Forordningen af 16. Sept. 1735. Ogsaa fjærnere Dele af Staten kom til at nyde godt af R.s og Schimmelmanns Frisind. 18. Avg. 1786 var den gamle Monopolhandel paa Island, der hidtil havde gjældt her, bleven ophævet, og Handel paa Øen blev aabnet for alle Kongens Undersaatter; det næste Aar blev ved en Forordning af 5. Sept. Handel paa Finmarken tilladt alle, fremmede saa vel som indenlandske. Og naar Finanskommissionen senere gik saa vidt i at fremme den friere Omsætning, at den udvirkede den berømte Toldlov af 1. Febr. 1797, der betegnede et Fremskridt, som den Gang var uden noget Sidestykke i Evropa, kan R. ogsaa siges at have haft sin Del deri. Ganske særlig skyldtes det Iver fra hans Side, naar Fortidens Tvang løstes paa et andet Omraade, nemlig hvad det norske Skov- og Savbrug angik, da nemlig en Forordning af 22. April 1795 gav Skov- og Savejerne langt større Frihed til at bruge deres Ejendomme, som de vilde, end de før havde haft.

Det har været Reformer paa det økonomiske Omraade, vi hidtil have dvælet ved — nogle mindre vigtige forbigaa vi —; men R. var for rig og aandelig en Natur til blot at holde sig hertil. Det var ham klart, at hvis Bondestanden virkelig skulde bringes til at leve og virke, som det sømmede sig for en fri Befolkning, maatte den ogsaa hæves aandelig, og dertil gik Vejen igjennem en forbedret Skoleundervisning. Ønsket om Fremskridt i denne Retning var som vel bekjendt i hin Tid stærkt oppe, og hos R. traadte det frem igjennem levende Gjerning. Der var lidet, han tog sig af med den Iver paa sine Godser, og det var igjennem hele hans Liv en Yndlingssyssel for ham at følge Undervisningen i Almueskolerne paa sit Grevskab; men han havde ogsaa her en videre Virkeplads, da han 1789 var bleven Medlem af den da nedsatte Kommission for det danske Skolevæsen, og med vanlig Iver tog han Del i dens vigtige Forhandlinger, som omsider førte til Skoleforordningen af 1814.

Aarene fra 1784—1800 vare aabenbart Tiden for den mest frugtbringende Del af R.s Embedsvirksomhed, og medens han i den Tid, især som Landboreformernes store Mand, vandt en overordentlig Folkeyndest, fik han ogsaa Vidnesbyrd om Kronprinsens Velvilje og Tillid. Han fik 28. Nov. 1789 Værdigheden som Præ-

sident i Rentekammeret, og 5. Juli 1797 blev han Statsminister. Vi ville hertil føje, at efter at han allerede 1778 var bleven hvid Ridder, gjorde Kronprinsen ham 1803 til Ridder af Elefanten. Som Medlem af Statsraadet kom R. til at bære sin Del af de Vanskeligheder, som Regeringen i den følgende svære Tid fik at kæmpe med, og han følte stærkt Trykket deraf. Samtidig med at den finansielle Stilling i stigende Grad vakte hans Bekymring, kom Ulykkerne udad til, han saa som en Følge af det af ham selv ganske billigede Skattebud af 1. Okt. 1802 en Modstandsaand udvikle sig hos det holstenske Ridderskab, der baade politisk og rent personlig pinte ham, og, hvor stor Kjærlighed og Højagtelse han end følte for Kronprinsen, ængstedes han dog alvorlig ved dennes voxende Lyst til at ville afgjøre alt paa egen Haand og ved hans Skinsyge imod sine officielle Raadgivere, der bragte ham til i flere Aar helt at regere uden Statsraadets Medvirken. R. havde i denne Tid meget tunge Timer, og det holdt haardt for ham at bevare sit vante lyse Syn paa Livet. Da han tilmed havde Følelse af, at han ikke mere kunde gjøre Nytte, var det ham vistnok en Lettelse, da han 7. Dec. 1813 fik sin Afsked baade som Præsident i Rentekammeret og som Deputeret i Finanserne. At han vedblev at staa som Statsminister, var i Virkeligheden nærmest en Slags Opmærksomhed imod ham; han trak sig tilbage til sit Grevskab; hans Virksomhed som Statsmand og som Embedsmand var forbi.

Men nu, da han levede ovre paa Christianssæde og Pederstrup, fik han aabenbart mere Livsglæde igjen. Efter at Ulykkernes Maal var naaet for Staten, og da det gjaldt om i Fredens Dage at arbejde Land og Folk op igjen, var det ham ikke tilstrækkeligt med Resignation at bære de Byrder, der maatte bæres; men han fandt ogsaa Arbejde nok at glæde sig ved; dels syslede han med Undersøgelser paa Forstvæsenets Omraade, hvori han havde ypperlige Kundskaber og et genialt Syn (jvfr. ndfr.), dels, hvad der var Hovedsagen, gav han sig til som Godsejer at arbejde videre paa det Grundlag, der var givet ved de store Landboreformer, og han følte stærk Opmuntring ved at se, hvor meget der allerede var udrettet. Intet kunde nu i dette sidste Afsnit af hans Liv være ham en større Glæde end at sammenligne sine Bønders Kaar og Arbejde med, hvad de havde været i hans Ungdoms Dage. Den Gang, skriver han i et Brev fra 1820, kunde jeg kun klage over deres Dumhed og Træghed, nu ere de herlige Mennesker, i Stand til

alt godt. Han saa da ind i Fremtiden med lyst Haab for Fædrelandet, og med det samme var der for den fromme Mand en stadig Trang til i Tanken at dvæle ved alt, hvad Gud havde skjænket ham af Goder i Livet; det var for ham, som om han ikke kunde være taknemmelig nok derfor. Disse Følelser og Stemninger holdt sig hos ham til hans sidste Dage, hvor tunge Tab han end maatte lide, da han 1822 mistede sin Hustru efter 48 Aars overordentlig lykkelige Ægteskab, og da hans Søster Louise Stolberg, der efter sin Mands Død levede hos ham og stod ham meget nær, døde 2 Aar derefter. Aandsfrisk og arbejdsdygtig indtil sin høje Alderdom døde han efter nogle Maaneders Sygdom 11. Okt. 1827, 79 Aar gammel. — I sit Ægteskab havde han 13 Børn.

A. F. Bergsøe, Grev C. D. F. R.s Virksomhed I—II (1837). Bobé, Efterl. Papirer fra den Reventlowske Familiekreds. *E. Holm.*

— Paa *Skovbrugets* Omraade staar C. D. F. Greve Reventlow som en Banebryder, hvis Arbejde endnu den Dag i Dag har Betydning, og hvis Skrifter vilde være en Pryd for ethvert Lands Litteratur. Til Grevskabet Christianssæde hørte der store Skove, en vigtig Indtægtskilde for Besidderen; som Chef for Rentekammeret maatte R. føle sig kaldet til at reformere Statsskovene og at standse den overhaandtagende Ødelæggelse af de private Skove. Det var hans Yndlingsarbejde at passe og pleje Skoven, og selv paa rent praktiske Omraader, særlig Udhugning af de unge Bevoxninger, blev han en Læremester for sin Samtid. Den vigtige Driftsplan for Statens Skove, der fremkom 1804, bærer tydeligt Præg af R.s Anskuelser; Driften blev forbedret, og Udbyttet steg kjendelig; en Række dygtige Mænd, hvoriblandt Hannoveranerne G. W. Brüel, G. C. Ulrich og G. Sarauw, blev ansat i Statens Tjeneste; paa Hederne og andre øde Jorder i Landets forskjellige Egne begyndte man store nye Skovanlæg. I de private Skove tilvejebragte Forordningen af 27. Sept. 1805 om Skovenes Udskiftning, Vedligeholdelse og Fredning ordnede Tilstande, ganske vist kun gjennem Borthugning af store Skovstrækninger som Vederlag for Græsningsretten, der nu ophørte.

Medens Datidens opblomstrende tyske Skovbrugslitteratur havde et stærkt spekulativt og doktrinært Præg, pegede R. idelig paa Iagttagelser, Forsøg og Undersøgelser som de vigtigste Kilder til Kundskab om Træernes rette Behandling. «Af gode Forstbøger lærer man meget, men langt mere ved selv at agte paa, hvad der har

bidraget til eller skadet Træernes fordelagtige Fremvæxt.» Ved Beregning, bygget paa omfattende Maalinger, godtgjorde R., at rummeligere Plads, større Frihed for de enkelte Træer vilde fremme deres Væxt, saaledes at de i langt kortere Tid end almindelig antaget kunde naa en vis Tykkelse; gjennem den stærkere Tilvæxt vilde man opnaa et højere Udbytte, en rimelig Rente af Træernes Værdi. Grundtrækkene af disse Anskuelser fremsatte R. allerede 1811 i en Afhandling, der blev optaget i Videnskabernes Selskabs Skrifter; han havde længe arbejdet paa en udførlig Fremstilling, som han selv tillagde stor Betydning; i de følgende trange Tider naaede han dog ikke at faa den udgivet; Manuskriptet blev glemt, men mange Aar efter gjenfundet, og 1879 udkom hans «Forslag til en forbedret Skovdrift», udg. af W. Gyldenfeldt.

A. Oppermann, Bidrag t. d. danske Skovbrugs Hist. 1786—1886.

A. Oppermann.

Reventlow, Claus, 1693—1758, Højesteretspræsident, var Søn af nedennævnte Gehejmeraad Frederik R. († 1728) og fødtes 3. Dec. 1693, studerede fra 1711 ved tyske Universiteter, var først Kammerjunker, udnævntes 1727 til Kammerherre og blev Aaret efter Amtmand over Skanderborg og Aakjær Amter samt 1730 Stiftamtmand i Aalborg Stift og Amtmand over Aalborghus, Aastrup, Børglum og Sejlstrup Amter. 1736 blev han Assessor i Højesteret og Hofretten og s. A. Gehejmeraad samt 1747 Gehejmekonferensraad. 1748 blev han Præsident i Højesteret. 1729 fik han det hvide Baand, blev 1748 Ridder af Elefanten og fik 1751 Enkedronningens Orden. 1756, da der skulde finde Valg Sted af en Koadjutor som eventuel Efterfølger af Fyrstebiskop Frederik August i Lybek, gjorde R., der var Domprovst i Lybek, ligesom han var Verbitter for Klosteret i Itzeho, paa Kongens Vegne med Energi og Dygtighed Arveprins Frederiks Kandidatur gjældende over for det gottorpske Huses Prætentioner. Det lykkedes ogsaa at indsætte Prinsen trods Kejserhoffets Modstand. R. ejede flere Herregaarde, saaledes Eskjær (Nørreherred), som han solgte 1750, og Astrup, som han afstod 1749; Osterrade og Cluvensiek kjøbte han 1753. Tillige var han Ejer af Skivehus. Han døde 10. Maj 1758 i Kjøbenhavn. R. var 2 Gange gift: 1. (7. Nov. 1727) med Christiane Barbara f. Rantzau, bekjendt for sin Lærdom (f. 1683 † 16. Febr. 1747), Datter af Generallieutenant Johan R. (XIII, 460) og Sophie Amalie f. Friis og Enke efter Oberst Verner Parsberg til Eskjær († 1719); 2. (6. Nov.

1748) med Charlotte Dorothea f. v. Plessen (f. 25. Maj 1724 † 25. Maj 1771), Dame de l'union parfaite, Datter af Gehejmeraad Christian Ludvig v. P. (XIII, 148).

Danmarks Adels Aarbog 1893, S. 379 f. *Louis Bobé.*

Reventlow, Conrad Greve, 1644—1708, Storkansler. R., der var Søn af nedennævnte tyske Kansler Ditlev R. († 1664), fødtes 21. April 1644 i Kjøbenhavn, besøgte Akademiet i Sorø og studerede derpaa ved fremmede Universiteter (i Orleans 1662). Hjemvendt var han en kort Tid Kammerjunker hos den unge Hertug August Frederik, den senere Biskop af Lybek. 1665 udnævntes han til Hofjunker og Kammerherre ved det danske Hof. 1667 blev han Hof- og Kancelliraad i det tyske Kancelli og søgte efter Th. Lentes Død i Febr. Aaret efter at blive Kansler i dennes Sted. 1669 sendtes han til Gottorp med Hertug Christian Albrechts Medgift. Som Christoffer Gabels Svigersøn og Tilhænger fjærnedes han fra Hoffet efter Christian V's Tronbestigelse af Gyldenløve, Ahlefeldt og Schumacher i Forening og udnævntes i Nov. 1670 til Amtmand i Haderslev. 1672 blev han Landraad i Slesvig og Holsten. I de vidtløftige Forhandlinger om Erhvervelsen af Grevskaberne Oldenborg og Delmenhorst 1667—73 spillede R. en fremtrædende Rolle. 1672 udsendtes han for at tage Butjadinger By og Land til Len af Hertugen af Brunsvig-Lyneborg; s. A. fik han det hvide Baand, og 1673 ophøjedes han i Grevestanden. 1672 tituleres han i officielle Skrivelser Baron, men hans Udnævnelse hertil kjendes ikke.

Som militær fandt R. rig Lejlighed til at udmærke sig under den skaanske Krig. I Maj 1675 erholdt han Patent paa at hverve et Regiment og udnævntes til Oberst. Han oprettede det saakaldte Reventlowske Dragonregiment, som han Aaret efter afstod til Oberst Ramsted. Om Efteraaret blev han Chef for 2. fynske nationale Rytterregiment, deltog 1676 i Generalmajor Meerheims Expedition over Keflinge Aa, hvor de danske opbrændte Pontus de la Gardies Herresæde Skarhult. Han deltog i Slaget ved Lund 4. Dec. og fik samme Dag overdraget den faldne Henrik Sehesteds Regiment, det holstenske (slesvigske) Rytterregiment, der udmærkede sig ved gode Soldater og ypperlig Disciplin. I Forsommeren 1677, da han laa i Garnison i Hertugdømmerne, fik han Ordre til at støde til Armeen i Skaane, men naaede næppe at komme tids nok til at tage Del i Belejringen og Stormen paa Malmø. I Juli laa han med sine Kompagnier i Lejren ved Landskrone, deltog i Avg. i Kavalkaden

til Christiansstad samt i Expeditionen til Rygen i Sept. og samlede med Generalmajor Levetzow det til samme Øjemed bestemte Rytteri paa Møen. I Nov. var han Chef for Rytteriet paa Rygen, men afløstes kort efter af Bibow. I Dec. laa han med sit Regiment i Haderslev. I Avg. 1678 ansøgte han om Orlov fra Tjenesten, da hans Hustru var uhelbredelig syg, og han som Følge heraf var saa nedbøjet, at han maatte foretage en Rejse til Italien. I Sept. sendtes han til Münster for at bevæge Fyrstebiskoppen til at lade sine Hjælpetropper i dansk Tjeneste blive Vinteren over her. I Nov. var R. i Kurfyrst Frederik Vilhelms Hovedkvarter i Dobberan for at formaa denne til at forlægge det med Kongen af Danmark planlagte Møde til Wismar, hvor Christian V opholdt sig, men han opnaaede intet.

Ved Svigerfaderen Vincents Hahns Død udnævntes han 1680 til Gehejmeraad samt Overjægermester, hvilket Embede han beklædte indtil 1699, blev 1681 Ridder af Elefanten samt Patron for Universitetet i Kjøbenhavn og ses allerede i Avg. s. A. at have været Medlem af Konseillet. Han tog sig ivrig af Statssagerne, særlig den udenrigske Politik, men var alt for afhængig af dygtige Underembedsmænd, blandt hvilke særlig maa nævnes Th. B. v. Jessen (VIII, 484), der efter Chr. Sigfr. v. Plessens Udsagn ganske havde ham i sin Magt. R. sluttede sig til den af Ehrenschild, Vibe og Brandt dannede Kamarilla («Kabalen»), der i Firserne udøvede en saa stor Indflydelse paa Statsstyrelsen. Til et Forbund med Frankrig og Brandenborg knyttede man Haabet om at gjenvinde de til Sverige tabte Lande, at kunne tugte den troløse Hertug af Gottorp samt at opnaa Besiddelsen af Elbtolden og Lenshøjheden over Hamborg. I Marts 1682 afsluttede R. sammen med Gyldenløve og Ehrenschild en Traktat med Frankrig, i Følge hvilken Danmark mod store aarlige Subsidier tilsagde Frankrig Bistand i Krigstilfælde. Kongen var 1683 stemt for Krig med Sverige og støttedes heri af R. og Ehrenschild, medens den forsigtige Storkansler Fr. Ahlefeldt modsatte sig et overilet Fredsbrud. Kejserens Sejer over Tyrkerne i Sept. forandrede pludselig Situationen. Om R.s politiske Sympathier ytrer Molesworth, at hans Tilbøjelighed for Frankrig før 1690 ikke var stor, da han indsaa, at Danmarks Venskab med Ludvig XIV var til Skade for Landet. Efter den Tid udsonede han sig derimod med Frankrig.

I Maj 1684 inddroges den hertugelige Del af Slesvig. Sikkert have R. og hans Parti, der fik tildelt Amtmandsposterne i det nys

indvundne Land — selv fik han Gottorp Amt —, tilskyndet Kongen til dette Skridt, der, som Følgerne viste, ikke var vel overvejet. Ved Ahlefeldts Død 1686 gættede mange paa, at R. vilde blive hans Efterfølger som Storkansler, men R., der siges at have hindret Griffenfelds Løsladelse af Frygt for, at denne skulde gjenvinde sin Stilling, opnaaede dog ikke denne Værdighed, saa længe Christian V levede. Til Trods for den Gunst, i hvilken R. stod hos Kongen, var hans Position ingenlunde sikker, og han var mere end nogen anden Minister anfægtet af det Rænke- og Intrigespil, der stadig skiftede ved den vægelsindede og let paavirkelige Konges Hof. Atter og atter berette samtidige, at R. er faldet i Unaade og hans Fald nær forestaaende, men Stormen drev over, og han styrede indtil Kongens Død som første Minister begge Kancellierne. I 1686 var R. ved Hamborgs Belejring i Kongens Følge og forhandlede dels her og dels senere paa Gottorp sammen med Jens Juel og Ehrenschild med de mæglende Magters Sendebud. 1689 vare R., Brandt og Jessen Medlemmer af Kommissionen i Anledning af de om Jever opstaaede Stridigheder, og han afsluttede i Avg. sammen med Jessen Alliancetraktaten med England, i Følge hvilken Danmark overlod Vilhelm III et Hjælpekorps paa 7000 Mand. 1691 afsluttede R. sammen med flere mellem Frankrig og Danmark en hemmelig Traktat, i hvilken Christian V forpligtede sig til ikke at yde Frankrigs Fjender nogen Bistand og ikke at forøge Troppekorpset i Irland. 1693 undertegnede R. en Traktat, hvorved Danmark og Frankrig sluttede sig til det af flere nordtyske Fyrster, deriblandt Hertugen af Brunsvig-Wolfenbüttel, dannede Forbund, som modsatte sig Oprettelsen af den 9. Kur. Efter Ratzeburgs Erobring var R. tilstede ved de paafølgende diplomatiske Forhandlinger i Pinneberg og Hamborg, hvor der afsluttedes et Venskabsforbund mellem Danmark og Brunsvig-Lyneborg. Hertugerne forpligtede sig til at sløjfe Fæstningsværkerne ved Ratzeburg, og Danmark afgav Løfte om at drage sine Tropper tilbage fra de brunsvigske Lande og afholde sig fra enhver Indblanding i den lauenborgske Arvefølgesag.

Dagen efter Kong Christian V's Død udnævntes R. 26. Avg. 1699 til Storkansler. 1692 var han bleven Patron for det ridderlige Akademi. R. synes at have været den ledende Mand for de 1690—1705 i Raadstuen for Slottet afholdte Kommissioner, der afgjorde en stor Del Sager af den forskjelligste Art. Han var lige fra Begyndelsen Medlem af næsten alle Kommissionerne, og de ophøre

ved hans Udtræden faa Aar før hans Død. I Juni 1690 fik R. Ordre til at overtage Præsidiet for Højesteret i Forbindelse med Etatsraad V. Worm som Justitiarius og med Forpligtelse til flittig at konferere med Oversekretær Moth.

I April 1700 afsluttede R. paa Frederik IV's Vegne en hemmelig Traktat med Kurfyrsten af Brandenborg. Umiddelbart efter Carl XII's Landgang i Sjælland s. A. sendtes han af Kongen, som opholdt sig i Holsten, hvor Belejringen af Fæstningen Tønning var begyndt paa Tilraad af R., til Kjøbenhavn for at bøde paa Kommandantens Raadvildhed, der i Forbindelse med det spændte Forhold mellem Militæret og Borgerskabet havde lammet Modstandsevnen. Vel kom R. for sent til Hovedstaden, men det lykkedes ham dog at forebygge værre Følger.

I de paafølgende Fredsaar mærker man kun lidet til R.s Indflydelse paa Danmarks ydre og indre Politik. Den unge Christian Gyldenløve og Carl Ahlefeldt havde en Tid lang fortrinsvis Kongens Øre. R. bevarede dog Kongens Gunst lige til sin Død. I sine sidste Leveaar betegnes han af Hojer, skjønt han kun stod i Begyndelsen af Treserne, som en udlevet Olding.

R. var en af de største Jordegodsejere i Danmark paa hin Tid. Efter Faderen arvede han Futterkamp (ved Lütjenburg), som han afhændede 1672. Af Svigerfaderen Gabels Bo erhvervede han 1675—76 Segeberg Kalkbjærg med Gischenhagen, som han 1684 afstod til Kongen for 80000 Rdl. I Holsten ejede han desuden Øen Krautsand (Wedeler-Sand). Ved den sønderborgske Konkurs kom han i Besiddelse af Sandbjærg i Sundeved, som han 1672 vilde oprette til et Baroni, men som 1681 erigeredes til et Grevskab med Navnet Reventlow. Med sin anden Hustru fik han Seekamp ved Friedrichsort. 1684 erhvervede han Frisenvold og Løjstrup til Dels som Ækvivalent for Segeberg Kalkbjærg. 1686 kjøbte han Clausholm, nedrev her den af Mogens Gjøe opførte Bygning og byggede den nuværende Hovedfløj. Et Par Mil nord for Hovedstaden opførte han Gaarden Frydenlund. Endelig ejede han Hovedgaarden Kalø samt Kollerup (Galten Herred) og Øen Turø (til 1674). Skjønt R. desuden var kommet i Besiddelse af store Pengemidler, vare hans finansielle Forhold ingenlunde særlig glimrende. Bortset fra den betydelige Fædrene- og Mødrenearv fik han med sin første Gemalinde en Medgift af 28000 Rdl. og med sin anden Hustru 1 Tønde Guld. Allerede 1678 angiver han sin Gjæld til 50000 Rdl. og senere til det dobbelte, men ved hans Død var den dog bragt

ned til 25000 Rdl. Vist er det, at R. ogsaa jævnlig forstrakte Kongen med betydelige Summer, og i Forbindelse hermed omtales hans «blinde Hengivenhed for Kongens Plaisirs for derigjennem at stabiliere sit Hus». Ved sine glimrende Fester, prægtige Baller og Maskerader vidste han at sikre sig den forlystelseselskende Konges Gunst. R. skildres almindelig som en hæderlig og retsindig Personlighed uden synderlig fremragende Evner. Skjønt Molesworth var hans diplomatiske Modstander, roser han R. som en Mand, der oprindelig kun havde tarvelig Indsigt i Statssager, men som ved Flid og Arbejdsomhed efterhaanden havde gjort sig værdig til at beklæde sin fremskudte og betydningsfulde Stilling. En anden Diplomat betegner ham som en svag, men af alle agtet Personlighed, en blid, men lidet energisk Karakter, der kun havde det ydre Skin af Magten, imponerende ved sit kølige, beherskede Væsen. Han var en stor Ynder af Bordets og særlig Vinens Glæder, men næppe mere umaadelig i Nydelsen end de fleste Hofmænd paa hin Tid.

R. døde 21. Juli 1708 paa Clausholm og ligger med sine 2 Hustruer bisat i prægtige, af Qvellinus forfærdigede Sarkofager i Slesvig Domkirke. I sin selvforfattede Gravskrift gav han sig det selvtilfredse Vidnesbyrd, der maa udfordre Dommen over ham: «Jeg haver saaledes levet iblandt eder, at jeg ikke behøver at blues ved mit Liv.» R. var, som tidligere nævnt, 2 Gange gift: 1. (21. Juli 1667) med Anna Margrethe Gabel (f. 6. Juli 1651 † 26. Avg. 1678), Datter af Frederik III's Yndling Christoffer G. (V, 512); 2. (1. Maj 1681) med Sophie Amalie Hahn (f. 25. Marts 1664 † 29. Marts 1722), Datter af Overjægermester Vincents Joachim H. (VI, 485). Med sin anden Gemalindes Kammerpige Anna Cathrine Haagensen, Datter af Borgmester Carsten H. i Aabenraa, havde han 3 Børn, der 1695 optoges i den danske Adelstand under Navnet Revenfeldt.

Louis Bobé.

Reventlow, Conrad Ditlev Greve, 1704—50, Gehejmeraad, Søn af ovfr. anførte Gehejmeraad Christian Ditlev Greve R. († 1738), fødtes 23. Juli 1704 i Frankfurt a. M., studerede i Udlandet (immatrikuleret 1722 i Leiden), fik allerede 1721 Kammerherrenøglen, var 1725—31 Amtmand over Haderslev Amt, blev 1728 Ridder af Danebrog, 1740 Gehejmeraad, 1747 Deputeret i General-Landets Økonomi- og Kommercekollegium og Gehejmekonferensraad, 1748 Præsident i Højesteret, 1749 Stiftamtmand over Sjællands Stift og Amtmand

over Kjøbenhavns Amt, fik 1750 Enkedronningens Orden og døde paa Bornholm 24. Juli s. A. Ved sin Faders Død succederede R. i Besiddelsen af Grevskabet Reventlow i Sundeved, Baroniet Brahetrolleborg samt Stamhusene Krænkerup og Frisenvold m. m. Hans Virksomhed som Godsejer synes især at have været knyttet til Brahetrolleborg, hvis Styrelse han overtog snart efter Baroniets Overdragelse til Faderen (1722); han havde her en dygtig og paalidelig Hjælper i Frederik Bagger (I, 423), ved hvis Bistand han baade forbedrede og forøgede Godset. R. havde 20. Sept. 1731 ægtet Prinsesse Vilhelmine Augusta af Slesvig-Holsten-Nordborg-Pløen (f. 17. Nov. 1704, Dame de l'union parfaite 1749, † 16. Marts s. A.), Datter af Prins Christian Carl og Dorothea Christine f. v. Aichelberg.

Birch, Geheimeraader S. 32 f. Danske Herregaarde II: Tølløse; III: Hardenberg; IV: Brahetrolleborg. Danmarks Adels Aarbog 1893, S. 390. Zeitschr. d. Gesellsch. f. d. Gesch. Schlesw., Holst. u. Lauenb. XXII, 104. 155.

G. L. Wad.

Reventlow, Ditlev, —1536, Biskop i Lybek, af Slægtens gamle holstenske Gren, var Søn af Joachim R. til Rixdorf og Gram og Armgard Buchwald af Borstel. Han maa have faaet en lærd Opdragelse, thi han var Dr. jur., og var siden Kansler hos Frederik I som Hertug. Denne sin Herre ledsagede han 1515 til Kong Christian II's Bryllup. 1522 nævnes han atter ved Forhandlingerne mellem Kongen og Hertugen om Forholdet til Lybek, og det skyldtes hans Indgreb, at de ikke endte i aaben Fejde, i det han efter det afbrudte Møde ved Levensaa overtalte Kongen til at opgive at ride til Kiel. Skjønt han indtog en høj Stilling i den katholske Kirke, dels som Domherre i Lybek og Kannik i Hamborg, dels fra 1526 som Provst for Reinbek Kloster — da Hertugen s. A paa Landdagen i Kiel ved Trusel om ellers at antage Reformationen lod Gejstligheden afnøde en stor Skat, svarede D. R. med Ønsket om, at hans Moder havde drejet Halsen om paa ham hellere end at opdrage ham til Præst —, var han dog selv Lutheranismen hengiven og virkede sammen med Hr. Johan Rantzau for dens Indførelse i Hertugdømmerne, og han ledede selv Disputen i Flensborg 1528 mellem Herman Tast og Gjendøberen Melchior Hofmann. 1531 var han en af de under Landsherrens Fraværelse i Hertugdømmerne indsatte Statholdere. Ogsaa Hertug Christian benyttede den erfarne Mand, der alt af Samtiden fik det Skudsmaal: «ein feiner, geschickter Herr», bl. a. til Forhandlingerne 1534

med Lybekkerne og med Greverne af Oldenborg om Erstatning for den ved deres Deltagelse i Grevefejden forvoldte Skade, her dog kun med ringe Held. 1535 blev han valgt til Biskop i Lybek og befalede strax den rene Lære prædiket i Domkirken, saa at han her blev den første lutherske Biskop, men alt 12. Maj 1536 bortrev Døden ham i Slesvig. *Thiset.*

Reventlow, Ditlev, 1600—64, Kansler, Søn af den ndfr. nævnte Henning R. († 1624) og Sophie Sperling, er født paa Ziesendorf i Meklenborg 4. (efter en anden Opgivelse 27.) April 1600. Han studerede først i Rostock 1615, derpaa i Strasburg og rejste saa i Frankrig, England, Holland og Italien. Efter fra 1624 at have været Kammerjunker hos Hertug Adolf Frederik af Meklenborg traadte han i Tjeneste hos Ærkebisp Johan Frederik af Bremen, først som hans Raad og Kammerjunker, siden som hans Marskal, og benyttedes i adskillige diplomatiske Sendelser, som 1627 til Sachsen og Kejseren, 1628 til Tilly og Wallenstein og 1630 til Kurfyrstedagen i Regensburg.

Imidlertid var Christian IV's Opmærksomhed blevet henledt paa ham, hvis Fader havde været i dansk Tjeneste; i Sept. 1632 overdroges det Henrik Rantzau til Schmool at forhandle med ham, og Resultatet blev, at han endnu inden Aarets Udgang blev Gehejmeraad og tysk Kansler. Hurtig blev han Kongens meget betroede Mand, hvem vigtige Forhandlinger i Tyskland overdroges. Allerede i Dec. 1632 sendtes han til Sachsen for at skille Kurfyrsten fra Sverige og virke for Underhandlinger om Særfred mellem ham og Kejseren; fra Dresden gik han til Kurfyrst Maximilian af Bajern og derpaa til Wallenstein i Prag. Næppe var han kommen tilbage til Kjøbenhavn i April 1633, før han i Juli paa ny sendtes til Kurfyrsten af Sachsen for at træffe Overenskomst om den udvalgte Prins Christians Forlovelse med Magdalena Sibylla. I Slutningen af 1634 fulgte han Hertug Frederik (III) til Bremen Stift, efter at dette var blevet ledigt ved hans forrige Herre Johan Frederiks Død, og medvirkede ved Afslutningen af Overenskomsten med de svenske befuldmægtigede i Febr. 1635. I de følgende Aar havde han mest Ophold i Glückstadt og var der fra en af Hovedmændene ved Kongens vigtige Underhandlinger om Fredsmæglingen i Hamborg i Aarene 1639—42 baade med de kejserlige befuldmægtigede Kurtz, Lützow og Auersperg og det engelske Sendebud Thomas Roe; 1641 var han desuden i Stade ved Forligsforhandlingerne med

de nederlandske Gesandter; 1643 sendtes han til Brunsvig i Anledning af Hertug Frederiks Ægteskab med Sophie Amalie. Til alle disse Hverv medbragte den smukke, fine og kundskabsrige Mand betydelige Evner i Retning af praktisk Dygtighed og Talent til at gribe Fordelene ved en Situation; han var tilmed forsigtigere end en Mand som Christian Pentz, der jo en Tid var Christian IV's egentlige Udenrigsminister; men det synes ikke, at han har besiddet egentligt større Overblik og Skarpsynethed eller været i Stand til at udkaste større Planer. Thomas Roe fremhæver hans protestantiske Sindelag og hans Uegennyttighed, og der er derfor næppe Grund til at fæste Lid til en Beskyldning imod ham for at have været bestukket af Spanien. Efter Krigens Udbrud 1643 forlod han Glückstadt og tog i flere Aar Ophold i Kjøbenhavn som Leder af det tyske Kancelli; i denne Egenskab forhandlede han 1644 baade med de nederlandske Gesandter og med den kejserlige Udsending Plettenberg og den franske de la Thuillerie. 1647 sendtes han til Sachsen i Anledning af Prins Christians Død der.

Imidlertid var han 1639 (—46) blevet forlenet med Romsdalen i Norge. Vigtigst var det dog, at han 1642 udnævntes til Amtmand over Haderslev Amt. Denne Udnævnelse vakte den stærkeste Misfornøjelse hos det slesvig-holstenske Ridderskab, fordi han ikke var indfødt, men Meklenborger, og vistnok tillige fordi han baade i Hertugdømmerne og, som det synes, i Danmark var anset for at nære udpræget monarkisksindede Anskuelser. Den blev ogsaa Grunden til hans Fald; thi da Frederik III ved sin Tronbestigelse ansaa det for rigtigst at være imødekommende mod Stænderne, blev han i Okt. 1648 afsat fra sin Amtmandspost. Hertil skal dog have medvirket Uvenskab baade fra Christian Rantzaus og Corfits Ulfeldts Side og maaske ikke mindst Theodor Lentes Bestræbelser for at faa Magten i det tyske Kancelli (X, 209); i hvert Fald mistede han ogsaa Kanslerembedet. I Foraaret 1649 forhandledes der dog paa ny med ham om at overtage dette Embede, men det blev ikke til noget. Endnu i samme Aar hed det sig, at han vilde gaa i svensk Tjeneste, men heller ikke dette skete. Han førte i den følgende Tid et ganske tilbagetrukket Liv, vel dels paa sine Godser, dels i Hamborg, hvor han havde et Kanonikat, og i Hertugdømmerne, indtil han døde 13. (eller 12.) Avg. 1664. Efter en Forlovelse med Dorothea Pogwisch, der døde 1635, havde han 1636 ægtet Christina Rantzau (f. 1618 † 2. Maj 1668), Datter af Henrik R. til Neuhaus.

Klotz, Leichpred. üb. D. R. (Ratzeb. 1667). Fridericia, Danmarks ydre polit. Hist. 1629—60 I, 96. Bobé, Ditlev Ahlefeldts Memoirer S. 58 ff. Zeitschr. d. Gesellsch. f. d. Gesch. Schlesw., Holst. u. Lauenb. XXII, 49 ff. Danmarks Adels Aarbog 1893, S. 376. *J. A. Fridericia.*

Reventlow, Ditlev, 1654—1701, Gehejmeraad, Broder til ovennævnte Storkansler Conrad R., fødtes 23. Avg. 1654, udnævntes 1687 til Etats- og Landraad, 1693 til Konferensraad og 1696 til Gehejmeraad. 1693 fik han det hvide Baand. Efter Faderen arvede han Reetz, som han afhændede 1679, og erhvervede derefter (før 1687) Testorf samt ved Grev B. Ahlefeldts Konkurs 1694 Saxtorf og Collmar. Af Grev v. d. Nath kjøbte han 1696 Schmool og Hohenfelde og af Hans Rantzau Quarnbek, som han solgte 1705. Desuden ejede han Oregaard (Skovby Herred). R. var Provst for St. Johannes' adelige Kloster i Slesvig samt 1682—1702 for Klosteret i Preetz. Han døde 4. Nov. 1701. R. ægtede 18. Nov. 1676 Dorothea Ahlefeldt († 12. Okt. 1720 paa Collmar), Datter af Henrik A. til Osterrade og Catharine Ahlefeldt.

Danmarks Adels Aarbog 1893, S. 380. *Louis Bobé.*

Reventlow, Ditlev, 1666—1733, Gehejmeraad, Søn af nedennævnte Gehejmeraad Henning R. († 1705), fødtes 9. Sept. 1666, udnævntes 1692 til Kammerjunker og Medlem af den til Undersøgelse af Hertugdømmerne og Grevskaberne nedsatte Kommission og fik s. A. Exspektance som Landraad. 1701 udnævntes han til Amtmand over den kongelige Andel af Slesvig Domkapitel, hvilken Stilling han beklædte til 1731. 1707 fik han Ordre til at tage Butjadinger Land og By til Len af Hertug Anton Ulrik af Brunsvig-Wolfenbüttel. 1709 blev han hvid Ridder og 1722 Gehejmeraad. Han var Formynder for Hertuginde Dorothea Christine af Pløens («die Carlsteins») Børn og varetog deres Interesser hos Frederik IV med stor Nidkjærhed, hvorom en betydelig Korrespondance i Haseldorfs Arkiv, der gjemmer hans Papirer, aflægger Vidnesbyrd. R kjøbte 1723 Stubbe, der 1735 afhændedes af hans Arvinger. 1707 kaldes han til Holtenklinken (ved Oldeslo). Han døde 24. Jan. 1733. R. ægtede 1. (20. Dec. 1692) Magdalene Sibylle Rigsgrevinde v. d. Nath († 10. Febr. 1717), Datter af sachsisk Generalfeltmarskal-Lieutenant Gerhard Rigsgreve v. d. N. og Christine Ahlefeldt, 2. (1721) Margrethe Helvig f. Rumohr, Enke efter Johan Rudolph Ahlefeldt til Damp.

Danmarks Adels Aarbog 1893, S. 377. *Louis Bobé.*

Reventlow, Ditlev Greve, 1712—83, Gehejmeraad, Søn af Cai Friedrich R. til Altenhof, Glasau og Dorphof († 1762) og Hedevig Ida f. Buchwald († 1761), er født 28. Okt. 1712 og opkaldt efter sin Farbroder, ovfr. anførte Gehejmeraad Ditl. R. († 1733), studerede i Kiel, senere i. Leipzig, og blev ved sin Hjemkomst 1736 Kammerjunker hos Dronning Sophie Magdalene, 1746 Kammerherre, 1749 Overpræsident i Altona, hvorfra han 1751 gik som Envoyé extraordinaire til Paris; men allerede 1754 afgik han fra denne Post og belønnedes med det hvide Baand. Aaret efter kaldedes han til det ansvarsfulde Hverv som Hofmester, fra 1763 Overhofmester, hos Kronprinsen, den senere Christian VII. R.s anerkjendte Redelighed og forholdsvis gode Kundskaber var det utvivlsomt, som i Kongens og A. G. Moltkes Øjne kvalificerede ham til dette Embede; hans barske Væsen og hans Plumphed haabede man var afslebet noget ved hans Ophold i Paris. Men i saa Henseende tog man fejl; hans urimelige Haardhed over for Prinsen lagde sig ved enhver Lejlighed for Dagen og opfyldte dennes bløde Sind med Indtryk af Rædsel, som bidroge deres til at forstyrre og forvirre hans Tankegang. Trods hans høje Røst, hans heftige Lidenskaber og hans bydende og afgjørende Tone var der hverken Orden eller Sammenhæng i hans Tanker, siger Reverdil, og dette gjorde naturligvis ondt værre, da han som Følge heraf med korte Mellemrum kunde udtale sig ganske forskjellig om samme Ting. R. var en Orbilius i Hofdragt, og hans Magt over Prinsen vedligeholdt sig endog efter dennes Tronbestigelse.

Imidlertid indtraadte R., der 1756 havde faaet Ordenen de l'union parfaite og 1759 Gehejmeraads Titel, 1763 tillige i den egentlige Statstjeneste som Gehejmeraad i Konseillet, og Aaret efter fik han det vigtige Embede som 1. Deputeret for Finanserne og for det vestindisk-guineiske Rente- og General-Toldkammer samt Medlem af Overskattedirektionen; 1765 blev han tillige Direktør for Fonden ad usus publicos og 1767 Deputeret i Økonomi- og Kommercekollegiet. Utvivlsomt har R. bedre været paa sin Plads som Finansmand end som Opdrager; selv om han ikke var særlig uddannet til denne, især under de daværende Forhold vanskelige. Gren af Administrationen, maatte dog den Samvittighedsfuldhed og Ordenssans, man ikke tør frakjende ham, her være af Betydning. Den ledende Stilling, som han sikkert selv havde tænkt sig at skulle indtage, naar Kronprinsen blev Konge, opnaaede han dog ikke; men strax efter Tronskiftet 14. Jan. 1766 blev han Over

kammerherre, et i sig selv vistnok intetsigende Embede, der imidlertid gav ham uhindret Adgang til hans tidligere Elev, som næppe af Godhed for sin Hofmester, men kun under Indflydelse af den Magt, denne havde erhvervet sig over ham, belønnede ham med denne Udmærkelse. 14 Dage efter føjede Kongen endog hertil Elefantordenen. S. A. deltog R. tillige med Bernstorff og Thott i de Forhandlinger med Rusland om Afstaaelsen af den hertugelige Del af Hertugdømmerne, der endtes med Traktaten af 22. April 1767; som Anerkjendelse af sin Virksomhed i denne Sag optoges han ligesom de 2 nævnte Statsmænd s. A. i lensgrevelig Stand. I Begyndelsen af 1768 afskedigedes han som Deputeret, og da Struensee i Slutningen af 1770 blev eneraadende, mistede han sine andre Embeder og trak sig tilbage til Hertugdømmerne, hvor han ejede Godserne Altenhof, Glasau, Askov og Wittenberg, hvilke han 1783 belagde med fideikommissarisk Baand, samt Emkendorf (kjøbt 1764 af Desmercières) og Osterrade. Nøje knyttet til A. P. Bernstorff fik han 1773 som kongl. Kommissarius det Hverv at føre Forhandlingerne om den russiske Mageskiftetraktats Udførelse. 1775 blev R. Kurator for Universitetet i Kiel, som han tog sig varmt af. Han døde 6. Dec. 1783 i Kiel. Gift 13. April 1745 med Margrethe Raben (f 8. Dec. 1726 † 13. Sept. 1794), Datter af Gehejmeraad Frederik R. (XIII, 339).

Uagtet sine uheldige Egenskaber, der frastødte mange, maa R. dog have forstaaet at vinde andre, og blandt dem især Bernstorff, som havde Taalmodighed nok til bag hans kantede Væsen at opdage den Vilje til det gode, han utvivlsomt havde Betegnende er Prokansler Cramers Udtalelse efter hans Død, at han vilde have kunnet udrette meget godt som Universitetskurator, hvortil han virkelig havde Vilje, hvis han tiere havde anvendt Mildhed end Strænghed.

Hofman, Danske Adelsmænd III, 299. Worm, Lex. ov. lærde Mænd. N. Staatsbürg. Mag. V, 388 f. Zeitschr. d. Gesellsch. f. d. Gesch. Schlesw., Holst u Lauenb. XXII, 76 f 155. Nyt hist. Tidsskr. IV, 539. 545; V, 325. Danske Mag. 5. R. III. Bobé, Efterl. Papirer fra den Reventlowske Familiekreds III, 359 f. Danmarks Adels Aarb. 1893, S. 382 f. Friis, A. P. Bernstorff og Guldberg S 142 ff

G. L. Wad.

Reventlow, Ditlev Conrad, 1708—94, Hofembedsmand, Søn af Gehejmeraad Ditlev R. til Schmool († 1755) og Anna Margrethe f. v. Jessen og Sønnesøn af ovennævnte Gehejmeraad Ditlev R. († 1701), fødtes 6. April 1708, blev 1734 Kammerjunker og var i

Aarene 1738—57 Landfoged i Neuenburg i Oldenborg. 1737 blev han Landraad, 1747 Konferensraad og udnævntes 1765 til Overhofmester hos Enkedronning Sophie Magdalene samt Aaret efter til hvid Ridder og Gehejmeraad. Ved Grev Bothmars Afgang i Okt. 1767 blev han beskikket til Overhofmester hos Dronning Caroline Mathilde, men afgik efter næppe et Aars Tjeneste, da han afløstes af Christian Holstein og udnævntes til Gehejmekonferensraad. Hengivenheden for Dronningen førte ham til Celle, hvor han i stor Stilhed henlevede Resten af sit Liv. Han døde 4. Marts 1794. R. ægtede 12. April 1748 Veronica Margrethe Clementine v. Klinkowstrøm (f. 4. Febr. 1708 i Hannover, † 2. Dec. 1773 i Celle).

Louis Bobé.

Reventlow, Eugen Greve, 1798—1885, Diplomat, fødtes 27. Nov. 1798 og var ældste Søn af ovennævnte Statsminister Cai Friedrich Greve R. († 1834) og dennes 2. Hustru. Han var født i Kjøbenhavn, men da Familien efter Faderens Udtrædelse af Statstjenesten 1802 var flyttet til Kiel, opdroges Sønnen der og studerede senere ved dette Universitet. Allerede 1819 blev han ansat som Legationssekretær i Berlin hos sin Onkel Grev Friedrich R. (Emkendorf), forflyttedes der fra 1823 i samme Egenskab til Petersborg, og da saa Onkelen 28. Sept. 1828 døde, udnævntes han 1829 til dennes Efterfølger. Denne Post havde fra Ungdommen af været Maalet for hans Ønsker. I det hele øvede Berlin mere og mere Tiltrækning paa det holstenske Ridderskab, medens dets Medlemmer sjældnere viste sig i Kjøbenhavn, — «den danske Luft», skriver en dansk Diplomat 1826, «behager ikke Holstenerne, naar de ikke ville betales, bekorses eller benøgles og betitles». Særlig var det vigtige Gesandtskab i Berlin godt paa Veje til at blive monopoliseret af de holstenske Reventlower, thi ligesom Eugen succederede Friedrich R. som Chef, saaledes afløstes han 1823 i Sekretærposten af sin Fætter Heinrich R. (Wittenberg), medens dennes Broder Ernst R. (Farve) var Attaché ved Gesandtskabet.

R. var ikke nogen betydelig Personlighed, men han var meget repræsentativ og følte sig som Chef for det holstenske Ridderskabs mægtigste Familie. Han blev ogsaa særlig begunstiget af den danske Regering. Næppe 21 Aar gammel var han Sekretær og i sit 31. Aar Gesandt. Allerede som Sekretær fik han Kammerherrenøglen (1825), modtog Danebrogsstorkorset 1834 og udnævntes 1841 til Gehejmekonferensraad. Men Faderens ridderskabelige Tendenser

havde hos Sønnen udviklet sig til slesvig-holstensk Separatisme, og da det aabne Brev af 8. Juli 1846 udstedtes, begjærede han ufortøvet Afsked, som tilstodes ham. I 1848 og senere, da han efter at være bleven preussisk Undersaat var indtraadt i det preussiske Herrehus, spillede han heller ikke der nogen videre Rolle, og han døde 16. Nov. 1885 paa Altenhof, som han havde arvet efter Faderen. Han var gift 1. med sin Kusine, Grev Christian Bernstorffs Datter Clara Charlotte Gerhardine (f. 22. April 1811 † 13. Okt. 1832), 2. med Elisabeth f. Grevinde Voss (f. 3. Avg. 1812 † 6. Jan. 1876).

Danmarks Adels Aarbog 1893, S. 383. Zeitschr. d. Gesellsch. f. d. Gesch. Schlesw., Holst. u. Lauenb. XXII, 80 f. Bussche-Kessell, Gräfin Elise v. Bernstorff II, 3 f. 151 167. 201. 238. Daae, Breve fra Danske og Norske S. 144. *P. Vedel.*

Reventlow, Frederik, 1648—1728, Gehejmeraad, Broder til ovennævnte Storkansler Conrad R., fødtes 10. Sept. 1648 i Kiel, udnævntes i ung Alder til Lieutenant, blev 1669 Hofjunker og var 1675 Ritmester i Broderens Regiment (2. fynske nationale Rytterregiment). Aaret efter ansattes han som Ritmester i den nyoprettede skaanske Rostjeneste som Chef for Øster og Vester Gjønge Herreders Kompagni. Udnævnt til Major havde han om Efteraaret Station ved Christiansstad og førte her fra i Forbindelse med Snaphanerne fra Øster Gjønge Herred en Guerillakrig mod de svenske Strejfpartier af Ebbe Ulfeldts og Pontus de la Gardies Korps. Efter at den skaanske Rostjeneste var bleven opløst i Begyndelsen af 1677, indtraadte han som Major i 1. sjællandske nationale Rytterregiment og udnævntes s. A. til Oberstlieutenant. Udtraadt af Krigstjenesten blev han 1682 Landraad, Aaret efter Amtmand i Husum og 1685 Etatsraad. 1695 fik han det hvide Baand. I Aarene 1698—1703 varetog han i Lybek Danmarks Interesser i Prins Carls Kandidatur til Koadjutorværdigheden. Udnævnt til Gehejmeraad 1699 fik han 1727 det blaa Baand. Han var Patron for Klosteret i Itzeho og 1704—25 Klosterprovst i Uetersen. Efter Faderen havde R. 1664 arvet Godset Neudorf. Han døde 29. Okt. 1728. Gift 1. (24. Okt. 1672) med Catharine Brockdorff (f. 10. Jan. 1644 † 13. Okt. 1673), Datter af Joachim B. til Wensin, Rohlstorf osv. og Anna Margrethe Rantzau; 2. (1677) med Anna Hedevig v. Qualen (f. 1642 † 18. Marts 1717), Datter af Landraad Claus v. Q. til Siggen og Lucie Beate Rantzau.

Louis Bobé.

Reventlow, Frederik Ditlev Greve, 1792—1851, Diplomat, fødtes i Kjøbenhavn 25. Okt. 1792 og var yngre Søn af ovfr. nævnte

Statsminister Chr. Ditl. Fred. Greve R. († 1827). Han hørte saaledes til Storkanslerens Linje, der efterhaanden ved Grundbesiddelse og Ægteskaber var bleven særlig knyttet til Kongeriget. Chr. R.s Børn opdroges som danske, og ligesom sine 2 ældre Brødre studerede R. ved Kjøbenhavns Universitet, blev Student 1809 og fik juridisk Examen 1814, hvorefter han s. A. indtraadte som Volontær i Departementet for de udenlandske Sager. Men det synes, at han den Gang havde mere Smag for at more sig end for Kontorforretninger, og hans Livslyst og personlige ydre Fortrin gjorde ham selvskreven til at indtage en fremtrædende Plads i Datidens jeunesse dorée. Udenrigsministeren N. Rosenkrantz lader ogsaa, maaske netop af denne Grund, til ikke at have været ham synderlig gunstig. Resultatet blev i alt Fald, at R. allerede 1815 igjen opgav sin Stilling i Departementet og derefter privatiserede i en Række Aar, nærmest vel beskæftiget med Landbrug. Først efter at Rosenkrantz var død 1824, indtraadte han paa ny i sin tidligere Stilling, denne Gang under for ham gunstigere Avspicier med Schimmelmann og Dankwart som overordnede. Fra nu af avancerede han hurtig. 1825 udnævntes han til surnumerær Sekretær, blev 1826 Kammerherre, sendtes 1830 til Brasilien som Chargé d'affaires og Generalkonsul og 1834 i samme Egenskab til Lissabon efter at have vikarieret et Par Maaneder i s. A. for Grev Joachim Bernstorff i Wien. Christian VIII satte Pris paa ham og betroede ham kort efter sin Tronbestigelse det fortrolige Hverv at søge en Brud for Kronprinsen ved de mindre tyske Hoffer, og efter nogen Vaklen mellem Schwerin og Strelitz fandt man hende som bekjendt ved dette sidste Hof.

Da A. Blome 1841 forlod Gesandtskabsposten i London, udnævntes R. til hans Efterfølger, og saaledes forefandt Begivenhederne i 1848 ham som Danmarks Repræsentant i det Land, paa hvis Bistand vi særlig regnede. Det blev da ham, som der skulde optage den diplomatiske Kamp med Oprørsregeringen, som en af hans holstenske Fættere stod i Spidsen for, og til hvilken de andre havde sluttet sig, og paa samme Tid med den talentfulde og indflydelsesrige preussiske Gesandt Bunsen, der ivrig støttedes af Prins Albert. Det var en svær Opgave for R., der ikke hidtil havde haft Lejlighed til at udvikle nogen særlig diplomatisk Dygtighed, og hvis Kjendskab til det slesvig-holstenske Spørgsmaals historiske og statsretlige Side var højst mangelfuld. Vel sendtes Orla Lehmann, Pechlin og Reedtz for at instruere ham og senere Oxholm og Treschow for at understøtte ham ved Forhandlingerne, men han

kunde hverken i Begavelse eller i Kundskaber maale sig med sin preussiske Modstander, der lidenskabelig og hensynsløst virkede for den slesvig-holstenske Sag ved Hoffet, i Regeringen, i Pressen og i Parlamentet. Men fra sit noget urolige Liv havde R. medbragt en Del Menneskekundskab og Behændighed til at behandle Folk, der nu kom ham til gode. Hvad det væsentlig kom an paa, var at vinde Palmerstons Øre, og det forstod R. bedre end Bunsen. Da saaledes Palmerston i 1850 var bleven angrebet i Overhuset for sin overmodige og brutale Optræden mod den græske Regering i Pacifico-Affæren, og Resultatet var blevet en Majoritet imod Ministeren, ansaas han som en slagen Mand, da Overhuset den Gang betragtedes som omtrent lige saa afgjørende i diplomatiske Sager, som Underhuset er det i økonomiske Spørgsmaal. De andre Gesandter vendte ham allerede saa temmelig Ryggen, hvorimod R. saas at vise ham den største Opmærksomhed, og den næste Dag kjørte han i fuld Galla til Udenrigsministeriet og bragte Palmerston efter udtrykkelig Ordre, som han sagde, sin Regerings Tak for den varme Interesse, Ministeren havde vist vor Sag. Palmerston og Lady Palmerston modtoge med stor Rørelse denne Hyldest, og Underhuset, i hvilket Palmerston selv kunde forsvare sig, fulgte heller ikke Overhusets Exempel, Ministeren blev, og han glemte aldrig siden R., at han alene var bleven ham tro.

Forhandlingerne 1848—50 førtes hovedsagelig i London, og R.s Deltagelse i dem bar ikke alene Præget af en varm og fuld Overbevisning om Danmarks Ret, men han omfattede ogsaa dets Sag med en Iver, som om det gjaldt hans personlige Velfærd. Der var ikke Spor hos ham af nogen Sympathi med hans holstenske Fættere, og han saa i Bunsen mere en personlig Fjende end en politisk Modstander. Men han havde, som naturligt var, ikke Øje for det nationale Moments Betydning, hvorfor ogsaa Spørgsmaalet om Slesvigs Deling var ham en Vederstyggelighed. Hans Sympathi var udelukkende dynastisk, det var en stor Glæde for ham, da han havde faaet Konferenceprotokollen af 23. Avg. 1850 undertegnet, og havde han oplevet at sætte sit Navn under Traktaten af 8. Maj 1852 om Opretholdelsen af det danske Monarkis Integritet, vilde han vistnok have ment, at nu var det vigtigste naaet, og Resten vilde da let finde sig. Men 6. Okt. 1851 overraskedes han pludselig af Døden i Glasgow paa Tilbagerejsen fra Hebriderne, hvor han, der lidenskabelig elskede Jagt, havde jaget og fisket hos en Ven. — Han var udnævnt til Storkors af Danebrog 1841 og til

Gehejmekonferensraad 1848. Han var gift med Jutta Birgitte f. Christensen (f. 7. Febr. 1807 † 16. Nov. 1868).

Danmarks Adels Aarbog 1893. S 398. Zeitschrift d. Gesellsch. f. d. Gesch. Schlesw., Holst. u. Lauenb. XXII, 118 f. 156. Daae, Breve fra Danske og Norske S. 91. 128. 142. *P. Vedel.*

Reventlow, Frederikke Juliane Grevinde, 1763—1816. Hun var Datter af Skatmester, Gehejmeraad Heinrich Carl Greve Schimmelmann og Caroline Tugendreich adopteret v. Gerstorff og fødtes 16. Febr. 1763 i Kjøbenhavn. Hun ægtede i ung Alder 16. Avg. 1779 paa Ahrensburg nedennævnte Friedrich Greve Reventlow til Emkendorf († 1828). Begavet af Naturen med et blændende Ydre, mørke, dybe Øjne, et pragtfuldt Haar, i Besiddelse af rige Evner i Forbindelse med en sjælden Kundskabstrang og levende Fantasi gjorde hun Emkendorf til Midtpunktet for det aandelige Liv i Hertugdømmerne, saa at det endog efter Mignets Ord havde Ry som et «evropæisk Akademi». Her færdedes Klopstock og Brødrene Stolberg, Voss og Claudius, Jacobi, Niebuhr og Reinhold, her fandt de proskriberede fra 18. Fructidor, der havde taget Ophold i Hamborg, et gjæstevenligt Opholdssted. Lafayette og Dumouriez, Greverne Portalis, Fader og Søn, General Mathieu Dumas og mange andre af Frankrigs bedste, den Gang fredløse Sønner vare Gjæster i dette Hjem og have med Taknemmelighed baaret dets Ry vidt ud over Danmarks Grænser. Grevinde Julie R. var Sjælen i denne Kreds, hun sørgede for alt og alle; tidlig svagelig og i de sidste 10 Aar af sit Liv sengeliggende betragtede hun i Følge sin religiøse Livsanskuelse sine Lidelser som paalagte hende til Prøvelse og beskyldes ogsaa for at have plejet sin Sygdom i den Hensigt at gjøre sig interessant. Slægt og Venner samledes stadig om hendes Leje, hvorfra hun til sin Død i mange Aar med stor Aandslivlighed styrede sit Hus, reformerede Godsets Skoler og skrev Bøger til Læsning for Bønder og Almuesfolk. Hun udgav saaledes «Sonntagsfreuden des Landmannes» (1791), «Kinderfreund od. Unterrichten in Gesprächen» (1793) samt skrev Bidrag til J. G. Jacobis «Taschenbuch». Voss har i Forbindelse med sine pietetsløse Angreb paa Stolberg efter Grevindens Død rettet et Udfald mod den sværmerisk-mystiske, katholskvenlige og mod anderledestænkende utaalsomme Aandsretning, der udgik fra hende og hendes Hjem. Julie R. afgik ved Døden 27. Dec. 1816 paa Emkendorf.

F. H. Jacobis Briefwechsel II, 16 ff. Souvenirs du général M. Dumas III, 159 f. W. Herbst, J. H. Voss II, 142. Bussche-Kessel, Gräfin Elise v. Bern-

storff I, 19 f. 47 f. 209 f. Pfaff, Lebenserinnerungen S. 61. 117 ff. Allg. Deutsche Biographie XXVIII. *Louis Bobé.*

Reventlow, Friedrich (Fritz) Greve, 1755—1828, Diplomat, var Søn af ovennævnte Overkammerherre Ditlev R. († 1783) og fødtes 31. Jan. 1755 paa Altenhof, studerede 1769—73 i Gøttingen og udnævntes ved sin Hjemkomst til Danmark sidstnævnte Aar til Avskultant ved Overretterne paa Gottorp og i Glückstadt. 1775 fik han som Raad Votum i Forhandlingerne. Aaret efter blev han Kammerherre og udnævntes 1778 til Civildeputeret i Admiralitets- og Kommissariatskollegiet. I Dec. 1780 blev han beskikket til Gesandt i Stockholm, tiltraadte 1783, da han arvede Emkendorf efter Faderen, en Rejse til Italien, fra hvilken han, ligesom fra sin anden store Rejse 1795—97, medbragte en stor og værdifuld Samling af Kunstværker, Malerier og Antikviteter, hvormed han smykkede sit Hjem. I Avg. 1784 hjemkaldtes han fra Stockholm og udnævntes i Juni Aaret efter til Afsending i London, hvilken Stilling han beklædte til Avg. 1788. Udnævnt 1790 til hvid Ridder blev han 1800 beskikket til Gehejmeraad og Kurator for Universitetet i Kiel. Hans Virksomhed i det sidstnævnte Embede har fra forskjellig Side været Gjenstand for Kritik. Vel skyldes ham Grundlæggelsen af en botanisk Have, et akademisk Laboratorium og et filologisk Institut ved Universitetet, men i det store og hele forsømte han de akademiske Forretninger, som han væsentlig kun beskæftigede sig med for Fornøjelses Skyld, og protegerede et Fakultet (det medicinske) i overdreven Grad fremfor de andre. Størst Uvilje vakte R. ved sit Forhold til Seminariet i Kiel. I Spidsen for dette stod den Gang en af Stifteren Cramer anbefalet, dygtig Pædagog, Professor H. Müller, hvis udpræget rationalistiske Læresætninger vakte saa store Betænkeligheder hos R., der strængt holdt paa den augsburgske Bekjendelse og hældede til den mystisk-fromme Retning, at han 1805 afskedigede ham fra Embedet. I Müllers Sted indkaldte R. den 80aarige, affældige Dr. theol. D. Hermes fra Berlin, der aldeles ikke viste sig Stillingen voxen og allerede 1806 maatte nedlægge Posten. En Række af Stridsskrifter for og imod R. udkom og tilspidsede Sagen. I April 1808 nedlagde han, nærmest som Følge heraf, sit Embede i Kiel og udnævntes til Gehejmekonferensraad. 1818 blev han Gesandt i Berlin, i hvilken Stilling han forblev indtil sin Død, 28. Sept. 1828.

Anselm Feuerbach skildrer R. som en ualmindelig elskværdig,

kundskabsrig og talentfuld Mand. Han var af Middelstørrelse, blond, med regelmæssige Ansigtstræk. Han var skabt til at være Grandseigneur, men var ofte behersket af en Tilbøjelighed til at modsige, som bevirkede, at man ved det første Bekjendtskab ikke fik det bedste Indtryk af ham. Voss kalder ham en Mand med sleben Verdenskløgt og sprudlende Lune. F. L. Stolberg fremhæver hans Vid og Hang til Satire. — R. var 2 Gange gift: 1. (1779) med Frederikke Juliane f. Komtesse Schimmelmann (s. ovfr.); 2. (5. April 1822) med Charlotte f. Grevinde Schlippenbach (f. 21. Juni 1794 † 1840), Datter af Carl Greve S. og Louise f. Baronesse v. Reck. Begge Ægteskaber vare barnløse, og han adopterede derfor sin første Hustrus Brodersønner, der fik Navn af Grever Reventlow-Criminil (IV, 107. 110) og arvede Emkendorf.

L. Feuerbach, Anselm v. Feuerbach I, 75. 92. J. Jansen, F. L. Stolberg I, 22. Zoeppritz, Aus F. H. Jacobis Nachlass I, 110 f. Bobé, Efterl. Papirer fra den Reventlowske Familiekreds III, 361 ff. Allg. Deutsche Biographie XXVIII.

Louis Bobé.

Reventlow, Friedrich Greve, 1797—1874, Statholder, Broder til nedennævnte Heinrich Greve R. († 1841), var født 16. Juli 1797 i Slesvig. Han gik paa Catharineum i Lybek, studerede i Gøttingen, Jena og Kiel og tog 1820 juridisk Examen paa Gottorp. 1821 blev han Avskultant baade ved Overretten og ved Landretten i Holsten, 1825 Medlem af sidstnævnte Ret, 1827 tillige af førstnævnte og 1834 Medlem af Overappellationsretten i Kiel, men traadte allerede 1836 ud af Statstjenesten, da han valgtes til Klosterprovst i Preetz. 1834 blev han Kammerherre. I Itzeho Stænder stillede han sig, 1836 valgt af Ridderskabet, tidlig paa et afgjort slesvig-holstensk Standpunkt, og han ledede her med Dygtighed Oppositionen. Mod det aabne Brev af 8. Juli 1846 udtalte han sig saa skarpt, at han blev afvist, da han søgte Avdiens hos Christian VIII, efter at Itzeho Stænder havde nægtet enhver Forhandling. Stændernes skrappe Adresse til Kongen af 19. Jan. 1847 skyldes hans Pen. Da ogsaa den forblev ubesvaret, begyndte R. allerede samme Efteraar at konspirere med Beseler, og da Carl Moltkes Forsøg paa at overbevise ham om, hvilken farlig Vej han var inde paa, mislykkedes, var R. selvskrevet Medlem af den provisoriske Regering, hvis Proklamation af 24. Marts 1848 om «Kongens Ufrihed» skyldes ham. Efter Vaabenstilstanden i Malmø maatte den provisoriske Regering vige for «Fællesregeringen», men da Krigen atter udbrød i Foraaret 1849, blev R. af Centralregeringen i Frankfurt beskikket

til Medlem af Statholderskabet over de 3 Hertugdømmer sammen med Beseler, og i denne Stilling forblev han til Febr. 1851. Som fuldblods Aristokrat var R. meget ømfindtlig for sin Ære, og i alle sine offentlige Udtalelser under hele Oprøret lagde han bestandig stærk Vægt paa, at Slesvig-Holstenerne ikke bekæmpede «deres Konge og Hertug», men den demokratiske Regering i Kjøbenhavn, som vilde berøve Hertugdømmerne deres Rettigheder. R. var derfor meget imod Friskarevæsenet, uden dog at kunne forhindre det. Der herskede heller ikke altid den bedste Harmoni mellem ham og Beseler, og de skiltes 1851 som Uvenner, da Beseler vilde fortsætte Krigen, medens R. nedlagde Vaabnene, støttet af Stænderne. Men R.s Fiktion om den danske Konges Ufrihed 1848 har mere end noget andet fremkaldt Samtidens og Nutidens haarde Domme om det slesvig-holstenske Oprør.

Da R. blev udelukket fra Amnestien, maatte han forlade Landet og nedlægge Embedet som Klosterprovst. Han kjøbte Godserne Starzeddel, Raubart og Vettersfelde i Nedre Lausitz, hvor han bosatte sig. 1861 blev han livsvarigt Medlem af det preussiske Herrehus, i hvilket han kort efter Frederik VII's Død ivrig paakaldte Preussens Indblanding i det danske Monarkis Anliggender. 1866 belønnede Kong Vilhelm ham ved at udnævne hans Datter til Gouvernante for Kronprinsens Børn. 1867 søgte han i Holsten Valg til den nordtyske Rigsdag, men faldt for en Augustenborger. Ved Kiels Universitets Jubilæum 1878 blev han Doktor juris hon. Han døde 24. April 1878 paa Starzeddel. — 16. Juni 1831 havde han ægtet Louise Friherreinde Løw von und zu Steinfurth (f. 14. Febr. 1807 † 27. Maj 1864), Datter af Georg Friherre L. 1891 rejstes der i Slesvig et Monument for ham og Beseler.

Allg. Deutsche Biographie XXVIII. Hist. Tidsskr. 3. R. V, 217 ff. A. Sach, Graf F. v. R. u. W. H. Beseler (1886). *H. R. Hiort-Lorenzen.*

Reventlow, Heinrich Rigsgreve, 1679—1732, gottorpsk Diplomat, Søn af ovennævnte Gehejmeraad Ditlev R. til Reetz († 1701), kom 1698 paa Ridderakademiet i Kjøbenhavn og blev Aaret efter Kammerjunker. Efter at Gørtz 1704 havde ægtet hans Søster, traadte han i gottorpsk Tjeneste, udnævntes til Landraad og sendtes 1706 til Wien for at retfærdiggjøre den fra gottorpsk Side stedfundne Beslaglæggelse af Grevskabet Rantzau. Efter Hertuginde Sophie Hedevigs, Carl XII's Søsters, Død sendtes han 1708 til Stockholm. Efter Kønigsteins Fald (IX, 636) blev han Amtmand i Tønder og

var atter Gesandt i Wien. I Jan. 1713 sendtes han til Stenbocks Kvarter, først i Frederiksstad og senere i Husum, med en fingeret Ordre fra den unge Hertug Carl Frederik med dennes af R. efterlignede Underskrift, i Følge hvilken Kommandanten i Tønning i Nødsfald skulde aabne Stenbock denne Fæstning. Efter Hertugens Regeringstiltrædelse fik han, maaske kun paa Skrømt, Ordre til at forsvare dette for Gottorp saa skæbnesvangre Skridt. Under sine lange og hyppige Ophold i Wien vandt R. Kejserens Gunst og blev 1714 Rigsgreve, kejserlig Rigshofraad og Kammerherre. 1719 maatte han, foranlediget af H. F. Bassewitz (I, 582), forlade det gottorpske Hof. R., der som Statsmand havde uddannet sig i sin Svoger Gørtz' Skole, gjaldt som denne for hensynsløs og underfundig. Samtidige fremhæve hans omskiftelige Sind, hans Hidsighed og Hævngjerrighed. Han var Provst for St. Johannes' Kloster i Slesvig og 1725—31 for Klosteret i Uetersen. I Holsten kjøbte han 1709 Godset Lehmkulen, erhvervede 1725 Cronshagen og kjøbte 1728 Rantzau. Efter Faderen arvede han Collmar. Han døde Natten mellem 12. og 13. Jan. 1732 paa Schmoolerhof efter et vildt Drikkelag hos Broderen Ditlev. R. var gift 2 Gange: 1 (1704) med Vilhelmine f. Brockdorff († 15. Dec. 1706), Datter af Wulf B. til Wensin og Ida Rumohr; 2. (1708 i Wien) med Marie Charlotte f. Grevinde v. Althann († 1735), Datter af Johan Greve v. A.

Gesch. des gottorfischen Hofes (1774). Danmarks Adels Aarbog 1893, S. 380; 1897, S. 503. Hist. Tidsskrift 4. R. VI, 42 ff. *Louis Bobé.*

Reventlow, Heinrich Greve, 1796—1841, Amtmand, Søn af Generalmajor, Kammerherre Heinrich Greve R. til Wittenberg, Kaltenhof og Aakjær (f. 30. Sept. 1763 † 31. Jan. 1848) og Anna Sophie f. Komtesse Baudissin (f. 20. Dec. 1778 † 22. Dec. 1853), var født 2. Marts 1796 i Slesvig. Han tog 1820 juridisk Examen paa Gottorp, blev 1823 Avskultant i tyske Kancelli, 1825 Legationssekretær i Berlin, 1829 Legationssekretær i Frankfurt, 1831 Amtmand i Flensborg, 1834 Kammerherre og Regeringsraad i Slesvig, 1839 Amtmand over Bordesholm, Kiel og Cronshagen Amter og døde 2. Juli 1841. Han blev 19. Juli 1831 gift med Prinsesse Caroline Amalies Hofdame Julie Komtesse Rantzau (f. 25. Juli 1808, † 9. Dec. 1894 som Enke efter Kammerherre, preussisk Gehejmeraad Otto Carl Josias Greve Rantzau). Han ejede Wittenberg ved Preetz.

Danmarks Adels Aarbog 1893, S. 385. Zeitschr. d. Gesellsch. f. d. Gesch. Schlesw., Holst. u. Lauenb. XXII, 82 f. *H. R. Hiort-Lorenzen.*

Reventlow, Henning, 1551—1624, til Ziesendorf og Reetz (i Meklenborg), var første Mand i Danmark af den ældgamle meklenborgske Linje af Slægten. Hans Forældre vare Lorenz R. og Anna Below. Han var 1573—76 Hofjunker og 1579—84 Kammerjunker hos Kong Frederik II, der benyttede ham til flere udenlandske Sendelser. Derefter havde han betydelige Forleninger, nemlig 1584—88 Silkeborg, 1587—1600 Dueholm, 1600—2 Mariager og 1602—6 Skive og Silkeborg. Han ledsagede 1590 Prinsesse Anna til Skotland og var 1591 i den unge Konges Følge paa Hyldingsrejsen til Norge og 1603 med ham paa Rejsen til Tyskland. Ligesom han hentede sine Hustruer — 1. Anna Valentinsdatter v. Vieregge (f. 3. Marts 1572, gift 8. Maj 1590, † i Barselseng 9. Febr. 1592), 2. Sophie Conradsdatter Sperling (f. 1578 † 25. Marts 1636) — i Tyskland, saaledes drog han ogsaa selv, efter at have fratraadt sit sidste danske Len, tilbage til Meklenborg, hvor han var Landraad. Her døde han 3. Marts 1624. *Thiset.*

Reventlow, Henning, 1640—1705, Gehejmeraad, en Broder til ovennævnte Storkansler Conrad R., fødtes 14. Juni 1640 i Glückstadt, studerede 1662 i Orleans, blev 1664 Kammerherre hos Kongen, hvorefter han udnævntes til Amtmand i Sønderborg, paa hvilket Embede han 1670 og 72 fik Bestallingen fornyet. 1669 blev han ligesom Broderen Conrad Hofraad i tyske Kancelli, udnævntes 1672 til Vicegeneralkrigskommissær i Hertugdømmerne og 1675 til Amtmand i Svabsted. 1677 blev han Landraad og beklædte i Aarene 1679—90 Posten som Amtmand i Flensborg. 1684, da han blev hvid Ridder, var han Gehejmeraad. Han arvede Godset Himmelmark ved Ekernførde efter Faderen, men afstod det 1692. Glasau og Altenhof, der endnu ere i hans Families Eje, erhvervede han henholdsvis 1689 og 92. R. døde 30. Jan. 1705. Han ægtede 24. Dec. 1665 Margrethe Rumohr (f. 7. Nov. 1637 † 11. Marts 1705), Datter af Henrik R. til Røst og Ida Brockdorff. *Louis Bobé.*

Reventlow, Henrik Tagesen, —1441, tilhørte en i 14. Aarhundrede indvandret holstensk Slægt; hans Fader, Ridderen Tage Henriksen, ægtede o. 1410 hans Moder, Fru Elsof, der da var blevet Enke efter Hr. Zabel Kerkendorp. Sønnen maa saaledes endnu have været en ung Mand, da han kom til at spille en Hovedrolle under de Bondebevægelser, der vise sig rundt om i Danmark paa den Tid, da Erik af Pommern blev fordrevet, men

om hvis nærmere Karakter man uheldigvis i høj Grad savner Oplysninger. I Begyndelsen af 1441 stode Vendelboerne og andre nørrejyske Bønder i Vaaben, som det synes paa Grund af en af Christoffer af Bajern paalagt Skat, og som deres Fører nævnes H. T. Under et Sammenstød 3. Maj vandt Bønderne Sejer over Adelen, og den slemme Bondeplager Eske Brock (III, 88) blev halshugget af dem. Senere kom Kongen selv til, og paa St. Jørgensbjærg i Han Herred bleve Bønderne fuldstændig overvundne (6. Juni). Den Folkevise, der har besunget Kampen, lader H. T. falde i Slaget; i Virkeligheden blev han taget til Fange og 12. Juni henrettet i Aalborg som Oprører. Efter sine Forældre havde han arvet en Del af Gaarden Bjørnholm, som Kongen skjænkede til Otte Nielsen Rosenkrantz; en Broder, Ove Tagesen til Vingegaard, levede endnu længe efter.

S. Grundtvig, Danm. gml. Folkeviser III, 601. Barner, Fam. Rosenkrantz' Hist. I, 122 f.

Kr. Erslev.

Reventlow, Iven, o. 1495—1569, Landmarskal i Holsten, var Broder til ovennævnte Dr. Ditlev R. 1523 fulgte han med Hertug Christian til Danmark og deltog i Belejringen af Kjøbenhavn, ligesom han ogsaa nævnes som nærværende ved Frederik I's Hylding. Allerede 1525 blev han Ridder, og under Frederik I's og den første Del af Christian III's Regering indtog han en meget fremskudt Stilling blandt den holstenske Adel, en Stilling, der ikke blot skyldtes hans ansete Familie og store Rigdom — han ejede Godserne Rixdorf, Schøneweide, Lammershagen og Stocksee i Holsten og en Tid Lindved i Slesvig —, men ogsaa hans fremragende Dygtighed. Han brugtes særlig meget i Hertugdømmernes indre Administration; 1526—30 var han Lensmand paa Segeberg, 1533—34 paa Gottorp, 1533—37 paa Tønder, 1539—46 paa Flensborghus, og fra 1535—63 havde han tillige Østerland Før i Pant for 4000 Mark. Desuden var han 1534 en af de styrende Raader i Hertugdømmerne, og 1538 fungerede han en Tid som Statholder i Johan Rantzaus Fraværelse. 1543—45 var han tillige Landmarskal. Ligesom en stor Del af den holstenske Adel var R. imod Hertugdømmernes Deling og nægtede sammen med Johan Rantzau og Wulf Pogwisch at aflægge særskilt Ed til Kongen; i 1545 opsagde han endog sin Raadsed og nedlagde Landmarskalembedet. Han traadte derefter i Hertug Hans' Tjeneste, var fra 1547—60 dennes Amtmand paa Rensborg, 1550—57 tillige Amtmand paa Femern

og gjentagne Gange Hertugens Statholder. 1559 nævnes han som Verbitter for Bordesholm Kloster. Ogsaa i den ydre Politik brugtes han en enkelt Gang, saaledes sendtes han og Borchard v. Boyneburg 1540 til Sachsen og Hessen, og 1558 sendtes han til Ditmarsken. Det næste Aar deltog han i Toget mod Ditmarskerne og fik ved denne Lejlighed et Saar i Foden. Han døde 1569 og begravedes i Lebreda Kirke, hvor man i den nyeste Tid paa hans Grav har fundet en pragtfuld Metalplade med hans Billede.

I. R. var 4 Gange gift: 1. med Anna Ahlefeldt (Datter af Frederik A. til Haseldorf og Haselau og Cathrine Pogwisch), 2. med Anna Buchwald (Datter af Otto B. til Wensin og Benedicte Rantzau), 3. med Margrethe Rantzau (Datter af Otto R., s. XIII, 469), 4. med Margrethe Rantzau (Datter af Claus R. til Rastorf og Anna Brockdorff).

Danske Mag. 4. R. III, 7 f. Zeitschr. d. Gesellsch. f. d. Gesch. Schlesw., Holst. u Lauenb. VIII, 136. 155. Danmarks Adels Aarbog 1893, S. 369 f.

L. Laursen.

Reventlow, Johan Ludvig Greve, 1751—1801, Godsejer, Broder til den ovfr. omtalte Chr. Ditl. Fred. Greve R. († 1827), er født i Kjøbenhavn 28. April 1751. Efter 1764—67 at have opholdt sig ved Sorø Akademi foretog han sammen med Broderen en Rejse i Tyskland, Schweits, Frankrig og England. Trods sin Ungdom var R. en opmærksom rejsende. I Frankrig fik han Øjet op for det urimelige i, at naar en Bonde forbedrede sin Gaard, forhøjedes hans Skatter i Steden for, at han burde belønnes. I England beundrede han Fabrikdriften og glædede sig over, at smaa Børn, som hos os kun ligge og vælte paa Jorden, arbejde saa vel som de voxne, og at Konerne fortjene lige saa meget som Mændene. — Som unge Mænd af hans Stand plejede, traadte han ind paa Embedsbanen. Han blev 1766 Kammerjunker, 1773 Avskultant i Rentekammeret og 1774 Kammerherre. Han delte sin Families og hele den tyske Kredses Forbitrelse over A. P. Bernstorffs Afskedigelse 1780, men traadte dog det følgende Aar ind som Deputeret i Rentekammeret uden Gage. Da de hemmelige Forhandlinger mellem Kronprinsen og Bernstorff førtes efter 1782 om en Regeringsforandring efter den førstes Konfirmation, deltog R. i dem. Han spillede ingen Rolle ved selve Statsomvæltningen, men han og E. Schimmelmann holdt en sikkert aldeles overflødig Nattevagt hos Kronprinsen i de følgende Dage. Han blev nu tillige Deputeret i Økonomi- og Kommercekollegiet samt Medlem af Landbo-

kommissionen. Men han følte sig ikke som Broderen tilfreds med Embedsstillingerne, 1788 trak han sig tilbage fra dem alle og vilde ikke engang overtage Amtmandspladsen i Odense, der blev ham tilbudt.

Det var Landet, der trak ham bort fra Hovedstaden. Som hele hans Slægt elskede han Landlivet, og han ansaa det for sit Livs Opgave at virke for Forbedringen af sit Gods, Baroniet Brahetrolleborg, som han arvede ved Faderens Død 1775 og tiltraadte 2 Aar efter, da han var blevet myndig. 16. Maj 1778 ægtede han Anna Sybilla Schubart (f. 15. Sept. 1753 † 21. Juni 1828), Datter af Oberst C. R. S. og Inger f. Løvenskiold. Han fik i hende en ligesindet Hustru, og deres Hjem blev ved Siden af de holstenske Herregaarde et Samlingspunkt for Slægten og for den hele tyske Kreds. — Det var ikke glimrende Udsigter, det unge Par havde; R.s Gjæld udgjorde 68000 Rdl., og trods de mange Beregninger, han gjorde over, hvorledes den skulde blive afbetalt, havde han dog inden sin Død næsten fordoblet den.

Der var mellem Danmarks Godsejere den Gang mange, der vare opfyldte af Tidens filanthropiske Ideer og villige til at bringe Ofre for at skaffe deres undergivne bedre Vilkaar; men der er næppe nogen, hvis Hjærte har slaaet varmere for denne Sag end R.s, og heller ikke mange, der have lidt flere Skuffelser, uden at det formaaede at afkøle Iveren. Der er en Lighed mellem den Tids Reformvenner og Renæssancetidens Mænd; det er den samme Følelse af, at et nyt Tidsafsnit er i Vente, der faar Hjærterne til at banke af Forventning. Men det er dog ikke det samme varme Blod, der ruller gjennem Aarerne hos det 18. Aarhundredes Reformatorer, som hos det 16. Det er, som var det opspædt af Sentimentalitet og Føleri, og dette gjælder ikke mindst den Kreds, R. tilhørte, og særlig ham selv. Han havde en mærkelig Tro til Virkningen af, at alt foretoges med en vis Ostentation, baade Sorg og Glæde skulde vises paa en «feierlich» Maade, ligesom han var opfyldt af alskens Theori, der aldrig havde haft eller kunnet faa Rod i Jorden, og aldeles kritikløs over for andres Theorier af samme Slags. Dertil kom, at med hele sin varme Kjærlighed til Danmark var han dog i sin Rod tysk og blev aldrig andet. Han var sig ogsaa vel bevidst, at han ikke hørte til «de egentlige danske», og hans Mangel paa Forstaaelse af det Folk, i hvis Midte han levede og virkede, bidrog sit til, at saa meget mislykkedes for ham. Men det kan ikke nægtes, at det var den tyske Kreds, han tilhørte, der

repræsenterede Fremskridtet, og R. var i mange Maader dens Foregangsmand, men kom rigtignok ofte til at vise, hvorledes Sagerne ikke skulde gribes an. Heri er han meget forskjellig fra den ældre Broder, med hvem han i øvrigt hele sit Liv levede i den fortroligste Forstaaelse.

Ringest gik det med hans eget Agerbrug, der naturligvis skulde indrettes efter holstensk Mønster, uden at han vistnok selv havde den mindste Forstand derpaa. Til dette, som til alt andet, skulde der bruges Udlændinger. Han havde først en engelsk Forvalter, siden en tysk; denne var en, selv for de Tider usædvanlig, Projektmager, der i Løbet af 2—3 Aar naaede at faa sat mellem 10 og 20000 Rdl. til foruden den Skade, han tilføjede Jorden. For saa at skaffe Penge maatte R. hugge hensynsløst i sine Skove; det skulde naturligvis være en rationel Gjennemhugning, men det blev ikke til Gavn for Skovene, der først efter hans Død atter bragtes i god Stand.

Da han overtog Godset, havde han sammenkaldt Bønderne og holdt en Tale til dem om deres Rettigheder og Pligter samt ladet dem nedrive Træhesten og Gabestokken. Han dannede sig tillige, hvad han kaldte sit Parlament, et Raad af 8 Bønder, med hvilke han forhandlede om alle Godsets Anliggender, og da især om Udskiftning og Udflytning af Gaardene og om at ombytte Livsfæstet med Arvefæste. I Aaret 1787 kunde han i en højtidelig Forsamling erklære Hoveriet for ophævet og alle sine 88 Gaardmænd for frie Arvefæstere. Men endnu inden Aaret var omme, var der en Del af Bønderne, som fortrød, hvad de havde gjort, og endog klagede over ham til Kancelliet, og da dette henviste Sagen til Lands Lov og Ret, var R. vred, ikke blot paa Kollegiet, men ogsaa paa sin Broder. Det lykkedes dog ikke Bønderne at forhindre, at R.s Plan i det væsentlige blev gjennemført.

Sammen med Landboreformerne gik paa Trolleborg som andensteds Skolevæsenets Forbedring. Men R. kunde ikke, som hans Broder, vente, til han havde tilvejebragt Midler til at udføre dette. Han opførte 3 nye Skoler paa Godset og ansatte ved disse slesvigske Seminarister, der vare uddannede af hans Ven Cramer i Kiel. Disse Skoler, der nærmest vare indrettede efter meklenborgsk Mønster (de Rochowske Skoler), vakte megen Opsigt og Beundring, men der lød ogsaa Klager baade over Lærernes Indbildskhed, som R. da ogsaa selv fik at føle, og over den Religionsundervisning, der meddeltes. R. forfattede selv en Katekismus for dem (1798),

der skulde meddele alt praktisk og blot virkende paa Hjærtet og af de dybeste Hemmeligheder kun berøre det nødvendigste og i hensigtsmæssige Udtryk. R. blev korresponderende Medlem af den store Skolekommission, da han ikke vilde forlade sit Gods for at tage Del i Forhandlingerne.

1794 oprettedes der tillige paa Trolleborg et Seminarium; men det lykkedes ikke i Grevens Tid at faa det Elevantal, det var beregnet paa, 32; Planen var upraktisk og tog ikke Hensyn til det Standpunkt, hvorpaa Eleverne maatte staa. I Forbindelse hermed stod fra 1795 Opdragelsesanstalten Bernstorffsminde, det eneste danske Filanthropin, der en Tid lang havde god Tilgang. Den ledede af Seminarieforstanderen Oest, men den reformerte Præst Villaume, som var Grevens højre Haand, havde stor Indflydelse paa den. I det hele var der Lærere fra Danmark, Tyskland, England, Frankrig, Lutheranere, reformerte, Katholikker og Deister i skjøn Forening. Flere af disse Udlændinger underviste i deres eget Sprog, som Eleverne naturligvis ikke forstode.

R. døde 1. Marts 1801. Hans Menneskekjærlighed var ikke bleven afkølet ved den Modstand, han havde mødt, og de mange Uheld havde ikke rokket hans Tro paa, at hans Bestræbelser skulde blive til Gavn for Menneskeheden. Han var i sin nærmeste Kreds Gjenstand for udelt Beundring. Den tyske Koloni i Danmark sparede ikke paa gjensidig Beundring; men der er næppe nogen, hvem den blev til Del i den Grad som L. R. Men han var ogsaa en Skive for Spot fra de danskes Side, og ofte betragtedes han med ligefrem Uvilje. Der var Grund baade for Beundringen og for Spotten og Uviljen; men selv hans Uvenner kunde ikke nægte, at han havde været en saare uegennyttig Mand, der tænkte mere paa andre end paa sig selv.

Bobé, Efterl. Papirer fra den Reventlowske Familiekreds II. J. Larsen, Bidrag til den danske Folkeskoles Hist.

L. Koch.

Reventlow, Ludvig Alexander Eduard Greve, f. 1848, Landmand. L. R. er født 5. Nov. 1848 paa Pederstrup og Søn af Hofjægermester Eduard Vilh. Greve R. til Ugerup i Skaane († 1868) og Helene f. v. Heimbruch. Efter at have lært Landbrug paa Laaland og i Sønderjylland forpagtede han 1873 Hovedgaarden Skjelstofte under Grevskabet Christianssæde, og i 1890 kjøbte han Rudbjærggaard ved Nakskov. R. kom hurtig til at tage fremragende Del i det landøkonomiske Foreningsliv, han valgtes fra 1. Jan. 1892

til Formand for Maribo Amts økonomiske Selskab, en Stilling, han stadig beklæder, og senere blev han bl. a. Formand for Vestlaalands Landmandsforening og for den laaland-falsterske Afdeling af Østifternes Forening til Frugtavlens Fremme, end videre Medlem af Landhusholdningsselskabets Bestyrelsesraad, af den laalandske Digebestyrelse osv. Ved sin ligefremme Optræden og mæglende Evne, ved sin betydelige landøkonomiske Indsigt og medfødte bon sens er han afholdt og anset af Landmændene. Som Talsmand for en konsekvent, men moderat og fordragelig Agrarpolitik valgtes han 1895 til Medlem af Folketinget og hævdede med Tilslutning fra Højre og Venstre Stillingen ved Valget i 1898. Han ægtede 20. Juli 1883 Benedicte Ulfsparre Bech, Datter af Hofjægermester B. til Valbygaard. *H. Hertel.*

Reventlow, Lyder, —1547, Læge og Astrolog, var Søn af Lyder R. til Schalkendorf og Mette Hansdatter Breide. Han studerede i sin Ungdom ved forskjellige udenlandske Universiteter og erhvervede sig Doktorgraden, vistnok 1498, i hvilket Aar han fik en Understøttelse af Hertug Frederik af Gottorp, «da han vilde lade sig vie». Han har da vistnok været i Hertugens Tjeneste, men kort efter maa den urolige og æventyrlystne Mand have forladt den. 1500 opholdt han sig i Neugard, vistnok Staden af dette Navn i Pommern, og kort efter begav han sig til Kejser Maximilian, ved hvis Hof han nu opholdt sig en Række Aar som Læge og Astrolog. O. 1510 kom han tilbage til Holsten paa et Besøg, og Hertug Frederik fik ham da overtalt til at træde i hans Tjeneste som Livlæge; samtidig forlenedes han med den saakaldte Kongsgaard i Hamborg. Han virkede, som ovenfor sagt, som Hertugens Livlæge, men tillige nød han stort Ry som Astrolog og Spaamand. Bekjendt er saaledes Fortællingen om, at han i 1515, da han i Hertug Frederiks Følge overværede Christian II's Bryllup i Kjøbenhavn, ved et Drikkelag spaaede, at Hertugen en Gang skulde blive Danmarks Konge. Ved denne Lejlighed er han maaske ogsaa bleven Ridder, i alt Fald nævnes han som saadan flere Gange i de følgende Aar.

O. 1519 forlod han atter det gottorpske Hof og gik til England, som det synes af Uvilje over, at Hertug Frederik ikke vilde give ham Ret i nogle Ejendomstrætter. I England opholdt han sig til Slutningen af 1526, da han over Holland, hvor han i Middelburg havde en Samtale med den landflygtige Kong Christian II, vendte

tilbage til Holsten. I den følgende Tid var han stærkt optagen af sine Ejendomstrætter. Kongsgaarden i Hamborg var under hans Fraværelse ligefrem bleven forlenet til en anden, men R. gjorde nu Fordring paa at faa den tilbage, hvilket dog ikke lykkedes ham før 1542. Tillige kæmpede han med stor Iver for at komme i Besiddelse af de holstenske Godser Kaden, der havde tilhørt Breiderne, og Gaarz, der var en gammel Reventlowsk Besiddelse, men uden Held. I øvrigt vides der ikke meget om ham i disse Aar. 1533—34 opholdt han sig paa forskjellige Steder i Danmark og har maaske været i Kong Christian III's Tjeneste som Læge eller Astrolog. 1538 dræbte han i Nærheden af Altona en Mand, vistnok i Tvekamp, og 1544 opholdt han sig i Lybek. 1545 forlenedes han med Gaarden Hvidøre paa Sjælland og forpligtede sig til at begive sig ind i Riget og bo paa Gaarden. Denne Forpligtelse efterkom han dog ikke, hvilket Kongen i en Skrivelse fra Jan. 1547 lod ham høre. Det er det sidste, vi høre om L. R. Efter nogle, dog ikke ganske sikre, Efterretninger skal han 1546 have begivet sig til Kejser Carl V, der havde kaldt ham til sig i Anledning af en Spaadom af ham om den schmalkaldiske Krig. Paa denne Rejse er han rimeligvis omkommen.

Heinze, Kielisches Mag. II, 131 ff. Danske Mag. 4. R. III, 232; IV, 249. Zeitschr. d. Gesellsch. f. d. Gesch. Schlesw., Holst. u. Lauenb. III, 189. Mitth. d. Vereins f. hamburg. Gesch. IV (1880). Allg. Deutsche Biogr. XXVIII. Allen, De tre nord. Rigers Hist. II, 210 f. Danmarks Adels Aarbog 1893, S. 366. Voss' Excerpter i Rigsark.

L. Laursen.

Reventlow, Theodor Greve, 1801—73, Politiker, Søn af ovennævnte Cai Friedrich Greve R., var født 19. Juli 1801 i Kjøbenhavn. Han tog 1822 juridisk Examen i Glückstadt, blev 1825 Avskultant i tyske Kancelli, 1827 Hofjægermester, 1828 Attaché ved Gesandtskabet i St. Petersborg, 1834 Amtmand i Cismar. 1838 tog han sin Afsked, og 1840 valgtes han til Provst for St. Johannes-Klosteret i Slesvig, hvilken Stilling han nedlagde 1847. Efter 1840 at have kjøbt Godserne Jersbek og Stegen i Holsten blev han 1841 Kammerherre. I de holstenske Stænder spillede han ikke nogen fremtrædende Rolle, heller ikke 1848 i den slesvig-holstenske Landsforsamling, og det var vel nærmest Fætteren Friedrich R. (s. ovfr.), der i Okt. 1848 fik ham sat i Spidsen for den saakaldte Fællesregering, der ved sit underfundige Spil umuliggjorde enhver Forstaaelse, hvorved Krigens Gjenudbrud 1849 blev uundgaaeligt. I Marts 1849 blev saa Fællesregeringen afløst af Statholderskabet med Friedrich R. i

Spidsen. 1855 blev R. atter Medlem af de holstenske Stænder og optraadte ogsaa her som yderliggaaende Slesvig-Holstener, navnlig ledede han Angrebene paa Scheele, hvem han forlangte fjærnet som holstensk Minister. Stænderne valgte ham 1856 ind i Rigsraadet, hvor han støttede Scheel-Plessen, men fra et mere absolutistisk Standpunkt. Han vilde overhovedet ikke vide af noget konstitutionelt Fællesskab mellem Holstenere og danske, fordi de ikke forstode hinanden. Selv mente han at blive «fuldkommen stupid» ved at høre de danske Rigsraader tale. Det var da ogsaa ham, der aabent opfordrede de holstenske Rigsraader til ikke tiere at møde i Kjøbenhavn, hvilket Raad de fleste af dem fulgte baade 1857 og 1858.

R. hørte til den ret talrige Klasse af holstenske Herremænd, der i og for sig ikke ønskede Fællesskabet med Danmark hævet, og som fremfor alt ringeagtede de augustenborgske Prætendenter, men hvis Fortrydelse over ikke længer at kunne føre det store Ord i Danmark omsider drev dem over i Preussernes Arme. I denne Aand vedblev R. ogsaa fremdeles at udtale sig i de senere Stænderforsamlinger i Itzeho. I preussisk Tjeneste vilde han dog ikke indtræde, men døde halv glemt 4. Febr. 1873 paa Jersbek. R. var 2 Gange gift: 1. (3. Dec. 1834) med Sophie f. Komtesse Bernstorff (f. 29. Jan. 1807 † 7. Marts 1857), Datter af Gehejmekonferensraad Joachim Greve B. (II, 155); 2. (14. Sept. 1858) med Asta Georgine f. Baronesse v. dem Bussche-Ippenburg genannt v. Kessel (f. 6. April 1831 † 7. Okt. 1881), Datter af preussisk Kammerherre og Landraad Fried. Wilh. Georg Chr. Clamor Greve v. d. B. gen. v. K. til Majoraterne Ippenburg, Wimmer og Neuenhof.

H. R. Hiort-Lorenzen.

Reventlow-Criminil, s. Criminil (IV, 107 ff.).

Reverdil, Elie Salomon François, 1732—1808, Lærer, siden Forelæser og Kabinetssekretær, hos Christian VII. R. var født i en lille By Niort i Kanton Waadt i Schweits og Søn af en juridisk Embedsmand. Efter at han havde faaet sin Uddannelse ved Universitetet i Genf, kom han o. 1758 til Danmark, rimeligvis ved Medvirkning af en Fætter, Roger, der havde en høj Stjærne hos Bernstorff. Han kom i Kjøbenhavn til at indtage en Plads som Lærer i Fransk og Mathematik ved Kunstakademiet; men snart efter, i Aaret 1760, blev han ansat som Lærer hos Kronprinsen,

den senere Christian VII. Det er bekjendt, at det lykkedes ham at vinde sin Elevs Velvilje, og at hans Undervisning dannede et Lyspunkt i Prinsens paa flere Maader sørgelige Historie som Barn. Følgen af dette Forhold var, at saa snart hans Elev 1766 besteg Tronen, knyttede han R. til sig, først som Forelæser og dernæst som Kabinetssekretær. Saa stærkt som den unge Fyrste fra først af følte Trykket af sin nye Stillings Hverv, og saa vaklende som han stod, var der, som det synes, Lejlighed for R. til at blande sig i Regeringssagerne og spille en ret betydelig Rolle; men det ser ud til, at han viste megen Takt under disse Forhold. Paa ét Punkt mente han dog, at det var hans Pligt at bruge sin Indflydelse, og det var for at faa Reformer i Stand paa Landboforholdenes Omraade, i det han her søgte at nytte den Varme for Bondestanden, som han allerede havde forstaaet at indgive Kongen, medens han var Barn. 1767 affattede R. et Par Memoirer for Christian VII, i hvilke han udviklede, hvad han mente, at der fortrinsvis burde gjøres for Bondestanden. Følgen heraf var, at der i Okt. s. A. blev nedsat en Landvæsenskommission, i hvilken han selv fik Sæde; men netop som Øjeblikket syntes at være kommet for ham til at gjøre Gavn paa et vigtigt Omraade, fik han i Nov. s. A. Befaling til ufortøvet at forlade Landet, i det der tillige udbetaltes ham 10000 Rdl. som en Naadepenge éñ Gang for alle.

Grunden til dette paafaldende Skridt fra Kongens Side var aldeles overvejende, at de russiske Diplomater, der den Gang i Kjøbenhavn forhandlede om en endelig Løsning af det gamle gottorpske Stridsspørgsmaal, ved en besynderlig Fejltagelse holdt R. for en Fjende af Rusland og derfor vilde have ham bort; men for øvrigt var Kongens Yndling Grev Holck næppe uden Del deri. R. selv tog sig denne Behandling nær og skrev Christian VII et temmelig bittert Brev til i den Anledning, hvad der havde til Følge, at denne lod sende ham et skarpt Svar. Man skulde tro, at der hermed var indtruffet et ulægeligt Brud imellem dem. Men under den sørgelige Sindssygdom, der i den følgende Tid mere og mere lagde sig over Kongen, maa han dog have bevaret gode Minder om R. I det mindste ligger det nær at tro det, naar man ser, at Struensee overtalte R. til i Sommeren 1771 at vende tilbage til Danmark og paatage sig at være den ulykkelige Konge til Selskab. R. blev forfærdet ved at se Kongens Tilstand, da han kom til Hoffet igjen, men helligede ham dog trofast Omhu, indtil Struensees Fald (17. Jan. 1772) gjorde Ende paa dette andet Ophold i Danmark.

Han blev atter sendt bort, og siden levede han til sin Død i sit Fædreland. Hans Liv i den Tid vedrører os derfor ikke.

R. var en begavet og indsigtsfuld Mand, der baade havde Menneskekundskab og god Iagttagelsesevne. Han satte sig nøje ind i Forholdene her i Landet, hans Følelse af at tilhøre en større Kultur bragte ham ikke til at overse, hvad der var dansk, og han forstod at dømme, om end alvorlig, saa dog uhildet og forstandig. Dette hang sammen med hans ubetinget hæderlige Karakter. Han havde ivrige Modstandere, særlig paa Grund af sin Kjærlighed til Bondestanden, og fra deres Side er han bleven opfattet baade som fanatisk og ærgjerrig; men selv de erkjendte fuldt ud hans Uegennyttighed og Hæderlighed. Hans gode Egenskaber træde tydelig frem, dels i den Fortsættelse af Rogers «Lettres sur le Danemarc», som han affattede o. 1764, dels, og det i endnu højere Grad, ved hans for vor Historie betydningsfulde Skrift «Struensée et la cour de Copenhague 1760—72», der først udkom mange Aar efter hans Død, nemlig i Aaret 1858, og strax blev oversat paa Dansk. Han skrev dette Arbejde dels efter, hvad han selv ligesom saa for sine Øjne under sit Ophold i vort Fædreland, dels paa Grundlag af, hvad han ved sine gode Forbindelser her hjemme hørte om Forholdenes Udvikling i den Tid, da han var i Schweits. Besindig og fordomsfri, som han var, indtager han en enestaaende Stilling midt i al den Lidenskabelighed og Partiskhed, der beherskede Sindene, og det selv hos de allerbedste. Han nærede vistnok en uindskrænket Højagtelse for J. H. E. Bernstorff som Menneske og i visse Henseender ogsaa som Statsmand; men dette hindrede ikke ham, Schweitseren, i at se, at meget trængte til at reformeres her hjemme, og at her var fuldt af Fordomme og Misbrug. Det kunde derfor ikke være andet, end at han maatte finde adskilligt berettiget i Struensees Reformer, samtidig med at han dømte strængt om denne baade som Personlighed og som Statsmand. I høj Grad tiltalende er hans Skildring af Caroline Mathilde, som han, uden at skjule hendes Skyld, bedømmer med Forstaaelse og Billighed. Visselig kan man ikke altid tiltræde R.s Domme, og hvad han fortæller, er ikke altid rigtigt; han har ikke kunnet undgaa at fortælle efter, hvad han havde hørt andre sige, især naturligvis under sin ufrivillige Fraværelse fra Landet, og derved er der kommet Skjævheder og Fejl; men taget i sin Helhed er han forbavsende troværdig, og faa Memoirer findes overhovedet, der i saa Henseende kunne staa ved Siden af hans.

R. blev gift 1785 med en Dame i Schweits, men havde ingen Børn i sit Ægteskab. *E. Holm.*

Rhenius, Johannes, 1574—1639, Skolemand, var født i Oschatz i Sachsen. Efter Studeringer i Leipzig, hvor han erhvervede Magistergraden, blev han Konrektor ved St. Thomas-Skolen sammesteds. Her udfoldede han en betydelig Virksomhed som Forfatter af Skolebøger, deriblandt «Prosodia Latina» (1606), «Donatus Latino-Germanicus» (1611 og mangfoldige Gange senere), «Grammatica Latina» (1611 og mindst en Snes Gange senere), «Compendium Latinæ grammaticæ» (1611 og siden fremdeles Aarhundredet ud) samt flere andre. Da han var meget bidsk i sin Bedømmelse af andres grammatiske Arbejder, ragede han sig ind i mange Fejder. Fra 1609 var han tillige ansat i det filosofiske Fakultet ved Universitetet i Leipzig, hvor han 1617 nævnes som Professor i det aristoteliske Organon. 1618 blev han Rektor ved Skolen i Eisleben, der under ham skal have taget et stort Opsving. 1633 kaldtes han i samme Egenskab til Stargard i Pommern, men kunde ikke tiltræde paa Grund af Krigsuroligheder, hvorfor han tog sin Tilflugt til Kiel, og da Hertug Frederik III af Gottorp var ivrig for at hæve Skolen i Husum til et højt Trin, fik R. 1634 Ansættelse her som Konrektor. Men den stridbare Mand kom snart paa Kant angaaende Skolespørgsmaal med Rektoren Gottfried Becker (Stamfaderen til den bekjendte Apothekerslægt B. her i Landet). Ingen af dem vilde give efter, og Stridens Bølger gik højt, hvorfor nogle ansete Theologer bleve hidkaldte for at stifte Fred. — Til Held for Skolen døde R. 1639. En af hans Disciple har sagt om ham: «R. var en meget berømt Mand, men i høj Grad uomgængelig. Skjønt han ofte rasede mod sine Disciple, var han dog stadig til Nar for dem.»

Krafft, Husumsche Kirchen- u. Schul-Hist. S. 345 ff. Moller, Cimbria lit. II. Slesvigske Prov.-Efterr. I, 150 f. *H. F. Rørdam.*

Rhode, jvfr. Rhodius, Rode, Rohde.

Rhode, Christian Ditlev, 1653—1717, Præst, Oldgransker, fødtes 29. Juli 1653 i Itzeho, blev, kun 20 Aar gammel, Præst i Barmstedt, hvilket Embede han beklædte indtil 1711, da han udnævntes til Provst og Inspektør ved Kirkerne paa Femern. Han døde 4. Dec. 1717 i Burg. Under sin lange Virksomhed i Barmstedt beskæftigede han sig ivrig med Undersøgelsen af forhistoriske

Gravhøje i Holsten, af hvilke han aabnede et stort Antal. Han foretog sine Undersøgelser med megen Omhu og Forsigtighed, beskrev de fundne Gjenstande nøje og skjelnede forskjellige Former for Højsætning samt konstaterede Jærnets og Sølvets Optræden i Gravfundene som sildigere end Broncens og Guldets. R. maa betegnes som den første, der har behandlet Forskningen af Højfund paa en videnskabelig Maade. Selv naaede han kun at faa offentliggjort smaa Afhandlinger og Notitser om Resultaterne af sine Undersøgelser i «Nova literaria maris Balth.». Sønnen, Feltpræst Andreas Albert R., udgav det af Faderen forfattede og af ham gjennemsete og med Illustrationer forsynede Værk «Cimbrisch-Holstein. Antiqvitæten-Remarques» (Hamb. 1730).

Moller, Cimbria lit. Allg. Deutsche Biographie XXVIII. *Louis Bobé.*

Rhode, Hans, 1625—79, Skolemand, fødtes 6. Jan. 1625 i Kettinge paa Als, hvor hans Fader, Jørgen Jensen R., havde været Kapellan hos Præsten Johan Monrad, hvis Datter Elisabeth, Søster til Ribebispen Erik M., han havde ægtet, og efter hvem han havde faaet Kaldet 1623. H. R. gik først i Skole i Rudkjøbing, siden i Odense og blev Student fra Gymnasiet her 1642. Han blev 1650 Hører ved Aarhus Skole, 1660 Konrektor i Odense, tog 1661 Magistergraden, blev s. A. kaldet til Konrektor i Aarhus og senere hen Rektor for Skolen der. 8.(?) Juni 1679 døde han i Viborg. Han var 3 Gange gift, sidst med Viborgbispen Frands Rosenbergs Datter Cæcilie R. Han har udgivet «Epitome elegantiarum syntaxeos Latinæ» (1666, 1705 og oftere), et Udtog af Thomas Bangs Observationes (s. I, 503); end videre en dansk Bearbejdelse af Comenius' «Orbis pictus» (1672 og oftere).

Worm, Lex. ov. lærde Mænd. Bloch, Den fyenske Geistligheds Hist. II, 2, 489. *M. Cl. Gertz.*

Rhode, Morten, 1643—1716, Præst, blev født i Roskilde, hvor hans Fader, Balthasar R., var Kjøbmand. Han blev Student 1662 fra sin Fødebys Skole. 1670 blev han Kapellan hos Præsten i Rerslev ved Roskilde; men 1675 drog han som Feltpræst med Tropperne til Skaane. Efter Krigen kom han til Jylland og blev 1681 Præst ved Graabrødrekirke i Viborg. 1682 fik han Magistergraden. Han døde i Viborg 23. Jan. 1716. Den godmodige, snaksomme Mand vilde gjærne være et Stykke af en Poet og derved lægge sin Hyldest for Kongehuset for Dagen. Han har ogsaa i

Trykken udgivet et Opbyggelsesskrift: «Christi Legeme ɔ: den stridende Kirke under et Menneskes Gestalt» (1699), som ved at parallelisere de enkelte Legemsdele med Samfundsklasserne og de forskjellige Øvrighedspersoner driver det til Højdepunktet af smagløs Allegori. Han var gift med Maren f. Dall († 1722).

Krog, Efterr. om Viborg S. 177 f. Saml. t. jydsk Hist. og Topogr. IV, 347 ff. N. M. Petersen, Den danske Lit. Hist., 2. Udg., III, 125 f. *A. Jantzen.*

Rhode, Peder, 1734—93, Præst, historisk Forfatter, blev født 24. Dec. 1734 i Kolding, hvor hans Fader var Farver; 1756 dimitteredes han fra sin Fødebys Skole, og 1758 tog han theologisk Attestats. Som Student havde han sluttet sig til Herrnhuterne og var 1757 bleven optaget i de kjøbenhavnske Brødres Kreds; ogsaa efter 1760 at være bleven Kapellan i Steppinge og Frørup i Nordslesvig vedblev han at staa i Forbindelse baade med dem og senere med Menigheden i Christiansfeld. 1764 blev han Hjælpepræst for Halsted og Avnede paa Laaland og 1767 Sognepræst for Utterslev Sogn i Laalands Nørreherred, hvis Provst han blev 1776; han døde 19. Avg. 1793. 1768 var han bleven gift med Johanne Margrethe Dorothea Kaalund († 1818), en Præstedatter fra Tirsted paa Laaland og Enke siden 1764 efter Præsten Bertel Wichmann i Herredskirke paa Laaland. R. skildres som «høj, sirlig, mager og bleg, men smuk; stedse pyntelig klædt og meget snaksom»; dette sidste Adjektiv passer ogsaa paa ham i hans Virksomhed som Forfatter. 1775 udgav han «Samlinger til Haderslev Amts Beskrivelse», som ikke udmærker sig ved Nøjagtighed, men hvori dog er samlet en god Del Efterretninger, som vistnok ellers nu vilde være tabte. 1776 udkom 1. og 1794 (altsaa efter hans Død) 2. Del af «Samlinger til Laalands og Falsters Historie» (1859—60 paa ny udg. og fortsatte af J. J. F. Friis, s. V, 422). Heller ikke dette Værk kan roses for Smag eller Nøjagtighed; hvad der angaar Kirkerne og Præsterne, udgjør en væsentlig Del af det; han har opbevaret mange komiske Anekdoter, hvilke i Forbindelse med hans naive Fortællemaade gjøre Skriftet ganske underholdende at læse. Desuden har han udgivet nogle mindre theologiske Afhandlinger og Salmer uden synderligt Værd. Som Provst var han ualmindelig dygtig, djærv og nidkjær, ikke bange for at sige sin Mening rent ud, selv til højtstaaende Personer, naar han mente, de havde begaaet Overgreb.

Kirkehist. Saml. 3. R. IV, 412 ff.; 4. R. II, 576. 592. Wiberg, Alm. Præstehist. III, 450. Worm, Lex. ov. lærde Mænd. Nyerup, Lit. Lex.

Vilh. Bang.

Rhodius, Ambrosius, 1605—96, Læge, var en sachsisk Præstesøn, født i Kemberg 10. Nov. 1605, og blev 1629 Magister ved det nærliggende Wittenbergs Universitet. Hans Fag var Naturvidenskaben. Efter en Tid at have doceret som Adjunkt ved Kønigsbergs Universitet kom han 1635 til Kjøbenhavn, hvor han udgav en Afhandling om Skjørbug og en anden om Stjærnernes Indflydelse paa det menneskelige Legeme. Han blev indbudt til at lade sig promovere som Dr. med., men hertil havde han ikke Raad. Efter en kort Tid at have været Læge ved Børnehuset i Kjøbenhavn blev han 1637 kaldet til Professor i Mathematik og Fysik ved det nys oprettede Gymnasium i Christiania og tillige til Stadslæge der, og Aaret efter blev han gift med Anne, Datter af Dr. med. Fred. Severinius i Kjøbenhavn.

Han fortsatte i Norge sin litterære Virksomhed, der mest angik Sjælevandringen og synes at have hvilet paa Paracelsiske Anskuelser, ligesom han stod i ret flittig Brevvexling med Oluf Worm og Thomas Bartholin, hvorom disses Brevsamlinger give Vidnesbyrd. Som Læge var han nidkjær (bl. a. under den svære Pestepidemi 1654) og gjorde et Forsøg paa at anlægge en medicinsk-botanisk Have. Den Overtro, som ofte kommer til Syne i hans Skrifter, viste sig ogsaa derved, at han under et Besøg i Eker (mellem Drammen og Kongsberg) 1. Avg. 1657 mente at se et Syn i Stjærnerne, der varslede om en ulykkelig Krig og en derpaa følgende Statsforandring og Enevoldsmagtens Indførelse. Dette Syn, som han strax skal have betroet Kansler Jens Bielke m. fl., beskrev han (dog først 1660) paa Tryk i meget smukke latinske Vers. Det følgende Aar blev imidlertid saare ulykkeligt for A. R., og herfor havde hans Hustru Skylden. Denne var et heftigt og trættekjært Menneske, og i 1659 havde hun i en Samtale med Statholder Niels Trolle fremført meget ærerørige Beskyldninger mod 2 af Christianias Borgmestre. Følgen var en Proces for Domkapitlet, og Dommen gik Anne Frederiksdatter imod. Hun rømte imidlertid fra Arresten til Kjøbenhavn for at klage hos Kongen, men blev 1661 ved Højesteretsdom dømt som Løgnerske, hvorpaa Kongen bestemte, at hun paa Livstid skulde hensættes paa Vardøhus Fæstning, samt at — Manden, der havde forsvaret hende og derunder gaaet for vidt i sine Paastande, skulde gjøre hende Følge! De maatte da begge afsted og tilbragte en Række af Aar paa Vardøhus, hvorfra A. R. dog slap fri 1667, medens Konen synes i det mindste en Tid at være forbleven der oppe (Norske Saml. I, 132).

Gymnasiet i Christiania var imidlertid under Tidernes Tryk blevet nedlagt, og selv om dette ikke havde været Tilfældet, havde her næppe mere været Plads for A. R., men han vendte dog tilbage til Christiania, hvor han i nogle Aar har virket som Læge, indtil han 1672 vendte hjem til sit Fødested Kemberg. Han havde dog i Norge efterladt sig et saa godt Navn som Læge, at flere af Christianias fornemste Mænd tilbøde ham en fast Løn for at fortsætte sin Praxis, men forgjæves. A. R., der maa være bleven Enkemand, siden han (1675) ses at have indgaaet nyt Ægteskab i Tyskland, døde i sin Fødeby 1696 i en Alder af 91 Aar, som det synes i gode Vilkaar. Han er undertiden bleven forvexlet med en, dog ældre, samtidig, der ikke alene, som han, hed A. R., men ogsaa til Dels beskæftigede sig med de samme Fag; om denne ældre A. R. (f. 1577 † 1639) se Allg. Deutsche Biographie XXVIII, 392.

Budstikken III, 439 ff. 487 ff. L. Daae, Det gamle Christiania, 2. Udg., passim. A. Collett, Gamle Christiania-Billeder S. 89 ff. 104. *L. Daae.*

Rhodius, Johannes, 1587—1659, Læge. Hans Fader var Hilmer Rode, Kjøbmand og Skibsreder i Kjøbenhavn, hans Moder var født Dankert. Efter Skolegang paa Herlufsholm blev han Student, foretog snart efter (1607) en Studierejse til England, og efter et kort Ophold i Hjemmet gav han sig paa ny paa Rejse med Studieophold i Wittenberg, Marburg og navnlig i Basel, hvor han havde gunstig Lejlighed til at uddanne sig videre i Naturvidenskaber og Lægevidenskab. 1620—22 synes han at have studeret i Kjøbenhavn, men endnu i 1622 indskreves han ved det medicinske Fakultet i Padua, hvor han derpaa ikke blot dyrkede Studiet af sine forskjellige Videnskabsfag, men efterhaanden knyttede sig saa fast til dette Lægevidenskabens Hovedsæde, at han tog Bolig der for Livet.

Han var en af Tidens typiske, polyhistoriske lærde, men af de stille og fordringsløse, med Selvkritik nok til at se, at hans jævne Begavelse ikke hjemlede ham nogen fremskudt Plads i den lærde Republik. De Kaldelser til Professorater i Padua, i Kjøbenhavn og i Sorø, som han til forskjellige Tider paa Grund af sine solide Indsigter og sit Lærdomsry virkelig modtog, afslog han alle og vedblev at leve tilbagetrukken for sine videnskabelige Sysler. Grundig og samvittighedsfuld, som han vistnok til Yderlighed var, naaede han i sin langsomme Arbejden ikke til at udfolde nogen betydeligere litterær Virksomhed. I mange Aar arbejdede han paa

en Udgave af Cornelius Celsus' Værk om Medicinen, men fik den ikke afsluttet. De eneste nævneværdige Arbejder, der foreligge fra hans Haand, ere en kommenteret Udgave af Scribonius Largus' farmakologiske Kompendium «Compositiones medicæ» (1655) og «Observationum medicinalium centuriæ tres» (1657), meddelende hans Iagttagelser som Læge. Nogle Smaaskrifter bleve udgivne efter hans Død.

Sin største Betydning har R. haft ved altid lige utrættelig at bistaa andre Videnskabsdyrkere med Raad og Daad og stille sit rige Bibliothek og sine øvrige Samlinger til deres Raadighed, først og fremmest ved at være en trofast Ven og Støtte for de mange Landsmænd, der i denne Periode besøgte Padua. I Brevsamlinger fra den Tid mødes hans Navn hyppig; af særlig Interesse er hans mangeaarige Brevvexel med Oluf Worm. Et talende Vidnesbyrd om hans udstrakte Forbindelse med sine samtidige, Landsmænd og andre, afgiver ogsaa hans opbevarede Stambog, der ejes af vort store kongl. Bibliothek. Han døde ugift i Padua 24. Febr. 1659.

Lærde Tidender 1740, Nr. 1. C. Bruun, Johan Rode (1893).

Jul. Petersen.

Rhuman, Arnold, 1633—82, Professor, Søn af ndfr. anførte Professor Wolfgang R., var født i Kjøbenhavn, dimitteredes 1650 fra Herlufsholm, hvortil han 1654 vendte tilbage som Hører, men som han atter forlod 1655, blev 1661 Rektor ved den lille Skole i Slangerup, hvorfra han 1662 forflyttedes til det indbringende Konrektorat i Roskilde, tog 1663 Magistergraden og fik 1669 tillige Bestalling som Vicelektor i Theologien ved Byens Gymnasium. 1672 rykkede han op til virkelig Lektor og Professor. Død 6. Jan. 1682. Gift (i Dec. 1673 ell. Begyndelsen af 1674) med Bodil Danclef, Enke efter Rektor, Mag. Hans Pedersen Kalundborg (IX, 91); hun boede senere i Vendsyssel og døde paa en «Lystgaard» i Vraa 17. Marts 1700, 77 Aar gammel. Som Resultat af sine filologiske Studier havde R. forberedt et Værk om Romernes Afhængighed af Grækerne paa Lærdommens Omraade, men fik kun udgivet Begyndelsen: «Romæ Atticæ suburbium» (1679), der handler om Bogstaverne; det er dediceret Forfatterens Mæcen Ove Juul til Villestrup.

Nyerup, Lit. Lex. Bloch, Roskilde Domskoles Hist. II, 14 f. Wad, Dimitt. fra Herlufsholm II, 136 ff.

G. L. Wad.

Rhuman, Hans, 1622—76, Præst, Søn af ndfr. anførte Professor Wolfgang R. († 1637) og dennes 2. Hustru, Bodil Hansdatter,

fødtes i Kjøbenhavn 3. Marts 1622. Efter Skolegang i Odense og Sorø deponerede han 1642 ved Universitetet, hvor han 1644 tog Bakkalavr- og 1649 Magistergraden. Siden 1647 var han Hovmester for Kansler Christian Thomesen Sehesteds Søn Erik, hvorpaa han 1653 af Kapitlet i Aarhus blev kaldet til Sognepræst ved Domkirken sammesteds, hvorhos han tillige blev Kannik og Provst i Hasle Herred. Som Repræsentant for Kapitlet deltog han i den store Rigsdag i Kjøbenhavn i Efteraaret 1660 og førte ved denne Lejlighed en Dagbog, der er en af Kilderne til Oplysning om Rigsdagens Begivenheder (Danske Saml. 2. R. II, 112 ff.). Det maa vistnok betragtes som en Belønning for hans Virksomhed her, at Kongen paa hans Forestilling om, hvorledes hans Embedsindtægter vare blevne formindskede under Krigen, i Nov. 1660 tilstod ham, at Viby og Thiset Sognekald ved Tjenstledighed maatte annekteres til Præsteembedet ved Domkirken, en Bevilling, som R. dog næppe har faaet videre Gavn af. Han døde 27. Sept. 1676. Den Tale, Biskop Erik Grave havde holdt ved R.s Jordefærd, blev mange Aar efter (1703) udgivet af hans Svoger M. Frederik Monrad, Præst i Øjer og Provst i Gudbrandsdalen. I Haandskrift findes en Samling af Indskrifter og andre Optegnelser vedrørende Aarhus, som R. 1666 har nedskrevet (Kirkehist. Saml. 3. R. II, 458). 13. Dec. 1659 havde han ægtet Anne, Datter af Biskop Erik Monrad i Ribe (XI, 461); hun overlevede ham († 2. Juni 1710 i Aarhus).

Poulson, Catal. past. dioec. Aarhus. S. 16. Hertel, Beskriv. ov. Aarhuus Dom- og Cathedralkirke II, 405 ff. Giessing, Jubel-Lærere III, 223. Wiberg, Alm. Præstehist. I, 42. *H. F. Rørdam.*

Rhuman, Wolfgang (Oluf), 1572—1637, Professor, var født i Kolding. Faderen, Hans R., var Dronningerne Dorotheas og Sophies Hofskrædder og Forvalter over Klædekammeret († 1611). Dennes Forbindelse med Hoffet skaffede Sønnen frit Ophold i den kongl. Skole i Sorø og siden, fra 1590, ved Universitetet i Helmstedt, hvor han tilbragte 6 Aar. Efter Hjemkomsten fik han 9. Dec. 1600 Bestalling som «Skolemester udi Kongl. Maj.s Kantori». Dette førte til, at Universitetet tilstod ham det kongl. Rejsestipendium, hvorpaa han 1601 drog til Basel for at overtage Pladsen som Hovmester for 3 unge Adelsmænd af Slægten Brahe, der opholdt sig her. Da han paa Grund af Afrejsens Hurtighed ikke havde faaet Tid at tage Magistergraden i Kjøbenhavn, tog han 1602 Graden i Basel og rejste derpaa i et Par Aar i Schweits, Frankrig og Nederlandene

med de unge Mænd, der vare overgivne til hans Vejledning. Efter at disse (1604) vare vendte hjem, fortsatte R. Studierne udenlands endnu i længere Tid, særlig i Heidelberg, hvor han 1605 blev immatrikuleret og 1607 udgav en Disputats «de baptismo». I sidstnævnte Aar blev han ansat som Professor pædagogicus ved Kjøbenhavns Universitet. Han avancerede hurtigere end sædvanligt, og efter Kanslerens Ønske blev Rhetorik hans Fag 1608, og derved forblev han i mange Aar og udgav en lang Række til Faget hørende Disputatser, i det han tillige med Flid gjennemgik de gamle Rhetorikeres Værker med sine Tilhørere. 1619—20 og 1628—29 beklædte han Rektorværdigheden ved Universitetet. 1634 blev han endelig Professor i Dialektik eller Logik. Han døde af Pest 4. Juli 1637 i sit 3. Rektorat. I sit Dødsaar havde han udgivet en Afhandling «de natura logicæ». — R. var 3 Gange gift: 1. med Dorthe († 1613), Datter af Frederik II's Kammertjener Hans Madsen, 2. med Bodil († 1627), Datter af M. Hans Mikkelsen, Forstander for Sorø Skole (XI, 329), og 3. med Dorthe Jensdatter, Enke efter Mag. Arnold Hansen Munthe, Lector theologiæ ved Gymnasiet i Lund. 2 af R.s Sønner, Hans og Arnold, ere nævnte ovfr. Datteren Lisbet R., gift med Professor Caspar Weiser i Lund, berømmes som «en net latinsk og en ypperlig dansk Poetinde».

Vinding, Reg. Acad. Haun. S. 221 ff. Worm, Lex. ov. lærde Mænd. Rørdam, Kbhvns Universitets Hist. 1537—1621 III. Schønau, Danske lærde Fruentimmer S. 1218 ff.

H. F. Rørdam.

Riber, Christen Hansen, 1567—1642, Biskop, var født i Ribe, hvor hans Fader, Hans Christensen, var Bartskær og en i Forhold til sin Tid dygtig Læge samt Forfatter af flere Lægebøger. Efter at være bleven Student kom han til Tyge Brahe paa Hven, hvis Discipel han var i 4 Aar, 1586—90; her lagde han Grunden til den Indsigt i og Interesse for den mathematisk-astronomiske Videnskab, som han hele sit Liv bevarede. Fra 1590—1601 var han næsten uafbrudt udenlands, dels som Hovmester, dels med kongeligt Stipendium; Magistergraden tog han 1594 i Kjøbenhavn. Da han ved Nytaarstid 1602 var kommen hjem, ønskede han at blive Sognepræst ved Frue Kirke i Kjøbenhavn, men den Prøveprædiken, han holdt, faldt ikke i Professorernes Smag; derimod blev han Professor i Pædagogik, 1603 i Mathematik, 1607 i Græsk og 1608 i Dialektik, og som saadan holdt han tillige theologiske Forelæsninger. C. H. R. maa have været en praktisk dygtig Mand, hvem

det i nogen Tid var betroet at være Universitetets Notarius, ligesom han en Tid havde Opsynet med Universitetsbiblioteket. I Jan. 1610 blev han beskikket til Biskop over Aalborg Stift, men kun lidet kjender man til hans 32aarige Virksomhed som Biskop. I sin Ungdom var han bleven beskyldt for at være en «afgjort Kalvinist og Modstander af Sandheden», og det er ikke utænkeligt, at Opholdet hos T. Brahe kan have virket sit i den Retning. Senere maa han enten have forandret sin Anskuelse eller have været forsigtig nok til at holde sine Meninger hos sig selv, siden han fik Lov til at blive uanfægtet i sit Embede til sin Død, 11. April 1642.

1625 blev der fra Regeringen stillet ham den for en Biskop unægtelig temmelig mærkværdige Opgave at «forfærdige en Landtavle over ganske Jylland, hvorudi alle Herreder, Sogne, Sysler og Kjøbstæder skulle indføres». Han viste Iver for at oplyse Fædrelandets Oldsager, forsøgte at opstille et Runealfabet og forsynede O. Worm med flere Runeindskrifter. Som Professor udgav han nogle Disputatser og som Biskop en halv Snes Ligprædikener over adelige. 1606 blev han gift med Mette, en Borgmesterdatter fra Vejle og vistnok beslægtet med Fyns Biskop Hans Knudsen Veile, til hvem C. H. R. stod i venskabeligt Forhold; hun døde 1630, 39 Aar gammel, og Aaret efter ægtede han sin Formand Jac. Holms (VII, 574) Enke Elsebeth Hegelund, som i Mellemtiden havde været gift med en velhavende Borger i Aalborg, Laur. Hansen Skriver.

Rørdam, Kbhvns Universitets Hist. 1537—1621 III, 600 ff. Kirkehist. Saml. 3. R. III, 732 ff.

Vilh. Bang.

Riber, Hans Vilhelm, 1760—96, Forfatter. R., der var en Søn af Hans Christian R., Hørkræmmer og Kasserer ved Kjøbenhavns Brandkasse, er født i Kjøbenhavn 7. Jan. 1760. Allerede i sit 5. Aar blev han forældreløs og kom saa i Huset hos en Farbroder, der, for at skærme Drengen mod sædelig Smitte, lod ham undervise i Hjemmet og holdt ham borte fra Omgang med andre Børn; af samme Grund afslog han senere et Tilbud om Regensen for sin Plejesøn. 1774 tog R., 14½ Aar gammel, en god Examen artium, hvad der henledte Opmærksomheden paa ham. Han begyndte at studere Theologi, men fik aldrig nogen Embedsexamen, i det litterære Interesser tidlig droge ham bort fra Embedsstudierne. Han oversatte i Aarenes Løb en Del Skrifter, særlig religiøse, fra Svensk, Tysk og Engelsk, bl. a. Shakspeares «King Lear» (1797). Fra 1785 til Nr. 15 i 1790 redigerede han «Lærde Efterretninger»,

der under hans Ledelse blev vort vigtigste kritiske Tidsskrift som Organ for den litterære Fremskridtsretning. I samme Tidsrum var han Redaktør af en Række poetiske Nytaarsgaver, der udkom hos Bogtrykker Schultz. Til disse saa vel som til forskjellige Tidsskrifter leverede han selv poetiske Bidrag. Hans Digte, der ikke frembyde noget ejendommeligt, udkom i en samlet Udgave 1803. Det var vel nærmest i Egenskab af Digter, at han blev Medlem af den Kommission, som udarbejdede den evangelisk-kristelige Salmebog.

R. var et af de første Medlemmer af det 1786 stiftede «Selskab for Efterslægten», og hans Virksomhed som frivillig Lærer ved dette Selskabs Skole henledte Opmærksomheden paa ham som Pædagog. Paa offentlig Bekostning foretog han i Sommeren 1790 en Rejse til nogle Undervisningsanstalter i Nordtyskland og blev efter sin Hjemkomst ansat som Andenlærer ved det da lige oprettede Blaagaard Seminarium. Her vandt han Anerkjendelse som Pædagog ved sin blide Taalmodighed og sin klare Fremstilling. Hans «Læsebog for Borger- og Almueskoler», en Bearbejdelse af Salzmanns «Moralisches Elementarbuch», udkom i 4. Oplag i 1818. — R. var, som man til Dels kan slutte sig til af hans Opdragelse, en stille, lidet fremtrædende og ikke meget udpræget Natur. Han var gift med Anna Marie f. v. Haven, en Datter af Professor P. v. H. (VII, 170). 26. Nov. 1796 døde han.

Nyerup, Forf. Lex. Egeria I. *F. Rønning.*

Riber, Jens Gregersen, o. 1480—1571, Biskop, er født i Ribe. Efter i nogen Tid at have gjort Tjeneste som Kapellan ved Domkirken i Bergen blev han udnævnt til evangelisk Superintendent paa Færøerne, i hvilken Egenskab man første Gang finder ham nævnt i 1551. Nogle Aar senere nedlagde han dette sit Embede, i det han, gammel af Aar og svag af Karakter, ikke kunde hævde sin Stilling lige over for «nogle Modstandere der i Landet, som hannem var ugunstige». Ikke desto mindre blev han efter et kort Ophold i Kjøbenhavn udnævnt af Kongen til Superintendent eller Biskop i Stavanger i Begyndelsen af 1558, efter at Stiftets første evangeliske Tilsynsmand, den energiske Jon Guttormsen (VI, 326), havde søgt Afsked, som det synes fordi han ikke fik tilbørlig Støtte paa højeste Sted.

Udnævnelsen af den affældige, svage og interesseløse J. R. til Superintendent i det daværende Stavanger Stift var et af de sørge-

ligste Misgreb, den norske Kirkes Historie kjender, i det alle kirkelige Forhold paa alle Omraader snart kom i ligefrem Opløsning, og det hjalp kun lidet, at Sognepræsten i Stavanger, den dygtige Skolemand Jacob Madsen, i 1565 blev adjungeret ham som Medhjælper og Visitator. Efter dennes Død i 1568 blev det endnu værre end nogen Sinde tilforn. Domkirken og Stiftets øvrige Gudshuse forfalde mere og mere, Latinskolen er i Opløsning, Kirkegodset udplyndres lig et Aadsel, hvorom Rovfuglene samle sig, Almuen er til det yderste selvraadig, Præsteskabet dybt sunken i moralsk Henseende og ude af Stand til at fremme Evangeliets Indgang blandt Folket. I Kraft af sin Stilling som «kirkelig Befalingsmand» over Stiftet fandt endelig Lensherren paa Bergenhus Mads Skeel sig opfordret til at gribe ind, i det han ved Slutningen af 1570 udnævnte den senere saa hæderlig bekjendte Mag. Jørgen Eriksen (IV, 559) til Medhjælper hos den 90aarige J. R. Da imidlertid Jørgen Eriksen ved Begyndelsen af det følgende Aar indfandt sig i Stavanger, vilde den stivsindede Olding «intet oplade hannem af Stigtens Rente», saa han maatte vende tilbage til Bergen med uforrettet Sag. Ud paa Foraaret rejste han saa til Kjøbenhavn og blev af Kongen i Juli 1571 udnævnt til Superintendent i Stavanger Stift, paa samme Tid som J. R. blev afsat fra denne Stilling med Halvparten af Indtægterne af Stavanger Domkapitels Kommunegods som Pension. Men før Efterretningen herom kunde naa ham, var han allerede afgaaet ved Døden 9. Avg. s. A.

A. C. Bang, Den norske Kirkes Hist. i Reform. Aarh. S. 209 ff.

A. Chr. Bang.

Riber, Jørgen Jensen, —1754, Filolog og Præst, fødtes i Ribe og blev Student fra Skolen der 1684. Siden var han Hører ved Odense Skole, men blev 1705 af Professor eloqventiæ ved Odense Gymnasium Laurids Luja kaldet til hans Kapellan for Allesø og Næsbyhoved-Broby Menigheder. Han forfaldt til Drik, udførte kirkelige Handlinger med Tilsidesættelse af al god Orden, og blev derfor entlediget 1724; han skal være død 1754. Han udgav forskjellige, ret almindelig brugte latinske Skolebøger, især en «Grammatica et syntaxis Latino-Danica» (1725), oversat paa Svensk.

Worm, Lex. ov. lærde Mænd. Wiberg, Alm. Præstehist. I, 80.

M. Cl. Gertz.

Riber, Laurids Nielsen, —1557, Biskop, var født i Ribe og var en af de første Studenter, der besøgte Kjøbenhavns Univer-

sitet efter dets Gjenoprettelse 1537. En Barndomsven og Studiefælle af ham var den siden bekjendte Skolemand Jens Pedersen Grundet (VI, 227). 1541 forekommer L. N. som «Kongl. Majestæts Prædikant paa Kjøbenhavns Slot», da han forlenedes med et Kannikedømme i Ribe. Snart derefter blev han Sognepræst ved Nicolai Kirke i Kjøbenhavn og erhvervede Magistergraden. 1544 tog han Bakkalavrgraden i Theologien. Da han uden Persons Anseelse paatalte det lastefulde Levned, Admiral Theus Prytz førte, blev denne ham saa fjendsk, at han maatte beklage for Kongen, at han, «som det var mange vitterligt, daglig gik i Livsfare». Dette var maaske en medbestemmende Grund for ham til 1546 at bytte Embede med Sognepræsten ved Ribe Domkirke, Mag. Frands Berg (II, 92). Dog antydes det ogsaa, at Borgerne i Ribe havde gjort særlige Ofre for at faa deres Bysbarn L. N. til Præst. I Ribe vandt han megen Yndest og Anseelse; men han blev der dog ikke længe, da han valgtes til Biskop i Vendelbo Stift. Valget stadfæstedes 2. Dec. 1553 af Kongen, der tillige bestemte, at den ny Biskop skulde bo i Aalborg, der hidtil havde hørt til Viborg Stift. I sin ny Virkekreds fik L. N. meget Arbejde med Ordningen af kirkelige Forhold. Samtiden betegnede ham som en meget aarvaagen Biskop, og det er kjendeligt, at Kong Christian III satte Pris paa ham. Han døde imidlertid allerede 16. Nov. 1557. Med sin Hustru, Marine (der senere ægtede Præsten Mads Ibsen i Dronninglund), havde han flere Børn, deriblandt M. Niels Lauridsen (Riber), der blev Professor (X, 142), og Latindigteren, Dr. med. Hans Lauridsen Amerinus (I, 195).

Kirkehist. Saml. 3. R. III, 403 ff. *H. F. Rørdam.*

Riber, Peder Hansen, † 1591, s. Hansen (VII, 35).

Riboldt, Wilken, 1661—1712 (?), Portrætmaler, var født i Kjøbenhavn 1661 (døbt 13. Dec.) og var Søn af Hans R., rimeligvis kongl. Herold og en forholdsvis ret velstaaende Husejer; Moderen hed Susanne Andersdatter. Om hans Uddannelse til Maler vides intet; men han hørte til de vel ansete i Datidens Kunstnerkreds, i det han ikke alene malede Portrætter, men ogsaa store dekorative Billeder for Hoffet i Tiden 1690—1711. Blandt disse kan nævnes «Landgangen ved Rygen», bestemt til at udføres som Tapet til Rosenborg Riddersal, «Adskillige Verdens Forfængeligheder», «Den kongl. Familie til Bords» og lignende. Desuden malede han «Kabinetsstykker», hvoriblandt kan nævnes «En siddende Kriger» og «En

Eremit», som tilhøre den kongl. Malerisamling (det førstnævnte er det bedste), en «Magdalene» og en «Antonius», som bleve malede til Kongen 1707, o. fl. Af Portrætter kjendes de af Adelsmændene Jørgen og Christen Skeel og den tyske Hofpræst Mentzer. R. blev ogsaa brugt til at restavrere ældre Malerier. Han var en af de 6 Kunstnere, der 1701 underskreve et Andragende til Kongen angaaende et «Kunstnersocietet». Han blev gift 27. Sept. 1707 med Helvig Andersdatter, der 1713 som Enke fik Tilladelse til Samfrændeskifte; R. synes saaledes at være død o. 1712.

Weilbach, Nyt Kunstnerlex. *Ph. Weilbach.*

Ricard, Christian Frederik, f. 1830, Departementschef. R., Søn af Modehandler Aure R. og Cathrine f. Møller, er født i Kjøbenhavn 7. Nov. 1830, blev Student 1848 fra Metropolitanskolen og juridisk Kandidat 1853. Derefter manuducerede han til juridisk Embedsexamen og arbejdede fra 1854 som Volontær i Justitsministeriet, hvor han 1856 avancerede til Kancellist, 1860 til Fuldmægtig, 1864 til Kontorchef og Departementssekretær og i 1865, da Departementschefen C. P. G. Leuning blev Justitsminister, konstitueredes i hans Sted. 29. Nov. 1866 udnævntes R. endelig til Departementschef i Justitsministeriet, hvilket Embede han siden den Tid har beklædt, og sjælden have vel en Mands Evner og Tilbøjelighed svaret bedre til det ham betroede Embede, end Tilfældet er her. Med sin ualmindelige Arbejdskraft magtede R. endda gjennem et ikke kort Tidsrum (1885—97) de hidtil under Justitsministeriets 2. Departement henlagte Forretninger vedrørende Lens- og Udskrivningsvæsenet. End videre har R. været Medlem af en Mængde Kommissioner til Udarbejdelse af Lovforslag o. desl., saaledes af Proceskommissionerne 1868 og 1892, Sø- og Handelslovgivningskommissionen af 1870 og Kommissionen til Tilvejebringelse af ensartede Regler i de 3 nordiske Lande om Firmaer og Varemærker. Som Justitsministeriets tilforordnede fungerer han som Formand for Tilsynsraadet for Landbygningernes almindelige Brandforsikring og som Medlem af Kontroludvalget for Kjøbstædernes almindelige Brandforsikring. Han er Formand for Landmandsbankens Bankraad og (siden 1888) Medlem af Direktionen for den Hielmstierne-Rosencroneske Stiftelse. 1877 udnævntes han til extraordinær Assessor i Højesteret, 1891 erholdt han Storkorset af Danebrogsordenen. 1898 deltog han som teknisk delegeret for Danmark i Anarkistkonferencen i Rom.

I Modsætning til saa mange praktiske Jurister har R. ved Siden af sin ofte ret overvældende Embedsgjerning fundet Tid til med varm Interesse at følge den theoretiske Retsvidenskabs Udvikling og at lade denne komme hans Arbejde til gode. Han er ikke direkte optraadt som Forfatter, men uddrog man af Lov- og Ministerialtidende det fra ham hidrørende, vilde det vise sig at repræsentere et betydningsfuldt juridisk Forfatterskab. Personlig har R. gjennem sine rige Evner, sin strænge Pligtopfyldelse og Kjærligheden til sin Gjerning haft betydelig Indflydelse paa mange Jurister, som under hans Ledelse begyndte deres Statstjeneste i «den røde Bygning».

1. Maj 1857 ægtede R. Cecilia Charlotte Louise Plum († 8. Maj 1858), Datter af Sognepræst P. A. P. og Hustru, f. Heger; 23. Okt. 1865 Signe Sophie Vilhelmine Møller, Datter af Sognepræst H. H. M. og Hustru, f. Janssen.

En Søn af R. er *Olfert Herman R.*, f. 2. April 1872, Student fra Borgerdydskolen paa Christianshavn 1889, theologisk Kandidat 1895, der — efter Studieophold i Udlandet — har udfoldet en energisk og betydningsfuld Virksomhed som Sekretær for «Kristelig Forening for unge Mænd» og for Nordens kristelige Studenterforbund.

Dagbladet 29. Nov. 1891. *Jul. Lassen.*

Richardis (eller Rixa), Hertuginde af Slesvig, —1360—, gift med Hertug Valdemar V. R. var (ikke, som man har ment, en Søster til Hertug Erik af Sachsen, men) en Datter af Grev Guncelin af Schwerin og Tecklenburg († 1327). Naar hendes Giftermaal har fundet Sted, vides ikke; i Aaret 1358 træder hun imidlertid som Hertuginde frem paa en ejendommelig Maade. Hendes Mand var da i Krig med Kong Valdemar Atterdag, og denne angreb Als, hvor R. opholdt sig paa Sønderborg Slot. Hun forsvarede Borgen godt, og da hun ikke kunde staa længer imod, traadte hun selv ud af Slottets Port med sine Døtre og Jomfruer for at søge at formilde Sejerherren. Valdemar lod sig virkelig bevæge til at lade hende sidde i Fred paa Slottet under hele Krigen, mod at hun lovede, at der ikke skulde ske ham nogen Skade fra Borgen. Hun fødte sin Mand 2 Sønner, hvoraf den ene, Valdemar, døde før Faderen, medens den anden, Henrik, 1364 fulgte ham paa Hertugtronen. Henrik sluttede sig i sine sidste Aar nær til Kong Valdemar, og hans Moder stillede sig paa samme Maade; hun gjorde

endog i 1373 Kongen til sin Formynder og overdrog ham alt sit Enkeeje, Als og flere Herreder paa Fastlandet. Siden nævnes hun ikke som levende; 1386 gav hendes Brodersøn Otto af Tecklenburg Hertug Erik af Sachsen (en Søn af R.s Søster Beate) Fuldmagt til paa hans og egne Vegne at kræve Arv efter R., som altsaa da var død.

Jahrbb. f. meklenburg. Gesch. XV, 39 ff.; XXXIV, 134 f. *Kr. Erslev.*

Richardsen, Knud, † 1621, s. Seeblad.

Richardt, Ernst Christian, 1831—92, Digter, var Søn af Varemægler Emanuel R. (f. 22. Jan. 1799 † 12. Maj 1873) og Elisa Margretha f. Christensen (f. 11. Avg. 1791 † 26. Febr. 1855). 25. Maj 1831 fødtes deres her omtalte Barn og arvede Faderens Paalidelighed, tørre Lune og musikalske Evne, medens han fra Moderen fik den stille, dybe, fromme Natur, men des værre ogsaa den legemlige Svaghed. I et lykkeligt, meget religiøst Hjem voxede han op, tidlig interesseret for Theater- og Versekunst, men for Resten — ligesom sin Søster og Broder — tavs og artig. Efter først at have været undervist i en mindre Skole kom Chr. R. i sit 7. Aar ind i den christianshavnske Borgerdydskole, hvis Lærere snart fremhævede hans gode Evne, stadige Flid og Opmærksomhed, samtidig med at hans Kammerater saa op til ham, fordi de nok kunde spore noget fremragende ved ham. I sit 10.—11. Aar fik han Skarlagensfeber, og i sin Rekonvalescenstid skrev han da under sin Faders Tilsyn 2 lunerige Vaudeviller, i hvilke navnlig Sangene røbede Talent. I 1842 blev M. Hammerich Skolens Bestyrer og fik snart Kig paa R., hvis Udvikling han ledede med kyndig Kjærlighed, hvorved denne Elevs Smag og Sans for Modersmaalet og Formen meget vaktes, ligesom han ogsaa under Hammerichs Vejledning fik Interesse for de latinske Digtere. Snart var han Skolens Poet, og hans Kammerat P. Heise satte Musik til hans Viser; de to bleve Venner for Livet.

17 Aar gammel blev han Student i 1848. Af udpræget religiøs Interesse gav han sig til at studere Theologi. Ikke længe efter blev han Medlem af en Studenterklub «Oasen», hvor han med forskjellige senere fremragende Mænd samledes om at skrive Afhandlinger, holde Foredrag og dyrke ungdommelig Glæde, og i dette Øjemed skrev han flere Viser, som gave ham Anseelse blandt Kammeraterne. Sin særlige Udvikling og Anerkjendelse fik han dog i Studenterforeningen. Allerede i sit Rusaar digtede han Viser til Sol-

dene, og det varede ikke længe, før han til «Nordisk Højtid» skrev Sangen «Danmark», der aabner hans «Smaadigte» og bl. a. skaffede ham Hostrups Venskab. I Efteraaret 1851 forfattede han som Studenterkomedie Vaudevillen «Deklarationen»; nogen Plan hertil havde han ikke forud lagt, saa det kneb med Slutningen, som Hostrup var med til at lave, og i Maj 1852 opførte Studenterne den saa 3 Gange paa Hoftheatret sammen med Plougs «Et Besøg», hver Gang med Frederik VII som Tilskuer. 1861 blev den bragt frem paa det kongl. Theater, hvor den har naaet o. 80 Opførelser. 1854 digtede han sammen med Hostrup den uforgængelige Ruskantate, hvis anden Del skyldes R. 1852 var han bleven Senior, snart ogsaa ledende Senior, og var 1858—64 Dirigent i Studentersangforeningen; han søgte at sammensmelte disse 2 Foreninger, og saa vel i Tale som i Sang ydede han meget væsentlige Bidrag til at højne Niveauet i dem begge. Han deltog i Studentertogene 1851, 56, 69 og 75, og navnlig paa de 2 sidste udførte han ærefuldt Hvervet som de danskes Digter og Taler, som han da ogsaa her var disses Æresgjæst.

I sin Studentertid havde han undervist i sin gamle Skole og tillige i Begyndelsen af Halvtredserne været Huslærer for Alfred Hages Børn. 1857 tog han endelig den theologiske Embedsexamen, men med et tarveligt Resultat; selv mente han — og vistnok med rette —, at Udfaldet ikke var noget korrekt Udtryk for hans Modenhed; men han indrømmede tillige, at hans theologiske Viden havde mange Huller. Flere Aar igjennem levede han nu af at informere.

Ved Juletid 1860 debuterede han i Litteraturen med «Smaadigte», der strax gav ham Rang i de ægte Poeters Række. Snart fik han det Anckerske Rejselegat (1. Gang, det blev uddelt), og da tillige «Deklarationen» skaffede ham god Indtægt fra det kongl. Theater, kunde han trøstig give sig paa Vej mod Syd. Ned ad Rhinen drog han til Schweits og Italien; Vinteren 1861—62 tilbragte han i Rom. «Hjemve efter Jordans Vover, Zions Høj og Bethlehem» drev ham til Palæstina, hvor han drog om i 1½ Maaned, hvilket Ophold han har skildret i sin Bog «Det hellige Land, Dagbog og Digte» (1870). Over Smyrna, Konstantinopel, Athen, Venedig og Tyrol vendte han efter 13 Maaneders Fraværelse tilbage til Danmark. Saa kom vor sørgelige Krig, og han var da den, der fyldigst og inderligst formaaede at give vort Folks Smerte Udtryk i Sang og tillige opmande og trøste. I «Nyere Digte», der udkom til Julen 1864, findes der 2 store Afsnit: «Fra Rejsen»

og «Et Aar», som ere det poetiske Resultat af hans Oplevelser paa Udlandsfærden og i Krigstiden.

17. Nov. 1865 holdt han Bryllup med Martin Hammerichs ældste Datter, Marie Koës H. (f. 31. Okt. 1842). I 1865—66 var han Musik- og Theateranmelder ved «Dagbladet». Tilfældige Forhold i Forbindelse med en oprigtig Lyst til efter Evne at virke med til Danmarks folkelige Gjenoprejsning bragte ham i 1866 til at modtage Pladsen som Forstander for den da oprettede Michael Gjøes Folkehøjskole paa Sletten mellem Taastrup og Kjøge. Om sin Opfattelse af Folkehøjskolens Opgave holdt R. under Studentermødet i Christiania 1869 et med stærkt Bifald hilst, interessant Foredrag, som er aftrykt i Beretningen om Mødet (S. 85 ff.). I Praxis var han ikke egentlig skikket til at være Folkehøjskolelærer eller Leder. Hans Foredrag, som vare iklædte en jævn, ligefrem Form, havde Dybde, Fantasi og Personlighed, de grebe de mere udviklede, men gik mange, som vare tilbage, forbi. Over for de prosaiske Elementer af Arbejdets Stof mærkede man, at hans Interesse ikke fuldt var tilstede, og at han derfor hurtig blev træt. Elevantallet formindskedes snart saa betydelig, at der maatte ske en Forandring; Højskolen blev omdannet til Landbrugsskole, og R. forlod den i Sommeren 1871.

Han vilde nu gjerne have levet som Forfatter; men paa den anden Side var han — efter sine egne Udtalelser — ved sine Foredrag paa Folkehøjskolen og ved sine personlige Forbindelser med Landbefolkningen langt mere, end han før havde tænkt sig, kommen ind paa Tanken om at blive Præst. Flere Gange havde han i denne Periode prædiket, og i den Digtsamling, han under sin Højskolevirksomhed havde udgivet, nemlig «Texter og Toner» (1868), sporedes der et indre kristeligt Livs Vææxt. Da han i 1870 udarbejdede sin Bog om det hellige Land, fik de mange deri forekommende Digte den Betydning for ham, at han kom til Klarhed over, at hans Digtervirksomhed, langt fra at hemme eller modarbejde, snarere vilde kunne ægge og udfylde en præstelig Gjerning for ham, blot at denne ikke blev for omfangsrig. Tillige modnedes i ham Frygten for, at han ikke ved litterær Virksomhed skulde kunne skaffe sig det daglige Udkomme, og det saa meget mere, som Kultusministeriet paa denne Tid nægtede ham i aarlig Understøttelse 800 Kr., som han søgte om. Han bestemte sig da til at give sig ind paa kirkelig Virksomhed. Et Aar igjennem forberedte han sig dertil under et Ophold hos sin Hustrus Onkel

Pastor Dorph i Øster Egesborg ved Vordingborg. 2. Sept. 1872 udnævntes han til Kapellan pro loco i Store Heddinge (under Egede Glahn). Her fra forflyttedes han i Okt. 1876 som Sognepræst til Ørsted ved Aarup i Vestfyn og udnævntes endelig i Okt. 1886 til Præst ved Vemmetofte Kloster, hvor han blev til sin Dødsdag.

R. var en alvorlig, sanddru, kjærlig og samvittighedsfuld Præst, der selv mere og mere troede paa sit Kald til denne Gjerning. Men her som i sin Højskolevirksomhed formaaede han ikke ret at tale til Bønder; han var for kort i Udtrykket, for knap i Formen. Enfold, Jævnhed og Inderlighed vare hans Karaktermærker som Prædikant; «Digteren» gjorde sig ikke gjældende — en «æsthetisk» Prædiken var ham en Gru —, men desto mere den dybe Grebethed af Guds Ord, og i den Grad prædikede han for sin egen Person, at det tit var, som om han glemte, han havde Tilhørere. Han var over for den enkelte en erfaren Trøster og en følsom Deltager i Sorg og Glæde. Med stor Samvittighedsfuldhed drev han kirkelige og kristelige Studier. Der er kun trykt én Prædiken af ham, nemlig «Skattens Mønt» (i «Kristelig Kalender» 1877).

Omtrent hvert Aar blev R.s Præsteliv afbrudt af en Sommerrejse til Norge, Schweits eller Tyrol. Fra tidlig Tid af havde hans Helbred ikke været stærkt, og aldrig ventede han at blive gammel. Den Svimmelhed, han ofte led af, bedredes meget i Bjærgluft, og han nød ret Rejselivet. I Foraaret 1891 mærkede han den Sygdom, der skulde lægge ham i Graven; det følgende Foraar indlagdes han til en Nyreoperation paa Kjøbenhavns Kommunehospital og var da Døden nær; men der indtraadte en Bedring. Et stærkt Tilbagefald i Slutningen af Aaret endte med hans Død 18. Dec. 1892.

Foruden de alt nævnte Bøger har R. forfattet og udgivet Digtsamlingerne «Billeder og Sange» (1874), «Halvhundrede Digte» (1878), «Billedtexter» (1879), «Kantater og Digte» (1880), «Vaar og Høst» (1884) og «Blandede Digte» (1891). For P. Heise skrev han «Drot og Marsk», tragisk Sangdrama i 4 Akter (opført 1. Gang paa det kongl. Theater 25. Sept. 1878 og senere o. 50 Gange; udg. 1878). Alle disse Værker ere udkomne i forbavsende mange Oplag. End videre har han skrevet «Fra Kysthospitalet paa Refsnæs» (illustreret, 1887), «Vort Land, et geografisk Digt» (illustreret, 1889) og «Fadervor» (Digte med Tegninger, 1891). Sammen med sin Ven G. Rode har han udgivet «Fortællinger og Vers for store og smaa» (1866) og «En Billedbog, Fortællinger og Vers» (1868). Han har samlet «Vintergrønt, danske, norske og svenske Fortællinger og Digte»

(1866), «Fra danske Forfattere» (1867) og «Danske og norske Romancer og Digte» (1882). Ogsaa nogle Oversættelser har han leveret, saaledes ypperlig versificerede af Lenaus «Savonarola» (1876) og Wallins «Dødens Engel» (1889). Efter hans Død udgaves hans «Samlede Digte» i 3 Bind (1895).

R. begyndte med at være Studenternes poetiske Tolk og endte med at være hele Folkets. Hans Digterskalas Omfang naaede fra den kraftige, ægtefødte Pathos til det pudsigste skjælmske Lune, fra det dybtfølte kristelige til Soldets legende Spil. Det oprindelige træder os strax imøde fra hans runde, malmfulde og dog bløde Rhytmer som fra hans fuldttonende, udprægede Rim, der begge ere saa yderst musikalske. Aldrig er han søgt eller uskjøn, ofte ny og slaaende i sine vel overvejede Udtryk, og han har en særegen Evne til at træffe den ægte danske Ordlyd. Altid er han fuldt ud Kunstner med samvittighedsfuld Opmærksomhed for Detailler som for Helhed. Det dramatiske ligger ikke for ham; han er egentlig udelukkende Lyriker. Hans Lyrik har ingen Lidenskab — han er saaledes ikke Erotiker. Han er ægte dansk: han skyr storartede Effekter og højstemte Udbrud, ynder ikke stærke personlige Udtalelser og ejer baade Humor og Vemod. Hans dybe musikalske Sans gav ham en særlig Evne til Kantaten og til med fin Takt at skrive Texter for Komponister. Han løftede Lejlighedspoesien op i en højere Sfære og blev i usædvanlig Grad benyttet paa dette Omraade, uden dog nogen Sinde at blive banal. Hans mandige, modne Personlighed, der var saa sand og kærlig, saa ethisk, naturlig og lunerig, havde fuld Avtoritet blandt alle hans Landsmænd. Paa hans Lyre kunde der skrives: «Strængen er af Guld».

Sjællands Bispearkivs Vita-Bog. G. Brandes, Æsthetiske Studier. Kirkebladet 1893. A. Sørensen, Studentersangforeningen 1839—89. Lund, Studenterforeningens Hist. Illustr. Tid. 1876, Nr. 884 ff.; 1893, Nr. 14. *Nic. Bøgh.*

Richardt, Joachim Ferdinand, 1819—95, Landskabsmaler. Ferd. R. var Søn af Forpagter Johan Joachim R. og Johanne Frederikke f. Bohse og blev født paa Brede 10. April 1819. Han blev først sat i Tømmerlære, men gik snart over til at blive Maler, gjennemgik Kunstakademiet og vandt dets Sølvmedailler. Om han endog har malet en Del egentlige Landskaber, bl. a. fra Amerika, var han dog mere en øvet Prospektmaler, i det største Delen af hans Billeder var Portrætter af Slotte og Herregaarde, sædvanligvis med deres landlige Omgivelser, og ikke udførte med det Blik for

Bygningsværkets Enkeltheder, som man vilde kræve af en Arkitekturmaler. Den Lethed og Sikkerhed, hvormed han gjengav Ligheden, gjorde dog disse Arbejder yndede, og Kong Frederik VII kjøbte en Del af dem. Mest Adkomst til at mindes har han dog for den store Række tegnede Prospekter af danske og skaanske Herregaarde, som bleve lithograferede af Nordahl Grove og udgivne, hine i 20 Bind med Text af T. A. Becker og C. E. Secher (1852—68), disse i 6 Bind med Text af G. Ljunggren (1852—63).

Efter en længere Udflugt til Amerika vendte han tilbage til Kjøbenhavn og ægtede 18. Jan. 1862 Sophie Schneider, f. Linnemann (f. 1831 † 1888), Datter af Proprietær Johan Henrik L. og Madsine Johanne f. Buch. Han rejste et Aars Tid til Italien, var atter nogle Aar i Kjøbenhavn og drog derpaa 1873 til Nordamerika, hvor han var bosat i St. Francisco og senere i Oakland og døde 29. Okt. 1895. Han var baade der og tidligere i Kjøbenhavn en søgt Tegnelærer.

Weilbach, Nyt Kunstnerlex. *Ph. Weilbach.*

Richiza, 1106— , dansk, senere svensk, Dronning, ogsaa kaldet Sventoslawa, skal være født 12. April 1106 og var Datter af den krigerske polske Hertug Boleslav III Krzywousty († 1138) og dennes 1. Hustru, den russiske Prinsesse Zbyslawa. Boleslav forenede sig med Kong Niels af Danmark imod Fyrst Vartislav af Pommern, og Forbundet stadfæstedes ved Trolovelse mellem R. og Niels' Søn Magnus (XI, 45). Brylluppet stod med Pomp og Pragt i Ribe (o. 1127). I Ægteskabet med Magnus fødte R. Sønnen Knud, den senere Konge, vistnok ogsaa Sønnen Niels og en Datter. Da Kong Niels under Kampen med Erik Emune gjorde Magnus til Medkonge, var R. for saa vidt dansk Dronning; men snart blev Magnus fældet ved Fodevig (1134), og R. maa dernæst være draget tilbage til Polen. Senere ægtede hun en russisk Fyrste, vistnok Volodar Gljebowitsch, Herre til Gorodek og Minsk (efter andre Vladimir af Halicz). I dette Ægteskab fødte R. Datteren Sophie. Men da hendes Søn af første Ægteskab, Knud, optraadte med Krav paa Danmarks Krone (1146), har hun indfundet sig for at staa ved hans Side. Snart drog hun dog til Sverige som Sverker I's Hustru, skjønt hendes russiske Ægtefælle endnu levede. Med Sverker fik hun Sønnen Boleslav (Burisleif), der senere optraadte imod den svenske Konge Knud Eriksen; efter en gammel Beretning faldt han i Kampen, men muligvis kan han være undkommen til Danmark.

Han skulde i saa Fald være Folkevisens ulykkelige «Buris», og «Liden Kirsten» maatte da være hans Halvbroders, Kong Carl Sverkersens, Enke Christine, Datter af Stig Hvide (VIII, 195) og Søsterdatter af Valdemar I. Sverkers Søn Sune Syk har maaske ogsaa haft R. til Moder. I Sverige modtog R. sin Søn Knud, da han maatte flygte fra Danmark (1150), og senere, da han var Samkonge med Valdemar. Snart efter blev Sverker myrdet (1156), og R. synes at have overlevet ham. Formodentlig har hun atter taget Ophold i Danmark, hvor hun da ogsaa har oplevet, at hendes Søn Knud blev myrdet, men tillige, at hendes Datter Sophie ægtede Valdemar I; noget bestemt ved man imidlertid ikke om hendes senere Dage.

Saxo, ed. Müller. Antiquités Russes I, 483 f. Aarb. f. nord. Oldkynd. 1897, S. 337 f. *Hans Olrik.*

Richiza, Dronning af Sverige, —1220, Datter af Valdemar I og Sophie, blev 1210 gift med den svenske Konge Erik Knudsen, der s. A. havde vundet Riget ved Kong Sverker II's Fald. Kong Erik døde allerede 1216, og R. drog da til Danmark; hun døde 8. Maj 1220 og ligger begravet i Ringsted Kirke. Foruden den efter Faderens Død fødte Søn Erik, der blev Konge i Sverige 1222, havde hun 3 Døtre, af hvilke Ingeborg ægtede Birger Jarl af Folkungeætten og blev Moder til Kongerne Valdemar og Magnus Ladelaas. *Johannes C. H. R. Steenstrup.*

Richiza (eller Rixa), Fyrstinde af Werle, —o. 1308, Datter af Erik Glipping i hans Ægteskab med Agnes af Brandenborg. R. blev tidlig bestemt til Brud for Fyrst Nicolaus af Werle, fordi man derved kunde faa ordnet nogle Arvekrav paa Gods, som han i Forening med de brandenborgske Markgrever havde i Danmark; allerede som Barn sendtes hun over til Meklenborg for her at opdrages i Klosteret Doberan, hvortil hun stod i nært Forhold gjennem sin Farmoder, Dronning Margrethe (XI, 115), og 1291 erhvervedes Pavens Dispensation til Giftermaalet. Dette har vel fundet Sted kort efter, men om R.s senere Liv vides intet. I Okt. 1308 stiftede hendes Mand Sjælemesser for hende i Güstrow, og lige forud er hun rimeligvis død. R. havde i sit Ægteskab en Søn, Johan, og en Datter, Sophie. Dennes Morbroder Erik Menved fik i 1310 den unge Fyrstinde trolovet med den svenske Hertug Erik Magnussen, men denne brød kort efter Forholdet for i Stedet at ægte den norske Kongedatter Ingeborg. Sophie, som allerede var ført til

Sverige, blev sendt hjem igjen, og Erik maatte erklære, at Bruddet ikke hidrørte fra nogen for hende uhæderlig Grund, ligesom han maatte bøde en anselig Sum Penge. Kort efter ægtede hun Grev Gerhard af Holsten (V, 597), og gjennem denne Datter blev R. Stammoder for det oldenborgske Kongehus. *Kr. Erslev.*

Richter, Albert, 1837—99, Oversætter, var Søn af Tømmermand ved Holmen J. A. R. og født i Kjøbenhavn 16. April 1837. Da hans Forældre døde tidlig, opdroges han hos sin Morbroder, til han, 16 Aar gammel, kom i Boghandlerlære hos H. C. Bakke i Kjøbenhavn. I dennes Forretning virkede han bestandig, og han var efter Bakkes Død dens Leder, indtil han 4. Marts 1899 afgik ved Døden efter længere Tids Svagelighed. Han var en stille og tilbageholden, men nobel og elskværdig Natur, som besad mange aandelige Interesser. Skjønt R. saa godt som aldrig havde været uden for vor Hovedstad, erhvervede han sig som Avtodidakt gode Kundskaber i fremmede Sprog, navnlig Spansk; af disse og et ikke ubetydeligt poetisk Talent fremgik de fortjenstfulde Oversættelser af ældre spansk Skjønlitteratur, som han udgav i Aarene 1878—89, til Dels med Kultusministeriets Understøttelse. Det er 8 Dramer af Calderón, 1 af Tirso de Molina, 1 af J. de Alarcón og 1 af Rojas, end videre et Udvalg af spanske Folkeromancer, med Titelen «Romancero». Desuden har han i Tidsskrifter meddelt nogle Fordanskninger af ældre og nyere Lyrik, spansk, fransk og tysk. Ved Calderón-Jubilæet 1881 hædredes han med en spansk Medaille for sin Oversættervirksomhed. Han var ugift.

Nord. Boghandlertid. 10. Marts 1899. Illustr. Tid. 26. Marts 1899.

E. Gigas.

Richter, Vilhelm, f. 1840, Personalhistoriker. R. er født i Kjøbenhavn 4. Maj 1840, men fra sit 8.—16. Aar opdraget i Danzig, hvor Faderen, Vilhelm Jacobsen R. († 1864), der var Skibsbyggerformand, i en Aarrække bestyrede et Etablissement for Tilhugning af Tømmer for den danske Marine; Moderens Navn var Louise f. Richter. Efter i 1859 at være bleven Student og 1865 at have taget juridisk Embedsexamen var R. fra 1868 Sagførerfuldmægtig, indtil han 1872 fik Bestalling som Overretssagfører; 1869—75 var han tillige Assistent i Indenrigsministeriet og 1884—94 Forstander for det Harboeske Enkefruekloster. 1871 udgav. R. «Juridisk Stat», som senere er udkommen i flere Udgaver; end videre har han udgivet «Den danske Søetat 1801—90» (1894) og «Den

danske Landmilitæretat 1801—94» (I—II, 1896—97). R. blev 1872 gift med Augusta Pagh (f. 1849 † 1886), Datter af Justitsraad L. N. P.

C. E. A. Scholler.

Ricolf, † 1162, s. Rikulf.

Riegels, Hans Christian, 1793—1861, Officer, Skovdyrker, blev født 7. Febr. 1793 i Nordborg paa Als, hvor Faderen, Justitsraad Hans R., en Broder til nedennævnte N. D. R., var Husfoged; Moderens Navn var Henriette Augusta f. Drescher. H. C. R. betraadte først den militære Løbebane, blev Sekondlieutenant i Infanteriet 1808, Premierlieutenant 1810, Stabskapitajn 1822, Kompagnichef 1829, Land- og Søkrigskommissær 1835; 1838 fik han Karakter af Generalkrigskommissær, og fra 1. Jan. 1845 blev han entlediget med Vartpenge som Land- og Søkrigskommissær. 1839 kjøbte R. Snoghøj, hvor han s. A. blev Postmester og Transportforvalter, og hvorfra han udfoldede en omfattende Virksomhed til Træplantningens og Havedyrkningens Fremme, samtidig med at han skrev om Skolevæsen og Folkeoplysning. 1843 stiftede han «Haveselskabet for Jylland, Fyn og Hertugdømmet Slesvig». I den følgende Tid haabede han ved Christian VIII's Hjælp at komme i Spidsen for Beplantningen af Jyllands Heder og Klitter, men i Marts 1848 udnævntes han til Kammerherre og Kommandant paa Als, kort efter til Oberst og Civilgouvernør over Øen; 1850 fratraadte han denne Stilling; 1852 repræsenterede han Ribe Amts 4. Kreds i Folketinget. Samtidig gjorde han for Statens Regning Forsøg med Træplantning i Heder og, fra 1853, i Klitter, og da sidstnævnte Virksomhed ved Lov af 29. Dec. 1857 blev udvidet, kom han i Spidsen for den; Aaret forud var han udnævnt til Kommandør af Danebrog. R. døde imidlertid allerede 9. Jan. 1861 paa Snoghøj og naaede saaledes kun at indlede den nyere Tids omfattende Klitplantning. Hans Arbejde bedømmes højst forskjellig; sikkert er det, at han var en dygtig Planteskoledyrker, og at han ved sin livlige Agitation vakte Interesse i vide Kredse for Plantning i Klitter og paa andre øde Jorder, ligesom der kan anføres meget til Undskyldning for, at en stor Del af hans, ganske vist ofte noget besynderlige, Forsøg mislykkedes. R. ægtede 10. Dec. 1824 Frederiche Christiane v. Heinen (f. 26. Febr. 1803 † 28. Nov. 1887), en Datter af Kammerherre A. C. v. H. til Hollufgaard og Fravgdegaard.

Erslew, Forf. Lex. A. Oppermann, Bidrag t. d. danske Skovbrugs Hist. 1786—1886. Tidsskr. f. Skovbrug XII. *A. Oppermann.*

Riegels, Niels Ditlev, 1755—1802, Historiker og Litterat, var født paa Søllestedgaard paa Laaland, og han var Søn af Justitsraad, Landsdommer Hans R. (ↄ: Riegelsen) († 1770) og Bodil Birgitte f. Flindt († 1767). Efter at han var bleven Student 1771, begyndte han at studere Theologi, især Kirkehistorie, og han udgav nogle mindre Arbejder i denne Retning; men han blev kjed deraf, rejste udenlands og opholdt sig ved flere Universiteter, saaledes baade ved det i Gøttingen og det i Kiel, hvor han kom i en nærmere Forbindelse med en fra ham for øvrigt meget forskjellig Personlighed, Prokansleren J. A. Cramer. Han vendte tilbage til Kjøbenhavn 1779, og 2 Aar derefter blev han ansat som Pagehovmester hos Dronning Juliane Marie. Trods den Uvilje, som han siger at han havde fattet for det theologiske Studium, følte han dog Lyst til at udgive et stort kirkehistorisk Arbejde, og i Tiden fra 1781—86 fik han udgivet 3 Bind, der dog ikke naaede længere end fra den kristne Kirkes Begyndelse til den arianske Strids Afslutning. Under dette Arbejde havde han søgt at nærme sig til Guldberg, som synes at have fattet Interesse for hans Plan; men han valgte dog snart at slutte sig til dem, der paa denne Tid arbejdede paa at styrte det Guldbergske Ministerium for at stille den unge Kronprins i Spidsen for Staten; han virkede bl. a. til igjennem Cramer i Kiel at faa en Brevvexling i Stand imellem Kronprinsen og Bernstorff. Men naar han aabenbart havde haabet ved at deltage heri at bane sig Vejen til stor Indflydelse for sig selv, blev han skuffet, thi de andre Deltagere i Planen havde Mistillid til ham og følte sig frastødte ved hans lidet tiltalende Personlighed. Intet Avancement faldt derfor i hans Lod, da Kronprinsen kom til Magten 14. April 1784; men han opnaaede dog, hvad der maatte synes at være en ikke ringe Fordel, at faa en aarlig Pension paa 1200 Rdl. Skjønt dette ingenlunde kunde kaldes en daarlig Betaling for, hvad han havde udrettet til Gavn for Kronprinsen, og uagtet det i hin Tid fra flere Sider blev kritiseret som en urimelig Begunstigelse af ham, mente han dog selv, at han var bleven skammelig tilsidesat, og han glemte det aldrig. I den følgende Tid levede han mest paa en Gaard, som han ejede i Landsbyen Højet paa Falster, optagen af en omfattende Skribentvirksomhed. I Slutningen af sit Liv styrede han et af ham selv grundet «Læreinstitut» i Sorø, ved hvilket han bl. a. holdt offentlige Foredrag over historiske og naturhistoriske Æmner. Under et Besøg i Gunslev Præstegaard paa Falster — vistnok for at se til Arbejder

ved Skovby Nor, som han havde væsentlig Andel i — døde han af et apoplektisk Anfald 24. Avg. 1802.

Hans Forfattergjerning var af meget forskjellig Slags. Han skrev saaledes baade et saakaldet «Forsøg til Kirurgiens Historie» (s. ndfr.) og, hvad der maa nævnes som hans vigtigste Arbejder, udførlige Skildringer af den danske Historie, nemlig Christian V's Historie (1792), Frederik IV's Historie i 2 Bind (1795) samt «Smaa historiske Skrifter» i 3 Bind (1796—98). Af dette sidste Skrift drejer næsten hele 3. Del sig om Christian VI; i 1. Del findes et «Skilderi» af Christian II, et lille «Maleri» af Christian IV og et Par «Skilderier» af Dronningerne Sophie Amalie og Charlotte Amalie. Det øvrige af disse 3 Bind behandler den almindelige Historie. Hertil kom mindre Skrifter vedrørende Dyrlægevidenskab og flere Grene af Naturhistorien (s. ndfr.) samt en stor Mængde Afhandlinger og Flyveskrifter med Hensyn til forskjellige Forhold i Kirke, Stat og Samfund, sædvanlig af udpræget polemisk Farve. Heriblandt kan fremhæves det Maanedskrift, han i Aarene 1788—90 udgav under Navn af «Kjøbenhavns Skilderi».

R. var aabenbart en Mand med Begavelse; han havde et skarpt Blik til at iagttage alskens Forhold i Samfundet, han havde Sans for Fremskridt, og man kan ikke frakjende ham Følelse for de lidende i Samfundet. Som man her mærker Paavirkning af det filanthropiske i Tiden, saaledes var han paa mange Maader stærkt greben af, hvad der den Gang var oppe. Da der utvivlsomt var meget, der trængte til kritisk at belyses, for at de nødvendige Forandringer kunde finde Sted, vilde en Mand med hans Evner kunne have gjort god Nytte; men ulykkeligvis havde han som Personlighed alvorlige Skyggesider. Han var en underlig misfornøjet, bidsk Natur, der havde en utrolig Forkjærlighed for kun at se, hvad der ikke duede, og for at se det slette i meget forstørret Maalestok. Naar man undtager nogle ganske faa Mennesker, saa han sig arrig paa næsten alle, som han paa en eller anden Maade kom i Berøring med.

Det er en Selvfølge, at en Mand med hans Aandsretning og hans Temperament blev stærkt greben af den franske Revolution. Han stolede paa, at der vilde komme herlige Virkninger af «den franske Nations for den selv farlige, men for Menneskeheden heldige Gjæring»; han saa i Aanden, hvorledes «dens Lærdomme i Fremtiden ville ophøje sig langt over gothisk Adelsaand, hierarkiske Voldsmænd og da holde disse lænkede til deres Triumfvogn, naar

de uforstyrrede drage om fra Hytte til Byen og udbrede varig Lyksalighed». Mange her hjemme forstode den Gang at forene Begejstring for den franske Revolution med Ærefrygt for den dansk-norske Enevælde, særlig som den traadte frem i Tiden efter 1784. Men dette var R. langt fra. Han var vistnok i og for sig ikke en afgjort Fjende af Monarkiet; derimod var Aristokrati det, han hadede mest af alt, og han kunde derfor godt finde sig i et Kongedømme, der gjennemførte stræng Lighed — helst med nogen Uvilje imod Adelen —, og som tillige havde Lyst til Reformer, med andre Ord den oplyste Enevælde. Men helst saa han dog denne Enevælde paa visse Maader noget indskrænket, ikke alene ved Pressefrihed, men ogsaa ved at have den Pligt at aflægge offentligt Regnskab, og dette førte ham da konsekvent til at ønske en Rigsstænderforsamling, for hvilken Regeringen skulde aflægge sit Regnskab. Bortset herfra vare for øvrigt R.s politiske Meninger ligesom næsten alle deres her hjemme, hvem Revolutionen satte i Bevægelse, meget uklare.

Med det Syn, som han altsaa havde paa Kongemagtens Opgaver, brød han saa godt som ganske Staven over den, saaledes som den var optraadt i Historien. Naar man undtager nogle faa udmærkede Regenter, mente han, at, hvad en monarkisk Stat gav Billedet af, var en Fyrste, der var forfalden til Udsvævelser og desuden en Bold for rænkefulde Hofmænd og egennyttige Ministre, af Stormænd, som udsugede eller lode sig bestikke, af en Embedsstand, der var lutter Slendrian og kun tænkte paa at berige sig selv, af Proprietærer og Præster, der kappedes om at flaa Menigmand, og saa de ynkelige Faar, der klippedes eller flaaedes. Alt dette mente han at finde i sin Samtid her hjemme. Han kunde erkjende med Tak, at der var givet Trykkefrihed, men det var i Grunden det eneste, han fandt fortjente Paaskjønnelse. I sin Bitterhed over ikke at være kommen til Vejrs hadede han de styrende; men ligesom han fandt alt slet, hvad der kom fra den Kant, saaledes var han tilbøjelig til i Embedsførelsen fortrinsvis at se Uduelighed og Uredelighed. Ingen skulde, naar han læste hans Skrifter, ane, at man var i en betydningsfuld Reformperiode. Det er, som om der aldeles intet skete, men alt var nedsunket i Sløvhed. Og ganske med samme Bitterhed vendte han sig baade imod forskjellige Personligheder, som han paa det løseste Grundlag overvældede med Grovheder, og ikke mindre imod hele Institutioner. Han kunde tale om, at han vilde fremme Gudsfrygt og Religion,

og for saa vidt kan man sige, at der var noget religiøst hos ham; men den bestaaende Kirke var ham en Modbydelighed. Det var kun Katekismuspjat og Præstevaas, der kom fra den Side, samtidig med at Præsterne fedede sig paa Menighedernes Bekostning. Omtrent lige saa modbydelige vare Lægerne ham, ogsaa de «glinsede af Fedme», medens de plukkede deres Patienter. Og nu Universitetet, ja dér var der kun Søvn og Uduelighed. I sin Lidenskab gik han endog saa at sige løs paa hele Folket, som han kaldte en Skrællingeafkom af Rangsyge og Brændevinsdrik.

Visselig kunde der være noget berettiget ved hans Angreb, og det var med god Grund, at han krævede Offentlighed ved Statens saa vel som ved forskjellige Stiftelsers Regnskaber, ikke mindre end naar han vilde have et omhyggeligere og humanere Tilsyn ved Pesthus og Waisenhus; men alt det berettigede drukner i de rent ud taabelige Overdrivelser og i det ubehagelige Indtryk af Bidskhed, for ikke at sige ligefrem Ondskabsfuldhed, og af Mangel paa Retfærdighedsfølelse, som han gjør. I det han, opfyldt af sin Lidenskab, lader Pennen løbe, taber han ogsaa med Hensyn til sin Stil al Selvkritik og bliver i en Grad vidtløftig og sjusket, saa at det jævnlig kan være ligefrem utaaleligt at læse ham. Hvad her er anført om ham, gaar ogsaa stærkt igjennem hans Historieskrivning. Han benytter enhver mulig eller umulig Lejlighed til at komme med sine vante Deklamationer og til at rase imod Fyrstemagt, Adel, Kirke og Embedsmænd osv. Skjønt han kan fremsætte træffende Bemærkninger, er dette forsvindende i Sammenligning med hans Mangel paa Evne eller Lyst til alvorlig at sætte sig ind i tidligere Tider og forstaa dem; hans Domme om Fortidens Personer ere tit dikterede af den besynderligste forudfattede Mening, og naar hertil kommer stor Upaalidelighed i, hvad han anfører som Kjendsgjerninger, og hans sædvanlig ubehagelige Stil, er det klart, at han trods sin utvivlsomme Begavelse staar alt andet end højt som Historieskriver.

R. var gift med Oda Sophie Henriette f. Wagner, der overlevede ham. Deres eneste Barn, en Søn, døde ung, før Faderen.

Nyerup, Lit. Lex. *E. Holm.*

— I sin spredte Berøring med *Lægevidenskaben* har N. D. Riegels gjort sig særlig bemærket ved 2 medico-historiske Skrifter: «Forsøg til Kirurgiens Historie» (1786) og det omfattende, med en vis monumental Udstyrelse og en pompøs Tilegnelse til Cathrine II,

Joseph II, Frederik Vilhelm II og den danske Kronprins Frederik forsynede Skrift «De fatis faustis et infaustis chirurgiæ commentatio historica» (1787). Positive Oplysninger om Fagets historiske Udviklingsgang i videnskabelig-teknisk Henseende give disse Skrifter aldeles ikke. De dvæle næsten udelukkende ved Kirurgiens bestandige Kampstilling til den lærde Medicin og vise overensstemmende med Forfatterens bekjendte Grundtendens en lige saa overstrømmende Sympathi for den første som polemisk Sindelag mod den sidste, der væsentlig falder sammen med Universitetsmedicinen. Skrifterne bære overhovedet helt igjennem Præg af R.s litterære Maner, med hans grænseløse Svada og urolige Fremstilling, men give i øvrigt, navnlig ved aftrykte Aktstykker, adskillige Oplysninger af Værd angaaende baade den danske og den udenlandske Kirurgis Vilkaar til forskjellige Tider. *Jul. Petersen.*

— Som *Zoolog* har N. D. Riegels ikke indlagt sig synderlig Fortjeneste af Videnskaben. Hans naturlige Begavelse, hans virkelige Interesse for Zoologien og specielt for Anatomien vare blandede med en vis overfladisk Behandlingsmaade, og uagtet han ved enhver Lejlighed indprentede andre sine fortræffelige Anskuelser om Naturstudiets Principper, havde han hverken Taalmodighed nok eller tilstrækkelig videnskabelig Alvor til at anvende disse Principper paa sine egne naturvidenskabelige Arbejder. Blandt hans zoologiske og anatomisk-fysiologiske Arbejder maa nævnes «De usu glandularum superrenalium in animalibus» (1790), hvor han opstiller den Theori, at Fedtet afsondres af Binyrerne, og drager til Felts mod «den uhæderlige Søvn, som Kjøbenhavns Universitet endnu faar Lov til at nyde»; fremdeles «Forsøg til Sælhundens granskende Beskrivelse, ell. hvorledes Sælhunden faar Liv, opholder det, forplanter sin Art, dør, og om hans Sæder» (i «Skrifter af Naturhistorie-Selsk.», 1792), samt 2 anatomisk-fysiologiske Monografier under Fællestitelen «Philosophia animalium», nemlig «De Erinaceo, tradens hujus digestionis instrumenta etc.» og «De inspiratione cutænea aëris cellulosa etc.» (1799—1800)..

Gosch, Danmarks zoolog. Lit. *Jonas Collin.*

Riegelsen, Peter, 1751—1817, Søofficer, Søn af Pastor Andreas R. til Jersie (f. 23. Sept. 1689 † 14. Marts 1763) og Magdalene Cathrine f. de Falsen (f. 13. Dec. 1723 † 1790), er født 1. Marts 1751, blev Sekondlieutenant i Marinen 1771, Premierlieute-

nant 1780, Kapitajnlieutenant 1782, Kapitajn 1790, Kommandørkapitajn 1800, Kommandør 1809, Kontreadmiral 1813. Efter nogle Togter med danske Skibe gik R. 1778—82 i engelsk Orlogstjeneste og deltog i den engelske Flaades Kampe i de vestindiske Farvande mod Franskmændene; som Anerkjendelse for sit gode Forhold ved denne Lejlighed fik han ved sin Hjemkomst Kapitajnlieutenants Karakter samt 1 Aars Extragage, Aaret efter udnævntes han tillige med en Del andre Officerer, der ogsaa havde været i udenlandsk Orlogsfart, til Generaladjudant. 1796 og 97 var han Chef for Kadetskibet, Fregatten «Frederiksværn», 1797—98 førte han Fregatten «Thetis», underlagt Kommandørkapitajn St. A. Bille, i Middelhavet, hvor han under vanskelige Forhold gjorde fortrinlig Fyldest ved Konvoiering af dansk-norske Handelsskibe; 1799—1800 var han Chef for Fregatten «Iris» paa Togt til St. Helena, 1801 for Linjeskibet «Trekroner», som hørte til Billes Eskadre paa Reden 2. April og saaledes ikke kom til at spille nogen Rolle i Slaget; 1802 førte han med Linjeskibet «Louise Augusta» en Troppetransport til Norge. 1811 blev han forbigaaet som Hvervingschef, og ved Reduktionen 1815 afgik han med fuld Gage i Pension; han døde ugift 28. Okt. 1817. *C. With.*

Ries, Georg Wilhelm Otto, 1763—1846, Officer og Digter. Han blev født i Hanau 5. April 1763 som Søn af Assessor i Rentekammeret og Direktør ved Mønten Georg Kraft R. og Charlotte Christine f. Niemeier og studerede i Giessen, især Mathematik og militære Videnskaber. 1783 kom han til Danmark og blev ansat som Lieutenant i det slesvigske Regiment; 1788 kom han til Generalstaben, 1789 blev han Kapitajn og Adjudant hos Kronprinsen, 1791 Kapitajn i Kongens Regiment, senere i Marinekorpset, 1801 Generaladjudant og daglig opvartende Kavaller hos Kongen samt Major à la suite ved Landeværnet, 1802 Bataillonskommandør ved nordre sjællandske Landeværnsregiment, 1808 Kammerherre. Han gik af som Oberst med Pension 1809 og bosatte sig i Reinbek ved Hamborg, senere i Altona og Pløen, endelig i Kjøbenhavn. Han udnævntes 1842 til Kommandør af Danebrog; han døde i Kjøbenhavn 25. Sept. 1846. Han optraadte ikke uden Held som tysk Digter og omtales i Oehlenschlägers Erindringer (IV, 88 ff.) som en Ungdomsbekjendt og senere fortrolig Ven af denne. Han optraadte ogsaa som Opfinder paa teknisk Omraade, i det han 1804 modtog Videnskabernes Selskabs Medaille for et af ham indsendt

Instrument, kaldet «Topognom». Af hans Digte kunne nævnes: «Gedichte, seinen Freunden gewidmet, herausg. v. Anton Friedrichsen» (1792), «Balladen, andere Gedichte u. kritische Versuche» (1817), «Adolph Stelzfuss, ein Gedicht f. Kinder u. Kinderfreunde» (Altona 1818), «Die Sage vom Meister im Osten, allen freien Maurern gewidmet» (Altona 1821), «Knüttelgedichte, Erzählungen, Schwänke u. ernste Balladen» (Altona 1822), «Martin Schott, des Kartenmachers Sohn, f. Kinder u. Kinderfreunde» (Hamb.).

Erslew, Forf. Lex. *C. A. Nissen.*

Ries, Jørgen, † 1749, s. Riis (ndfr. S. 104).

Riese, Otto, 1697—1779, Præst, blev født i Agerskov i det tørninglenske, hvor hans Fader, Christian R. († 1747), var Provst og Sognepræst; Moderen, Anna f. Schnell, var selv barnefødt i Agerskov Præstegaard. Han gik i Skole hos Pastor Wøldike i Sommersted og dimitteredes der fra 1715 til Kiel. Senere studerede han i Jena og tog Attestats i Kjøbenhavn 1721. I 7 Aar var han Huslærer hos Grev J. L. Holstein. 1729 blev han Kapellan hos sin Fader og ægtede Aaret efter Catharina Hedevig Lorentzen fra Pelworm. Han fik 1734 Successionsret og tiltraadte 1747 Sognekaldet efter Faderen og blev tillige Herredsprovst. I sin Fritid var han beskæftiget med mekaniske Arbejder og fysiske Forsøg; i sit Hjem havde han en stor Samling herhen hørende Sager. Med Nabopræsten Provst P. Gutfeld i Bevtoft vexlede han under det psevdonyme Mærke «Orthophilus» flere Stridsskrifter for at hævde det Kopernikanske Systems Rigtighed (jvfr. Bruun, Bibl. Dan. II, 79). Hans 2 Søstre vare gifte med Brødrene Biskop B. Brorson (III, 123) og Salmedigteren Biskop H. A. B. (III, 126).

Rhode, Haderslev-Amts Beskr. S. 481 f. *A. Jantzen.*

Rig, † 1139, s. Rike (ndfr. S. 110).

Riis, Andreas, 1804—54, Missionær, Søn af Glarmester og Bolsmand Andreas R. og Anna Maria f. Philips, fødtes i Løgumkloster 12. Jan. 1804. Da han oplevede en alvorlig religiøs Vækkelse, fik han Lyst til at blive Missionær, og 1828 blev den unge Glarmester, uden anden boglig Forberedelse end Landsbyskolens, sendt til Basels Missionsskole for at uddannes til Missionsgjerningen. I Sept. 1831 rejste han med 2 andre Missionærer, Heinze og Jäger, til Guineakysten, efter at han, bl. a. ved Hjælp af R. Rasks «Vejledning til Akrasproget», havde lært noget af Negrenes Sprog i hine

Egne. Begge hans Ledsagere døde snart, og han fandt det rettest selv at trække sig op til Akvampinbjærgene og missionere der. 6. Dec. 1836 giftede han sig med Anna Margrethe Wolter, der blev ham en udmærket Støtte. Lidt efter lidt lærte han Ashantisproget, saa at han kunde skrive en «Lærebog» i det (Basel 1840); men et Forsøg, som han 1838 sammen med Mürdter gjorde paa at danne en Station i Akvambu, lykkedes ikke, og Baselerne tænkte paa at kalde ham tilbage fra Akropong, hvor han havde sin Bolig. Negrene bade ham imidlertid indtrængende om at blive, og Baseler-Selskabet fik da den Tanke at skaffe Missionen i Guinea bedre Hjælpere ved at indkalde Negre fra Vestindien, som formentlig vilde kunne taale det for Evropæerne saa dødbringende Klima. Efter Anvisning fra Unitetsældstekonferencen i Berthelsdorf fik R. paa Jamaica udvalgt 24 Negre og Negerinder, og med dem kom han i Paasken 1843 lykkelig til Christiansborg paa Guldkysten og der fra til Akropong. Men de indførte Negre, der skulde gaa ham til Haande som Haandværkere og Lærere, lede ogsaa meget af Klimaet, og Missionen blandt de vilde og overtroiske Negerstammer havde stadig store Vanskeligheder at kæmpe med. I de første Dage af Sept. 1845 maatte R. og hans Hustru, begge syge, forlade Guinea, og allerede 5. Sept. døde Anna R. paa Overrejsen til Evropa. R. gik først til Basel, hvor hans Virksomhed havde været Gjenstand for adskillig Kritik, og efter en Redegjørelse for sit Arbejde fandt han det rettest at løse Forbindelsen med Baselerne. Det var hans Hensigt at henleve sine sidste Dage i Sønderjylland, men Deltagelse i en Missionskonference i Christiania blev Anledning til, at han slog sig ned i Norge. 8. Sept. 1849 giftede han sig igjen, og derpaa kjøbte han en Ejendom i Nærheden af Grimstad. Fra den virkede han som norsk Rejsepræst for Missionssagen. Han døde 13. Jan. 1854. En af hans Døtre, den bekjendte Fru Sarasin i Basel, har været en af Missionssagens bedste kvindelige Støtter i Schweits.

Erslew, Forf. Lex. C. H. Kalkar, Den chr. Mission bl. Hedn. II, 156 f. Allg. deutsche Biographie XXVIII. Nord. Missionstidsskr. 1891, S. 368.

Fr. Nielsen.

Riis, Hans Nicolai, 1822—90, Missionær og Præst, var født i Løgumkloster 27. Jan. 1822 og Søn af Glarmester Peter R. og Anna Dorothea f. Nicolaisen. Fra det stærkt religiøse, fra Brødremenigheden i Christiansfeld paavirkede Hjem kom han 1839 til Missionsskolen i Basel; der fra sendtes han 1844 til Akropong paa Guldkysten i Afrika, hvor hans ovfr. nævnte Farbroder A. R. var

Missionær. Her virkede han til 1850 med Undtagelse af et Besøg i Evropa 1847—48, nærmest for i England at undergaa en Operation. 1850—58 opholdt han sig, med nedbrudt Helbred, i Basel, hvor han dels virkede som Lærer ved Missionsskolen, dels bl. a. udarbejdede sin «Elemente des Akwapim-Dialekts der Odschi-Sprache» (1853). 1858—69 var han i Amerika, først som Præst for en tysk Menighed i Boxborough, Philadelphia, derefter som Professor i Tysk ved et College i Allentown. 1869 rejste han til England og blev 1870 Sognepræst i Rejsby i Nordslesvig, hvor han døde 14. Juli 1890. R. var 2 Gange gift: 1. (1848) med Elisabeth Christine Marianne f. Bandholz fra Kiel (f. 19. Juli 1827, † 14. Okt. 1849 i Akropong), 2. (1873) med Bolette Cathrine f. Nicolaisen (f. i Varde 27. Avg. 1847), Datter af Farver N. Chr. N. i Varde.

Alberti, Schlesw.-Holst.-Lauenb. Schriftsteller-Lex. *Vilh. Thomsen.*

Riis (Ries), **Jørgen,** 1717—49, Forfatter, ældste Søn af Skibsskriver paa Vagtskibet ved Helsingør Peter R. og Anna Cathrine f. Normann, er født i Helsingør 1717 (døbt 8. Dec.). Faderen blev 1723 Byfoged i Nysted, hvor han døde 1726. Sønnen er uden Tvivl opdragen i trange Kaar, blev 1736 Student fra Nykjøbing Skole, hvor han 1737 ansattes som Hører, tog 1738 Bakkalavrgraden og 1741 theologisk Examen. Da Pladsen som øverste Hører blev ledig, og Rektors Stifsøn blev foretrukken for R., forlod han Skolen og søgte ivrig Præstekald, men da hans Forhaabninger glippede, kastede han sig paa Journalistikken og vakte ved Udgivelse af moralske Ugeblade efter engelsk Mønster et voldsomt litterært Røre. Fra Maj 1744 til Juli 1745 udkom hans Hovedværk: «Den danske Spectator eller Sande- og Granskningsmand», som ved Siden af almindelig Satiriseren over Sæder og Skikke, Laster og Daarskaber med en næsten brutal Styrke rettede Angreb imod enkelte Stænder og bestaaende Forhold, medens hans poetiske Ugeblad «Den danske Anti-Spectator eller en for alle imod den danske Sandemand» (Juli 1744—Marts 1745) under Skin af at polemisere imod «Spectator» med bidende Vid slagfærdig gjorde Front imod Modstanderne (jvfr. saaledes IV, 15; VI, 157; X, 463; XIII, 569).

«Spectator» er et tidligt Indlæg for Aarhundredets frisindede og humane Reformbestræbelser, der som Maal sætter det lyksalige Seculum, da Dyden triumferer. R. bekæmper Fordomme og forudfattede Meninger, ironiserer over, at Adelskab og Ærestitler sættes over sand Fortjeneste, medens al Ære og Højagtelse burde grunde

sig paa virkelige Fuldkommenheder, kritiserer Bondens Stavnsbaand, Infamien ved uægte Fødsel, Skoledannelsen, der skaber Pedanter, Dommernes Uvidenhed og Bestikkelighed og andre Administrationens Brøst; med en vis Forkjærlighed hudflettes i Skildringer, der røbe Studier efter Naturen, Præsternes Skrøbeligheder. Medens Holberg med overlegent Lune revser sin Samtid, er det hos R. den levende Indignation over Uretfærdigheden i de bestaaende Tilstande, Overklassens Magtmisbrug over for de fattige og svage, som har Overtaget. I en Dæmring lader han endog skimte Tanken om Menneskenes Lighed og Broderskab, som det er forbavsende at træffe her hjemme og paa denne Tid. Der er paa sine Steder noget revolutionært ætsende, noget af Proletarens personlig oprørte Sind, der ligesom lader ane den knyttede Næve bag ved den spidse Pen. Man maa søge langt frem i dansk Journalistik for at finde Magen. Sneedorffs «Tilskuer» er mat og spag over for R. Og dog giver «Spectator» næppe et fuldt Billede af ham selv, thi han har haft en haard Kamp at bestaa med Censuren, som brød Brodden af hans Udfald og nødte ham til, som han siger, at skille sine Blade ved deres Saft og Kraft for at komme til Slutningen af Aaret. Medens man endnu gættede paa Holberg som Forfatter, blev «Spectator» gunstig modtaget af Publikum, men da det kom ud, at Forfatteren var en ung Student, slog Velviljen over i sin Modsætning.

R.s følgende Skrifter ere populære Blade uden satirisk Tendens. Maanedsskriftet «Exegetiske Betænkninger over vigtige og vanskelige Steder i det nye Testamente» (Marts—Maj 1745) skal, skjønt det udkomne synes orthodoxt uangribeligt, være standset af Censuren; Ugebladet «Den politiske Tilskuer» (Sept.—Nov. 1745) faldt for hans gamle Modstander Clitaus Kritik. Træt af disse frugtesløse Kampe er det vel, at R. blev Fuldmægtig hos Byfogeden i Kjøbenhavn. 1748 tog han juridisk Examen og beskikkedes s. A. til Højesteretsadvokat. I Komedien «Den ædelmodige Dame» (1748), som blev opført paa v. Qvotens Theater i St. Kongensgade, forsøgte han sig som Dramatiker i Holbergs Stil. Han døde pludselig 2. Okt. 1749, Dagen før han skulde have haft Bryllup med Jomfru Marie Liungsaa. Mange Muligheder synes at være gaaede i Graven med ham. Rahbek har Ret i at regne ham til Trykke- og Tænkefrihedens tidlige og modige Stridsmænd.

N. M. Petersen, Den dsk. Lit. Hist. IV, 471 ff. Stolpe, Dagspressen i Danm. IV, 175 ff. *P. Stolpe.*

Riisbrigh, Børge, 1731—1809, Filosof, var født 5. Dec. 1731 i Vejlby i Fyn, hvor hans Fader, Hans R., var Sognepræst († 1746). 1749 dimitteredes han fra Fredericia Skole, studerede Theologi, navnlig stærkt paavirket af J. E. Gunnerus, og fik theologisk Embedsexamen 1753. Fra 1760 var han Dekan paa Klosteret og begyndte samtidig at holde offentlige Forelæsninger over filosofiske Æmner. Han talte klart og præcist og havde stor Tilstrømning. Efter en 3aarig Udenlandsrejse (1762—65), paa hvilken han besøgte tyske Universiteter og Paris og stiftede Bekjendtskaber med adskillige lærde, blev han 1767 extraordinær og 1773 ordinær Professor i Logik og Metafysik ved vort Universitet. I denne Stilling virkede han med utrættet Iver og Nidkjærhed, indtil en overhaandtagende Døvhed 1803 førte ham til at tage sin Afsked. Ved Bombardementet 1807 mistede han sit Bibliothek og forskjellige værdifulde Samlinger, et Tab, han dog bar med stor Sindsro. Han døde 18. April 1809, ugift.

Hans Skrifter ere ikke mange. Foruden et Par latinske Disputatser udgav han sin Lærebog for de studerende: «Prænotiones philosophicæ» (1775), end videre en i Videnskabernes Selskabs Skrifter optagen Afhandling: «Undersøgelse om, og hvorvidt, deres Mening er grundet, som holde for, at sand Filosofi og et fuldstændigt Begreb om sand Filosofi først i vore Tider ere blevne til» (1803), og endelig leverede han en Oversættelse af Diogenes fra Laërtes «Filosofiske Historie», som senere (1812) udgaves af B. Thorlacius.

Det var den af Wolf og Baumgarten indførte Filosofi, der omkring Aarhundredets Midte særlig beherskede Tyskland, og det var væsentlig ogsaa denne, R. foredrog fra sit Katheder. Det var de første kejtede og famlende Forsøg paa at vinde større Kritiskhed over for Opgavernes Løsning; men ofte nok blev man stikkende i en tom, pedantisk og udtværet Formalisme. Det kan derfor ikke forbavse, at H. Steffens, der jo var udgaaet fra en ganske modsat Lejr, med stor Ringeagt taler om R.s Forelæsninger, som han hørte o. 1790. Fra anden Side roses R. omtrent enstemmig for sit klare og tydelige Foredrag; han havde bestandig talrige Tilhørere, og adskillige af disse have udtalt sig varmt om, hvor meget de skyldte ham. Han var sund og besindig, som J. P. Mynster fremhæver: ikke uden Lune, og han fulgte endnu i sin ældre Alder med usvækket Iver de filosofiske Bevægelser i Udlandet. Da Kant i Firserne havde gjort sit heldigere Forsøg paa at indføre en mere kritisk Methode, gjorde R. i sine Forelæsninger og i det førnævnte

Skrift dette nye Fænomen til Gjenstand for besindige Undersøgelser, og om han end ikke — som det snart blev Tilfældet med de fleste yngre — i ubetinget Tilslutning stillede sig paa Kants Side, ydede han dog det gjorte Fremskridt sin varme Anerkjendelse. Men var R. som Videnskabsmand saaledes ikke blandt de særlig fremragende, var han saa meget mere betydelig ved sin elskelige Personlighed. Med den største Nidkjærhed røgtede han sit Embede; med varm Opofrelse tog han sig personlig af de studerende, som han endog opsøgte for at yde dem Understøttelse, naar han troede dem trængende. «Uberegnelig», siger J. Møller, «er den Udbredelse af sund Tænkning, som han befordrede blandt Danmarks og Norges Embedsmænd», og i sin Nekrolog over ham kalder P. E. Müller ham «den danske Sokrates».

Nyerup, Lit. Lex. N. M. Petersen, Den dsk. Lit. Hist. Kjøbenhavnske lærde Efterr. 1809, Nr. 12. Molbech, Vidensk. Selsk. Hist. Mynster, Medd. om mit Levnet S. 134. *K. Kroman.*

Riisbrigh (Riisbrich), **Frederik Christian,** 1754—1835, Søofficer, Søn af Kommandør Wolqvart R. (f. 1719 † 14. Sept. 1791) og Christiane Sophie f. Andresen, er født 13. Juli 1754, og blev 1773 Sekondlieutenant i Marinen. Allerede som Kadet deltog han i Admiral Kaas' uheldige Expedition til Algier 1770—71 og senere i et længere Middelhavstogt, hvor han døjede meget ondt. 1778—83 tilbragte han i engelsk Orlogstjeneste, hvor han gjorde Tjeneste under de berømte Admiraler Rodney og Hood og bivaanede mange Træfninger mod Franskmændene i de vestindiske Farvande. Ved sin Hjemkomst erholdt han, der 1780 var bleven Premierlieutenant, som Anerkjendelse for sit gode Forhold Kapitajnlieutenants Karakter samt udnævntes til Generaladjudant. Efter en Del Togter med de aarlig udrustede Eskadrer tilbragte han 1787—88 i Bergen hos sin Fader og blev 1790 Kapitajn; var 1795 Chef for Fregatten «St. Thomas» som Vagtskib i Sundet; han havde her det Uheld at brække Benet, hvilket satte ham ud af aktiv Tjeneste indtil 1801. Dette Aar erholdt han Kommandoen over Blokskibet «Vagrien» og deltog 2. April med stor Ære i Olfert Fischers Kamp paa Reden mod Nelson. Han kæmpede mod Linjeskibene «Isis» og «Bellona» foruden flere mindre; af hans Besætning paa 286 Mand faldt 69, og 48 saaredes; da Skibet til sidst var blevet ganske forskudt, fornaglede R. Kanonerne, kastede Krudtet over Bord og forlod «Vagrien» med saa mange Folk, Fartøjerne kunde rumme; det ødelagte Skrog blev senere brændt af Fjenden. I Dec. s. A. for-

fremmedes han til Kommandørkapitajn. 1804 ægtede han Enkefru Mariane Beck, f. Nellemann († 1828), med hvem han erhvervede en Del Formue og levede i et lykkeligt, men barnløst Ægteskab. 1808 rejste han til Aalborg, hvorfra han ledede Norges Forsyning med Proviant; som Medlem af den i samme Anledning nedsatte Provideringskommission forblev han her til 1814. 1809 blev han Kommandør, 1813 Kontreadmiral og 1815 Kommandør af Danebrog. Ved Reduktionen 1815 erholdt han Afsked, men fik 1833 nyt Afskedspatent som Viceadmiral. Efter sin Afgang bosatte han sig i Svendborg, hvor han døde 29. Sept. 1835. R. var en ualmindelig elskværdig og beskeden Karakter, rolig og koldblodig i Faren; hans mange gode Egenskaber gjorde ham æret og afholdt, hvor han kom hen.

Dagen 1835, Nr. 252 f. Arch. f. Søvæsen VIII, 389. *C. With.*

Riise, Anna Sophie Louise, 1838—72, dramatisk Sangerinde, blev født 18. Avg. 1838 i Kjøbenhavn, hvor hendes Forældre, Urtekræmmer Jørgen Holm og Sophie Magdalene f. Voight, vare bosiddende. Efter at have faaet Undervisning i Sang af Henrik Rung debuterede hun 5. Dec. 1861 paa det kongl. Theater som Vilhelmine i «Ungdom og Galskab» og gjorde megen Lykke. Hun sang det usædvanlig høje Parti i dets oprindelige Skikkelse. Stemmen, der var en smuk, om end mindre fyldig, Sopran, kunde gaa til Højdens yderste Grænse og besad kvidrende Lethed i Koloraturer. Hun begyndte omtrent samtidig med Frk. A. Andersen (Fru Levinsohn, X, 252), og de supplerede hinanden ved deres Stemmers Forskjellighed; de udnævntes samme Dag til kongl. Skuespillerinder (1865). Efterhaanden fik hun et betydeligt Repertoire. Hun udmærkede sig ved Smagfuldhed og Flid og udførte saa vel Hovedroller i Operaen som Elskerinder i Syngestykker og Vaudeviller. Blandt hendes Roller vare Susanne i «Figaros Bryllup», Titelrollen i «Regimentets Datter», Adina i «Elskovsdrikken», Amina i Bellinis «Søvngængersken», Leonora i «Apothekeren og Doktoren», Charlotte i «Sovedrikken», Ingeborg i «En Nat mellem Fjældene», Mathilde i «Vilhelm Tell» og Pagen i «Huguenotterne». Ved hende blev Gjenopførelsen af «Tryllefløjten» i 1869 mulig. Hun betraadte Scenen sidste Gang som Nattens Dronning i sidstnævnte Stykke 5. Sept. 1871 og afgik ved Døden 12. Febr. 1872, kun 34 Aar gammel. 18. Avg. 1865 blev hun gift med daværende Revisor i Krigsministeriet, nu Kontorchef under Revisionsvæsenet, Carl Jacob Hertel Riise (f. 1827). *C. Thrane.*

Riise, Johan Christian, 1794—1875, Oversætter og Udgiver, var Søn af Handelsbogholder, siden Mægler, Christian Fischer R. (f. 9. Febr. 1761 † 28. Maj 1815) og Caroline Wilhelmine f. Foltmar (f. 18. Marts 1764 † 15. Maj 1841). Han var født i Kjøbenhavn 1. April 1794 og blev 1811 Student fra Borgerdydskolen der, hvorefter han i nogle Aar studerede Lovkyndighed. Fra 1812—38 var han i sin gamle Skole Lærer i Tysk og Skjønskrivning. 1815 blev han Kopist i Brandforsikringskontoret for Landbygninger i Danmark og 1821 i samme Egenskab ansat i de danske Kjøbstæders og Landbygningers Brandforsikringskontor. I 1835 blev han Kasserer og i 1838 Inspektør ved det kjøbenhavnske Klasselotteri; næste Aar fik han Tilladelse til at kolligere for dette. 13. Dec. 1863 (fra Udgangen af Jan. 1864 at regne) tog han sin Afsked og fik snart efter Titel af Etatsraad. 17. Jan. 1818 ægtede han Inger Kirstine Hansen (f. i Aalborg 17. Jan. 1800, † 2. Marts 1876), Datter af Konsumtionsbetjent Fr. Wilh. H. (f. 1765 † 1841) og Anna f. Oppenhagen (f. 1766 † 1851). Hans Natur var meget lunerig og musikalsk; han var med til at udklække Ideen om at stifte Musikforeningen, i hvis første Bestyrelse han havde Sæde. Han døde 27. Juli 1875. Foruden Oversættelser, tyske Læsebøger osv. har han udgivet det meget læste og godt redigerede «Arkiv for Historie og Geografi», 75 Bind (1820—38), og «Historisk-geografisk Arkiv», 75 Bind (1839—64), end videre «Magasin for Ungdommen», 5 Bind (1818—20), «Bibliothek for Ungdommen», 8 Bind (1835—38), og «Nyt Bibliothek for Ungdommen», 9 Bind (1839—43). Fra 1842—44 var han Medudgiver af «Borgervennen».

Hans Broder *Jacob R.*, f. 12. Sept. 1791, blev Student 1809, var fra 1811—21 Lærer ved Borgerdydskolen i Kjøbenhavn og i 2 Aar (1819—20) Amanuensis ved Kjøbenhavns Universitetsbibliothek; 1821 kom han til det store kongl. Bibliothek, blev 1824 konstitueret som Kopist der og 1829 udnævnt til Amanuensis (indtil 1831). 1829 anlagde han en antikvarisk Boghandel med tilhørende Lejebibliothek. 22. Juni 1823 ægtede han Jensine Emilie Hansen (f. 26. Dec. 1804 † 22. Marts 1848), Datter af Urtekræmmer Peter Fred. H. Han var en meget flittig Medarbejder af Broderens «Arkiv», hvortil han havde udklækket Ideen, og han har end videre skrevet nogle Biografier, nogle Lærebøger i Geografi og leveret en Mængde Oversættelser. Han døde 24. Febr. 1872.

Erslew, Forf. Lex. Lorck, 75 Aar S. 100 f. 107. Musikforeningens Festskrift II, 2. 4. 16.

Nic. Bøgh.

Rike (Ricco), —1142(?), Biskop, var først Erik Emunes Kapellan og skal have været sin Herre en god Støtte i hans Kamp for Kronen. Erik lønnede ham med Slesvigs Bispestol (1135), og senere, da han efter Ærkebiskop Assers Død ikke vilde have Eskil til hans Efterfølger, tvang han Lunds Domkapitel til at vælge R. (1137). Strax efter blev Erik imidlertid myrdet, og nu omstyrtede Lundekannikerne det ufri Valg og kaarede Eskil. Erik Lam, der til Begyndelse fulgte sin Forgængers Politik, vilde med Magt sikre R. hans Ærkebispeværdighed, men gav dog tabt over for Skaaningernes Fasthed. R. selv faldt imidlertid ikke til Føje, før den sjællandske Stormand Peder Bodilsen (II, 458) overtalte ham dertil, og nu blev han holdt skadesløs ved at blive Eskils Efterfølger som Biskop i Roskilde; men Erik Lam maatte tvinge Kannikerne til at foretage Valget (1138). En kort Tid levede R. nu i Fred og deltog bl. a. i Kirkemødet i Lund med den pavelige Legat Theodignus (Avg. 1139). Snart efter udbrød den voldsomme Tronkrig mellem Erik Lam og Oluf Haraldsen (XII, 426), og her kom den krigerske R. til at spille en fremragende Rolle. Fra Skaane gjorde Oluf et Indfald i Nordsjælland, men R. slog ham ved Buddinge Aa, ikke langt fra Gjentofte. Oluf tænkte blot paa Hævn, og ved et nyt Tog fra Halland lykkedes det ham at overrumple R. i Ramløse ved Arresø, medens han sang Ottesang. R. greb til Vaaben, og hans Kapellaner stængede Døren; men Oluf satte Ild paa Huset. R. bad da om Lejde, og Oluf gav venlige Ord; men aldrig saa snart rakte Biskoppen Hovedet ud, før han blev nedhugget. Dødsdagen var 18. Okt. Dødsaaret angives forskjellig, men er vistnok 1142. Hans Drabsmand blev bandlyst, og Erik Lam hævnede snart sin tro Tilhænger ved at fælde Oluf i Skaane (1143).

H. Olrik, Konge og Præstestand II. *Hans Olrik.*

Rikulf, —1162, Biskop i Odense, var en Stormand fra Gjeltofte (nu Rosenlund) paa Laaland, sluttede sig under Tronkrigen efter Knud Lavards Drab ivrig til Erik Emune og fik til Løn Kongens Del af Gjeltofte. Om ikke før, saa ved denne Tid slog R. imidlertid ind paa den kirkelige Vej, og snart kom han i en anset Stilling. I Odense var Biskop Hubald død, vistnok i Okt. 1139, og hans Eftermand Herman fulgte ham snart i Graven; formodentlig endnu inden Aarets Udgang blev R. da Biskop her. Eftertiden gav ham Æren for Ordningen af Bispevalget i Odense til Fordel

for Munkene i St. Knuds Kloster, skjønt Sagen rigtignok var afgjort paa Kirkemødet i Lund i Avg. 1139, hvor R. i alt Fald ikke var tilstede som Biskop. Sikkert er det dog, at han i alle Maader var Knudsbrødrenes Ven. Han fornyede (o. 1140) Klosterets Forbindelse med dets Moderkloster, Evesham i England, og han skjænkede det sit Gods Gjeltofte (1147); til Erstatning gav han sin Søn, Præsten Rudolf, 16 Mark Sølv. End videre afkjøbte han Prioren Thomas en Del sjællandske Godser, som han ligeledes skjænkede St. Knuds Kloster, og da de laa for fjærnt, solgte han dem og gav Klosteret deres Værdi (1146). I den følgende Tid saa R. sit Stift og særlig sin Bispeby ødelagt ved Borgerkrigen og Vendernes Hærgninger; endelig gryede der bedre Tider med Valdemar I's Eneherredømme. Det angives, at R. døde 1163; men da Provst Live allerede 1162 blev indviet til hans Efterfølger, maa dette Aar være det rette.

Script. rer. Dan. I, 274; VII, 219 f. *Hans Olrik.*

Rikval, —1089, Biskop. Bispesædet i Lund var i Efteraaret 1072 blevet ledigt ved Egins Død (IV, 443), hvorefter R., der formodes at have været af tysk Herkomst, kaldedes til at beklæde det. I hans Tid rejstes der i Lund en ny Kirke, en Stenkirke. Denne blev, skjønt endnu ufuldendt, i et af Kong Knud den helliges første Regeringsaar indviet af R., i hvilken Anledning det vistnok var, at Kongen betænkte den med en Del Jordegods, en Gave, som bekræftedes ved Kongens Brev af 21. Maj 1085. Af det skjænkede Jordegods oprettede Kongen 10 Præbender, i det han herved, som det siges, fornemmelig fulgte R.s Raad. 4 Aar efter, at det oven omtalte Gavebrev udfærdigedes, døde R., 26. Maj 1089. *C. Weeke.*

Rimestad, Christian, 1830—94, Højesteretsassessor, Politiker, fødtes 22. Marts 1830 i Kjøbenhavn og var Søn af Birkedommer i Kjøbenhavns nordre Birk Chr. Olsen R. († 1832) og Anine Vilhelmine f. Richter († 1877). Han blev Elev i Borgerdydskolen paa Christianshavn, hvorfra han dimitteredes til Universitetet 1845, 15 Aar gammel. 21 Aar gammel tog han, 1851, den juridiske Embedsexamen. Fra 1852—61 gjorde han Tjeneste i Justitsministeriet, hvor han avancerede til Fuldmægtig (1855) og Expeditionssekretær (1858). Fra 1852—54 var han tillige Notarius ved det juridiske Fakultet. I 1859 ledsagede han daværende Departementschef Leuning paa en Rejse til Hamborg og Belgien med det Formaal at blive nøjere

kjendt med de derværende Sø- og Handelsretter til Forberedelse af Loven herom for Kjøbenhavn. 1861 udnævntes han til Assessor i Landsoverretten i Kjøbenhavn. I 1878 blev han Assessor i Højesteret. I 1868 blev han Medlem af den da nedsatte Proceskommission under Kriegers Forsæde. Ogsaa af den nye Proceskommission, som nedsattes 1892, blev han Medlem. Men Døden afbrød hans Virksomhed i denne 4. Okt. 1894. Af den Kommission, der nedsattes 1872 for at forberede en ny Møntordning, blev R. ogsaa Medlem. En praktisk administrativ Virksomhed havde han fra 1885 som Medlem af Direktionen for Kjøbenhavns Brandforsikring for faste Ejendomme.

Som Politiker begyndte R. sin Bane 1861, da han blev valgt til Medlem af Folketinget i Holbæk Amts 5. Kreds (Nykjøbing paa Sjælland) imod Baron Zytphen-Adeler, der støttedes af Bondevennerne. Selv stod han paa det national-liberale Standpunkt, for hvis ældre Talsmænd, særlig Hall, han havde personlig Sympathi, og hvortil hans eget Syn paa vore politiske Forhold udad til og indad til havde ført ham. Ved Valgene i 1864 stillede han sig i Kjøbenhavns 1. Valgkreds og hævdede under hyppige Gjenvalg denne Kreds indtil 1884, da han faldt for den af Socialisterne støttede Modkandidat, H. Trier. Senere blev R. ikke Medlem af de lovgivende Forsamlinger, men glemte ikke sin politiske Interesse. Politiske Presseorganer for Højre have ham at takke baade for gode Raad og for virksom Bistand.

R.s store juridiske Dygtighed havde til naturlig Følge, at han som Folketingsmand tog Del i Forhandlingerne om vigtigere juridiske, men politisk nevtrale Love. Men tidlig og i stigende Grad blev der ogsaa i egentlig politiske Forhandlinger Brug for hans parlamentariske Evner. I 1864 blev det ham overdraget at være Ordfører for Folketingets Tiltræden af Fredslutningen. I de derpaa følgende langvarige Forhandlinger om Forfatningsordningen stod han paa deres Side, som ansaa en Tilbagevenden til den uforandrede Grundlov af 1849 som statsretlig ubeføjet og politisk skadelig. I de politisk-statsretlige Stridsspørgsmaal, som opstode efter 1870, tog han fremtrædende Del som Talsmand for Højres Opfattelse, saaledes i Forhandlingen om Vallø og Vemmetofte Stiftelsers Forhold, ved hvilke han blev Medlem af den derom nedsatte parlamentariske Kommission (1871—73), om de private Lovforslag om Ministeransvarlighedens Ordning (1875—79), om Rigsretsaktion i Anledning af Salget af Marmorkirken (1876) og i Anledning af Over-

skridelserne ved Theaterbygningen (1876). Men navnlig voxede R.s parlamentariske Rolle, da den storpolitiske Kamp, for eller imod Folketingsparlamentarismen, blev staaende. Under denne Kamp blev han en af de fremtrædende Ordførere for Folketingets Højre-Mindretal. Naturlig tilfaldt det derfor ham at blive Formand i Folketingets Højregruppes Bestyrelse, da Halls Sygdom og senere Udtræden af Folketinget krævede en ny Mand. Ogsaa var han Højre-Mindretallets Kandidat til Formandspladsen, saa længe Mindretallet endnu stemte ved dette Valg. R. gjorde fortrinlig Fyldest i denne Stilling som Højres politiske Førstemand i Folketinget. Uden at være baarne af den teknisk saakaldte Veltalenhed fik hans Indlæg mod politiske Modstandere Værd og Vægt ved deres klare Logik, Slagfærdigheden og det deri for Dagen lagte politiske gode Humør, hvormed var forbunden en ofte rammende Satire. R. var vel en for stor Ven af det konstitutionelle System til at føle politisk Glæde ved Kampen, og han gik med til ethvert nogenlunde rimeligt Kompromis; men en paatvungen Kamp veg han ikke tilbage for, og det Nødværge, han efter nøjeste Prøvelse fandt grundlovmæssig forsvarligt, gav han sin uforbeholdne Støtte, selv hvor det havde til Følge, at han skiltes noget fra Mænd (saaledes C. S. Klein), hvem han paa tidligere Stadier af Kampen havde staaet nær.

R.s Virksomhed som Dommer og som Politiker strakte sig over lange Tidsrum og har ydet rig Frugt. Meget havde paa begge Felter endnu kunnet ventes, hvis den bratte Afbrydelse ikke var kommen. Thi i Følge hans samtidiges Dom hørte han som Dommer til de anseteste blandt de ansete Medlemmer af Landets øverste Domstol i Kraft af sin Kundskabsfylde, sin skarpe og sunde Dømmekraft og sin usvigelige Retsindighed. Med levende Interesse og klar Forstaaelse fulgte han ogsaa sin Videnskabs Udvikling og blev aldrig exklusiv Praktiker. Som Politiker nød han ikke blot ubetinget Tillid hos sine Meningsfæller, men hans personlige Elskværdighed og jævne Optræden skaffede ham ogsaa en Yndest hos politiske Modstandere, som holdt sig trods de hvasse Kampe, og som faa andre kunne rose sig af at have vundet i tilsvarende Grad. — I 1862 indtraadte R. i Ægteskab med Nathalia Westrup, en Datter af Grosserer W. Han blev 1888 Kommandør af Danebrog af 2. Grad, 1892 af 1. Grad.

Illustr. Tid. XXXVI, Nr. 2. Topsøe, Polit. Portrætstudier S. 158 ff. Wulff, Den danske Rigsdag S. 272 ff. *Goos.*

Rimestad, Christian Vilhelm, 1816—79, Skolemand, Politiker, Bladredaktør, er født 17. Jan. 1816 i Kjøbenhavn og Broder til foregaaende. Ikke 17 Aar gammel blev V. R. Student fra Borgerdydskolen i Kjøbenhavn, hvis Bestyrer, Professor Michael Nielsen (XII, 254), satte Pris paa den begavede unge Mand med den stærke Hukommelse og de mange Interesser. Allerede Aaret efter blev han Lærer ved Skolen i Geografi og Historie. Han studerede disse Fag ligesom Oldtidens Sprog og Liv. 1838 fik han Universitetets Guldmedaille for Besvarelsen af en Prisopgave angaaende Kjendskabet til Østersøen og dens Kysters Beboere hos Oldtidens og den tidlige Middelalders Skribenter; 1841 offentliggjorde han i Borgerdydskolens Indbydelsesskrift en Afhandling om Marco Polo og det østasiatiske Højland. Da Professor Nielsen trak sig tilbage fra Skolen, der befandt sig i stærk Tilbagegang, blev R. under de nye Bestyrere 1845 Inspektør ved den, og da ogsaa de forlode Skolen (1846), samledes Lærerne om R. som den, der længst havde været Lærer ved den. Han overtog den som Bestyrer, og efter en indgribende Omordning gik den paa ny fremad. Men Fremgangen varede ikke længe. Skjønt R. vedblev at staa som Skolens Bestyrer til 1853, var han det i de sidste Aar mere af Navn end af Gavn. Hans Interesse var andensteds.

R. var en Mand, der hverken legemlig eller aandelig var smaat skaaren. Stor og stærk af Bygning ejede han en klangfuld Røst, som han holdt af at imponere med, naar hans veltalende Ord rullede ud over en stor Forsamling, og som han forstod at modulere, naar han fortalte f. Ex. en islandsk Saga med dens skiftende Scener. Det var hans Lyst at staa som den belærende Meddeler. Og det gjorde han selv i den ejendommelig sammensatte Kreds, i hvilken han yndede at slaa sig løs, ofte til den lyse Morgen. Han saa ned paa det spidsborgerlige, og der var en Higen i ham efter store Ting. Begivenhederne i 1848 maatte derfor berøre ham stærkt, og han stillede sig da ogsaa ved Valgene til den grundlovgivende Rigsforsamling i Kjøbenhavns 1. Kreds. Han var Demokrat med Liv og Sjæl, sagde han, og vilde kæmpe for Frihed og Lighed, men han fik kun 38 Stemmer. R. vedblev dog at møde frem paa Valgtribunerne. 1849, 1851 og 1852 søgte han Valg til Folketinget i Kjøbenhavn og 1853 i Frederikssund. Men Lykken tilsmilede ham først 1854, da Kampen imod Ministeriet Ørsted forenede de ellers indbyrdes stridende Partier. Ved det nævnte Aars Grundlovsfest — den første paa Eremitagesletten —,

der just paa Grund af Kampen gjordes saa storartet som muligt, var R. en af Talerne, og ved Valgene i Dec. s. A. blev han valgt, endog ved Kaaring, i Kjøbenhavns 8. Kreds (Nyboder).

R. hørte til Datidens Demokrater. Den 1847 stiftede Haandværkerdannelses-Forening, i hvilken alle Frihedspartiets Mænd oprindelig mødtes, blev hurtig en demokratisk Forening, som de national-liberale forlode, og i denne Forening blev R. Formand i 1852. Paa den Tid var den imidlertid kun en Skygge af sig selv. Dens Rolle var udspillet, og det samme var Tilfældet med den af P. F. Lunde (X, 460) stiftede «Forening til Arbejdsklassens Vel». I Jan. 1853 bleve da de 2 Foreninger smeltede sammen i én Forening, og R. blev Formand for den nye Forening, som han ønskede skulde hedde «Foreningen for folkelig Dannelse», men den blev kaldt «Arbejderforeningen (af 1853)». Der laa heri en Udvidelse af Foreningens Formaal, ud over hvad R. ønskede, og det hjalp ikke, at han Aaret efter ogsaa blev Redaktør af Foreningens Medlemsblad. Foreningen blev væsentlig politisk. Kort efter dens Stiftelse stiftede Bondevennerne, der vare ivrige for at vinde de kjøbenhavnske næringsdrivende, et «Folkevennernes Selskab», og dette Selskab søgte Samarbejde med Arbejderforeningen. Bl. a. sendte de saaledes begge delegerede til en Komité angaaende Næringslovgivningens Reform, og her kæmpede R. og J. A. Hansen Side om Side for Lavsvæsenets tidssvarende Omordning. Forholdene udviklede sig imidlertid saaledes, at R. 1856 traadte ud af Arbejderforeningen, i Steden for hvilken der under J. A. Hansens og L. Müllens Ægide dannedes en «Kjøbenhavns Arbejderforening», ogsaa kaldet «Arbejderforeningen af 1856». R. virkede nu væsentlig i Rigsdagen.

Det var Helstatens og Fællesforfatningens Tid. Men inden den nævnte Forfatning kunde indføres, maatte Grundloven af 1849 indskrænkes. Herom stod Kampen i 1855, og R. stemte med Bondevennerne imod Indskrænkningen; han holdt paa Junigrundloven. S. A. var det en Interpellation af R., der lod Indenrigsministeren tilsige, at det nu skulde blive Alvor med Forelæggelsen af et Forslag til en Næringslov, den Lov, der 1857 slog Næringsfriheden fast, hvad der bragte R. i livlig Polemik med de i Kjøbenhavns Haandværkerforening samlede lavsvenlige Haandværkere. Sin betydeligste Rolle i Rigsdagen spillede R. imidlertid i 1858, da Bondevennerne gjorde ham til Ordfører for Finansudvalget. Han stod samtidig som Formand for «Venstres Klub», hvis Kjærne bestod

af J. A. Hansens Parti, der yderligere valgte ham til at føre Forhandlingerne med den Tscherningske Gruppe. Han blev igjen i 1859 Finansudvalgets Ordfører, men hvad han præsterede dette Aar, var væsentlig ringere end hans Virksomhed Aaret før. Et regelmæssigt, daglig gjentaget stort Arbejde laa ikke i Længden for hans Natur. 1861 og 1862 var han almindeligt Medlem af Finansudvalget.

For øvrigt gjorde der sig paa denne Tid en Svingning gjældende i hans almindelige politiske Syn, saaledes som det kan ses af, at han var Medindbyder til og Taler ved Mødet i Kasino 28. Marts 1863, der væsentlig forberedte Forfatningen af 18. Nov. s. A. R. stemte ogsaa for den gjennemsete Grundlov af 1866, skjønt han derved bragte sin ogsaa denne Gang udtalte Hengivenhed for Grundloven af 1849 et Offer. Hermed ophørte i al Væsentlighed hans Rigsdagsvirksomhed. Ved Valgene i Okt. 1866 blev han ikke gjenvalgt, og skjønt han 1869 paa ny blev Folketingsmand, denne Gang fra Lyngby, kom han ikke mere til at spille nogen Rolle i Tinget, og 1872 stillede han sig ikke igjen. Skjønt han ikke var og aldrig blev «national-liberal», stod han nu langt mere til højre end før, saaledes som det kan ses af den Redaktionsvirksomhed, han begyndte, da C. Ferslew & Co. 1864 startede «Dagstelegrafen» med R. som Redaktør. Det var han 1864—75 og derefter (1876—78) ogsaa Redaktør af «Nationaltidende». Naar der her er talt om R.'s politiske Svingning, der sikkert staar i Forbindelse med et opgivet Haab om Dannelsen af et Mellemparti, et Centrum, da har den, personlig set, maaske ikke været saa meget stor. I alt Fald er det mærkeligt, at «Dagbladet» i sin mod R. meget unaadige Artikel, da han var bleven Finansudvalgets Ordfører, bl. a. gjorde gjældende, at R. ikke var Bondeven, at han var national og altid med Glæde vedkjendte sig, at han hørte til «det lærde Lav».

Da R. blev Redaktør af «Dagstelegrafen», stod han ikke blot som aktiv Politiker, men tillige som Formand for en stor Arbejderforening. Allerede 1853 blev han, som vi have set, Formand for en Arbejderforening, hvis Opgave han forgjæves søgte præciseret derhen, at den skulde udbrede folkelig Dannelse, og da han i 1859 paa ny blev Formand for en saadan, nemlig for Bondevennernes ovenfor nævnte Arbejderforening (af 1856), vilde han lede den i samme Retning. Men Sagen blev vanskeliggjort ham, og da Foreningen kun var ubetydelig, valgte han at stifte en hel ny Forening,

«Arbejderforeningen af 1860», der endelig realiserede hans Ønskers Maal. Den skulde «kraftig fremme den arbejdende Klasses Oplysning og Dannelse, de nødvendige Betingelser for og de rette Bærere af denne Borgerklasses Velvære, ogsaa i materiel Henseende». Han lagde Vægt paa Foredrag, af hvilke han selv i Foreningen holdt en Mængde; han skaffede Foreningen et Bibliotek; han redigerede dens Blad og stod i det hele som dens absolute Fører, ogsaa paa dens Rejser og Udflugter, der ikke alene gik til Byerne paa den anden Side Sundet, men til Verdensudstillingerne i London, Paris og Wien. Nu havde han fundet sin rette Plads. Hans storslaaede og glade Naturel passede fortrinlig her, og hans Veltalenhed gjorde Virkning. «Arbejderforeningen af 1860» blev en stor og betydende Forening, saaledes som det bl. a. viste sig under Begivenhederne i 1864; men naar R. saa ofte er kaldt Arbejderfører, er der noget urigtigt heri; det var navnlig den jævne Borgerstand, der samledes om ham. Hans Stilling kommer i det hele klart frem paa det nordiske Industrimøde i Kjøbenhavn 1872.

R., der stod som Næstformand i «Foreningen af 1862 til den indenlandske Industris Fremme», talte paa dette Møde under de industridrivendes Tilslutning imod al utidig Frihandelslyst, og som Indleder af Diskussionen om Arbejderspørgsmaalet erklærede han ikke alene — med Front imod den da fremkomne saakaldte Husholdningsforenings-Bevægelse — Udbredelse af Oplysning og Dannelse for Hovedmidlet til at forbedre Arbejdernes Vilkaar, men paastod yderligere, «at der ikke existerede noget Arbejderspørgsmaal som saadant i vore Dage». Den socialistiske Bevægelse, der Aaret før var begyndt her hjemme, viste i sin Udvikling, at han her saa helt urigtig, men selvfølgelig kunde hans Forening, just efter sin Sammensætning, godt tilbageslaa de Forsøg, der fra socialistisk Side snart bleve gjorte paa om muligt at blive Herre i den. Da Regeringen i 1875 nedsatte en Kommission til Undersøgelse af Arbejderforholdene i Danmark, var R. selvskrevet Medlem, men da den i 1878 afgav sin Betænkning, hedder det i Indledningen, at R. havde været forhindret i at deltage i Kommissionens afsluttende Møder. Han havde været syg, og efter længere Tids vedblivende Sygdom døde han 11. Avg. 1879. Hans Bortgang føltes som et haardt Slag i Arbejderforeningen, der talrig gav Møde ved hans højtidelige Jordefærd; paa Foreningens Stiftelsesdag Aaret efter blev der rejst et Mindesmærke paa hans Grav. Han begyndte sin Livsgjerning som ung, livfuld Lærer, og i hele hans senere Virksomhed

staar han paa en vis Maade stadig som den, der ønsker at belære. Han forberedte sig stadig hertil ved flittig og omfattende Læsning, helt bortset fra den Gjerning, der vedblivende satte ham i Forbindelse med Undervisningen i en stor Del af Landets Skoler. Her sigtes til de af ham udgivne geografiske Lærebøger, der udkom i Oplag paa Oplag ligesom den af ham forfattede lille Danmarkshistorie. — 23. Dec. 1845 ægtede han Vilhelmine Gram (f. 23. Juli 1825), Datter af Skibskapitajn, Traktør Johan Frederik G. og Johanne f. Danielsen.

Erslew, Forf. Lex. Lund, Borgerdydskolen i Kbhvn. S. 255. N—n, Skizzer af Folketingets Medlemmer S. 80. Blad for Arbejderforen. af 1860, 1879, Nr. 36 ff. Illustr. Tid. 24. Avg. 1879. A. J. Meyer, Arbejderforen. af 1860. J. Michaelsen, Fra min Samtid II, 173 ff. Neergaard, Under Junigrundloven II.

C. Nyrop.

Rind, Hans Christian Bull, 1783—1821, Skuespiller, fødtes 2. Dec. 1783 i Kjøbenhavn, hvor hans Fader da sad i smaa Kaar som Spisevært, blev i 12—13 Aars Alderen antaget som Danseelev ved det kongl. Theater og fik som saadan og som Korist en Del Børne- og andre Smaaroller, f. Ex. Bondedrengen i «Høstgildet» og Claus i «Vinhøsten»; i 1800—1 søgte han med Orlov Lykken ved Grev Trampes Theater i Odense, men anvendtes her kun i nogle ganske ubetydelige Skuespilroller og i Balletternes groteske Fruentimmerpartier. Efter sin Tilbagekomst fik R. 4. Febr. 1802 sin egentlige Debut paa det kongl. Theater som Lubin i «Den gode Moder»; denne Rolle, der hørte til de naive Elskere, passede ham saa daarlig som tænkeligt: den krævede en let og vindende Fremtræden, medens R. var ugratiøs indtil Løjerlighed og med sin urene Stemme, sit uædle Ansigt og sin kraftige, næsten klodsede Legemsbygning gjorde et alt andet end umiddelbart indtagende Indtryk. Debuten blev da ogsaa en grundig Fiasko; derimod godtgjorde R. i en Række Knøseroller, som Peter i «Menneskehad og Anger», sin Brugbarhed, og 1805 fik han kongl. Udnævnelse som Skuespiller. Skjønt R. det følgende Aar ikke alene som Jens i «Jacob v. Thyboe» med Hæder løftede Arven efter Gjelstrup, men endog i «Ungdom og Galskab» som Mikkel Madsen dristig kappedes med den forgudede H. C. Knudsen (i Johans Rolle), maatte han endnu i adskillige Aar staa i Skygge: H. C. Knudsen var ikke den Mand, der frivillig gav Roller fra sig, og den yngre Carl Bruun overstraalede R. ved sine lykkeligere Naturgaver. R. lod det i disse Tilsidesættelsens Aar ingen Sinde skorte paa Flid og Sam-

vittighedsfuldhed i sin Theatergjerning, og han skabte i tarvelige og ubetydelige Roller flere højst komiske Figurer, saaledes i «Opstanden i Rusland» en slesk krybende og gridsk, fordrukken Pope og i «Kjærlighedsintrigen i Vinduerne» en indbildt fiffig Bondekarl. Blandt sine Kammerater nød R. allerede i disse Aar ikke ringe Anseelse, og efterhaanden arbejdede han sig frem ogsaa i Publikums Bevidsthed, da han ikke saa sjælden med afgjort Held, takket være sit store Kopieringstalent, dublerede H. C. Knudsen, naar denne var optagen af sine patriotiske Foretagender; helt frem i første Linje kom han dog først ved Carl Bruuns pludselige Afgang (1814) og H. C. Knudsens Død (1816).

R. fik nu Brug for hele sin Arbejdsdygtighed; Direktionen overvældede ham med Roller, men R. besejrede alle Vanskeligheder: han læste sine Roller efter Theatertid og i tidlige Morgentimer, prøvede om Formiddagen og spillede om Aftenen, som oftest hver Aften og i Regelen en ny Rolle hver Uge. Det er en Selvfølge, at der under disse Forhold ikke levnedes megen Tid til Indstuderingen af hver enkelt Rolle, og det var derfor naturligt, at R. nu, da han overtog Knudsens Roller, holdt sin Fremstilling af disse nøje i Forgængerens Form, tilmed da han kunde kopiere denne med slaaende Lighed; ganske vist besad han ikke Knudsens frodige Lune til de komiske og ej heller dennes følsomme Gemyt til de rørende Roller, men han raadede over en uvilkaarlig Løjerlighed, der stemte til Latter, og en ærlig Sanddruhed, der gjorde et hjærtevindende Indtryk. R. blev da ogsaa snart Publikums erklærede Yndling; selv i den beundrede Carl Bruuns Glansroller, som Marcel i «Fruentimmerhaderen», vandt han stærkt Behag ved den Munterhed og Glæde, han følte ved sin Kunst, og som fra ham meddelte sig til Publikum; han var ingenlunde smuk som Forgængeren, men hans Humør var frisk og opfindsomt, hvilket han til fulde godtgjorde i en Rolle som Dalby i «Skuespilleren imod sin Vilje», hvor han med overlegen Teknik og snarraadig Komik fremstillede ikke mindre end 8 forskjellige Forklædningsfigurer. Medens R. i de Roller, han tog i Arv efter Bruun og Knudsen, holdt sig nær til Forgængeren, udfoldede hans Fantasi sig frit og selvstændig i nye Stykker og skabte en Række originale Figurer, hvis Komik beroede paa Forholdet mellem indbildt og virkelig Kløgt; snart spottede han, f. Ex. som Fogeden i «Den nye Jordegodsejer», med barok Komik Embedsmandsvigtigheden, snart fremstillede han med vederhæftig Naturtroskab Bondeknøsens snæversynede Polisk-

hed, og han udstyrede dem med en Rigdom af burleske Smaatræk, der ligesom løftede Figurerne op i den snurrigste Æventyrverden.

Omtrent samtidig med sit kunstneriske Gjennembrud fangede R. den huslige Lykke: 19. Maj 1817 holdt han Bryllup med Skuespillerinden Caroline Walter (f. 1797 † 1869, s. XII, 217); Livet laa lyst og lykkeligt for de 2 unge almenyndede Mennesker, da en tilfældig Overanstrængelse styrtede deres Lykke i Grus. 8. Marts 1821 fornam R. under Udførelsen af en parodierende Bravourarie, «som om noget pludselig knækkede i Hovedet paa ham», den næste Aften spillede han med Anstrængelse Antonius i «Den politiske Kandestøber», og 21. Marts døde han, kun 37 Aar gammel, endnu rig paa kunstneriske Muligheder.

Thaarup, Fædrenelandsk Nekrolog 1821—26. Overskou, Den danske Skueplads IV. Holbergs Komedier, Jubeludg., III, 2. P. Hansen, Den danske Skueplads II. Bournonville, Efterl. Skr. S. 107 f. *Arthur Aumont.*

Rindom, Axel Frederik Laurits, f. 1836, Præst. R.s Forældre vare Kontorchef ved det kongl. Theater, Justitsraad Pet. Chr. R. og Johanne Marie Severine f. Risom. Han er født i Kjøbenhavn 21. Sept. 1836, blev Student fra Sorø 1856 og theologisk Kandidat 1861. Aaret efter blev han Kateket ved St. Johannes Kirke paa Nørrebro, 1866 resid. Kapellan og 1879 Sognepræst ved samme Kirke. I det store, paa saa mange Maader uoverkommelige Sogn har han arbejdet med Nidkjærhed og Troskab, medens han samtidig har virket for at faa Sognet delt; baade Helligkors Sogn og St. Andreas Sogn ere i hans Tid udskilte fra St. Johannes Sogn. Han har samlet mange om sin sunde Forkyndelse, der ikke er bundet af noget Partistade. Ved Siden heraf har han forestaaet et stort og vidt forgrenet Menighedsarbejde; særlig skal her nævnes det af ham oprettede Børne- og Tjenestepigehjem i Ryesgade. — R. er Forfatter til «Kristelig Katekismus til Brug for Seminarister» (2. Opl. 1876) og i Forbindelse med E. Anger til «Kristelig Katekismus til Brug i Skoler og ved Konfirmationen». Senere har han udgivet «Vor Herres Jesu Christi Lidelseshistorie, udlagt for Menigheden» (1888), «En Bibelforklaring for Menigheden over enkelte Kapitler af Johannes-Evangeliet» (1894) og «Elleve af Herrens Apostle» (1897). — R. ægtede 1862 Laura Antonie Vilhelmine Kähler, Datter af Proprietær Joachim K.; efter hendes Død (1875) ægtede han 1877 Johanne Vibeke Birch, Datter af Kongens Foged Carl Chr. B.

Elvius, Danmarks Præstehist. 1869—84 S. 286. *V. Schousboe.*

Rindschat (egentlig Rindschaid), **Sigfrid** Friherre, —o. 1626, til Friedberg, Schielleiten og Lutenberg, en i Steiermark hjemmehørende Adelsmand, var yngste Søn af Andr. R. og Ursula v. Schweinebeck paa Lutenberg og er antagelig kommen til Danmark i Ritmester Josva v. Qualens (XIII, 318) Tjeneste. Det var i alt Fald ved o. 1585 at ægte dennes Enke, Magdalene Olufsdatter Munk, at han blev knyttet til den danske Adel og blev Ejer af Herningsholm. Her teede han sig som en gal Mand. Det var Smaating, om ènd ikke i Samtidens Øjne, at han, da han var bleven Uven med sin Sognepræst, formente denne Adgang til Kirken; men værre var det, at han behandlede sit Tyende og sine Bønder med en saa oprørende Grusomhed, at alle flyede ham, og hans egen Hustru maatte forrette den groveste Tyendegjerning, kun høstende Hug og Utak til Løn, medens Godset lagdes øde. Som betegnende for hans Tyranni kan det anføres, at han gav en «Dreng», oven i Kjøbet en Landsmand, som han mod hans Vilje havde slæbt med fra Steiermark, en aflaaset Mundkurv paa, saa at Stakkelen kun kunde faa Føde, naar det behagede Herren at aabne Mundkurven. Hans Hustru ledsagede ham flere Gange paa Besøg i hans Fødeegn, først 1589, saa 1596, men da behandlede han hende saa slet, at hun ganske ene flygtede fra Friedberg. Sygdom og hans Venners Overtalelser nødte hende vel til den Gang at vende om, men hun rejste dog kort efter til Danmark. 1601 kom imidlertid Friherren atter til Danmark — mærkelig nok synes hun og deres Datter selv at have hentet ham, de vare i alt Fald 1601 alle 3 i Prag — og fortsatte saa i de følgende 7 Aar sit gamle Levned; først da blev det selv hans Hustrus Kjærlighed og Taalmod for meget. Efter at være trængt ganske ud af sin Ejendom klagede hun sin Nød for Kongen, der gav Befaling til at indføre hende i Besiddelsen af hendes eget Gods, men S. R. opbrød hendes Laase paa Herningsholm, borttog Guld, Sølv og Løsøre og bortsolgte den indavlede Sæd. Da han havde indesluttet sig paa Herningsholm, lykkedes det kun ved List at fange ham, hvorefter han blev ført til Skanderborg, og Sag anlagdes mod ham for Kongens Retterting, hvor han 25. Jan. 1609 dømtes til at hensættes i evigt Fængsel. Dommen tyder paa, at alt Samtiden havde Øje for, at S. R. sikkert led af en momentan Sindssyge. Datteren synes at have været ganske aandssvag, men blev alligevel gift. Ellers taler det til Fordel for S. R., at han stod i Forbindelse med Mænd som Tyge Brahe og Johann Kepler. Hans Hustru vedblev trods alt at hænge ved ham. Efter

at han var bleven hensat i Fængsel paa Dragsholm forsynede hun ham trolig med Klæder, Føde osv. lige til sin Død 1616. S. R. døde i Fængselet, uvist naar; han levede 1620, men var død 1626.

Iris 1795, IV, 1 ff. Saml. t. jydsk Hist. og Topogr. 2. R. II, 145 ff.; III, 195 ff. *Thiset.*

Ring, Ferdinand Edvard, 1829—86, Billedhugger, ældre Halvbroder til Arkitekt H. C. Amberg (I, 193), blev født 28. April 1829 i Kjøbenhavn og var Søn af Malermester H. F. R. og Henrikke Frederikke f. Bentzen. Han blev tidlig Elev af H. V. Bissen, gjennemgik Kunstakademiet og vandt dets Sølvmedailler. Samme Aar, han var færdig i Akademiets Skoler, 1854, vandt han ogsaa en Pengepræmie for «En Jæger med sin Hund». Derimod lykkedes det ham ikke at vinde nogen Guldmedaille. Fra 1856—69 levede han i Sverige, hvor han udførte en Del dekorative Arbejder, deriblandt 6 store Figurer til Raadhuset i Malmø, en Neptun til Navigationsskolen i Gøteborg m. m. Da han kom tilbage til Kjøbenhavn, vakte han Opmærksomhed for sin Evne til dekorativ Billedhuggerkunst i større Stil, og det blev ham overdraget at udføre den store Frontongruppe til det kongl. Theater. Trods det, at den svære Komposition med de paa Klippemassen hvilende Figurer for Øjet synes at tynge for meget paa den forholdsvis lette Underbygning med de aabne Buer, gjør dog denne Gruppe, «Apollo med Pegasus», en ret slaaende Virkning, set fra Torvet. En Billedstøtte af H. C. Andersen, som han udførte i Konkurs med Saabye, vandt ikke Prisen, i det dennes Arbejde blev foretrukket; men til Randers udførte han en «Niels Ebbesen», der dekorerer ret heldig paa sin Plads paa det lille Raadhustorv, men savner dybere aandeligt Indhold og Originalitet i Opfattelsen. Noget lignende gjælder om de 2 store Billedstøtter, som findes i det nationalhistoriske Musæum paa Frederiksborg («Thyra Danebod» og «Gorm den gamle»), og heller ikke hans «Wiedewelt» i det ny Glyptothek hæver sig over det almindelige. Derimod skabte han i Forening med Arkitekten V. Dahlerup et storslaaet og virkningsfuldt plastisk Mindesmærke i «Huitfeldt-Søjlen» paa Langelinje med den frit og levende bevægede Sejersgudinde paa Toppen. Det er det af hans Værker, der længst og heldigst vil bevare hans Navn. For øvrigt har han bl. a. udført «Polykarp» til Frederikskirken samt nogle andre Statuer og Buster.

Under sit Ophold i Sverige havde R. foretaget flere mindre

Rejser til Tyskland, Frankrig og England. Efter at han var færdig med Theatergruppen, fik han 1876 det Anckerske Rejselegat og besøgte Italien. Under den Spaltning i Kunstnerstanden, som i 1882—83 bragte de betydeligste Kunstnere til at tage Afstand fra Akademiet, valgtes han 1883 til Medlem af Akademiet for 9 Aar. Han døde 28. Maj 1886, ugift.

Weilbach, Nyt Kunstnerlex. *Ph. Weilbach.*

Ring, Laurits Andersen, f. 1854, Maler. L. A. R. har taget Navn efter Landsbyen Ring ved Præstø, hvor han er født 15. Avg. 1854; hans Fader var Husmand Anders Olsen. Som Dreng kom R. i Malerlære i Præstø; efter at være bleven Svend ernærede han sig ved Haandværket i Kjøbenhavn og søgte i nogle Aar Uddannelse paa Kunstakademiet, uden dog at tage Afgangsbevis. Som Udstiller debuterede han 1882 med Genrebilledet «Julebesøg», der vakte Kjendernes Opmærksomhed ved sin dybe og alvorlige Følelse, medens dets Mangler paa koloristiske og i det hele paa maleriske Fortrin voldte, at det kun lidet ænsedes af det store Publikum. Efterhaanden fik dette dog mere og mere Øjnene op for det ejendommelige og betydningsfulde i R.s Kunst, og Billeder som «Teglværksarbejdere» (1893), «Et Foraar» (1896, Akademiets Aarsmedaille) og «Landsbyslagtere» (1899) have vakt almindelig Interesse. R., der flere Gange har studeret i Udlandet, særlig i Paris, med Understøttelse fra Akademiet, og som er repræsenteret i Nationalgalleriet ved «En Gangsti i Skoven» (1891), maler helst Billeder med mere eller mindre fremtrædende Figurkompositioner i fri Luft. Af «Handling» findes der i disse almindeligvis det mindst mulige; Indholdet er en Hverdagssituation, men denne er saa godt som altid skildret med en Kraft, Simpelhed og Noblesse, der gribe og fængsle. Ogsaa hvad det tekniske angaar, bevæger R. sig «paa det jævne»; hans Udtryksmaade er knap, som den er klar, for en overfladisk Betragtning maaske noget nøgtern, men altid sigtende mod et bestemt Maal og sikkert rammende. 1896 ægtede R. Sigrid Kähler, Datter af Keramikfabrikant H. A. K. (IX, 616).

Weilbach, Nyt Kunstnerlex. *Sigurd Müller.*

Ring, Kristian Otto Vilhelm, f. 1845, Toldembedsmand, Nationaløkonom. R. er født i Kjøbenhavn 3. Okt. 1845. Forældrene vare Toldassistent, senere Toldkontrollør, L. F. R. og N. J. G. Ch. f. Kierrumgaard. I sin Skoletid blev han stærkt paavirket

af Digteren Kr. Arentzen, der den Gang virkede som Lærer ved Metropolitanskolen, og fik levende Interesse for Æsthetik, men valgte, efter 1864 at være bleven Student, Statsvidenskab til Brødstudium og tog i 1869 Examen heri. S. A. traadte han ind i Generaldirektoratet for Skattevæsenet som Volontær, blev ansat som Assistent sammesteds i 1871 og som Kontorchef i 1888, en Stilling, som han imidlertid kun beklædte i 2 Aar, i det han i 1890 udnævntes til Overtoldinspektør for Kjøbenhavn. 2. Dec. 1882 ægtede han Mathilde Elise Marie Jensen († 20. Juli 1886). Foruden en Oversættelse af nogle Noveller af Merimée har han sammen med sin Studiekammerat Vilh. Arntzen (I, 345) udgivet en Lærebog i Nationaløkonomi («Nationaløkonomien, en Fremstilling af dens Grundforhold og Udviklingslove», 1875), der paa adskillige Punkter, særlig i Opfattelsen af det sociale Spørgsmaal, var en Forløber for den hele Strømkæntring i dette Fag, som er karakteristisk for vore Dage.

H. Westergaard.

Ringheim, David Gottschalksen, 1787—1875, Veterinær, blev født i Vang i Norge 18. Febr. 1787 som Søn af Lensmand Gottschalk Mathiesen Mølsten og Randie Davidsdatter. Efter i 1809 at have taget Dyrlægeexamen blev han 1810 ansat som Regimentsdyrlæge ved Artilleriet, i hvilken Stilling han forblev til 1851. Fra 1837 fungerede han dog tillige som Stabsdyrlæge, og denne Stilling beholdt han til 1863. R. var en dygtig og energisk Mand, og han har Fortjeneste af at have indført en bedre Ordning af Hærens Dyrlægevæsen samt af i 1849 at have givet Stødet til Dannelsen af den danske Dyrlægeforening, hvis Formand han var 1849—63. Af det veterinære Sundhedsraad var han Medlem 1851—64. Hans litterære Virksomhed var temmelig ubetydelig. — R.s første Hustru var Louise Sophie f. Lamotte (f. 1784 paa Koberg i Elfsborg Len, † 1844). I 1857 ægtede han Vilhelmine Caroline Trønberg (f. 1820 i Stockholm, † 1898). Han døde 6. Juni 1875.

Erslew, Forf. Lex. *B. Bang.*

Ringkjøbing, Anders Andersen, 1597—1668, Biskop, var født i Ringkjøbing 1. Okt. 1597 og formodentlig en Søn af Borgerfolk. 1615 blev han Student fra Ribe Skole. Om han, saaledes som det af nogle berettes, 1617 er bleven Rektor i Aalborg, turde være tvivlsomt; men med Sikkerhed vides det, at han 1621 blev Sognepræst i Henne ved Varde, i hvilket lille Embede han sad, til han 1633 blev Præst for St. Nicolai Menighed i Varde. I denne Stil-

ling maa han have vakt Opmærksomhed som en mere end almindelig dygtig Præst, da Kongen 1639 udnævnte ham til Sognepræst ved Holmens Kirke i Kjøbenhavn; her havde han som en jævnlig Tilhører Kong Christian, der fattede Godhed for ham, hvad der viste sig ved, at han 1642 beskikkede ham til Biskop over Aalborg Stift, i hvilket Embede han døde 11. Okt. 1668. Han har vistnok gjort god Fyldest her og omtales i hvert Fald som en flittig og aarvaagen Biskop. Nogen videre fremragende eller fremtrædende Mand har han næppe været; hans Skribentvirksomhed indskrænkede sig til 9 trykte Ligprædikener over adelige Personer, som i hans Tid begravedes i Aalborg Stift. 1641 tog han Magistergraden, og 1653 kreeredes han til Dr. theol. 1643 var han med til at dømme Præsten Jørgen Lauridsen Friis (V, 437) fra hans Kald for Vranglære, og senere deltog han oftere i Bispemøderne, ligesom han var nærværende under hele Rigsdagen 1660, hvor han tog forholdsvis betydelig Del i Forhandlingerne. A. A. R.s første Hustru, hvis Navn ikke kjendes, døde 1645; 1647 ægtede han Helvig Villumsdatter, som var Datter af Mag. Villum Paludan († 1634), Sognepræst og Kannik ved Viborg Domkirke, og siden 1645 Enke efter den theologiske Professor Niels Poulsen Schandorph; hun overlevede ham til 1671.

Kirkehist. Saml. 3. R. III, 757 ff.; IV, 838. Hundrup, Lærerstanden i Aalborg I, 6 ff. Lind, Krist. IV og hans Mænd p. Bremerholm S. 408.

Vilh. Bang.

Rink, Hinrich Johannes, 1819—93, Geograf, var en Søn af Grosserer Johannes R. og Agnese f. Hedde, begge fra Ditmarsken. R. fødtes i Kjøbenhavn 26. Avg. 1819 og fik sin Uddannelse paa Sorø Akademi, hvor han 1838 tog Artium, 1840 2. Examen. Derefter studerede han Fysik og Kemi ved den polytekniske Læreanstalt, vandt 1843 Universitetets Guldmedaille for en kemisk Prisopgave, blev 1844 Dr. phil. i Kiel og hørte 1844—45 medicinske Forelæsninger i Berlin. Her modtog han Tilbud om som Geolog at deltage i Korvetten «Galatheas» Jordomsejling, og dette gav hans Liv en ny Retning. Han fulgte med Korvetten til Kalkutta; men da der med Togtet var forbundet et Kolonisationsforsøg paa Nikobarøerne, afgik han til disse for geografisk at undersøge dem. Efter et 5 Maaneders Ophold her tvang en heftig Klimatfeber, der svækkede hans Helbred for hele Livet, ham til at vende hjem til Danmark. 1847 udkom hans første større Arbejde: «Die Nicobarischen Inseln», der alt vidner om hans store Evner til gjennem

omhyggelige fysiske og ethnografiske Undersøgelser at give et levende Totalbillede af geografiske Forhold.

I Foraaret 1848 tiltraadte han med offentlig Understøttelse en mineralogisk Rejse til Nordgrønland, særlig for at undersøge Grafitlejerne ved Upernivik og Omànak. Disse Undersøgelser fik vel ingen stor praktisk Betydning; men des større blev det almenvidenskabelige Udbytte af hans næsten 4aarige Ophold blandt den eskimoiske Befolkning i den storladne Natur. Fra den Tid følte R. sig uopløselig knyttet til Grønland. Ikke alene lykkedes det ham med yderst ringe Midler at kortlægge det store Kystland og at udarbejde det første geologiske Kort over samme; men han kastede sig tillige over Studiet af Indlandsisen. Den store Landis havde været kjendt fra gammel Tid; men dens Oprindelse, Bevægelse og kavsale Sammenhæng med Nordhavets svømmende Isfjælde optoges til videnskabelig Drøftelse først ved R.s Iagttagelser. Hans Afhandling «Om Isens Udbredning og Bevægelse over Nordgrønlands Fastland» (1853) trak allerede Hovedlinjerne i vor Viden om denne Sag, og da den fremkom midt under den hidsige geologiske Strid om en nordevropæisk Istid, fik den en overraskende Aktualitet og gjorde hans Navn bekjendt i den lærde Verden.

Da han 1851 vendte tilbage til Kjøbenhavn, fik han Sæde i en grønlandsk Kommission, der bl. a. skulde overveje ogsaa Monopolhandelen. Paa Kommissionens Vegne berejste han 1852 Sydgrønland og udgav «Om Monopolhandelen paa Grønland» (1852). 1853 traadte han i Handelens Tjeneste, først som Kolonibestyrer i Julianehaab og Godthaab, fra 1858 som kongl. Inspektør over Sydgrønland. Samtidig skrev han sit geografiske Hovedværk: «Grønland, geografisk og statistisk beskrevet», der udkom fra 1852—57 i 2 Dele, gjenudgivet paa Engelsk i stærk udvidet Skikkelse 1877 under Titelen: «Danish Greenland, its people and products». Siden H. Egedes «Perlustration» (1729) har intet enkelt Værk givet en saa livfuld Skildring af Grønlands Natur og Folk.

Under sit nøje Samliv med Eskimoerne havde R. fattet levende Interesse saa vel for deres borgerlige Vel som for deres mærkelige Folkepræg, og fremtidig gik hans administrative Virksomhed derfor væsentlig i human, hans videnskabelige Syssel i ethnografisk Retning. Paa hans Forslag og under hans Ledelse oprettedes Forstanderskaberne, et første Forsøg paa at sikre Grønlænderne Indflydelse paa deres egne Anliggender; i samme Øjemed anlagde han et lille Trykkeri i Godthaab, hvorfra der siden 1861 udgaar et

eskimoisk Maanedsskrift. Samtidig studerede han deres Sprog, Sæder og Overleveringer. 1866 udkom «Eskimoiske Æventyr og Sagn», senere fulgt af lignende Arbejder, og i de følgende 20 Aar drog han hele Eskimofolket: dets Oprindelse, Udbredelse, Sprog og Sæder, ind i sine Undersøgelser; 1887 offentliggjordes hans Resultater i 11. Bind af «Meddelelser om Grønland» under Titelen: «The Eskimo tribes». Men foruden disse Hovedværker har han skrevet en Mængde Afhandlinger i inden- og udenlandske Tidsskrifter. Af det danske Videnskabernes Selskab, som 1852 havde skjænket ham sin Sølvmedaille, blev han Medlem 1864; end videre var han Æresmedlem af flere videnskabelige Selskaber, og da «Kommissionen for Ledelsen af de geologiske og geografiske Undersøgelser i Grønland» nedsattes 1878, blev han et virksomt og højt skattet Medlem af samme.

Dog allerede 1868 havde hans vaklende Helbred tvunget ham til at nedlægge sit Embede i Grønland, hvorefter han, som 1869 fik Titel af Justitsraad, bosatte sig i Kjøbenhavn; men da Direktørposten i den kongl. grønlandske Handel (ɔ: Administration) 1871 blev ledig, overtog han denne Stilling i Haab om at kunne udrette noget for Grønlænderne, og under hans Styrelse gjennemførtes saa Forstanderskab-Institutionen, ligesom der i Kjøbenhavn oprettedes et «Grønlænderhjem» for unge Eskimoer, der lære Haandværk el. lign. her nede. Men for øvrigt laa Stillingen ikke for R. Skrøbelig af Helbred, mager og udslidt, stærk aandig optaget lignede han langt mere en stuelærd end en Mand, der i det meste af en Menneskealder havde færdedes i fremmede Zoner. Faa have haft et skarpere Blik for Kjendsgjerningernes Betydning end han, men endnu færre have været langsommere i at naa en endelig Dom. Altid ubeslutsom, altid optaget af dialektiske Tvivlsmaal, altid i Frygt for at handle urigtig i Forbindelse med et ømtaaligt Sind beredte han sig selv en Del Fortrædeligheder, og 1882 nedlagde han sit Embede. Han bosatte sig i Christiania, hvor hans eneste Datter er gift, og her fuldendte han sine sidste Arbejder. Han døde 15. Dec. 1893. Siden H. Egedes Dage har ingen haft en saadan Betydning for Grønland som han. Hans humane Bestræbelser have forhaabentlig bragt Folkets Udvikling ind i et nyt Spor, og i sine Skrifter har han tegnet de fysiske og ethnografiske Grundlinjer, hvorpaa vore senere Undersøgelser bygge.

1853 giftede R. sig med Nathalia Sophie Nielsine (Signe) Caroline Møller (f. paa Godthaab i Grønland 24. Jan. 1836), Datter af

Kolonibestyrer Jørgen Nielsen M. og Antonette Ernestine Constantine f. Tommerup. *Signe R.* har gjort sig bekjendt ved novellistiske Skildringer af Grønlændernes Liv og Brydninger med den danske Kultur, deriblandt «Koloniidyller fra Grønland» (1888).

Erslew, Forf. Lex. Geogr. Tidsskr. XII, 162 ff. Medd. om Grønland XVI, S. I—IV. The geograph. Journal (London) 1894. *P. Lauridsen.*

Risbrigh, s. Riisbrigh (ovfr. S. 106 f.).

Risom, Jens Lauridsen, —1694, Godsejer, fik 1656 Bestalling som Ridefoged paa Bornholm og spillede 2 Aar efter en fremtrædende Rolle ved Øens Gjenerobring, i det han selv tredje sammen med Jens Koefoed (IX, 335) tog Printzenskøld til Fange paa Blykobbelgaard. Til Belønning skjænkede Kongen ham 1660 frit paa hans, Hustrus og længstlevende Barns Levetid Nebbegaard ved Fredericia med tilhørende Mølle. Gaarden, som var lagt øde af Svenskerne i foregaaende Krig, forsynede R. med nye Bygninger, ligesom han satte dens Jorder i god Stand, særlig ved Hjælp af en ham 1663 tilstaaet Bevilling til Opstaldning af Stude, og 1676 fik han den efter gjentagne Ansøgninger foræret til Ejendom. Samtidig var han ved et heldigt Magelæg med Kronen kommen i Besiddelse af et betydeligt Bøndergods i Omegnen. R., der 1680 havde kjøbt Herregaarden Brandbjærg ved Vejle og 1689 var bleven Assessor i Kommercekollegiet, ligesom han jævnlig af Regeringen blev brugt som Kommissær, døde paa Nebbegaard i Begyndelsen af 1694. Hans Hustru, Sophie Lauridsdatter, var død før han.

Saml. t. jydsk Hist. og Topogr. VI, 19 ff. *C. E. A. Schøller.*

Rist, Johan Georg, 1775—1847, Diplomat, Regeringsraad, var født i Landsbyen Niendorf tæt nord for Hamborg 23. Nov. 1775 og var Søn af en Præst. Først fik han akademisk Uddannelse paa Gymnasiet i Hamborg, senere studerede han ved Universiteterne i Jena og Kiel, og derefter kom han 1797 til Kjøbenhavn, hvor han blev Privatsekretær hos Finansminister Schimmelmann. Han kom nu i Forbindelse med hele den Schimmelmann-Bernstorff-Reventlowske Kreds i Kjøbenhavn, og han var derved taget under Vingerne af de Mænd, der den Gang havde mest at sige her hjemme paa Statslivets Omraade. En Virkning af den Velvilje, som Udenrigsminister Christian Bernstorff fattede for ham, var, at han kom ind paa den diplomatiske Bane. Han var Legationssekretær i St. Petersborg fra 1801 til Slutningen af 1802

for saa at blive sendt i samme Stilling til Madrid, hvor han var til Efteraaret 1806. Medens han paa disse Poster kun havde haft liden Lejlighed til selvstændig Virksomhed, er der af mange blevet væltet mere Ansvar paa ham, end han holdt af, for hans Optræden i den nye Stilling, han derefter fik, da han nemlig var Chargé des affaires i London fra Efteraaret 1806 til Okt. 1807. Det var under hans Virksomhed her, at Englænderne gjorde Toget til Kjøbenhavn, og han har maattet høre ilde for, at han ikke i Tide underrettede Regeringen om, hvad der var i Gjærde fra Englands Side. Han har imidlertid med rette paastaaet, at han havde maattet kunne gjøre Mirakler, hvis han skulde have skaffet en Efterretning om de engelske Planer til Danmark, inden det var for silde; i den Grad havde Englænderne forstaaet at afspærre for Samkvemmet med Fastlandet, indtil enhver Advarsel maatte komme for sent. Efter sin Tilbagekomst fra London blev han det følgende Aar ansat som Chargé des affaires i Hamborg, paa en Tid, da en diplomatisk Virksomhed i denne By som en Følge af Napoleons Fastlandsspærring fik en særlig Vigtighed. Da Hamborg i Dec. 1810 var blevet optaget i det franske Kejserdømmes Lande, vedblev R. at virke i denne By som dansk Generalkommissær og Generalkonsul.

Det var overordentlig vanskelige og tit pinlige Forhold, hvorunder R. havde at optræde her, da der var fuldt op med Told- og Smuglerisager, der let fremkaldte Sammenstød med de franske Myndigheder; men R. viste Dygtighed og Takt. Stillingen maatte saa meget mere blive ham pinlig, som det efterhaanden blev svært for ham at forsone sig med Frederik VI's Politik. Som R. nationalt var Tysker, saaledes følte han sig som saadan. Da han 1797 var kommen til Kjøbenhavn, var det ogsaa ganske overvejende en, hvad Dannelse og til Dels hvad Sprog angaar, udelukkende tysk Kreds, han levede i. Danmark var aabenbart den Gang et helt fremmed Land for ham, om han end nok saa meget loyalt vilde opfylde de Pligter, han, den fødte Holstener, havde som den danske Konges Undersaat. Da han kom bort for som Diplomat at repræsentere Staten som Helhed, skete der en Forandring heri; det er, ligesom hans særlig tyske Følelser nu træde noget tilbage, og nu er det ikke blot Tyskland, han nævner som sit Fædreland, ogsaa Danmark nævnes af ham med det samme Navn. Fra dette Standpunkt er han da ogsaa stærkt patriotisk bevæget ved Ulykken 1807, og han deler ganske den almindelige danske Forbitrelse mod Englænderne. Han er da heller ikke i Tvivl om, at den Politik, som

Kongen den Gang valgte, var den rette. Men under sit Liv i den følgende Tid i Hamborg, da Indtrykket af Napoleons Voldsherredømme i Tyskland ret maatte blive levende for ham, og da han stærkt kom under Indflydelse af den tyske Nationalitetsbevægelse, der efterhaanden voxede sig stærkere, fik Tanken om, hvad der kunde bringe Tyskland Frelse fra det franske Tryk, snart helt Magten over ham, og det blev ham stedse mere og mere pinligt, at hans Konge stod paa den anden Side, ja, endog i den Grad, at han (1813) tog sin Afsked. Skjønt han var oprørt over Carl Johans Politik imod Frederik VI, var det dog tydelig nok hans Mening, at selv om denne kun kunde have opnaaet en Tilslutning til Koalitionen ved først at give Afkald paa Norge, burde han have gjort det. Han var da ogsaa overvejende glad ved Efterretningen om Kieler-Freden.

Samtidig var det ham en Sorg at se den Forandring, der fandt Sted i de øverste Regeringskredse. Efter at Christian Bernstorff allerede 1810 havde forladt sin Stilling som Udenrigsminister, fratraadte Schimmelmann og Christian Reventlow i Dec. 1813 deres Pladser som staaende i Spidsen for Finansministeriet og Rentekammeret, og hermed var det ude med de Mænds Virksomhed i høje Stillinger, som han nærmest havde sluttet sig til. I det han altid havde haft et aabent Øje for Modsætningen imellem, hvad man havde plejet at kalde det danske og det tyske Parti her hjemme, var det ham næsten, som om Staten blev ham mere fremmed, da det første Parti var traadt tilbage, og da det blev Niels Rosenkrantz, Godske Moltke og Møsting, der fik mest at sige som Kongens Raadgivere. Den store Højagtelse, han følte for Moltke, og den personlige Hengivenhed, han nærede for Rosenkrantz, formaaede ikke at trænge denne Følelse tilbage. Vigtigere var det dog, at Kongens Politik lige saa lidt indad til som med Hensyn til de ydre Forhold var efter hans Hoved. Han havde ingenlunde været uden Paavirkning af den franske Revolutions Ideer, og hvor loyal en Undersaat han end var, blev han dog som saa mange Tyskere paa denne Tid grebet af Haab om, at frie Forfatninger skulde komme til at afløse Enevælden, og han haabede da tillige, at en saadan skulde blive Holsten til Del. Dette skete imidlertid ikke, og samtidig med at han i stigende Grad fik Indtryk af almindelig Forarmelse og af Slendrian og Slaphed i den hele Styrelse, var han misfornøjet med, at de Ansøgninger, han indgav om Ansættelse i forskjellige Embeder, ikke førte til noget. Det var

ham ikke tilstrækkeligt, at Regeringen brugte ham i flere Kommissioner om for øvrigt vigtige Forhold, saaledes baade i Anledning af Hertugdømmernes Reorganisation efter Kieler-Freden, ved Opgjørelsen af Lauenborgs finansielle Stilling, da det nu kom under den danske Krone, og ved Ordningen af Toldforhold ved Elben. Først ved Aaret 1830 fik han Lejlighed til atter at træde mere frem. Da Uwe Lornsen i dette Aar udgav sit bekjendte Skrift om Slesvig-Holstens Forfatning, skrev han et Flyveskrift i den Anledning i loyal Aand, og han kom paa en Maade til at spille en aktiv politisk Rolle, da han fik Sæde iblandt de 29 saakaldte erfarne Mænd, der som Repræsentanter for Hertugdømmerne skulde udtale sig om Provinsialstænders Indførelse. I det hele troede han nu paa en lykkeligere Udvikling af Statens Forhold, i det det ogsaa var ham kjært at se det stærkere Liv, der var ved at vaagne i selve Danmark. I Aaret 1834 blev han Medlem af den slesvig-holstenske Provinsialregering i Slesvig By. Her vedblev han at virke indtil 7. Sept. 1846, da han blev afskediget. Snart efter døde han, 5. Febr. 1847. 1826 var han bleven Konferensraad, 1836 Kommandør af Danebrog.

Uden at være nogen ualmindelig Begavelse var R. en dygtig og tillige pligttro Mand. Foruden den Uddannelse, han havde faaet som Embedsmand i flere Retninger, var han ogsaa en fint æsthetisk dannet Mand, og det var vistnok hans Interesse i den Retning, der bragte ham til at skrive et biografisk Arbejde: «Schönborn u. seine Zeitgenossen» (1836). Hans «Lebenserinnerungen» udgaves 1880—88 i 3 Bind af G. Poel.

R. var 13. Juli 1813 bleven gift med en Frøken Hanbury og havde i sit Ægteskab flere Børn. *E. Holm.*

Rist, Jonas, 1692—1737, Præst, fødtes 18. Juli 1692 i Saltdalen, hvor Faderen, Knud Larsen R., var Vicepastor i 45 Aar til sin Død 1727. Moderen hed Susanne Jensdatter Todal. Han kom 1707 i Bergens Skole, deponerede 1713 og blev Aaret efter Hører ved Frederikshalds Skole. Da Carl XII 1716 faldt ind i Norge, tog han strax Tjeneste ved Peder Colbjørnsens Kompagni, som han fulgte paa dets forskjellige «Expeditioner». Da Fjenden var borte og Skolebygningen brændt, blev han Huslærer i Christiania til 1719, da han drog til Kjøbenhavn og tog Attestats 1720. S. A. leverede han under Titelen «Frederikshalds Æreskrans» en Beretning om samtlige denne Bys Belejringer efter officielle Doku-

menter, gamle Folks Meddelelser og egne Optegnelser. Meget er her opbevaret, som ellers vilde være gaaet tabt, og som Fortæller maa han i det hele anses for paalidelig, om det end er kjendeligt, at Brødrene Colbjørnsens Indflydelse har gjort sig gjældende ved hans Bedømmelse af de militære Forhold. Efter i 4 Aar at have ligget i Kjøbenhavn og lidt stor Nød blev han 1723 Sognepræst til Ullensaker, hvor han døde ugift 16. Nov. 1737.

Dansk Museum Juni—Avg. 1782. *D. Thrap.*

Rist, Peter Frederik, f. 1844, Officer, Forfatter. R. fødtes i Kjøbenhavn 7. Juli 1844; hans Forældre vare Kammerraad August Ahlert R. († 1884) og Charlotte Frederikke f. Philipsen († 1863). I v. Westens Skole, hvor han gik, havde han Hovedet fuldt af Skjønlitteratur og Theater, og endnu i Efteraaret 1863 var Artiumsudsigten vistnok lidt skyet. Men saa kom Krigen og hjalp udenom. I Jan. 1864 blev han Officersaspirant, afgik i Marts til 9. Bataillon i Fredericia, fulgte næste Maaned med Scharffenbergs Brigade til Dybbøl og blev saaret under Stormen paa Skanserne 18. April. Efter at han var bleven helbredet, gjorde han Resten af Felttoget med som Reservesekondlieutenant. Naturligvis hjemsendtes han efter Fredslutningen og skulde nu atter læse til Artium; men for anden Gang tog Militærstanden ham og beholdt ham. 1866 blev han Sekondlieutenant i Linjen (19. Bataillon, Nyborg), næste Aar Premierlieutenant (18. Bataillon, Kjøbenhavn-Helsingør), 1881 Kapitajn og Kompagnichef (22. Bataillon, Helsingør, forflyttet 1888 til 4. Regiment, Kjøbenhavn). Endelig udnævntes han 1893 til Chef for 15. Bataillon (Kastellet) samt Aaret efter til Oberstlieutenant.

Mest bekjendt er han dog bleven som Forfatter. Under det lange helsingørske Garnisonsliv havde han ofte Orlov til Hovedstaden, hvor bl. a. G. Brandes' Forelæsninger æggede ham til digterisk Produktion. Han skrev meget. Men han synes let at betages af selvkritisk Mismod, og alt det skrevne blev brændt. Sin Forfatterdebut fik han som historisk Skribent. Efter at han delvis havde udbyttet sine historiske Studier i nogle populære Tidsskriftsafhandlinger, udgav han 1884 sine livfulde Skildringer af det 18. Aarhundredes Militærvæsen («Fra Støvlettiden»). Senere blev han Medredaktør af det fortjenstfulde populært historiske Tidsskrift «Musæum» (1889 ff.), ligesom han fra 1888 var bleven Medarbejder af «Meddelelser fra Krigsarkiverne» og fra 1896 blev Leder af Generalstabens krigshistoriske Arbejder. Hans foreløbig sidste Bog (1899)

er en paa Breve osv. støttet Skildring med den for ham betegnende Titel «Olaf Ryes Saga». — Det kan maaske i denne Sammenhæng tilføjes, at han (1890) har redigeret «Soldaterlæsning» og (1896) ordnet Garnisonsbiblioteket.

Som skjønlitterær Forfatter har han jævnlig grebet tilbage til sine historiske Studier, maaske for der at søge Værn mod et vist Hang til det fantastiske eller for at tilfredsstille paa lempelig Vis en lille Tilbøjelighed for det sære eller maaske blot for at ukjendeliggjøre en og anden oppositionel Tendens gjennem et gammeldags Kostume. Saaledes ere nogle større og mindre historiske Noveller og historiske Pasticher blevne til (blandt de sidstnævnte Bogen «Pagebreve», 1898). Hans poetiske Debutbog var «En Rekrut fra 64» (1889). Man savner muligvis i denne Fortælling, som ogsaa andensteds hos R., en kraftig Gjennemførelse af den formentlige Plan; Slutningen ligesom drejer om ad en Sidevej og anslaar en Stemning, som Læseren ikke havde ventet. Men man finder en Række gode Silhouetter af danske Befalingsmænd og menige og en overordentlig levende Skildring af Krigens Lidelser og af Folks Maade at tage dem paa. Fremstillingen er baade her og i Novellesamlingen «Soldater» (1890) indtagende frisk og greben. I senere Arbejder synes R. undertiden optagen af Omsorg for, hvad Franskmændene kalde «artistisk Stil», d. v. s. en Higen efter særmærkende Ord og en Afbalanceren af Rhytmen aldeles uden Hensyn til, om disse Særord og denne rhytmiske Vuggen nu ogsaa ere det naturligste Udtryk for de optrædende Personer og deres skiftende Stemninger. Derved kan der komme lidt køligt over Fremstillingen, som om Forfatteren ikke selv havde været revet med. Men overalt træffer man paa fine Enkeltheder, saaledes i Novellesamlingen «Jonathan» (1894) Billedet af den unge Officers lette Rus eller i «Efter Dybbøl» (1892) den nydelige Skildring af en nybagt Lieutenants naive Førsteforelskelse. I den sidstnævnte Bog har R. ogsaa tegnet meget skuffende en behagesyg kvindelig Elskværdighed. Ellers har han maaske nok større Evne til at give Milieuets og en enkelt Situations Farve end til med raske Strøg at uddybe og levendegjøre Figurer.

R. har rejst meget, uden at dog Indtryk fra disse Rejser lade til at være komne hans Digtning synderlig til gode, som jo i det hele taget samler sig ret tæt om danske Militærpersoner. Han har 3 Gange og til Dels i længere Tid været i Tyskland eller Østerrig, et Par Gange i Norge, en Gang i Holland, i 1880 til Søs til Middel-

havet og Ægypten. — Han ægtede i 1874 Ida Møller (f. 1850), Datter af Byfoged i Frederikshavn Lorenz Bertelsen M. og Caroline f. Dømler. *Vilhelm Møller.*

Ritter, Georg Heinrich, 1786—1855, Læge, fødtes i Flensborg 13. Marts 1786, studerede i Kiel først Theologi, senere Medicin, hvilket Studium han derpaa fortsatte i Kjøbenhavn og Berlin. 1819 blev han promoveret i Kiel, virkede dernæst her som Læge og Privatdocent ved Universitetet, blev 1823 Forstander for det derværende Vaccinationsinstitut, udnævntes 1826 til Professor extraordinarius, 1829 til Professor ordinarius i det medicinske Fakultet, s. A. til Medlem af det slesvig-holstenske Sanitetskollegium, fungerede i nogle Aar efter sin Svoger Professor Lüders' (X, 496) Død (1831) som Direktør for Kiels akademiske Sygehus og blev 1845 Etatsraad. Han tog Afsked fra sin Universitetsstilling i 1854 og døde 19. Avg. 1855. Hans litterære Efterladenskaber ere faa og uden væsentlig Betydning.

Alberti, Schlesw.-Holst.-Lauenb. Schriftsteller-Lex. Biogr. Lex. der hervorrag. Aerzte. *Jul. Petersen.*

Ritter, Jonathan Christian Wilhelm, 1775—1821, Læge, geologisk og botanisk Forfatter, er født 19. April 1775 i Flensborg, hvor hans Fader, Joh. Fried. Wilh. R., var Læge; Moderen hed Maria Elisabeth Juliane f. Ramssler. Han studerede Medicin, tog Doktorgraden og nedsatte sig 1798 som praktiserende Læge i Altona, men opholdt sig kun faa Aar i denne By, hvorpaa han efter i 7 Aar at have været nedsat i Krempe 1811 flyttede til sin Fødeby Flensborg. Her døde han 15. Sept. 1821. Han havde en ganske omfattende Forfatter- og Udgivervirksomhed baade i medicinsk, geologisk og botanisk Retning. Der haves saaledes flere hygiejniske og medicinske Afhandlinger fra ham, alle med et populært-videnskabelig Snit. Som geologisk Forfatter optraadte han med et Par ganske omfangsrige Afhandlinger: «Beschreib. d. grössten u. merkwürdigsten Höhlen d. Erde» (Hamb. 1801) og «Beschreib. merkwürd. Berge, Felsen, Vulcane etc.» (2 Bd., Posen u. Leipz. 1806). Som R. i Fortalen selv gjør opmærksom paa, ere disse Bøger ikke at betragte som selvstændige Afhandlinger, men ere beregnede for «diejenigen Leser, welche bloss Freunde der Natur, aber keine eigentliche Gelehrten sind». Afhandlingerne ere kun baserede paa andres Iagttagelser, men vidne om stor Interesse for Naturfænomenerne og

en ikke ringe Belæsthed i den videnskabelige geologiske Litteratur. R. har ogsaa udgivet Oversættelser af forskjellige franske, novellistisk behandlede Biografier.

Lübker u. Schröder, Schlesw.-Holst.-Lauenb. Schriftsteller-Lex. Poggendorf, Biogr.-lit. Handwörterbuch der exacten Wiss. *K. Rørdam.*

— J. C. W. Ritter har som *Botaniker* næppe efterladt sig andre Spor end en paa Tysk affattet Beskrivelse af de i Slesvig og Holsten samt de tilgrænsende Hansestæder vildtvoxende Blomsterplanter, der udkom i Tønder 1816 og i det følgende Aar blev forøget med et Tillæg, der udkom i Augustenborg og indeholder et Udvalg af de større, mest iøjnefaldende blomsterløse Planter, men er uden Betydning. Værket udgaves paa eget Forlag og kunde kun erholdes hos Forfatteren selv. Blandt sine Kilder nævner han i Fortalen Hornemann og «Flora Danica», som han ogsaa flittig har benyttet. R. har med dette Skrift vistnok bidraget en Del til at udbrede Plantekjendskab i de tysktalende Dele af Hertugdømmerne, men noget nyt for Videnskaben bringes ikke, og der er kun givet meget faa Bidrag til Oplysning om Arternes Udbredelse i Landet.

E. Rostrup.

Ritto, Ole Peter Hans Christian, f. 1847, Forfatter og Oversætter. R. er født 16. Nov. 1847 i Gammelby ved Vejle. Forældrene vare Cand. phil., Landmaaler R. og Eleonora f. Momme. 1863 afgik han ved Realafgangsexamen fra Horsens lærde Skole, arbejdede derefter en Tid ved Hærens Intendantur og var 1868—71 ansat ved Statstelegrafen i Aarhus. Siden har han virket i samme Egenskab i Kjøbenhavn, fra 1896 som Overtelegrafist. Foruden at R. har leveret originale æsthetiske Bidrag til Blade og Tidsskrifter (Digte og Smaafortællinger), har han oversat adskilligt fra Fransk; her er især at fremhæve hans smukke metriske Gjengivelse af det oldfranske Heltedigt «Chanson de Roland» (1897). Han ægtede 1888 Dagmar Wilstrup, Datter af Overlærer, Cand. theol. J. C. W. i Kjøbenhavn. *E. Gigas.*

Ritzau, Erik Nicolaj, f. 1839, Direktør for et Telegrambureau, er Søn af Skomagermester Niels Lauritz R. og Caroline Elisabeth f. Bergeskov. Han fødtes 30. April 1839 i Kjøbenhavn og gik i Melchiors Skole indtil sin Konfirmation. Han var oprindelig bestemt til at ansættes paa et Handelskontor i Hamborg og nød derfor særlig Undervisning i Fransk, Engelsk, Tysk og Handelsregning,

men han fik Ansættelse under Postvæsenet i Kjøbenhavn. I 1863 aftjente han sin Værnepligt og udnævntes i Maj 1864 til Lieutenant. Efter Krigen blev han hjemsendt og fik i 1865 Ansættelse ved «Dansk Rigstidende» som Referent af Landstingets Forhandlinger. 1866 oprettede han «Ritzaus Bureau», der i stedse voxende Grad har forsynet danske, svenske og norske Blade med uden- og indenlandske Telegrammer, Korrespondancer og Meddelelser af forskjellig Art. Dets Virksomhed har været ledet med Omsigt og Energi saaledes, at det har kunnet overvinde den til Tider etablerede Konkurrence (1866—67 af «Berlingske Tidende» og 1890—92 af et af Venstre oprettet Bureau). I en Aarrække havde R. Sæde i Bestyrelsen for Journalistforeningen, hvis Medlemmer han gjentagne Gange har ydet Rejsestipendier, og under Udstillingen i Kjøbenhavn 1888 var han ledende Medlem af det Udvalg, der repræsenterede Pressen i dens Forhold til Udstillingen. Som Medlem af Direktionen for de Massmannske Søndagsskoler og Skoleforeningerne «Vald. Schiøtts Minde» og «Murerforeningen» samt som Administrator for det forenede Understøttelsesselskab «Borgervennen» har R. udfoldet betydelig Virksomhed. Han ægtede i 1866 Anna Elise Jensen († 1878) og i 1879 Anna Bolette Brennecke (f. 1854), Datter af Karetmager B. i Kjøbenhavn.

P. Hansen, Ritzaus Bureau 1866—91. *C. Christensen.*

Rixa, s. Richardis (ovfr. S. 86) og Richiza (ovfr. S. 93).

de la **Rochefoucauld, Frédéric Charles,** Greve de Roye, 1633—90, Officer, tilhørte saa vel paa fædrene som paa mødrene Side det fornemste franske Aristokrati; hans Fader var François de la R., Greve de Roye, efter hvis Død Sønnen arvede denne Titel, medens han tidligere havde kaldt sig Greve de Roucy; hans Moder, Julienne Catherine de la Tour d'Auvergne, var Datter af Hertugen af Bouillon, Datterdatter af den berømte Vilhelm I af Oranien. Som ganske ung blev R. Soldat og allerede 1657 Oberst for et Rytterregiment, 1674 Maréchal-de-camp, 1676 Generallieutenant. Under Marechallerne Turenne, Luxembourg og Créqui udmærkede han sig i Ludvig XIV's Krige i Nederlandene og Tyskland og havde haft Udsigt til at naa de højeste Værdigheder, hvis han ikke havde været ivrig Protestant. Saavel Ludvig XIV's som R.s egne Ønsker mødtes derfor med Christian V's, da denne i 1682 lod indlede Underhandlinger for at faa R. til at overtage Kommandoen over den danske Hær. Det saa nemlig ud til, at Danmark,

hvis Politik paa den Tid var nøje knyttet til Frankrigs, i Anledning af det gottorpske Spørgsmaal skulde komme i Krig med Sverige og nogle af de nordtyske Stater. I Maj 1683 kom R. til Danmark, efter Christian V's Opfordring ledsaget af et større Antal huguenottiske Officerer. Han blev strax udnævnt til Generalfeltmarskal med Rang umiddelbart efter Storkansleren og en meget høj Gage; kort efter fik han Elefantordenen. Da R. kom til Danmark, var man stærkt i Gang med at ruste; største Delen af Hæren blev mobiliseret og trukken sammen i Holsten, og der blev oprettet mange nye Regimenter. R. viste sig her som en dygtig Organisator, der, efter hvad selv hans Uvenner maatte indrømme, satte Hæren «i mægtig god Skik». Det var ogsaa under hans Ægide, at Artilleriet og Fortifikationen (Ingeniørkorpset) for første Gang fik en fast og rationel Ordning, ligesom det nævnes, at han modarbejdede den overhaandtagende «Egennytte» hos Regiments- og Kompagnichefer.

R. kunde snart i høj Grad glæde sig ved begge Majestæters Tillid og Yndest. Kongen skal endog have trukket ham med ind i alle politiske Raadslagninger, hvad der vel nok med nogen Føje er betegnet som uforsigtigt, da hans Forhold til Danmark alt i alt var ret løst. Til Dronningen var han knyttet ikke blot ved fælles Tro, men ogsaa ved fælles Slægtninge, og desuden arrangerede han Komedier, Karrusseller o. lign. Forlystelser i den ved Hoffet i Versailles brugelige Stil; senere skal dog en Taktløshed fra Grevinde de R.s Side have ødelagt det gode Forhold til Dronningen. I øvrigt lader det til, at R.s Stilling her i Landet har været temmelig isoleret. I Hæren var man vred over de mange Franskmænd, han fik ansat i gode Stillinger; Feltmarskal Wedel og U. F. Gyldenløve synes at have været hans erklærede Uvenner, og ligeledes den saakaldte Kamarilla (s. IX, 296) saa skjævt til ham. Paavirket fra flere Sider mistede Kongen derfor noget af sin Tillid til R., og ved Forberedelserne til Overfaldet paa Hamborg 1686 tog han ikke Generalfeltmarskallen med paa Raad. Herover følte denne sig krænket, og da Kongen vilde have ham til at tage Kommandoen over den mod Hansestaden samlede Troppestyrke, forlangte han i Steden for sin Afsked; efter forskjellige forgjæves Forsøg paa at forsone ham rettede Kongen sig efter hans Ønske. R. gik først til Tyskland og siden til England, hvor han beklædte høje militære Æresposter og blev udnævnt til irsk Pair under Navnet Jarl af Lifford; men da Vilhelm af Oranien 1688 gjorde Landgang i Tor Bay, nægtede R. at tage Kommandoen over den Hær, der

blev sendt imod ham. 9. Juni 1690 døde han i Bath. R. havde 1656 ægtet Elisabeth de Durfort, Datter af Guy Aldonce Marquis de Duras; hun døde 1715 i London, 82 Aar gammel. Af deres mange Børn bleve de fleste tvungne eller lokkede til at gaa over til Katholicismen.

Haag, La France protestante VI, 354 f.; V, 1048. Danske Saml. 2. R. V, 99 ff. Mémoires de Saint-Simon (1856) I, 259. *H. W. Harbou.*

Rode, jvfr. Rhode, Rhodius, Rohde.

Rode, Frederik, 1800—83, Præst, fødtes i Kjøbenhavn 23. Sept. 1800 som Søn af ndfr. nævnte Generalkrigskommissær Hans Henrik R. Han gik først i Herlufsholms, siden i Christiania Skole, blev privat dimitteret 1819 og tog theologisk Examen 1824. Han blev Aaret efter Lærer ved Christiania Latinskole, men forlod den 1826 for at gaa til Finmarken som Sognepræst til Alten-Talvik og konstit. Provst over Vestfinmarken. Han var en Tid her eneste Præst i sit Provsti ligesom hans ældre Ven Stockfleth i Østfinmarken. Han førte et næsten uafbrudt Rejseliv for at betjene de præsteløse Menigheder, indtil han 1833 blev valgt til Stortingsmand og s. A. udnævnt til Sognepræst i Gjerpen, hvor han 1843 blev Provst i Bamle Provsti. Her var han lykkelig, æret og elsket af Provstiets Præster og Menigheder, og det var efter megen Betænkning, han 1854 paa sin Biskops Opfordring søgte Stiftsprovstiet i Christiania, den Gang Norges største gejstlige Embede. Her trivedes han ikke. De mange uhyggelige Forretninger, Hovedstadsforholdene medføre, vare ham noget uvante, og den megen Syslen med administrative Sager levnede ham ikke den fornødne Ro til Studier. Han afslog dog 1858 Tilbudet om Bergens Bispestol, ligesom han 1849 havde afslaaet et lignende Tilbud om Tromsø, men han greb Lejligheden til at udtale Ønsket om et Landskald, og han blev da 1859 Sognepræst til Lier. Herfra entlediget 1875 flyttede han til Christiania, hvor han døde 24. Okt. 1883. I Finmarken brugte han Tiden, navnlig paa sine Rejser, naar han laa vejrfast, til Optegnelser om Land og Folk, hvilke han udgav 1842 med flere af ham selv tegnede Specialkort. Denne Bog har haft et ikke ringe Værd og benyttes fremdeles ved Siden af Stockfleths og Keilhaus Skildringer. R. var en ærlig, mandig Karakter. Han kjendte ikke Menneskefrygt og veg ikke for Ubehageligheder, hvoraf han mødte adskillige, navnlig i Christiania. Gift 1. (7. Maj 1826) med Olava Magdalene Holter (f. 15. Juli 1807 † 24. Maj 1828), Datter af Kjøbmand, senere

Overtoldbetjent, Iver Günther H. og Elen Dorothea f. Lange; 2. (26. Marts 1830) med Anne Lucie Holter (f. 3. Dec. 1809 † 17. Okt. 1860), hans første Hustrus Søster.

Erlandsen, Tromsø Stifts Geistlighed S. 9. Halvorsen, Norsk Forf. Lex.

D. Thrap.

Rode, Gotfred Benjamin, 1830—78, Forfatter og Skolemand, fødtes 9. Marts 1830 paa Vallø, hvor Faderen, Jørgen Reimer Gottfried R. (f. 29. Juli 1794 † 29. Avg. 1876), var først Birkedommer og siden Stiftsforvalter. Moderen hed Barbara Jacobine f. Bartholdy. G. R. blev undervist i Borgerdydskolen paa Christianshavn, tog 1847 Artium samt 1849—51 2. Examen og virkede derefter som Lærer dels ved Rødding Folkehøjskole og paa Herlufsholm, dels ved forskjellige ansete kjøbenhavnske Skoler. Efter at han i 1864 havde underkastet sig Magisterkonferens i nordisk Filologi, ægtede han 9. Maj 1866 Rota Margrethe Lehmann, en Datter af Politikeren Orla L. (X, 170). 1874 oprettede han paa Skovgaard ved Ordrup en folkelig Højskole, for hvilken han indtil sin Sygdom og Død, 12. Sept. 1878, bar stor Omhu. — Side om Side med sin Lærergjerning drev han Studiet af nordisk Sprog og Litteratur og dannede sig i den Martin Hammerichske Kreds en lidt upersonlig og bleg, men smagfuld, klar, næsten pillen Stil. Han blev imidlertid aldrig en frodig Skribent, de fleste af hans faa Bøger ere Udgiverarbejde (Kingo, Holberg). Som Litterærhistoriker skrev han for Doktorgraden en lille Afhandling: «Renæssancens tidligste Eftervirkninger paa dansk poetisk Litteratur» (1866), hvis sidste Halvdel giver et Par Kildeoplysninger og godtgjør Forfatterens poetiske Finfølelse. Blandt hans Smaadigte vakte i sin Tid nogle Kjærlighedsvers (i «Digte og Sange», 1857) en Del Bifald. Værdifuldere ere dog maaske enkelte Børnevers (i «Fortællinger og Vers for større og mindre», 1858), hvor han tager det op i elskværdig hyggelig Lunefuldhed med selve sit Forbilled, hans nære Ven Chr. Richardt.

Erslew, Forf. Lex. Hundrup, Lærerstanden ved Metropolitanskolen S. 208 f. Taler ved Dr. phil. G. R.s Jordefærd.

Vilhelm Møller.

Rode, Hans Henrik, 1767—1830, Officer, blev født paa Frederikshald 9. Sept. 1767. Forældrene vare Major Georg Frederik R. og dennes 1. Hustru, Vilhelmine f. Stockfleth. Efter at have gjennemgaaet Landkadetakademiet i Kjøbenhavn blev han 1784 Sekondlieutenant ved Kongens Regiment, ved hvilket han 1790 blev Premierlieutenant, 1800 Kapitajn ved holstenske Infanteriregiment og Adjudant

hos Prins Frederik af Hessen, 1803 Generaladjudant-Lieutenant. 1800—8 var han tillige Lærer og Inspektionsofficer ved Militærinstitutet i Rensborg. 1808 blev han Major og Overadjudant, 1809 Oberstlieutenant og fulgte s. A. Prins Frederik af Hessen til Norge, hvor han siden forblev. I 1814 skal han have deltaget i Notabelmødet paa Ejdsvold 16. Febr.; i Maj s. A. blev han af den nyvalgte Konge Christian Frederik udnævnt til Kammerherre og til Oberst. Under Aarets Felttog kommanderede han en Brigade, der dog ikke kom i Ilden. Endelig blev han i Okt. s. A. udnævnt til Generalkrigskommissær for Land- og Søetaten, hvilken Stilling han beholdt til sin Død, der indtraf paa hans Gaard Hellerud i Aker 29. Dec. 1830.

Til det overordentlige norske Storting i Høsten 1814 indleverede R. sine «Bemærkninger til det Spørgsmaal: Kan Krigen med Sverige fortsættes til Fordel for Norge?» Endskjønt denne Betænkning langtfra overalt er uangribelig og paa en Nutidslæser mangesteds virker naivt og overspændt, var vistnok Indtrykket af Skriftet et helt andet — nærmest sagligt og beroligende — i hin oprevne og hastemte Tid. Fremstillingen gjorde saaledes utvivlsomt sin Nytte, i det den forfægtede, at et fortsat Forsvar langtfra var haabløst, og — uden at forpurre den fredelige Forening — gav de bekymringsfulde blandt Stortingets Medlemmer det Rygstød, som under Forhandlingerne med de svenske Kommissærer vel kunde trænges for at opnaa de heldigst mulige Betingelser for Norge i Unionen. — R. blev i 1798 gift med Charite Nicoline Holst (f. 10. Juni 1778 † 10. Nov. 1863).

Halvorsen, Norsk Forf. Lex. *C. O. Munthe.*

Rode, Helge, f. 1870, Forfatter, er Søn af ovennævnte Gotfred B. R. Han fødtes i Kjøbenhavn 16. Okt. 1870. Med Moderen (som giftede sig anden Gang med den norske Politiker og Litterat Erik Vullum) fulgte han og hans lidt ældre Broder Ove til Norge. Her tog han, 15 Aar gammel, den saakaldte Middelskoleexamen, gik derpaa en 3 Fjerdingaar i Teknisk Skole, opholdt sig andre 3 Fjerdingaar dels i London og dels paa Landet i England og har for Resten boet skiftevis i Norge og i Danmark, fraregnet at han i 1899 rejste paa længere Tid til Italien. Allerede i sit 17. Aar fik han et Par Novelleskitser trykt. Senere har han i Bogform udgivet Fortællingen «Styrke» (1891), et Par smaa Digtsamlinger (1892 og 96) samt 3 Helaftens-Skuespil, der alle ere blevne opførte paa kjøbenhavnske Theatre. Friskest virker maaske, til Trods for gjentagne Omarbejdelser, det første af dem, «Sommeræventyr» (udkom 1897), med

dets lune Spot over virkelig og forloren Blaserthed og med dets yndefulde Fremstilling af Sommernats-Maaneskinnets forskjellige Indflydelse paa forskjellige Figurer. Hans 2 andre Stykker («Kongesønner», 1896, «Dansen gaar», 1898) saa vel som hans Lyrik tynges undertiden af en Smule Særhed, der synes tilegnet hos oversensible Udlændinger, eller af Higen efter et Enfold, der endnu ikke har bag sig hint ubevidste Dybsind, som alene gjør Enfoldet poetisk værdifuldt. Overalt er disse Digtningers Stemning skær og spinkel, selv hvor den klæder sig i stærke Ord. Der er (for at bruge et af Forfatterens Yndlingsord) noget «bristende» over den — som af bristende Suk eller af Smil, der brister i et Drag af Vemod.

Vilhelm Møller.

Rode, Ove, f. 1867, Journalist, Forfatter, er Søn af ovennævnte Gotfred B. R. Han fødtes i Kjøbenhavn 31. Avg. 1867, blev Student ved Christiania Universitet 1885, tog næste Aar 2. Examen og vendte saa tilbage til Danmark, hvor han havde i Sinde at studere Fransk. Men det journalistiske Liv tog ham hurtig helt. Han var strax begyndt at skrive i «Politikken» (fra 1892 blev han fast Medarbejder ved dette Blad, fra Marts 1897 dets Redaktionssekretær), og Aaret 1887 gik ikke til Ende, inden han selv havde faaet sig et lille radikalt Ugeblad, «Piraten». Det efterfulgtes, et Aars Tid efter dets Ophør, af Dagbladet «Kjøbenhavn», som hvis Redaktør (Juli 1889—Juli 1892) O. R. samlede om sig en Skare jævnaldrende litterære Talenter. Til hans Journalistvirksomhed kom siden, stærkere og stærkere, Deltagelse i det politiske Liv; han stillede sig 1897 som Folketingskandidat. Saaledes blev der kun ringe Tid tilovers til andet litterært Arbejde end et Par Studentersamfunds-Komedier, nogle Theateroversættelser osv. I Bogform har han udgivet — foruden en lille bitte Sangspiltext — et Bind smaa ironisk-lystige Bladfeuilletoner («Opdigtede Kjendsgjerninger», 1894) samt den gratiøst konverserende Helaftens-Versekomedie «Harlekins Omvendelse» (1899), hvis melankolsk farvede Satire er rettet mod dem, der løbe fra deres Ungdoms frihedssyge Ubundenhed og Uforknyttethed. Han ægtede i 1891 Nicoline Andrea Margery Vibe Dedichen, Datter af tidligere Overlæge ved Modum Bad Hans D. og Hustru f. Thaulow. *Vilhelm Møller.*

Rode, Vilhelm Middelthon, 1832—86, Overretsprokurator, en Broder til ovennævnte Gotfred B. R., fødtes 28. Maj 1832 paa Vallø, blev 1851 Student fra Borgerdydskolen paa Christianshavn, 1858 juri-

disk Kandidat, 1866 Overretsprøveprokurator og 1868 Overretsprokurator i Kjøbenhavn. I denne Stilling skaffede han sig efterhaanden ved sin klare Forstand, sit overordentlige Retsind og sin vindende Personlighed et betydeligt Klientel og en stor Anseelse blandt sine Kolleger. Som et Vidnesbyrd herom kan det anføres, at han var Medlem af Bestyrelsen for den almindelige Sagførerforening fra dennes Stiftelse til sin Død, 6. Dec. 1886 i Kjøbenhavn. Desuden var han fra 1873 Sekretær ved Grosserersocietetets Komité, fra 1874 Formand for «Bikubens» Repræsentantskab, fra 1876 Forstander for Budolphi Stiftelse og Formand for Sygehjemmets Bestyrelse. Størst var dog hans Betydning som den, der i en lang Aarrække fra Slutningen af Halvtredserne maatte siges at være Sjælen i Studenterforeningslivet. Som ingen anden i hin bevægede Tid besad han ved sin sunde Dømmekraft, sit tørre Lune og lette Vid, sin milde Alvor og varme Følelse Evnen til at paavirke Ungdommen, der beundrede ham og saa op til ham som til et Ideal. — 16. Juli 1880 ægtede han Annette Caroline Ploug (f. 10. Maj 1855), en Datter af Digteren Parmo Carl P. (XIII, 169).

Lund, Studenterforeningens Hist. Nutiden 1886—87, Nr. 534.

G. Kringelbach.

Rodriguez, Carlos, 1618—89, Sprogmand, var, som Navnet antyder, Spanier af Herkomst, født i Madrid 14. Juni 1618. Naar og hvorledes han kom her til Landet, er ikke oplyst; men han var i nogle Aar Lærer i det spanske, italienske og franske Sprog ved Sorø Akademi og udgav i den Tid en kort spansk Sproglære paa Latin (1662), i det han samtidig var Sprogmester hos Tronarvingen, den senere Christian V. Eftersom den gamle Daniel Matras nævnes som fungerende ved Akademiet endnu i April 1665, maa denne Læreanstalt den Gang have haft hele 2 Lærere i Italiensk. 1669 blev R. Professor extraordinarius i Spansk, Italiensk og Fransk ved Kjøbenhavns Universitet; tillige ansattes han 1677 som Avktionsdirektør i Hovedstaden, hvor han bl. a. ejede en Gaard i Skidenstræde. Han døde 25. Jan. 1689. R. var gift med Magdalene Sibylle Pedersdatter († 1719, 72 Aar gammel), hvis Fader var Borgmester i Nakskov; i 2. Ægteskab ægtede hun Hans Villumsen, Foged paa Færøerne. — R.s omtalte Bog, «Fundamentum lingvæ Hispanicæ», er et af Vidnesbyrdene om, at Kjendskab til Spansk endnu i 2. Halvdel af det 17. Aarhundrede betragtedes som henhørende til højere Verdensmandsdannelse. I den tager han efter eget Udsagn kun med, hvad der er særegent for Sproget, ikke

hvad det i Formlære og Syntax har analogt med Latinen. Den slutter med en ganske lille Lydlære, d. v. s. saadan som man kunde præstere den paa de Tider. Ved et Par enkelte Udtaleangivelser tjener Bogen ogsaa til Oplysning om Datidens danske Udtale.

Worm, Lex. ov. lærde Mænd. Forhandlinger p. d. 4. nord. Filologmøde (1892) S. 223. Werlauff, Efterretn. om det st. kongl. Bibl., 2. Udg., S. 92 ff.

E. Gigas.

Rodriguez, Frederik Christian, 1668—1726, Præst, blev født i Kjøbenhavn og var Søn af ovennævnte Professor Carlos R. Han blev Student 1688 fra Kjøbenhavns Skole og tog 1690 Attestats. 1695 blev han som Hovmester for en Knuth optaget i det kongl. Ridderakademi i Kjøbenhavn. 1698 udnævntes han til Præst i Kjærteminde, men uden at tiltræde der fik han strax efter ny Udnævnelse til Sognekaldet i Nakskov, og inden han rejste til sit Embede, tog han Magistergraden. Aaret efter holdt han Bryllup med den 16aarige Ida Sophie Hofman († 1722), Datter af Justitsraad, Overkrigskommissær i Norge H. 1705 skulde han have fulgt som Konfessionarius med Frederik IV's yngste Broder, Prins Vilhelm, paa Udenlandsrejse; men da Prinsen uventet døde i Kjøbenhavn, maatte R. vende tilbage til Nakskov. 1706 blev han Herredsprovst. Han havde oftere haft Lejlighed til at prædike paa Tysk for Enkedronningen paa Nykjøbing Slot. Ved indtraadt Vakance blev han derfor 1712 udnævnt til Slotspræst i Kjøbenhavn med Forpligtelse til at prædike baade paa Dansk og Tysk. 1715 forflyttedes han til Sognepræst ved Trinitatis Kirke i Kjøbenhavn. Han døde 25. April 1726. Efter sin 1. Hustrus Død indgik han nyt Ægteskab, med Louise de Buchwald (f. 1699), Datter af Etatsraad Johs. de B. (III, 225). 7 Maaneder efter R.s Død ægtede hun Justitsraad M. H. Basballe (I, 578); hun døde 1756.

Zwergius, Siellandske Clerisie S. 774. Rhode, Laalands og Falsters Hist. I, 124 f. (jvfr. Friis' Udg. I, 103).

A. Jantzen.

Rodsteen, Christian, o. 1660—1728, Officer, var Søn af nedennævnte Admiral Marqvard R. og dennes 1. Hustru. Han blev 1684 Kapitajn ved Marineregimentet, 1693 ved Fodgarden, 1695 Oberstlieutenant ved førstnævnte Afdeling. Under Krigen 1700 blev han Oberst og hvervede et Dragonregiment, der endnu s. A. under R.s Kommando blev slaaet sammen med holstenske Dragonregiment og sendt til Sachsen. 1701 bleve Regimenterne atter skilte, og R. blev med sit oprindelige Regiment afgiven til det Korps, der i Kejse-

rens Tjeneste gik til Italien. Han blev saaret ved Belejringen af Mantua 1702, vendte hjem og blev 1703 Chef for vestsjællandske nationale Infanteriregiment, 1707 for et Livregiment Dragoner, som han, der 1706 var udnævnt til Brigadér, beholdt, indtil han 1709 blev Generalmajor. Han tog Del i Felttoget i Skaane, men Overgeneralen C. D. Reventlow var meget misfornøjet med ham og bad om at faa ham kaldt hjem. R. var nok personlig tapper, men ængstelig og nervøs, trættede Tropperne uden Grund og bragte let «alt i Konfusion». Desuden gjorde han sig ulovlig Fordel ved Udpresninger og egenmægtig Udskrivning af Kontributioner; han skal saaledes have ladet det Friherre V. J. Coijet til Ljungby tilhørende smukke Bibliothek bringe til Kjøbenhavn og sælge der. I Pestaaret 1711 var R. Interimskommandant paa Kronborg og laa her i stadige Kompetencestridigheder med Chefen for det i Helsingør garnisonerende jyske Infanteriregiment, den mere energiske Generalmajor J. P. Ingenhaven. Kjed af disse Kjævlerier sendte Kongen i Juni s. A. R. til Norge, hvor han blev Generallieutenant over Kavalleriet. 1712 fik han det hvide Baand. 1714 blev han Kommandant i Rensborg, og der døde han 29. Sept. 1728. R. havde 1695 ægtet Charlotte Elisabeth de Suzannet de la Forest, Datter af Generallieutenant de S. Marquis de la F. (V, 257) og Elisabeth f. de Coursillon de Dangeau. En Datter af dem var gift med dansk Oberstlieutenant, senere hessisk Overhofmarskal, W. J. v. Lindau, og nogle af disses Efterkommere antoge Tilnavnet «genannt v. Rothstein» til Minde om den gamle danske Slægt, der var uddød med C. R.

Museum 1895, II, 44 f.; 1892, II, 295 ff. Der deutsche Herold 1878, S. 90.

H. W. Harbou.

Rodsteen, Jens, 1633—1706, Admiral, Broder til efternævnte Marqvard R. 1657 udnævntes han til Skibskapitajn, men havde forinden tumlet sig i Udlandet og var naaet endogsaa til Asien og Ægypten. I Krigen 1657—60 var han i forskjellig Virksomhed til Søs og erobrede en svensk Skude ved Malmø. 1665 forfremmedes han til Schoutbynacht, 4 Aar senere til Viceadmiral samt Assessor i Admiralitetet; 1670 erholdt han sammen med Cort Adeler og Niels Juel Eneret til Handel paa Grønland. Af Griffenfeld og Adeler var R. en velset Officer, for hvem der endogsaa — skjønt forgjæves — blev arbejdet paa, at han skulde fortrænge Niels Juel. 1670 sendtes R. til Island og Færøerne for at modtage Indvaanernes Hyldingsed til Christian V; 1675 var han først Eskadrechef i Hovedflaaden under Adeler, senere blokerede han med den hol-

landske Admiral Binckes, og underlagt sin Broder Marqvard, Wismar. Det paafølgende Aar havde han først en Kommando i Kattegat, sluttede sig senere til Juel i Østersøen og deltog i Slagene ved Trelleborg og Øland. Han nævnes dette Aar og fremdeles som Admiral, har ogsaa samme Gage som Broderen, men hans formelle Udnævnelse til denne Charge kjendes ikke. 1677 tog han som Eskadrechef Del i Slaget paa Kjøge Bugt; det paafølgende Aar var han med Niels Juels Flaade ved Kalmar Sund og senere ved Rygens Erobring. 1679 havde han med en Eskadre Station i Sundet, hvor der imidlertid ikke forefaldt noget nævneværdigt. Sammen med sin Broder afskedigedes han efter Fredslutningen med Løfte om at blive befordret i civilt Embede, men dette Løfte opfyldtes aldrig. — R. ejede i Kjøbenhavn den store Gaard, der 1682 solgtes til Søkvæsthus (i den nuværende Kvæsthusgade). Han døde 1706; blev gift 1668 med Sophie Amalie Gersdorff, Datter af Joachim G. (V, 621). Med hende fik han Hovedstrup (ved Aarhus), som han ombyggede 1681 og kaldte Rodsteenseje. *C. With.*

Rodsteen, Marqvard, 1625—81, til Elkjær, Admiral, af gammel adelig Slægt, der stammer fra det schwabiske og rhinlandske Ridderskab (Rodenstein, Rothenstein); hans Fader var Steen R. til Lerbæk, Moderen Margrethe Lavesdatter Urne til Selleberg; selv er han født 31. Okt. 1625. 1644—45 var han Lieutenant ved Artilleriet i Skaane, 1648—51 i udenrigsk Tjeneste; fra 1657—60 gjorde han Tjeneste til Søs; havde først Station paa Weseren med 3 Skibe, Aaret efter i Henrik Bielkes Flaade, der efter Obdams Kamp i Sundet mod den svenske Flaade indesluttede denne ved Landskrone. 1659 var han næstkommanderende ved Nic. Helts Flaade i Bæltet. 1660 aflagde han Ed som Oberstlieutenant i Artilleriet og Chef for Kjøbenhavns Tøjhus og modtog det paafølgende Aar Bestalling som Oberst. Ved Tøjhuset forblev han indtil Udbruddet af den skaanske Krig, da han afskedigedes af Landetaten (1676); allerede 1672 nævnes han dog som Admiral, hvortil han dog først blev formelt udnævnt 1675 eller 76. 1675 kommanderede han en Eskadre, der overførte Hæren til Skaane og senere blokerede Wismar. 1676 blokerede han Gøteborg, men da han kun havde en utilstrækkelig Styrke til sin Raadighed, og Uheld stødte til, i det Orlogsskibet «Kjøbenhavn» (Kapitajn Søren Orning) kom paa Grund og faldt i Fjendens Hænder, blev han afløst af Oberstlieutenant Johan Wibe og sendt som Arrestant til Kjøbenhavn. Statholder Gyldenløve, der ved

samme Lejlighed skulde angribe Gøteborg fra Landsiden, klagede til Kongen i stærke Udtryk over, at R. ved sin ubetimelige Bortgang ganske havde forspildt hans Hærs Chancer. Længe har hans Arrest dog ikke varet, thi allerede tidlig i 1677 træffe vi ham i Virksomhed med at samle Skibe i Kjøge Bugt, eftersom de bleve færdige fra Holmen; med denne Styrke sluttede han sig i Juni til Niels Juel og deltog i Juli under denne i Slaget paa Kjøge Bugt, hvor han sammen med Admiral H. Spann angreb det svenske grundstødte Skib «Draken» og dettes Sekundanter. I Vinteren 1677—78 var han et virksomt Medlem af Admiralitetet og deltog den paafølgende Sommer i Juels Togt til Kalmar Sund samt i den senere paafølgende Erobring af Rygen. Ogsaa i Krigens sidste Aar var han Eskadrechef og besørgede Konvoiering fra Sundet til Norge. I Dec. 1679 — efter Krigens Slutning — erholdt han Afsked af Krigstjenesten og blev Amtmand over Skanderborg Amt. R., der 1676 blev Ridder af Danebrog, døde 13. Maj 1681. — Han var 2 Gange gift: 1. med Dorthe Sehested (f. paa Kalø 10. Jan. 1637, † 21. Okt. 1664), Enke efter Peder Juel til Hundsbæk (VIII, 606) og Datter af Kansleren Chr. Thomesen S.; 2. med Berete Reedtz til Gunderslevholm († 1699), Datter af Frederik R. (XIII, 558). *C. With.*

Rodsteen, Peter Baron, 1662—1714, Gehejmeraad, Søn af foran anførte Admiral Marqvard R., fødtes 22. Juni 1662. 1686 blev han ansat som Hofjunker hos Prins Christian og blev 1689 Kammerjunker, medens han samtidig fra 1685 af var Sekretær i danske Kancelli. 1707 udnævntes R. til Stiftamtmand over Aalborg Stift og Amtmand over Aalborghus Amt, fra hvilken Stilling han 1712 afskedigedes. S. A. fik han det hvide Baand og udnævntes til Gehejmeraad og Præses i Admiralitetet, men døde allerede 22. Okt. 1714. Efter Faderen havde han arvet Elkjær. 1703 havde han ægtet Kammerfrøken hos Prinsesse Frederikke Amalie, Sophie Elisabeth Charisius (f. 8. Okt. 1647 † 21. Maj 1706), Datter af Stiftamtmand Peder C. til Palstrup (III, 439) og Enke efter Oberst Constantin Baron Marselis til Marselisborg og Stadsgaard (XI, 140). Hun oprettede 1703 af Stadsgaard Stamhuset Constantinsborg, i hvilken Anledning R. udnævntes til Friherre. *C. E. A. Schøller.*

Roed, Holger Peter, 1846—74, Maler, Søn af nedennævnte Jørgen R., blev født i Kjøbenhavn 2. Nov. 1846. Opvoxet i et livligt Kunstnerhjem og ligesom Søsteren, Helene Nyblom (XII, 337),

med en sprudlende Begavelse som Arv efter Moderen traadte han med gode Forkundskaber 1861 ind i Akademiets Skoler, blev 1862 Elev af Modelskolen, vandt 1864 den mindre Sølvmedaille og fik 1866 Afgangsbevis som Maler. I 1868 blev den mindre og i 1870 den store Guldmedaille tilkjendt ham, henholdsvis for «Den fortabte Søn» og for «Optrin af Syndfloden». Begge ere efter hans Død skjænkede Akademiet og findes i Udstillingsbygningens Forhal. I 1870—72 var han derpaa udenlands med Akademiets store Rejsestipendium og opholdt sig fortrinsvis i Rom og Neapel. Foruden sine Skolearbejder naaede han kun at faa udstillet «Udsigt fra Knippelsbro» og «Portræt af en ung Musiker». Men hans Mapper vare svulmende fulde af Udkast og Studier. Et ufuldendt større Billede, «Et Jagtparti», gjorde Faderen senere færdigt.

R. var tilsyneladende en livsglad og kraftig Yngling og nød med Friskhed og Lyst sin Udenlandsrejse, kun undertiden trykket af, at hans store Modtagsomhed ligesom hemmede hans Frembringelsesevne. Mod Slutningen af Rejsen følte han sig syg, tog tidligere hjem end bestemt, forsøgte ved et landligt Ophold at styrke sit Helbred, men sygnede dog hen, indtil en Underlivsbetændelse bortrev ham under et Ophold paa Herregaarden Iselinge 20. Febr. 1874. Julius Lange satte ham et smukt Minde i et lille Skrift, der tjente som Vejledning ved en Udstilling af hans efterladte Arbejder.

Weilbach, Nyt Kunstnerlex. *Ph. Weilbach.*

Roed, Jørgen, 1808—88, Portræt- og Genremaler, var Søn af Gaardfæster og Vognmand Peder Jørgensen R. og Ellen Hansdatter Jensen og var født i Ringsted 13. Jan. 1808. Allerede i Skoletiden havde han Lejlighed til at lære at tegne og male, og den Iver, hvormed han tilegnede sig, hvad den vistnok noget tarvelige Undervisning kunde byde ham, havde den Virkning, at hans Forældre efter hans Konfirmation sendte ham til Kjøbenhavn for at besøge Kunstakademiet, uden at der synes at have været Tale om, som ellers sædvanlig, at sætte ham i Malerlære. Han var bleven anbefalet til Portrætmaler Hans Hansen, hos hvem han også snart efter kom til at male, i det denne dog indskrænkede sig til at lade ham kopiere, hvad han havde for Haanden, saaledes at f. Ex. R.s i 1824 udstillede første Billede, «Kopi efter Rafael», i Virkeligheden var malet efter hans Lærers Kopi af det ene af de smaa Englehoveder, som ses ved Foden af Rafaels sixtinske Madonna.

Først 2 Aar efter udstillede han et selvstændigt Arbejde, Portræt af hans første Lærer i Kunstens Hemmeligheder fra Skoletiden i Ringsted, Kateket Fyhn. Imidlertid døde Hansen, og s. A. (1828) fik R. Adgang til Eckersbergs Malerskole og forblev hele sit Liv en trofast Beundrer af denne sin Lærer. I Akademiet foregik samtidig hans Oprykning gjennem Klasserne jævnt, men langsomt, ligesom R. overhovedet Livet igjennem mere viste sig som en solid og samvittighedsfuld Arbejder i Kunstens Tjeneste, der trængte til Bunds i sin Tilegnelse, end som genial Opfinder eller Skaber. Han vandt først 1831 den mindre og 1833 den store Sølvmedaille, og Guldmedaillerne tænkte han ikke paa at konkurrere til. I disse Aar malede han en Del, efter Nutidens Maalestok mindre Billeder, hvori «umiskjendelige Anlæg, selvstændig Stræben og den alvorligste Benyttelse af de Midler, der tilbød sig til kunstnerisk Udvikling», som Akademiet erkjendte hos ham, tydelig viste sig, men ogsaa noget mere, thi der var i disse hans Ungdomsarbejder en smukkere og stemningsrigere malerisk Virkning, en blødere Farvebehandling og et mildere Foredrag end i senere Arbejder, hvor den efterhaanden udviklede maalbevidste Sikkerhed og Kraft i Form og Farve ikke sjælden parredes med en vis Tørhed i Opfattelse og Gjengivelse. Til disse Billeder fra Ungdomsaarene hører et lille Vinterbillede: «Besøget i Præstegaarden» (1833), skarpt og klart i Gjengivelsen, medens i «Afsked paa Toldboden» (1835), hvor det smukt fortalte Optrin foregaar i en disig Luft, hele Billedet har et fint poetisk Skjær. Ogsaa i nogle Arkitekturbilleder fra Frederiksborg og Roskilde viste han sin Evne til at forbinde den grundigste Formsikkerhed med fin og sand malerisk Virkning.

Fra 1835 søgte han Akademiets Anbefaling til en Rejseunderstøttelse, men da dette, efter sin daværende Kunstopfattelse, følte sig forpligtet til at indstille ikke alene Marstrand, men ogsaa Gurlitt før ham, fik han først fra 1837 en 2aarig Rejseunderstøttelse fra Fonden ad usus publicos, fornyet for de følgende 2 Aar af Fonden og Akademiet. Efter et Ophold i Düsseldorf, hvor han ikke følte sig vel, rejste han til Italien og opholdt sig den længste Tid i Rom. Han malede her nogle Billeder, der stode paa Arkitekturmaleriets Grænse, og et Par Altertavler til Landsbykirker. Tillige udførte han en Kopi efter Rafaels store Billede «Madonnas Kroning» i Vatikanets Samling. Da han i 1842 kom hjem, vakte saa vel denne Kopi som et Arkitekturbillede Opmærksomhed for ham, om Sommeren 1843 blev han agreeret, og 1844 blev han Medlem

af Akademiet som Portrætmaler, i det han havde udført et Knæstykke af H. V. Bissen.

R. malede i den følgende Tid en Mængde Portrætter, altid solidt og forstandig udførte, om end ikke lige beaandede. Blandt hans Portrætter kan fremhæves: J. C. Drewsen (1845), Welhaven (1854), Anders Sørensen Vedel (1858), A. Küchler (1863), Højskoleforstander Stephansen (1866), Biskop Brammer og Marstrand (1868), sammes Portræt (1873) til den kongl. Malerisamling, Kingo (1856) og hans eget Portræt (1858). En Kopi, der vakte en Del Opmærksomhed, var efter Rafaels sixtinske Madonna i Dresden, som han efter M. Hammerichs Bestilling malede paa Stedet i 1851. Han var for anden Gang i Italien 1861, for det Anckerske Rejselegat, og blev 1862, efter sin Hjemkomst, Professor ved Akademiets Modelskole. Ved den Omordning af Akademiet, som var slaaet fast allerede 1857, fik han nu Lejlighed til at føre Undervisningen i Modelskolen ind i et nyt og fastere Spor. Ved sin store Dygtighed i teknisk Henseende, sin Kjærlighed til Kunsten og alvorlige Tilegnelse af sand Dannelse havde han de bedste Forudsætninger til at være en god Lærer og røgtede denne sin Gjerning med stor Samvittighedsfuldhed og Troskab, indtil Alderen ligesom stivnede de tilvante Former. I Okt. 1887 tog han sin Afsked og fik Titel af virkelig Etatsraad, men allerede 8. Avg. 1888 afgik han ved Døden.

Foruden Portrætter malede R. ikke saa faa Altertavler og religiøse Billeder, deriblandt den meget store Fremstilling af «Jesu Korsfæstelse» (1866) til den gjenopførte Kirke i Frederiksborg Slot, en udmærket anordnet og dygtig gjennemført, men ikke særlig gr i bende Gjengivelse af det mægtige Æmne. Tillige malede han mindre og større Livsbilleder, deriblandt med Figurer i Legemsstørrelse «Sjællandske Høstpiger, som hæge sig ved Brønden», hvilket blev kjøbt til den kongl. Malerisamling, der ogsaa ejer nogle mindre Genrebilleder og efter Kunstnerens Død har erhvervet et Par Billeder fra hans italienske Rejse og 2 Portrætter.

Det var mere ved den kunstneriske Behandling, R.s Billeder øvede Tiltrækning, end ved Indholdet eller Handlingen. I hans Genrebilleder vare Motiverne simple og gave mere en Situation end en Fortælling, i Alterbilleder holdt han sig saa nær som muligt til Overleveringen. Skjønt Farvegivningen ikke hørte til hans Hovedfortrin, tiltalte den altid ved ærlig Naturlighed, og R. bevarede heri, lige til sin høje Alder, den samme Kraft og Sandhed og kunde endog i et enkelt Billede, et Studie fra Stranden nord

for Helsingør, naa en Finhed i Tonen, der kunde minde om hans Ungdomsarbejder. I sin Alderdom ikke alene modellerede han en Portrætbuste af sin Hustru, men udførte den endog selv ret heldig i Marmor.

R. havde inden sin Udenlandsrejse i 1837 forlovet sig med Emilie Mathilde Kruse (f. 1806 † 1894), en Datter af kongl. Skuespiller J. W. K. (IX, 561). Hun ventede trofast paa ham under hans lange Udenlandsrejse, og først 22. Maj 1842 holdt de Bryllup. Foruden den foran nævnte Søn havde de kun en Datter, der blev gift med den svenske Professor Nyblom (XII, 337). R. og hans begavede Hustru samlede en ikke lille Kreds af Kunstnere og Kunstvenner om sig, og til denne hørte ogsaa den langt yngre Julius Lange (X, 33), paa hvem R. udøvede betydelig Paavirkning i kunstæsthetisk Retning.

Lange, Nutidskunst. Weilbach, Nyt Kunstnerlex. *Ph. Weilbach.*

Roed, Thord, —o. 1550, tilhørte en liden jysk Adelsslægt, der førte samme Vaaben som Familien Munk (med Vinranken), og var Søn af Thomas R. til Vaarst (i Gunderup Sogn) og Anne Johansdatter (Vognsen). Han nævnes første Gang i Norge i Aaret 1525, da Hr. Vincents Lunge kalder ham Ærkebiskop Olaf (Engelbrechtssen)s Tjener og omtaler ham som «en rettelig god, ærlig Hofmand», hvem han ønsker at faa i sin Tjeneste. Dette blev ogsaa Tilfældet, og i 1527 kalder Vinc. Lunge ham sin Køgemester og udsender ham paa Skatteindkrævning. Da Eske Bille 1529 afløste Hr. Vincents som Høvedsmand paa Bergenhus, traadte T. R. i hans Tjeneste og nævnes nu i de følgende Aar i denne Egenskab; saaledes var han 1532 udsendt mod sin forrige Herre Ærkebispen, hvis Gaard i Throndhjem m. m. han afbrændte. Under Eske Billes Fraværelse og Fangenskab i Lybek og senere i Throndhjem stod han i Spidsen for Slotsloven paa Bergenhus og lod i 1536 Christoffer Throndsen Rustung og hans Ledsagere fange og indsætte paa Slottet, vistnok som Gisler for Eske Bille. 1537 var han atter udsendt mod Ærkebispen og underlagde Kong Christian III flere Distrikter nordenfjælds samt Hammer Stift. 1531 havde han faaet Hr. Vinc. Lunges forrige Len Voss, hvorover denne udtaler sin store Harme. Da Eske Bille i Slutningen af 1537 fratraadte Bergenhus, fik T. R. dette Len med flere underliggende mindre. 1542 overflyttedes han til Throndhjems Len med underliggende lige til Landsgrænsen. Han forekommer her indtil 1546, da han afgav Lenet til Christoffer

Galde og vendte tilbage til Danmark, hvor han synes død ikke længe bagefter. Hans Frue, Anne Andersdatter Friis (af Skaktavl-Friiserne), havde først været gift med Jacob Jensen Munk og ægtede 3. Gang 1554 Jesper Daa til Enggaard.

Saml. t. jydsk Hist. og Topogr. 2. R. III, 454 ff. *H. J. Huitfeldt-Kaas.*

Roepstorff, s. Røpstorff.

Roger, André (?), —1759, Skribent. Om R.s Fornavn var André eller Urbain, synes usikkert; muligvis hed han begge Dele. Det siges, at han var født i Bern; men han studerede i Genf, hvor han til Studiefælle havde A. P. Bernstorff, som fik Interesse for ham og opfordrede ham til at rejse med til Danmark, hvorhen allerede Genferen Mallet (XI, 69) var dragen. R. fulgte Opfordringen og kom her til nogle Maaneder efter Mallet (1752). Hans videnskabelige Fag var Lovkyndigheden, og dette samt A. P. Bernstorffs Anbefaling skaffede ham snart Stillingen som Privatsekretær hos hans tidligere medstuderendes Onkel, Ministeren J. H. E. Bernstorff. Denne synes at have sat ikke ringe Pris paa hans Dygtighed og lod ham foretage Rejser med politisk Formaal. Paa en af dem fandt han 1759 en tidlig Død ved at vælte med Vognen nær ved Hamborg. Han skildres som ualmindelig tilbøjelig til Distraktion. Af litterære Arbejder har R. fornemmelig ydet «Lettres sur le Dannemarc» (2 Bd., 1757—64), en i flere Henseender rosværdig, men lovlig panegyrisk Skildring af danske Institutioner; den er udkommen flere Gange, ogsaa i engelsk, tysk og dansk Oversættelse. Det meste af 2. Bind er imidlertid af hans Landsmand Reverdil (ovfr. S. 70), som netop væsentlig ved R.s Indflydelse var kaldt her ind, og hvis Søster ægtede en Broder til ham.

Hist. Tidsskr. 7. R. I, 76 ff. *E. Gigas.*

Rogert, Andreas, 1754—1833, Justitiarius, var født 10. ell. 18. Nov. 1754 i Throndhjem, hvor Faderen, Poul R. (f. 1725 † 1771), boede som Krigsraad og Politimester. Moderen, Anna Eline f. Hornemann, tilhørte en af de mere fremtrædende throndhjemske Familier. Efter at have taget latinsk-juridisk Examen kom han 1779 som Avditør til Vardøhus, blev 1793 forflyttet til Bergens Stift som Sorenskriver i Søndfjord og blev derefter 1797 Assessor og 1805 Justitiarius i Throndhjems Stiftsoverret; 1812 udnævntes han til Etatsraad. Han fik Afsked som Justitiarius 1826 og døde 10. Juni 1833. I 1814 mødte R. ved Rigsforsamlingen paa Ejdsvold som 1. Repræ-

sentant for Throndhjem. Han valgtes der til Medlem af Konstitutionskomiteen. Hans Virksomhed er vistnok aldeles træffende skildret af Jacob Aall: «Om R.s Kundskaber kunde ingen Tvivl være; men hans Sygelighed hemmede hans Virksomhed. Denne alvorlige og stille Mand, der var mer Olding formedelst Svaghed end af Alder, tog liden Del i Komiteens Forhandlinger som i Rigsforsamlingens i det hele. Fædrelandets politiske Farer forøgede hans melankolske Stemning, hvilken han dog sjælden og kun i Vennekreds lagde for Dagen i enkelte Ulykkesspaadomme. Kun da Talen var om Kongens Kroning, kom han noget i Aande og ivrede for, at den skulde ske i Throndhjem, hvilken Bestemmelse i Grundloven ogsaa skyldes ham.» R. efterlod en stor Samling af Bøger, Haandskrifter, Billeder m. m., der splittedes efter hans Død. Gift 1797 med Birgitte Brøndum f. Dodt (f. 1773 † 1851), Datter af en Almueskolelærer i Bergen.

Moe, Eidsvolds-Repræsentanter. (Koren og Thiis), Katalog for den hist. Udstilling i Trondhjem 1897. *Yngvar Nielsen.*

Rogert, Ditlev Ludvig, 1742—1813, Landsdommer, Musikdilettant, var født 11. April 1742 i Utterslev paa Laaland, hvor hans Fader, Poul R. (s. ndfr.), var Præst. 17 Aar gammel blev han Student fra Skolen i Nakskov og gav sig til at studere Theologi, men efter at være bleven Kandidat opgav han dette Fag og tog 1774 juridisk Examen. 1782 udnævntes han til Vicelandsdommer og 1784 til Landsdommer paa Bornholm, 1801 tillige til Landstingshører og -skriver. Han døde i Rønne 9. Marts 1813. I Bekjendtgjørelsen om hans Død kalder Sønnen C. B. R., senere Kancelliraad og Raadmand i Helsingør, ham Landsdommer og Bonde paa Bornholm. Han var Forfatter til nogle Skrifter, dels af historisk, dels af landøkonomisk Indhold.

R. hørte til Johannes Ewalds Omgangsvenner. Han var meget musikalsk, spillede Violin og havde lagt sig en Del efter Musikkens Theori. I Følge hans foran nævnte Søns Vidnesbyrd er det ham, som har komponeret Melodien til «Kong Christian stod ved højen Mast», der er bleven de danskes Nationalsang. Ewald syntes saa godt om R.s Melodi, at han ønskede den benyttet i Musikken til «Fiskerne», hvis Komposition var overdraget til Koncertmester Hartmann; men dette stødte paa Modstand fra Hartmanns Side, og Følgen blev, at «Kong Christian» udelodes ved Opførelsen af Syngestykket (1780). Sangen fandt imidlertid Udbredelse ad andre Veje,

og Melodien blev første Gang trykt 1783 i 1. Bind af Kammermusikus Schiørrings «Selskabssange med Melodier» (Bindets Titelblad har Aarstallet 1785, men 1. Hæfte, hvori «Kong Christian» findes, var allerede udkommet 1783).

Øst, Materialier t. et dansk biogr.-lit. Lex. S. 919. Berggreen, Melodier til fædrelandshist. Digte (1840) S. x. Nær og Fjern 1. Febr. 1880. *V. C. Ravn.*

Rogert, Poul, 1702—49, Præst, blev født 2. April 1702 i Nakskov, hvor hans Fader af samme Navn († 1706) var resid. Kapellan; Moderen hed Ida f. Rostorph († 1713). Han blev Student fra Nakskov Skole 1722 og Hører sammesteds 1728; tog Attestats 1731 og blev Aaret efter personel Kapellan hos Sognepræsten i Nakskov. 1735 forflyttedes han til Sognekaldet i Utterslev paa Laaland og døde 13. April 1749. Fra den Tid, han var Hører i Nakskov, haves en allegorisk, religiøs Komedie, forfattet af ham og opført flere Gange af Skoledisciplene paa Raadhuset i Nakskov, men langtfra til almindeligt Bifald («Den faldne og igjen oprejste Salvande»). Ellers er han bekjendt som historisk Forfatter, i det han i Haandskrift (Thottske Saml., Fol., Nr. 730) har efterladt en meget stor Samling Efterretninger af betydeligt Værd til Laalands Historie, hvoraf Eftertiden har høstet rigt Udbytte. Et lille Brudstykke om Nakskovs Historie i Krigsaarene 1658—59 blev udgivet i Trykken 1775. Den flittige Samlers Helbred var des værre kun svagt, hvad der ogsaa gjorde ham tungsindig. 1740 havde han ægtet Cæcilie Margrethe Rhode, f. Müller, Enke efter Konsumtionsforvalter Lars R. i Nakskov. Deres Søn er ovfr. anførte Komponist D. L. R.

Hundrup, Lærerstanden ved den lærde Skole i Nakskov S. 18 f. Kirkehist. Saml. 3. R. VI, 401 ff. Hist. Tidsskr. 5. R. II, 33 ff. *A. Jantzen.*

Rohde, Johan Gudman, f. 1856, Maler, Lithograf. R. er født i Randers 1. Nov. 1856 som Søn af Kjøbmand Herman Peter R. og Ane Marie f. Schmidt. Efter at være bleven Student 1875 lagde han sig efter Medicinen og aftjente endog sin Værnepligt som Underlæge i Søetaten, men bestemte sig snart derpaa til at følge sit Kald for Kunsten, besøgte først en Tid Akademiet, derpaa Krøyers og Tuxens Malerskole og udstillede fra 1888 dels Genrebilleder, dels Landskaber, af hvilke de sidste ere de værdifuldeste, særlig udmærkede ved stor Varme og Finhed i Tonerne; smukke Prøver paa denne Side af hans Kunst — «Sommerdag ved Karise Aa» og «Vinteraften i Ribe» — ejes af Nationalgalleriet. Større Betydning end i sin Egenskab af Maler har dog R. som Lithograf; foruden

nogle meget karakterfulde Originallithografier, dels Portrætter, dels Landskaber, har han udført Reproduktioner af andre Maleres Værker og derved vist sig som en Lithograf af meget høj Rang. Ikke blot ved aandfuld Opfattelse og trofast Gjengivelse, men ogsaa ved fin malerisk Virkning og Blødhed i Foredraget staa hans Hovedværker — «Døden og Brændehuggeren» efter Millet, «En ung Pige» efter V. Hammershøj og fremfor alt «Bethesda Dam» efter Joakim Skovgaard — i første Række af, hvad der overhovedet er frembragt paa det givne Omraade.

Weilbach, Nyt Kunstnerlex. *Sigurd Müller.*

Rohde, Lewin Jürgen, 1786—1857, navtisk Forfatter, Søn af Agent og Kjøbmand Jørgen Lewin R. (f. 15. Maj 1735 † 21. Okt. 1793) og Marie f. Magens (f. 15. April 1754 † 5. Maj 1833), er født 28. Okt. 1786 paa St. Thomas. Han blev Sekondlieutenant i Marinen 1807, Premierlieutenant 1815, karakt. Kapitajnlieutenant 1819, karakt. Kapitajn 1821, karakt. Kommandørkapitajn 1835. 1821 blev han Havnemester, 1825 Havnekapitajn paa St. Thomas, hvilken Stilling han beklædte til 1854; derefter flyttede han tilbage til Kjøbenhavn. Allerede 1814 rejste han til St. Thomas og blev der et Aars Tid, 1819 traadte han uden for Nummer og lod sig ansætte som en Slags Assistent hos Havnemesteren paa St. Thomas; han har derfor som Officer gjort liden aktiv Tjeneste. Derimod har R. gjort sig fordelagtig bekjendt ved Udgivelsen af flere navtiske Værker. Saaledes forfattede han til Brug i Skibe 1828 en Telegrafordbog, der længe benyttedes i Marinen, 1835 en Signalbog, der senere er bleven oversat i næsten alle evropæiske Sprog; han har desuden udarbejdet Søkort over vore vestindiske Farvande samt givet en Del ret værdifulde Bidrag angaaende Signalvæsen og Navigation i «Arkiv for Søvæsen». — R. blev 1821 gift med sin Søsterdatter Louise Brown (f. paa St. Thomas 26. Jan. 1806, † i Sommeren 1850), Datter af Prokurator, Planter, Overkrigskommissær George B. og Anna Eliza f. Rohde. Han døde i Kjøbenhavn 2. Avg. 1857.

Erslew, Forf. Lex. *C. With.*

Rohde, Niels Frederik Martin, 1816—86, Landskabsmaler, var Søn af Bogholder i Skifteretten Peder R. og Johanne f. Holm, og blev født i Kjøbenhavn 27. Maj 1816. Efter sin Konfirmation kom Fred. R. paa Kunstakademiet og gjennemgik dets Skoler, medens han samtidig blev Elev af J. L. Lund. Dog søgte han ogsaa Vejledning hos H. Buntzen og Chr. Købke. Han udstillede

som Landskabsmaler fra 1835 og vakte saa megen Opmærksomhed, at Akademiet i 1842 gav ham et halvt Aars Stipendium og derefter i 2 Aar. Han opholdt sig mest i Tyskland, Tyrol og Schweits og modtog der en Paavirkning af Datidens tyske Kunst, som ikke senere fuldstændig tabte sig. I 1852 var han bleven agreeret ved Kunstakademiet og havde faaet Opgave til Medlemstykke; men inden det var afleveret, var Akademiets Forfatning forandret i 1857, og R. blev aldrig Medlem. Han havde imidlertid særlig lagt sig efter at male Vinterbilleder og opnaaede fra først af en smuk Virkning, som ogsaa kunde gjenfindes i senere Arbejder, naar man saa dem i privat Eje, medens den vel ensformige Gjentagelse i Anordning og Stemning svækkede Interessen for dem paa Udstillingerne. Han var ved sin fordringsløse Elskværdighed vel anset i Kunstnerkredsen og var i mange Aar Medlem af Kunstforeningens Bestyrelse. I 1863 var han anden Gang udenlands, med det Anckerske Rejselegat. — R. blev 1852 gift med Emilie Johanne Caroline Brusch (f. 1825), Datter af Restavratør C. F. B., og døde 14. Juli 1886.

Weilbach, Nyt Kunstnerlex. *Ph. Weilbach.*

Rohde, Theodor Gudman, f. 1835, Officer. R. er født i Kjøbenhavn 23. Juni 1835; Faderen, Andreas Gudman R., var Koffardikapitajn og Ejer af Rosenborg Mølle, Moderen hed Ingeborg Marie f. Hermansen. Han blev Landkadet 1850 og afgik i 1853 fra Akademiet som Sekondlieutenant ved 3. Infanteribataillon med Aldersorden fra 1852. Efter at have gjort Tjeneste ved Artilleriet fra 1856—59 traadte han i 1861 ind paa den kongl. militære Højskole, hvorfra han i 1866 afgik til Tjeneste ved Generalstaben. Men allerede under Felttoget 1864 havde han haft en saadan Virksomhed, i det han i Jan. blev ansat som Adjudant ved 4. Armédivision (det nørrejyske Armékorps) og deltog i Kampen ved Vejle samt Operationerne i Jylland, medens han s. A. fik Premierlieutenants Karakter (Graden erholdt han i 1866). Fra 1866 —72 var han virksom ved Generalstaben og kom der fra til 15., Aaret efter til 5. Bataillon samtidig med at blive udnævnt til Kapitajn. Han vendte dog atter i 1876 tilbage til Generalstaben og blev i 1882 Souschef ved 1. Generalkommando; fra 1878—82 var han desuden Lærer i Topografi ved Officersskolen. Ved Udnævnelsen til Oberstlieutenant 1885 blev han Chef for 1. Bataillon, var fra 1890—95 Stabschef ved 1. Generalkommando, 1893 for-

fremmet til Oberst. 1895—97 var han Chef for 6. Regiment og udnævntes da til Generalmajor og Chef for 2. jyske Brigade.

R., som 3. Nov. 1865 blev gift med Ingeborg Ragnhilde Johanne Smidt, Datter af Kapitajn og Regnskabsfører Carl Jacob S. († 1874), har været Medlem af mange Kommissioner, foretaget forskjellige Tjenesterejser til Udlandet (1872, 84 og 93) samt været attacheret forskjellige udenlandske Fyrster, deriblandt Kronprinsen af Grækenland i 1889 og Storfyrsttronfølgeren af Rusland i 1894. I 1898 udnævntes han til Kommandør af Danebrog af 1. Grad.

P. N. Nieuwenhuis.

Rohde, Ulrik Andreas, 1765(?)—1816, Skolemand, var Søn af en Tobaksfabrikør i Bergen og fødtes der 1765 (ell. 1762). Fra Bergens Skole dimitteredes han 1782 til Universitetet i Kjøbenhavn, hvor han tog sine forskjellige Examina, sidst theologisk Attestats 1793 og Skoleembedsexamen 1797. Han var en sprænglærd Mand, især dygtig Orientalist, men meget pedantisk. Efter at have taget Graden som Doctor philosophiæ og Magister artium 1799 blev han s. A. kaldet til Overlærer ved den nys reformerede Kathedralskole i Christiania, hvor man søgte at samle et fremragende Lærerkollegium. Der fra kom han 1802 som Overlærer til Odense Kathedralskole, i hvis Programmer fra 1806—12 han offentliggjorde «Forsøg til en metrisk Oversættelse af Salomons Visdom». 1814 blev han Rektor ved den lærde Skole i Nyborg, men var da allerede sygelig og døde 23. Nov. 1816. 1800 udgav han «De veterum poëtarum sapientia gnomica, Hebræorum in primis et Græcorum».

Erslew, Forf. Lex. Personalhist. Tidsskr. 2. R. II, 55. Daae, Det gamle Christiania, 2. Udg., S. 299. C. Dunker, Gamle Dage S. 48 f. *M. Cl. Gertz.*

Rohmann, Jørgen Lindegaard, 1797—1860, Præst, Historiker, fødtes 2. Dec. 1797 i Svendborg, hvor hans Fader, Johan Andreas R., var Skomager. Allerede i sit 11. Aar blev han ansat paa Postkontoret i Svendborg og forblev i denne Stilling til 1820, men fik dog 1817 Lejlighed til at tage dansk-juridisk Examen. 1821 blev han Student og 1825 theologisk Kandidat, men han havde dog faaet Tid til i Studenteraarene at besvare Universitetets historiske Prisopgave: «En geografisk Beskrivelse af Fyn i det 11.—14. Aarhundrede», for hvilken Besvarelse han 1823 fik Guldmedaillen. Sit første gejstlige Embede fik han 1828, da han blev Sognepræst for Tønning og Træden ved Horsens; her fra forflyttedes han 1838 til

Rønninge og Rolfsted mellem Odense og Nyborg, med hvilket Embede han forenede Stillingen som Provst for Bjerge og Aasum Herreder fra 1855 til nogle Maaneder før sin Død, der indtraf 4. Juni 1860. At han var anset for at være en praktisk dygtig Mand, fremgaar af, at han fra 1842—54 var valgt til Medlem af Odense Amtsraad, ligesom forskjellige andre offentlige Hverv bleve ham overdragne.

Hans litterære Virksomhed spændte over et vidt Omraade. 1831, 1833 og 1835 fik han Præmier af Prædikelegatet, 1834 Præmie af det fynske litterære Selskab for en Afhandling om «Bibellæsningens Væsen osv.», 1836 af Trykkefrihedsselskabet for en «Historisk Fremstilling af Reformationens Indførelse i Danmark», hvilke 2 sidste Værker han derpaa udgav. Af hans Arbejder, der høre ind under Theologien, maa fremdeles nævnes «Dansk homiletisk Magasin» (1845) og en Oversættelse af Rosenmüllers «Medgift for hele Livet; til den kristelige Ungdom paa Konfirmationsdagen» (1842; 2. Opl. 1846), desuden nogle Prædikener og mindre Artikler samt Anmeldelser af theologiske Værker, spredte i forskjellige Tidsskrifter. Mest har han syslet med Danmarks indre Historie, baade Kirkehistorien og Kulturhistorien, til hvilke han rundt om i Tidsskrifter — især «Dansk Folkeblad», «Historisk Tidsskrift», «Kirkehist. Saml.», «For Litteratur og Kritik» — har leveret mange Bidrag, som baade i den Tid læstes og endnu kunne læses med Interesse; med en klar Form forenede han en livlig Fremstilling, saa hans Artikler med rette vare en yndet Folkelæsning, hvorfor han ogsaa 1844 lod udkomme en Samling af sine paa mange Steder trykte Afhandlinger; en Del af dem ere blevne oversatte paa Svensk. Skjønt han paa Grund af Forholdene, den lange Afstand fra Hovedstaden, ikke var i Stand til at gjøre indgaaende Kildestudier, har han dog hist og her kunnet kaste nyt Lys over enkelte Afsnit af Fædrelandets Historie. Fra 1847—55 udgav han i 6 Dele «Skildringer af den nyeste Tids Historie fra Julirevolutionens Udbrud 1830», et objektivt forfattet Værk, der ogsaa blev oversat paa Svensk og endnu ikke kan siges at være synderlig forældet. 1841 udgav han «Almuevennen, en Læsebog til Nytte og Fornøjelse for Menigmand»; ligeledes har han oftere forsøgt sig i bunden Stil, dels med, dels uden Navn. — Gift 1. (3. Sept. 1828) med Kirstine Sophie Frederikke Lindgreen (f. 18. Juli 1803 † 16. Marts 1836), Datter af resid. Kapellan Christian L. i Svendborg; 2. (3. Nov. 1837)

med Cathrine Louise Gøtzsche (f. 7. Juli 1811 † 31. Okt. 1885), Datter af Sognepræst Hans Philip G. i Jyderup.

Wiberg, Alm. Præstehist. II, 690. Erslew, Forf. Lex. *Vilh. Bang.*

Rohn, Anton Christopher, 1696—1774, Præst, blev født 26. Dec. 1696 i Wilster, hvor hans Fader, Anton Erich R., var Apotheker. Efter flere Ansættelser i Præsteembeder i Holsten (1722 i Eddelack i Sydditmarsken, 1725 i Bovenau mellem Kiel og Rensborg, 1729 i Rensborg) kom han 1729 som 2. Diakon til Petri Kirke i Kjøbenhavn; blev øverste Diakon 1731 og Sognepræst sammesteds 1746. Han fik 1736 Titel af Konsistorialraad. 1766 nedlagde han paa Grund af Alder og Svagelighed sit Embede og udgav 1768 som et Mindeskrift om sin Præstegjerning «Denkmal der Liebe in einigen Predigten». Han døde 12. Maj 1774. R. tilhørte ganske den under Christian VI herskende religiøse Retning og var til sin høje Alderdom nøje knyttet til Brødresocietetet i Kjøbenhavn. Regeringen satte Pris paa ham og benyttede ham oftere i særlige Kommissioner. Han var 2 Gange gift: 1. (1722) med Cathrine Elisabeth f. Schwinger († 1746, 53 Aar gammel), 2. (1747) med Enke efter Livkirurg, Justitsraad H. G. Blumenberg, Christiane Dorthea f. Schmidt. Han blev viet til hende af Hofpræst Bluhme paa sin Gaard «Spurveskjul» ved Lyngby. Det fortjener endnu at nævnes, at R. forstod at vælge dygtige Huslærere til sine Børn; saaledes var Ludv. Harboe, den senere Biskop (VII, 84), i hans Hus 1735—38 og efterfulgtes af O. H. Moller 1738—42, den senere bekjendte Skolemand og Genealog (XI, 372).

Hellmann, Süderdithmars. Kirchenhist. S. 129 f. Kirkehist. Saml. 4. R. I, 301; II, 443; V, 653. Lengnicks Stamtavle A. C. Rohn. *A. Jantzen.*

v. Rohr, Julius Philip Benjamin, o. 1735—1792, Planteøkonom, er Søn af Domherre Julius Bernhard v. R. i Merseburg og lagde sig efter sin lærde Faders Tilskyndelse efter Naturvidenskaberne; i den Anledning studerede han bl. A. Fysik, Mathematik og Medicin i Halle. Under de daværende Krigsforhold i Tyskland mistede han sin Formue; han maatte da afbryde sine Studier, og 1757 søgte og fik han den lille Bestilling som Landmaaler paa de dansk-vestindiske Øer. Her blev han desuden 1765 Overkonduktør ved de kongelige Fæstninger med Kapitajns Rang og 1770 Bygningsinspektør paa Øerne. Da Kommercekollegiet ønskede at udvikle Øernes Bomuldsproduktion, blev dets Opmærksomhed henledt paa ham, der trods smaa Kaar stadig havde drevet ganske omfattende

naturvidenskabelige Studier, og 1783 tiltraadte han paa Kollegiets Foranstaltning en 2aarig Rejse til de omliggende Øer og det amerikanske Fastland for at studere Bomuldsdyrkningen der. Hans Resultater foreligge i Skriftet «Anmerkungen üb. den Cattunbau» (I—II, 1791—93), der udgaves af hans Ven, den dygtige medicinske Professor i Kiel P. G. Hensler (VII, 371). 1786 fik R. som Anerkjendelse Fortjenstmedaillen i Guld og en Gratifikation. 1791 fik han Afsked fra sine Embeder med Titel af Oberstlieutenant, og kort efter engageredes han til at gaa til den danske Koloni paa Guineakysten, men Skibet, hvormed han i den sidste Halvdel af 1792 forlod Vestindien, er der aldrig senere hørt noget til.

Nyerup, Lit. Lex. Skrifter af Naturhist.-Selsk. II, 1, 205 f. Fonden ad usus publ. I. Thaarup, Det danske Monarkies Statistik VI, 620. 637 f.

C. Nyrop.

Rohweder, Jørgen, kaldet **Steinberg,** 1605—44, Officer, fødtes 26. Avg. 1605 paa Gaarden Steinberg (Rensborg Amt), som hans Fader, Hans R., der hørte til en i Hertugdømmerne ret udbredt Slægt, havde faaet i Arvefæste af Kongen; Moderen hed Margrethe Ratkesdatter. J. R. begyndte som Skriverdreng. Som Musketer ved Marqvard Rantzaus Regiment tjente han dernæst under Christian IV i Kejserkrigen 1625—29, siden stod han som Officer i hollandsk, svensk og fransk Tjeneste. Efter Opfordring fra Grev Christian Pentz vendte han hjem o. 1638, da det saa ud til Krig her, og levede saa paa sin Fædrenegaard, indtil han, da Torstenson i Dec. 1643 faldt ind i Holsten, paa ny traadte ind i den danske Hær, som Kapitajn ved Pentz' Regiment og Kommandant i Krempe. R. satte hurtig denne lille Fæstning i en saa fortrinlig Forsvarsstand, at Svenskerne ikke ansaa det for raadeligt at give sig i Kast med den. Med Krempe som Udgangspunkt foretog han dernæst en Række Strejftog, der hos Ven og Fjende skaffede ham Ry som en fremragende tapper og dygtig Partigænger. En Mængde Fanger, Trofæer og Bytte faldt i R.s Hænder paa disse Tog. Det betydeligste af dem var det, hvorved han 5. Juni 1564 bemægtigede sig den befæstede Del af Itzeho (Neustadt), en Erobring, der var af stor Betydning for hele Krigsførelsen i Holsten. Til Belønning optog Christian IV R., der i April var udnævnt til Oberstlieutenant, i Adelstanden. Hans Bedrifter i den sidste Del af Aaret stode ikke tilbage for dem i den første. 8. Sept. forsvarede han Steinburg Skanse saa eftertrykkelig mod Helm Wrangel, at denne med sit Korps trak sig helt ud af Holsten, og Maanedsdagen efter tvang

R. Oberstlieutenant Mortaigne til at overgive det stærkt befæstede Slot Breitenburg. I Nov. marcherede han til Nørrejylland som Kommandør for Halvdelen af Pentz' Regiment, der var indlemmet i den af Ærkebispen af Bremen, den senere Kong Frederik III, kommanderede Hær. 27. Dec. s. A. fandt han Heltedøden i Løbegravene foran Riberhus, 3 Dage før Slottet blev taget tilbage fra de svenske. Hans Lig blev med stor Højtidelighed bisat i Krempe Kirke.

Da R. døde ugift, gik Gaarden Steinberg i Arv til hans Broder, Ratke R., hvis mandlige Efterkommere i 5 Generationer tjente som danske Officerer. Den sidste af dem var den tapre og almindelig ansete Major *Christian Frederik Marius R.*, f. 19. Febr. 1813, der som Kommandør for 10. Regiment faldt paa Dybbøl 12. April 1864.

Personalhist. Tidsskr. 3. R. III og VI, jvfr. 2. R. VI og 3. R. V. J. Hudeman, Leichpred. üb. G. v. Steinbergen (1645). *H. W. Harbou.*

Rolsted, Emil Vilhelm, f. 1848, Skolemand. Han er Søn af Skovrider Henrik Vilhelm R. og Kirsten f. Sørensen og født i Rye 6. Maj 1848. Han dimitteredes fra Jonstrup Seminarium 1867, blev s. A. Andenlærer i Rye og gjennemgik senere «det Monradske Kursus», hvorfra han tog Examen 1872. Efter at have undervist ved Privatskoler blev han 1875 inspektionshavende Lærer ved det kongl. Opfostringshus, 1883 Forstander for Kjøbenhavns Internat og er siden 1. April 1887 Forstander for Aandssvageanstalten paa Gl. Bakkehus. R., der er en Dygtighed baade som Pædagog og Administrator, har udført et betydningsfuldt Arbejde baade for de forsømte Børn og de aandssvage. I sin nuværende Stilling har han taget virksom Del i den 1886 indledede Omordning af Anstaltens Organisation og den methodiske Behandling af dens Alumner. Ved Oprettelsen af Plejeanstalten paa Ebberødgaard 1892 er Gl. Bakkehus blevet en ren Undervisningsanstalt, og her er foretaget en Række indgribende Reformer i Undervisning, Forplejning, Personale m. m. Paa flere Rejser har han gjort sig bekjendt med Abnormanstalter i Udlandet. Ægtede 10. Nov. 1877 Clara Adamine Elisabeth Pedersen (f. 30. Juli 1857), Datter af Hørkræmmer Hans P. og Caroline f. Nissen.

Joakim Larsen.

Rom, Niels Christian, f. 1839, Redaktør, Husflidsmand. R. er født 4. Avg. 1839 i Brøndbyøster og Søn af Møllebygger, senere Møller, Herman R. og Christiane Mathilde f. Møller. Efter at have taget Skolelærerexamen 1857 var han Hjælpelærer paa Laaland, blev

1859 Lærer i Bryrup ved Silkeborg og 1866 i Føvling ved Horsens. 1875 tog han Afsked og flyttede til Kjøbenhavn som Redaktør og Udgiver af det i 1873 stiftede Ugeblad for Menigmand «Husvennen». Ved Artikler i «Dansk Landbotidende» og ved Foredragsrejser gjorde han sig fra 1866 til Talsmand for en Fornyelse af Husfliden, som han syslede med i sit Hjem, og om hvis Udvikling han 1874 udgav det kulturhistoriske Arbejde «Den danske Husflid, dens Betydning og dens Tilstand i Fortid og Nutid». Han fremkaldte 1873 Oprettelsen af «Dansk Husflidsselskab», i hvis Bestyrelse han stadig har siddet, siden 1899 som Formand. 1875 udgav han «Haandgjerningsbog for Ungdommen», der har oplevet en Række Oplag og er bleven oversat paa Svensk, Tysk og Hollandsk. Desuden har han skrevet en Mængde Tidsskriftsartikler om Husflid og fra 1881 redigeret og udgivet «Dansk Husflidstidende». I Bestyrelsen for «Danmarks Lærerforening» havde han Sæde fra dens Stiftelse 1874 i 9 Aar, de 5 sidste som Formand. Her gav han Stødet til Oprettelse af Foreningens Enkeunderstøttelse, i hvis Bestyrelse han er forblevet som et meget virksomt og offervilligt Medlem. I Kjøbenhavn oprettede han 1876 en Forlagsforretning for Skolebøger og Folkelæsning samt 1888 et Bog- og Stentrykkeri. 1898 fik han Justitsraadstitel. R. ægtede 13. Maj 1860 Ane Lovise Nicolaisen.

Husvennen 1878—79, Nr. 32. J. Larsen, Danmarks Lærerforening 1874—99.

Joakim Larsen.

Rondahl, Emmery, f. 1858, kunstarkæologisk Tegner, Søn af Poul Christian R., Malermester i Vordingborg, og Maren Margrethe f. Jensen. R. er født i nævnte By 26. Dec. 1858. Efter at have været i Malerlære kom han 1873 til Kjøbenhavn, hvor han uddannede sig i kunstnerisk Retning og i 1881 fik Afgangsbevis som Maler. I de følgende Aar udførte han vel enkelte Malerier, men uddannede sig dog nærmest til en dygtig og smagfuld Tegner, og han har som saadan ikke blot øvet Lærergjerning ved det tekniske Selskabs Skole og ved Statens Tegnelærerkursus, men i Særdeleshed udfoldet en betydelig Virksomhed som Illustrator til flere kunstindustrielle, arkæologiske og historiske Arbejder. Siden 1883 har R. som Tegner deltaget i de paa Foranstaltning af Nationalmusæet foretagne Herredsundersøgelser, i 1890 ledsagede han Dr. Henry Petersen paa en Rejse til de russiske Østersøprovinser, og i 1891 overdrog Musæet ham at restavrere Kalkmalerierne i Skibby Kirke.

— R. blev 23. Okt. 1885 gift med Marie Christine Weber, Datter af Kjøbmand W.

Weilbach, Nyt Kunstnerlex. *J. B. Løffler.*

Rongsted, Ole, o. 1760—1823, Skuespiller. 36 Aar gammel traadte R. i Maj 1796 i det kongl. Theaters Tjeneste som Syngeskolar, debuterede 23. Sept. s. A. som Oberst v. Altdorf i «Kun sex Retter» og blev efter sin 3. Debut som Dr. Bartholo i «Barberen i Sevilla» 27. Dec. s. A. ansat som kongl. Skuespiller; han fik hurtig mange Roller, og passede de end langtfra alle til hans Evner, viste hans Udførelse altid Omhu og Flid. R.s Legemsbygning var høj og svær, hans Ansigtsudtryk roligt og godmodigt, hans Stemme dyb og paalidelig, hans Tale naturlig og fredsommelig, hans Gang sindig og jævn, kort sagt, han var den borgerlige Agtværdighed personliggjort, derfor var ogsaa Corfits i «Barselstuen» hans bedste Figur: skikkelig og bekymret nuslede han om her med smaatskaaren Gammelmandsvæsen, snart komisk indtil Ynkelighed, snart rørende indtil Medlidenhed. Ogsaa i andre Holbergske Roller gjorde han god Fyldest, saaledes gjennemførte han Herman v. Bremens store Rolle i «Den politiske Kandestøber»; i det hele var hans sanddru, om end tørre, Spillemaade hyppig af megen Virkning, derved at hans Alvorsfuldhed gjennem Modsætningen gav Ordene en egen Pudserlighed. Hans Komik beroede mange Steder paa Overraskelsen, paa det uventede, og R. vidste i saa Henseende at holde sig fri for Overdrivelse og Plathed. R. var i sin Theatergjerning et Exempel til Efterfølgelse og i sin Færden uden for Theatret en Hædersmand. Han døde 1. Marts 1823; Ugedagen forinden spillede han sidste Gang som Romuald i «Korsridderne». — R. var gift med Margrethe f. Hindahl († 26. Juni 1816).

Overskou, Den danske Skueplads III, 689 f. IV, 709. Bournonville, Efterl. Skrifter S. 103 f. Holbergs Komedier, Jubeludg., III, 2. *Arthur Aumont.*

Rosbach, Tobias, 1664—1728, Overkrigskommissær. Han blev 1689 kongl. Landfoged i Stapelholm, men gik af endnu s. A., da den gottorpske Del af Slesvig blev given tilbage til Hertugen. R. blev saa Postmester i Rensborg, hvor han 5. Dec. 1690 ægtede Lucie Elisabeth Rebiger. 1702 fik han Ansættelse som Krigskommissær ved det danske Hjælpekorps i kejserlig Tjeneste, blev 1704 udnævnt til Overkrigskommissær, uden at hans Stilling derved forandredes, og 1706 til Justitsraad. Forplejningsforholdene ved dette Korps vare i sig selv meget indviklede, hvortil kom, at der til Be-

stikkelse af kejserlige Embedsmænd og lignende Poster maatte anvendes betydelige Summer, for hvilke der ikke kunde præsteres Kvittering. At dette let kunde give Anledning til Misbrug, er klart; «Egennytte» var en Skjødesynd hos Tidens Embedsmænd, og R. var ingen Undtagelse fra Regelen; men han var tillige en snedig Person, som det ikke var let at komme til Livs. Allerede 2 Aar efter hans Ansættelse, da A. Harboe havde overtaget Kommandoen over Korpset, gjorde denne Indvendinger mod R.s Regnskabsførelse, og siden levede R. i uafbrudt Strid med Officererne om de dem tilkommende Afregningspenge. Efter at Sagen i Udlandet havde været behandlet af forskjellige Kommissioner, gav den efter Korpsets Hjemkomst (1709) Anledning til en langvarig og indviklet Proces, hvis Akter dog kun til Dels ere bevarede. R. synes at være sluppen med en Erstatning eller Bøde, men uden egentlig Straf. Derimod sad han lige til 1726 i Varetægtsarrest. Nogle Maaneder efter Løsladelsen blev han forvist fra Hovedstaden paa Grund af utilladelig Korrespondance med Udlandet. Han døde 28. Nov. 1728 paa Husumgaard, Brønshøj Sogn.

Rockstroh, Et dansk Korps' Hist. 1701—9 S. 116 f. 194 ff. Personalhist. Tidsskr. III, 397; 3. R. III, 215. Rørdam, Hist. Saml. og Studier I, 448.

H. W. Harbou.

Rosborg, Hans Hansen, c. 1670—1752, Godsejer, er født paa Gaarden Rosborg i Mønsted Sogn (mellem Viborg og Holstebro), som hans Forældre ejede. I sin Ungdom gik han i Viborg Latinskole. Sammen med en yngre Broder, Jacob R., overtog han Fædrenegaarden, der blev ombygget, udvidet ved tilkjøbt Gods og kaldet Rosborggaard. Efter at have været Forpagter paa Norringgaard kjøbte han i 1716 en Del Gods i Grundfør Sogn, deriblandt Harrildsmark, af hvilket han oprettede Hovedgaarden Haraldslund. Fra 1733 havde han Hovedgaarden Frisholt (nu Ormstrup) i Forpagtning og kunde i 1737 kjøbe den paa Avktion for 14000 Rdl. kontant. Aaret efter blev han tillige Ejer af Gaarden Højris i Hammerum Herred, og samtidig var han i mange Aar Skatteforpagter for flere Amter i Jylland. R.s Trættekjærhed og Pengebegjærlighed førte ham i uafladelige Processer med hans Omgivelser, og han var bekjendt som en haard Herre for sine Bønder. Han døde paa Rosborggaard 1752 (begravet 24. Jan.), 82 Aar gammel. Hans Hustru hed Helle Madsdatter.

Saml. t. jydsk Hist. og Topogr. VIII, 97 ff. *Chr. Villads Christensen.*

Rose, Christian, —1711, Poet. R.s Fødselsaar er lige saa lidt bekjendt som hans Herkomst og Fødested. Jac. Bartholin angiver Kjøbenhavn; Nyerups Gisning, at han var Nordmand, finder kun svag Støtte i hans Vers. 1695 blev han Student fra Roskilde, og 1696—97 var han Kantor ved Skolen i Odense. Som saa mange af Tidens Poeter var han fattig og forfalden og fik aldrig nogen Examen. Han døde under Pesten i Kjøbenhavn 1711 (begravet 4. April). Skjønt han saaledes døde ung, naaede han i sin Tid et vist Digterry og roses af Kjendere som Andr. Hojer og J. E. Schlegel for sin Oversættelse af Ovids Heroider: «Elskende Fyrsters og Fyrstinders Klage- og Kjærlighedsbreve» (1703), og det forudskikkede Dedikationsvers til Generalmajor Joh. Rantzau. Han deltog i Versekrigen i Anledning af Sorterups «Poetiske Skansekurv» (1709), hvori han var bleven angreben, og oversatte 1710 Kingos Morgen- og Aftensange i vexlende latinske Versemaal med Dedikation til Rostgaard, som 1739 lod disse «Odæ sacræ Kingovianæ» udgive. I øvrigt haves under R.s Navn nogle faa utrykte Lejlighedsvers, deriblandt temmelig plumpe Smædedigte, som ingenlunde hæve sig over Tidens sædvanlige Niveau.

Nyerup og Rahbek, Den dsk. Digtekunst IV, 111. 142. *J. Paludan.*

Rose, Christoffer Pauli, 1723—84, Skuespiller, fødtes 10. Okt. 1723 i Kjøbenhavn, hvor hans Forældre levede i jævne Borgerkaar; de holdt ham til Bogen, og 1744 blev han Student, snart efter (8. Avg. 1746) giftede han sig med Gertrud Lemvig — en Ungdomsforbindelse, der ikke blev ham til Lykke —, og maaske var det lige saa meget Pengetrang som Kunstnerkald, der drev ham til som en af de første at melde sig hos Thielo, da denne 1747 forberedte Skuepladsens Gjenaabning. Det være med Anledningen, som det være vil, R. viste hurtig, at han besad Gnisten, og da de danske Aktører indviede deres nye Hjem paa Kongens Nytorv, stod han i øverste Gageklasse; maaske var det ogsaa ham, der 18. Dec. 1748 fremsagde Prologen, i hvert Fald spillede han med i Aabningsstykkerne: i «Dobleren» Valerius og i «De tre Rivaler» Marquis Lisimon.

R. begyndte, som disse Roller vise, sin Theaterbane som Elsker, først i Komedien, senere i det rørende Skuespil, og gled gjennem den heroiske Tragedie lidt efter lidt over til de værdige Fædre og Anstandsrollerne. Som Lystspilelsker stod han Fuldkommenheden nær: hans Ansigt var ikke blot smukt af Form og Træk, men dets Udtryk var, takket være hans fyrige Øjne og elskværdige

Smil, ungt og lyst, hans Gang var naturlig og let, hans Holdning fri og kjæk, og hans Stemmes bløde Mandighed gav Ordene Varme og Paalidelighed. Temmelig tidlig vendte R. sig dog fra de Holbergske Leandre og andre Komedieelskere til det rørende Skuespil, hvor han i Roller som Titelrollen i «Beverley» og Tellheim i «Minna v. Barnhelm» fejrede store Triumfer ved den lykkelige Forening af Mandighed og Følsomhed, af Inderlighed og Værdighed, han besad, og han stræbte gjennem mange, det virkelige Liv aflurede Smaatræk i Minespil og Stemmeovergange at give sin Udførelse af disse Figurer en skarpere Karakteristik. Trods sin Anstand var R. udpræget borgerlig i sin Fremtræden som i sit Temperament; derfor lykkedes de egentlige Helteroller ham ikke, skjønt han havde ikke faa Betingelser for dem: han deklamerede vel hyppig smukt og klangfuldt, men lige saa hyppig stivt og monotont eller svulstig og affekteret, hans Holdning blev let, især da hans Legeme med Aarene tiltog i Fyldighed, opblæst i Steden for imponerende, og hans Ansigt magtede ikke, eftersom dets Fedme udviskede dets smaa Træk, at afspejle stærke Sindsbevægelser, og dog, trods alle sine Mangler, kunde R., naar han kom i Aande — men det skete ikke hver Aften —, illudere selv saa kritisk en Tilskuer som Rosenstand-Goiske. I den sidste Del af sit Theaterliv fandt R. i en Række myndige Fædre og kloge Verdensmænd den sanddru og naturlige Samtaletone.

R. var ikke lykkelig i sit Liv uden for Scenen, hans Hustru gjorde ham Hjemmet lidet tillokkende, og han søgte sig derfor alle Haande Erstatning uden for det — hans Levned var, efter Holbergs Ord, «en Kjæde af Uordentligheder» —, men da Prøvelsens Stund ved hans Datters Bortførelse (s. ndfr.) var inde, bestod han den som en ærekjær Mand, og Rahbek kunde derfor med god Grund sætte R.s Portræt foran sine «Breve fra en gammel Skuespiller», der sigtede til at hæve Skuespillerstanden i saa vel social som kunstnerisk Henseende.

Efter sin første Hustrus Død (Okt. 1775) ægtede R. 1779 Elisabeth Caroline Amalie Bøttger, der hyppig havde været hans Elskerinde paa Scenen, og til hvem han allerede i nogle Aar havde staaet i Forhold (om hende s. ndfr.). R., der siden 1778 havde været Instruktør mere af Navn end af Gavn, optraadte sidste Gang 23. Sept. 1784 som Melac Faeler i «De to Venner» og døde 30. Okt. s. A.; 6. Dec. s. A. gav det kongl. Theater efter Skuespillernes Initiativ en Mindefest for ham.

Rosenstand-Goiske, Kritiske Efterretn. om den danske Skueplads S. 56 ff. Overskou, Den danske Skueplads II og III. Holbergs Komedier, Jubeludg., III, 2. P. Hansen, Den danske Skueplads I. *Arthur Aumont.*

Rose, Elisabeth Cathrine Amalie, 1738—93, Skuespillerinde, fødtes 1738 (døbt 25. Sept.) i Kjøbenhavn som Datter af Guldsmed Matthias Bøttger og Else f. Lindegaard. Jfr. Bøttger, som hun hed den største Del af sin Levetid, fik, endnu ikke fyldt 14 Aar, 28. Juni 1752 sin første Fremtræden paa Scenen som Leonora i «Kilderejsen»; Publikum fandt ikke stærkt Behag hverken i hendes Person eller i hendes Spillemaade, men ved Holbergs Bevaagenhed fik hun Roller — Jfr. Materna (XII, 560) havde netop da trukket sig tilbage —, og da Jfr. Thielo snart efter (5. Febr. 1754) døde, blev Jfr. B. mere ved Begivenhedernes Sammentræf end ved sit Talent Skuepladsens Primadonna, og hun forstod, maaske ikke altid paa den elskværdigste Maade, at haandhæve denne Stilling i mange Aar: endnu saa sent som i Slutningen af 1780'erne var hun den næsthøjst gagerede Skuespillerinde, kun Eickstedts Favoritinde, Jfr. Møller (ↄ: Mad. Frydendahl), stod i saa Henseende højere. Jfr. B.s Repertoire omfattede Komedien som Tragedien, Idyllen som Parodien, hun spillede Elskerinder og Koketter, Ingenuer og Heltinder, paa Vers og paa Prosa; hun maatte have været noget nær et Geni, om hun havde kunnet magte hele dette Repertoire, og i Virkeligheden var hun kun en Brugbarhed, som Tidens Fattigdom paa Skuespillerinder gav Roller og Vanens Magt Anseelse blandt Publikum. Hun repræsenterer paa den danske Scene Fiskebensskjørt-Tragedien: hendes Anstand var kunstlet indtil Stivhed, hendes Deklamation mekanisk ved den bestandige Svingen mellem opstyltet Svulst og graadkvalt Føleri; overført til det borgerlige Skuespil og Komedien blev denne Spillemaade til Unatur, og Maniereretheden frøs Følelsen paa Skuespillerindens Læber. Medens hun saaledes ikke traf den naturlige Tone hos Elskerinden, fandt hun derimod — endnu oppe i Aarene — slaaende Udtryk for den pur unge Piges Nyfigenhed, ligesom hun med kraftige Træk tegnede den erfarne Kvindes Koketteren. I sine sidste Aar gled hun, der 28. Juli 1779 ægtede ovfr. nævnte C. P. R., ikke uden Held over i det ældre Konefag; 1. Nov. 1792 optraadte hun sidste Gang som Marquisen i «Den virkelige vise» og døde 23. Febr. 1793. I sine unge Dage havde hun, der var Veninde med Jfr. Biehl, forsøgt sig som dramatisk Forfatterinde med Femakts-Komedien «Clarice eller den forrejste Frøken», men den viste sig i scenisk som litterær

Henseende lige blottet for Talent og Smag og forsvandt efter kun 3 Forestillinger (Febr. 1772).

Rosenstand-Goiske, Kritiske Efterretn. om den danske Skueplads S. 71 ff. Overskou, Den danske Skueplads II og III. Holbergs Komedier, Jubeludg., III, 2. P. Hansen, Den danske Skueplads I. *Arthur Aumont.*

Rose, Mette Marie, o. 1745—1819, Skuespillerinde, der var en Datter af ovfr. nævnte C. P. R., debuterede i en meget ung Alder 7. Okt. 1761 som Mélite i «Den gifte Filosof» og vakte strax fortjent Opmærksomhed ikke alene ved sin store Skjønhed, men ved den Sanddruhed og Ægthed, der prægede hendes Spil; hun fik — sagtens ved sin Faders Indflydelse — hurtig et Repertoire, der omfattede saa forskjelligartede Roller som den følsomme Titelheltinde i Mme Graffignys «Cenie» og den koldblodige Flane Angélique i Molières «Jørgen Dingel». Denne saa lovende indledede Kunstnerbane afbrødes brat: 11. Marts 1765 bortførtes Jfr. R. efter Theaterforestillingens Slutning — hun havde spillet Bélise i «Vulcani Kjæp» — paa Foranstaltning af den udsvævende Grev C. C. Danneskjold-Laurvigen (IV, 182) med List og Vold til hans Palais i Bredgade, hvor han holdt hende indespærret i nogle Dage, indtil det lykkedes hendes Fader at skaffe sin Klage Ørelyd hos Kongen: Grev Danneskjold fik Befaling til ufortøvet at udlevere Jfr. R., og 10. April s. A. dekreterede Kongen, at Greven skulde udbetale saa vel Jfr. R. som hendes Fader en aarlig Understøttelse samt i det Tilfælde, at hun, der for øvrigt forvistes fra Hovedstaden i 2 Aar, indtraadte i Ægteskab, en større Udstyrssum. Jfr. R. betraadte aldrig senere Scenen, hun ægtede nogle Aar efter kongl. Kammermusikus Niels Schiørring († 1798) og døde som en agtet Borgerkone i Kjøbenhavn 20. Marts 1819 i sit 74. Aar.

Overskou, Den danske Skueplads I. Hist. Tidsskr. 3. R. IV, 278 ff. Nutiden IX, 249 f. 257 ff. *Arthur Aumont.*

v. Rosen, Sigismund Ludvig Carl, 1827—64, Officer, er født 23. Febr. 1827 i Segeberg, hvor hans Fader, Kammerherre Wilhelm Carl Ludwig v. R., var Amtmand († 17. Juli 1853); hans Moder hed Sophie f. Decher. Familien nedstammer fra en gammel Adelsslægt i Østersøprovinserne. R., som alt tidlig viste Lyst til den militære Stand, blev Kadet 1844 og Aaret efter Sekondlieutenant ved 1. Jægerkorps, hvorpaa han 1846 kom ind paa den kongl. militære Højskole. Krigen 1848 afbrød Undervisningen, og med sit Jægerkorps deltog han i Kampene ved Bov og ved Slesvig, hvor

han saaredes under Stormen paa Annettenhöhe. I 1849, da han var bleven Premierlieutenant, ansattes han som Adjudant ved Artillerikommandoen paa Als og deltog 13. April sammen med daværende Kapitajn H. A. T. Kauffmann (IX, 105) i Erobringen af 2 sachsiske Kanoner. Det følgende Aar var han som Adjudant ved Armeens Artillerikommando med i Slaget ved Isted, hvor han gjorde sig bemærket ved sin store Koldblodighed og udmærkede Blik for Fægtningsforholdene. Efter Fredslutningen kom han tilbage til Højskolen og afgik 1853 der fra som Generalstabsaspirant, gjennemgik de forskjellige Vaabens Skoler og udnævntes 1855 til Kapitajn af 2. Klasse i Generalstaben. Han udførte derpaa Rekognosceringsarbejder i Holsten, men kom allerede i 1857, da han blev Kapitajn af 1. Klasse, som Stabschef til 3. Generalkommando, hvor han endnu var, da det tyske Forbunds Tropper i Slutningen af 1863 forlangte Holsten rømmet. Kort efter udnævntes han, navnlig paa Oberst Kauffmanns Foranledning, til Souschef ved Overkommandoen, skjønt dette efter Bestemmelserne var en Stabsofficersplads. Ved sin fremragende Dygtighed viste han det berettigede i det trufne Valg; han havde saaledes megen Andel i alle Detailordninger angaaende Danevirkes og Dybbøls Forsvar og var stadig utrættelig, ikke alene under Udførelsen af sin Tjeneste i Bureauet, men ogsaa ude i Marken. Saaledes rekognoscerede han endnu Stillingen ved Dybbøl Natten imellem 17. og 18. April og kom først Kl. 8 om Morgenen der fra tilbage til Brohovedet. Kort efter fandt Stormen Sted, og han sluttede sig da til Generalmajor du Plat (XIII, 137). Umiddelbart efter at denne var bleven dødelig saaret, traf det dræbende Skud ogsaa R. Han blev ført tilbage til Nybøl, men døde 10 Timer senere.

R., som i Marts 1864 havde erholdt Majors Karakter, var 7. Juli 1853 bleven viet til Francisca Henriette Wiborg, Datter af Departementschef i Marineministeriet, Generalkrigskommissær Niels W.

Danmarks anden Kamp for Slesvig. Berlingske Tid. 26. April 1864. Vort Forsvar Nr. 217 A. *P. N. Nieuwenhuis.*

v. Rosen, Sophus Anthon Gottlieb Carl, 1819—91, Departementschef, Overpræsident, var født i Segeberg 9. Sept. 1819 og Broder til ovennævnte Major S. L. C. v. R. 1840 blev han Student i Lybek, studerede i Heidelberg 1840—42 og i Kiel 1842—44. Efter at han her var bleven juridisk Kandidat 1844, blev han s. A. Amtssekretær i Segeberg, 1845 Avskultant i Finansdeputationen i Kjøbenhavn,

1848 ansat i det slesvig-holstenske Kancelli, 1851 Chef for Sekretariatet i det slesvigske Ministerium, 1852 tillige Departementschef under samme Ministerium. 1853 deltog han sammen med Gehejmearkivaren i Tilbageleveringen af de augustenborgske Familiepapirer. 1854 blev han Overpræsident i Flensborg og var det indtil 1864. Han blev Kammerherre 1853, Kommandør af Danebrog 1867. 1867 blev han Ejer af Henriksholm ved Vedbæk. Her var han fra 1869 Sogneraadsmedlem og Medlem af Bestyrelsen for Brandforsikringsselskabet Danmark, fra 1878 Amtsraadsmedlem. I 1873—76 var han kongl. dansk Kommissær ved Udleveringen af Hertugdømmernes Arkivsager. Fra 1876 indtil sin Død, 7. Dec. 1891, repræsenterede han Lyngbykredsen i Folketinget. Saa vel i Amtsraadet som i Sogneraadet øvede han stor Indflydelse ved sin administrative Dygtighed og grundige Indsigt i alle kommunale Anliggender, og skjønt han kun sjælden tog Ordet i Folketinget, var det dog ogsaa her almindelig erkjendt, at han var en indsigtsfuld og støt Personlighed. — Han ægtede i 1863 Marianne Elise Nicoline Catharina Ræder, Datter af Generallieutenant Joh. Phil. Thom. R.

Wulff, Den danske Rigsdag S. 276 f. *C. Christensen.*

v. Rosen, Wilhelm Sophus Andreas, 1820—66, Læge, var en Søn af Overførster i Holsten, Kammer-, Forst- og Jagtjunker Conrad Adam Johann v. R. og Birgitte Catharina f. de Fisker og fødtes i Pløen 15. Maj 1820. Han blev 1836 Student ved Sorø Akademi, studerede derpaa Lægevidenskab ved Universitetet og gav allerede som ung Student Vidnesbyrd om gode litterære Evner ved et velskrevet, udførligt Indlæg om Sorø Akademis Mangler i «Fædrelandet» (1842). Denne Egenskab viste han sig snart efter i Besiddelse af paa et større Omraade, da han, efter i nogle Aar at have været Kandidat paa Almindeligt Hospital og i 1844 at have taget Lægeexamen, som 1. Underlæge deltog i «Galatheas» Jordomsejling (1845—47) og blev Steen Billes tilforordnede Medhjælper ved Udarbejdelsen af den omfattende Rejseberetning, hvilken R. end videre udgav forkortet i tysk Oversættelse (1852) og i selvstændig Bearbejdelse paa Dansk (1853). Under Krigen 1848—50 fungerede han som Overskibslæge og overtog 1851 efter Hjaltelin Posten som Læge ved Klampenborg Vandkur-, Brønd- og Søbadeanstalt. Hans noget stridbare Temperament, der allerede 1853 indviklede ham i en heftig Strid med Taarbæks Fiskere i Anledning af Kvaksalverkure mod Koleraen, beredte ham i denne hans nye Stilling mange Vanskelig-

heder med Aktieselskabet, navnlig da Anstalten ikke kunde trives og give Overskud; en kort Tid var han selv Formand i Bestyrelsen, men 1859 fratraadte han hele sin Stilling ved Anstalten og kom samtidig i Proces med Aktieselskabet. S. A. erhvervede han sig Doktorgraden ved en overordentlig dygtig og indholdsrig Afhandling: «Om Afkommet af syfilitiske og om Genesen af den medfødte Syfilis; med en Indledning om Begrebet Syfilis». En kort Tid virkede han som privat praktiserende Læge i Kjøbenhavn og i Taarbæk, indtil han 1861 blev Distriktslæge i Kjøbenhavn.

Ved denne Tid havde han imidlertid som ivrig Helstatsmand kastet sig ind i Politikken, og 1861 stillede han sig og valgtes til Folketingsmand i Lyngby. I 3 Sessioner sad han nu i Tinget, hvor han først søgte at danne en Gruppe «uafhængige», men efterhaanden sluttede sig til det Tscherningske Venstre og optraadte med voxende Heftighed mod den national-liberale Ejderpolitik. 1864 opnaaede han ikke Gjenvalg, men kom 1865 ind i Rigsraadets Folketing, valgt for Sorø, og fortsatte for øvrigt Kampen mod National-Liberalismen i Bladartikler og Brochurer, hvorfor han ogsaa sattes i Band af den herskende kjøbenhavnske Presse. 1864 blev han saa stærkt injurieret i «Dagbladet», at han anlagde Sag mod Redaktøren. 1864 udgav han anonymt i Wien et tysk Skrift: «Die schleswig-holsteinische u. die dänisch-deutsche Frage», hvori han hævder Danmarks Ret, men samtidig fremsætter de heftigste Angreb paa det Hallske Ministerium. 1863 udgav han et lille historisk orienterende Skrift: «Grækenland siden dets Befrielse og Prins Vilhelm som Grækernes Konge». I disse Kampaar blev hans Helbred mere og mere nedbrudt af en Lungelidelse, og i en haabløs sygelig og i det hele desolat Tilstand modtog han 1866 Udnævnelse til Hospitals- og Arresthuslæge paa St. Croix og Fattiglæge i Christianssted. 6 Uger efter hans Ankomst til Vestindien indtraf hans Død, 17. Juli 1866.

1861 havde han ægtet Marie Cathinka Emma Fabricius, Datter af Oberstlieutenant Christoph Heinrich Ditlev F. og født i Athen 20. Febr. 1837. Efter sin Mands Død kastede hun sig i Wien over Sygeplejen baade praktisk og litterært, støttet af Professor Billroth, virkede ved Lasaretter under den russisk-tyrkiske Krig og har senere haft Ansættelse ved civile Hospitaler i Orienten. 1883 udgav hun i Kjøbenhavn en varmt skreven Brochure om Børneopdragelse.

Smith og Bladt, Den danske Lægestand, 4. Udg. Erslew, Forf. Lex. Ugeskr. f. Læger 3. R. II, 159. Hosp.-Tid. IX, 148. Skizzer af Folkethingets Medlemmer (1863) S. 81. Fædrelandet 1866, Nr. 191. *Jul. Petersen.*

Rosenberg, Carl Frederik Vilhelm Mathildus, 1829—85, Litteraturhistoriker, var født i Skanderborg 2. Jan. 1829. Faderen var Major i Vejkorpset Gottfried R., Moderen Sophie Christine Elisabeth f. Dahlén, Datter af Solodanser og Bogtrykker C. D. (IV, 142). Efter at have nydt privat Undervisning besøgte R. i 2 Aar Latinskolen i Viborg, hvis begavede Rektor, F. C. Olsen, bidrog til at vække hans litterære Sans. 1846 blev han Student og 1854 juridisk Kandidat; kort efter ansat i Kultusministeriet, hvor han efterhaanden avancerede til Fuldmægtig (1863). Men hans Interesser gik i æsthetisk Retning; 1850 besvarede han Universitetets Prisspørgsmaal om Digteren Bellmans poetiske Ejendommelighed, udgav 1860 en «Illustreret Verdenshistorie» med særlig Vægt paa den indre og Kulturens Historie og tog 1861 Doktorgraden med en Afhandling om Rolandskvadet. At han ogsaa besad digterisk, navnlig metrisk, Evne viste han i de her indlagte rhytmiske Oversættelser saa vel som i det tragiske Sangspil «Andvares Ring» (1862), der dramatiserer Vølsungsagnet i antikiserende Stil, og endnu 1875 i Digtet «Sjælenes Ø», som behandler et indiansk Sagn med ejendommelig Benyttelse af Bogstavrim. I Schouws «Dansk Tidsskrift», Steenstrups «Dansk Maanedsskrift», «Nord. Universitets-Tidsskrift» osv. skrev han en Mængde dygtige Anmeldelser og Afhandlinger om skandinavisk og fremmed Litteratur: Folkevisen, Digterne Kaalund og Chr. Winther, v. Braun, Leopold, Gustav III og det svenske Akademi, Klaus Groth, hvis Fortællinger han ogsaa oversatte.

Tidlig stærkt greben af Tidens frisindede og nationale Rørelser, Polens Rejsning 1863 osv., kastede R. sig ivrig ind i Dagens Strid med Piecer og Bladartikler om Arvesagen og det slesvig-holstenske Spørgsmaal, oftest i oppositionel Aand, hvilket førte til, at han i 1866 maatte opgive sin Plads i Ministeriet, hvad der dog næppe var ham noget stort Offer. Han kunde nu helt vie sig til litterær Virksomhed, dels som Medarbejder af «Fædrelandet», 1869—72 som Redaktør af det patriotisk-skandinaviske Organ «Heimdal» og 1873—74 som Redaktør af «Dansk Ugeblad», dels siden 1871 i en Række Smaaskrifter for Folkeoplysningsselskabet: «Træk af Livet paa Island i Fristatstiden» (1871), «Internationale» (1872), «Danmark i 1848» (1873), «Gustav Adolf» (1879) og Folkeudgaven af P. Palladius' Visitatsbog (1884).

R. var en sjælden idealt anlagt og enthusiastisk Natur, der helt gik op i de Ideer, han omfattede med en Begejstring, som kunde udarte til Hidsighed og Ensidighed, men som altid var ærlig

og uden Bagtanke. Hans glødende Frisind følte sig imidlertid skuffet ved den politiske Udvikling her hjemme; han blev efterhaanden en bestemt Modstander af Venstre, hvis Forbund med hans nærmeste Meningsfæller, Grundtvigianerne, han betegnede som «Alliancen mellem Aand og Uaand». 1872 stillede han sig forgjæves mod Venstres Kandidat i Ribe. Desto ivrigere samlede han sit Arbejde i national Retning, virkede i 1863 for Indførelse af Oldnordisk i Skolerne, hilste senere Forsvarsbevægelsen med Glæde og kæmpede navnlig udholdende for den skandinaviske Tanke, hvori han saa den bedste Garanti for Danmarks Fremtid. I 1863 tilbragte han 1/2 Aar i Sverige og Norge; 1871 besøgte han Island under Tusendaarsfesten, og faa have virket mere end han til at fremme indbyrdes Kjendskab mellem Nordens Folk og vække Kjærlighed til nordisk Aand. Denne Følelse præger næsten alle hans Skrifter, selv dem, der dreje sig om fremmed Litteratur, og giver dem ofte en ejendommelig varm Tone, men kan ogsaa gjøre R.s videnskabelige Syn begrænset. Saaledes hvile hans Undersøgelser om Rolandskvadet helt igjennem paa den nu opgivne Theori om Normannernes overvejende Indflydelse paa fransk Middelaldersdigtning.

R.s Hovedværk er den Fremstilling af «Nordboernes Aandsliv fra Oldtiden til vore Dage», hvorpaa han arbejdede fra 1878, uden ved sin Død at være naaet længere end noget ind i det 17. Aarhundrede (3 Bind). Som sammenlignende nordisk Litteratur- og Kulturhistorie, støttet paa omfattende Førstehaandsstudier, er dette Værk enestaaende i Bogverdenen; men ogsaa her fæster R. saa udelukkende sin Opmærksomhed paa den nordiske Aands Selvudvikling, at han bevidst eller ubevidst overser mange af de Traade, der knytte den til Evropas Kultur. Ogsaa til ældre nordisk Metrik har R. ydet smukke Bidrag i «Nord. Univ.-Tidsskrift» og Letterstedtske Tidsskrift. 1884 blev han ansat ved Universitetet som Docent i dansk Litteratur, men ramtes snart efter af en Sygdom, som bortrev ham 3. Dec. 1885.

R. ægtede 1. (9. Okt. 1857) Ane Louise Plum (f. 1833 † 1874), Datter af Præsten P. A. P. i Spjellerup; 2. (18. Maj 1877) Marie Sophie Jacobe Nissen, f. Bindesbøll (f. 1832 † 1895), Datter af Justitsraad, Amtsforvalter B. i Skanderborg.

Universitetsprogr. 1861. Illustr. Tid. Dec. 1885. *J. Paludan.*

Rosenberg, Frands Nielsen, 1593—1658, Biskop, er født 8. Jan. 1593 i Aalborg og Søn af Kjøbmand Niels Jensen R. Mode-

ren hed Karen Thøgersdatter. Han blev Student fra Aalborg 1612. Senere rejste han udenlands og studerede i Wittenberg 1616—18. 1623 tog han Magistergraden i Kjøbenhavn, og 1624—26 holdt han fysiske Øvelser for de studerende, uden dog at have nogen fast Ansættelse ved Universitetet. Han blev o. 1627 Professor i Fysik og Mathematik ved Lunds Gymnasium og udnævntes 1628 tillige til øverste Kapellan ved Domkirken i Lund og Præst i Bjellerup. 1639 nævnes han som Professor i Ethik. 1642 blev han Biskop i Viborg, sad 1643 i den gejstlige Kommission, der dømte Præsten Jørgen Friis (V, 437) fra hans Embede for Vranglære, og deltog 1648 i Kongevalget i Kjøbenhavn, hvor han blev indstævnet af Corfits Ulfeldt, fordi han havde fornærmet Kirstine Munk, i det han i en Ligprædiken havde udeladt hendes Titel som Grevinde af Slesvig. 1650 deltog han med Landets øvrige Bisper i Prins Christians Hylding. Samtidig hermed vare de indkaldte til en Forhandling om en ny Undervisningsplan for Latinskolerne. Men de nyttede tillige Lejligheden til at indgive et Forslag om, at der skulde oprettes Almueskoler overalt i Sognene, hvor de endnu ikke fandtes, og at Præsterne skulde have Tilsyn med dem. Forslaget blev ogsaa taget til Følge i en senere Forordning. R. døde 10. Nov. 1658, som det siges af Sorg over de Ulykker, der ramte Landet under Svenskekrigen. Han ægtede 1. Anne Hansdatter, Datter af Kannik Hans Ottesen i Lund; 2. (17. Nov. 1644) Anne (Grum eller) Aastrup, Datter af Biskop Poul Mortensen A. i Lund (I, 31). R. udgav en Række Disputatser af theologisk og fysisk Indhold og 6 Ligprædikener.

Rietz, Skånska skolväsendets hist. S. 293 ff. *S. M. Gjellerup.*

Rosenberg, Georg Erdmann, 1739—88, Arkitekt, fødtes i Kiel, men skal efter en Familietradition nedstamme fra Polen. Hans Fader var Murmester, og han selv har rimeligvis lært det samme Haandværk; efter at være kommet til Kjøbenhavn besøgte han Kunstakademiets Bygningsskole og vandt efterhaanden alle dets Medailler, den store Guldmedaille 1761. 1763—65 var han Lærer ved Akademiet, hvorefter han med offentlig Understøttelse foretog en 6aarig Studierejse i Udlandet. Efter sin Hjemkomst blev han Stadsbygmester i Kjøbenhavn samt agreeret ved Akademiet, hvorimod det aldrig lykkedes ham at faa sit Medlemsarbejde færdigt. Efter Sagnet har han bygget forskjellige anselige Bygninger i Kjøbenhavn samt Kokkedal ved Rungsted; for øvrigt kjender man saa godt som

intet til hans arkitektoniske Virksomhed. Han har udført 8 Raderinger, derimellem Jardins Udkast til Marmorkirken 1762. Han døde ugift 6. Dec. 1788.

Weilbach, Nyt Kunstnerlex. *Erik Schiødte.*

Rosenberg, Peter Andreas, f. 1858, Forfatter. Han er født 28. Juli 1858 i Kjøbenhavn som Søn af ovennævnte Dr. Carl F. V. M. R. 1875 dimitteredes han fra Sorø Akademi og studerede først Naturvidenskab, senere Religionsfilosofi, i hvilket sidste Fag han 1884 tog Magisterkonferens. I Løbet af de følgende Aar virkede han som Lærer, navnlig ved Latinskolen i Birkerød, og benyttede hovedsagelig sin Fritid her til at skaffe sig et indgaaende Kjendskab til Verdenslitteraturens ypperste Digtere. Allerede 1876 var han imidlertid bleven vakt til kunstnerisk Bevidsthed ved Opførelsen af Rudolf Schmidts «Den forvandlede Konge», der gjorde et uforglemmeligt Indtryk paa ham, og efter at have debuteret som Forfatter med Bogen «Af et Digterliv» (1881), der gik temmelig upaaagtet hen, skrev han det 1883 paa det kongl. Theater opførte Enakts-Lystspil «Fantomer» og begyndte hermed den Virksomhed for Scenen, hvortil han saa vel fra fædrene som fra mødrene Side medbragte Slægtens Traditioner. Efterhaanden fremkom Skuespillene «Hjarne» (1883), «Klytemnestra» (1889), «Under Ideens Banner» (1891), «Henning Tondorf» (1894) og «Dønvig Præstegaard» (1899), alle opførte paa Dagmartheatret, til hvilket han fra 1890 har været knyttet som Sceneinstruktør. 1898 udgav han sin længe forberedte og om lige saa megen Kjærlighed til Opgaven som om fin, dyb Forstaaelse vidnende Bog om Søren Kierkegaard. R. har, navnlig til Dagmartheatret, leveret o. 30 Oversættelser og Bearbejdelser af Skuespil, blandt hvilke Calderons «Dommeren i Zalamea», Aristophanes' «Lysistrate», Goethes «Gøtz v. Berlichingen», Kleists «Pigen fra Heilbronn», Edmond Rostands «Cyrano de Bergerac» og «Vasantasena». Ogsaa i Egenskab af meget skattet Oplæser har han udfoldet en stor Virksomhed rundt omkring i hele Landet, og i god Overensstemmelse med den Kjærlighed til den «store» Stil, som er gjennemgaaende i hans originale Produktion og i Valget af de Værker, han har ført frem i Oversættelser, har han som Oplæser bestandig søgt at vække Tilhørernes Interesse for Verdenslitteraturens «klassiske» Skuespildigtning. — 1885 ægtede han Catharina Wegmann; dette Ægteskab opløstes 1891, og 1895 ægtede han

Skuespillerinden Agnes Elisabeth Horneman (f. 26. Marts 1869), Datter af Komponisten C. F. Emil H. (VIII, 87). *Sophus Bauditz.*

Rosenberg, Vilhelm, f. 1862, Musiker, Søn af ovennævnte Dr. Carl F. V. M. R. Født i Kjøbenhavn 20. Avg. 1862 fik han i Sorø sin første Musikundervisning af Erik Siboni, blev Student her fra 1881 og studerede Medicin i 2 Aar. N. W. Gade, der havde set nogle af hans Kompositioner, raadede ham til at lægge sig efter Musikken; han gjennemgik Musikkonservatoriet fra 1884 i 2 Aar og ernærede sig derpaa som Musiklærer. Fra 1889 var han i 2 Aar Musikdirigent ved Dagmartheatret, og hans første større Debut her var Ledelsen af C. F. E. Hornemans (VIII, 89) Musik til Drachmanns «Esther», en for en ung, urutineret Dirigent ret vanskelig Opgave, men som han med sin store Energi klarede saa godt, at Horneman s. A. antog ham som Lærer i Theori ved sit Musikinstitut, i hvilken Stilling han endnu virker. For Dagmartheatret komponerede R. bl. a. Musikken til Broderen P. A. R.s Drama «Klytemnestra» (1889) og en karakteristisk ledsagende Musik til «En Sjæl efter Døden», opført ved Mindefesten for Heiberg 1891; end videre har han udgivet flere Hæfter Duetter og Romancer, og en lille Suite for Orkester er spillet i Tivoli 1894. For Sangforeningen «Ydun» har han været Dirigent fra 1892. 1886 havde han ægtet Charlotte Amalie Mourier, Søster til Højesteretsassessor P. P. F. M. (XI, 499); efter at dette Ægteskab var ophævet, ægtede han 1898 den begavede Sangerinde Julie Gundestrup (f. 1871), Datter af Boghandler Thorvald G. i Odense og Jenny f. Eilskov.

S. A. E. Hagen.

Rosencreutz, Hans Hansen, o. 1644—1707, Finansdeputeret. H. H. tjente hos Hr. Knud Ulfeldt til Svendstrup i Skaane og deltog i Krigen 1657—60 saa vel i Skaane som i Sjælland og Fyn, kom siden i Tjeneste hos Skatmester Holger Vind, paa hvis Anbefaling han o. 1669 blev Registrator i Skatkammerkollegiet, hvor han 1670 steg til Renteskriver. 1677 blev han Kommissarius og Bogholder i Norge, et Par Aar efter Landkommissarius søndenfjælds og 1682 Overkrigskommissarius i Norge, hvormed han 1689 tillige forenede Embedet som Bergraad ved det søndenfjældske Overbergamt. 1686 fik han Vaabenbrev med Tilnavnet *Rosencreutz* og 1690 Justitsraads Titel. Men ved Aar 1692 maa han være falden i Unaade, thi han fjærnedes fra sine Embeder og levede nu som Privatmand Resten af Christian V's Regeringstid. Snart efter Tron-

skiftet blev han, i Jan. 1700, Deputeret ved Finanserne med Etatsraads Titel og fik s. A. Sæde i Slotsloven under Kongens Fraværelse. I Jan. 1707 maatte han paa Grund af Sygdom tage sin Afsked — uden at faa det hvide Baand, som han højlig ønskede — og døde et Aar efter, 15. Febr. 1708. Et Vidnesbyrd om hans grundige Kjendskab til Norge er den Relation om Rigets Tilstand, som han 1699 efter Befaling aflagde til Kong Frederik IV. R. ægtede 1. Juni 1671 Elisabeth Evertsdatter (f. ved Güstrow i Meklenborg 24. Juni 1637, † i Kjøbenhavn 3. April 1718). Med hende levede han i barnløst og ikke lykkeligt Ægteskab.

Personalhist. Tidsskr. 4. R. II. *G. L. Wad.*

Rosencrone, Edvard Londeman, 1680—1749, Lektor, Stamhusbesidder, fødtes 5. Juli 1680 paa Island, hvor Faderen, Hans Villumsen Londeman, der døde som Tolder i Præstø, da var Sysselmand. Moderen, Guðríður Markúsdatter, var Søsterdatter af Torfæus. 9 Aar gammel kom han i sin Farbroder Amtsskriver Gert Villumsen L.s Hus, blev 1695 sat i Kjøbenhavns Skole, hvorfra han deponerede 1698, blev Baccalaureus 1699. Han blev Hører ved Kjøbenhavns Skoles 5. Lektie og leverede som saadan nogle latinske Lykønskningsvers ved forskjellige Lejligheder til Rostgaard og Biskop Bornemann samt et Sørgedigt og Trøstebrev til sin ovennævnte Plejefader, da han var bleven Enkemand. Noget yderligere fra hans Haand findes ikke, men dette er nok til at vise ham som en Theolog af den gamle orthodoxe Skole, der skriver elegant Latin og smigrer sine Velyndere dygtig. Han fik ogsaa sin Løn, i det han 1706 blev Sognepræst til Skelund, i hvilken Stilling han tog Magistergraden 1706. Efter hans egne Udtalelser maa han her have haft Tilbud om Skalholts Bispestol, men efter Rostgaards Tilskyndelse afslaaet det. Efter dette antog han, at en Bispestol i Danmark eller Norge ikke vilde være uopnaaelig, men han ventede og samlede sig Formue. Omsider meldte han sig hos Rostgaard som Ansøger til Viborg og Bergens Bispestole og befæstede sin Stilling ved at udbede sig af sin Velynder en — Brud. Han kom for sent, og hans Brev fandt Rostgaard i Fængsel. Han var imidlertid bleven Provst 1724 og blev 1727 Professor i Filosofi ved Universitetet. Her blev han dog ikke længe, da han 1732 blev Lektor i Bergen og s. A. Konsistorialraad. 1734 fik han Titel af Højesteretsassessor og 1735 af Biskop. Han beskyldes af samtidige for Gjerrighed, og sikkert er det, at han, allerede da han fremstillede

sig for Rostgaard som Frier, havde lagt sig til en ikke ringe Formue. Siden kjøbte han Nøragergaard, men har aldrig ejet Børglumkloster. 1745 kom han ved Kjøb i Besiddelse af Baroniet Rosendal i Bergens Stift. Han blev nu adlet 29. Jan. 1749, fik sig tillagt Navnet *Rosencrone* og fik Rosendals Gods oprettet til Stamhus 9. Sept., 7 Dage før hans Død, 16. Sept. 1749. Skulde hans Descendenter uddø, tilfalder det Norges Universitet. — Gift 1. med Marie Christine f. Wieland, Datter af Peder W., islandsk Kjøbmand, og Margrethe Dobbelsteen; 2. (15. Febr. 1737) med Anna Christine f. Nyegaard (f. 7. Febr. 1711 † 7. April 1743), Enke efter Biskop Marcus Müller (XI, 593).

Nicolaysen, Norske Stiftelser I, 408 ff. Lampe, Bergens Stifts Biskoper og Prester I, 281. Hundrup, Lærerstanden ved Metropolitanskolen S. 113 ff.

D. Thrap.

Rosencrone, Marcus Gerhard Greve, 1738—1811, Statsminister, Søn af foregaaende i hans 2. Ægteskab, var født i Bergen 25. Maj 1738 og opdroges efter sin Faders Død hos sin Halvbroder Konferensraad Christopher R. paa Nøragergaard i Jylland, hvorfra han 1754 sendtes til Sorø Akademi. Efter et 3aarigt Ophold her under Sneedorffs, Schyttes og flere udmærkede Læreres Vejledning uddannede han sig privat og fortsatte sine Studier under en Udenlandsrejse 1759—62. Længst var hans Ophold i Lausanne, som den Gang var meget søgt af Udlændinger, der ønskede en højere Uddannelse. Ved sin Hjemkomst fik R., der 1761 var udnævnt til Hofjunker, Sæde i tyske Kancelli, hvor han vandt den ældre Bernstorffs Bevaagenhed. 1766 sendtes han som Legationssekretær til Sachsen og 1767 til Stockholm, hvor han i et Aar under vanskelige Forhold fungerede som Chargé d'affaires. Tilbagekaldt efter eget Ønske 1772 udnævntes han 1773 til Kammerherre og Gesandt i Dresden, hvorfra han 1777 forflyttedes til Berlin; 1778 fik han Danebrogsordenen. Fra denne Post kaldtes R. 1780 hjem for at overtage det ved A. P. Bernstorffs Afskedigelse ledigblevne Embede som Minister for det udenlandske Departement; samtidig blev han Gehejmeraad. Imidlertid var R., der efter sin Fader besad det af denne ved Kjøb erhvervede Rosenkrantzske Baroni Rosendal i Norge som et Stamhus, 1773 bleven optagen i friherrelig Stand; 1779 erhvervede han for sit Stamhus, paa hvilket han i Følge kongeligt Skjøde af 1725 udøvede alle friherrelige Rettigheder, Titel af Baroni, uden at det dog atter blev et Len, og 1783 optoges han i grevelig Stand. Ved sin Broders Død 1774 arvede han dennes

betydelige Midler, og 1770 kjøbte han Børglumkloster, som han ejede til 1801. R. havde 28. Juni 1773 ægtet H. Hielmstiernes (VII, 464) eneste Datter, Agnete Marie (f. 21. Juli 1752), med hvem han levede i et lykkeligt, men barnløst Ægteskab.

At R. blev valgt til Udenrigsminister, skyldtes efter Sigende den preussiske Konges Anbefaling eller, som nogle vilde vide, den preussiske Dronning, med hvem R. og Gemalinde vare meget intime. Hvorledes dette nu end forholder sig, saa passede han fortræffelig baade til Dronning Juliane Marie og til Guldberg, der fandt ham ganske efter sit System. Han naaede da ogsaa gradvis større Indflydelse; 1782 fik han Udnævnelse som Statsminister, dog med Fritagelse for at bivaane Statsraadet i de indenlandske Sager, blev kort efter Direktør for Skatkammeret og Medlem af den extraordinære Finanskommission, 1783 Medlem af Overbankdirektionen og fik endelig 1784 Rang med de øvrige Medlemmer af Statsraadet. Men 8 Dage efter, da Kronprinsen tog Regeringens Ledelse i sin Haand og kaldte Bernstorff tilbage, delte han Skæbne med Guldberg og blev afskediget med 2500 Rdl. i Pension, hvorefter han for en Tid forlod Hovedstaden; Bernstorff kunde atter flytte ind i sit eget Palais (Kong Georgs), som R. havde lejet af ham 1780.

R. traadte senere ikke ind i Statens Tjeneste, men helligede Resten af sit Liv til at dyrke de Studier, især i Historie, Statsvidenskab og Filosofi, hvortil han under sin fortrinlige Uddannelse havde lagt en god Grundvold. Han var vel ikke nogen særdeles begavet Mand; men hans ædle Hjærte og sjældne Samvittighedsfuldhed vandt ham almindelig Højagtelse. I hans gjæstfri Hjem — om Sommeren et Landsted i Frederiksberg Allé — samledes baade lærde og Kunstnere, og han søgte en Glæde i at støtte talentfulde Videnskabsmænd. Sin Svigerfaders kostbare Samling af danske Bøger (s. VII, 467) skjænkede han 1807, nærmest paa L. Engelstofts Tilskyndelse, til det store kongl. Bibliothek, og det med dette forbundne saakaldte Musæum tilsagde han 1809 en betydelig Pengehjælp. Saa vel det danske som det norske Videnskabernes Selskab hædrede ham ved at optage ham som Æresmedlem, og Kongen overrakte ham paa sin Fødselsdag 1809 Elefantordenen. Inden sin Død, 5. Dec. 1811, havde R. og hans fortræffelige Hustru, der overlevede ham til 3. Sept. 1838, truffet Bestemmelse om Oprettelsen af den grevelige Hielmstierne-Rosencroneske Stiftelse, der har til Hovedøjemed at lindre uforskyldt Trang, bidrage til lykkelige Ægteskabers Formerelse i Næringsstanden, understøtte fremstræ-

bende, uformuende Ungdom, udbrede Kultur og Videnskabelighed samt opmuntre Talenters heldige Udvikling. Stiftelsen, der virker med en Kapital af o. 2200000 Kr., kommer saa vel Danmark som Norge til gode.

M. G. Greve af Rosencrones Minde (1812). Høst, Clio I, 2, 41 ff. Dsk. Lit. Tid. 1811, Nr. 44. Manthey, Ridderes Levnetsløb 1809—17 S. 32 f. Saml. t. d. norske Folks Sprog og Hist. VI, 230 ff. Hist. Tidsskr. 5. R. II.

G. L. Wad.

Rosendal, Hans, f. 1839, Skolemand, er Søn af Gaardejer Peter R. og Christiane Magdalene f. Erichsen. Han er født 4. Sept. 1839 i Nørre Kollemorten, Nykirke Sogn, Vejle Amt. 1858 blev han dimitteret fra Jelling Seminarium, stærkt paavirket af Forstander H. J. M. Svendsen. Efter at have været Huslærer i Østbirk Præstegaard blev han Lærer ved Grundtvigs Højskole paa Marienlyst 1859—60 og derpaa ved Vejle Borgerskole til 1867. S. A. oprettede han Folkehøjskolen i Vinding ved Vejle og var Forstander for denne til 1892. De sidste 5 Aar underviste R. tillige i Vejle Latinskoles øverste Klasser. Siden 1892 er han Forstander for Grundtvigs Højskole, efter 1890 i Lyngby, og har fra 1895 ledet det Universitetskursus for Højskolelærere, der oprettedes s. A. Han er Medlem af Bestyrelsen for den grundtvigske Salmefond og for «Kirkeligt Samfund af 1898», ligeledes af «Dansk Skoleforenings» Bestyrelse. R. er en skattet Foredragsholder om historiske og litterære Æmner, især saadanne, som berøre Højskolegjerningen, og har jævnlig leveret Tidsskriftsartikler af lignende Indhold. I 1894, Højskolens Jubilæumsaar, udgav han «Nogle Bidrag til Rødding Højskoles Historie» og det historisk-statistiske Arbejde «Danmarks Folkehøjskoler og Landbrugsskoler 1844—94». Ægtede 1. (21. Marts 1861) Augusta Ravn († 23. Marts 1873), Datter af Gaardejer H. A. R., Hornumkjær ved Horsens, og 2. (4. Sept. 1874) Anna Katrine Christensen, Datter af Gaardejer H. C., Duebjærg ved Flensborg. *Joakim Larsen.*

Rosenfeld, Leopold, f. 1849, Komponist og Sanglærer. Han er født i Kjøbenhavn 21. Juli 1849 og er Søn af Kantor ved Synagogen Isidor R. († 15. Nov. 1880) og Helene f. Nathan († 16. Jan. 1883). Bestemt af Faderen til Handelen tilbragte L. R. 6 Aar ved denne, indtil han endelig fik Lov af sin Fader til at kaste sig over Musikken, gjennemgik Musikkonservatoriet fra 1872 i 3 Aar og flittig lagde sig efter Komposition. Foruden nogle Klaverhæfter m. m. har

han udgivet en Mængde Sangmusik (o. 30 Hæfter), navnlig Romancer, omtrent Halvdelen med danske, den anden Halvdel med tyske Texter, og nogle Koncertstykker, hvoraf «Henrik og Else», opført i Koncertforeningen 1885 og udgivet af Samfundet til Udgivelse af dansk Musik, vakte særlig Opmærksomhed. I de senere Aar er hans Kompositionsvirksomhed trængt noget tilbage af hans Interesse for Sangundervisning; foruden flere Bladartikler herom har han skrevet en lille Piece «Om Textsang» (1887) og har uddannet en Mængde Sangelever. 1881 rejste han i Udlandet paa det Anckerske Legat og fik 1889 Titel af Professor.

Schytte, Musiklex. *S. A. E. Hagen.*

Rosengaard, Christoffer, —1593, til Herlufstrup, var en Søn af Jens R. til Hagerup († 1561) og Margrethe Arenfeldt og en Brodersøn af nedennævnte Claus R. Efter først at have tjent Kongen som «Dreng» (Page) blev han (vistnok 1567) Hofjunker, hvad han vedblev at være i o. 18 Aar, meget længer, end det ellers da var Skik og Brug. I denne Egenskab sendtes han 1575 til Stockholm med et Brev fra Kongen. S. A. fik han en lille Forlening paa Laaland, Meltoftegaard, som 1588 ombyttedes med o. 30 Gaarde i Ringsted Herred; 1581 forlenedes han med Ide og Marker Skibreder i Norge, som han 1585 fik Livsbrev paa; 1585—88 var han Lensmand paa Kjøbenhavns Slot, 1588—93 paa Enkedronningens Livgeding Ravnsborg og det dermed forenede Halsted Kloster. Ligesom han ved sine Forleninger nærmest var knyttet til Sjælland og Laaland, saaledes laa hans Besiddelser ogsaa der. Han skrev sig først til Aastofte i Ods Herred og Gundetved, Arenfeldternes Gaard i Løve Herred; men o. 1586 oprettede han Herregaarden Herlufstrup i Bjeverskov Herred, hvis Jordtilliggende han senere forøgede. I Kjøbenhavn og Kjøge ejede han Gaarde. Allerede 17. Maj 1593 døde han imidlertid, ugift, paa sit nye Herresæde som Slægtens sidste Mand, hvorfor han fik Sværd og Vaaben med i Kisten.

A. Petersen, Vallø og Omegn. *C. F. Bricka.*

Rosengaard, Claus, —1570, til Taagerød, en Søn af Tetz Jensen R. og Alhed Urne, var oprindelig bestemt for den gejstlige Vej og skal allerede 1516, i en meget ung Alder, have været Kannik i Roskilde. Han var Magister og beklædte 1526—28 Stillingen som Rektor ved det for øvrigt hensygnende Universitet, en Stilling,

som han vel nærmest skyldte den Omstændighed, at han havde Sjællands Biskop, Universitetets Kansler, den formaaende Lage Urne, til Morbroder. Han synes stadig at have ført et meget tilbagetrukket Liv og døde 17. April 1570 paa sin Gaard Taagerød (i Sjælland), overlevet af sin Hustru, Margrethe Skave († 3. Febr. 1593), en Datter af Mourids S. til Eskildstrup. De havde en Datter, Alhed, gift med Hartvig Høcken (VIII, 217). Efter hans Død klagedes over, at han efterlod sin Kannikeresidens i Roskilde i en meget forfalden Stand. *C. F. Bricka.*

Rosengaard, Tetz, —1476, Kongens Kansler, var en Søn af Tetz R. af Kværkeby i Ringsted Herred. Han nævnes som Kannik i Roskilde 1442 og som Ærkedegn sammesteds fra 1451 lige til sin Død, der indtraf 1476. Som Kongens Kansler forekommer han 1455—57 og har i denne Stilling, saa vidt det kan ses, ledsaget Christian I til et Møde i Rostock 1456, hvor der førtes Forhandlinger med forskjellige nordtyske Fyrster og en Del Hansestæder. Stort mere vides ikke om hans Virksomhed som Kansler, der jo ogsaa kun var af kort Varighed; nogle flere Oplysninger foreligge derimod om ham som Ærkedegn. Han synes at have været en kraftig Natur, der har staaet fast paa Ærkedegnedømmets Rettigheder, naar nogen traadte dem for nær. Man finder ham saaledes i Retstrætte med en Adelsmand, som han satte i Band; og med sin egen foresatte, Roskildebispen Oluf Daa, havde han et skarpt Sammenstød, i det de ikke kunde enes om Grænserne mellem Ærkedegnens og Bispens Jurisdiktion. T. R. æskede endogsaa Ærkebispens Dom i denne Strid, hvis endelige Udfald dog uheldigvis ikke kjendes. Maaske er Sagen falden bort ved Oluf Daas Død 1461; i alt Fald synes T. R. under hans Efterfølger en Tid lang at have haft Styrelsen af Bispelenet Selsø, hvad der jo tyder paa et venskabeligt Forhold mellem Bisp og Ærkedegn. Derimod hører man i 1468, at Paven paatænkte at lade ham afsætte, fordi han havde lagt voldelig Haand paa en Præst; men T. R. forekommer dog i den følgende Tid fremdeles som Ærkedegn, hvad enten han nu har forstaaet at rense sig for Beskyldningen, eller Grunden har været en anden. *William Christensen.*

Rosenheim, Jens, 1636—90, Amtmand, Overkrigskommissær, er vistnok født i Christiania, hvor Faderen, den rige Nils Toller († 1642), var Borgmester; Moderen, Karen Davidsdatter Lucht (Luft),

var siden gift med Generalmajor Georg Reichwein (XIII, 590). Efter at være bleven Student i Kjøbenhavn 1652 fortsatte J. Toller sine Studier i Udlandet, deriblandt vistnok i England, da han siden ses at være vel bevandret i Engelsk; 1658 immatrikuleredes han i Leiden og blev i det følgende Aar Konrektor i Christiania. 1664 fik han Bestalling som Vicelagmand i Bergen og Gulatings Lagdømme og 1665 tillige som Amtsskriver paa Bergenhus, i hvilket Aar han omtales med Ros for sin Virksomhed som Underhandler med den engelske Admiral under Affæren med den hollandske Flaade i Bergens Havn, hvorfor han senere fik en Pension af Fisketienden for egen og Hustruers Levetid. 1666 blev han virkelig Lagmand efter Svigerfaderen og 1673 Assistensraad ved Overhofretten med Rang som Assessor i Højesteret. 26. Maj 1676 optoges han (samtidig med Svigerfaderen) i Adelstanden under Navnet *Rosenheim*. 1677 udnævntes han til Vicestiftamtmand i de vesterlenske Amter og Amtmand i Lister og Mandals Amt, var 1679 Justitiarius i Overhofretten og 1680—81 en Tid Amtmand i Nedenæs og Bamle. 1687 og 1688 anvendtes han i diplomatiske Sendelser til England og blev 1689 sendt som Overkrigskommissær med de Tropper, der overlodes Kong Vilhelm III af England mod Jacob II under Felttoget i Irland, og her døde han i Dublin 1690. Han havde efterhaanden haft Titel af Kancelli-, Kammer-, Kommerce-, Justits- og Etatsraad og var Medlem af Kommissionerne for danske og norske Lov. — Hans 1. Hustru, med hvem han blev gift i Bergen o. 1666, var Anne Hansdatter (Smidt eller Lillienskiold), Datter af Lagmand Hans Hansen L. Hans 2. Hustru (gift o. 1680) hed Anne Cathrine Compoteller († i Kjøbenhavn 1701) og var Datter af Amtsforvalter Hans Jørgen C. i Flensborg. Med hans eneste Barn, Fændrik Christian Ulrik R., uddøde Slægten 1700.

Personalhist. Tidsskr. VI, 14 f. Becker, Saml. t. Fred. III's Hist. II.

H. J. Huitfeldt-Kaas.

Rosenhoff, Caspar Claudius, 1804—69, Forfatter, er født i Kjøbenhavn 18. Nov. 1804. Hans Fader, Holsteneren Joh. Fred. R. (f. 1750 † 1818), var Generalitetsfyrbøder; hans Moder var Anne Margrethe f. Nielsen fra Nyboder (f. 1776 † 1861). Da Cl. R. var 2 Aar gammel, kom han i Huset hos sin Moster og hendes Mand, Bager Seefeldt, der ikke selv havde Børn. Først blev han sat i Petri tyske Skole, senere i Scharlings Institut, hvor han skulde forberedes til at være Student; men da det gik tilbage for hans Plejefader, maatte han efter sin Konfirmation hjælpe til i dennes

Forretning og efter hans Død i 1824 selv i Forening med Plejemoderen forestaa Bedriften, indtil denne endelig hævedes; han arvede da Plejeforældrenes Sted. Nu søgte han Erhverv som Nodeafskriver samt Lærer i Regning og Guitarspil. I 1827 lod han i Overskous «Maanedsroser» trykke sin første Fortælling og s. A. der og andre Steder endnu flere, alle under Mærket «M. Claudius». 10. Febr. 1831 ægtede han sin Plejesøster Caroline Marie Lisette Seefeldt (f. 12. Sept. 1807), Datter af Buntmagermester Joh. Fr. S. i Demmin i Pommern og Sophie Marie f. Volcksdorff. Det, han havde arvet efter sine Plejeforældre, gik snart tabt, og hans Kaar vare meget knappe. Saa blev han fra 1831—34 (dog med Afbrydelser) Medredaktør af «Allernyeste Skilderi af Kjøbenhavn», hvori han skrev største Delen af de prosaiske Artikler og alle de anonyme Digte. I 1835 paabegyndte han «Den frisindede, et Ugeblad af blandet Indhold» og «Concordia, et Ugeblad af almeninteressant Indhold, udg. af den typografiske Forening». S. A. overtog han Redaktionen af «Dansk Billedmagasin». Dette sidste udkom i 2 Aar, «Concordia» i 5 og «Den frisindede» i 12, og han var saa godt som ene om alt Arbejdet ved disse Blade. «Den frisindede» var Gjenstand for Heibergs vittige Angreb i «En Sjæl efter Døden», hvor Sjælen siger om den, at den gaar saa fortrinlig i det smaa og holder sig saa godt fra det store, fra det, som ej alle strax kan forstaa, og Mephistopheles fremhæver dens Mangel paa Reflexion og det, at den er saa dejlig bar paa Kundskab om alt, hvad som er og var. Dette Blad var ofte Gjenstand for Beslaglæggelse; mange vare de Bøder, R. maatte betale, og han blev sat under Censur. Til sidst kunde hans Penge ikke længer slaa til, og, tynget af ubetalte Bøder, maatte han i 1846 opgive Udgivelsen og dermed sin væsentligste Virksomhed som politisk Forfatter.

I den nu omtalte Periode forfattede og udgav han tillige forskjellige Noveller, Digte, Æventyr osv. Hans dramatiserede Digtning «Bissekræmmeren» (1847) har en vis Interesse, fordi han der i Skikkelsen Johannes har skildret sig selv i sin «Kamp mod Samfundsordenens Tvang og i sin Søgen efter en Frihed, som ikke findes». I «En Silhouettør» (af «Caspar Courrosa», 1853) har han givet anekdotmæssige Skildringer af bekjendte danske Mænd fra hans Tid. — Et Bevis paa den Agtelse, han havde erhvervet sig, har man i det Faktum, at hans 2 politiske Modstandere J. L. Heiberg og H. C. Ørsted ved deres varme Anbefalinger til Christian VIII skaffede ham en Statsunderstøttelse af 200 Rbdl. aarlig; man havde

da «det Særsyn, at selve Statskassen hjalp ham med at betale Afdrag paa de Bøder, som Statsstyrelsen havde været saa utrættelig i at faa ham idømt». Den Frihed, Frederik VII gav det danske Folk, hilste R. med Jubel og kunde ikke blive færdig med at prise Grundlovens Giver, der strax gav Amnesti for alle politiske Forbrydelser og Forseelser, ligesom han ogsaa hævede alle Virkninger af de i saa Henseende afsagte Domme. R.s 200 Rbdl. bleve forhøjede til 300.

Hans første Hustru døde 17. Juni 1841, og 16. Nov. s. A. ægtede han Jødinden Pauline Jacobsen (f. 14. Maj 1809 † 22. Febr. 1879), Datter af Kjøbmand Jacob J. I sine sidste 25 Aar boede han i en Kvistlejlighed paa Frederiksbergs Alleenberg, hvor han forfattede og under forskjellige Navne udgav en Uendelighed af Digte, Fortællinger, dramatiske Arbejder, Tidsskrifter, Nytaarsgaver osv. — alt sammen mere eller mindre præget af Sympathi for de demokratiske Forhold, i hvilke han var voxet op. Til Kasino skrev han i 1849 en Komedie i 1 Akt: «For megen Lykke». I at dreje, snedkre og klistre var han meget færdig og havde ikke med urette Navn af en Tusendkunstner. Stor Tilfredsstillelse følte han ved at sysle med Astronomi, paa hvilket Omraade han kom i venskabelig Forbindelse med sin tidligere Modstander J. L. Heiberg. For at føre sin store Børneflok hæderlig frem, sled han haardt i det, hvilket var saa meget mere beundringsværdigt, som hans Bryst i alle disse Aar var svagt. En Lungesvindsot dræbte ham 19. Jan. 1869.

R. var ikke nogen betydelig Aand, og hans Frembringelser paa det litterære Omraade røbe ikke den ægtefødte Digter; dog var der en vis Ejendommelighed over flere af dem, og saa vel oplivende Humor som en blød og mild Tone præge dem ofte. Han skrev flydende Vers, som han formede med en saa stor Lethed, at den kunstneriske Fuldendthed led derved, og dette, at han — for at kunne leve — *skulde* skrive, jagede ofte hans Genius bort. Hans politiske Tendensdigte vare en Gjenklang af den Tids tyske, som f. Ex. Ruges; sammenligner man dem med Plougs, blegne de overordentlig. Hans Fortællinger ere Frugter af en middelmaadig Tilegnelse af den romantiske Skoles sidste Periode og staa saaledes i stærk Modsætning til Digtenes Stræben efter det reelle. Han havde en stolt og uafhængig Karakter, kjendte ikke til Misundelse, var barnlig og uegennyttig, tarvelig og nøjsom, tilfreds med sine Kaar og «den Lykke, der var bleven ham til Del i et Liv, fuldt af Udbytte, Kjærlighed og Nydelse». Han var alle nødlidendes

svorne Ven og en ærlig Kæmper mod alt Tyranni; med Begejstring ofrede han sig til Kamp for Friheden, hvis Forsanger han er bleven kaldt. 4 Aar efter hans Død udgav hans Datter hans «Udvalgte Digte» (1873), hvortil C. Ploug skrev en smuk, anerkjendende Fortale.

Erslew, Forf. Lex. Illustr. Tid. X, 165. Søndagsposten 1869, Nr. 266. Skand. Folkemag. 1869, S. 79. O. Borchsenius, Fra Fyrrerne I. P. Hansen, Illustr. dansk Lit. Hist. II, 512. *Nic. Bøgh.*

Rosenhoff, Orla Albert Vilhelm, f. 1844, Komponist og Musiktheoretiker. Han er Søn af ovennævnte C. C. R og er født i Kjøbenhavn 1. Okt. 1844. Guitar, Fløjte og Violin kunde han alt som Barn traktere, og Klaverspil lærte han grundig af den dygtige Musiklærer Adolph Lund († 1879); fra 1859 tog N. W. Gade sig af hans Undervisning i Musiktheori, Kompositionslære og Orgelspil, og da han under denne tilbedte Mesters Vejledning var bleven en habil Musiklærer, brugte Gade ham i det 1867 oprettede Musikkonservatoriums første 2 Skoleaar som Hjælpelærer ved Klaverundervisningen. Fra 1881 blev han fast ansat som Lærer i Harmonilære, Kontrapunkt og Fuga, men opgav sin Stilling her 1892 paa Grund af en Dissens mellem ham og Bestyrelsen. Med Undtagelse af nogle Sanghæfter har han kun udgivet instruktive Klaversager, deriblandt nogle meget benyttede «Pedalstudier»; som et større Værk kan fremhæves 3 Samlinger Opgaver til musiktheoretisk Undervisning. Derimod har han, inden Lærervirksomheden fuldstændig optog hans Tid, komponeret adskillig Musik for Orkester, deriblandt 2 Koncertouverturer, og en Del Kammermusik; heraf ere bl. a. en Sextet og en Kvintet for Strygere samt nogle Fantasistykker for Obo og Klaver opførte offentlig. I Anerkjendelse af hans Betydning som Musikpædagog dannede hans talrige Elever en lille privat Musikforening, «Floridus», som ved hans Afgang fra Konservatoriet hædrede ham paa forskjellig Maade, ligesom han ogsaa fra 1895 nyder Statsunderstøttelse. 1866 ægtede han Emilie Lund († 1870), Datter af ovenanførte Musiklærer Ad. L., og 1872 Julie Rohmann, Datter af Provst J. L. R. (ovfr. S. 156).

Schytte, Musiklex. *S. A. E. Hagen.*

Rosenkilde, Adolf Marius, 1816—82, Skuespiller, fødtes 16. Febr. 1816 i Kjøbenhavn, en Maaneds Tid før hans Fader, ndfr. nævnte C. N. R., debuterede paa det kongl. Theater. Medens Faderen ofte brød sit Hoved med Adolfs Fremtid, havde denne

temmelig tidlig taget sin Beslutning: han vilde være Skuespiller, lige saa fast stod Faderen ved sit: Sønnen skulde i alt Fald først være Student, og derfor blev han sat i Huset hos Stiftspræst Storm paa Vallø. Forberedt af denne og dimitteret til Universitetet af senere Departementschef C. Weiss tog R. 1836 Examen artium, og inden et Aar var forløbet, stod han 29. Marts 1837 paa det kongl. Theaters Scene som Ludvig Thostrup i «Østergade og Vestergade». Debuten var ganske heldig; man kunde ikke andet end anerkjende den Forstandighed, der prægede hans Tale, og den Bestemthed, hvormed han holdt Figuren fast, men Valget af denne Rolle, der hørte til Faderens mest yndede Figurer, udfordrede til Sammenligning med ham, og denne faldt ikke ud til Sønnens Fordel: han besad nok en umiskjendelig Slægtslighed med Faderen, men han ejede ikke dennes springske Komik, og Publikum, der vel havde ventet en yngre Udgave af Faderen, skuffedes ved Sønnens distinkte Soberhed. En lignende kølig Anerkjendelse modtog han for Fremstillingen af sine 2 følgende Debutroller, Klister i «De uadskillelige» og Henrik i «Kong Salomon og Jørgen Hattemager». 1837 ansattes R. som Elev ved Theatret, men førte i de paafølgende 2 Theateraar en temmelig ubemærket Tilværelse: han formaaede ikke at gjøre sig gjældende ved Siden af Faderen og Phister, og samtidig indehavde Chr. Foersom det Spidsborger-Repertoire, hvori R.s gammelkloge Tørhed kunde have fundet sin Plads. Saaledes spærret ude fra Skuespillet satte R., der var i Besiddelse af en udviklet musikalsk Sans, og hvis Sangstemme allerede i 12—13 Aars Alderen paa Sibonis Konservatorium havde faaet en grundig Fordannelse, sit Haab til Syngespillet, og det lykkedes ham 28. Maj 1839 at komme frem i saa betydelig en Rolle som Leporello i «Don Juan», men hverken for Sangens eller Spillets Vedkommende slog han igjennem, og da han saaledes heller ikke paa dette Omraade saa Vej frem for sig, søgte han til Christiania Theater.

Dette var paa den Tid for den aldeles overvejende Del — baade i Henseende til Repertoire og Personale — dansk, og R.s Talesprog lagde ham derfor ingen Hindring i Vejen, var ham snarere en Anbefaling. 9. Okt. 1839 optraadte R. første Gang i Christiania som Leporello i «Don Juan», netop den Rolle, hvori han havde lidt sit sidste Nederlag i sin Fødeby; dette turde vistnok være mere end et tilfældigt Spil af Skæbnen, snarere viste det en selvbevidst Stædighed, en Art Trods hos R. I Christiania

virkede han indtil Udgangen af 1849—50 med 1 Aars Afbrydelse (1842—43), da han som Forretningsfører ledsagede Ole Bull paa dennes Kunstrejse i Skandinavien og Nordtyskland, og i disse Aar naaede R. sit Maal at blive anerkjendt som Kunstner. Han spillede her store Roller baade i Skuespillet og Syngespillet; af de første kan nævnes: Zierlich i «Aprilsnarrene», Klokker Link i «Nej», Mag. Stygotius i «Jacob v. Thyboe», Lieutenant v. Buddinge i «Gjenboerne», Birkedommer Krans i «Æventyr paa Fodrejsen», Anker i «Soldaterløjer», Grev de Miremont i «Kammeraterne», af de sidste: Don Bartholo i «Figaros Bryllup», Gil Perez i «Den sorte Domino», Crispin i «Skatten», Sulpice i «Regimentets Datter», Caspar i «Jægerbruden». I Slutningen af Fyrrerne begyndte de nationale Strømninger at sætte Sindene i Bevægelse i Christiania, og R., der forudsaa et Omslag i Publikums Stemning over for de danske Skuespillere, modtog med Glæde det Engagement, H. V. Lange tilbød ham og hans Hustru ved Kasino-Theatret i Kjøbenhavn. 6. Nov. 1850 debuterede R. paa Kasino som Skoleholderen i «Til Sæters» — hans Hustru var Sigrid —, og i Løbet af 5 Theateraar erobrede han sig et stort Publikum gjennem et omfattende Repertoire, navnlig i Vaudeviller af Chievitz og Ad. Recke, Hostrup, Erik Bøgh, Wengel o. fl.; han skabte her bl. a. en ypperlig æsthetiserende Filistertype som Hammer i «For Alvor», og han fik Lejlighed til at præsentere Kjøbenhavnerne sin Lieutenant v. Buddinge i «Gjenboerne», der maaske stod over Kr. Mantzius' i ydre Korrekthed, men ikke paa langt nær naaede denne i komisk Fylde og plastisk Fantasi. I 1855—56 fulgte R. Lange til Hoftheatret, hvor han bl. a. som Poirier i «En fornem Svigersøn» og Melley i «En Evadatter» lagde sine Evner som Karakterkomiker for Dagen; sammen med Høedt og M. Wiehe vendte han fra Begyndelsen af Theateraaret 1856—57 tilbage til det kongl. Theater.

Efter 17 Udlændighedsaar stod R. 1. Sept. 1856 atter paa den danske Nationalskueplads, men han erobrede ikke den Aften som Jacob v. Thyboe med ét Slag det kongl. Theaters Publikum, der laa endnu en lang og trang Vej for ham til Anseelse og Avtoritet. Vel udnævntes R. ved Sæsonens Slutning til kongl. Skuespiller, men han førte dog endnu i nogle Aar en næsten kun «taalt» Tilværelse ved det kongl. Theater, man fandt ham simpel: han var jo kommen fra et «Sekondtheater»; samtidig kunde han selv ikke undgaa at føle sig trykket af Faderen, ja selv efter dennes Død stillede Mindet om ham sig ofte i Vejen for Sønnen. Da skete

det, at R. faldt i en svær Sygdom, og da han saa efter 21 Maaneders Fraværelse atter viste sig paa Scenen 2. Nov. 1870 som Assessor Svale i «Æventyr paa Fodrejsen», modtog Publikum strax «et forunderligt Indtryk af, at gamle R. var bleven kaldt til Live paa ny .... Et mildt Skjær af Alderdommens Skrøbelighed havde Sygdommen kastet over A. R.s Skikkelse» (P. Hansen). Fra den Dag var hans Avtoritet grundmuret. R. virkede endnu en halv Snes Aar; hans sidste Optræden var 24. Okt. 1881 som Etatsraaden i «Umyndige i Kjærlighed», og efter et Aars Sygdom døde han 14. Okt. 1882 i Kjøbenhavn.

R.s Repertoire paa det kongl. Theater falder ganske naturlig i 2 Hovedgrupper, eftersom han har haft eller ikke haft sin Fader til Forbillede. I første Tilfælde var hans Virksomhed væsentlig bevarende; hvad enten den fra Faderen nedarvede Figur som i J. L. Heibergs Vaudeviller (Hummer i «De uadskillelige», Trop i «Recensenten og Dyret») var skabt af dennes Fantasi, eller den som i Holbergs Komedier (Jeronimus-Typen, Vielgeschrei, Corfits i «Barselstuen», Pedanterne) var kun nypræget af hans Ejendommelighed, tillod R. sig kun at gaa den efter i Enkeltheder, ikke i Grundopfattelsen. Han indskrænkede sig til en Retouchering og viste sig netop her som en smagfuld og omhyggelig Kunstner, i det han ingen Sinde forvitrede Helhedsbilledet; ham skyldes for en ikke ringe Del Bevarelsen af Traditionen i de Holbergske Gammelmandsroller. I den anden Gruppe, hvor R. ikke følte sig bunden af nogen Overlevering, viste han sig stærkt beslægtet med den akademiske National-Liberalisme; som denne gjorde Front mod 2 Sider, Filisteriet og Absolutismen, saaledes udleverede han gjennem en Række heldige Fremstillinger snæversynede Borgermænd og svaghovede Hofmænd til Latteren, i det han karikerede de første og idiotiserede de sidste. Her kunne nævnes fra den ene Side den forkomne, evig-gemytlige Kaskjetmager Conradsen i «De fattiges Dyrehave» og den indtil Sindsforvirring konfuse Justitsraad Winge i «Besøget i Kjøbenhavn» og fra den anden den imbecile Baron Ebersdorf i «En Spurv i Tranedans» og den pylrede Grev de Miremont i «Kammeraterne». R.s Adelsmænd ejede dog trods deres fuldkomne Latterlighed alligevel den fine Tone, særlig naar de, som Marquis de Corcy i «Postillonen i Lonjumeau», vare i Knæbenklæder og Pudderparyk; derimod lykkedes det ham ikke at omgive sine Borgermænd med den husfaderlige Myndighed, som de hyppig besade i Stykket, han kunde i det højeste, som hos Jensen

i «En Skavank», finde Udtryk for en hæderlig Nøjagtighed; men den højeste Triumf fejrede han, naar han som Gobbo i «Kjøbmanden i Venedig» og først og fremmest som Geronte i «Scapins Skalkestykker» fremstillede Alderdommens Snæversynethed som en halvblind Gaaen-i-Barndom med tandløs Mimren og tungelam Lallen: da var han fantasifuld i sine Paafund.

Ved Siden af sin Skuespillervirksomhed syslede R. af og til med en litterær Produktion af humoristisk Art. 1861 offentliggjorde han i «Illustreret Tidende» under Mærket Ivar «Anders Tikjøb», en gemytlig Skildring af en jysk Degns Fataliteter i Kjøbenhavn; den har senere i Særtryk oplevet 12 Udgaver (1889). Efter den fulgte en Række mindre og større Bidrag af lignende Art til «Illustreret Tidende» og «Folkekalender f. Danmark», der senere samledes i «Mellem Sæsonerne» I—II (1872). R. skrev, som han fortalte Anekdoter, bredt og tørt; som Fortæller var han en uimodstaaelig Spasmager, men hans litterære Produktion blev uden hans Stemme langsommelig og anstrængt i sin Komik. Paa Theatret anvendte R. sit Fortællertalent som Saft i «Sovedrikken», hvor han med den tørreste Alvorsmine fortalte de ellevildeste Løjer af egen Opfindelse (s. «Illustr. Tid.» XVI).

R. var fra 15. Okt. 1844 forenet i et lykkeligt, om end barnløst, Ægteskab med ndfr. nævnte Anna R., f. Paaske.

Overskou, Den danske Skueplads V—VII. P. Hansen, Den danske Skueplads II—III. A. R. fremstillet i 14 sceniske Billeder. Ude og hjemme II, 121 ff. E. Brandes, Dansk Skuespilkunst S. 258 ff. Borchsenius, Hjemlige Interiører S. 197 ff. Illustr. Tid. IX, 43 ff.; XXIV, 41 ff. Holbergs Komedier, Jubeludg. III, 2. J. W. Sødring, Erindringer. Bournonville, Efterl. Skrifter S. 87 ff. Nutiden VII, 31 f.

Arthur Aumont.

Rosenkilde, Anna Kirstine, 1825—85, Skuespillerinde. Født 25. Febr. 1825 i Kjøbenhavn af tarvelige Forældre — Høker Anders Paaske († 3. Dec. 1858, 68 Aar gammel) og Anne Sophie f. Schiødt († 31. Dec. 1859, 72 Aar gammel) — var hun tidlig henvist til at tjene sit Udkomme: i Maj 1843 debuterede hun paa Christiania Theater som Henriette i «Bruden» og vandt ved sin tækkelige Ungdom strax Publikums Yndest. Takket være hendes smukke Sangstemme fik hun snart et ikke ringe Repertoire i Syngestykker og Vaudeviller og indtog en smuk Plads blandt Personalet, indtil hun, der 15. Okt. 1844 i Christiania havde ægtet ovfr. nævnte Adolf R., 1850 fulgte denne til Kasino-Theatret i Kjøbenhavn. I de 5 Aar, hun virkede her, var hun en fejret, næsten tilbedt Vaude-

ville-Primadonna; hendes indtagende og kvikke Person, hendes smukt formede Ansigt med det skjælmske Smil og de livlige Øjne, hendes nydelige og friske Sangstemme, hendes snarraadige og gratiøse Kaadhed, alt forenede sig til en lykkelig Enhed af Natur og Kunst. Ogsaa paa Hoftheatret (1855—56) bevarede hun saa vel sin Plads i første Række som i fuldt Maal Publikums Gunst, men da hun Aaret efter optraadte paa det kongl. Theater — første Gang 19. Sept. 1856 som Cendrillon i Isouards Syngestykke —, gav Publikum hende en kølig og tilbageholdende Modtagelse; ved Sæsonens Udgang fik kun dog kongl. Ansættelse. I den følgende Sæson overfaldtes hun pludselig under Udførelsen af Marie i «Zaren og Tømmermanden» (7. Jan. 1858) af en Hæshed; denne fortog sig aldrig helt, og Mad. R. nødtes til at opgive sine Syngespilroller, som Zerline i «Don Juan», Baronesse Ronsberg i «Fruentimmerhaderen», Henriette i «Murmesteren», Zerline i «Fra Diavolo»; skjønt hun ikke uden Held udførte adskillige Skuespilroller som Rikke i «Gjenboerne», Carl II i «Man kan, hvad man vil» og Leonora i «Julestuen», lykkedes det hende ikke at faa fast Fodfæste paa det kongl. Theater. 1. Sept. 1864 optraadte Mad. R. sidste Gang som 3. Raadsherreinde i «Den politiske Kandestøber» og afskedigedes Aaret efter, 2. Avg. 1865. Efter den Tid passede hun som dygtig Husmoder sit Hjem og var sin Mand en kjærlig Plejerske; hun overlevede ham indtil 28. Maj 1885.

Nutiden IX, 355 f. Borchsenius, Hjemlige Interiører S. 210 ff.

Arthur Aumont.

Rosenkilde, Christen Niemann, 1786—1861, Skuespiller. R. fødtes 8. Jan. 1786 i Slagelse, hvor hans Forældre, Bogbinder Lars R. († 3. April 1808) og Henricha f. Lund († 4. Nov. 1819), levede et stræbsomt Haandværkerliv; han opkaldtes efter sin Moders første Mand, Skomager Christen Nyemann († 8. Jan. 1785). 9 Aar gammel blev R. optaget i Slagelse lærde Skole, og dimitteret derfra tog han 1804 Examen artium med 2. Karakter. Efter et Par Aars trange Tilværelseskamp i Hovedstaden søgte R. et tryggere Livsophold som Huslærer paa en større Gaard i Nærheden af Aarhus; her kom han i venskabelig Omgang med de aarhusianske Borgere og valgte sig en Brud blandt disses Døtre: Jfr. Maren Falck Christensen, Datter af den velstaaende Kjøbmand og Skipper Jørgen C. Dog dennes Velstand forgik pludselig, og R. tog med Glæde mod et lille Levebrød som Kordegn ved vor Frue Kirke og Lærer ved samme Sogns Friskole for 7. Maj 1811 at hjemføre sin Brud; 1½

Aar efter forbedredes hans Kaar, da han i Nov. 1812 forfremmedes til Kantor ved selve Domkirken og Overlærer ved Fattigskolerne. Medens R. inden for en snæver Vennekreds dyrkede Musikken som lidenskabelig Violinspiller, fandt han i Klubben «Polyhymnia», almindelig kaldet «Dramatikken», rig Lejlighed til over for et større Publikum at udfolde de dramatiske Anlæg, der alt havde givet sig til Kjende i hans Pudsenmagerier paa Skolebænken. Ved de Forestillinger, som Klubben 1814 gav til Ære for Prins Christian (VIII), fik denne Blik for R.s ualmindelige komiske Evner og opfordrede ham, i det han lovede ham sin Støtte, til at søge Ansættelse ved det kongl. Theater i Kjøbenhavn. R. var nem at overtale, og i al Hemmelighed tog han til Kjøbenhavn og fremstillede sig for den kongl. Theaterdirektion, og da han af denne var fundet værdig til Antagelse, opgav han sit beskedne, men sikre Levebrød i Aarhus for den højst usikre, men ulige mere glansfulde Fremtid som Kunstner; vel var han i Okt. 1815 bleven ansat som kongl. Skuespiller med 500 Rdl. i aarlig Gage, men vilde det lykkes ham at vinde fast Fodfæste paa Scenens skraanende Gulv?

Efter et halvt Aars Ventetid fik R. 19. Marts 1816 sin Debut som Balozi i «De tre Galninger». R. havde sat sit Haab til en komisk Debutrolle, men Direktionen, der var i Trang for en Syngespilelsker og havde antaget ham som «syngende Skuespiller», valgte at forsøge hans meget smukke Brysttenorstemme i dette Elskerparti; skjønt det ikke rigtig laa for hans Stemme, tilfredsstillede han fuldt ud i musikalsk Henseende, men som Elsker gjorde han en ynkelig Figur. Alligevel vare hans følgende Roller ligeledes lyriske Sangpartier, som Jørgen i «Vinhøsten», Naphtali i «Josef og hans Brødre», Gothard i «Apothekeren og Doktoren», Orpheus i «Trylleharpen»; vel klarede R. med Bravour alle sanglige Vanskeligheder, men han følte, hvorledes han med hver ny Rolle tilsatte Publikums Velvilje mere og mere; dog Direktionen vendte det døve Øre til alle hans Bønner om dog en Gang at faa Lov til at vise sig i en komisk Rolle, indtil han i et Anfald af fortvivlet Galgenhumor tilbød at udføre en af den forgudede H. C. Knudsens Glansroller, Hippeldanz i «Epigrammet»; da slog den til, og 5. Maj 1817 fik R. sin Vilje. Hans magre Ansigt med de skarpe Træk og hans smalle, kantede Figur med de utrolig tynde Ben passede saa slet som vel muligt til det joviale Kjødbjærg, Knudsen her havde fremstillet, og de kunstige Hjælpemidler, Vatkinder og Maveudstopning, R. havde taget sin Tilflugt til, vare godt paa Veje til ganske at

knuse hans Komik, da et rent Tilfælde frelste ham: i 2. Akt tabte R. sit Lommetørklæde paa Gulvet, og da han paa Grund af den enorme Udstopning ikke kunde bukke sig efter det, fik han det Indfald at tage det op med sin Stok; i samme Nu fornam Publikum instinktmæssig, at det havde en virkelig Komiker for sig, og tilklappede ham sit Bifald. Aftenen blev langtfra nogen afgjørende Sejer for R., men den gav ham Mod til en halv Snes Dage senere i «Agnes Sorel» at forlade sig paa sin egen Komik og uden stærke ydre Midler at skabe ved sin Tales og Holdnings naturlige Løjerlighed en original Figur af den naragtige de la Ratinières flove Rolle; Publikum var i Begyndelsen forbavset, men efterhaanden vejrede det en ejendommelig Begavelse.

Skjønt R. saaledes havde aflagt umiskjendelige Beviser paa sin komiske Evne, og skjønt han strax i det følgende Theateraars første Maaned fik yderligere Lejlighed til at dokumentere denne ved med stort Held at dublere Rind som Maltz i «Sovedrikken» og ved dernæst som Benetto i «Domherren i Milano» at tegne en livfuld Drengeprofil, slap han dog ikke fri for de lyriske Sangpartier; saaledes maatte han endnu, da «Jægerbruden» 1822 indførtes paa den danske Scene, udføre Max. Ved Siden af dette lyriske Repertoire fik R. i Syngestykker lidt efter lidt en Del komiske Roller, saaledes Lykkeridderen Baron Lucival i «Jeannot og Colin», den taabelige Frier Blaise i «Den nye Jordegodsejer», den pudserlige Magister Job i «Den lille Rødhætte» og fremfor alle Don Bazile i «Figaros Giftermaal», hvor hans malende Sangforedrag fejrede en stor Triumf i Arien om Drømmen. Den Evne til komisk Karakteristik, R. havde lagt for Dagen i disse Roller, førte ham ganske naturlig til Holberg, og da Haack 1821 døde, tog R. endnu s. A. Mag. Stygotius i «Jacob v. Thyboe» i Arv og skabte ved en næsten elegisk Komik en højst pudserlig Pedant; et Par Maaneder efter gav han Trojaneren i «Ulysses v. Ithacia» som en sej og tør Jyde, ved Holbergs Sekularfest i det følgende Theateraar var R.s Udførelse af Rosiflengius i «Det lykkelige Skibbrud» et af de faa Lyspunkter, og endnu i dette Theateraar bragte han «den tørre Hund» Erasmus Montanus til Ære og Værdighed ved som den første at lade i Slutningsscenen Ironien kruse Erasmi Læber.

R. havde nu arbejdet sig frem til en betydelig Komiker, hvis Originalitet hans gode Ven J. L. Heiberg tog i Vaudevillens Tjeneste med beundringsværdigt Klarsyn for hans Lunes halv farceagtige, halv maskekomedieagtige Karakter og Væsen. I «Aprilsnarrene»

(April 1826) bidrog R. ved sin virtuosmæssige Drengeforsorenhed i Hans Mortensens Rolle væsentlig til Sejeren, men da «Recensenten og Dyret» et halvt Aar senere gik over Scenen, viste det sig, at R., ihvorvel han nedlagde al sin personlige Løjerlighed i Trop, ikke endnu besad tilstrækkelig Myndighed til at føre den frelst gjennem Publikums æsthetiske Forargelse; dertil krævedes hele Heibergs filosofiske Dialektik («Om Vaudevillen som dramatisk Kunstart»). Ogsaa i Heibergs følgende Vaudeviller (1827) udmærkede R. sig: i «Et Æventyr i Rosenborg Have» som Peter med en ny Variant af sine kjøbenhavnske Drenge og i «De uadskillelige» som Hummer ved en burlesk Forklædningskomik. Medens R. saaledes upaatvivlelig har bidraget væsentlig til Vaudevillens sejerrige Indgang paa den danske Scene, grundfæstede, for ikke at sige grundlagde, den lige saa umiskjendelig R.s Popularitet, og alligevel søgte R. netop paa denne Tid for Alvor Overgraverembedet ved Helliggejstes Kirke, men et Gagetillæg — han var nemlig altid i Pengeforlegenhed — bragte ham til atter at opgive denne Plan.

R. udvidede stadig sit Talents Rækkevidde: i «Familien Riquebourg» (1831) lykkedes det ham at finde ægte Udtryk for den halv komiske og halv rørende Godlidenhed hos den noget ældre Mand, en Evne, han senere udviklede i en Række Roller (den gamle tro Tjener Joseph i «For evig!», den enfoldige Trane i «Hovmesteren i Knibe»), og som kulminerede i hans ædle og dog komiske Michel Perrin (1835). Efter Ryges Død (1842) arvede R. de Holbergske Jeronimuser, af hvilke han endnu s. A. spillede 2, nemlig i «Jean de France» og i «Julestuen», ligeledes løftede han s. A. en anden Arv efter Ryge: Per Degn i «Erasmus Montanus», og senere paa Sæsonen udførte han sit Holbergske Mesterstykke: Vielgeschrei i «Den stundesløse» (1843); Aaret efter føjede han endnu Corfits i «Barselstuen» til sit Holberg-Repertoire. R. stod da paa sin Kunsts Højde; han bevarede endnu i mange Aar sin Ungdommelighed og Opfindsomhed og skabte flere geniale Karikaturer som den gjæstfri Assessor Svale i «Æventyr paa Fodrejsen» (1848) og den storpralende Parolles i «Kongens Læge» (1850), den tossegode Iversen i «Abekatten» (1849) og den slyngelagtige Sidi Numan i «Scheik Hassan» (1851). 8. Jan. 1856 fyldte R. 70 Aar, 8 Dage efter gaves en Beneficeforestilling for ham, ved hvilken han, der den Aften spillede Michel Perrin og Trop, modtoges med stormende Bifald og fremkaldtes 2 Gange. Nogle Maaneder efter skabte han i «Den ældste» et sandt komisk og rørende elskværdigt Billede af en

gammel Mands Særhed og Sagtmodighed, et Slags Selvportræt i milde og bløde Farver, og, som Goldschmidt skrev, «det lykkedes ham, hvad i vor Tid er givet saa saare faa, at fjærne Strid og forene alle i samme Paaskjønnelse af et Nationaleje». Disse Ord kjendetegne R.s Stilling i hans sidste Leveaar: han var den ukrænkelige Patriark, en ejegod Bedstefader for det ganske Folk. Ved Begyndelsen af Theateraaret 1861—62 tog han med usvækket Lyst fat paa sin Theatergjerning, men Sygdom nødte ham snart til Uvirksomhed: 7. Sept. 1861 spillede han sidste Gang som Sivert Posekigger i «Den politiske Kandestøber» og døde 12. Nov. s. A. Sine sidste 9 Aar havde han levet som Enkemand, da Døden havde berøvet ham hans trofaste Hustru 4. Nov. 1852.

R. var ikke, hvad man almindeligvis forstaar ved en Forvandlingskunstner, han skjulte ikke sin Person i en fremmed Ham, forandrede aldrig sin Stemme, anvendte sjælden egentlig Maskering, og alligevel, naar han stod paa Scenen, var han ikke R., skjønt ingen kunde tage fejl af ham, men helt og fuldt den Person, han skulde fremstille i Stykket; saa troende havde han i sin selvforglemmende Fantasi levet sig ind i sin Rolle, at han ligesom ved en elektrisk Udstrømning magnetiserede Tilskuerne og hos dem frembragte den fuldstændigste Illusion. Medens R. med genial Anskuelighed gjennemførte og fastholdt det en Gang anlagte Helhedsbillede, overlod han, der aldrig var sikker i sin Rolles Ordlyd og ingen Sinde udstuderede sit Minespil for Spejlet, Udførelsen af Enkelthederne til Øjeblikkets Inspiration; hans Betoninger vare ikke et møjsommeligt Resultat af Gjennemtænkning og Menneskekundskab, de fødtes hyppig først i samme Nu, Ordene forlode hans Mund: han var i sin Replikbehandling en fuldblods Improvisator, kaad og springsk, men altid indtagende og gratiøs.

Ønsket om at forbedre sine økonomiske Kaar snarere end litterær Ambition førte R. ind i en i Omfang ikke ringe, men lidet betydende Skribentvirksomhed: i 9 Aar var han Ugebladsudgiver, først 1818—24 paa egen Haand af «Brevduen», hvoraf dog kun en ringe Del skyldes hans Pen, senere 1825—26 selv anden af «Kjøbenhavns Morgenblad»; han oversatte adskillige Skuespil og Operatexter og forsøgte sig ogsaa som original Dramatiker, hvor han havde noget Held med «Vennernes Fest» (1826), en Vaudeville efter Heibergs Mønster og tilrettelagt for Theatrets Personale, men da han i «Den dramatiske Skrædder» (1828) vilde hæve sig til Stadssatyrikus, led han Skibbrud; adskilligt Held havde han med

nogle humoristiske Fortællinger. I sit Livs Aften begyndte R. en Selvbiografi, der var præget af hans spidsfindige og hyggelige Fortællerlune; han naaede i denne Skildring ikke ud over sine Barndomsdage i Slagelse. Hans «Efterladte Skrifter» udgaves 1877 i 2 Bind af P. Hansen.

Erslew, Forf. Lex. Overskou, Den danske Skueplads IV—VII. Ude og Hjemme I, 391 ff. 405 ff. Holbergs Komedier, Jubeludg., III, 2. P. Hansen, Den danske Skueplads II—III. J. W. Sødring, Erindringer. Bournonville, Mit Theaterliv II, 414 ff. Bille, 20 Aars Journalistik II, 53 ff. Ryge, Critisk Sammenlign. S. 11 ff.

Arthur Aumont.

Rosenkrantz, Anne, 1522—89, Datter af nedennævnte Otte Holgersen R., blev født paa Tørning 2. Febr. 1522 og mistede alt 3 Aar efter begge sine Forældre, hvorfor hun ligesom hendes Søskende blev opdraget hos sin fortræffelige Faster Sophie R., Hr. Axel Brahes. Kun 8 Aar gammel blev hun trolovet med Albert Gjøe (VI, 54), og 16 Aar gammel stod hun Brud. En medvirkende Aarsag til denne tidlige Forsørgelse laa vist i, at man ansaa hende for nærmest til den Slægten efter hendes Farmoder tilfaldne rige norske Arv (omtr. $^1/_{24}$ af al Norges skyldsatte Jord), men disse Forventninger glippede, thi ved Hjælp af de særegne norske Arvegangsbestemmelser lykkedes det hendes Brødre at vinde denne Arv for sig selv. Ved Alb. Gjøes Død 24. Juni 1558 maatte A. R. paa sine umyndige Børns Vegne overtage Bestyrelsen af hans store Ejendomme, men saa langt fra at overvældes af denne besværlige og ansvarsfulde Gjerning modtog hun desforuden 1561 Skjoldenæsholm som Pantelen, og kun yderst nødig rømmede hun dette Len, da Kongen 1566 havde indløst det, og dog forsømte hun ingenlunde sine egne Ejendomme — tvært imod! Hun erhvervede Birkeret til Krænkerup, var idelig optaget af Bestræbelserne for at afrunde sine Besiddelser og at udkvitte sine nærstaaende Medejere og af — de jævnlige Processer med disse. Ligprædikenen over hende siger med god Grund, at hendes Bestillinger vare ofte mandagtige, og Tabet af hendes eneste Søn, der faldt 1566, gjorde intet Skaar i denne Virksomhed; men dog fik hun Tid til at tage Del i alskens Festligheder, Bryllupper, Barsler osv., baade ved Hove og andensteds, til omhyggelig at sørge for de fattige paa sine store Godser, ja selv til at sysle med Genealogi. Hun var kort sagt ret en Type paa de daadkraftige Kvinder i det 16. Aarhundredes danske Adel. I Foraaret 1589 blev hun syg paa Torben-

feldt, til Sygdommen stødte Sorgen over en elsket Datters Død, og 27. Okt. s. A. udslukkedes hendes eget Livslys.

M. A. Skagbo, Ligpræd. ov. A. R. Hist. Tidsskr. 5. R. VI, 579 ff.

Thiset.

Rosenkrantz, Christian, 1672—1736, Amtmand, Søn af ndfr. anførte Jens R. († 1695), har utvivlsomt som en Ætling af de lærde Rosenkrantzer faaet en omhyggelig Uddannelse. 1695 blev han Kammerjunker, senere Justitsraad og 1701 Amtmand over Nyborg og Tranekjær Amter; som saadan døde han paa Skovsbo efter langvarig Sygdom 3. Sept. 1736. Under Fyns Stiftamtmands Fraværelse havde han flere Gange, endog i Aarevis, overtaget dennes Funktioner. 1704 blev han Etatsraad, 1717 Konferensraad, 1729 Ridder af Danebrog og 1731 Gehejmeraad. Ved sit Giftermaal o. 1703 med Øllegaard f. Sehested (f. i Okt. 1668 † 23. Juni 1717), Datter af Niels S. til Mullerup og Enke efter Ritmester Erik Lykke († 1701), fik han Skovsbo, som han betydelig forøgede. 2. Gang ægtede han 28. April 1719 Frederikke Louise Krag (f. 1696 † 20. Juli 1766), Datter af Gehejmeraad Niels K. (IX, 439); i sin lange Enkestand forøgede hun ogsaa Skovsbo Gods.

Danske Herregaarde III: Skovsbo. *G. L. Wad.*

Rosenkrantz, Christoffer, —1610, til Høgsbro, Kogsbøl og Hundsbæk, hørte til Slægtens sønderjyske Linje og var en Søn af Bendix R. og Anne Carstensdatter. Sin sørgelige Berømmelse skylder han en Række Bedragerier, der bestode i, at han enten tilbageholdt betalte Gjældsbreve og nødte Skyldnerne til at betale dem om igjen eller rettede Tallene deri eller forfattede helt og holdent falske Breve. Denne Virksomhed synes at have strakt sig over et Tidsrum af 6—8 Aar. Hans bekjendteste Bedrageri, der voldte hans Fald, var rettet imod Fru Karen Strange. Dennes Mand, Christen Juel, døde i Begyndelsen af 1608 og efterlod hende Gaarden Donslund stærkt forgjældet. Christen Juel havde været C. R. 1000 Dlr. skyldig, og efter Datids Skik oplæste C. R. Gjældsbrevet i Kirken ved C. Juels Begravelse og fik af Enken udstedt et nyt, hvori hun vedgik Gjælden. Men i dette nye Brev rettede saa C. R. 1000 til 5000, ligesom han lavede et helt nyt Gjældsbrev fra C. Juel paa 4000 Dlr., der sammen med det oprindelige paa 1000 Dlr. skulde begrunde, at Gjælden nu var i alt 5000 Dlr.

I Kraft af det falske Brev paa 4000 Dlr., for hvilke Donslund skulde være sat i Pant, fik C. R. 1608 ved Slavs Herredsting sig

tilkjendt Ret til at gjøre Indførsel paa Gaarden og Gaarden tildømt. Karen Strange] stævnede ham imidlertid for Herredagen i Horsens 1609 og beviste saa grundig Gjældsbrevenes Mangler, at begge Breve erklæredes for falske og magtesløse. Da Christian IV drog til Skanderborg, førtes C. R. fangen med. Ankommen her til anraabte C. R. skriftlig Kongen om Naade, bekjendte sit Bedrageri, men paastod, at han var bleven forledt dertil af en tidligere Tjener. Da C. R.s Gjemmer undersøgtes, fandt man her en hel Del andre falske Breve, bl. a. et udstedt i Kongens Navn og forsynet med kongeligt Segl. C. R. førtes nu i Bolt og Jærn til Kjøbenhavns Slot. Paa Herredagen her 1610 anklagedes han og dømtes 17. Marts æreløs og som Falskner til at straffes paa sin Hals. C. R. halshuggedes paa Slotspladsen 23. el. 24. Marts. Et senere Sagn har tillagt Christian IV Æren for at have opdaget C. R.s Bedrageri ved at paavise, at Vandmærket i det falske Brev var af yngre Dato end det derpaa skrevne Brev. Dette forholder sig ikke saa; Papir med samme Vandmærke er benyttet til langt ældre Breve. Christian IV's snilde Afgjørelse ved Hjælp af Vandmærket forefaldt i en anden Retssag mellem 2 kun lidet bekjendte Parter. — C. R. var gift med 1. Apollonia Karberg, 2. Johanne Galskjøt († 1607), 3. Kirsten Stygge.

Slange, Chr. IV's Hist. S. 264 ff. Danske Saml. III, 345 ff. Hist. Tidsskr. 4. R. III, 518 ff. og IV, 243 f. *Troels Lund.*

Rosenkrantz, Christoffer Eilersen (Stygge), —1565, til Lynderupgaard, hørte til den saakaldte Hevringholmlinje, der en Tid lang ogsaa førte Navnet *Stygge*. Han var Søn af Eiler Stygge R. til Hevringholm og Fru Kirsten Pedersdatter Gyldenstjerne fra Tim, Søster til den bekjendte Rigsraad Knud Pedersen G. (VI, 383). Allerede i en ung Alder blev han Køgemester hos sin Fastersøn Biskop Stygge Krumpen i Børglum, hvor for øvrigt hans Farbroder, den ndfr. omtalte resignerede Biskop Niels Stygge R., endnu levede († 1533). Han kom derved tidlig i Forhold til Vendsyssel, 1536 deltog han tillige med den øvrige Adel i den store Rigsdag og forlenedes 1537 med den tidligere Bispegaard Sæbygaard i Dronninglund Herred; 1538 blev han tillige med Holsteneren Claus Rantzau indsat til Lensmand paa Gulland, dog gaves Lenet allerede Aaret efter til Christian III's Yndling Tyskeren Wobislav Wobitzer. Fra 1541—44 var han forlenet med Hald Slot med de dertil liggende Herreder, nemlig Nørlyng og Fjends Herreder og

Øen Mors, og tillige Stiftslensmand i Viborg Stift. Det var netop paa denne Tid, at Spændingen mellem det danske og det tyske Parti var stærkest; hans Formand, Heinrich Blome, var kommen i stærk Strid med det danske Aristokrati og blev af den Grund fjærnet. Det var saaledes en Indrømmelse i dansk Retning, at C. R. nu fik denne vigtige Post. Blandt andre Hverv, der overdroges ham, var ogsaa at taxere det Bondegods i Viborg Stift, der var forbrudt under Skipper Clements Fejde, et Hverv, der for øvrigt førte til, at adskillige paa denne Tid fik deres Gods igjen. 1544 overdroges Hald derpaa til C. R.s Fastersøn, den berømte Otte Krumpen. Paa samme Tid havde C. R. af Kronen kjøbt en af Viborg Bispestols tidligere Herregaarde, Lynderupgaard, hvor han vistnok i Regelen opholdt sig i sine senere Aar, og hvor han 1556 opførte Hovedbygningen. Sæbygaard, hvori han 1546 havde faaet Pant for en betydelig Sum, han laante Kronen, havde han nemlig 1552, da Pantesummen indløstes, maattet fratræde. Sin Interesse for Sæby Kirke har han vist ved den bekjendte, med Rosenkrantzernes og Gyldenstjernernes Vaaben forsynede Altertavle (nu i Nationalmusæet). 1548 deltog han i det store Brudetog til Sachsen med Christian III's Datter Anna, og da Syvaarskrigen udbrød, kom han atter i større Virksomhed; 1563 tjente han paa Flaaden under Peder Skram, 1564 var han Fører for Skibet «Papegøjen». I det blodige Slag ved Bornholm 7. Juli 1565, hvor Otte Rud blev fangen, blev C. R. skudt gjennem Laaret og døde af sine Saar. Da han var ugift, tilfaldt Lynderupgaard hans Broder Stygge R. og dennes Slægt.

Personalhist. Tidsskr. 2. R. III. *A. Heise.*

Rosenkrantz, Erik, 1612—81, Gehejmeraad, yngre Søn af nedennævnte Holger R. til Rosenholm († 1642), var født 12. Marts 1612, gik en Tid i Latinskolen i Odense, blev 1624 med sin Broder Otte R. og Ove Lunge sendt til Sorø med deres Hovmester Laurids Jacobsen Hindsholm (VII, 452), opholdt sig 1626—29 hos sine Forældre i Skaane og tiltraadte derefter med Hans Mule (XI, 504) som Ledsager en Udenlandsrejse, paa hvilken han besøgte England — med et længere Studieophold i Oxford sammen med sin Broder Jørgen — og Nederlandene. Efter et halvt Aars Ophold i Hjemmet i Anledning af den udvalgte Prins Christians Formæling 1634 begav han sig atter paa Rejse gjennem Holsten, Nederlandene og Brabant til Frankrig, hvor han især gjorde Ophold i Paris og Saumur. Hjemkommen 1637 blev han Aaret efter Kammerjunker hos

Prinsen, der holdt Hof paa Nykjøbing Slot. 1640 ledsagede R. Hannibal Sehested paa dennes Ambassade til Madrid, gjorde med Hans Ulrik Gyldenløve og Dr. Otto Sperling en Rejse rundt i Spanien og vendte hjem til Søs, hvorefter han atter havde Tjeneste ved Prinsens Hof, indtil han 1642 blev Lensmand paa Halsted Kloster og Krigskommissarius i Laaland-Falster; 1643 blev han Landkommissarius. 1651 ombyttede han Halsted med Aarhusgaard Len, hvormed fulgte Stiftsbefalingsmandsembedet over Aarhus Stift. 1660 fik han i Steden for dette Len Kalø Len eller Amt, hvormed han 1661 atter forenede Aarhus Stiftamt; fra begge Amter dimitteredes han 1666. 1661—64 havde han tillige bestyret Stjærnholm Amt. Denne paafaldende Fjærnelse fra hans Embeder synes at tyde paa, at R. har været i Unaade hos Frederik III, og man har ment, at denne skulde skrive sig fra den mislykkede Ambassade, som han 1652 i Forening med Peder Reedtz havde til Republikken England. Bekjendt er hans djærve Svar til Cromwell, der holdt sig op over hans for en Forhandler om vanskelige Sager paafaldende ungdommelige Udseende, at om hans Skjæg endnu kun var ungt, var det dog ældre end Cromwells Republik.

Efter sin Dimission trak R. sig tilbage til Rosenholm, som han 1642 havde arvet efter sin Fader, hvem han lignede i Lærdom og aandelige Interesser; ovennævnte Sperling kalder ham en «modest og in omni scibili velstuderet Herremand». Han havde paa Gaarden sit eget Laboratorium, en Apotheker, en Bogbinder og adskillige Exercitsmestre m. fl., og ligesom i hans Faders Tid var Rosenholm et Slags Akademi for unge Mennesker. Han ejede desuden Vosnæsgaard. En af hans Hovedsysler var Kemien, og en Mand som Ole Borch havde i ham en Velynder. Om hans levende kristelige Interesse og nøje Kjendskab saa vel til Bibelen som til Kirkefædrene vidner et voluminøst Skrift: «Sjælens Frelse ved Dødsens idelig Betragtelse», som han udgav 1666. Adskillige af ham forfattede Manuskripter af theologisk Indhold brændte med Universitetsbibliotheket 1728.

Under Christian V kom R. atter til Værdighed; 1673 blev han Etatsraad, Assessor i Statskollegiet og Højesteret, og endelig 1675 fik han igjen sit gamle Embede, i det han efter Grev Mogens Friis' (V, 441) Død udnævntes til Stiftsbefalingsmand over Aarhus Stift samt Amtmand over Havreballegaard, Kalø og Stjærnholm Amter med Titel af Gehejmeraad. Efter et Par Aars Sygdom døde han 13. Okt. 1681. — Gift 1. (17. Nov. 1644) med Margrethe

Skeel til Lergrav i Avlum Sogn (f. 25. Okt. 1626 † 19. Juli 1647), Datter af Albert S. til Fussingø; 2. (3. Juni 1649) med Mette Rosenkrantz til Lungholm († 8. April 1665), Datter af Palle R. til Krænkerup (s. ndfr.); 3. (2. Okt. 1666) med Margrethe Krabbe til Vemmetofte, Enke efter Bjørn Ulfeldt og Datter af Iver K. (IX, 391).

E. Grawe, Ligpræd. ov. E. R. (1683). Nyerup, Lit. Lex. Danske Herregaarde II: Rosenholm; XIII: Lungholm; XVI: Vosnæsgaard. *G. L. Wad.*

Rosenkrantz, Erik Axelsen, 1516—91, til Landting, Glimminge og Ørup m. m., var Søn af Axel Nielsen R. til Stensballegaard, Landting og Rydhave og Fru Berete Knob og født 4. Maj 1516. Sin Ungdom synes han at have tilbragt i Tyskland, thi det er rimeligvis ham og ikke hans samtidige Navne Erik (Ottesen) R. († 1575), som «fra sin Ungdom af» havde tjent ved den bekjendte Kurfyrst Johan af Sachsens Hof, efter dennes Død (1532) i hans Søn Kurfyrst Johan Frederiks Kammer og senere hos dennes Svoger Hertug Ernst af Brunsvig-Lyneborg. Senere tjente han atter hos Kurfyrst Johan Frederik, thi efter det uheldige Slag ved Mühlberg, hvor Kurfyrsten toges til Fange, har denne i Juli 1547 fra den kejserlige Lejr, hvor han opholdt sig som Fange, udstedt Vidnesbyrd om, at E. R. nu havde faaet Afsked af hans Tjeneste, da det paa Grund af Kurfyrstens Fangenskab ikke længer var E. R.s Lejlighed at tjene ham, hvorfor han beder alle om at lade ham frit passere. — Da begge Forældrene døde i Febr. 1551, udlagdes Landting til E. R., medens hans Broder Niels Axelsen R. fik Rydhave og den 3. Broder, Folmer Axelsen R., fik Stensballe. Omtrent samtidig (1551) indgik E. R. et rigt Giftermaal med Jomfru Margrethe Ulfstand, eneste Barn af Børge Jensen U. til de bekjendte skaanske Herregaarde Glimminge og Ørup, der saaledes kom i hans endnu i Skaane levende Efterkommeres Eje. — E. R. indtog saaledes en betydelig social Stilling; han var ogsaa i nogle Aar (1557—60) forlenet med Silkeborg og brugtes en Del i offentlige Hverv. I Syvaarskrigen tjente han i den jyske Fane under Frands Banner til Kokkedal og blev saaret i Slaget ved Axtorna (Svarteraa) 20. Okt. 1565; flere Gange maatte han i Krigens Løb i Frands Banners Fraværelse overtage Kommandoen over denne Rytterfane, ligesom han ogsaa under Syvaarskrigen maatte forstrække Kongen med meget betydelige Laan. — Da Fru Margrethe Ulfstand døde (inden 1582), og E. R. i sin høje Alder indgik et nyt Ægteskab, med Maren Juel, Datter af Iver J. til Stubbergaard

(VIII, 569), maatte han afstaa Glimminge og Ørup til sine Børn af 1. Ægteskab. Han døde 1591 (begravet 21. Marts).

Personalhist. Tidsskr. 2. R. VI. *A. Heise.*

Rosenkrantz, Erik Nielsen, —1480—, Prælat, Professor, var en Søn af Hr. Niels Nielsen R. til Tange og Ide Nielsdatter Banner. Hans Fader døde senest 1452, hvorfor E. N. fik sin Farbroder Hr. Ludvig Nielsen til Værge; Hr. Ludvig satte sig imidlertid, formodentlig dog med en vis Ret, efter sin Broders Død i Besiddelse af Gaarden Tange, som saaledes gik tabt for E. N. Denne slog ind paa den gejstlige Løbebane og blev Ærkedegn i Viborg 1465, inden han endnu havde naaet den lovbestemte Alder; s. A. nævnes han som Kannik i Ribe. Som saa mange af sine samtidige studerede han ved fremmede Universiteter, og han maa her have erhvervet en betydelig Lærdom, at dømme efter de Hædersposter, som han opnaaede i Udlandet. 1465 var han blevet immatrikuleret i Erfurt, hvor han for Sommersemestret 1472 valgtes til Universitetets Rektor; han var da Mag. artium og Baccalaureus i den kanoniske Ret. Ikke længe efter Udløbet af sit Rektorat maa han have forladt Erfurt; i Febr. 1473 immatrikuleredes han i Rostock, men hans Ophold her kan kun have været kort, thi endnu i samme Maaned træffes han i Greifswald, hvor han blev Universitetets Rektor i Vinteren 1473—74. Under dette sit Rektorat erhvervede han Doktorgraden i den kanoniske Ret, og som et Tegn paa hans Følelse af hans Slægts Værd kan det nævnes, at han er den første, der har ladet sit Vaaben afbilde i Greifswald-Universitetets Matrikkel. Til sine tidligere gejstlige Værdigheder havde han nu føjet et Kanonikat i Lund; senere nævnes han desuden som Kannik i Roskilde.

Efter sin Hjemkomst fra Udlandet forekommer E. N. en sjælden Gang som Rigsraad, første Gang 1476, da han deltog i et Forligsmøde i Kalmar med Svenskerne. Især er hans Navn dog knyttet til Kjøbenhavns Universitet i dets ældste Tid. En Mand med hans videnskabelige Navn maatte jo være selvskreven, naar der blev Tale om Lærerkræfter til den ny Højskole, og han blev da ogsaa dens første ordentlige Professor i Kirkeretten og det juridiske Fakultets første Dekan, ligesom han hyppig valgtes til Universitetets Rektor, første Gang for Vinteren 1479—80, sidste Gang 1501; blandt hans samtidige har ingen beklædt denne Værdighed saa ofte som han. I 1498 nævnes han tillige som Universitetets Vicekansler. I 1481

blev han Dekan i Kjøbenhavns Kapitel, et Embede, som jo adskillig lettere end Stillingen som Ærkedegn i Viborg kunde varetages sammen med Universitetsforretningerne; fra 1481—95 nævnes han tillige som Kirkeherre ved Kjøbenhavns Petri Kirke. Kapitlets Dekan var han endnu 1504, men derimod næppe 1510, saaledes som det anføres et enkelt Sted; sandsynligere er det, at han er død o. 1504—5.

Werlauff, Kbhvns Universitet indtil Reform., især S. 62 f. Rørdam, Kbhvns Kirker og Klostere i Middelald. S. 103 ff. Barner, Fam. Rosenkrantz's Hist. I, 253 ff.

William Christensen.

Rosenkrantz, Erik Ottesen, —1503, til Bjørnholm, Hofmester, var en Søn af nedennævnte Otte Nielsen R. († 1477). I en ung Alder opnaaede han høje Stillinger, som han vel viste sig fuldkommen voxen, men som dog næppe vilde være tilfaldne ham saa hurtig, hvis han ikke havde haft en mægtig Støtte i sin Faders ansete Navn. Allerede 1449, da han nævnes første Gang (han fik da forskjellige Gunstbevisninger af Paven), var han Ridder; 1452 forekommer han som Rigsraad og som Lensmand, tilmed som Indehaver af flere Len, hvoriblandt, saa vidt det kan ses, var Skanderborg Slot. Og 1456, rimeligvis i en Alder af o. 30 Aar, blev han Rigets fornemste verdslige Embedsmand, i det han i Tiden mellem 31. Maj og 3. Juli afløste Niels Eriksen Gyldenstjerne som Hofmester, et Embede, han derefter beklædte i en lang Aarrække; endnu i Okt. 1480 kan han med Sikkerhed paavises som dets Indehaver, hvad han altsaa formodentlig i det mindste har været lige til Christian I's Død eller i omtrent 25 Aar.

I hele dette Tidsrum træffer man hans Navn atter og atter. I Forholdet til Udlandet omtales han allerede 1456 ved Forhandlingerne om Borgholms Overgivelse; 1457 var han med paa Toget til Sverige, hvor Christian I toges til Konge; 1460 medbeseglede han Privilegierne i Ribe for Slesvig og Holsten; 1462 og 1469 tog han en virksom Del i Forhandlinger med Hanseater i Kjøbenhavn; 1464 ledede han et Gesandtskab til Preussen og spillede s. A. en Rolle ved det Møde, hvor Ærkebisp Jøns Bengtsson af Upsala ydmygt bad Kong Christian om Tilgivelse. 1465 var han Medlem af et dansk Gesandtskab, der i Hamborg sluttede en Traktat med England, og for sin Umage ved denne Lejlighed modtog han en særlig Takskrivelse fra den engelske Konge. Han var til Møde med Svenskerne i Halmstad 1468 og i Lybek 1469, var nærværende ved Opgjøret mellem Christian og hans Broder Gerhard 1470 (i An-

ledning af den sidstnævntes Styrelse af Slesvig og Holsten) og deltog paa ny i Møderne med de svenske i Kalmar 1472, 1473, 1474 og 1476; 1477 vare han og flere andre i Sachsen for paa den senere Kong Hans' Vegne at bejle til Kurfyrst Ernsts Datter Christine. Ogsaa i Landets indre Styrelse spillede han en fremtrædende Rolle; exempelvis skal blot anføres, hvorledes Kongen 1464 sendte ham til Jylland for at forhandle med jyske Stormænd i Sager, «som os og vore Riger nu synderlig og saa stor Magt paa ligger, som det nogen Tid i vore Dage gjort haver». Det er da ikke til at undres over, at en Mand af hans Betydning modtog gjentagne Beviser paa Kongens Naade; saaledes fik han 1457 Hals- og Haandsret over sine Bønder, en Begunstigelse, som den Gang hørte til Sjældenhederne i Danmark; og 1459 fik han tillige med Faderen Birkeret over Bjørnholm, ligesom der s. A. gaves ham Tilladelse til selv at beholde den Pengeafgift, som han skulde betale Kronen af sine Len.

Hvorvidt E. O. har været Hofmester i Kongs Hans' Tid, er uklart. Han kaldes saaledes 1484 i et Brev, som man under almindelige Forhold vilde anse for en paalidelig Kilde; men andre troværdige Vidnesbyrd om, at han har beholdt sit Embede efter Tronskiftet, foreligge næppe, og da en anden nævnes som Hofmester baade 1482, 1483 og 1487, skal maaske den samme Betegnelse for E. O. i Brevet af 1484 opfattes blot som et høfligt Udtryk i Steden for forhenværende Hofmester. Hvorledes dette end forholder sig, beholdt Hr. E. dog i alt Fald sin Plads i Rigsraadet, og i Behandlingen af Statens Sager tog han endnu en Tid lang betydelig Del, saaledes ved Møderne med Svenskerne 1482 og 1483; 1484 var han den mest fremtrædende ved Forhandlinger, der førtes i Kjøbenhavn med Hansestæderne, og i det mindste helt ned til Aar 1500 kan man træffe ham nævnt ved Møder af Rigsraader.

Hvad E. O.s private Liv angaar, er det nedenfor under hans Fader anført, hvorledes han sammen med denne var indviklet i Stridighederne med Bisp Jens af Aarhus og med Lave Brock. Allerede temmelig tidlig forekommer Hr. E. som Medejer af Faderens Gaard Bjørnholm, og ligesom Otte Nielsen udkjøbte han forskjellige Parthavere af den; omtrent fra 1468 synes han at have overtaget Gaardens Styrelse, og ved Faderens Død 1477 arvede han dennes Del i den. Hans Giftermaal havde bragt ham forøget Velstand, i det hans Hustru Sophie, som var en Datter af Henrik Knudsen Gyldenstjerne (VI, 373) og den «hovmodige» Anne Mogensdatter Munk, og med hvem han var gift 1456, efter sin Moders

Død arvede Boller. End videre ejede Hr. E. Skjern i Middelsom Herred og, saa vidt det kan ses, Elvedgaard paa Fyn samt maaske tillige Møgelkjær i Jylland; i det hele har han vistnok hørt til sin Tids rigeste Mænd. — Han var forlenet med Skanderborg Slot (formodentlig i det mindste 1452—88) og med Byfogediet i Randers (i alt Fald 1467—94); Hassens og, som det synes, Stensmark, der begge allerede havde været i hans Faders Besiddelse, havde han i Pant. Fremdeles kan nævnes som hans Pantelen: Middelsom Herred (der 1495 af Kronen overlodes hans Søn Jørgen, men faldt tilbage til Hr. E., da denne overlevede Sønnen), Sønderlyng Herred, Rinds Herred (hvilket sidste dog 1497 pantsattes hans Svigersøn Predbjørn Podebusk) og det saakaldte Ranes Gods i Kalø Len (som en anden af hans Svigersønner, Jørgen Rud, 1495 fik i Pant).

At E. O. har næret historiske Interesser, fremgaar af et endnu bevaret Krønnikehaandskrift, som han har ladet afskrive. Ligesom hans Fader var han en from Mand, af hvis Gavmildhed flere Klostre nøde godt, ganske særlig dog Mariager Kloster, ved hvis Kirke han lod opføre et Kapel; i en Bygning i Nærheden tilbragte han sin sidste Levetid, og efter sin Død fandt han et foreløbigt Hvilested i Klosterkirken. Bortset fra den mere udvortes Fromhed, der viser sig i de antydede Gaver til gejstlige Stiftelser, møder man ogsaa Træk hos ham, der vidne om en smuk sædelig Livsanskuelse, og hele hans Personlighed har øjensynlig i en ualmindelig Grad været skikket til at indgyde Agtelse. I et Vidne af Viborg Landsting 1474 hedder det, at han havde tilbudt at staa enhver til Rette, som kunde have noget at klage over ham, men at der ingen saadan mødte paa Tinget, hvorimod de der forsamlede takkede ham «Ære og godt». Og et Eftermæle, som ikke falder i manges Lod, faar han i en Krønnike fra første Halvdel af det 16. Aarhundrede, hvori det hedder, at «han var ligesom en Fader for Danmark; hans Mage og Lige saa vi ikke end i Ære, Dyd, Fromhed og i alle gode Vilkaar». Han døde 7. Jan. 1503, efter at han allerede tidligere delvis havde skiftet med sine Børn; sin Hustru havde han mistet 1487.

Barner, Fam. Rosenkrantz's Hist. I, 182 ff. Hist. Tidsskr. 5. R. I, 540 ff.

William Christensen.

Rosenkrantz, Erik Ottesen, 1519—75, til Valsøgaard, Arreskov, Kjærstrup, Rigsraad, var Søn af ndfr. omtalte Otte Holgersen R. († 1525) og saaledes Broder til de bekjendte Rigsraader Holger

og Jørgen R. Efter Forældrenes tidlige Død blev han opdragen hos sin Morfader, Jesper Ganz til Putlitz i Brandenborg. O. 18 Aar gammel vendte han tilbage til Danmark. En Tid lang synes han at have holdt Hus paa Brødrenes Fælleseje Næsbyholm. Arvedelingen mellem Brødrene fandt Sted 1547, og E. R. tilfaldt den umaadelige norske Arv, der regnedes til $^{1}/_{24}$ af al Norges skyldsatte Jord foruden store Ejendomme paa Færøerne og Shetlandsøerne. Aaret efter (1548) opholdt E. R. sig en Tid i Norge og kom allerede da i Strid med det lybske Kontor i Bergen om Grunden til et Par af de store Kjøbmandsgaarde paa Bryggen, som havde tilhørt hans norske Forfædre. Allerede da skrev han til Kongen, at hvis denne ikke traadte kraftig op mod Kontoret og dets Vilkaarlighed, «saa er denne Landsende, saa vidt de overfare, fordærvet og eders Naades Landret og skrevne Lov forkrænket og fortrykt, thi de agte hverken Dom eller Ret».

O. 1551 var E. R. kommet i Besiddelse af Valsøgaard ved Ringsted, der tidligere havde tilhørt Fru Anne Meinstrup og dennes Datter Fru Sophie Holgersdatter Rosenkrantz, E. R.s Faster. I Aarene 1554 og 1555 var han Staldmester hos Christian III og blev o. 1555 Hofmarskal ved den unge Hertug Frederik (II)s lystige Hof paa Malmøhus, indtil han 1557 forlenedes med Varberg Fæstning. Det følgende Aar (1558) holdt han Bryllup med den 18aarige Sophie Hardenberg (f. 28. Marts 1540), Datter af Jacob H. til Sandholt, Arreskov m. m. (VII, 98) og Sophie Lykke. Ved dette Giftermaal kom E. R. i Besiddelse af Arreskov, hvor han strax begyndte Opførelsen af den store Hovedbygning, der dog først fuldendtes 1573.

Da Frederik II besteg Tronen, udsaa han strax E. R. til en stor og vigtig Post, Lensmandsstillingen paa Bergenhus. Her havde Christoffer Valkendorf med stor Kraft modsat sig de tyske Kjøbmænds Overgreb og søgt at bringe dem i et undersaatligt Forhold til den norske Krone; men dette havde selvfølgelig medført Klager fra lybsk Side; i Juni Maaned 1559 var Christoffer Valkendorf derfor blevet kaldt ned til Kjøbenhavn og ønskede vistnok nu selv at blive forflyttet. E. R. havde allerede tidligere ytret lignende Tanker, som Christoffer Valkendorf havde begyndt at gjennemføre. Dertil kom, at hans store Godser, der for største Delen laa i det nordenfjældske, knyttede ham til Norge. Han følte sig dog med langt stærkere Baand knyttet til Danmark; Landet selv kunde han ikke fordrage, skriver han til Kongen. Denne tillod ham da foreløbig at beholde Varberg sammen med Bergenhus og udnævnte ham samtidig

til Rigsraad. Desuden fritog Kongen ham «indtil videre» for alle kongl. Afgifter af hans store norske Godser, en Ret, som Kongen dog 1562 tog tilbage, da det var en mærkelig stor Sum, som Kronen derved aarlig maatte give Afkald paa, mod at R. til Gjengjæld forlenedes med Lyse Kloster ved Bergen afgiftsfrit. — At forene Stillingen som Befalingsmand paa 2 saa fjærnt fra hinanden liggende Hovedfæstninger som Varberg og Bergenhus lod sig dog i Længden ikke gjøre. Efter R.s Opfordring fritoges han da for Varberg, og et nyt Lensbrev udstedtes 9. Marts 1559 for R. paa de kongl. Slotte Bergenhus og Vardøhus, Lyse Kloster, Søndfjord Len, Sønderhordeland, Ryfylke, Sogn, Jæderen, Dalerne, Helgeland, Tromsø og Nordhordeland, alt som kongl. Regnskabslen mod et aarligt Vederlag af kun 100 Dlr. (400 Kr., næppe 2000 Kr. efter Pengenes nuværende Værdi) samt Klæder og Penge til de fornødne Svendes Underhold. Vilkaarene vare saaledes knappe, men Magten desto større. Med Undtagelse af Throndhjem Len havde R. omtrent hele Vestkysten af Norge lige til Nordkap i sin Magt og Norges vigtigste Fæstning i sin Haand.

31. Juli 1560 ankom R. til Bergen, og i de 8 Aar, han var Lensmand her, skulde han komme til at indskrive sit Navn i Norges og Danmarks Historie som en værdig Efterfølger af Christoffer Valkendorf. Denne havde allerede knækket de tyske Haandværkeres Særstilling i Bergen og tvunget dem til enten at anerkjende den norske Krones Højhed ligesom andre af Landets Indbyggere eller at forlade Landet; derved havde han allerede rokket ved det tyske Handelskontors Særstilling; desuden havde han tvunget de tyske Præster, der ikke vilde anerkjende den norske Kirkeforfatning, til at forlade Landet. Nu tog R. strax fat paa selve Kontorets paastaaede Ret til Grunden paa Tyskebryggen, hvor Kontoret havde sine store Handelsgaarde, og hævdede Kronens eller de private norske Ejeres Ret dertil. Han satte Grundleje paa Grundene paa Bryggen og paalagde Kontoret at yde Ledingsskat, Tiende og lignende Afgifter deraf ligesom af andre Grunde i Byen; ligeledes maatte Kontoret opgive sin Ret til de Kirker i Byen, som det i Tidernes Løb havde tilegnet sig. Det hjalp intet, at de tyske Kjøbmænd beraabte sig paa deres Privilegier; en nedsat Ret kom til det Resultat, at alt dette netop ikke havde Hjemmel i de oprindelige Privilegier. Alle Klager til Kongen og til Lybek hjalp intet. Kongen og R. stode fast; til sidst (1562) tog R. en stor Del af Grundene («Drægs-Almindingen») i Besiddelse for Kro-

nen. Vel medførte Syvaarskrigens Udbrud, under hvilken Lybek var Danmarks Forbundsfælle, at man traadte mindre skarpt op i Bergen; men i alt væsentligt var inden Syvaarskrigens Udbrud Værket fuldført: det tyske Kontor var trængt tilbage fra sin egenmægtige Stilling som en Stat i Kommunen; det var blevet den norske Krones Undersaat, der maatte lystre Lands Lov og Ret og deltage i de almindelige Afgifter, saa at Bergens øvrige Handelsstand kunde gaa en roligere Udvikling i Møde.

Ogsaa fra Enehandelen paa Nordlandene var Kontoret trængt tilbage, i det Bergens egne Indbyggere fik Ret til at deltage i denne Handel. Handelsforholdene i Nordlandene havde R. stadig sin Opmærksomhed henvendt paa; da Englænderne netop i disse Aar begyndte Handelen paa Rusland, foreslog han, at der skulde afkræves dem Told ved Vardøhus, en Tanke, som dog først senere gjennemførtes. Ogsaa i mange andre Henseender viste E. R. sig som en særdeles virksom Lensmand. Han var i det hele taget den af de 3 Brødre, som da samtidig vare Medlemmer af Danmarks Riges Raad, der havde det videste Blik og det kraftigste Initiativ; i den Henseende nærmer han sig til Mænd som Christoffer Valkendorf og Peder Oxe. Selv med Tanken om Gjenopdagelsen af Grønland syslede han. Efter Paalæg fra Regeringen havde han strax taget fat paa Opbygningen af det mægtige Taarn paa Bergenhus, der endnu den Dag i Dag pranger med Rosenkrantzernes og Hardenbergernes Vaaben som et tydeligt Vidnesbyrd om det falske i Traditionen, naar dette Taarn endnu af og til kaldes Valkendorfs Taarn; denne havde bevislig ikke haft det mindste med Taarnets Opførelse at gjøre; Traditionen har jo i det hele taget tillagt Valkendorf Fortjenesten for alt i Bergen, skjønt en Del først blev udført af E. R. Ogsaa et andet synligt Minde om sig har E. R. efterladt sig i Bergen, det store Hus, han opførte i Strandgade («Muren»), midt paa den efter ham opkaldte Rosenkrantz-Alminding («Muralmindingen»). Men han var en myndig Lensherre og kom ved flere af sine Foranstaltninger af og til i Strid ikke blot med det tyske Kontor, men ogsaa med Borgmestre og Raad og med sin gejstlige Medhjælper Biskoppen, der maatte finde sig i, at Kapitelsgodset blev fordelt paa flere Hænder end tidligere, hvorved flere Præbender tillagdes Slotsskrivere og andre til E. R. nærmere knyttede Personer.

Under Syvaarskrigen viste E. R. en meget stor Virksomhed. Han opbød Leding baade af Borgerskabet og Landbefolkningen,

dog ikke uden Modstand ved flere Lejligheder fra Landbefolkningens Side, hvilken han dog ved Fasthed og Klogskab fik dæmpet. Han begyndte selv at bygge Skibe og fik Borgerne i Bergen og Indbyggerne nordenfjælds til at udruste Galejer og Skyttebaade, hvilket derpaa ogsaa paabødes det søndenfjældske. E. R. var saaledes i Færd med at gjenoprette den gamle Ordning af Skibsudrustningen i de norske Skibreder. Begyndelsen var dermed gjort til Dannelsen af en national norsk Flaade, der kunde være blevet af Betydning for Fremtiden, hvis man senere havde udviklet Institutionen videre. Da Svenskerne i 1564 besatte Hærjedalen og Jæmteland, der fra erobrede hele Thrøndelagen og truede med et Angreb paa Bergenhus, udrustede E. R. hurtig en Expedition, der under Anførsel af Erik Munk tilbageerobrede Thrøndelagen og saaledes reddede Norge fra en stor Fare. Et senere i Aarene 1565 og 1566 paatænkt Indfald i Sverige fra det nordenfjældske blev vel ikke til noget paa Grund af den uheldige Krigsførelse fra dansk Side; men da Svenskerne 1567 angrebe det søndenfjældske, udrustede E. R. atter hurtig en Expedition for at komme Lensmanden paa Akershus, Christen Munk, til Undsætning og bidrog ikke lidet til, at Svenskerne bleve fordrevne.

Den haarde Ledingspligt og de Skatter, som E. R. havde maattet paalægge i Anledning af dette Tog, medens en farlig Byldepest i et Par Aar havde raset i Bergen og Omegn, medførte atter stor Modvilje hos Landbefolkningen, der paa et Vaabenting i Bergen truende forlangte, at E. R. personlig skulde begive sig ned til Kongen for at søge Lempelser i Ledingspligten. E. R. maatte føje sig herefter. Under hans Ophold i Danmark bestemtes da, at en kongl. Kommission skulde sendes til Norge for at søge at ordne Forholdene og holde Retterting rundt om i hele Landet. I Avg. 1567 kom E. R. tilbage til Bergen og fik kort efter en mærkelig Gjæst, Jarlen af Bothwell, der efter sin Flugt fra Skotland var bleven opsnappet ved Norges Kyst og beskyldtes for Fribytteri. Han holdtes tilbage i Bergen af E. R. under et Slags Fangenskab og sendtes der fra til Danmark, for at den danske Regering kunde tage Bestemmelse om hans Skæbne.

E. R. havde længe længtes tilbage til Danmark, til sine store danske Godser, til Slægt og Venner. Vel førte han et lille Hof i Bergen, især i de første Aar; men i Modsætning til de store Hof- og Adelsfester i Danmark var der dog noget smaaligt i dette Selskab: de indfødte norske Smaaadelsmænd, Biskoppen og Gejstlig-

heden, Borgmestre og Raadmænd, eller de «kontorske», især efter at R. var kommet paa Kant med adskillige af dem. I Slutningen af Febr. 1568 kom den store kongl. Kommission (deriblandt Christoffer Valkendorf); de Foranstaltninger, der toges, have næppe været helt behagelige for E. R., der imidlertid med Grund anførte, at han i hele sin Fremfærd havde rettet sig efter kongl. Ordre. Det bevilgedes ham da at maatte opgive Stillingen i Norge; 31. Avg. s. A. afrejste han derpaa fra Bergen med Hustru og Børn.

E. R.s historiske Mission var dermed endt. Ved sin Tilbagekomst til Danmark blev han Stiftslensmand i Odense (1568—72). Ogsaa i denne Stilling viste han Virkelyst, men hans største Betydning var endt. Han var i disse Aar stærkt optaget af sine store Byggeforetagender paa Arreskov; 1573 foretog han et stort Mageskifte med Kronen, hvorved han mod at afstaa Valsø og betale 30000 Dlr. (i Værdi o. 500000 Kr.) kom i Besiddelse af Kjærstrup (Valdemars Slot) og hele Taasinge, i det ikke blot Fæstegodset tilfaldt ham, men ogsaa Kronens Herlighed over 160 jordegne Bønder. — I Begyndelsen af 1575 blev han atter Stiftslensmand paa Odense Gaard og var i den følgende Tid optaget af at omdanne St. Hans Kloster til kongeligt Slot, da Odensegaard (den gamle Bispe gaard) havde vist sig utilstrækkelig til Ophold for Kongen, naar han kom til Odense, men døde kort efter, 8. Nov. 1575, kun 56 Aar gammel.

Fru Helvig Hardenberg var da kun 35 Aar. Da Børnene vare umyndige, fik hun Styrelsen af det umaadelige Gods baade i Danmark og i Norge med dets Bilande; selv kom hun ved Pantsættelse, Kjøb eller Arv i Besiddelse af Hindema og Erholm i Fyn og af Søholm i Stævns Herred. Hun var saaledes utvivlsomt Landets rigeste Adelskvinde og var i høj Gunst ved Hove. Hvor hun følte sine Adelsrettigheder krænkede, og i sin Godsstyrelse viste hun sig ofte adelsstolt og hovmodig; dog kunde hun, ligesom Manden, midt under Adelshovmodet ved mange Lejligheder, især under Opholdet i Norge, vise sig som en brav og godhjærtet Kvinde, navnlig mod Folk af ringere Stand. Hun døde i Odense 17. Juli 1599, 59 Aar gammel. «Det statelige norske Fyrstegods» splittedes derpaa efterhaanden paa mange Hænder.

Hist. Tidsskr. 5. R. VI. *A. Heise.*

Rosenkrantz, Folmer Axelsen, 1523—86, til Stensballegaard, Broder til ovfr. nævnte Erik R. († 1591), var født 29. Marts 1523.

Allerede i Faderens sidste Leveaar styrede han selvstændig dennes Hovedgaarde Landting og Rydhave; efter Faderens Død (4. Febr. 1551) tilfaldt ham ved Brødreskiftet Stensballegaard. 17. Juli 1552 holdt han derpaa paa Stensballegaard Bryllup med sit Næstsøskendebarn Margrethe Gyldenstjerne, Datter af den bekjendte Rigsraad Knud Pedersen G. til Tim (VI, 783). Fra 1564—72 var han forlenet med Aarhusgaard tillige med Dronningborg (Randers) og Aakjær Len og tillige Stiftslensmand i Aarhus Stift. Allerede 1563 var han under Syvaarskrigen bleven beskikket til Proviantmester for Aarhus Stift og udviste under Krigen stor Iver for at sørge for Proviant og lignende Fornødenheder til Krigens Førelse; han forstrakte ogsaa paa denne Tid Kongen med store Pengesummer. Baade han og hans Hustru hørte til den Adelskreds, som den livsglade Frederik II satte stor Pris paa. Det var netop i disse Aar, at Kongen samlede store Godser i Skanderborg- og Horsensegnen. Baade i de glade Jagtfester paa Skanderborg og paa det nyopførte Emborg (Øm Kloster) og i andre Hoffester vare de hyppige Gjæster. Fru Margrethe havde tillige det Hverv at bistaa Dronningen under hendes Barnefødsler, saaledes ogsaa ved Christian IV's Fødsel. F. R. hørte tillige til den Adelskreds, der stod Anders Sørensen Vedel nær; denne omtaler selv «de mange Velgjerninger», som F. R. havde bevist ham. — Fru Margrethe Gyldenstjerne døde 11. Juli 1581 og blev begravet i Vær Kirke ved Stensballegaard, hvor F. R. derpaa lod opsætte et kostbart, endnu bevaret Mindesmærke med Billeder baade af ham og af hende. Selv døde han 1586 (begravet 24. April). Opbygningen af Stensballegaard fuldendte han 1582.

Personalhist. Tidsskr. 2. R. VI. *A. Heise.*

Rosenkrantz, Frederik, 1571—1602, til Rosenvold og Stjærnholm, var Søn af nedennævnte Holger Ottesen R. († 1575) og Karen Gyldenstjerne. Hans Daab fandt Sted 2. Sept. 1571 paa Skanderborg Slot med stor Pragt. Kansler Niels Kaas var siden hans Værge. Efter den for hans Stand sædvanlige Udenlandsrejse, der synes at have strakt sig over en længere Aarrække (1584 studerede han i Rostock, 1586—87 i Wittenberg, 1589 i Padua og 1590 i Siena), tog han 1593 Tjeneste som Hofjunker og erholdt 1595 Giske Len i Norge. Samtidig fæstede han Ejerinden af Næs, Christence Corfitsdatter Viffert, der efter et kun 3aarigt Ægteskab sad Enke efter Henrik Bille til Mogenstrup, og alt lovede saaledes en til

hans Fødsel og Rigdom svarende anselig Fremtid, især da han synes at have haft stor Indflydelse hos den unge Konge; men det tog en brat Ende med de gode Udsigter. I Foraaret 1599 fik F. R. Lundenæs i Forlening og erholdt saaledes et, sikkert kjærkomment, Paaskud til at trække sig tilbage fra Hoftjenesten, thi kort efter maatte en af Dronningens Jomfruer, Rigborg Brockenhuus (III, 118), flygte fra Hove og skjule sin Skam hos en Slægtning paa Fyn, hos hvem hun 24. Juli fødte en Søn, til hvilken F. R. udlagdes som Barnefader. Paa en delvis Oprejsning ved Ægteskab var der, allerede af Hensyn til F. R.s Trolovelse med en anden, ikke at tænke, og ligesom Rigborgs Fader, Laurids Brockenhuus, krævede uforsonlig Straf over begge Synderne for den ham og hans Slægt overgaaede Krænkelse, saaledes krævede ogsaa Kongen Lovens strængeste Straf over den, der havde lokket en Jomfru i Kongens Gaard. Der udgik skrap Befaling til at gribe F. R., der havde forladt sit Len, død eller levende. Det lykkedes dog F. R. at undvige til Hamborg, men her fra blev han i Avg. hentet hjem under Bevogtning, og allerede i Okt. 1599 faldt Dommen over begge. Hun dømtes til livsvarig Indespærring, han til at miste Æren og sine 2 Fingre, hvilken sidste Straf dog formildedes til, at han skulde begive sig til Ungarn for at kæmpe mod Tyrkerne. Dette gjorde han ogsaa og med saa megen Udmærkelse, særlig ved Stuhlweissenburgs Erobring, at de kejserlige Oberster, under hvilke han tjente, deraf 1601 toge Anledning til at gaa i Forbøn for ham hos Kong Christian IV. Sikkert af Hensyn til Laurids Brockenhuus afslog dog Kongen i meget skarpe Udtryk at benaade ham, og Aaret efter, 18. Avg. 1602, omkom han i Mähren ved en ulykkelig Hændelse, i det han vilde adskille 2 Duellanter. Han ligger begraven i Teinkirken i Prag. — Om den nævnte Søn se ndfr. under Sønnesønnen Maximilian R.

Hist. Tidsskr. 4. R. IV, 502 ff. *Thiset.*

Rosenkrantz, Frederik Christian, 1724—1802, Statsminister, Søn af nedennævnte Statsminister Iver R. († 1745), er født 19. Jan. 1724. 1741 blev han Kammerjunker, 1748 Kammerherre; det paafølgende Aar ansattes han som Assessor i Højesteret og som Envoyé extraordinaire ved det preussiske Hof, men forflyttedes allerede 1751 til London. 1754 blev han Deputeret i Admiralitets- og Generalkommissariats-Kollegiet. 1760 erholdt han Danebrogsordenen, 1763 Ordenen «de la fidelité». S. A. overtog han efter Carl v.

Holsteins Død Embedet som Overkrigssekretær for Søetaten. 1763—66 var han tillige Direktør for den nye Indretning af Vejene. Ved Prinsesse Vilhelmine Carolines Formæling 1764 blev han Gehejmeraad, næste Aar Præses for det almindelige Handelskompagni, 1766 tillige Overkrigssekretær for Landetaten. 25. Avg. s. A. entledigedes han imidlertid fra sine Embeder ved Søetaten, men blev 1767 Gehejmeraad i Konseillet, hvilket varede indtil Dec. 1770, da Struensee foranledigede Gehejmekonseillet ophævet. 1784 ved Kronprins Frederiks Overtagelse af Regeringen ansattes R. paa ny som Statsminister samt Præsident for Admiralitets- og Kommissariats-Kollegiet; i dette Embede forblev han indtil Juni 1788, da han endelig efter Ansøgning afskedigedes. 1769 var han bleven blaa Ridder. Han døde 15. Maj 1802.

Ved Danneskjold-Samsøes Afskedigelse fra Marinens Overbestyrelse 1746 var denne kommen i uheldige Hænder; som Overkrigssekretær fungerede C. v. Holstein, der var uden Energi, i Admiralitets- og Generalkommissariatet præsiderede den uduelige Rosenpalm, og efter hans Død traadte andre og ikke dygtigere til. Ved Holsteins Død blev det R., der fik det Hverv at bringe ny Luft i Marinens Organisation. Dette lykkedes ham dog ingenlunde. Trods megen Flid, en myndig Optræden og Tro paa sine egne Evner var R. ikke den Mand, der under Datidens vanskelige Forhold kunde gjennemføre gode Reformer. Hans Administration har mere end nogen anden udmærket sig ved Mangel paa Fasthed; alene Søetatens Overledelse, Admiralitets- og Kommissariats-Kollegierne, undergik i Tidsrummet 1766—88 ikke færre end 4 Omkalfatringer. Til Uheld for R. havde han i den afsatte Fr. Danneskjold en lige saa sagkyndig som uvelvillig Kritiker af sin Administration, der ganske vist frembød adskillige Angrebspunkter, navnlig hvad Bygning af nye samt Vedligeholdelse af de gamle Orlogsskibe angik; desuden klagedes der over, at R. forsømte Opmudringen i Havnen, at han førte daarlig Økonomi ved Materialiers Anskaffelse, og at han havde ladet Fæstningen Glückstadt forfalde. R. paa sin Side roste sig af at have paabegyndt Anlæg af Defensionsværker paa Reden, af at han havde forbedret Værkerne ved Christiansø og Frederiksværn, og af Oprettelsen af Søkortarkivet samt flere nye Skoler dels for Underofficerer, dels for det faste Mandskabs Børn. Striden mellem de 2 Mænd udviklede sig til sidst dertil, at Danneskjold 1766 til Kongen indgav et formeligt Anklageskrift mod R. Efter at forskjellige Indlæg vare fremkomne fra begge Sider, og

Christian VII desuden havde forhørt sig hos adskillige sagkyndige, endte det med, at han gav Danneskjold Ret, hvorefter R. trak sig tilbage for denne. Uheldigvis blev dette Personskifte af alt for kort Varighed; kun et Aars Tid forblev Danneskjold i Embedet som Overkrigssekretær og «Surintendant de marine», saa styrtedes han atter, og Marineforvaltningen kom paa ny i daarlige Hænder; samtidig fik R. som Medlem af Konseillet igjen Indflydelse, og denne steg yderligere, da han endelig 1784 for anden Gang blev Søetatens øverste Leder.

I sit Forhold over for den fortjenstfulde og ædle Fabrikmester Henrik Gerner (V, 614) bærer R. et stort og tungt Ansvar. Gerner, der, takket være hans alsidige Begavelse, 1774 var bleven Præsident i det kongl. Landhusholdningsselskab, forfægtede her med Begejstring sine Fremskridtsideer for Bondestandens Ophjælpning; han kom derved i et stærkt Modsætningsforhold til R., der som Godsejer var stokkonservativ. Herefter blev Gerner en Skive for R.s Forfølgelse, dels direkte, dels udført gjennem Ministerens villige Redskab Underfabrikmester E. V. Stibolt. At disse Fortrædigelser forbitrede Gerners sidste Leveaar, er sikkert; ikke usandsynligt er det endogsaa, at de have været medvirkende til hans tidlige Død (1787). Ved hans Ligbegængelse, der fandt Sted under megen Deltagelse fra Befolkningens Side, demonstrerede Ove Malling, Tyge Rothe o. a. mod R. og hans alt for konservative Kolleger. R.s sidste Embedsaar ere blevne karakteristiske ved hans Forsøg paa at styrte A. P. Bernstorff. Sammen med Schack-Rathlou og den russiske Gesandt Baron Krüdener, der i denne Sag handlede efter Cathrine II's Ordre, søgte han at fortrænge ham af Frederik VI's Gunst, men forgjæves. Han faldt selv ved sin krasse Modstand mod Bondesagen. I «Tilskueren» 1888 findes trykt den af R. mod Landboreformerne indgivne Memorial, der gav Anledning til hans Fald, og som ganske vist ikke vidner om Fremsyn eller nogen skarp Dømmekraft.

R. blev 1748 gift med Dorothea Reedtz (f. 1731 † i April 1801), Datter af Kammerherre Tønne R. til Barritskov. R., der ejede Stamhuset Rosenholm, Rygaard og Egholm, var en meget slet Økonom og som Følge deraf i stadig Pengeforlegenhed.

Birch, Geheimeraader S. 21. Tilskueren 1888, S. 483. Hist. Tidsskr. 5. R. II. (Lütken,) Efterretn. om d. danske Søe-Etat fra forrige Tider (1790).

C. With.

Rosenkrantz, Gotskalk Eriksen, —1544, Christian II's Kansler og Kejser Carl V's Raad, hørte til den saakaldte slesvigske Linje, der skriver sig fra Kogsbøl i Emmerlev Sogn i Højer Herred. Mester G.s Fødselsaar er ukjendt, men maa formodentlig falde mellem 1480 og 1490; 1505 synes han at være indskrevet ved Rostocks Universitet, 1513 ved Kølns. 1513 nævnes han som Magister og kongl. Sekretær; 1514 forlenedes han med St. Peders Kirke i Højer, som da regnedes til Ribe Stift. Han synes at have sluttet sig til Sigbrits Parti; han var med Kongen i Stockholm under Blodbadet (1520) og efterlodes der som Kansler i den Regering, Kongen ved sin Tilbagerejse havde efterladt sig med Ærkebiskop Gustav Trolle i Spidsen. Efter Stockholms Overgivelse til Gustav Vasa 16. Juni 1523, paa en Tid, da Christian II allerede var landflygtig, begav M. G. sig til Søren Norby paa Gulland. Her fra begav M. G., der stadig bevarede sin katholske Tro, sig 1524 paa en Pilegrimsrejse til Apostelen Jacobs Grav i Compostella i Spanien. Paa Udvejen havde han en Sammenkomst med Kongen i Lier og medtog forskjellige diplomatiske Hverv til Kongens Afsendinger ved Kejserhoffet. Da M. G. kom tilbage fra Spanien til Nederlandene, var Christian II's gamle, tro Kansler Claus Pedersen død, og M. G. blev nu Kongens Kansler. Da efter Dronning Elisabeths Død 1526 den nederlandske Regering af Frygt for Kongens og flere af hans Medfølgeres lutherske Sindelag tog Børnene fra ham, ansattes M. G. som paalidelig Katholik ved Børnenes Hofstat i Mecheln, og dette vedvarede lige til Prins Hans' Død 1532. Det blev ham dog forbudt at læse med Børnene, og hans Ophold i Mecheln afbrødes ofte af Rejser i Kongens Tjeneste. Hans Hverv, at foredrage Kongens Sager for Hoffet, var ikke let, da Regentinden, Dronningens Faster Margrethe, nærede stor Mistillid eller ligefremt Fjendskab til Kongen. Man har fra disse Aar en Mængde Skrivelser fra M. G. til Kongen, der vidne om hans store Troskab mod denne, hans retsindige Karakter og ofte store Frimodighed over for Kongen. I Aaret 1527 sendtes han til Skotland for at fremskynde et Tog til Norge, som M. G. personlig skulde staa i Spidsen for, og som skulde gjælde Bergen. Ved Hoffet i Edinburgh udrettede M. G. dog trods al sin Veltalenhed intet, saa at det kun lykkedes ham at faa et Par enkelte Kaperskibe udrustet. I den følgende Tid var G. E. uafbrudt i Virksomhed, men den nederlandske Regerings Uvilje og Kongens Pengemangel hindrede alle Foretagender. Først da i

Aaret 1529 Fredsunderhandlinger aabnedes i Cambrai mellem Kejseren og Frankrig, begyndte Udsigterne at blive noget lysere. M. G. var tilstede under Fredsunderhandlingerne, og da det stedse blev tydeligere for dem af Kongens Mænd, der endnu holdt ved Katholicismen, at det ikke var muligt at vente Hjælp fra den kejserlige Regering, før Kong Christian selv brød med Lutherdommen, saa virkede M. G. tillige med de fordrevne Ærkebiskopper Gustav Trolle og Johan Weze ivrig i denne Retning. Da Christian II endelig havde foretaget dette Skridt, underhandlede M. G. i den følgende Tid med Kejseren selv og den nye Regentinde i Nederlandene, Dronning Elisabeths Søster Enkedronning Marie af Ungarn. Da Kongen derpaa i Okt. 1531 endelig fik et Tog i Stand til Norge, opløstes Hoffet i Lier. M. G. efterlodes derimod hos Prins Hans i Brüssel og deltog i hans Undervisning; han læste saaledes med ham Erasmus fra Rotterdams Skrifter. Da Kejseren derpaa tog Prinsen med sig til Regensburg, fulgte M. G. med og virkede stadig for Kongens Sag. Imidlertid døde den unge Prins i Regensburg 11. Avg. 1532, samme Dag, som hans Fader blev indesluttet paa Sønderborg. Alt Haab syntes nu ude.

M. G. traadte derpaa i Kejserens Tjeneste og blev hans Raad. Dermed begyndte et nyt og betydningsfuldt Afsnit i hans Liv; han brugtes overordentlig meget til Sendelser, især i alle Anliggender, der angik de nordiske Forhold. Han virkede i den Retning sammen med en Kreds af betydelige Mænd, navnlig Dronning Maries Kansler Nicolaus Oláhus, senere Ungarns Primas og kejserlig Statholder her, en ivrig Humanist og Ven af Erasmus fra Rotterdam, den fine Diplomat og Humanist Corneille Double de Schepper (Scepperus), der en Tid lang havde været Christian II's «Vicekansler», og den fordrevne lundske Ærkebiskop Johan Weze. Med alle disse Mænd stod M. G. i fortrolig Brevvexling. De paa deres Side satte stor Pris paa «vor Ven G.» (Godscalcus noster), «der Sassenkerl», som de kaldte ham som Slesviger, skjønt han var en fuldstændig dansk Sønderjyde.

En umaadelig Mængde Rejser maatte M. G. i de følgende Aar gjøre i Kejserens Tjeneste. 1532 fulgte han Kejseren til Italien og Spanien; thi Kejseren synes at have sat meget stor Pris paa ham. 1533 sendtes han af Kejseren til Bajern i Anledning af Forhandlingerne om Kong Ferdinands Valg til romersk Konge. I Foraaret 1534 sendtes han til Irland for at søge at fremkalde en Opstand mod Henrik VIII og derpaa til Skotland i Anledning

af et paatænkt Ægteskab mellem Jacob V og en af Christian II's Døtre. Da Grevefejden imidlertid udbrød, traadte han i Forbindelse med Grev Christoffer af Oldenborg og søgte ved hans Hjælp at faa sine gejstlige Len i Sønderjylland tilbage. Da Christian II's Datter Dorothea derpaa i Aaret 1535 ægtede Pfalzgrev Frederik, og Kejseren søgte at virke for deres Planer om at komme i Besiddelse af de nordiske Troner, sendtes Schepper og M. G. paa vigtige Sendelser til Lüneburg, Lybek, forskjellige tyske Fyrster og til Hamborg for at virke for deres Sag, uden dog ved Underhandlinger med Christian III's Raader at kunne opnaa andet end et fuldstændigt Brud. Dette bidrog til, at Kejseren forberedte Udrustningen af en stor Flaade i Nederlandene for at undsætte det belejrede Kjøbenhavn. Schepper og M. G. skulde følge med som kejserlige Kommissærer; men inden Flaaden var afsejlet, faldt Kjøbenhavn (Juli 1536).

Ogsaa i de følgende Aar var M. G. i uafbrudt Virksomhed, snart hist, snart her, og deltog i de forskjellige Forhandlinger mellem Kejseren og danske Udsendinger, som fandt Sted under Christian III's Fejdetilstand med Kejseren lige til Freden i Speier. 1536 havde Kejseren udvirket, at M. G. fik et Kanonikat i Mainz, og her er han første Gang indskrevet med Navnet «Gotschalcus Ericus a Rosenkrantz». I Aaret 1544 deltog han i Fredsmødet i Crespy mellem Kejseren og Frands I, men paa Tilbagevejen til Nederlandene døde han i Valenciennes 28. Sept. 1544. Han havde i mange Aar været svagelig, men faldt saa at sige paa sin Post efter uafbrudt med Troskab og Dygtighed at have virket for den Sag, hvortil han havde helliget sit Liv, Christian II's og hans Slægts Tarv. Han var ubetinget en af de hæderligste og betydeligste af de Mænd, der fulgte Christian II i Udlændigheden, og havde ogsaa skaffet sig mange Venner, og det ikke af de mindst betydelige.

Personalhist. Tidsskr. 2. R. VI. *A. Heise.*

Rosenkrantz, Gottlob Emil Georg Frederik Baron, 1803—84, Stiftamtmand, var en Søn af Kapitajn Jørgen Baron R. (f. 26. Febr. 1774 † 15. Dec. 1831) og Frederikke f. v. Marqvard (f. 27. Maj 1781 † 9. Febr. 1849). Han fødtes 19. Maj 1803 i Ziegenhain i Hessen, blev 1822 Student fra Herlufsholm, 1827 juridisk Kandidat, 1829 Avskultant i Rentekammeret og 1833 tillige Kapitajn i Kongens Livkorps. 1835—36 foretog han en Udenlandsrejse til Tyskland og Frankrig og var derefter i de 2 følgende Aar, dog uden at opgive

sin Stilling i Rentekammeret, ansat hos Stiftamtmanden over Laaland-Falsters Stift, blev i de følgende Aar gjentagne Gange konstitueret dels som Stiftamtmand over Aarhus Stift, dels som Amtmand over Ringkjøbing Amt, indtil han 1843 udnævntes til Amtmand over Thisted Amt. I de 23 Aar, i hvilke han beklædte dette Embede, fik han rig Anvendelse for den praktiske Indsigt i Landbrugsforholdene, som han tidligere havde erhvervet sig ved sin Bestyrelse af store Familiegodser paa Laaland. Særlig fortjent gjorde han sig af Bivejenes Forbedring, af Redningsvæsenets Udvikling og af Vandvæsenets Regulering i Amtet, og han modtog da ogsaa i Tidens Løb mange talende Vidnesbyrd om, i hvor høj Grad Amtets Beboere paaskjønnede hans Virksomhed, ikke mindst da han i Aaret 1866 overtog Embedet som Stiftamtmand over Viborg Stift og Amtmand i Viborg Amt, som han derefter — ligeledes med anerkjendt Dygtighed — beklædte, indtil han 1879 efter eget Ønske afskedigedes fra Statens Tjeneste og samtidig udnævntes til Gehejmekonferensraad. 1828 var han bleven Kammerjunker, 1840 Hofjægermester, 1845 Kammerherre, 1868 Kommandør af Danebrog og fik 1875 Storkorset af samme Orden. Hverken som Medlem af den jyske Stænderforsamling 1842—46 eller som Medlem af Rigsraadets Landsting 1864—66 spillede han nogen fremtrædende Rolle. Han var Ejer af Hovedgaardene Sophiendal og Liselund og døde 9. Sept. 1884 paa førstnævnte Ejendom. 1. Sept. 1843 ægtede han Elisabeth Louise Baronesse Rosenkrantz (f. 8. Juni 1821), en Datter af hans Farbroder Holger Baron R. til Tustrup og Sophie Benedicte f. Bülow.

Mindeblade om G. E. G. F. Baron R. (1885). *G. Kringelbach.*

Rosenkrantz, Gunde, 1604—75, til Vindinge, Allerup og Boserup, Rigsraad, Søn af ndfr. nævnte Rigsraad Holger R. († 1642), er født paa Rosenholm 2. Dec. 1604. 1616 rejste han for første Gang udenlands og studerede ved Universiteterne i Giessen og Strassburg, tillige paa det astronomiske Observatorium i Lich; han kom hjem 1619, men drog atter ud Aaret efter, først til Helmstedt, senere til Leiden, hvor han immatrikuleredes 1621 og boede hos Historikeren Meursius, men efter sit eget Udsagn fra 2 Aar senere forsømte sine Studier paa Grund af slet Kammeratskab. 1624—25 var han hjemme i Danmark, men fulgte saa 1627—28 Rigsraaden Christian Thomesen Sehested og Jørgen Brahe paa deres Sendelse til Frankrig og England. I April 1628 blev han Sekretær i danske Kancelli og der-

efter fra Marts 1630 til Avg. 1631 Kammerjunker hos Hertug Ulrik, hvem han ledsagede paa hans Rejse til Tyskland. 1632 satte han Bo ved Ægteskabet med sin Slægtning Pernille Rosenkrantz, Datter af Jacob R. til Arreskov og Pernille Gyldenstjerne, og blev 1636 Landsdommer i Skaane og som saadan forlenet med Helnekirke og Froste Herred. Tillige fik han et Kanonikat ved Lunde Domkapitel, var ofte befuldmægtiget for den skaanske Adel paa Stændermøder og valgtes 1638 til skaansk Landkommissær, paa hvilken Stilling han trods nogen Ulyst modtog Bekræftelse 1646. Fra 1648 blev han knyttet nærmere til Jylland, i det han opgav sine Stillinger øst for Sundet og fik Kalø Len; 1650 var han Fuldmægtig for den jyske Adel. Allerede 1648 havde han ogsaa faaet talrige Stemmer fra denne ved dens Indstilling til Rigsraadsmedlemmer, og i Juni 1653 blev han optaget i Raadet. Da Krigen nærmede sig 1657, hvervede han et Regiment Fodfolk under hans Søn Jørgen som Oberst. Ved Carl Gustavs Besættelse af Odense i Jan. 1658 befandt han sig der og blev tagen til Fange; han skal da have holdt «en skjøn og bevægelig Oration», der bragte Taarer i Øjnene paa danske og svenske, og Svenskekongen besvarede den med at give ham hans Kaarde tilbage. Under Kjøbenhavns Belejring var han tilstede i Hovedstaden; forskjellige Hverv bleve ham overdragne, og i Stormnatten 11. Febr. 1659 færdedes han modig paa Voldene; han havde den Sorg ved denne Lejlighed at miste sin Søn Holger.

Betydeligt Godsomraade havde han samlet sig. Skafføgaard i Jylland havde han arvet efter Faderen; Vindinge (nu Fuirendal) og Valbygaard (nu Juellinge) i Sjælland havde han kjøbt henholdsvis 1645 og 1653; i Skaane ejede han Allerup og Boserup. Forskjellige Træk gjøre Indtrykket af, at han har været en ret haardhændet Mand, der ikke saa nøje paa Midlerne. Et Mageskifte med Lunde Domkapitel viser ham ikke fra den lyseste Side, og baade i Froste og Kalø Len synes han at være optraadt med stor Strænghed mod Bønderne. Til Holmen var han Leverandør i Ulfeldts Tid.

Men ved Siden af alt dette havde G. R. været stærkt optaget af Studier i theologisk, klassisk og historisk Litteratur og af et omfattende eget Forfatterskab. Som han livlig havde interesseret sig for sin Faders theologiske Virksomhed, saaledes var ogsaa en Del af hans Skrifter af religiøst Indhold, dog ikke dogmatisk, men bibelforklarende og opbyggeligt. Tonen heri gjenfindes i en Række andre Bøger; ogsaa i dem var Lærdom forenet med moralske og

religiøse Formaninger, men deres Æmner vare patriotiske og politiske. Krigen 1643—45 gav ham saaledes Anledning til 4 Skrifter, det ene et Opraab til Udlandet om Sveriges Troløshed, det andet en Lovprisning af Christian IV efter hans Sejre til Søs 1644, det tredje og fjerde en Forherligelse af Freden 1645. Den Stemning, der havde hvilet over de sidste Piecer, var dog atter svunden 12 Aar senere. I Vinteren 1657 var G. R. en af de ivrigste til at ophidse til den letsindige Krig med Sverige; han udsendte anonymt samtidig med det afgjørende Stændermøde i Odense i Febr. «En Patriots trohjærtige Erindring til sit Fædrenelands tro Indbyggere», hvori han tog Ordet for Krigserklæringen og Nødvendigheden af at bringe Ofre. Snart kom dog Ulykkerne; hans «skjønne og bevægelige Oration» i Odense knap et Aar efter bragte ingen Lindring; han saa Elendigheden om sig og skrev i Maj 1658 fra Middelfart et Brev til Rigsraadet, hvori han anraabte det om at fremme Forhandlingerne med Sverige for at redde Landet. Den ny Krig kaldte ham dog atter frem for at opflamme mod Fjenden; 1659 udgav han paa Latin og Tysk et større Skrift om Danmarks Ret og Sveriges Troløshed foruden et mindre, og 1660 forfattede han paa selve Regeringens Befaling et helt vidtløftigt Værk af lignende Indhold. Alle disse Indlæg aandede varm Fædrelandskjærlighed og et indgroet Had til Fjenden, men skæmmedes ved lange, trættende Citater og deklamatorisk Hang.

Det var imidlertid ikke alene Forholdet til Udlandet, som i disse Ulykkernes Aar havde bragt G. R. til at benytte sin Pen. Med sin nedarvede Skrivelyst, med sin ikke ringe Kjendskab til Statsforhold ude og hjemme, med hele sin Følelse af den herskende, baade politiske, militære og økonomiske Nødstilstand havde han affattet, om end ikke offentliggjort, Opsatser, der skildrede Manglerne og paapegede de ønskelige Reformer. Den ene af disse Opsatser er fra Slutningen af 1658 og Begyndelsen af 1659. Hvad den væsentligst angriber, er den skadelige Indflydelse, der er tilfalden unge og fremmede Raadgivere hos Kongen; herved trues Landets Forfatning, Overgreb begaas mod Adel og Bønder, og Forvaltningen opløses; tillige hersker der for stor Ødselhed ved Hoffet, og Hærvæsenet er i den sletteste Orden. Som Middel til at komme ud herover foreslaar han Besparelser, Omordning af Rostjenesten og af Udskrivningen, hvervede Tropper til Garnisonstjeneste og for Krigstilfælde, men navnlig Oprettelsen af Regeringskollegier efter svensk Mønster, dog med Bevarelse af Rigsraadets Myndighed.

Den anden Betænkning er fra Foraaret 1660. Den er noget mindre skarp i sin Kritik, den angriber ikke saa meget de fremmede, som den paaviser Nødvendigheden af at opdrage Adelen til Dygtighed ved Benyttelse af den; til Gjengjæld tager den mere positivt Sigte paa vigtige Spørgsmaal: Oprettelsen af en staaende hvervet Hær, Forbedringen af Kronens Indtægter, Afbetalingen af Statsgjælden og Uddannelsen af en højere Embedsstand. Nogle af de herhen hørende Betragtninger ere vel temmelig theoretiske, men flere af Forslagene med Hensyn til Lens- og Skattevæsen og særlig angaaende Lettelser for Bondestanden ved Indskrænkninger i Hoveriet og Afskaffelsen af Vornedskabet paa Krongodserne vidnede om klart Blik. I det hele ere disse Indlæg et Vidnesbyrd om de bedste Sider hos G. R.; de bæres af en Frimodighed og et politisk Initiativ, som fandtes saa sjælden hos hans Standsfæller, og det formindsker ikke hans Ære, at Rigsraadet ikke dristede sig til at gjøre hans Ideer til sine.

Men under alt dette var G. R. blevet en økonomisk ødelagt Mand. Det synes, som om han har forspekuleret sig ved sine Godskjøb uden at have tilstrækkelige egne Midler. Allerede før Krigen vare hans Pengeforhold i Uorden; han kunde ikke betale sine Renter, og Vindinge bortforpagtede han 1657. Værre blev det ved Ødelæggelser paa hans Godser og Len i de følgende Aar, og Ombytningen af Kalø Len i Maj 1660 med Skanderborg var ikke til hans Fordel paa Grund af det derværende Krongodses slette Tilstand. Ved Siden deraf var der gjort Antegnelser ved hans Regnskaber, men han havde dog tillige en Fordring paa Kronen paa over 6000 Rdl. I Nov. søgte han nu om, at der mod denne Fordrings Afstaaelse maatte tilstaas ham en Forbedring af hans Lensvilkaar. Herefter synes der at være truffet den Ordning, at han skulde opgive sit Len, men at der til Vederlag herfor og for de 6000 Rdl. skulde gives ham en aarlig Pension paa 6000 Rdl. I April 1661 afstod han ogsaa Lenet. Men kort efter, i Juni, ændredes Aftalerne derhen, at der blev udlagt ham Krongods i Kalø for 20000 Rdl., og hans Pension nedsattes til 1000 Rdl. Dog synes han endnu at have haft andre Fordringer paa Kronen, og de 1000 Rdl. bleve i flere Aar ikke udbetalte ham.

Sin Rigsraadsstilling havde han beholdt efter Statsforandringen og var bleven Medlem af Højesteret, men Sæde i de andre Kollegier havde han ikke opnaaet. Imidlertid stormede hans private Kreditorer ind paa ham. Da bestemte han sig til Opbud i 1662.

Trods en Indsigelse fra Generalprokurøren Peder Scavenius i Anledning af de før omtalte Regnskabsantegnelser kom det i Orden; men han stod uden Midler, tilmed truet med en Række Processer fra hans Kreditorer. Atter og atter søgte han Regeringen om at faa sin Pension og sin Fordring betalt og tilmed en kongelig Ladegaard anvist til Ophold; men hurtig viste det sig, at han ingen Venner havde. Det tør ikke afvises, at politiske Bevæggrunde her have gjort sig gjældende. Næppe havde Kongens ikke-danske Raadgivere glemt ham hans Angreb paa dem, og han hørte tilmed til dem, som man ved Hoffet, efter Udtryk i en lille Piece om ham, sigtede for «Paalurelse til forrige Tiders fordærvelige Væsens Restitution». Han var jo ogsaa en Mand, hvis hele økonomiske Forhold gav mange Blottelser, og det forværrede kun hans Stilling, at han i Vinteren 1664, maaske dog af helt uskyldige Grunde, aflagde Hertugen af Gottorp et Besøg. Da han ud paa Sommeren søgte et Stipendium hos Kongen for en af sine Sønner, fik han det Svar, at han kunde henvende sig til Hertugen derom. Han følte sin Stilling fortvivlet, tilmed da en Højesteretssamling stod for Døren med talrige Processer. Da slog det Hovedet paa Sømmet for ham, at han af sin Svoger Rentemester Mogens Friis fik at vide, at Kongen fordrede hans Afsked som Medlem af Højesteret paa Grund af hans Stilling som Fallent, og at han derfor burde søge denne. Følgen blev, at han henvendte sig til den svenske Resident i Kjøbenhavn og meddelte ham, at han vilde flygte til Sverige og søge Carl XI's Protektion, med den ydmygende Tilføjelse, at han haabede paa Kongens Ædelmod trods det, han for at tjene sin Konge havde syndet mod den svenske Nation. Hurtig gjorde han Alvor af sin Beslutning, lod sin Hustru og Døtre rejse i Forvejen og tog den næste Dag, i den sidste Uge af Juli, paa en Baad til Helsingborg. Han gjensaa ikke mere Danmark. Ved et Brev til Rigsraaderne søgte han om Afsked.

Men kun sørgelig blev hans Skæbne. Vel opgav den danske Regering en fattet Beslutning om at stævne ham for Højesteret, men de Forsvarsskrifter, han udarbejdede, gjorde intet Indtryk, og medens han flakkede om i Sverige, fattig og forladt og tiggende om Hjælp hos svenske Ministre i den mest krybende Tone, gjorde den svenske Regering ikke noget for ham. Umiddelbart før Frederik III's Død anmodede han Kongen om Tilladelse til at vende hjem; han fik til Svar: jeg kjender ikke den Karl. Saa søgte han — den tidligere danske Rigsraad og Danmarks Forkæmper — 1670

formelt om at maatte blive svensk Undersaat med de Ord, at han «ingen højere Ambition havde end at leve og dø saa god en svensk Patriot, som jeg nu i 66 Aar har levet en dansk Patriot». Intet Svar kom. Atter vendte han sig til Danmark, men fik det Bud fra Christian V, at han ikke havde bedet ham drage bort og ej heller vilde bede ham komme igjen. Paa ny søgte han svensk Tjeneste; atter forgjæves. Saa døde han i Helsingborg 1675.

Maanedsskr. Orion II, 54 ff. C. Bruun, G. R. (1885). Hist. Tidsskr. 5. R. V, 623 ff. A. D. Jørgensen, Peter Schumacher Griffenfeld I, 151 ff.

J. A. Fridericia.

Rosenkrantz, Henrik Nielsen, —1537, til Bjørnholm, var Søn af ndfr. nævnte Niels Eriksen R. til Bjørnholm og Vallø († 1516) og født noget før Aar 1500. I sin Ungdom foretog han store Rejser og blev 1522 i Jerusalem slaaet til Ridder af den hellige Grav. Skjern Hovedgaard var han efter sin Moders, Fru Birgitte Olufsdatter Thotts, Død (1528) i nogle Aar i Besiddelse af tillige med de dertil liggende Pantelen, Middelsom og Sønderlyng Herreder. Fra 1530 til sin Død var han Lensmand paa Gulland. Under Reformationsrøret synes han at være gaaet temmelig skrapt frem mod Kirker og Klostre i Visby. Han foretog store Udbedringer paa Slottet, men paalagde ogsaa Indbyggerne haarde Afgifter hertil. I den kongeløse Tid efter Frederik I's Død og under Grevefejden sad han en Tid lang saa godt som uafhængig paa Gulland og indtog en lignende Stilling som tidligere Ivar Axelsen Thott og Søren Norby. Han var en heftig Fjende af Lybek og stod tidlig i Forbindelse med Kong Gustav i Sverige og Hertug Albrecht af Preussen og skaffede derigjennem sine Venner i Danmark gode politiske Efterretninger. Han fejdede paa egen Haand med Lybekkerne, men erklærede ikke at ville afstaa Gulland uden til en af hele Riget valgt Konge. Derimod udrustede han Skibe til Hjælp for Lybeks Fjender, saa at Gulland i flere Henseender blev et vigtigt Punkt under Forberedelsen til Foretagenderne til Søs. Da den skaanske Adel i Begyndelsen af 1535 havde sluttet sig til Hertug Christian (III), der tidligere var hyldet i Jylland, og da Hertug Christians Tropper stadig havde Fremgang, anerkjendte ogsaa H. R. ham som Konge og lod Indbyggerne paa Gulland i April 1535 sværge ham Hyldingsed. Paa Gulland holdtes Raadslagninger af de svenske og danske Admiraler (Peder Skram), inden det store Søtogt begyndte, hvortil ogsaa H. R. havde sendt Skibe, og som endte med Sejer over Lybek. — Ogsaa efter Grevefejden beholdt

H. R. Gulland, men i Nov. 1537 styrtede han med Hesten ved Visby og døde som Følge af Faldet 5. Dec., o. 40 Aar gammel.

H. R. havde i flere Aar været trolovet med Jomfru Margrethe Henriksdatter Gyldenstjerne, Søster til de bekjendte Stormænd Biskop Knud G. i Odense og Hr. Mogens G. (VI, 378 og 386); men 17. Juli 1530 blev Trolovelsen ophævet efter lange og pinlige Forhandlinger mellem de to mægtige Adelsslægter i Helligaandshuset i Kjøbenhavn. Som Grund anførtes, at de som Næstsøskendebørn vare for nær beslægtede. Det synes dog nærmest at have været et Paaskud; faa Dage efter forlovedes H. R. med Anders Billes Datter Clara. Heller ikke hende skulde han dog komme til at ægte. Et senere, dog øjensynlig urigtigt Sagn, vilde vide, at han netop var redet ud for at modtage sin Brud, da han styrtede med Hesten, og man saa heri en Himlens Straf for Bruddet med hans første trolovede.

Heise, Fam. Rosenkrantz's Hist. II, 260 ff. *A. Heise.*

Rosenkrantz, Holger, 1574—1642, til Rosenholm, Rigsraad, Theolog, var Søn af ndfr. nævnte Jørgen R. († 1596). Han blev født 14. Dec. 1574 paa Kalø og viste allerede i Barndommen «et livligt og forbavsende Nemme», men svageligt Helbred voldte ham hele Livet igjennem store Vanskeligheder. 1586—90 var han Elev i Aarhus Latinskole, derpaa sendte Faderen ham til Tyskland. Datidens Studier ved lutherske Universiteter prægedes af Melanchthons Principlære med dens faste Skema for Videnskabernes Ordning og Indhold. H. R. kom under sit Ophold først i Rostock (til Sommeren 1592), derpaa i Wittenberg (Efteraaret 1592—April 1595) til at vandre hele Trinstigen op, fra Filosofiens Discipliner, der omfattede Verdenserkjendelsen og den naturlige Gudserkjendelse, til Theologiens videnskabelige Definitioner af Aabenbaringsbegreberne. Den usvigelige Ledetraad ved denne encyklopædiske Kundskabsfylde var den kristianiserede Aristoteles, og Lærlingerne indsugede et glødende Had til ramistisk Filosofi og kalvinsk Theologi. Hans Privatlærer var en ung Tysker, Dan. Cramer, der siden vandt et anset Navn som Theolog; dog deltog H. R. ogsaa med Flid i Forelæsninger og bivaanede baade sproglige, historiske, theologiske, ja selv anatomiske Øvelser. Særligt Behag fandt han i Disputereøvelserne hos de lutherske Ivrere Hunnius, Huber og Gesner i Wittenberg og svælgede i Begejstring over «dette Liv, som Gud selv vidner om jeg er født til». Mindre Interesse afvandt han Juraen, som Studierne

afsluttedes med. H. R. forlod Tyskland som en orthodoxistisk Zelot, baade hvad Filosofi og Theologi angik. Med Lethed beherskede han et omfattende Kundskabsstof og havde ved private og offentlige Taler samt Disputationer aflagt Vidnesbyrd derom; kun hans adelige Byrd hindrede ham i akademisk Promotion. Baade i Rostock og Wittenberg havde han været Gjenstand for smigrende Opmærksomhed, og Professorerne rettede hædrende Dedikationer til Sønnen af «den danske Prorex», «Universitetets Lys».

Efter Faderens Død trak Moderen, Dorthe Lange, sig tilbage til Skafføgaard. H. R. overtog Rosenholm, og efter en kort Tjeneste i Kancelliet (1597—98) fæstede han Bo paa sin Gaard, i det han i Avg. 1598 ægtede Axel Brahes (II, 587) Datter Sophie, en Broderdatter af den berømte Astronom, til hvem Holger var traadt i nøje Venskabsforhold. Ægteskabet velsignedes med 6 Sønner og 7 Døtre, hvoraf dog 5 Børn døde i tidlig Alder. Med fornyet Iver kastede han sig atter over sit kjære dogmatiske Studium. Under dette Arbejde gjennemgik han en Krise (1599—1600), der fik største Betydning for hele hans Liv. Ængstet ved den stedse voxende Uenighed mellem de evangeliske Lærere, der dog fulgte samme Sandhedskriterier, følte han Kristendommens personlige Spørgsmaal til ham selv dukke op med en hidtil ukjendt Alvor, og først gjennem bitre Tvivl og voldsomme Kampe vandt han ved Læsning af Bibelen Fred i et bevidst Trosstade, der omformede den ivrige Theoretiker og Polemiker til et fromt Vidne for Kristendommens gjenfødende Kræfter. Han begyndte nu et ivrigt og grundigt Bibelstudium, fordybede sig i Skriften i Originalsprogene og i det tilsidesatte exegetiske og isagogiske Studium og førtes mere og mere til Erkjendelsen af, at Theologerne overskyggede det apostolske Vidnesbyrd ved stridssvangre Definitioner, opbyggede paa den Erkjendelse, Filosofien bød paa, og at den anerkjendte Brug af den naturlige Erkjendelse i den kristne Lærefremstilling (usus organicus) dækkede over, at der kræves en bevidst, gjenfødt kristelig Aand for at fremstille Læren, thi den er Indbegrebet af «Fromhedens frelsende Hemmeligheder». Ud fra disse Skrifterfaringer begyndte han et nyt dogmatisk Studium, som fyldte hele hans Liv og gav Anledning til en Mængde latinske Afhandlinger, der dog aldrig bleve trykte.

Stærkt optaget af Klagerne over det sædelige Livs Forfald paatrykte H. R. Livet paa Rosenholm et inderligt Fromhedspræg. Tillige vaktes, eftersom Børnene voxede til, mere og mere hans

Interesse for Opdragergjerningen, og en Række fremmede Børn optoges i Aarenes Løb i hans Hus (bekjendtest er den senere Kansler Christian Thomesen Sehested). Herved kom han naturlig i Forhold til de Skolereformplaner, der vare oppe i Tiden, især i Tyskland (omfattende Brug af Modersmaal og Anskuelsesundervisning for de smaa Børn, praktisk Forbedring af Undervisningen i de antike Sprog, Udvidelse af Stoffet med Hebraisk og Mathematik for de ældre). De unge Studenter, han optog i sit Hjem, delvis som Lærere for Børnene, søgte han at gjøre til virksomme Talsmænd for hans Tanker, baade de religiøse og pædagogiske, ligesom han sørgede for deres videre Uddannelse ved Udenlandsrejser.

Ved sin ejendommelige Personlighed, sine Studier, sin Opdragervirksomhed, sin udstrakte litterære Forbindelse med Videnskabens Koryfæer i Ind- og Udlandet blev han efterhaanden et enestaaende Fænomen her hjemme. Blandt de mange Dedikationer, som lønnede hans Mæcenvirken, kan særlig mærkes den, som det theologiske Fakultet i Giessen helligede ham 1609. Hans Ord havde Vægt her hjemme; til ham henvendte man sig, da Kalvinisterne beskyttedes i Slesvig af Johan Adolf, og det havde stor Betydning, at han indtog en skjærmende Stilling til H. P. Resen, da denne i sin Kamp mod den hemmelige Arminianisme nær havde forløbet sig. Vigtig blev især den Indflydelse, han personlig kom til at øve paa Jesper Brochmand og Caspar Bartholin. — 1614 fik han en Kannikepræbende i Aarhus.

1616 foretog H. R. en Rejse i Tyskland, besøgte den nye Pædagogiks Mænd (Lubin, Helvicus, Ratke), men forhandlede ogsaa med de fremragende lutherske Theologer om Nødvendigheden af en Tilbagevenden til en enfoldig Bibeltheologi. Han opsøgte ogsaa den ærværdige Joh. Arnd i Celle. Han havde med sig 2 theologiske Afhandlinger som Vejledning til, hvad han ønskede, en om Skriftens Fortolkning, der fremhævede Nødvendigheden af Exegetens personlige Trosstade og isagogiske Kundskab, en om «Guds Rige» (som Indholdet af Aabenbaringens Historie og Midtpunktet i Læren), hvori han, med Bevidsthed om selv at være «styret», udviklede «Guds Styrelses» Art og Midler.

S. A. i Dec. blev han optaget i Rigsraadet og fik tillagt fra 1617—20 Dalum Len (1618—20 tillige Skinnerupgaard), fra 1618—28 Odensegaard (St. Hans Kloster). Hans Virksomhed blev saaledes for en stor Del knyttet til Fyn, hvor han havde Venner og tidligere Klienter baade i Bispen, Hans Mikkelsen, og i flere af Odenses

Præster og Lærere. Hans politiske Indflydelse og Interesse blev sikkert aldrig stor. Han deltog i flere Ambassader, saaledes Forhandlinger med Sverige, Generalstaterne og den gottorpske Hertug; 1620 repræsenterede han Kongen ved Gustaf Adolfs Bryllup. 4 Gange var Rigens Segl ham paa kortere Tid betroet under Kanslerens Fravær. Af Betydning blev derimod hans ihærdige Arbejde for Skolen, Universitetet og Kirken. Han virkede ivrig for Indførelsen af udvidede Stiftsskoler (Gymnasier), der muliggjorde en fyldigere Forberedelse til Universitetet og befriede dette for en Del af dets propædevtiske Byrder. Som «Director» for Odense Gymnasium (oprettet 1621) viste han baade stor Rundhaandethed for at sikre dets Existens og Iver for at skaffe det gode Lærerkræfter. Forfatterne til de nye Skolebøger, der bleve af største Betydning for Undervisningen her hjemme, stode alle R. nær, og særlig ved Casp. Bartholins Bøger mærkes hans personlige Medarbejde. Med stor Iver omfattede H. R. ogsaa Tanken om Oprettelsen af et adeligt Akademi, der kunde overflødiggjøre eller i alt Fald forhale de unges Udenlandsrejser og sikre dem en mere moderne, praktisk Dannelse paa kristelig Grund. Beslutningen om Sorøs Oprettelse toges ved et Rigsraadsmøde i Odense 1622, der for H. R. var særlig højtideligt, da han samtidig holdt sin ældste Datters Bryllup med Christian Thomesen Sehested og havde Kongen, den udvalgte Prins og Raadet til Gjæster. Den «øverste Tilsynsmand», som Raadet efter Fundatsen skulde udnævne, blev H. R., og som «Director» sørgede han for Lærerkræfterne og skaffede saaledes Meursius her til, der blev Akademiets Lys. Forgjæves søgte han at faa den berømte Theolog Joh. Gerhard fra Jena til at modtage en Kaldelse, derimod knyttede han Navne som Clüver, Lauremberg og siden Ernst til den unge Stiftelse. Ved gjentagne Inspektioner tilsaa han med Iver Skolens Ledelse, og selv sendte han sine yngre Sønner der hen.

Ogsaa i Universitetskommissionen af 1621, hvis Resultat blev de saakaldte «Novellæ constitutiones», havde H. R. Sæde. Han udarbejdede et Udkast til en fuldstændig Omordning af det theologiske Studium, der klart belyste det hidtidiges svage Punkter og satte Bibelstudiet paa første Plads. Ved det dogmatiske Studium vil han have Pagtstanken, set under den historiske Naadeførelses Belysning, lagt til Grund. Maalet kunde dog ikke naas, men Novellerne lagde ny Vægt paa Exegesen, forbød det gængse Kontroversrytteri og fordrede Forelæsningerne fremmede, saa at den van-

lige Tærsken Langhalm i Aarevis paa specielle Æmner forbødes. Under Casp. Bartholins og siden Witzlebens Virksomhed spillede H. R.s Tanker en fremtrædende Rolle ved vort Universitet.

Om Forslaget til den «almindelige Kirkedisciplin» kom fra H. R., ses ikke, men det havde i ham en varm Støtte. Formaalet, Oparbejdelse af det kristelige Husliv (til hvis Fremme Sognepræsterne skulde have Menighedshjælpere), havde han allerede virkeliggjort i sin egen Familie (1631 udgav han en Beskrivelse af de daglige Andagter i hans Hus som et manende Opraab til hele Folket under Titel «Hør danske Mand»). Som en Imødekommen mod den stærke Følelse af Tidens Alvor staar Vedtagelsen af de særlige Bods- og Bededage med konstant Fredags-Bodsgudstjeneste (1626). Forordningen herom synes konciperet af H. R., der, ivrig opmuntret af Brochmand, satte al Kraft ind paa at fremme dem. Privat viste han sine Standsfæller Vej med Hensyn til deres Pligter over for Menighedens Ledere og Lærere, i det han oprettede et Kirkebibliothek i Hornslet, udlagde Bøndergaarde baade til Sognekaldene, som Erstatning for sin Tiendefrihed, og til Ansættelsen af en fast Almueskolelærer; endelig stiftede han et Hospital i Hornslet.

Stærkt rystet ved de uhyggelige Forhold under Krigen, hvor Riget syntes at gaa sin Undergang i Møde, og Romerkirken spændte sine Garn ud over Jylland, ængstet ved den voxende Spænding mellem Kongen og Raadet, Adelen og de andre Stænder, opfyldt af Samvittighedsskrupler over at have svigtet sit religiøse Kald ved at give sig i Statstjeneste og tilmed plaget af alvorlig Sygdom tog H. R. nu, ivrig inciteret af Brochmand, den opsigtvækkende Beslutning at nedlægge sit Embede. Allerede 1623, da han laa heftig syg, søgte han at bevæge Kansleren til en Henvendelse til Kongen derom, men Chr. Friis tilbageviste dette uhørte Skridt; 1627 gjentog han Henvendelsen, men fik atter Afslag. Nu forlod han under Raadsmødet i Odense i Okt. 1627 Byen og drog til Gøteborg med sit fra Rosenholm og Odense reddede Gods. Gjennem Raadet, der dog alvorlig fraraadede ham et saadant Skridt midt under Fædrelandets store Fare, fik han endelig sin Ansøgning anbefalet til Christian IV, der fortørnet svarede, at han ikke yderligere havde behov at søge Afsked, «eftersom han den selv taget haver, den Tid Religionen, vor Person og hans Fædreland stod i størst Fare». 1628 lejede han sig ind hos Sognepræsten i Helsingborg, og som en ruineret Mand maatte han til Familiens Underhold laane baade mod Pant

og paa godt Navn og Rygte. Kreditorerne synes endog en Tid at have villet sikre sig hans Person.

Fredslutningen ændrede dog hans ulykkelige ydre Forhold. 3. Okt. 1629 vendte Familien tilbage til Rosenholm, og med sin sædvanlige Rundhaandethed imødekom H. R. igjen de store Krav, som hans undergivne og fattige samt Kirker og Skoler stillede til ham. Det ødelagte Gods bragtes paa Fode, og det berømte Bibliothek, som han med store Ofre havde samlet paa Rosenholm, bragtes tilbage fra Boitzenburg, hvorhen det var ført af Fjenden. Rygtet om dets formodede Undergang havde vakt Sorg selv i Tyskland.

Under hele H. R.s Raadstid vedbleve hans intime Forhold til Videnskabens Repræsentanter og hans theologiske Korrespondance med Ind- og Udlandets Koryfæer. Paa en Rejse til Holland 1622 knyttede han nye Forbindelser med berømte reformerte Videnskabsmænd som Meursius og Heinsius og siden ogsaa med J. G. Vossius og P. Cunæus. Sine yngre Sønner og sine Protegeer sendte han nu til Holland, England og Frankrig. Dedikationer til den højt priste Mæcen vedvarede selvfølgelig, saa længe han var i Vælten. Trods Embedsrejser og andre Pligter fik han Tid til at udarbejde den ene theologiske Afhandling efter den anden, alle belysende Kristendommens existentielle Liv. De sendtes i Afskrifter til gamle og nye Venner og indbragte ham megen Smiger, men ogsaa alvorlige Paamindelser om at gjøre offentlig Brug af sit utvivlsomme Pund. Hertil var han dog ikke til at bevæge, skjønt Arbejdet paa Fremstillingen af «Læretypen» aldrig lagdes hen. Imidlertid gjorde Klienter ved Universitetet sig til Talsmænd for hans Tanker, saaledes Ole Worm 1622 ved en Disputats, der var rettet og gjennemset af H. R. Vigtigere var det, at Casp. Bartholin ved hans Paavirkning førtes over i Theologien og ganske gjorde sig til Talerør for hans bibelske Pagtstheologi. Brochmands mærkelige Sakramentdisputatser, der ogsaa pløjede med hans Kalv, bleve reviderede af ham inden Trykningen. Disse i Forbindelse med Dedikationen af Lægen M. Brelers Forsvarsskrift for Arnd foranledigede i Tyskland Rygtet om, at H. R. var bleven Weigelianer og «Hoved for Rosenkreutzere». I Wittenberg vakte det Uro, og fra Stettin skrev H. R.s gamle Lærer Cramer et alvorligt Brev til ham, som han besvarede i en hel Afhandling, der i den Grad forfærdede Cramer ved sine «Nyheder» i Læren, at han glædede sig paa Kirkens Vegne ved et Rygte om H. R.s Død i 1623.

Det sidste Afsnit af H. R.s Liv blev stormfuldt. I Slutningen

af 1631 udgav en sønderjysk Præst, P. Vandal, der tidligere som Student havde været i Huset hos H. R., en dansk Bog: «Oeconomia Dei», der kortelig gjorde Rede for Naadeførelsen og «Guds Husholdnings» Midler ved den subjektive Frelse. Bogen var helt igjennem et Laan fra H. R.s Tanker, men fremstillet i meget mangelfuld Form. Det theologiske Fakultet konfiskerede den, og Rygtet gik, at H. R. ad denne Vej havde villet smugle Vranglærdomme ind. En Forklaring fra H. R., der bebudede, at han nu vilde lade sin Lærefremstilling trykke, førte til et Sammenstød med Fakultetet; Kongen blev indblandet i Sagen, og hans gamle Forbitrelse mod H. R. gav sig strax nyt Udtryk. Fra det Øjeblik blev der stille om H. R., han betragtedes med Mistillid, Korrespondenternes Tal svandt ind, Forfatterne ophørte at søge ham som Mæcen. De fleste af hans gamle Klienter vare døde, og de tilbageblevne holdt sig som Brochmand klogelig tilbage. Naar Udlændinger som Irenikeren John Dury (1634) henvendte sig til H. R., fik det nu ingen Betydning. Udvortes vistes der ham vel ved Lejlighed Ære, og «den latinske Rosenkrantz» fremvistes som en lærd Mærkværdighed (1636 ved Leonora Christinas Bryllup; ved Indbydelsen hertil rangerer han blandt Raaderne), men Forholdene maatte vise ham, at Tiden var løbet fra ham.

Til de Afvigelser fra gængs Lære, som H. R.s Lærefremstilling indeholdt, hørte ogsaa hans Opfattelse af Retfærdiggjørelsen, den lutherske Kirkes Centraldogme. Ud fra Skriften og sin levende Troserfaring — og med Slapheden i det kristelige Liv for Øje — betonede han Nødvendigheden af Helliggjørelseslivet ved en Lære om Naaden i Christus, der fremstillede denne som den, der paa én Gang er vor Forsoner og vort Forbillede. Gribes Frelseren i en sand Tro, udgaar der fra ham paa én Gang en rensende Kraft og en Forvisning om Syndernes Forladelse, og vort Trosliv, bygget paa den dobbelte Naade, regnes os i begge Henseender til Retfærdighed. Kun saaledes fandt han Evangeliet *fuldt* forkyndt, og med stadig voxende Alvor paatrængte Pligten sig ham til at vidne herom for at aabenbare det saarbare Punkt, hvori Grunden til Stagnationen af Menighedslivet efter hans Mening laa. Dette Vidnesbyrd kom i 1636, da han i Fortalen til en Del Traktater af Albrecht V af Brandenborg («Fürstenspiegel») fremsatte den dobbelte Retfærdiggjørelseslære, et voveligt Skridt paa en Tid, hvor Lærens Uforanderlighed ansaas for Folkets Palladium. Bogen var trykt uden Censur og vakte strax Forbitrelse. Fakultetet gjorde

gjennem Kansleren alvorlige Forestillinger hos ham, og Generalsuperintendent Klotz indsendte til Kongen en Censur med de voldsomste Angreb paa H. R. Denne sendtes atter til Fakultetet, der over for Kongen bekræftede Fordømmelsens Rigtighed. Med stor Møje fik H. R., der stadig paastod ikke blot at være i Overensstemmelse med Skriften, men ogsaa med den sande lutherske Lære, Lov til at svare Fakultetet i en «Konfession» («Veritas viæ vitæ æternæ»), der fremstillede hele Christi Forligelsesgjerning. Baade Klotz, Hofpræsten Vinstrup og Fakultetet udtalte skarpe Domme over den, og Christian IV fordrede nu med heftige Trusler en øjeblikkelig «Revokation af det ugudelige scriptum». Dette nægtede H. R. bestemt; men først efter ivrigt Arbejde fra hans adelige Venner, især Svigersønnen Christian Thomesen, tillod Kongen ham, mod Forpligtelse til ikke at lade noget trykke udenlands, at svare Fakultetet. I Begyndelsen af 1639 overrakte H. R. Kongen et stort Værk, sin «Apologi», et baade exegetisk og dogmatisk set fremragende Arbejde, men stærkt præget af Bitterhed, særlig over Brochmands forandrede Optræden mod ham. Det var nemlig ham, som havde udar bejdet Fakultetets 2 Domme. Trods al Hemmeligholdelse bredte Ryg terne om Striden sig endog til Tyskland, og Indlæggene cirkulerede i Afskrifter. Situationen syntes at blive alvorlig for H. R., da Brochmand ved Resens Død blev Sjællands Biskop, og Kansleren, hans gode Ven Chr. Friis, døde. Blandt sidstnævntes Universitetspapirer fandt Fakultetet nemlig et Brev fra H. R., hvoraf en løsreven Sætning brugtes til at vise Kongen, at H. R. var en «Forhaaner af Christus». Christian IV, der selv forgjæves havde søgt kompromitterende private Skrivelser fra H. R., blev atter højst forbitret, og H. R. maatte afgive en ny Erklæring. Den gamle Herremand blev formentlig kun forskaanet for ydmygende Gjenkaldelser, ved at Christian Thomesen blev Universitetskansler, hvorefter Professorernes Kjætterraab forstummede. 1641—44 afviste de i trykte Disputatser, uden at nævne hans Navn, hans Meninger som «Arminianisme»(!), og især Brochmands Jacobs-Kommentar glorificerede den rette Lære. H. R. paa sin Side affattede en «Erklæring og Undskyldning», der vel ikke kunde trykkes, men spredtes i et betydeligt Antal Afskrifter; heri hævdede han sit Standpunkts evangeliske Sandhed. Da H. R. 1. Jan. 1642 indsendte 1. Bog af sit Læreskrift, som nu ved gjentagne Omarbejdelser var svulmet op til 22 Bøger, til Fakultetets Censur for at faa det trykt, afvistes det selvfølgelig. S. A. blev han alvorlig syg paa en Rejse til Nykjøbing paa Falster og hensov stille,

omgivet af sin Slægt, i Kjøbenhavn 28. Okt. 1642. Kun i Sorø havde man holdt fast ved ham, men nu fejrede dog baade Universiteterne i Kjøbenhavn og Wittenberg Sørgefester, og da hans store Lærefremstilling aldrig udkom, gik snart Mindet om hans «Heterodoxi» i Glemmebogen, og «den lærde Holger» erindredes som en af sin Tids mærkeligste og mest fremragende Mænd. Des værre ere kun 2 Bøger af det omfattende Læreskrift tilovers, men enkelte af hans Specialafhandlinger ere bevarede (Manuskripter især i Stockholm, Berlin, Wolfenbüttel og Kjøbenhavn). Det viser sig, at H. R. paa mærkelig Maade anticiperer den bibeltheologiske Opfattelse, som siden Coccejus vandt saa stor Ry ved. I Enkeltheder og paa de Punkter, hvor deres forskjellige Konfessionsstade spiller ind, ere Afvigelser, men i Hovedsagen have de samme Syn paa Skriften og dens Fortolkning, paa Filosofiens Stilling til den kristne Lære, paa Fremstillingen af denne under Naadeførelsens og Pagtsforholdets Synspunkter, saaledes ikke mindst i Forstaaelsen af Gudsrigets Udviklingsstadier og af Forholdet mellem det gamle og nye Testamente. Selv i deres subjektive Frelseslære ere interessante Lighedspunkter. Begge udmærke de sig ved en fordybet Indtrængen i Skriftordet, ved en forøget historisk Sans og en langt større psykologisk Interesse, end Datiden besad. — H. R. var ingenlunde nogen pietistisk, snæverhjærtet Kristen, han bevarede stedse et aabent Øje for Kunst og Videnskab i Almindelighed, og han ønskede ingen Verdensflugt (hans egen Embedsnedlæggelse var en særlig Samvittighedssag for ham alene); for dansk Sprog og Historie nærede han særlig varm Kjærlighed. Men hans Livs bærende Ide var Fremelskelsen af et kraftigt og varmt Trosliv, og han staar med rette som en i den danske Menigheds Historie fremragende Personlighed.

J. O. Andersen, H. R. den lærde (1896). Kirkehist. Saml. 3. R. I, V og VI.

J. O. Andersen.

Rosenkrantz, Holger (Axelsen), 1586—1647, til Glimminge, Søn af Axel R. til Glimminge († 1630) og Mette Grubbe, fødtes paa sin Fædrenegaard 9. Maj 1586. Da et Par Aars Skolegang paa Herlufsholm havde overtydet Forældrene om hans ringe Lyst til Bogen, anbragtes han først hos Kansleren Christian Friis til Borreby, og derefter sendtes han til Nederlandene, hvor han paa 8. Aar gjorde Krigstjeneste paa Generalstaternes Side. I Anledning af Bruddet med Sverige blev han 1611 kaldt hjem og fik

overdraget at hverve et Kompagni, i Spidsen for hvilket han deltog i Kampene ved Kalmar i Krigens første Aar og 1612 i Erobringen af den nærliggende Ryssby Skanse, som derpaa underlagdes hans Befaling. 1614—17 var han forlenet med Roskildegaard, 1617—20 med Halmstad, 1620—25 med Laholm og 1625—45 med Bornholm. Her kom han i sit Livs Aften til atter at staa Ansigt til Ansigt med en væbnet Fjende, men han plukkede ikke nye Lavrbær i dette Sammenstød. I Juni 1645 landsatte en svensk Flaade en lille Styrke, som strax bemægtigede sig Nexø. Øens Milits viste sig ganske ude af Stand til at tage Kampen op, og Befolkningen forholdt sig rolig. Det var næppe rigtig handlet af H. R., at han, medens disse Begivenheder stode paa, holdt sig indesluttet paa Hammershus; havde han været Situationen voxen, havde han forsøgt ved sin personlige Nærværelse at sætte Mod i de forsagte Officerer og træffe de nødvendige Forsvarsforanstaltninger. Men det maa indrømmes, at hans Stilling var meget vanskelig med en Besætning paa Slottet af kun 60, tilmed opsætsige og upaalidelige, Soldater. En eller to Dage efter, at Fjenden havde vist sig for Hammershus, maatte han da ogsaa, til Dels tvungen af Besætningen, overgive sig. Han fik Lov til at sejle til Kjøbenhavn, men fik ikke nogen venlig Modtagelse af sin Konge. Christian IV, der var forbitret over Bornholms og særlig Hammershuses Tab saa at sige uden Sværdslag, lod anstille Undersøgelse om, hvorledes det var gaaet til der ovre, og derefter H. R. tiltale paa Herredagen for Forsømmelse af sin Pligt; men Dommen lød paa Frifindelse (5. Maj 1646). Med levende Mishag har den gamle Konge sikkert modtaget Efterretningen om dette Udfald, men næppe vel til sin Overraskelse; han vidste jo, at «Mr. Skramhans», som han kaldte H. R., havde et «stort Anhang» blandt sine Standsfæller. Naturligvis fik H. R. ikke nogen ny Forlening, men allerede Aaret efter, 31. Juli 1647, døde han under et Ophold i Odense.

Naar Christian IV 1645 talte om H. R.s «mange Svogre, Slægt og Venner», der mulig, saa vidt det stod til dem, vilde holde deres Haand over ham, havde han i Følge en gammel Beretning en Gang tidligere ytret noget lignende om samme Mand. I Aaret 1629 skal H. R. have givet Biskoppen i Lund Mads Jensen Medelfar (XI, 207) i dennes eget Hus et Ørefigen, fordi Biskoppen havde været med at frifinde en af Herremanden anklaget Præst. En med paaviselig falske Træk udstyret sagnagtig Beretning lader H. R. kaste Biskoppen til Jorden og slaa ham med knyttede Næver, saa

Blodet sprang ham ud af Næse og Mund, og derpaa Biskoppen, blodig som han var, rejse til Kjøbenhavn — tro det, hvem der vil! — og fremstille sig for Kongen, som strax befalede Voldsmanden tiltalt. Da Herredagen imidlertid lod denne slippe med en Bøde af 1000 Rdl., skal Kongen have udbrudt, at havde han haft saa mange Svogre i Retten som H. R., var der vel fældet en anden Dom. Der synes dog ikke at være blevet fældet en virkelig Dom, men Sagen er vist bleven bilagt i Mindelighed, og H. R. har i Henhold til den trufne Aftale betalt en Bøde. Disse Penge — Angivelserne svinge mellem 1000 og 3000 Rdl. — skjænkede Kongen til den af ham 1630 funderede Frederiksborg Skole, og hvis de, som det paastaas, have foranlediget Skolens Oprettelse, har H. R.s Ørefigen faaet vidtrækkende Følger.

Kunne disse nu kun indirekte tilskrives H. R., og maa Scenen i den skaanske Bispegaard, hvor utroværdig Skildringen af dens Enkeltheder end er, staa som et utiltalende Exempel paa Adelens Overmod og Mangel paa Dannelse og vise H. R. som en under Paavirkning af stærke Drikke hidsig Natur, bør det paa den anden Side anføres, at han har vist sig godgjørende ved bl. a. at stifte flere Hospitaler (ɔ: Fattighuse). Han *kunde* gjøre dette, thi med rette bar han Tilnavnet «den rige». Foruden Glimminge i Skaane ejede han Demmestrup (som han i Begyndelsen skrev sig til), Claustrup og Skotterup i Halland, Egholm og Vemmetofte i Sjælland, Skjoldemose, Løjtved og Bramstrup paa Fyn, Landting i Jylland. I sit Dødsaar anslaar han sit Jordegods til over 4000 Tdr. Hartkorn.

H. R. var gift 1. (3. Juli 1614) med Lene Gyldenstjerne (f. 17. Maj 1588 † 30. Jan. 1639), Datter af Mogens G. til Bjersgaard, 2. (19. Sept. 1641) med Karen Krabbe (f. 29. April 1597 † 14. Maj 1662), Datter af Tage K. til Jordbjærg (IX, 402) og Enke efter Johan Friis til Ørridslevgaard (V, 433). Hans andet Ægteskab var barnløst.

H. Michelssøn, Ligpræd. ov. H. R. (1649). Brasch, Vemmetoftes Hist. I, 159 ff. Danske Mag. V, 22 ff. Nye Danske Mag. II, 289 ff. Kirkehist. Saml. 4. R. V, 31 ff. 607 f.

C. F. Bricka.

Rosenkrantz, Holger (Børgesen), —1658, til Frøllinge og Ørup, en Søn af Børge R. til Ørup og Margrethe Pallesdatter Juel, knyttedes tidlig til Flaaden, hvor han 1610 blev Kapitajn. 1616 var han Admiral Jørgen Daas Flagkapitajn paa en Expedition i Nordsøen efter Fribyttere. 1620 forlenedes han med Island, hvor

han oftere synes at være kommen; saaledes sendtes han 1628 der op med 4 Skibe. Under Kampen 1630 med Hamborg var han Kvartalsadmiral om Bord paa «Justitia». 1633 ombyttede han Island med Gulland, og samtidig forlod han Flaadens Tjeneste. Efter at Freden 1645 havde skilt Gulland fra Danmark, forlenedes han 1646 med Stavanger Len (Ryfylke, Jæderen og Dalerne), som han beholdt til 1648. I Norge hændtes ham en Vinteraften 1648 under et Besøg i Bergen den Ulykke, at Baaden kæntrede med ham og 2 voxne Sønner, af hvilke den ene druknede. S. A. slog Frederik III ham til Ridder. 1650 var han en af den skaanske Adels befuldmægtigede paa Stændermødet i Kjøbenhavn. Han skal være død i Febr. 1658. — Han var gift med Vibeke Thott, en Datter af Corfits T. til Sanderup. Med hende fik han Frøllinge i Halland, hvis Hovedbygning han opførte 1623, og hvor han levede sine 10 sidste Aar. Fædrenegaarden Ørup i Skaane kjøbte han 1635 af sin Broder Palle R. Desuden ejede han Rosenlund i samme Provins.

Lind, Krist. IV og hans Mænd p. Bremerholm S. 189 ff. *C. F. Bricka.*

Rosenkrantz, Holger Baron, 1702—86, Gehejmeraad, Søn af Justitsraad, Envoyé i den nedersachsiske Kreds Jørgen R. til Roseneje († 1754) og Marie Elisabeth f. de Rocklenge, er født paa Roseneje (Hofmansgave) 8. Marts 1702. Efter at han 1714 var bleven Landkadet, blev han 1724 udnævnt til Fændrik i Dronningens Livregiment, blev 1727 Sekondlieutenant, men fik alt 1729 Lov til at afstaa sin Plads, hvorpaa han opholdt sig et Par Aar i Udlandet. 1734 traadte han atter ind i Hæren som Kapitajn i fynske gevorbne Regiment, fik 1739 Majors Karakter, men tog 1741 sin Afsked. Ved sit Giftermaal 23. Okt. 1733 med Hedevig Sophie Juel (f. 24. Maj 1710 † 23. Okt. 1750), Datter af Generalmajor Christian J. (VIII, 561), kom han i Besiddelse af Totterupholm, som 1748 ophøjedes til Baroni under Navn af Rosenlund, i hvilken Anledning han s. A. udnævntes til Friherre. R., der 1759 var bleven Kammerherre, fik 1767 Enkedronningens Orden og udnævntes s. A. til Formand i den Landvæsenskommission, som Reverdil havde faaet oprettet, og som i sit første Møde vedtog at lade alle Godsmyndighederne udtale sig om Midlerne til Ophjælpning af Landvæsenet, men som snart efter blev ophævet ved Reverdils Afskedigelse; dette Valg er mærkværdigt, da R. i det hele var en Modstander af Reformer paa Landvæsenets Omraade, ligesom han paa sine Godser

ikke vides at have foretaget nogen Forandring i Godsforholdene til Fordel for Bønderne. R., der i øvrigt var en dygtig Godsejer og navnlig udvidede de til hans Godser hørende store Kalkbrud ved Faxe og begyndte paa Udførsel af Kalksten til Udlandet, hvorved talrige Arbejdere fik Beskæftigelse, døde paa Rosenlund 1786 (begravet 16. Avg.), efter at han 1769 var bleven hvid Ridder og 1781 Gehejmeraad. Da hans Ægteskab var barnløst, gik Baroniet over til Brodersønnen Iver Baron R. til Villestrup.

Brasch, Vemmetoftes Hist. III. *C. E. A. Scheller.*

Rosenkrantz, Holger Holgersen, 1496—1534, til Boller, var Søn af Rigsraad Hr. Holger Eriksen R. i hans 2. Ægteskab, med Fru Anne Meinstrup (XI, 234), og født efter Faderens Død. Efter ved sin Moders Side at være bleven opdragen ved Kong Hans' og Christian II's Hof kom han tidlig til at indtage en anset Stilling. Allerede 1524 blev han Ridder, vistnok ved Frederik I's Kroning. Da hans ndfr. nævnte Broder Otte Holgersen R. var død (1525), kom han i Besiddelse af Boller paa sin egen og sine umyndige Broderbørns Vegne. Navnlig havde han megen Møje med at sikre dem den umaadelig store «norske Arv», som da tilfaldt dem, og som medførte store Stridigheder med Hr. Vincents Lunge, Ærkebiskop Olaf Engelbrechtsen og flere andre. Fra 1524—27 var han Lensmand paa Koldinghus og flere Gange Mønstringsherre i Ribe Stift; fra 1527—31 var han Lensmand paa Nykjøbing Slot paa Falster og gjennemførte med Strænghed Foretagenderne mod Graabrødreklosteret i Nykjøbing, ligesom han i det hele viste sig som en Fjende af Gejstlighedens verdslige Magt. 1531 fik han Ørum Slot i Thy i Forlening som Pant, omtrent samtidig med at han ægtede Kirsten Friis, Datter af Jep F. til Lyngholm (V, 423). Sammen med sin Svigerfader kom han ogsaa i disse Aar til at optræde i de mange ved Reformationsrøret fremkaldte Stridigheder. Efter Frederik I's Død var H. R. en af de Mænd, som det jyske Rigsraad ved et Møde i Karup i Maj 1533 indsatte til Befalingsmænd i Jylland. Ved Grevefejdens Udbrud sluttede han sig strax sammen med Mogens Gjøe og Erik Banner til Hertug Christian (III)s Parti. Da den jyske Adel drog mod Skipper Clement, var H. R. tillige med Erik Banner en af Hovedførerne i det ulykkelige Slag ved Svendstrup, hvor han faldt 16. Okt. 1534, kun 38 Aar gammel. — I Rosenkrantzernes Familiehistorie indtager han en vigtig Plads, da han, efter hvad der hidtil foreligger, er den første, der nævnes

med Navnet «Rosenkrantz» (1525), ligesom de 2 fra Eberstein-Vaabnet optagne Løver første Gang forekomme i hans Segl (1527). Han døde barnløs; hans Enke ægtede senere Gabriel Gyldenstjerne til Restrup (VI, 371).

Heise, Fam. Rosenkrantz's Hist. II, 141 ff. *A. Heise.*

Rosenkrantz, Holger Ottesen, 1517—75, til Boller og Rosenvold, Statholder i Nørrejylland og Marsk, var ældste Søn af ndfr. nævnte Otte Holgersen R. Efter Faderens tidlige Død (1525) kom han i Huset hos sin Faster Fru Sophie Holgersdatter R., gift med Rigsraad Axel Brahe (II, 586), der 1529 satte ham i Huset hos ndfr. nævnte Hr. Oluf Nielsen Rosenkrantz til Vallø, og da denne var bleven Hofmester hos den unge Prins Hans, der da var udset til Frederik I's Efterfølger, blev den unge H. opdragen sammen med Prinsen paa Nyborg Slot. Derpaa sendtes han til Udlandet for at opnaa Uddannelse i ridderlige Færdigheder ved fremmede Fyrsters Hof, navnlig hos Hertug Ernst af Brunsvig-Lyneborg. I Aaret 1537 vendte han tilbage til Danmark og overtog samtidig Værgemaalet for sine umyndige Søskende og deres store Godser. Ved det endelige Skifte mellem dem overtog H. R. selv Boller, og her bosatte han sig 1548, da han havde ægtet Mette Mouritsdatter Krognos, Datter af den rige Hr. Mourits Olsen K. (IX, 525).

H. R. var imidlertid blevet en højt anset Mand i Rigets og Hoffets Tjeneste. Han var en statelig ung Herre, vel lidt af alle, høje og lave, læg og lærd. Han kom derfor i Kongens, Christian III's, «synderlige Gunst» og blev 1542, 25 Aar gammel, forlenet med Vordingborg Slot med tilliggende Herreder som kongeligt Afgiftslen, deltog i 1543 som en af Hovedførerne i Toget til Sverige for at hjælpe Gustav Vasa under Dackefejden og blev ved sin Hjemkomst udnævnt til Hofmarskal, et Embede, han beholdt indtil sit Giftermaal. I Aaret 1545 blev han med 500 Ryttere sendt de evangeliske Fyrster Landgrev Philip af Hessen og Hertug Morits af Sachsen til Hjælp mod Hertug Henrik af Brunsvig. 1548 deltog han derpaa i det store Brudetog til Sachsen i Anledning af Prinsesse Annas Giftermaal med Hertug (senere Kurfyrst) August.

1551 ombyttede H. R. Vordingborg Len med Bygholm ved Horsens som Pantelen. Fra nu af var han væsentlig knyttet til Jylland og udfoldede i alle Retninger en meget betydelig Virksomhed, især efter at han 1552, endnu kun 35 Aar gammel, var bleven optaget i Rigsraadet. Næsten i alle betydeligere Hverv i disse

Aar har han Del, snart indenlands, navnlig i Jylland, hvor han havde meget at gjøre med de Rustninger, man af og til traf af Frygt for Troppesamlinger i Nordtyskland, dels udenlands, til diplomatiske eller repræsentative Sendelser. Bekjendtest er i denne Henseende et fyrsteligt Bryllup i Wismar, hvor han og Otte Krumpen repræsenterede Kongen, men forbitrede brøde op, fordi Kongen af Polens Sendebud som Fordanser var blevet foretrukket for dem, der dog repræsenterede et ældre Rige end Polen.

Var H. R. saaledes allerede i Christian III's Tid en højt anset og meget brugt Mand, saa stod han dog i et endnu fortroligere Forhold til den følgende Konge, den unge, livsglade Frederik II. H. R. synes endogsaa atter i nogen Tid at være traadt i Hoftjeneste hos den unge Konge. Dertil kom ogsaa, at hans eget Hjem paa Bygholm i nogen Tid havde været opløst; hans unge Hustru, Mette Krognos, var død af en pestagtig Sygdom 26. Sept. 1558; 2 Døtre, han havde haft med hende, vare døde før Moderen, saa Hjemmet nu stod øde. Paa Ditmarskertoget kort efter (1559) var H. R. en af de 3 Krigskommissærer, der skulde have Opsyn med Sagernes Ledelse, især med Provianteringen og Pengemidlerne osv. Ligeledes havde han Plads i det af de høje Officerer bestaaende Krigsraad, der i Forening med Joh. Rantzau skulde have den øverste militære Ledelse. I Ut Kirke ved Boller har H. R. ogsaa ladet opsætte en Mindetavle om hele Toget. Ved Kongens paafølgende Kroning bar H. R. i den store Kroningsprocession Rigsæblet, men afslog, ligesom saa mange andre af de første Adelsmænd, at modtage Ridderværdigheden; Grunden antages at have været religiøse Betænkeligheder ved som Protestant at aflægge Riddereden. Endnu inderligere blev Forholdet til den unge Konge, da denne (1560) omdannede det gamle Øm (Em) Kloster til et kongeligt Slot, Emborg, og forlenede det til H. R., som Aaret efter tillige forlenedes med Skanderborg Slot med de dertil liggende 10 Herreder. Da ogsaa Vór Kloster blev lagt under Bygholm, havde H. R. saaledes næsten hele denne Egn under sig. Glade Fester holdtes paa Emborg og Skanderborg, som blev Kongens Yndlingsopholdssted. 1562 ledsagede H. R. Kongen til Hamborg i Anledning af Stridigheder med denne Stad. Det Rygte udbredte sig imidlertid, at Kongen i Vrede skulde have stukket H. R. ihjel, fordi han havde fraraadet Hamborgs Belejring; har der været nogen Strid i den Anledning mellem den unge, opbrusende Fyrste og hans ældre Ven, har den i alt Fald ikke efterladt sig Mærker

i deres gjensidige Forhold. H. R. blev tvært imod ogsaa forlenet med Tryggevælde og Faxe Herred som et frit Adelslen og deltog i de mange diplomatiske Forhandlinger, der gik forud for Syvaarskrigen.

Under denne Krig blev H. R. stærkt anvendt. Han var beskæftiget med Mønstringen af Lejetropper eller forskjellige Hverv i Jylland i Anledning af Rustninger og Proviantering; til andre Tider maatte han ledsage Kongen under Felttoget, saaledes i 1563 til Halmstad og Elfsborg, eller maatte deltage i Rigsraadsforhandlinger i Kjøbenhavn, saaledes 1564 i Anledning af Grev Günther af Schwarzburgs Afsættelse, eller sendtes til Udlandet, saaledes allerede 1563 til Kurfyrst August af Sachsen for at afslutte et Laan. Ogsaa i en Mængde diplomatiske Forhandlinger og de mange frugtesløse Fredsunderhandlinger deltog han. 1565 var især et besværligt Aar. I Jan. deltog han i Kjøbenhavn i Underhandlinger med lybske Sendebud, deltog derpaa i Skaane i Mønstringen af de fremmede Lejetropper, blev fangen af Jørgen v. Holles ustyrlige Knægte i Ystad og fik først sin Frihed efter at have maattet love Betaling af den resterende Sold og var derpaa en af de 30 Adelsmænd, der maatte gaa i Borgen for Kongen til Daniel Rantzau og de tyske Høvedsmænd for de 100000 Dlr., der udbetaltes til Knægtene. Som Kongens Yndling kom han til at indtage en ejendommelig Stilling under den stærke Spænding, der paa Grund af Krigens uheldige Førelse og den store Pengemangel indtraadte mellem Kongen og en Del af Adelen. Til ham henvendte Krigskommissærerne sig, da der lige før Slaget ved Svarteraa var Tale om Daniel Rantzaus Afskedigelse; for ham udøste Kongens Søster Kurfyrstinde Anna sine Bekymringer i Anledning af Rygtet om, at Adelen vilde afsætte Frederik II; til ham som sin fortrolige Ven, der var særlig afholdt ved Hove, henvendte Daniel Rantzau sig under sine mange Kjævlerier med Kongen og Rigsraadet angaaende Lejetropperne og Pengesagerne.

Det var disse Forhold, der til sidst medførte Peder Oxes Tilbagekaldelse. I tidligere Aar havde H. R.s Forhold til denne Mand næppe været venskabeligt; de havde ligget i Strid med hinanden i Anledning af Gisselfeldt, som Henrik Gjøe i sin Tid havde solgt til H. R.s Fader; H. R. havde deltaget i flere af de Domme, der vare fældede over Peder Oxe. En Forsoning synes dog hurtig at være indtraadt; i alt Fald stiger H. R. under P. Oxes Styrelsestid netop til sine højeste Værdigheder. 9. Dec. 1567 udnævntes han

nemlig til Statholder i Nørrejylland med udstrakt Myndighed, hvorved hele Finansstyrelsen i Jylland underlagdes ham. At dette fastsloges for at skaffe større Fasthed i Administrationen, er tydeligt; den spredte Lensstyrelses administrative Ynkeligheder havde man faaet stærkt at føle under Krigen; det var netop P. Oxes Kald at søge at skaffe Orden i Uordenen. Det paalagdes ogsaa nu de jyske Lensmænd at rette sig efter, hvad H. R. tilskrev dem angaaende Rigets Sager, som om det udgik fra Kongen selv. Det nye Hverv, som H. R. kun nødig skal have paataget sig, skaffede ham megen Møje samtidig med de mange forskjellige andre Hverv, der stadig paalagdes ham (Fredsmøder i Stralsund, Roskilde 1568, derpaa i Knæred o. a. Steder, Rejser med Kongen som dennes «hemmelige Raad» til Varbergs Belejring, Møder i Odense o. a. Steder om Kjævlerierne angaaende de slesvigske Hertugers Lenspligt osv.). Da Kongen derpaa Nytaarsdag 1570 i et mismodigt Øjeblik truede med at nedlægge Regeringen, betroede Rigsraadet H. R. og Peder Bille at føre de mundtlige Forhandlinger med Kongen om denne pinlige Sag. At H. R. ved sin rolige og sindige Færd har bidraget meget til at bilægge denne Strid, er vel utvivlsomt. Da Freden i Stettin s. A. sluttedes, kom der roligere Forhold.

I H. R.s huslige Forhold var der imidlertid indtraadt store Forandringer. Efter henved 10 Aars Enkemandsstand havde han i sit 51. Aar 25. April 1568 ægtet den 24aarige Karen Gyldenstjerne, Datter af Christoffer G. til Iversnæs og Fru Anne Parsberg, og samtidig indløste han det rige St. Hans Kloster i Horsens fra den hidtilværende Panthaver og fik det uindløseligt i sin og sin Enkes Livstid. Med Karen Gyldenstjerne fik han 2 ndfr. og ovfr. nævnte Sønner, Otte Christoffer (f. 1569) og Frederik, der opkaldtes efter Kongen, som selv stod Fadder ved den store Barselsfærd paa Skanderborg Slot 2. Sept. 1571, hvori foruden Kongen og Hoffet Peder Oxe og det hele Rigsraad samt en umaadelig Mængde adelige Herrer og Damer deltoge. H. R. stod da paa Højden af sin Magt som Herre til Boller, hvis samlede Gods han ved Mageskifter var den egentlige Stifter af, og til Rosenvold, som han havde dannet fra ny af, som Statholder i Nørrejylland og Lensmand paa Skanderborg, Bygholm og St. Hans Kloster. Men da Kongen 1573 besluttede sig til i længere Tid at opholde sig paa Skanderborg, blev Lenet pludselig givet til en mindre Adelsmand, Claus Glambek, og H. R. fik Ordre til med kort Varsel at flytte ud. Kongen og den næsten med fyrstelig Glans levende Lensmand kunde ikke faa

Plads under samme Tag. Det var saaledes ingenlunde at betragte som kongelig Unaade. H. R. brugtes stadig til diplomatiske Sendelser; 1573 blev han derpaa udnævnt til Rigsmarsk, en Værdighed, der havde staaet ubesat siden Frands Brockenhuus' Fald ved Varberg, — en Stilling, som han først paatog sig efter indtrængende Forestillinger af Kongen og Rigsraadet, som han da aldrig trængte sig selv frem. Som Marsk fik han ikke Lejlighed til at udøve nogen større Virksomhed. 29. Jan. 1575 fik han Skjødebrev paa det rige St. Hans Kloster ved Horsens, hvori han havde store Pantesummer, og s. D. Bygholm frit paa Livstid, dog mod at opgive Pantesummerne, han havde staaende heri. Statholderstillingen i Nørrejylland beholdt han indtil sin Død. Denne indtraf allerede 4. Marts s. A. (1575) paa Bygholm i hans 58. Aar; han stededes til Hvile i Ut Kirke ved Boller, som han havde indrettet til et Mausoleum for en stor Del af sin Slægt. Han var ubetinget en Hædersmand, ligesom hans Broder Jørgen stærkt paavirket af den Gudsfrygt, der udmærkede de bedre Medlemmer af den Adelstand, der havde været Vidne til Reformationsrøret.

Fru Karen Gyldenstjernes store Virksomhed efter Mandens Død er tidligere omtalt (VI, 375).

L. Bertelsen, Ligpræd. ov. H. R. (1576). Hist. Tidsskr. 5. R. VI.

A. Heise.

Rosenkrantz, Iver, 1674—1745, Statsmand, var en Søn af ovfr. nævnte Gehejmeraad Erik R. til Rosenholm og Margrethe Krabbe til Vemmetofte og var født 5. Dec. 1674. Faderen mistede han allerede, da han var 7 Aar; men han synes at have faaet en meget omhyggelig Opdragelse og en god Undervisning, uvist dog ved hvilke Lærere. 1694 tiltraadte han en Udenlandsrejse, der varede et Par Aar. I Jan. 1698 blev han efter sin Tilbagekomst udnævnt til Kammerjunker hos Prinsesse Sophie Hedevig; men det skulde dog ikke blive Hofmandsbanen, han kom til at gaa. Allerede i Aaret 1700 udnævntes han (30. Okt.) til Afsending hos Carl XII, og han opsøgte da ogsaa denne i Lifland; men han blev ikke modtaget, saaledes at han maatte rejse hjem uden saa meget som at have talt med den svenske Konge. Heldigere var han i det mindste personlig, da han 1702 kom til England som Statsafsending og kunde virke her indtil 1705. Det ser ud til, at han har gjort et godt Indtryk i de engelske Statsmandskredse og ved Dronning Annas Hof. Da han var kommen tilbage der fra, valgte Kong Frederik IV ham til at følge med paa hans italienske

Rejse 1708—9 som Hofmarskal. De Forhold, der førte til, at Frederik IV kastede sig ind i den store nordiske Krig (1709), kaldte atter R. til diplomatisk Virksomhed. Han sluttede i Sept. 1709 et Forsvarsforbund imellem Danmark og Biskoppen af Münster, og derefter underhandlede han med Sømagterne, hvad der var Begyndelsen til, at han i flere Aar (indtil 1714) var Statsafsending i England. Derpaa nævnes han som Deltager i Fredskongressen i Brunsvig, der dog blev betydningsløs. Der knytter sig ikke Træk af særlig Vigtighed til hans diplomatiske Virksomhed; men naar man ser ham blive saa stærkt brugt paa dette Omraade, tyder det paa, at han har gjældt for at være dygtig dertil.

Imidlertid var han allerede 1709 bleven udnævnt til Amtmand i Kjøbenhavns Amt, en Stilling, som Forholdene dog hidtil havde gjort det umuligt for ham at give sig af med. Fra Aaret 1716 derimod kunde han overtage den, og han fik tillige i dette Aar Sæde i Politi- og Kommercekollegiet, hvor han kom til at virke som Formand indtil 1723. I Aaret 1709 var han bleven Ridder af Danebrog, 1717 fik han Gehejmeraadstitel. Men nu i 1723 indtraf der en Forandring i hans Stilling, der ganske sikkert ikke var efter hans Hoved; han blev (30. Avg.) gjort til Stiftamtmand i Viborg. Den Bortfjærnelse fra Kjøbenhavn og fra Centralstyrelsen, der var en Følge heraf, var aabenbart en Virkning af det lidenskabelige Had til den gamle danske Adel, der netop paa denne Tid kulminerede hos Kongen og faa Maaneder i Forvejen havde faaet Udtryk ved hans bekjendte Regeringsregler for hans Søn, hvor han advarer imod at bruge Mænd af denne Stand i høje Embeder. R.s Virksomhed var nu i en Række Aar begrænset til, hvad der vedrørte en afsides jysk Egn; men den kunde have sin Betydning ved det Kjendskab, han her vandt til Forholdene fjærnt fra Hovedstaden. Medens han aabenbart i denne Tid maa opfattes som lidet i Naade hos Kongen, bevarede han det Venskabsforhold til Kongens Søskende, Prins Carl og Prinsesse Sophie Hedevig, der allerede var blevet grundet ved hans Stilling en Del Aar tilbage som Kammerjunker hos Prinsessen. Efter at han først havde været gift med en Datter af Frederik Gersdorff (V, 619), Birte, der var død 1719 uden at have født ham Børn, havde han i Aaret 1721 ægtet Charlotte Amalie Skeel, der var Datter af Christen S. til Vallø og Søsterdatter af Brødrene Christian Ludvig og Carl Adolf v. Plessen (s. om dem XIII, 148 og 144), og det nære Forhold, hvori han derved kom til disse Mænd, blev endnu nøjere ved den

Berøring, han jævnlig havde under sit Liv i Viborg med den førstnævnte af dem, der indtil Slutningen af 1725 var Stiftamtmand i Aarhus. En Følge af disse Forhold var det, at R. hørte til, hvad man maa kalde Oppositionen under Frederik IV's sidste Regeringsaar, og dermed ogsaa til dem, som det kunde ventes at Kronprinsen, den senere Christian VI, vilde knytte til sig, saa snart han blev Konge.

Saaledes kom det da ogsaa til at gaa. Strax den første Dag efter Faderens Død kaldte den unge Konge R. til at tage Sæde i Konseillet, foruden at han gjorde ham til Ridder af Elefanten, og R. blev tillige sat i Spidsen baade for det danske og det tyske Kancelli (Bestalling af 17. Okt. 1730), saaledes at han havde en Storkanslers Virkeomraade, uden dog at bære den høje Titel. Ved Siden deraf fik han Overtilsyn med Kronprinsens Opdragelse. Da begge Plessenerne vare hans Kolleger i Konseillet, syntes der at være Udsigt til behageligt Samarbejde paa Statsstyrelsens øverste Trin, og R. var desuden i høj Grad Gjenstand for Kongens Tillid. Ogsaa han fra sin Side satte Kongen højt, saaledes som han har givet det Udtryk i et Brev til en Ven, hvor det hedder: «Sikkert har der aldrig levet en retfærdigere eller bedre Fyrste i Verden end vor nuværende Konge, og vi kunne kun ønske, at slige Følelser og et sligt Liv kunde vare evig.»

Det var et Fremskridt, at R. kom til at afløse U. A. Holstein som Chef for de tvende Kancellier; han stod over denne baade ved Dygtighed og, hvad Personlighedens Finhed angaar. Ligesom R.s Portrætter vise os en smuk Mand med et mildt og nobelt Udtryk i Ansigtet, saaledes faa vi et ganske lignende Indtryk af hans hele Færd. Han var en ædel og ren Karakter, venlig i Omgang og elskværdig at have at gjøre med. Det kan vel være, at han havde et for ensidigt Godsejersyn paa Landboforholdene; og at han havde vel megen Adelsmandsfølelse; men han havde ogsaa adskillige af den ægte Adelsmands gode Egenskaber, og det blev med rette sagt om ham af en fremmed Diplomat, at han var et smukt Exempel paa en Adelsmand af den gamle Slags. Hans Dannelse var fin og grundig med den klassiske Farve, som man paa den Tid kunde træffe den hos betydeligere fornemme Mænd rundt omkring i Evropa. Han havde i saa Henseende drevet det til at blive en stiv Latiner, saaledes at han kunde skrive velformede latinske Digte. Med dette stod i Forbindelse, at han satte stor Pris paa videnskabelige Studier i det hele, og ligesom det virkede

med til, at han stillede sig i et personligt Venskabsforhold til Hans Gram, saaledes gjorde det ham vel skikket til at være Universitetets Patron, hvad han var bleven 16. Marts 1731.

R. medbragte fra sin tidligere diplomatiske Virksomhed Kundskaber paa dette Omraade, der maatte have Betydning for ham, da han nu som Oversekretær i tyske Kancelli tillige blev Udenrigsminister, og han havde desuden i sine andre Embeder vundet godt Kjendskab til Landets Forhold i flere Retninger; han var ogsaa samvittighedsfuld i sin Embedsførelse. Som Udenrigsminister var han afgjort mere fremtrædende, end hans Forgængere i den senere Tid havde været, og det har sin Interesse at se ham gjøre Begyndelsen paa, hvad der siden blev i høj Grad iøjnefaldende hos Bernstorfferne, nemlig ved sine Depecher at sætte de danske Diplomater ind i Regeringens politiske Opfattelse af de evropæiske Forhold i Almindelighed. Men naar han dog ved sin Stilling til Kongen aabenbart var mindre fri i sin Virksomhed, end de bleve det, saa staar han unægtelig ej heller ved Siden af dem, hvad overlegent politisk Blik angaar. Man vil vel overhovedet, hvor stor Sympathi man end føler for ham, og hvor meget man end anerkjender hans Dygtighed, næppe sætte ham i den første Række af vore Statsmænd; man har ikke ved ham egentlig Indtrykket af en overlegen Mand.

I sin Udenrigspolitik mødtes han godt med Kongen i at søge et venskabeligt Forhold til Sverige og ikke mindre i den Politik, der førte til Traktaterne med Østerrig og Rusland i 1732, som skaffede nye Garantier for Slesvigs Besiddelse. Under den Rivalisering imellem England og Frankrig, der netop nu begyndte igjen, foretrak han afgjort Tilslutning til den første af disse Magter, og han fandt deri stærk Støtte hos sine Kolleger Brødrene Plessen; men højst sandsynlig vilde han dog ikke uden Hjælp fra anden Side have kunnet trænge igjennem med sin Politik over for den Indflydelse, som Krigsministeren Løvenørn (s. X, 614) udøvede paa Kongen i franskvenlig Retning. Naar Striden imellem disse Statsmænd endte med, at der 1734 blev sluttet Forbund med England, skyldtes det ikke R.s overlegne Indflydelse, men de Raad, som Kongen fik af sin Fætter Grev Stolberg-Wernigerode. I Virkeligheden var R.s Stilling allerede begyndt at blive vaklende.

Hvor nøje man end kunde have troet at Forholdet vilde blive mellem Kongen og det Konseil, han havde valgt sig, da han besteg Tronen, holdt det dog ikke længe. Efter at R. og Plessenerne

havde virket til, at Christian VI, saa snart han blev Konge, skyndte sig med at ophæve Landmilitsen, maatte de lide et Nederlag, da de et Par Aar efter forgjæves bekæmpede Tanken om at gjenindføre den. Uheldigvis kan man ikke give R. og hans tvende Kolleger den Ros, at de ved denne Lejlighed havde staaet paa Bondefrihedens Side, thi hvad de vilde have Kongen til at stille i Steden for Landmilitsen, vàr i Virkeligheden et Stavnsbaand fra det 14. til det 40. Aar. Det var Løvenørn, som her havde sejret over dem, og samtidig med at R. tillige havde at kæmpe med denne paa det udenrigske Omraade, blev han uenig med Kongen med Hensyn til de kirkelige Forhold, hvor han selv ganske bestemt stod paa det gamle orthodoxe Partis Side, medens Christian VI mere og mere gled over i Pietisternes Lejr. Den Modsætning, der her fremkom, skærpedes aabenbart end mere ved den pietistiske Nidkjærhed, der opfyldte Kongens Damer, baade hans Dronning, Sophie Magdalene, og hans Svigermoder, den magtlystne Markgrevinde af Bayreuth. Saa indtraf tillige det store Uheld for R., at hans Hustru gjorde Skandale. Skjønt hun ikke mere var helt ung og havde født ham 5 Børn, var hun ikke lidt flanet og koketterede paa en aldeles upassende Maade med unge Herrer. Følgen deraf var et blodigt Sammenstød imellem 2 af Hoffets unge Kavallerer hos hende selv, en Historie, der opvakte Kongens levende Forbitrelse imod hende, og som ikke kunde andet end skade baade R. og hendes Onkler. Det var kun faa Dage efter dette Optrin, at Ludvig Plessen i Jan. 1734 traadte ud af Konseillet. Det blev nu en pinlig Tid for R. Hans Hustru havde bragt ham i Folkemunde paa en alt andet end behagelig Maade, og efter at begge Plessenerne havde forladt Konseillet, stod han alene tilbage der, blot med en ubetydelig Mand, Blome, til Kollega. Hans Stilling hos Kongen var saa undergravet, at denne ventede, at han vilde tage sin Afsked. R. gik imidlertid ikke, uvist af hvilken Grund, og Kongen lod ham foreløbig blive siddende; men hvor liden hans Tillid til ham var, viser et saadant Træk som det, at han lod Schulin, der den Gang var Sekretær i tyske Kancelli, jævnlig gjennemlæse R.s Expeditioner og udtale sig for ham selv om dem.

Et saadant Forhold kunde naturligvis ikke vare længe, og Christian VI lod ham derfor 1. Juni 1735 afgive sine Embeder som Chef for begge Kancellierne, saaledes at J. L. Holstein afløste ham i danske Kancelli og Schulin i det tyske. Derimod beholdt han sine Pladser som Medlem af Konseillet og som Patron for Uni-

versitetet. I Kraft af denne sidste Stilling havde han faa Aar i Forvejen (1732) virket med til, at Universitetet havde faaet en ny Fundats. Det vilde være Uret at .nægte, at han derved havde virket til Fremskridt i flere Henseender; men man maa uheldigvis tilføje, at der dog blev staaende saa meget forældet, og at der endnu kom til at fattes saa meget af nødvendige Udvidelser, at man maa sige, at R. og hans gode Ven og Raadgiver Hans Gram ved denne Lejlighed viste, at de langtfra havde Reformaand nok.

Stillingen som Medlem af Konseillet gjorde det ganske vist ogsaa efter 1735 muligt for R. at tale et Ord med i vigtige Statsspørgsmaal; men han maatte nødvendigvis føle sig ene der, saaledes som dette nu blev sammensat. At han ikke var bange for ogsaa under disse Forhold at udtale Meninger, som han kunde sige sig selv at Kongen ikke vilde synes om, viser det, at han i Aaret 1737 indgav en indtrængende Forestilling imod et Forslag af Generalprokurøren Andreas Hojer om Indførelse af Landfiskaler, som skulde holde vaagent Øje med, hvad der skete imod Loven og Forordningerne. R. frygtede med Grund for, at dette kunde føre til et uhyggeligt Spioneri, der vilde gjøre en slet Virkning paa Befolkningen; men han kunde lige saa lidt trænge igjennem her som ved flere andre Lejligheder, hvor han udtalte sig om ret vigtige Forhold. Det var i det hele langt fra, at Kongen fik mere tilovers for ham, efter at han var fratraadt sine Stillinger i danske og tyske Kancelli. I det Christian VI i stigende Grad opfattede Brødrene Plessen som ubehagelige Oppositionsmænd, blev R. paa Grund af sit nøje Forhold til disse Mænd ogsaa Gjenstand for hans Mistro. Da Banken i Kjøbenhavn grundedes 1736, fandt Kongen, at R. var alt for lidt ivrig i at tegne sig for Aktier i dette af ham selv stærkt begunstigede Foretagende, og med en klar Hentydning til Plessenerne skrev han i den Anledning til Schulin: «Gehejmeraad R. viser ved enhver Lejlighed, af hvilken Bande han er, og at han ikke vil flattere os.» Det synes ogsaa, som om R., der i det hele holdt for meget af at høre sig selv tale, ikke altid var tavs nok, og at han, der med en stor Overbærenhed ganske tilgav sin Hustru og endog viste hende megen Tillid, havde ondt ved at holde tæt over for hende, som ingenlunde var diskret nok. Men var der nogen Egenskab, Christian VI krævede af sine Ministre, var det Tavshed, og ærgerlig sagde han derfor, at R. ikke kunde tie længere, end til han saa sin Kone.

Alt dette tilsammenlagt giver Indtryk af, at R.s Stilling i

Aarene efter 1735 var alt andet end behagelig, og dertil kom, at Kongen efterhaanden ogsaa blev uenig med ham, hvad den udenrigske Politik angik. R. holdt paa dette Omraade stadig fast ved, at Forbund med England burde foretrækkes for en fransk Alliance. Da 1739 det tidligere Forbund med England blev fornyet, kunde det se ud, som om R.s politiske System endnu skulde opretholdes; men meget snart derefter foregik der en Svingning i den danske Politik over imod Frankrig, saaledes som Løvenørn og Schulin vare ivrige for. Ved Nytaarstid 1740 blev der truffet hemmelige Aftaler om et dansk-fransk Forbund, der skulde træde i Kraft, saa snart Alliancen med England var udløbet. Efter denne Svingning var R.s Forbliven i Konseillet umulig længere, og 27. April 1740 fik han pludselig sin Afsked. Det Brev, hvorved Kongen meddelte ham dette, indeholdt ingen Paaskjønnelse af hans lange Virksomhed i Statens Tjeneste, men dog den Forsikring, at det kun var Hensynet til hans Alder, ikke derimod nogen Misfornøjelse eller Tanke om at vise ham Unaade, der gjorde, at han fritog ham for mere at deltage i Konseillets Forhandlinger; han skulde have en Pension paa 5000 Rdl., og han vilde kunne vælge, om han vilde være Stiftamtmand i Odense eller Aarhus. R. fandt imidlertid, at han havde været Embedsmand længe nok, og ønskede desuden ikke at staa under nogen Minister. Han bad derfor om at maatte faa Pensionen uden at behøve at overtage noget nyt Embede, og dette indrømmede Kongen ham.

R. havde efter sin Fader arvet Rosenholm, og senere (1735) kjøbte han Rygaard og Aaret efter Egholm, begge Godser i Sjælland. Da han fik sin Afsked, forlod han Kjøbenhavn og boede paa sine Godser, mest paa Rosenholm. Hvorledes han tilbragte sin Tid der ovre, har han skildret i et Digt paa Latin til Gram 1741. Det viser, at om han end havde Syssel nok og endnu kunde finde Glæder i Livet, følte han dog Smerte ved den Uret, han mente at han havde lidt. Det har derfor maattet være ham en Glæde, da Kongen et Par Aar efter hans Afsked greb en Lejlighed til at vise ham, at han tænkte med Venlighed paa ham. Han forhøjede nemlig uden nogen Anmodning fra R.s Side hans Pension med 1000 Rdl. Netop den Gang havde han faaet at vide, at R. var svagelig, og han skrev i Anledning af Pensionsforhøjelsen til J. L. Holstein: «Maaske lever R. ikke længe. Katarrhalske Febre ere farlige for en Mand i hans Alder. Det gjør mig ret ondt for den brave Mand» Ikke længe efter skjænkede han R. en kostbar

Daase med Brillanter. Efter forskjellige Svingninger endte Forholdet imellem Kongen og R. saaledes mildt og harmonisk.

R. døde 13. Nov. 1745. I sit andet Ægteskab havde han 5 Børn, 3 Sønner og 2 Døtre. Meget bekjendt blandt Sønnerne blev den ovfr. omtalte Fred. Chr. R. Hans Enke, som 1750 fik Ordenen de la fidelité, døde 1763.

Møller, Mnemosyne I og II. E. Holm, Danmark-Norges Hist. 1720—1814 II.

E. Holm.

Rosenkrantz, Iver Holger Baron, 1813—73, Diplomat, var født i Aarhus 1. Marts 1813 og Søn af Oberst Jørgen Baron R. til Vedø og Sophiendal (f. 1774 † 1831) i dennes 2. Ægteskab, med Birgitte Charlotte f. Reedtz-Thott (f. 1788 † 1868). R.s Barndomshjem var næppe lykkeligt, thi Faderen, som mente sig forurettet af Frederik VI, plagedes utvivlsomt af Humørsyge, og det var derfor en Lykke for R., at hans Halvbroder sørgede for, at han kom til Herlufsholm, men Opholdet her fik en brat Afslutning ved en Konflikt med en Lærer, og R. kom derpaa i Huset hos Pastor Holst i Majbølle. Efter at være blevet Student 1833 maatte R. tage Ansættelse som Skriver i Admiralitetet for at kunne existere, medens han forberedte sig til juridisk Embedsexamen; da denne imidlertid var lykkelig overstaaet (1840), blev han Fuldmægtig i Admiralitetet og senere (1845) Assessor og Avditør i Søetatens kombinerede Ret. R.s Ønske var dog enten at blive Diplomat eller Amtmand, og da førstnævnte Stilling forekom ham for Tiden uopnaaelig, søgte han saa meget ivrigere at blive Amtmand, men uden Held, uagtet han efter Krigen 1848—50 — i hvis første Maaneder han gjorde Tjeneste som Intendant — endog underkastede sig den saakaldte slesvigske Embedsexamen (1853).

Kjed af at vente og utilfreds med sin Skæbne søgte R. Byfogedembedet i Lemvig, som han fik 1854, og s. A., 6. Okt., ægtede han Caroline Vilhelmine Elisabeth Rosenkrantz (f. 3. Juni 1824), Datter af Amtmand Niels Preben R. (f. 1795 † 1825) og Karen Elisabeth f. Klingberg (f. 1797 † 1863). Lykken syntes saaledes et Øjeblik at have tilsmilet R., men dette varede kun kort, i det hans Hustru døde paa hans Fødselsdag det følgende Aar, og Embedet i Lemvig skaffede ham saa mange Fortrædeligheder, at han i 1858 ombyttede det med Stillingen i Korsør som Udskrivningschef i 3. sjællandske Distrikt. Atter en Gang syntes Lykken at tilsmile ham, i det han i 1863 — rimeligvis ved Minister Halls Protektion — fik

sit højeste Ønske opfyldt: at indtræde i den diplomatiske Tjeneste, og blev efter at have faaet Kammerherrenøglen, først med Titel af Chargé des affaires, derpaa som Ministerresident, Danmarks diplomatiske Repræsentant i Italien, hvor han det næste Aar, 22. Nov., indgik et nyt Ægteskab, med Julia Louise Mackenzie, der hørte til en skotsk Slægt og er født 18. Okt. 1840.

R.s Ophold i Italien — med hvis Regering han i 1864 afsluttede en Handelstraktat — blev kun af kort Varighed, thi efter at han havde opnaaet en længere Orlov, paa Grund af Postens Overflytning fra Turin til Florents og de dermed forbundne økonomiske Vanskeligheder, kom han aldrig mere tilbage til sin Post, men entledigedes af Statstjenesten 1866, nærmest fordi man efter Krigen 1864 paatænkte at inddrage Posten i Italien. R., der mente sig haardt forurettet, tog derpaa Ophold i Frederiksborg; gjentagne Gange søgte han forgjæves forskjellige Embeder og kastede sig til sidst ind i Politikken, som han ikke var helt fremmed for, da han i 1861 havde stiftet en Vælgerforening for Sorø Amt og s. A. havde søgt at blive valgt til Rigsdagsmand i Skjelskør. R. opnaaede ogsaa 1866 at blive valgt i sin Hjemstavn og kom saaledes en kortere Tid (til 1869) til at repræsentere en jysk Kreds i Folketinget, hvor han sluttede sig til Venstre, men det politiske Liv bragte ham sikkert ogsaa Skuffelser, og det var vistnok en Lykke, at Døden bortrev ham 25. Jan. 1873 i Vedbæk, hvor han havde bosat sig.

R. var en begavet Mand og i Besiddelse af en vis Satire, hvad hans Julefortællinger (1872) vidne om; i Bunden var han godmodig, og naar han i sine «Efterladte Optegnelser» (1876) klager over at være blevet forfulgt, er det næppe helt uden Grund, om han end selv kan have fremkaldt dette. — Hans Søn *Palle Adam Vilhelm* Baron *R.*, f. i Helsingør 22. April 1867, blev Student 1885 og juridisk Kandidat 1891. Efter i flere Aar at have været Herredsfuldmægtig paa Laaland udgav han 1899 Herregaardsromanen «Fruen paa Havreholm» og en Oversættelse af G. Vergas «Landsbyhistorier fra Sicilien», og 1900 opførtes paa Dagmartheatret hans Fireakts-Skuespil «En Tilstaaelse», der vakte Opmærksomhed og vidnede om dramatisk Evne.

Zodiacus, Parlamentar. Stjernebilleder. *C. Zytphen-Adeler.*

Rosenkrantz, Iver Nielsen, —1364—, Rigsraad. Den Slægt, der siden antog Navnet R., fremtræder i Valdemar Atterdags Tid;

1355 nævnes en Hr. Erik Nielsen, Aaret efter Hr. I. N., vistnok Eriks Broder. Deres Moder synes at have været en Gyldenstjerne; selv var I. N. gift 1. med en Datter af Drosten Claus Limbek (X, 294), 2. med Tove, en Datter af Stig Andersen (Hvide, VIII, 198). Disse hans Svigerfædre spillede i Valdemars Tid Hovedrollen blandt Jyllands Adel, og selv indtog Hr. I. N. en højt anset Stilling. Han var Medlem af Rigets Raad og blev bl. a. i 1364 sammen med Gjældkjæren Evert Moltke sendt til Hansestæderne for at underhandle om en Stilstand, der ogsaa virkelig kom i Stand; Aaret efter medbeseglede han den endelige Fred. Snart efter kom det dog paa ny til et Brud mellem Kongen og Hanseaterne, og til de sidste sluttede sig nu de meklenborgske og holstenske Fyrster, der aftalte en fuldstændig Erobring og Opløsning af det danske Rige (Jan. 1368). Fyrsterne fandt Forbundsfæller i adskillige jyske Adelsmænd og blandt dem ogsaa I. N. sammen med baade Claus Limbek og Stig Andersen. Disse 2 døde begge under Fejden, som varede lige til 1373, og heller ikke I. N. nævnes senere.

Barner, Fam. Rosenkrantz's Hist. I. *Kr. Erslev.*

Rosenkrantz, Jacob, 1567—1616, til Arreskov, Kjærstrup m. m., var Søn af foran nævnte Erik Ottesen R. til Arreskov († 1575) og blev født 14. Okt. 1567 paa Sandvig ved Bergen. Efter fuldendte Studier ved fremmede Universiteter (bl. a. 1587 i Padua) blev han 1592 Hofjunker og ledsagede som saadan 1594 Kong Christian IV's Stedfortræder ved Gustav Adolfs Daab, Christian Friis, til Stockholm. Fra 1596—98 var han Skjænk, men tog saa Afsked fra Hove og holdt 17. Juli 1599, 3 Dage efter sin Moders Død, Bryllup i Odense med Pernille Henriksdatter Gyldenstjerne, der var født paa Baahus 13. Dec. 1576. 1601 erholdt han Nyborg Slot i Forlening, hvilket han 1610 ombyttede med Hagenskov, og dette Len, som han beholdt til sin Død, maatte han en Tid forlade, i det han i Anledning af Krigen 1612 blev beordret til Halmstad for at bistaa den derværende Lensmand, Mogens Kaas. Af andre ham betroede større Lejlighedshverv kan nævnes, at han 1601 med 4 fynske Rigsraader skulde taxere den fynske Adel til Rostjeneste, 1609 med Axel Brahe blev sendt til Hertug Hans i Anledning af Uenigheden om den gejstlige Jurisdiktion paa Als og Ærø, 1610 med Kjeld Krabbe blev affærdiget til Kurfyrsterne af Sachsen og Brandenborg for paa Kongens Vegne at mægle i nogle Successionsstridigheder og 1614, atter sammen med Axel Brahe, beordredes

til for Fyns Vedkommende at udpege Gaarde til Soldaterhold. At han var vel anskreven ved Hove, ses bl. a. af, at Kongen 1611 indbød ham til at staa Fadder til Prins Ulrik. J. R. døde i sin kraftigste Alder 9. Sept. 1616 i Bergen, og kun 6 Aar efter bortreves hans Enke ved en pludselig Død paa Stensgaard 2. Nov. 1622 fra en talrig Børneflok og fra stor timelig Velfærd, særlig efter den Tids Forhold. Boet omfattede 7 Hovedgaarde (Arreskov, Kjærstrup, Rubjærggaard, Søllested, Stensgaard, Nedergaard og Nygaard), tilsammen 2526 Tdr. Hartkorn foruden 1822½ Td. Hartkorn Jordegods i Norge, i rede Penge 304026 Sp. Dlr. samt Smykker, Klenodier osv. af stor Værdi. *Thiset.*

Rosenkrantz, Jens, 1640—95, Etatsraad, var født 28. Dec. 1640 og Søn af ndfr. anførte Jørgen R. til Kjeldgaard († 1675), Hofmester paa Sorø Akademi. Her fik R. sin Uddannelse og holdt 1658 en latinsk Mindetale over Chr. Thomesen Sehested. De følgende Aar tilbragte han i Udlandet med Mag. Christen Lodberg (X, 351) som Hovmester. 1670 blev han Kammerherre hos Dronning Charlotte Amalie, 1671 Amtmand over Nyborg og Tranekjær Amter, senere Justits- og Kancelliraad samt Landsdommer i Fyn (o. 1680). 1692 opgav R. sine fynske Embeder efter at være bleven Kammerraad; 1693 blev han Etatsraad og deltog i dette og det følgende Aar i Kommissionerne i Raadstuen for Slottet. Død i Kjøbenhavn 13. Jan. 1695. R., der efter sin Fader arvede Kjeldgaard og 1683 kjøbte Qvitzowsholm (nu Hofmansgave), fik med sin 1. Hustru, Dorthe Friis (begravet 12. Nov. 1681), Datter af Mogens Greve F. (V, 441), Favrskov. Gift 2. med Beate Sehested († 28. Sept. 1696), Datter af Niels S. til Mullerup. R. havde arvet sine Fædres omfattende litterære Interesser og omtales som en «svar belæst og en fornemme lærd Mand». Til Brug ved sine Studier havde han samlet sig et ogsaa paa Manuskripter sjælden rigt Bibliothek, som han beredvillig aabnede for lærde; efter hans Død kom det under Hammeren og var da det største, der endnu var bortsolgt i Kjøbenhavn.

Nyerup, Lit. Lex. Werlauff, Efterr. om d. st. kgl. Bibl. S. 96 f.

G. L. Wad.

Rosenkrantz, Justine Cathrine, —1746, Datter af ndfr. anførte Ludvig Baron R., blev o. 1680 Hofjomfru hos den reformerte Dronning Charlotte Amalie, hvis Modstandere (Jomfru Moth m. fl.) under Paaskud af, at det var usømmeligt, at Dronningen

kun var omgiven af Damer af hendes egen Konfession, havde faaet den lutherske Jomfru R.s Ansættelse tvungen igjennem for derved at sikre sig en Spion i Dronningens Omgivelser. Valget var for saa vidt godt, som man næppe kunde finde en til en saa hæslig Rolle mere skikket Kvinde; med et stygt Ydre forbandt hun mange slette Egenskaber; hun skildres som en nederdrægtig Person, hoffærdig og uforskammet i sin Optræden mod Dronningen, der i 19 Aar maatte taale hende om sig, før hun befriedes for hende. En Kammerjunker ved Dronningens Hof, Friedrich Eman. v. Køtschau (IX, 644), havde vist hende saadanne Opmærksomheder, at hun troede at have erobret hans Hjærte; men han vendte sin Interesse mod en anden Hofdame, Kammerjomfru Anna Emilie v. Dalwig, og optændte derved hos Jomfru R. et saa rasende Had, at hun fattede Tanken om at ombringe sin Medbejlerske, og efter et Par Maaneders Forløb satte hun dette i Værk ved at komme Rottekrudt i Jomfru Dalwigs Rissuppe (17. Marts 1699). Uagtet hun i Begyndelsen hyklede Medfølelse med Jomfru Dalwig, der blev heftig syg, men slap derfra med Livet, blev hendes Forbrydelse dog snart opdaget; hun blev ved en Kommissionsdom 17. April dømt til Døden. Kongen formildede hendes Straf til livsvarigt Fængsel paa Hammershus, der senere ændredes til tvungent Ophold i Rønne, hvor hun døde 1. Avg. 1746, 87 Aar gammel. Hun skal til det sidste have bevaret sin «orgueil de Lucifer».

Lange, Udvalg af Criminalsager V, 189 ff. Brasch, Vemmetoftes Hist. II, 43 ff. Personalhist. Tidsskr. 3. R. VI, 199. *G. L. Wad.*

Rosenkrantz, Jørgen, 1523—96, til Rosenholm og Skafføgaard, Rigsraad, var yngste Søn af ndfr. nævnte Otte Holgersen R. til Boller og født paa Tørning Slot i Nordslesvig 14. Maj 1523. Efter Forældrenes Død i Lybek 1525 blev det 2aarige Barn opdraget hos sin Morfader, Hr. Jesper Gans til Putlitz, arvelig Marskal i Kurbrandenborg. 1533, 10 Aar gammel, sendtes han tilbage til Danmark til sin Faster Fru Sophie R., gift med Axel Brahe (II, 586), der var forlenet med Børringe Kloster i Skaane. Først lærte han at læse og skrive af en Præst i Klosteret, sendtes derpaa til Malmø for at lære Latin af Lektor Frands Vormordsen og sattes i Huset hos den bekjendte Jørgen Kock. Da denne kort efter begyndte Oprøret i Malmø, holdt han de adelige Børn tilbage som Gisler i 9 Uger, indtil Axel Brahe og den øvrige skaanske Adel hyldede Grev Christoffer. Fru Sophie Rosenkrantz satte nu J. R. i

Skole i Ystad, hvor han bl. a. havde til Lærer den senere som Rektor i Ribe bekjendte Jens Pedersen Grundet. Da Kjøbenhavns Universitet efter Grevefejdens Ophør var blevet gjenoprettet, blev han sat i Huset hos de bekjendte Universitetslærere M. Oluf Chrysostomus og Anders Sinning. 1539 blev han derpaa sendt til Wittenberg med Anbefalingsskrivelser fra Christian III selv til Bugenhagen og Melanchthon. I de 4 Aar, han var i Wittenberg, hørte han, som han selv skriver i sin egen Levnedstegning, «mange drabelige lærde Mænd, besynderlig Dr. Morten Luther og Philippum (Melanchthon)». Han var saaledes kommet i personlig Berøring med Lutherdommens Banebrydere baade i Tyskland og i Danmark, og dette gav hele hans Liv sit Præg. Vel havde han i disse Aar næppe Lyst til Bogen, men han havde faaet Respekt for grundig Lærdom og fremfor alt for den rene, uforfalskede Lære, saaledes som den lød fra Luthers og Melanchthons Mund; ogsaa Niels Hemmingsen og mange andre bekjendte danske opholdt sig i disse Aar i Wittenberg. Selv viste J. R. sig senere i Besiddelse af gode Kundskaber baade i theologisk og især i dansk-historisk Retning, saa at den berømte Historiker David Chytræus endog sendte ham Skrifter om Danmark til Gjennemsyn.

1544 vendte J. R. tilbage til Boller, hvor han en Tid lang holdt Hus sammen med sin Broder Otte (senere til Næsbyholm, tidlig død); efter et foreløbigt Skifte mellem Brødrene holdt han derpaa i nogle Aar Hus paa Næsbyholm; men 1548 drog han med det store Brudetog til Sachsen og tog Tjeneste hos den berømte Kurfyrst Morits af Sachsen. Han var en af de 6 Adelsmænd, der Dag og Nat skulde følge Kurfyrsten, hvor han end færdedes; han kom saaledes til at deltage i Magdeburgs Belejring og de øvrige store Kampe i Tyskland, hvori Kurfyrsten spillede Hovedrollen. 1551 maatte han vende hjem, 28 Aar gammel, efter et indholdsrigt Ungdomsliv, der havde bragt ham i Berøring med Protestantismens Hovedledere i Tyskland.

De endelige Skifter mellem Brødrene fandt derpaa Sted; som den yngste maatte J. R. nøjes med Strøgods og selv skabe sig samlede Godser. Af 2 Bøndergaarde i Skaby (Skovby) i Hvilsager Sogn (Randers Amt) dannede han da i Aaret 1551 Skabygaard (nu Skafføgaard), hvor han i nogle Aar holdt Hus. 1552 tog han «efter nogle af sine Venners Raad» Tjeneste ved Christian III's Hof, hvorpaa han 1555 forlenedes med Koldinghus, hvortil 1557 henlagdes den gamle Borg Hønborg. Som Lensmand paa Koldinghus

stod J. R. i det nøjeste Forhold til Hoffet. I Efteraaret 1558 tog Christian III for længere Tid Ophold her. J. R. var imidlertid blevet forlovet med Jomfru Dorthe Lange (Datter af Gunde L. til Bregninge og Fru Karen Breide), der lige fra sit 7. Aar (f. 1541) havde været i Dronning Dorotheas Jomfrubur. Kongen vilde fejre Brylluppet, der var fastsat til 5. Febr. 1559, med stor Pragt, men da han døde paa Koldinghus 1. Jan. s. A., maatte Brylluppet fejres i stor Stilhed paa Hønborg. Kort efter Tronskiftet forflyttedes J. R. til Dronningborg, det gamle Graabrødrekloster i Randers, der var omdannet til et kongeligt Slot og i Forening med Koldinghus var tillagt Dronning Dorothea som Livsejegods. Denne Flytning skete vistnok efter J. R.s eget Ønske; han kom derved i Nærheden af sine Godsbesiddelser. S. A. gjorde han et stort Mageskifte med Kronen, hvorved den gamle Bispegaard Holmgaard (Hornslet Sogn) tilfaldt ham. J. R., som 1563 tillige blev Lensmand paa det nærliggende Kalø, opførte i de følgende Aar af Holmgaard det prægtige Rosenholm, der blev færdigt 1569. Samtidig gjorde han meget for Hornslet Kirke, der blev et helt Mausoleum for ham og hans Slægt; her til flyttedes efterhaanden fra Graabrødrekirke i Randers og fra Mariager Benene af hans Forfædre, Rigshofmesteren Otte Nielsen R. og hans Oldefader Rigshofmester Erik Ottesen R., hvortil senere kom hans Farbroder Holger Holgersen († 1534), Fru Anne Meinstrup († 1535), hans Forældre Otte Holgersen († 1525) og Fru Margrethe Gans († 1525), der tidligere vare flyttede til Ut Kirke ved Boller af Broderen Holger Ottesen R. († 1575), men 1642 af J. R.s Søn, den lærde Holger, flyttedes til Hornslet, da Boller var kommet ud af Familiens Eje. Ogsaa paa Skafføgaard opførte J. R. den til Dels endnu staaende Hovedbygning.

9. Juni 1563 var J. R. blevet optaget i Rigsraadet. Det var netop paa denne Tid, at Syvaarskrigen udbrød. En Mængde Hverv betroedes i den følgende Tid J. R., dels i Jylland (til Dels sammen med hans Broder Holger), dels til diplomatiske Sendelser, saaledes i 1563 og 1564 til de frugtesløse Fredsmøder i Rostock, 1564 til Kurfyrsterne af Brandenborg og Sachsen og til Kejseren. Efter sin Tilbagekomst sent paa Aaret fik han derpaa (ligesom tidligere 1563) Ordre til at have Tilsyn med Jylland, «om noget hastig paakom». I de følgende Aar opholdt han sig i Regelen i Jylland; 1567 deltog han i det frugtesløse Fredsmøde i Stralsund og i de mange Forhandlinger med de slesvigske Hertuger om Lenspligten til Danmark,

en Sag, som J. R. overhovedet havde meget med at gjøre (hvorom ogsaa hans i sin Tid paa Rosenholm opbevarede Arkiv med Afskrifter af de vigtigste Statsakter angaaende det slesvigske Spørgsmaal bar Vidnesbyrd), indtil Sagen fandt en foreløbig Afslutning ved Lenshyldingen i Odense 1580. Ogsaa i Fredsmødet i Roskilde 1568 tog J. R. Del, om han end ikke som hans Broder Holger var blandt de egentlige Underhandlere, og han sendtes 1569 til Rigsgrænsen for i Forening med svenske Sendebud at sørge for Fredens Iværksættelse, hvilket dog mislykkedes, hvorpaa Krigen atter udbrød. Ogsaa i den endelige Stettiner-Fred 1570 deltog J. R. som en af de danske Underhandlere.

Ogsaa i de følgende Fredsaar deltog J. R. i mange diplomatiske Sendelser, var saaledes 1572 ved Brømsebro og 1574 i Stockholm, 1577 i Emden og Hamborg for at underhandle med England om Sejladsen paa de nordlige Have, hvor Kongen fordrede Overhøjhed. Ogsaa i den indre Rigsstyrelse var J. R. i disse Aar meget virksom, og om han end aldrig (saaledes som det undertiden angives) efter sin Broder Holgers Død (1575) fik dennes Stilling som «Statholder i Nørrejylland», saa havde han dog faktisk faaet en Del af denne Stillings Forretninger i sin Haand. Navnlig holdt han omtrent aarlig sammen med andre betroede Mænd kongl. Retterting i Viborg, hvorfor han ogsaa her havde faaet indrettet sig en egen Gaard (en Del af den gamle Bispegaard). At han i sin 33aarige Rigsraadsstilling ogsaa deltog i de almindelige kongl. Retterting og Rigsraadsdomme uden for Jylland, er en Selvfølge. Af stor Vægt i retshistorisk Henseende ere derfor de Ord, han 1594 skrev til sin Søn Holger: «Jeg sender dig en dansk Lovbog, som de kalde Jysk Lov, og endog de have en synderlig Lov udi Skaane og en anden udi Sjælland, saa følge vi dog almindelig denne jyske Lov udi de Domme, som gaa for Kongen og Danmarks Raad.» Disse Ord af en Mand, der i en lang Aarrække aarlig mange Dage i Træk, Time efter Time, havde været med til at afsige saadanne Domme, indeholde saa tydeligt et Vidnesbyrd om Jyske Lovs Betydning som en Slags Landslov ved Rigets højeste Ret, at ingen Fortolkning formaar at rokke dem.

Ved Frederik II's Død 1588 blev J. R. som en af de ældste Raader tillige Medlem af Regeringsraadet i den unge Christian IV's Mindreaarighed. I denne Stilling sluttede han sig nøje til sin gamle Ven Kansleren Niels Kaas; de havde fulgtes trolig ad i en lang Aarrække i en Mængde Hverv baade i Ind- og Udland. J. R.

var den eneste af de i Aaret 1588 udnævnte Regeringsraader, der vedblev at sidde i Regeringen lige hen imod den Tid, da Kongens Kroning og endelige Overtagelse af Regeringsmyndigheden forestod. Efter Niels Kaas' Død (29. Juni 1594) var han det betydeligste Medlem af Regeringen. I Regeringsraadet sad Steen Brahe, der havde været gift med en af hans Broderdøtre, og 1595 optoges Jacob Seefeldt, der havde været gift med en anden af dem. Baade i selve Regeringsraadet og ved Hove, hvor J. R.s Brodersøn Frederik R. (til Rosenvold) indtog en betydelig Stilling, var saaledes den Rosenkrantzske Kreds stærkt repræsenteret. Hvad der er særlig fremtrædende ved J. R.s saa vel som tidligere ved Niels Kaas' Styrelse, er stor Frygt for at begaa Overgreb over for Kronen og stor konservativ Forsigtighed for ikke at foregribe noget, men ogsaa en stor Retfærdighedsfølelse, stræng sædelig Alvor og stor Frygt for religiøse Stridigheder. I den Henseende gik J. R. stadig i Spidsen. Han berømmes derfor stærkt af sine Venner som en stræng Cato, der ivrede mod al Slags Overdaadighed, ligesom han ogsaa selv var baaren af en stræng sædelig og religiøs Alvor. Den evangeliske Læres Renhed var i kirkelig Henseende hans Hovedmaal. Selv søgte han sin Styrke i daglig Læsning i sine gamle Læreres, Luthers og Melanchthons, Skrifter. Allerede i Frederik II's Tid havde han siddet i den Kommission, der skulde undersøge Niels Hemmingsens Forhold, og var aabenbart en af dennes ivrigste Modstandere, netop fordi han frygtede saa stærkt for alle «Subtiliteter» i Trossager. Dette kommer ogsaa stærkt til Orde i hans interessante Breve til Sønnen, den lærde Holger, medens denne studerede i Wittenberg; thi hvor stolt han end var over denne unge Søn, der allerede som ganske ung gjorde sig bemærket ved sine theologiske Disputatser, saa skriver han dog de strængeste Breve til ham og advarer ham netop mod «Subtiliteter».

Til Anders Sørensen Vedel havde J. R. staaet i nøje Forhold; han søgte paa alle Maader at opmuntre ham til at fortsætte Saxo og meddelte ham Aktstykker fra sit Arkiv paa Rosenholm. Men da det stadig trak ud med Vedels Arbejde, og da J. R. var meget begjærlig efter en Skildring navnlig af den nyere Tid, fratoges Arbejdet kort efter Niels Kaas' Død Vedel og betroedes til Niels Krag med Paalæg om at begynde med Christian III's Historie. — Ogsaa Tyge Brahe havde en Ven i J. R. Saa længe denne levede, blev der heller ikke foretaget noget mod Tyge Brahe, om end Regeringsraadet, der paa flere Maader havde vist sin Interesse for

Tyge Brahes Værk, til sidst blev nødt til at gribe ind i Tyge Brahes Forhold til hans Bønder og i lignende Forhold.

Endnu i Febr. 1596 deltog J. R., om end svag, i Regeringshandlinger paa Koldinghus, hvor den unge Konge opholdt sig. Efter de langvarige Stridigheder med Enkedronning Sophie var det nu endelig blevet bestemt, at Kongen om Sommeren skulde krones og selv overtage Regeringen. J. R. skulde dog ikke opleve dette. Efter Tilbagekomsten fra Koldinghus til Rosenholm maatte han gaa til Sengs; at det var Døden, der forestod, vidste alle. Hele Regeringsraadet og en Mængde adelige Venner og Slægtninge indfandt sig derfor paa Rosenholm for at tage Afsked med den gamle Cato, som alle, og ikke mindst Bønderne i Rosenholmegnen, nærede stor Hengivenhed for. Sygelejet blev dog langvarigt. Ogsaa Biskoppen i Aarhus, Jens Gjødesen, var længe tilstede paa Rosenholm og har i sin Ligprædiken givet en smuk Skildring af den gamle Hædersmands hele Liv og Færd og især af sine Samtaler med ham under hans Sygeleje. Langfredag (9. April) udaandede han, og Christi Himmelfartsdag — samme Højtidsdag, da han var født — 20. Maj 1596 stedtes han til Hvile i Hornslet Kirke. — Fru Dorthe Lange flyttede til Skafføgaard, hvor hun døde 9. Marts 1613.

J. Gødissøn, Ligpræd. ov. J. R. (1597). Danske Mag. IV. Hist. Tidsskr. 5. R. V og VI.

A. Heise.

Rosenkrantz, Jørgen, 1607—75, til Kjeldgaard, Søn af ovfr. nævnte Holger R. († 1642), var født paa Rosenholm 11. Juli 1607 og fik som sine Brødre en fortrinlig Opdragelse og Uddannelse, som han afsluttede ved Studeringer i Udlandet; samtidig med sin ovfr. anførte Broder Erik besøgte han Universitetet i Oxford. Efter sin Hjemkomst traadte han ind i danske Kancelli, hvor han gjorde Tjeneste 1633—37. Sidstnævnte Aar 12. Avg. holdt han Bryllup med Christence Juel (f. 26. Avg. 1612 † 11. Nov. 1680), Datter af Norges Statholder Jens J. til Kjeldgaard (VIII, 571). Til denne Gaard, som R. fik med sin Hustru, og hvis Gods han forøgede, synes han derefter at have trukket sig tilbage, indtil han atter gik i Statens Tjeneste, som Rentemester, vistnok efter Frederik III's Tronbestigelse. Som saadan aflagdes han med de norske Len Halsnø Kloster med Hardanger samt Udsten Kloster og steg til øverste Rentemester. Han synes at have haft Kongens Tillid i en særlig Grad, maaske fordi han viste sig som en afgjort Modstander af Corfits Ulfeldt. 1653 forlod R. Rentekammeret for at

overtage Posten som Hofmester paa Akademiet i Sorø, hvormed var forbundet Børglum Klosters Len. Til dette Embede var R. utvivlsomt vel skikket, og en særegen Tilfredsstillelse maa det have været for ham at blive sat i Spidsen for en Institution, i hvis Skabelse hans Fader havde haft saa megen Del. Den alvorlige, kloge og fromme Mand slægtede sin Fader paa ogsaa i Omhu for Ungdommens Uddannelse, og med aldrig svigtende Interesse styrede han Akademiet, ja under de saare vanskelige Krigsaar 1657—60, da dets Indkomster saa at sige ophørte, holdt han det med største Opofrelse gaaende ved sine egne Midler; men han formaaede ikke at hindre Akademiets Ophævelse 1665, hvorefter han forblev boende i Sorø som Forstander for Skolen til sin Død, 8. Jan. 1675. Som Descendent af Birgitte Gjøes Broder Falk G. havde R. 1653 paa Rigsraadets indtrængende Anmodning ogsaa paataget sig Forstanderskabet for Herlufsholm, der næppe kunde have faaet en bedre Skoleherre. Ogsaa denne Stiftelse rystedes i sin Grundvold ved Krigens Ødelæggelser; men ved de kloge Foranstaltninger, som R. efter modent Overlæg traf, lykkedes det ham ikke alene at redde Skolen fra Ruin, men endogsaa at afbetale en Del af dens Gjæld. For Herlufsholm som for Sorø Akademi var han som en Fader. Hans egne økonomiske Forhold vare efter Krigen blevne saa mislige, at han 1664 saa sig nødsaget til at gjøre Opbud.

R.s Lærdom var som hos flere Medlemmer af hans Slægt og hos adskillige velstuderede Adelsmænd i det 17. Aarhundrede væsentlig theologisk. At han dog ogsaa har haft Sans for andre Sider af Aandslivet, derpaa tyder det, at han var Digteren Søren Terkelsens Patron. Noget videnskabeligt Arbejde forfattede han næppe, men nøjedes med at udgive adskillige Traktater og Andagtsbøger, af hvilke en 100 Aar senere udgik i 3. Udgave. Da Ærkebiskop H. Svane døde 1668, meldte R. sig med Ønske om at bestige Sjællands Bispestol og skal have haft gode Udsigter; imidlertid blev Dr. Hans Wandal ham foretrukken. Regeringen vilde næppe have været tjent med at have en Rosenkrantz paa denne Plads, Gejstligheden rimeligvis heller ikke, hvor ædel en Personlighed han end var.

Nyerup, Lit. Lex. Melchior, Efterr. om Herlufsholm S. 113 ff. Wendelboe, Mindesmærker i Sorøe Acad. Kirke S. 80 f. Hofman, Dsk. Adelsmænd II, 12. Nye Danske Mag. IV, 216 ff.

G. L. Wad.

Rosenkrantz, Ludvig Baron, 1628—85, Stiftamtmand, var Broder til ndfr. nævnte Oberst Maximilian R. og født i Odense

18. April 1628. Allerede før Christian IV's Død havde han faaet Fændriks Gage til Ophold i Udlandet for sin militære Uddannelse, og dette vedblev under Frederik III. Efter Hjemkomsten fik han 1654 Bestalling at være Skibskapitajn, 1658 blev han Krigskommissær nordenfjælds (til 1661) og drog samtidig til Throndhjem med den Troppeafdeling, som sendtes did for at tilbageerobre Byen fra Svenskerne, der overgave den i Dec. 1658. 1671 blev han Vicegeneralkommissarius og 1673 virkelig, ligesom han s. A. blev Amtmand i Stavanger Amt og Assessor i Overhofretten samt 1680 Stiftamtmand i Christianssands Stift, men flyttede dog først i 1684 fra Stavanger til Christianssand. Her modtog han det følgende Aar Christian V paa hans Besøg i Norge, men døde kort efter sammesteds 23. Avg. 1685 efter langvarig Svagelighed.

L. R. var o. 1657 bleven gift med den Tids rigeste Arving i Norge, Jomfru Karen Movat († i Christiania 1675), Datter af Axel M. til Hovland osv. (XI, 500); med hende fik han et særdeles betydeligt Jordegods i Bergens Stift. 14. Jan. 1678 blev han Friherre, i det Baroniet Rosendal oprettedes af 3 af hans Sædegaarde, Hatteberg, Mel og Sem, med underliggende Gods. Han beboede Hatteberg, hvor han i Begyndelsen af 1660-Aarene opførte den endnu bevarede prægtige Hovedbygning. 1679 blev han Gehejmeraad, formentlig samtidig med at han indgik sit andet Ægteskab, med Dronning Charlotte Amalies Kammerjomfru Clara Catharina v. Stockhausen († i Kjøbenhavn 1689), der paa Grund af sin lange Tjeneste til Hove nød flere Begunstigelser og 1685—86 fik eftergivet de 4500 Rdl., der vare deciderede ham til Ansvar i hans Regnskab. Skjønt han ved Skatteansættelsen i 1676 regnes for en af Landets rigeste Mænd, vare hans Omstændigheder ved hans Død ret mislige. Alle hans 4 Sønner døde uden Afkom, den sidste 1723, med hvem denne friherrelige Linje udgik; Datteren Justine Cathrine R. er nævnt ovfr.

Skrifter udg. af Bergens hist. Forening Nr. 3. *H. J. Huitfeldt-Kaas.*

Rosenkrantz, Ludvig Nielsen, —1460—, til Tange og Palsgaard, Rigsraad, var Søn af Hr. Niels Jensen R. til Tange og yngre Halvbroder til nedennævnte Otte Nielsen R. Han var Ridder 1447 og Rigsraad maaske 1453, men i alt Fald fra 1460; 1468 deltog han i et Forligsmøde i Halmstad med Svenskerne. Efter sin Fader eller efter sin Broder Niels Nielsen erhvervede han Tange (ovfr. S. 201); en anden af hans Besiddelser var Palsgaard. Han var Lensmand

paa Riberhus 1454 og maaske ogsaa 1464, men derimod næppe efter 1469; det ser nærmest ud, som om han er blevet afsat fra Lenet, og det endskjønt han endnu 1486 paastod, at han havde Panteret i det. I det sidstnævnte Aar rejste han derfor Erstatningskrav mod Kong Hans, som imidlertid paa sin Side fremkom med svære Beskyldninger mod Hr. L., der vise denne som en voldsom og lidet lovlydig Natur. Særlig betegnende er en Oplysning, man herigjennem faar om, at L. N. i hele 32 Aar havde været fredløs, — en Oplysning, som unægtelig maa vække en ikke ringe Forundring, da han baade under Christian I og under Hans nævnes saa ofte som nærværende ved Rigsraadsmøder og andre Forhandlinger om Statens Anliggender, at man paa Forhaand vilde anse noget saadant for omtrent utænkeligt. Kong Hans lod sig dog nu i 1486 af Hr. L.s Brodersøn Erik Ottesen bevæge til at gaa ind paa et Forlig, der mægledes af nogle Rigsraader, og hvorved Hr. L. maatte opgive alle Krav paa Riberhus mod at faa Nørre- og Østerherred i Varde Syssel i Pant for 2500 Mark, uafløst for Livstid. Hr. L. forekommer derefter fremdeles som Rigsraad, saaledes 1489, og levede endnu 1490; men i 1492 synes det, som om han har været død. Hans Hustru Kirstine var en Datter af Hr. Anders Hack og den «ildonde» Fru Gertrud Mogensdatter Munk; hun levede endnu 1492.

Barner, Fam. Rosenkrantz's Hist. I, 176 ff. *William Christensen.*

Rosenkrantz, Marcus Gjøe, 1762—1838, norsk Statsraad, tilhørte en Gren af den store Adelsslægt, der havde faaet Tidernes Ugunst at føle. Hans Fader, Otto Christian R. (f. 1723 † 1785), var først ansat som Officer ved forskjellige norske Regimenter og til sidst 1780 Kommandant paa Vardøhus. I sit 2. Ægteskab, med Karen Johanne f. Rønning, havde han 3 Sønner, af hvilke M. G. blev født paa Gaarden Vigvold i Tvejd ved Christianssand 25. Jan. 1762. Faderens smaa Kaar lagde Hindringer i Vejen for hans og hans Brødres Uddannelse, og han modtog sin første Undervisning i Hjemmet af Forældrene, indtil han senere dels gjennem Slægtningers Understøttelse, dels ved en ham tilfalden Arv blev sat i Stand til at studere ved Kjøbenhavns Universitet, hvor han 1784 underkastede sig latinsk-juridisk Examen. S. A. kom han som Avskultant og derefter som overordentlig Assessor i Overhofretten til Christiania. I 1786 arvede han en Slægtning, hvorefter han kjøbte Lerbæk ved Frederikshavn, hvorhen han flyttede i 1790 efter at

have fratraadt sit norske Embede. Han kom dog atter tilbage til Norge, hvor han 1794—97 var Magistratspræsident i Christiania.

I 1796 ægtede han, der forud (1790—92) havde været gift med Amalia Tugendreich f. v. Barner, Maren f. Juel, Enke efter General-avditør Ole Chr. Wessel, og dermed begyndte et nyt Afsnit af hans Liv, i det han flyttede til sin Hustrus smaalenske Godser, Borregaard og fornemmelig Hafslund, hvor han senere i en Række af Aar levede som den rige Godsejer. Samtidig hermed vistes der ham megen ydre Ære og Tillid. 1804 blev han Kammerherre og Amtmand i Smaalenene.

Ved Krigens Udbrud i 1807 lagdes der i stor Udstrækning Beslag paa hans Arbejde som paa hans Offervillighed. Han blev Medlem af den norske Regeringskommission og af Overkriminalretten samt Formand i Finanskassedirektionen for Norge. Regeringskommissionen opløstes 1810; men han var da allerede udnævnt til Stiftamtmand i Akershus, hvad han vedblev at være til henimod Udgangen af 1812. Han deltog ogsaa i Stiftelsen af Selskabet for Norges Vel og dermed tillige i Bestræbelserne for Oprettelsen af et norsk Universitet; han var en af dem, som underskreve Opfordringen til den almindelige Pengeindsamling til et Grundfond for dette, og ydede dertil klækkelige Bidrag. I de sidste Dage af 1811 kaldtes han med Grev Wedel og Biskop Bech til Kjøbenhavn for at arbejde i den Kommission, der foranledigede de kongl. Resolutioner af 12. Febr. 1812, hvorved Christiania blev fastslaaet som Universitetsstad, og 15. Marts, hvorved det bestemtes at organisere et fuldstændigt Universitet. I 1813 udnævntes R. til Enedirektør for Rigsbankens norske Afdeling.

Saa kom Aaret 1814. Ved Notabelmødet paa Ejdsvold 16. Febr. var R. en selvskreven Deltager. Han blev 2. Marts udnævnt til Medlem af Regeringsraadet og rejste saa kort efter sammen med Stiftamtmand de Thygeson gjennem Sverige til Kjøbenhavn. De erholdt svensk Pas og besøgte undervejs den svenske Reservehærs Chef, Grev Essen, som ikke anede, at R.s Sendelse havde det Øjemed at træffe Ordning om Norges fremtidige Forhold til Danmark og overbringe Frederik VI de officielle Aktstykker om den nye norske Regerings Oprettelse m. m. Tilbagevejen lagde R. i April over Jylland og Skagerak. Efter Grundlovens Vedtagelse og Kongevalget udnævntes han til Statsraad.

I denne Stilling indlagde han sig med sine Kolleger store Fortjenester af Norge. Ved Konventionen i Moss 14. Avg. 1814 havde

Christian Frederik forpligtet sig til at overdrage Regeringen til Statsraadet, som ved denne Tid faktisk var reduceret til blot at tælle 4 Medlemmer (R., Aall, Collett, Sommerhielm). Som dettes første Medlem havde R. en meget vanskelig Opgave at løse (smlg. IV, 55 ff.). Det var, som N. Aall har ytret i et Brev til C. Anker, «en Vandring paa Randen mellem 2 Afgrunde». Naar Opgaven blev løst, og naar det lykkedes de 4 Mænd at føre Riget igjennem den Krisis, for hvilken det var udsat, da tilkommer Æren derfor dem alene; en Udskiftning, hvorved enhver kunde faa sin Part, er her umulig. R. var Statsraadets første og repræsentative Medlem; for ham kom der til de offentlige Vanskeligheder endnu private, i det hans store smaalenske Godser gjennem Krigens Gang vare komne i den svenske Hærs Vold. Men dette havde ingen Indflydelse paa ham, hvis Handlemaade var ophøjet over al privat Interesse.

Efter den svenske Konges Valg til norsk Konge vedblev R. foreløbig som Medlem af det rekonstruerede Statsraad, dog uden noget Departement, alene som Direktør for Rigsbanken. «Da Foreningen var sluttet», siger J. Aall, «tabte han Lysten til en alvorlig Deltagelse i Statsforretninger, og ved en frivillig Fratrædelse udelukkede han sig fra Forretninger, hvis Byrde han næppe, under Tingenes nye Skikkelse og Statsstyrelsens forandrede Former, var skikket til at bære.» 12. Jan. 1815 fik han efter eget Ønske Afsked som Statsraad og Direktør for Rigsbanken. Hans offentlige Løbebane var dog ikke dermed afsluttet. Hans personlige Anseelse foranledigede, at han gjentagne Gange valgtes til Medlem af Stortinget. Han mødte saaledes i 1818 og 1824 som 1. Repræsentant for Smaalenenes Amt og atter 1827 og 1828 som Repræsentant for Frederikshald. 1818, 1824 og 1827 var han Præsident i Lagtinget. Carl Johan, der paa mange Maader udmærkede ham, tilbød ham 1827 den efter Sommerhielm ledige Post som Statsminister, hvilken han dog afslog.

Efter Krigen blev R.s økonomiske Stilling rokket. Hans Hustru Maren f. Juel døde i 1815, og af Frygt for at forurette hendes Arvinger gjorde han sig ved Boets Opgjør selv Uret. Senere stødte andre Vanskeligheder til, og den en Gang grundrige Mand nødsagedes til at opgive sit Bo. Stortinget bevilgede ham da en Pension af 2000 Sp. Dlr., hvilken han oppebar indtil sin Død, der indtraf i Christiania 11. Maj 1838. Det var hans pletfrie og faste Karakter,

der vandt ham den almene Agtelse; hans Evner, som desuden sløvedes med Aarene, hævede sig ikke over det almindelige.

Da Niels Rosenkrantz døde i 1824, arvede R. efter denne sin Broder det Rosenkrantzske Familiearkiv fra Rosenholm, hvilket han lod bringe til sit daværende Opholdssted, Frederikshald. J. Chr. Berg ønskede strax at kunne benytte dets rige Skatte, men erholdt til Svar, at det først kunde ske, naar R. selv havde gjennemset sit Arkiv. Dette forblev saaledes hos ham og var der fremdeles, da den store Ildebrand i 1826 udbrød og lagde Frederikshald i Aske. Det endnu ikke udpakkede Arkiv brændte i sine Kasser.

Hermoder 1822. Halvorsen, Norsk Forf. Lex. *Yngvar Nielsen.*

Rosenkrantz, Maximilian, o. 1630—1676, Officer. *Holger R.*, Søn af den ulykkelige Forbindelse mellem Frederik R. og Rigborg Brockenhuus (s. ovfr. S. 211), blev lyst i Kuld og Kjøn af sin Faders Slægt og 1624 optagen i den danske Adel. Han foretrak dog at leve i Udlandet, tjente sig i Holland op til Oberst og ægtede Josina van der Lauwick, Enke efter Johann Thuring Baron v. Hallweil og Datter af Goossen v. d. L., Drost i Buren i Gelderland. Deres 2 Sønner optræde tidlig i Danmark; saaledes solgte de 1647 Nybøllegaard, som de havde arvet efter deres Farmoder. M. R., den yngste af dem, har mulig taget nogen Del i Carl Gustavs-Fejden; i det mindste fik han 1660 Bestalling som dansk Oberst; men han vedblev dog i lang Tid at være knyttet til sin Moders Fædreland, hvor han skal have haft Kompagni i Prinsen af Oraniens Garde, og hvor han 1664 ægtede Elisabeth van Tuyll, Datter af Jacob v. T. til Bulkenstijn. Først da Christian V begyndte at ruste til den skaanske Fejde, vendte R. definitivt tilbage til sin Slægts Hjemland, fik 1672 ny Bestalling som Oberst og blev Chef for et Infanteriregiment, sammensat af hvervede Frikompagnier, der tidligere havde hørt til Feltmarskal Ebersteins (jvfr. IV, 400). R. fik foreløbig Garnison i Fredericia, hvor han blev Kommandant; men 1675 var han med ved Wismar og Aaret efter i Skaane. R. og hans Regiment hørte til det Korps, som fra Landskrone blev sendt til Halland under Duncan (IV, 363), og som blev oprevet i Slaget ved Fyllebro 17. Avg. 1676. Med største Heltemod røgtede R. her det ham tildelte Hverv, at dække Tilbagegangen, men sammen med J. F. Lützow (X, 574) og mange andre faldt han uden at kunne redde sine Kammerater, dræbt af

en Musketkugle i Panden. Hans eneste Søn, Holger Henrik R., der arvede Lenet Bulkenstijn i Gelderland, døde ung.

H. W. Harbou.

Rosenkrantz, Mette, o. 1533—1588, til Vester Vallø m. m., var Datter af ndfr. nævnte Oluf Nielsen R. til Vallø († 1545). I sin Barndom (1542—43) havde hun den senere saa berømte Niels Hemmingsen til Lærer. Omtr. 14 Aar gammel blev hun trolovet med Steen Rosensparre til Skarholt (s. ndfr.); o. 1551 bleve de gifte. Da han var falden i Slaget ved Svarteraa (20. Okt. 1565), sad hun som Enke, indtil hun 14. Sept. 1567, da omtr. 34 Aar gammel, paa Vallø holdt Bryllup med Rigshofmester Peder Oxe til Gisselfeldt m. m. (XII, 495). Ved den store Arv, der efterhaanden tilfaldt hende, ved sine rige Giftermaal, sin kraftige Personlighed kom hun, især som Peder Oxes Hustru, til at indtage en meget fremragende Stilling. Da hendes Ægteskab med P. Oxe var barnløst, havde han († 24. Okt. 1575) paa Livstid sikret hende Besiddelsen af sine Godser Gisselfeldt, Løgismose og Tølløse, Halvparten af Holmegaard i Sjælland, Togerup i Skaane og Tange i Fyn. Desuden havde hun endnu sammen med sine Børn af første Ægteskab Del i Skarholt. Selv ejede hun Halvparten af Vallø (Vester Vallø), medens den anden Halvpart (Øster Vallø) tilhørte hendes ældre Søster Birgitte, Enke efter Rigsraad Peder Bille til Svanholm; efter sin Moder, Fru Ide Munk, arvede hun bl. a. Totterupholm (Rosendal). Mest bekjendt er hun bleven ved Opførelsen af den prægtige Bygning paa Vallø, Vester Vallø, medens Søsteren aldrig fik fuldført sin Halvdel. Hun var stolt og myndig; til andre Tider vidne hendes Breve dog om hjærtelig Deltagelse og stor Religiøsitet. Hendes egenhændige Breve indtage en ejendommelig Stilling ved deres forfærdelige Retskrivning, hvorigjennem imidlertid den reneste Bondeudtale skinner frem. De ere af stort Værd for enhver, der vil studere den Tids Retskrivning og Udtale. Den mægtige Kvinde gav henimod sin Død en skaansk Troldkvinde, som hun derfor lod gribe og dømme, Skyld for sin Svagelighed. Hun døde paa Skarholt 2. ell. 3. April 1588.

Hist. Tidsskr. 5. R. V. *A. Heise.*

Rosenkrantz, Mogens, o. 1700—1778, Justitiarius i Højesteret, en Søn af Axel R. til Spøttrup († 1724) og Karen f. Reedtz († 1721), overtog efter Faderens Død dennes Ejendom og synes ikke at have beklædt nogen Embedsstilling, forinden han 1748 beskikkedes til

Assessor i Højesteret. 1759 blev han Deputeret for Finanserne, var 1762—67 tillige Medlem af Kommissionen til Landvæsenets Forbedring og tog sig som saadan med stor Varme af de jyske Heders Kolonisation. 1765 udgik han af den øverste Finansstyrelse og udnævntes til Justitiarius i Højesteret, men beklædte kun til 1769 dette betydningsfulde Embede. 1766 blev han Medlem af Lovrevisionskommissionen og var tillige 1766—76 Kurator for Vemmetofte Kloster. Han døde 20. Nov. 1778 paa Palsgaard i meget trykkede Formuesomstændigheder, der kort forinden endog havde medført Tabet af hans Fædrenegaard. 1748 var han bleven Etatsraad, 1754 Konferensraad og 1755 Kammerherre; 1760 blev han hvid Ridder, 1763 fik han Enkedronningens Orden, og 1765 udnævntes han til Gehejmeraad. — Han var gift 1. med Elisabeth Sophie f. Holsten (f. 1704 † 1738), 2. (9. Juni 1747) med Christine f. Hornemann (f. 17. Nov. 1690 † 25. Sept. 1763). *G. Kringelbach.*

Rosenkrantz, Niels (Axelsen), —1626, til Buderupholm og Gunderstedgaard, var Søn af Axel R. til Buderupholm og Ellen Juel, kom i en tidlig Alder til Hove, fik 1605 Christian IV's Forskrift til Landgrev Morits af Hessen til at antages som Edelknabe hos Landgreven, men tjente Kongen for «Livdreng», da denne 1610 gjorde ham væragtig. Allerede s. A. fik han Bestalling som Skibschef, og i de følgende Aar støder man ofte paa hans Navn i Flaadens Historie. Dels blev han affærdiget for at udtage Baadsmænd (1612 i Baahus, Akershus og Tønsberg Len, 1614 i Skaane, 1618 i Jylland), dels i mer eller mindre selvstændige Udkommandoer: 1618 førte han med «Fides» kongl. Kommissærer til og fra Island og krydsede i Mellemtiden i Nordhavet for at jage Fribyttere og hindre ulovlig Sejlads og Fiskeri; s. A. sendtes han med Ove Gjedde til Ceylon og Trankebar som Chef for de om Bord værende Tropper, men blev undervejs Chef for «David»; dette Togt varede til April 1622. 1623 laa han med «Marekatten» paa Elben og Weseren, og 1624 afgik han med «Victor» til Spanien. Endelig laa han 1625 paa Weseren med «Svanen» og endnu et Orlogsskib; men s. A. fik han i Anledning af den forestaaende Krig Bestalling som Kapitajn over en Fane paa 200 Mand, og paa Toget i Tyskland blev han Aaret efter bortrevet ved en tidlig Død; efter nogle Beretninger indebrændte han i det brunsvigske. Han var trolovet med Rigborg Hansdatter Arenfeldt, der siden fik Axel Nielsen Juul.

Lind, Krist. IV og hans Mænd p. Bremerholm S. 191. Personalhist. Tidsskr. 2. R. VI, 117. *Thiset.*

Rosenkrantz, Niels, 1627—76, Officer, var født 31. Maj 1627 paa Ørup i Skaane; hans Forældre vare nedennævnte Palle R. til Ørup († 1651) og Ingeborg Krabbe. Sine Drengeaar tilbragte han i Norge, hvor Faderen var bleven Lensmand paa Nedenæs; siden modtog han Undervisning først i Viborg Skole, siden paa Sorø Akademi, indtil han 1649 fik sine Forældres Samtykke til at drage udenlands for at lære Krigshaandværket. Han kom først til Holland, hvor han tog Tjeneste som Pikenér ved et Kompagni af Fæstningen Bredas Besætning; men næste Sommer gik han til de spanske Nederlande, hvor hans Kammerat fra Sorø, Kongesønnen U. C. Gyldenløve, der var 3 Aar yngre end R., kommanderede et spansk Regiment. I dette traadte R. ind som simpel Rytter; Aaret efter blev han Kornet ved Gyldenløves Livkompagni. I 6 Aar tog han Del i de Kampe, der med vexlende Held bleve førte om de mange Smaafæstninger i fransk og spansk Flandern. 1656 steg han til Kapitajnlieutenant, nogle Maaneder senere til Ritmester. Men da man i Danmark rustede sig til Krig mod Sverige, sendte Gyldenløve, der alt 1654 var kaldt hjem, Bud til R., at han holdt et Kompagni aabent til ham. R. laa den Gang med Spanierne for Saint-Ghislain, og «da han havde tjent dem saa længe», vilde han ikke tage sin Afsked, før Fæstningen var tagen. Da han i Juni 1657 kom hjem, var det ham tiltænkte Kompagni, der bestod af jyske Sogneryttere, «ruineret» under Kampen i Skaane. Kongen gjorde ham derfor til Major og Chef for sit eget Livkompagni Gjøngedragoner, og med disse kæmpede han saa i Halland under Gyldenløve. Efter Freden i Roskilde (1658) oprettedes Kongens Livregiment til Fods, den nuværende Livgarde. I dette Korps blev R.s Kompagni indlemmet, og han selv blev dets første Oberstlieutenant. Det var, da Krigen s. A. brød ud paa ny, den eneste fast organiserede Fodfolksafdeling i Kjøbenhavn og vandt under Belejringen megen Hæder. En væsentlig Del i denne tilkommer R., der navnlig under det «store Udfald» (23. Avg.) viste glimrende Tapperhed, med egen Haand fældede flere svenske Officerer og, bedækket med Saar, som død blev baaren ind til Staden. Han blev dog snart saa vidt helbredet, at han kunde tage Del i flere af de paafølgende Kampe. Under Stormnatten (11.—12. Febr. 1659) var han dog kun Tilskuer, da Kastellet, hvor Garden havde Post, ikke blev angrebet.

Under og efter Regeringsforandringen sluttede R. sig til det kongeligsindede Parti. Han var 1660 en kort Tid Kommandant i

Nakskov og 1660—65 Amtmand over Jungshoved Amt ved Præstø, hvad der dog nærmest var at betragte som et Tillæg til hans Gage, thi han vedblev at være næstkommanderende over Livregimentet, indtil han 1666 blev Oberst for det nyorganiserede sjællandske nationale Infanteriregiment. I de paafølgende Aar blev det nationale Mandskab indkaldt for at arbejde paa Kjøbenhavns Befæstning, navnlig de store Nyanlæg ved Vestervold og Christanshavns Vold; og da baade Kjøbenhavns Kommandant, Fr. Ahlefeldt, og Overinspektøren over Fæstningsvæsenet, H. Ruse, vare sendte til Norge, fordi det saa ud til Krig med England, fungerede R. dels som Fæstningskommandant, dels som Leder af de nævnte Arbejder, der dog uden Tvivl have været projekterede af Ruse. 1671 blev R. udnævnt til Vicekommandant i Kjøbenhavn og 1672, ved Ahlefeldts Død, til Kommandant, Oberst for Livregimentet og Medlem af Krigskollegiet. Endnu s. A. forfremmede Christian V ham derhos af egen Drift til Generalmajor med den smukke Motivering: «paa det at han kan se, at man ogsaa kan komme frem med Modesti». I Lejren ved Almind 1674 skjænkede Kongen ham Danebrogsordenen. Som Oberst for Livregimentet viste R., at han havde et aabent Øje for Betydningen af en planmæssig Uddannelse, og det ikke blot i Exercits, men ogsaa i Skarpskydning, for at Mandskabet skulde lære «ikke at være bange for deres Gevær, som en Del er».

1675 udbrød den skaanske Krig, der begyndte med et Angreb paa Sveriges tyske Besiddelser. Ved Belejringen af Wismar fik R., der blev udnævnt til Generallieutenant, Kommandoen paa den egentlige Angrebsfront over for Meklenborger-Porten og det uden for denne anlagte «nye Værk». 13. Dec. foretoges Stormen, men den blev paa flere Steder slaaet tilbage, saa at Kongen var lige ved at opgive den. Ogsaa R. havde paa sin Front haft store Vanskeligheder at kæmpe med; især hindrede en Kærstrækning, der her omgav Fæstningen, Stormkolonnens Fremrykning. R. lod derfor sine Folk ved Hjælp af Faskiner bygge sig en Vej over Moradset; over denne lykkedes det ham at føre Stormen igjennem, og da han først havde faaet fast Fod i det «nye Værk», faldt Fæstningen.

Det følgende Aar (1676) blev Skaane Krigsskuepladsen. R., der havde været den første, som 29. Juni satte Foden i Land, fik nu Befaling til at lede Angrebet paa Helsingborg Slot, hvortil Byens Besætning havde trukket sig tilbage. Med sin vante Energi gik han til Værket; 3. Juli om Morgenen steg han, for at faa bedre

Udsigt, op paa et af de opkastede Belejringsværker; da blev han ramt i Hovedet af en fjendtlig Kugle, og faa Timer efter udaandede han, kort forinden Fæstningen overgav sig. Han havde levet og han døde som en Riddersmand uden Frygt og Dadel.

Næsten et halvt Aar efter (21. Dec.) fandt hans Jordefærd Sted med stor Pomp i Kjøbenhavns Nicolai Kirke, hvor et prægtigt Epitafium blev rejst over ham. Han havde 30. Juni 1662 i Viborg ægtet Berte Skeel (f. 26. Marts 1644 † 5. Juli 1720), Datter af Rigsraad Christen S. til Vallø. I et smukt og lykkeligt Samliv havde de den Sorg at miste alle deres Børn som smaa; men de søgte Erstatning i at gjøre deres Hus til et Hjem for mange af deres unge paarørende. Efter sit eget Udsagn havde R. efter sine Forældre «ikke arvet en Skilling». Derimod fik han 1663 efter sin Svigerfader Holbækgaard i Rovgsø Herred, og 3 Aar efter kjøbte han Stovgaard og Alsted i Nørvang Herred. Fru Berte Skeel har gjort sig bekjendt som en af «tvende danske Heltes Enker», der stiftede Roskilde Jomfrukloster.

Bobé, Roskilde adelige Jomfrukloster S. 7 ff. og 45 ff. Vort Forsvar Nr. 324 f. 500. Larsen, Dansk-norske Heltehistorier 1648—1700. *H. W. Harbou.*

Rosenkrantz, Niels, 1757—1824, Diplomat, Minister, fødtes 9. Sept. 1757 i Øjestad i Norge og var Broder til ovfr. nævnte Statsraad Marcus Gjøe R. Han blev Landkadet 1770, ansattes 1773 som Page hos Kronprins Frederik og udnævntes 1776 til Officer ved det slesvigske Rytterregiment. 1782 blev han Kammerjunker og gik over i den diplomatiske Tjeneste. I de følgende 4 Aar fungerede han som Legationssekretær efterhaanden i Haag, Petersborg og Stockholm, udnævntes i Avg. 1787 til Ministerresident i Warschau, sendtes i Avg. 1789 til Petersborg, foreløbig uden bestemt diplomatisk Karakter, akkrediteredes senere som Ministerresident, samtidig med at han blev Kammerherre, og udnævntes endelig i Okt. 1790 til Gesandt ved det russiske Hof. Her ægtede han Varvara (Varinka) Alexandrovna Vjasemskaja (f. 22. Maj 1774), som var Datter af den kejserlige Generalprokurør Fyrst Vjasemskij og Fyrstinde Trubetzkoi, og Hensyn til hendes svagelige Helbred nødte ham til at forlade Petersborg og tage Ophold i Italien 1794—95. Efter sin Tilbagekomst der fra udnævntes han til Gesandt i Berlin og deltog som dansk befuldmægtiget i Kongressen i Rastadt 1798—99. I Juni 1800 beordredes han til at bestyre Gesandtskabet i Petersborg, indtil der kunde blive udnævnt en Efterfølger for Otto

Blome, og han kom saaledes til at føre Forhandlingerne om Fornyelsen af den bevæbnede Nevtralitet, der afsluttedes 16. Dec., i hvilken Anledning R. fik det hvide Baand. Men 1. Jan. 1801 overraskedes han ved uden nogen nærmere Forklaring at modtage en Ordre fra Kejser Poul om, at han havde ufortøvet tillige med sit hele Gesandtskabspersonale at forlade Rusland. Senere angaves Grunden til dette usædvanlige Skridt at være af «rent personlig Natur», ɔ: ikke at være rettet mod den danske Regering, men kun at gjælde R.; men ligesom Udvisningen tillige omfattede Gesandtskabspersonalet, saaledes havde ogsaa ganske vist Kejseren under Forhandlingerne om Nevtraliteten stærkt forløbet sig mod ham — efter et Sagn endog forgrebet sig paa hans Person —, men omvendt havde R. ikke i nogen Maade givet Kejseren Anledning til at føle sig fornærmet. Selv antog han, at den sande Aarsag var, «at de, der siden i Maj myrdede Kejseren, tilskyndede ham til at gjøre sig mere og mere forhadt ved upassende Skridt og Handlinger, hvorved og forud flere Gesandtskaber vare blevne bortviste».

Den preussiske Regering ønskede nu, at R. paa ny skulde overtage Posten i Berlin, men da Grev Baudissin allerede var udnævnt dertil, blev det R.s sidste Embedshandling at undertegne Konventionen af 2. April 1801, ved hvilken Preussen tiltraadte den bevæbnede Nevtralitet. Han akkrediteredes derpaa i Juni 1801 som Gesandt i Stockholm, men fik Tilladelse til at udsætte Tiltrædelsen til det næste Aar, og da Forholdene imidlertid havde forandret sig i Rusland, udnævntes han i Marts 1802 for tredje Gang til Gesandt i Petersborg. Opholdet der blev imidlertid ogsaa denne Gang kun kort, i det han af Sundhedshensyn maatte rejse bort i Okt. 1803 og rappelleredes i Febr. 1804. Han fik nu Tilsagn om kun at blive anvendt i Tyskland, og da Grev Baudissin forlod Posten i Berlin, akkrediteredes han derfor paa ny ved det preussiske Hof i April 1808, men allerede i Maj s. A. sendtes han i overordentlig Mission til Kejser Napoleon for at overbringe ham Elefanten, og da han i Avg. kom tilbage der fra, bad han sig fritagen for atter at overtage Berliner-Posten og fik nu kongeligt Tilsagn om for Fremtiden kun at blive benyttet i overordentlige Tilfælde. Saaledes befuldmægtigedes han da i Nov. 1809 til at forhandle med Sverige om Fredstraktaten, der undertegnedes 10. Dec. s. A. i Jønkøping, i hvilken Anledning han udnævntes til Gehejmekonferensraad. Endelig sendtes han i April 1810 til Paris for at lyk-

ønske til Kejserens Formæling, og under sit Ophold der modtog han Efterretning om, at Kongen under 27. April havde udnævnt ham til Gehejmestatsminister og Chef for det udenlandske Departement i Steden for Grev Christian Bernstorff. Ved Kongens Fødselsdag 28. Jan. 1811 modtog han end videre Elefantordenen.

Dette Ministerskifte kom overraskende ogsaa for andre end for R. Det var ikke motiveret ved nogen politisk Divergens mellem Kongen og Ministeren, og desuden delte R. i alt væsentligt Chr. Bernstorffs Anskuelser om Landets ydre politiske Stilling. Det finder kun sin Forklaring i rent personlige Hensyn, og i saa Henseende maa det vistnok erkjendes, at Fordelen ikke ubetinget var paa R.s Side. Han var ikke synderlig repræsentativ, og hans gammeldags Ydre og «temmelig plumpe» Manerer toge sig kun daarlig ud i Sammenligning med Bernstorffs smukke og elegante Person og hans fine og livlige Væsen. Ogsaa i aandelig Henseende var R. noget tung og langsom, og medens Bernstorff stod paa Højden af Datidens Dannelse og udtrykte sig skriftlig og mundtlig med Lethed og Smag, besad R. derimod kun meget mangelfulde Kundskaber, havde heller ikke synderlig Agtelse for Videnskab og Kunst, og hans Mangel paa litterær Dannelse røbede sig i hans Stil, der var udtværet og ofte uklar og savnede Korrekthed i Form og Sprog. Men ved Siden af disse Mangler havde han betydelige Egenskaber. Han var en ærlig og loyal Karakter, frimodig, naar det gjaldt om at forsvare, hvad han ansaa for Ret, og han havde aldrig Privat- og andre Bihensigter. Vel var hans aandelige Synskreds indskrænket, men hans naturlige Forstand og store Erfaring erstattede til Dels hans Mangel paa almindelig Dannelse, og endelig lignede han sin Konge i utrættelig Arbejdsiver og Pligtopfyldelse. Men fremfor alt var han og følte han sig som dansk, talede og skrev fortrinsvis dansk, og med sine Mangler og sine gode Egenskaber var han i det hele typisk for Datidens Danskhed og særlig for den danske Del af vor Embedsstand i dens Modsætning til den tyske med dens indbildte Overlegenhed. I 70 Aar, lige siden Iver Rosenkrantz, alene med Undtagelse af Rosencrones korte og betydningsløse Ministerium, havde vor Udenrigspolitik været ledet af Tyskere, og med al Anerkjendelse af deres Dygtighed og Loyalitet følte man dog, at de ikke ret hørte os til, og at deres Talenter lige saa godt kunde søge et Virkefelt i en anden Stat. Det tiltalte derfor i høj Grad den danske Nationalfølelse at se Udenrigsstyrelsen i Hænderne paa en Mand, hvis Slægt altid havde været inderlig knyttet

til det danske Folks Historie. Mere eller mindre bevidst følte Frederik VI, der i hele sit Væsen var dansk, sig ogsaa meget nærmere knyttet til R. end til dennes tyske Forgænger; men hvad derved vandtes i Aabenhed og Tillid, tabte R. maaske i Indflydelse, fordi det fremmede og ukjendte lettere imponerer end det hjemlige og tilvante, og han besad ikke den aandelige Overlegenhed, som udfordredes til at give hans Raad den fornødne Vægt.

Den Gang R. fik Underretningen om sin Udnævnelse, skrev han til Chr. Bernstorff, «at hvis han havde været tilstede i Kjøbenhavn, vilde han have bedt Kongen om at fritage ham for den Byrde». Denne Byrde blev endog tungere, end han tænkte, i det hans Navn nu for bestandig er knyttet til den ulykkelige Politik, der kostede os Norge. Og dog vilde det være meget uretfærdigt at lægge Ansvaret for den over paa ham. Tvært imod er det ligefrem forbavsende, hvor tidlig og klart han forudsaa, ikke blot at et Brud mellem Napoleon og Rusland maatte komme, men ogsaa, at Sverige da vilde slutte sig til Rusland og England med det Formaal i Norge at søge Erstatning for Tabet af Finland, og endelig, at det russiske Felttog vilde ende med Napoleons Nederlag. Og lige saa forstandige vare de Raad, han gav Kongen. Stadig mere indtrængende anbefalede han baade officielt og i sin intimere Brevvexling med Kongen, at man efterhaanden skulde komme bort fra den of- og defensive Alliance med Frankrig, at man burde nærme sig Koalitionen, og endelig fremfor alt, at der blev sluttet Fred med England, selv om den kun kunde opnaas paa Betingelse af, at Danmark aktivt deltog i Krigen. Men alle hans Bestræbelser bleve frugtesløse, Kongen fastholdt Forbindelsen med Frankrig, indtil det var for silde, og Følgen var, at Norge tabtes. Med en for ham sjælden Bitterhed skriver R. i et Brev til Schimmelmann nogle Dage, før Kieler-Freden undertegnedes: «Il y a long temps que j'ai sacrifié ma réputation personnelle au service du roi et à sa volonté, maintenant mon honneur est en jeu! Ceux qui peuvent sacrifier leurs vies pour le salut de la patrie sont bien moins à plaindre que ceux qui ont la tâche pénible d'essayer de la sauver par des négociations et des conseils.» Men hvor haardt det end faldt ham at skulle se sit Fødeland i fremmed Vold, var han dog alt for loyal til underhaanden at støtte dets Forsøg paa at gjøre sig uafhængigt, og da Bourke meddelte ham, at man i det svenske Hovedkvarter frygtede for, at Prins Christian med Kongens hemmelige Billigelse skulde ville erklære sig for Konge i

Norge, svarede derfor R., at «det var Kongens oprigtige Ønske, og at han intet vilde forsømme, for at Overdragelsen til Sverige kunde foregaa uden Forstyrrelse».

R. ledsagede Kongen til Kongressen i Wien, og efter samtidiges Beretning vandt han der almindelig Agtelse og udøvede en for Landet gavnlig Indflydelse. Men det er ret karakteristisk, at medens Grevinde E. Bernstorff i øvrigt i sine «Erindringer» udførlig beretter om Kongressens andre Medlemmer, ved hun intet andet at fortælle om ham, end at «der galante alte Herr» led af Gulsot under sit Ophold i Wien.

Det faldt ogsaa i R.s Lod at møde Slesvig-Holsteinismens første famlende Forsøg, og her viste det sig særlig, hvor vigtigt det var at have en dansk Minister. Da Holsten maatte indtræde i det tyske Forbund, fremkom fra en vis Side det Forslag, at man skulde skaffe Danmark større Indflydelse i Forbundet ved ligeledes at lade Slesvig optages i det. Men det afvistes meget bestemt af Kongen og R., fordi «Slesvig var en udisputerlig Del af Danmark». Allerede under Fredsforhandlingerne i Kiel og senere ved Kongressen i Wien havde Ridderskabet prøvet saa smaat paa at lade sine Standsprivilegier gjælde for en «Landesverfassung» for de forenede Hertugdømmer, men først da Dahlmann havde forsynet denne Fiktion med det fornødne theoretiske Skinapparat, vovede den sig offentlig frem og blev da officielt afvist af Forbundsdagen 10. Juli 1823 i Henhold til den danske Gesandts Oplysninger. Ligesom R. saaledes var opmærksom paa at holde Slesvig uden for Forbundet og uden for Forfatningsforbindelse med Holsten, saaledes advarede han ogsaa Kongen imod at lade sig lokke af de Erhvervelser af tyske Lande, som Rusland og Sverige stillede ham i Udsigt som Erstatning for Norge, fordi saadanne «vilde blive til Skade for Monarkiet».

I sine «Lebenserinnerungen» siger Rist, at med Chr. Bernstorff forsvandt enhver liberal Tendens af den danske Regering. Det er i alt Fald sikkert nok, at saadanne Tendenser ikke repræsenteredes af R., der i enhver Henseende, politisk som religiøs og social, var yderlig konservativ. Da Napoleon i 1810 i Anledning af det forestaaende Tronfølgervalg i Sverige spurgte ham, om en Forening mellem Danmark-Norge og Sverige var mulig, svarede han: «Ja, men Kongen vil ikke modtage Sveriges Krone, naar dermed følge alle de Hindringer, som ere uadskillelige fra de nuværende, i Sverige indførte Former, Stænder osv., hvilket aldeles vilde

stride mod allerhøjstsammes Karakter og Tænkemaade, allerhelst da H. Maj. er vant til at regere over tro og lydige Undersaatter.» Det var at være mere kongeligsindet end Kongen selv, der i sit Brev til Carl XIII af 18. Juli 1810 udtrykkelig erklærede «med Troskab at ville haandhæve Sveriges Grundlove». Det var derfor heller ikke ham, der skulde drive paa, at Kongen indløste sit Løfte om at indføre en landstændersk Forfatning i sine Forbundslande — «det var tilstrækkeligt at have afstaaet et Kongerige for at erhverve Ret til at bevare sin Myndighed over sine Undersaatter» —, og han sympathiserede ganske med Carlsbader- og andre reaktionære Bestemmelser i Tyskland mod Forsamlingsfrihed, Pressen osv. I det hele «ansaa han alt Forfatterskab for Smøreri og havde gjærne set, at der end ikke havde været Aviser til; han kunde ikke begribe, hvad Folk endelig skulde vide alt det for».

Efter Freden var det som bekjendt Regeringens vigtigste Opgave at bringe nogen Orden i det forstyrrede Finans- og Pengevæsen. R. havde at føre de lange Forhandlinger med Norge om Opgjørelsen af Statsgjælden. Den norske Kommissær Holst bemærker i den Anledning, at R. «var mindre indviet i Finansvæsen» — maaske har, ham selv ubevidst, en naturlig Sympathi med hans Fødeland været medvirkende —, vist er det i alt Fald, at Konventionen af 1822 blev betydelig gunstigere for Norge, end den burde have været det. — I øvrigt holdt han sig uden for Schimmelmanns og Møstings finansielle Operationer, som kun lidet tiltalte ham, og hans stærke aristokratiske Følelse viste sig ogsaa deri, at han ikke kunde finde sig i Berøring med de ikke altid synderlig propre Mellemmænd, især hvis de havde det i hans Øjne store Uheld at være Jøder. Medens adskillige højtstillede Mænd bukkede under for den Fristelse at drage Fordel af deres tidligere Viden om Pengeforandringen, afviste han med Indignation Tilbudet fra en Pengemand om at hjælpe ham til at kjøbe Obligationer. Hans økonomiske Stilling var imidlertid langtfra gunstig. Vel havde han 1802 arvet Stamhuset Rosenkrantz efter Testament af Statsminister Fr. Chr. Rosenkrantz, der af Misfornøjelse med, at hans nærmeste Udarving, V. Rosenkrantz paa Villestrup, havde nedladt sig til at modtage Barontitelen, havde oprettet sine Allodialgodser paa Sjælland til et Stamhus til Fordel for N. R. som Repræsentant for den norske Linje af Familien. Men Landejendom indbragte den Gang ikke meget, hvortil kom, at R. var en meget mild Godsherre. Hans Indtægter forsloge derfor ikke til at dække de Ud-

gifter, som Repræsentation og hans udstrakte Velgjørenhed medførte, hvortil kom, at hans Hustru dels paa Grund af sin Svagelighed, dels af aristokratisk Fordom — hun var meget stolt af at nedstamme fra Rurik — ikke tog sig af Husets Økonomi. R. maatte derfor ogsaa tage sin Tilflugt til den kongelige Gavmildhed og modtog først 1816 20000 Rbdl. og senere yderligere Tilskud, som det hed «til Laans, men uden at de maatte afkræves ham». Som bekjendt benyttede mange af de højtstaaende Embedsmænd denne Vej til at forbedre deres Indtægter, og i alt Fald berigede R. sig ikke, thi ved hans Død maatte Enken gaa fra Arv og Gjæld, og hans Gaard paa Hjørnet af Frederiksgade og Bredgade solgtes til Hertugen af Decazes.

Det var ikke med Glæde, at han havde modtaget Ministeriet, og det havde kun voldet ham Skuffelser og Sorg. Han kunde desuden kun daarlig finde sig til rette i Hoflivet og var heller ikke i andre Henseender tilfreds med Forholdene; «her gjælder det», skriver han 1819, «hverken om Opofrelser eller Fortjeneste, men om Bønner, Kryberier osv., og disse kan jeg ikke bekvemme mig til at anvende». Dertil kom, at han ikke forstod den Kunst at lade andre arbejde for sig og derfor overanstrængte sig. Selv havde han gjærne trukket sig tilbage til sit Gods, men selv om hans Pligtfølelse havde kunnet tillade ham det, vilde hans Hustru ikke have kunnet finde sig i at opgive den første Plads i Landet efter den kongelige Familie. Saaledes blev han da i Embedet, indtil han ramtes af et apoplektisk Anfald, hvoraf han døde 6. Jan. 1824.

Ved hans Død viste det sig ret, hvor almindelig agtet og paaskjønnet han havde været. Da A. P. Bernstorff var død, sørgede man over Tabet af den store Statsmand og Minister, hvem Landet skyldte saa meget, men Sorgen over R. havde et andet Præg og lignede den, som senere almindelig føltes ved Frederik VI's Død. Det var en Hyldest, der bragtes hans ædle og retskafne Karakter, hans Fædrelandskjærlighed og trofaste, pligtopfyldende Arbejde, hans jævne og fordringsløse Væsen, hans Tjenstvillighed og gode Hjærte. Det var det Vidnesbyrd, alle gave ham, der vare komne nærmere eller fjærnere i Berøring med ham.

Han havde ingen Børn, hans Enke forblev her i Landet og døde først 9. Okt. 1849.

Thaarup, Fædrenelandsk Nekrolog 1821—26 S. 323 ff. Hist. Tidsskr. 5. R. II. Museum 1890, S. 65 ff. Medd. fra Krigsark. V—VII. Thiele, Erindringer

fra Bakkehuset S. 146 f. Conversationsbladet 1. Aarg. (1825) S. 2. Daae, Breve fra Danske og Norske (1876) S. 25 ff. Antislesvigholst. Fragmenter XV—XVI, 207 ff. 431. Danske Mag. 5. R. IV. Rubin, 1807—14 S. 289. Rubin, Frederik VI's Tid S. 230. 233 f. 282. 326. *P. Vedel.*

Rosenkrantz, Niels Eriksen, —1516, til Bjørnholm, Skjern og Vallø, Rigshofmester, var Søn af ovennævnte Rigshofmester Erik Ottesen R. († 1503). Omtrent 1487 blev han gift med den rige Jomfru Birgitte Olufsdatter Thott, hvorved han kom i Besiddelse af Vallø. Om den fulde Besiddelse af dette Gods stod der dog en haard Strid, der strakte sig gjennem en længere Aarrække. Jomfru Birgitte havde en ældre Halvsøster, Fru Birgitte af Hamarstad, der havde været gift med en svensk Rigsraad, Erngisle Nilsson. Ved Brevforfalskninger i stor Maalestok søgte hun at komme i Besiddelse af Vallø; sine Fordringer havde hun solgt til Christian I's Dronning, Dorothea; Kronen havde herved lidt Tab og havde i Christian I's Tid maaske endogsaa gjort Indførsel i Vallø Gods for at faa Fordringerne godkjendte. I Kong Hans' Haandfæstning var der optaget en Bestemmelse om, at Jomfru Birgitte skulde uden Hinder frit nyde og beholde Vallø med alt dets Gods; men ved Kong Hans' Død klagedes over, at dette ikke var sket fuldt ud, og at N. E. endnu var til agters med 8 sjællandske Læster Korn (ɔ: Gods til o. 4—5000 Marks Værdi, en for de Tider betydelig Sum). En Bestemmelse om Godsets Tilbagegivelse optoges ogsaa i Christian II's Haandfæstning, hvorpaa Godset blev tilbagegivet. Spørgsmaalet var ligefrem, om Kronen eller Familien skulde bøde for de ved den svenske Fru Birgittes Bedragerier forvoldte Tab, og foreløbig blev det Kronen. N. E. R. havde ogsaa stadig staaet i det bedste Forhold baade til Kong Hans og til Christian II. Sammen med sin Fader deltog han i Tidens vigtigste Forhandlinger, 1487 fik han Kolding Slot i Pant og blev s. A. Rigsraad. Efter Faderen kom han i Besiddelse af Bjørnholm og Skjern og indtog ved sine store Godsbesiddelser en høj social Stilling. Størst Tillid viste Kong Hans ham ved at udnævne ham til Hofmester for sin unge Søn, Christian II. Efter Tronskiftet 1513 vedblev han at være Kongens Hofmester og var saaledes Rigshofmester. Hans Slægt indtog en høj Stilling ved Hoffet: hans Broder Holger Eriksen R.s Enke, Fru Anne Meinstrup, blev den unge Dronning Elisabeths Hofmesterinde, Albert Jepsen Ravensberg, der var gift med hans Søsterdatter, blev Dronningens Hofmester. Om man end ikke mærker meget til N. E. R. i Christian II's første Regeringstid,

havde han dog utvivlsomt en Del Indflydelse. Han gjør overhovedet Indtryk af at have været en rolig og besindig Mand og en fuldendt Hædersmand i alle Forhold. Til Held for N. E. R. døde han allerede 2. Nov. 1516, inden de ved Hans Faaborgs Angivelser, Dyvekes Død og Torben Oxes Henrettelse fremkaldte Storme ret havde vist sig. Dette medførte et stort Omslag i hele Christian II's Færd over for Adelen. Ogsaa N. E. R.s Enke fik dette at føle, da Kongen nu atter tog fat paa Valløspørgsmaalet, atter fratog hende de 8 Læster Korns Gods og tillige et Par Gaarde i Kjøbenhavn, som svenske Fru Birgitte i sin Tid havde solgt til Dronning Dorothea. Nu havde altsaa Kongen uden videre taget Erstatning for Tabene. Denne vilkaarlige Handling af Christian II paataltes stærkt i Klageskrifterne mod ham og havde til Følge, at Godsets fulde Restitution atter fordredes i Frederik I's Haandfæstning, og at det nu ogsaa fuldt tilbagegaves (1523). Det blev saaledes til sidst Kronen, der maatte bære Tabet; svenske Fru Birgitte kunde man ikke holde sig til; hun var for længst død uden at have kunnet erstatte Tabet. Den yngre Fru Birgitte Olufsdatter døde 1528.

Heise, Fam. Rosenkrantz's Hist. II, 56 ff. *A. Heise.*

Rosenkrantz, Niels Iversen, —o. 1412, Rigsraad, var en Søn af ovfr. nævnte Hr. Iver Nielsen R. Selv nævnes N. I. første Gang 1377; han har vistnok deltaget i Dronning Margrethes Kamp mod Kong Albrecht i Sverige og maaske vundet Ridderslaget i Slaget paa Falen 1389; 2 Aar efter nævnes han i alt Fald med Riddertitel. Fra denne Tid er han ogsaa Medlem af Rigsraadet og deltog som saadan i de vigtige Forhandlinger paa Lindholm 1395, ligesom han i 1397 overværede Erik af Pommerns Kroning i Kalmar. Som saa mange andre undgik han ikke at maatte afstaa uretmæssig erhvervet Gods til Kronen, men han hørte alligevel til Dronningens mest betroede Mænd, og efter at han først havde været forlenet med Hagenskov paa Fyn, blev han i 1405 sat til Høvedsmand paa Slottet Svabsted ved Trene, som Dronningen havde faaet overladt af Bispen af Slesvig. Det var Danskhedens mest fremskudte Post, paa hvilken Hr. N. I. derved blev stillet, og han synes at have udført sit Hverv med stor Dygtighed; han modstod et Angreb, som Friserne i Vinteren 1408—9 rettede mod Bispeborgen, og naar der fra holstensk Side klagedes meget over hans Strænghed og voldsomme Færd, har dette næppe skadet ham i Dronningens Øjne. 1410 lykkedes det dog Holstenerne at bemægtige sig Svabsted; Aaret

efter deltog N. I. i de Forhandlinger i Kolding, der bragte en 5aarig Stilstand til Veje mellem de stridende Parter. Kort efter maa han være død, thi i 1413 nævnes hans Hustru, Christine Axelsdatter Ulfeldt, som Enke.

Barner, Fam. Rosenkrantz's Hist. I. *Kr. Erslev.*

Rosenkrantz, Niels Styggesen (Stygge), o. 1455—1533, Biskop, var Søn af Hr. Anders (kaldet Stygge) Nielsen til Hevringholm, hvis Efterkommere som oftest førte Navnet Stygge, indtil de paa Reformationstiden antoge Navnet Rosenkrantz. Moderen var Berete Eilersdatter Rønnov. Allerede 1481 var han Provst i Børglum Kloster, et rigt og anset Prælatur, og som saadan Medlem af Rigsraadet. 1486 blev han Biskop i Børglum (Vendsyssel); allerede da maatte han love at være Kongen, Dronningen og deres Børn tro og aldrig handle imod deres Interesse. Han nævnes derpaa ogsaa i Rigsraadets Forpligtelsesbrev Aaret efter om at tage Christian II til Konge efter Faderens Død. Som Rigsraad deltog han i Kong Hans' Tid i mange af Tidens store Statsakter. 1505 fik han Han Herred i Pant af Kronen for 1600 Mark mod at indløse det af Mourits Nielsen Gyldenstjernes Arvinger, en Sag, der medførte en Del Stridigheder med Arvingerne, og hvori N. S. synes at have vist sig meget stridig. Skibbykrønniken giver en kraftig Skildring af Biskoppens verdslige Sindelag og uværdige Levned: da han blev Biskop, aflagde han alt Munkevæsen og alt Aandsliv; hele sit Liv lige til sin Alderdom tilbragte han med Spil og Leg, kaade Løjer, Kort og Tærninger og med at dreje Pile, hvad der morede ham meget; ellers var han aldrig glad, uden naar han var omgiven af adelige Bolersker eller af Spasmagere, Gjøglere og Smigrere; i Kong Hans' Tid blev han endogsaa en Gang for en vanærende Doms Skyld udstødt af Rigsraadet og blev først med Nød og næppe optagen igjen efter at have maattet betale en stor Bøde (en Sag, hvis sande Sammenhæng for øvrigt er ukjendt). Skibbykrønniken skildrer ham desuden som en Mand, der kun benyttede Bispeværdigheden til at berige sig. — Ogsaa i Aaret 1512 har han sammen med det øvrige Rigsraad atter udstedt en Forpligtelse om at tage Christian II til Konge efter Faderens Død. Dette hindrede ham dog ikke i det næste Aar (1513) ved Kongens Død at søge at hindre Kong Christians Tronbestigelse og allerede da at tilbyde Tronen til Hertug Frederik. Af sit Bispedømmes rige Midler maatte han til forskjellig Tid forstrække Kong Christian med store Penge-

summer; 1515 fik han saaledes Ørum Slot med tilliggende Herreder i Pant for 2000 Mark; ogsaa i de følgende Aar maatte han forstrække Kongen med store Summer. 1519 oplod han imidlertid Stiftet til sin Søstersøn Stygge Krumpen som Koadjutor og blev selv atter forlenet med Børglum Kloster som dettes Provst. Den hidtilværende Besidder, Dr. Antonius v. Fürstenberg (V, 498), blev nemlig af Stygge Krumpen beskyldt for at have tilvendt sig en Del af Klosterets Midler og tvunget til en «frivillig Resignation». Da Fürstenberg imidlertid i Rom udvirkede en pavelig Stævning mod de 2 Biskopper, trak der saaledes et Uvejr op mod dem, netop som de i Slutningen af Aaret 1522 med en Del andre jyske Raader havde begyndt Rejsningen mod Christian II. Kongens Adfærd mod Kirken i det hele og maaske ogsaa N. S.s frivillige eller nødtvungne Resignation fra Bispedømmet bragte vel N. S. til dette Skridt. Frederik I udstedte ogsaa strax, samtidig med sin Hylding i Viborg i Marts 1523, et Brev til Paven for at afvende Sagens Førelse i Rom. Man hører heller ikke senere noget til Dr. Fürstenbergs Skridt.

I Frederik I's Tid spillede den gamle Biskop ingen Rolle. Stygge Krumpen var den virkelige Styrer af Stiftet. 1525 gav Frederik I Stygge Krumpen Brev paa Provstiet efter N. S. Muligvis har Fürstenberg endnu staaet truende i Baggrunden, thi 23. Okt. 1526 udvirkede N. S. derpaa hos Frederik I en Bekræftelse paa Christian II's Brev paa Provstiet fra 1520. Mærkelig nok fik den gamle Biskop derpaa 1532 af Kongen Løfte om atter at blive Biskop i Børglum, hvis Stygge Krumpen døde. De 2 Biskopper havde saaledes sikret sig, saa godt de kunde, at ingen tredje Mand skulde indtrænges enten i Bispedømmet eller Provstiet og blande sig i deres frie og lystige Liv paa Børglum, hvor netop paa denne Tid Bonde Dues Hustru, Elsebet Gyldenstjerne, levede som Stygge Krumpens Frille. — Biskop N. S. fik dog ingen Glæde af den fornyede Udsigt til at blive Biskop i Børglum. I en høj Alder døde han Aaret efter (1533).

Barner, Fam. Rosenkrantz's Hist. I, 241 ff. Ny kirkehist. Saml. IV, 465 ff. 733 ff.

A. Heise.

Rosenkrantz, Oluf Baron, 1622—85, Gehejmeraad, Søn af den ovfr. nævnte Holger (Axelsen) R. til Glimminge († 1647). Paa hans Udenlandsrejse som ung studerede han 1641 i Oxford og maa antages at have givet sig indtrængende af med Læsningen af klas-

sisk Litteratur, nyere Historikere og politiske Forfattere. Efter sin Hjemkomst blev han 1644 ansat som Sekretær i Kancelliet og beholdt denne Stilling til 1651; 1649 var han i Corfits Ulfeldts Følge paa hans Sendelse til Nederlandene. 1651 blev han forlenet med det saakaldte Apostelsgods i Norge, men opnaaede ikke noget større Len. Ved sin Faders Død 1647 havde han arvet Egholm i Voldborg Herred paa Sjælland; en anden Gaard, Demmestrup i Skaane, tilfaldt Broderen Magnus, efter hvem O. R. arvede den 1653. 1. Avg. 1652 ægtede han Birgitte Krabbe, Datter af Statholderen i Norge Gregers K. (IX, 388) og Dorthe Daa; efter Svigerfaderens Død 1655 fik han Enggaard, det nuværende Gyldensten, paa Fyn. I 1657—58 var han Kvartalskommissær i Sjælland. Han vides at have været tilstede paa Stændermødet 1660, men spillede der lige saa lidt som tidligere nogen Rolle trods sin Velstand og ikke ringe Evner.

Havde Freden i Kjøbenhavn allerede berørt ham — sin skaanske Gaard solgte han 1661 til den svenske Adelsmand Magnus Durell —, saa blev dette imidlertid i endnu højere Grad Tilfældet med de efter 1660 forandrede politiske Forhold. Han havde ikke været personlig begunstiget af det gamle Regimente, men Udsigterne til Ære og Forfremmelse bleve kun slettere under det ny. Intet Embede overdroges ham, og en Tilfredsstillelse kunde det ikke være for ham at blive Kommissarius ved Beslaglæggelsen af Cai Lykkes Ejendomme 1661. Men dybt følte han tillige som Adelsmand Sorg over Enevælden, over Adelstandens Nederlag og de nye Elementers Fremtrængen. Blodet kogte i ham, og 1663 traadte han for første Gang frem paa den politiske Skueplads. Anledningen var et lille anonymt Skrift, der indeholdt et skarpt Angreb paa Adelen og udkom i det nævnte Aar med Titelen: «De ordine subditorum in regno Daniæ et inprimis de nobilitate epistola», og som baade O. R. og Eftertiden have antaget Generalavditøren Poul Tscherning for at være Forfatteren til. Imod dette udgaves, ligeledes anonymt, et Modskrift: «Nobilitatis responsum ad famosum factiosi calumniatoris libellum». Intet bestemt er fra Samtiden berettet om dets Forfatter, men alt tyder dog paa, at Traditionen har haft Ret i at tilskrive O. R. det. Ikke uden taktisk Behændighed begynder det med at lægge Forfatteren til Brevet om Adelstanden for Had hos selve hans formodede høje Beskyttere ved at beskylde ham for igjennem Adelstandens Ødelæggelse at ville bane Vejen for Monarkiets Forvandling til en demokratisk Republik; efter dernæst at have hævdet

Adelstandens naturlige Berettigelse kulminerer det i Paastanden om det uretfærdige i at beskylde Adelen for Uvidenhed og Ørkesløshed, naar den nødes til at tilbringe sit Liv uden at anvendes i Statens Tjeneste og trænges tilbage af usle, hadefulde Parvenuer. Stilen i Skriftet skæmmes af en slem Pathos, dets Indhold er i adskillige Henseender let angribeligt, men der var Varme over det, og det maatte gjøre Opsigt ved at fremstille sig som et Svar fra hele Adelstanden. En ikke ringe Uro og Forbitrelse opstod ogsaa i de magthavendes Kreds; det hedder sig, at man paatænkte en offentlig Opbrændelse af det ved Bøddelen, men den anonyme Forfatter kunde man ikke ramme, og tvivlsomt er det vel ogsaa, om man vidste, hvem det var. Men Embede fik O. R. stadig ikke, og 1669 vovede han sig frem til under Navn at bekjende sine Anskuelser, om end i en meget afdæmpet Form. I et Mindeskrift over den afdøde, forhenværende Statholder i Norge Niels Trolle talte han med Vemod om sit ufrivillige Otium, priste den Stat, der gav de ædelbaarne Hædersposter, og ytrede sin Foragt for dem, der hyldede den afskylige Grundsætning, at alle fremragende Spidser bør afhugges.

Alt dette tyder paa gammelagtig, ublandet Stolthed. Saa meget mærkeligere er da, at han snart efter, under nærstaaende Standsfællers Skuldertræk, lod sig indmelde i Enevældens nye Adels- og Rangstab. I Maj 1671 ophøjedes han til Friherre, i Okt. s. A. blev han Danebrogsridder; uvist naar kom hertil Udnævnelse til Etats- og Justitsraad samt Medlem af Højesteret. Ved flere af disse Forfremmelser var der ganske vist intet stødende eller usædvanligt for den daværende Adel, men i alt Fald Friherretitelen stred imod Standens Traditioner og var jo ogsaa i det hele beregnet paa at dele den gamle ensartede Klasse. I hvor høj Grad Forfængelighed har spillet en Rolle herved hos selve O. R., kan ikke afgjøres, men sikkert er, at den egentlige Drivkraft var hans Hustru, Birgitte Krabbe, en Dame med hele Tidens honnette Ambition. Det var hende, der forhandlede med Griffenfeld om Titlerne, for at Ægteparret ikke i Rang skulde komme til at staa tilbage for andre. En Tid stod hun vaklende over for Spørgsmaalet, om der skulde forbindes et virkeligt Friherskab af deres Gods med Titelen, men da hun indsaa, at det var dem umuligt at oprette 2 saadanne Baronier for deres 2 Døtre, og ikke vilde forurette den ene, lod hun sig nøje med den blotte Titel. Stærkt laa ogsaa Pragtsyge for hende. Da Holger Thott i Juni 1673 holdt Bryllup paa Egholm

med deres Datter Helveg, fejredes det paa den allerfineste og overdaadigste Maade. S. A. opkaldte O. R. en paa sit Gods af en nedlagt Landsby oprettet Herregaard efter hende med Navnet Krabbesholm. Endnu havde O. R. dog Skuffelser. 1673 nægtede Kongen ham Birkeret til Egholm, og længe maatte Birgitte Krabbe se sit allerede 1671 udtalte Ønske om, at Manden maatte blive Gehejmeraad, uopfyldt. Udnævnelsen dertil kom først 1678, endda med en aarlig Løn af 2000 Rdl. Muligvis var Anledningen dertil det Skrift, som han i s. A. under Navn af «Aletophilus» lod trykke til Forsvar for den af Svenskerne henrettede Jørgen Krabbe (IX, 393), hvortil det følgende Aar knyttede sig et lignende for 3 andre af Fjenden domfældte skaanske Adelsmænd, Knud, Tage og Holger Thott, af hvilke den sidste var hans før omtalte Svigersøn.

Men trods alt var der dog i O. R. langt mere end en titelsyg Hofmand. I selve Forsvarsskriftet for Jørgen Krabbe havde han ikke været bange for at angribe Kongernes fremmede Yndlinger og udtale, at alle Riger bør grundfæstes langt mere paa Undersaatternes gode Vilje og Kjærlighed end paa Øvrighedens Tvang og Magt, og selv om disse Ytringer i og for sig vare uskyldige som umiddelbart anvendte paa Landets Fjender, er det dog næppe for dristigt i dem at se Udtryk for Tanker, der ogsaa vare skabte ved danske Forhold. Imidlertid havde han i det hele vedblivende stærkt sysselsat sig med Læsning af politiske og historiske Forfattere, og Regeringen havde anerkjendt hans Lærdom ved 1676 at gjøre ham til Medlem af den Kommission, der skulde undersøge Vitus Berings danske Krønnike. Men stærkest havde dog Bekjendtskabet med 2 Skrifter optaget ham. Det ene var et Udtog af Verdenshistorien, forfattet af en Professor ved Gymnasiet i Lüneburg, Johan Buno, og udgivet første Gang 1664, hvori Danmark var fremstillet som et oprindeligt Arverige, der kun i nyere Tid ved Adelens Overgreb var blevet til et Valgrige; det andet var en Fremstilling af den tyske Statsret, udgivet 1670 af den tyske Jurist A. P. Oldenburger, hvori var indflettet Angreb paa den danske Adel. Dybt var O. R. bleven krænket ved disse Udgydelser; han besluttede atter at opkaste sig til sin Stands Forsvarer og lod sig berolige over for Faren herfor ved Udtalelser af Overhofjægermester Hahn. Længe arbejdede han paa et latinsk Modskrift; i Jan. 1681 satte han paa Egholm sit Navn under Fortalen paa sin «Apologia nobilitatis Danicæ», denne Bog, som blev hans Livs Bedrift og Skæbne. Han lod den trykke i Lybek, hvor ogsaa hans lille Skrift

fra 1679 var trykt, men denne Gang uden Trykkested; Oplaget bestod af o. 550 Exemplarer; i Sept. 1681 kom den i Bogladen i Kjøbenhavn.

Skriftet er tungt at læse, spækket, som det er, i Tidens Maner med trættende Lærdom og lange Citater af klassiske og nyere Forfattere, tilmed lidt gammelmandsagtig udtværet i sin Form. Tilsyneladende er det fuldt loyalt; Ros er der nok af baade over tidligere danske Konger og over Christian V. Ikke desto mindre kan der ingen Tvivl være om dets Tendens. Naar Christian III prises som den nationale og mod Aristokratiet særlig velsindede Konge, og naar han roses for at have anvendt indfødte Adelsmænd som Raadgivere og Embedsmænd, da var det Forskjellen og ikke Ligheden mellem før og nu, der laa Forfatteren paa Hjærte, lige saa vel som Bemærkningerne om de fremmede Dronninger, der ofte have indført skadelige Skikke, ikke havde et rent historisk Udspring. Lige ud var Forsvaret for Adelen imod de fremkomne Angreb, Forsvaret for dens Tapperhed i Krigene, for dens Uvillighed til at følge Ulfeldts Opfordring til Frafald 1657, af hvilken Opfordring han gav et Referat, lige ud endnu mere Angrebet paa de usle Hofsnoge, der havde benyttet denne Sag til at gjøre alt for at føre Adelen i Ulykke og stadig opfandt nye Paafund for at udrydde den, hvortil knyttedes Beskyldninger mod Tyskerne for Utaknemmelighed, i det de altid vare blevne godt modtagne i Danmark. Og bestemt hævdedes Arveregeringens Oprindelse, ikke som Tilbagevenden til gamle Tilstande, men som en frivillig Overdragelse fra Stænderne. Kort sagt, Skriftets Mening og Aand var utvivlsom, maaske mindre passende for en enevældig Konges Gehejmeraad. Men det var dog ved Siden heraf skrevet med saa megen Opmærksomhed paa Udtrykkene, at det kan forklare, at O. R. ikke havde tænkt sig de Følger for ham, det fik; thi sikkert var han ikke klar herover. Han var en retsindig, varmtfølende Mand, men ikke af dem, der søge Martyriet.

Bogen vakte strax en overordentlig Opsigt, dens Tendens forstodes af velsindede og Modstandere og fremkaldte Uro i de gammeladelige Kredse, Forbitrelse ved Hoffet. Det er umuligt bestemt at angive Ophavsmanden til de Skridt, der bleve foretagne, men uden Tvivl har selve Kongen følt sig krænket. Hurtig skred Regeringen ind. I Okt. forvistes O. R. foreløbig fra Hoffet. Forgjæves søgte han i et Bønskrift at fremstille Bogen som Afbetaling paa en Taknemmelighedsgjæld til Kongen og at hævde dens rent

litterære Karakter. Generalprokurøren Peder Scavenius forelagde ham 29 Spørgsmaal til Besvarelse; de omhandlede Grunden til, at Trykkestedet ikke var nævnt, og til at det ikke var indsendt til Censur, end videre Referatet af det oprørske Brev fra Ulfeldt, dennes Benævnelse med sit Slægtnavn trods Dommen af 1663, og til disse mindre Ting kom Klager, der viste, at Regeringen tog Sagen ved Hornene ved at ville forstaa Tendensen og i den se et Angreb baade paa det nuværende Regimente som et, der ikke svarede til det fremstillede Mønster, og paa dets fremmede Embedsmænd. Forgjæves greb R. til at fornægte sin Bogs sande Mening ved at lægge Vægten paa, at det hele kun var en historisk Bevisførelse for Adelens Troskab og for Valgrigets Oprindelighed, forgjæves anraabte han indflydelsesrige Statsmænd om at forsone Kongen. I Nov. nedsattes en Kommission af 6 Gehejmeraader til at undersøge Sagen og fælde Dom i den. Generalfiskalens Paastand for denne Kommission lød paa, at R. skulde degraderes fra sine Titler og Bestillinger, have sin Ære og Boslod forbrudt og forvises fra Kongens Riger og Lande, medens Bogen skulde konfiskeres. Men Flertallet af Kommissærerne var Medlemmer af den gamle Adel, og ingen Lov hjemlede Bosloddens Fortabelse undtagen i Livssager. Da Dommen faldt i Febr. 1682, lød den kun paa Fortabelse af Chargerne og paa en Bøde af 6000 Rdl.; tilmed var den kun underskrevet af 3 af de 6 Kommissærer; imellem de andre 3 var Jens Juel, der aabent havde erklæret, at O. R. vel ved sin Ubetænksomhed havde vist sig uværdig til at være Gehejmeraad, men ikke havde begaaet nogen Brøde mod Souveræniteten. Regeringen følte sig alt andet end tilfredsstillet ved denne Udgang paa Sagen; uden Hensyn til O. R.s fornyede Bønskrift, der tydelig indeholdt Tilbud om at ordne det hele ved en frivillig Pengebøde, indstævnedes Sagen af Kongen for Højesteret, og her fandt han villigere Øren. Den ny Dom af Marts s. A. gik baade ud paa Forbrydelse af Charger og af Hovedlod; O. R. maatte tillige ikke mere opholde sig i Kjøbenhavn og skulde gjenkalde, hvad ulovligt der fandtes i Apologien. Dog mildnede Kongen kort efter Dommen derhen, at han af sin Hovedlod skulde betale 20000 Rdl. til det Ridderakademi, der paatænktes oprettet i Kjøbenhavn, og Resten gaa over til O. R.s Svigersøn Holger Thott som Belønning for hans Tjenester i den skaanske Krig.

Under alt dette havde Birgitte Krabbe ligget syg paa Egholm, og hendes Ægtefælle havde skjult Sagen for hende. Først i Dec.

1682 fik hun at vide, at Egholm var forbrudt; for Sorgen over Titlernes Fortabelse skaanede R. hende i alt Fald endnu en Tid. Dybt rystet og ulykkelig, som hun blev ved Tanken om at skulle forlade sin Gaard, synes hun at have været den, der i den følgende Tid gjorde alt for at redde denne. For saa vidt lykkedes det ogsaa, som Egholm gik over til hendes Datter Helle Helene, gift med Gehejmeraad Mogens Skeel, og Forældrene bleve bosiddende der; derimod gik Enggaard tabt. O. R. synes selv mest at have opgivet Spillet; i et latinsk Tankesprog fra 1682 betegnede han sin Stemning som Lede til Verden og Længsel efter Himlen; dog forbitredes hans sidste Dage ved Generalfiskalens Fordring paa 2000 Rdl. i rede Penge som Vederlag til sig. Han døde 13. Marts 1685.

Rothe, Brave danske Mænds og Qvinders Eftermæle II, 558 ff. Tilskueren 1892, S. 441 ff. *J. A. Fridericia.*

Rosenkrantz, Oluf Nielsen, o. 1490—1545, til Vallø, Rigsraad, var Søn af ovfr. nævnte Rigshofmester Niels Eriksen R. († 1516). Allerede i Kong Hans' Tid blev han forlenet med Vordingborg som kongeligt Regnskabslen (1512—17) og fik efter Faderens Død Brev paa at beholde Koldinghus Slot og Len som et frit Pant paa 30 Aar (1517). Nogen Misstemning fra Christian II's Side mod O. R. personlig mærkes ikke, selv efter at Kongen 1521 havde taget den omstridte Del af Valløgodset og de 2 Gaarde i Kjøbenhavn fra Moderen (jvfr. ovfr. S. 274 f.). Da Oprøret mod Christian II udbrød, sluttede O. R. sig til Mogens Gjøe og søgte at optræde mæglende; han deltog saaledes i det frugtesløse Møde i Særslev Kirke og skal derefter have givet Kongen det uheldsvangre Raad at begive sig til Kjøbenhavn for at se Tiden an. Koldinghus blev derpaa Samlingsstedet for de Adelsmænd, der endnu forbleve Kongen tro, medens Hertug Frederik med sine Tropper og de oprørske Adelsmænd laa i Kolding By. Da Slottet ikke kunde udholde en længere Belejring, fik O. R. Stilstand til Paaske (5. April), men da Hertug Frederik og Oprørerne kort efter truede ham og hans Venner paa Livet, hvis de ikke sluttede sig til Hertugen, sendte O. R. (17. Marts) Christian II Underretning herom; han vilde gjærne have begivet sig til Kongen, skriver han, men turde ikke af Frygt for Sigbrit, der truede ham og hans Venner paa Livet, og som ogsaa var Skyld i, at han og hans Moder havde mistet Valløgodset og Gaardene i Kjøbenhavn. Han deltog derpaa i Frederik I's Hylding i Viborg (26. Marts 1523) og blev derpaa optaget i Rigsraadet.

Valløgodset blev nu givet tilbage, og O. R. indtager i den følgende Tid tillige med sine 2 Svogre, Tyge Krabbe og Erik Banner, en meget betydelig Stilling under Frederik I's Regering. I Steden for Koldinghus fik han Abrahamstrup som Pantelen paa Livstid. Han deltog i Kjøbenhavns Belejring og skal have haft stor Del i, at Henrik Gjøe lod sig overtale til Overgivelse; en Tid lang havde han under Belejringen været blandt de Raader, der som Statholdere styrede Sjælland under Kongens Fraværelse i Hertugdømmerne, og ved Kongens Kroning (8. Avg. 1524) blev han slaaet til Ridder. Vallø havde han imidlertid overtaget fuldt efter Moderens Død (1528) og giftede sig derpaa 7. Febr. 1529 med Jomfru Ide Munk (XI, 520), Datter af Rigsraad og Landsdommer i Jylland Mogens M. Han forekommer derpaa i de følgende Aar i de vigtigste Regeringshandlinger under Frederik I.

I religiøs Henseende hørte O. R. til den gamle Tro; han var dog ikke saa udpræget en Fjende af Lutherdommen som hans Svoger Tyge Krabbe, medens den anden Svoger, Erik Banner, som bekjendt var udpræget luthersksindet. Han var en af de Mænd, der stode i nøjere Forhold til den bekjendte Skribent Poul Helgesen. Da denne i Juni 1526 udgav en Bearbejdelse af Luthers Skrift om de 10 Budord, hvori han havde udskilt alt det, der stødte ham hos Luther, tilegnede han Hr. O. R. Bogen, men forsvarede sig heri ivrig mod den Beskyldning, hvorfor han var anklaget for Hr. O. R., at han selv en Tid lang skulde have været luthersk; tillige omtaler han heri den Gunst og gode Vilje, som Hr. O. og hans Moder altid havde vist ham. O. R. var ogsaa blandt de Rigsraader, som, efter at Frue Kirke i Kjøbenhavn paa Grund af Billedstormen i Julen 1530 en Tid lang havde været lukket, atter skaffede Katholikkerne Adgang til denne Kirke, hvorpaa den under stor Højtidelighed atter blev taget i Brug 15. Nov. 1531. Netop i dette Efteraar ventede man Christian II's Ankomst og mente i Begyndelsen, at Angrebet vilde gjælde Sjælland og Kjøbenhavn. O. R. tillige med Anders Bille førte Befalingen paa Sjælland og havde meget at gjøre med Forsvarsforanstaltninger og lignende. Medens han som Befalingsmand paa Sjælland i Jan. 1532 opholdt sig i Kjøbenhavn, udbrød et farligt Mytteri blandt Landsknægtene, som det dog lykkedes at faa dæmpet. Kort efter betroedes der O. R. en ansvarsfuld Plads, i det han blev Hofmester for Frederik I's næstældste Søn, Hertug Hans, som det katholsksindede Parti ønskede til Konge efter Faderens Død. Der

blev derfor paa denne Tid indrettet en Hofstat paa Nyborg for den unge Fyrste under O. R.s Opsyn. At han under disse Forhold og i Følge hele sin katholske Stemning under Herredagen i Kjøbenhavn efter Frederik I's Død arbejdede for Hertug Hans' Valg, er en Selvfølge. Han har derfor ogsaa medbeseglet det Brev, hvorved Kongevalget udsattes et Aar af Hensyn til Norge, i det man ved de norske Biskoppers Hjælp ventede at kunne gjennemføre Valget. Ligeledes har han beseglet den saakaldte Reces af 3. Juli, hvorved man søgte at sætte en Stopper for den lutherske Læres videre Udbredelse, og han har ligeledes deltaget i Dommen over Hans Tausen. Derimod har han ikke beseglet det saakaldte Enighedsbrev, hvorved Biskopperne søgte at binde Rigsraadets Medlemmer indbyrdes til ikke at samtykke nogen til Konge uden hele Rigsraadets Samtykke. Tvært imod nedlagde han tillige med Mogens Gjøe og Erik Banner Protest mod hele Rigsraadets Færd i den kongeløse Tid, vistnok navnlig mod Enighedsbrevet, og forlod derpaa ligesom Mogens Gjøe, Erik Banner og flere evangelisksindede Adelsmænd Kjøbenhavn. At O. R.s Segl fattedes under dette Brev, kom ham senere til gode. Dette Brev blev nemlig Hovedanklagen fra Christian III's Side mod Biskopperne og deres Tilhængere.

Som Hofmester for Hertug Hans begav O. R. sig efter Herredagen til Nyborg, hvormed han nu var blevet forlenet. Da i Maj 1534 Grev Christoffer af Oldenborg som Lybeks Krigsfører pludselig gjorde et Indfald i Holsten, sendte O. R. strax fra Nyborg 50 Landsknægte til Sønderborg for at forstærke Besætningen paa dette Slot, hvor Christian II sad fangen, men blottede herved sin egen Fæstning i en betænkelig Grad. I den fynske Adels Møde i Hjallese ved Odense (9. Juli), hvor den fynske Adel, ligesom tidligere den jyske, sluttede sig til Hertug Christian (III), har O. R. som Hertug Hans' Hofmester ikke deltaget. Men da hele Sjælland og Fyn derpaa rejste sig til Fordel for Christian II, frygtede O. R. for Hertug Hans' Sikkerhed og førte ham og hans Tjenere forklædte som Bønder til det faste Sønderborg. Selv begav han sig tilbage til Nyborg. Dette Slot blev derpaa i nogen Tid belejret af de grevelige, og da disse overskare Vandrenderne, og Mytteri desuden synes at være udbrudt blandt Besætningen, maatte O. R. overgive Slottet og blev selv Fange (Avg. 1534); han blev ligesom de øvrige fangne Adelsmænd ført til Kjøbenhavn. O. R. betragtede sig stadig som Hertug Hans' Mand; hans Sag var jo imidlertid uigjenkaldelig tabt, det vestlige Danmark havde sluttet sig til Hertug Christian,

det østlige til Grev Christoffer. Hr. O. R. opsagde da (16. Avg.) Hertug Hans sin Tjeneste og sluttede sig til Grev Christoffer, ligesom den øvrige skaanske og sjællandske Adel havde gjort, hvorpaa Greven frigav hans Hustru og Børn, der sade som Fanger paa Nyborg.

I den følgende Tid opholdt Hr. O. R. sig i Ro paa Vallø og synes ingenlunde at være traadt i saa nøje Forhold til Grev Christoffer som mange af de andre sjællandske Adelsmænd, f. Ex. Anders Bille. I Jan. 1535 kaldtes O. R. af Grev Christoffer til en Herredag i Kjøbenhavn; imidlertid besluttede Lybekkerne og Borgerpartiet at fængsle de vigtigste Rigsraader og Adelsmænd og at indtage deres Borge. O. R. blev da kastet i Blaataarn, medens Sebastian v. Jessen indtog Vallø. Hr. O. R. holdtes i den følgende Tid i et mildere Fængsel («Indlager») i Kjøbenhavn. Det synes at have været paatænkt, at han ligesom de øvrige Adelsmænd skulde have været sendt som Fange til Meklenborg, men det skete imidlertid ikke. Ved Kjøbenhavns Overgivelse 1536 kom han i Christian III's Magt; men da han aldrig havde hyldet Christian III, men havde betragtet sig som Hertug Hans' Mand, indtil han nødtvungen havde maattet anerkjende Grev Christoffer, og da han ikke havde deltaget i de mest yderliggaaende Skridt under Herredagen 1533, slap han langt nemmere end de meklenborgske Fanger. Han beholdt sit Sæde i Rigsraadet og fik kort efter Abrahamstrup Len tilbage paa Livstid; de store Pantesummer, som han havde staaende deri, synes derimod at være ansete som forbrudte. Han indtog under Christian III's Regering en meget betydelig Stilling i Rigsraadet, og der betroedes ham adskillige Hverv, deriblandt flere Gange Statholderskabet i Kjøbenhavn og paa Sjælland. Rolig og sindig havde hans Færd stadig været; det vise ogsaa de ikke faa Breve, man har fra hans Haand. Nogen fremragende Begavelse har han næppe haft, men han gjør Indtrykket af en dygtig, grundhæderlig Mand, der nød ubetinget Agtelse og Anseelse, ikke blot hos sine Standsfæller, men ogsaa hos andre, der kom i Berøring med ham; saaledes udtaler den berømte Theolog Niels Hemmingsen, der i sine yngre Aar var Huslærer for hans Døtre, sig meget rosende om ham. Var Hertug Hans bleven Konge, var han selvfølgelig bleven Rigshofmester, ligesom hans Fader, Niels Eriksen, hans Farfader, Erik Ottesen, og Oldefader, Otte Nielsen, havde været.

Han døde paa Vallø 8. Nov. 1545. Hans Enke, Fru Ide Munk, overlevede ham i en lang Aarrække. Da de ingen Sønner efterlode

sig, gik Vallø over til deres 2 Døtre, Birgitte, gift med Peder Bille til Svanholm (II, 240), og den ovfr. (S. 263) omtalte Mette R.

A. Heise, Fam. Rosenkrantz's Hist. II. *A. Heise.*

Rosenkrantz, Otte Christoffer, 1569—1621, til Boller, en Søn af ovennævnte Holger R. († 1575), fødtes 28. Okt. 1569 paa Bygholm. 1582 kom han tillige med Broderen Frederik i Huset hos Lektor, senere Biskop, Peder Hegelund i Ribe, hvor han forblev 1½ Aar; derpaa anbragtes han ved Hove. 1590 var han i Enkedronningens Følge, da hun ledsagede Datteren Elisabeth og Svigersønnen Hertug Henrik Julius til Brunsvig. Ligesom hans Hoftjeneste ikke førte til, at han blev Hofjunker, saaledes traadte han ikke heller ind i Lensmændenes Række. 6. Avg. 1592 holdt han Bryllup med Gisel Podebusk, en Datter af den rige Mourids P. (XIII, 192). Selv var han jo ogsaa af en rig Slægt, men det skulde snart vise sig, at hans Rigdom fik Fødder at gaa paa, og han er nærmest mærkelig som et talende Exempel paa, hvorledes Medlemmer af den danske Adel i det 17. Aarhundrede aldeles kunde ødelægge sig selv i finansiel Henseende. Noget skyldtes dette vel et overdaadigt Liv, men mest voldtes hans Ruin af fordærvelige Pengetransaktioner og skæbnesvangre Kavtioner. Efterhaanden som hans Gjæld voxede, maatte han betale højere og højere Renter af sine Laan, og skjønt han søgte at redde sig ud af sine Forlegenheder ved at sælge af sine Godser, har man regnet ud, at han ved sin Død efterlod sig en Gjæld af o. 100000 Rdl., en uhyre Sum efter Datidens Forhold. Med sin Hustru fik han Korsbrødregaard i Ribe, som han pantsatte 1604; efter Moderens Død 1613 arvede han Stjærnholm ved Horsens, som han 1616 solgte til Kronen. — At han under disse Omstændigheder ikke kom til at gribe ind i Statslivet, er en Selvfølge. 1608 var han en af den jyske Adels deputerede ved Prins Christians Valg til Tronfølger, og 1609 blev han Fændrik ved en af Adelsfanerne; men dermed forsvinder han saa at sige. Hans Hustru døde 1619, selv fulgte han hende 2 Aar efter i Graven. Hans Søn maatte strax sælge baade Boller og Rosenvold for at dække den «mærkelig store» Gjæld.

Meidell, Bille-Ættens Hist. II, 1, 34 ff. *C. F. Bricka.*

Rosenkrantz, Otte Holgersen, —1525, til Boller m. m., Rigsraad, var Søn af Rigshofmester Erik Ottesen R.s Søn Holger Eriksen til Boller m. m. i hans første Ægteskab, med Fru Mar-

grethe Flemming, eneste Barn af den norske Rigsraad Hr. Bo F. til Næsøen (ved Christiania) og Fru Sigrid Erlandsdatter til Losne (i Sogn). Herved blev O. R. Arving til umaadelige Godser i Norge, paa Færøerne og Shetlandsøerne, især da hans Mormoders Søster, gamle Fru Inger Erlandsdatter, Enke efter Rigsraad Arild Kane, tildelte ham sin store Arv, der dog først faldt i hans Børns Besiddelse efter hendes Død (1526) og medførte store Arvestridigheder med forskjellige norske og svenske Ætter. Det hele ansloges til $^1/_{24}$ af alt skyldsat Jord i Norge. — Faderen døde tidlig (1496); først efter at O. R. var bleven voxen, overtog han selv Boller m. m. (o. 1509). Allerede 1508 forekommer han i Norge i den unge Kong Christian II's Følge og havde vistnok allerede den Gang overtaget en stor Del af den norske Arv. Af Axel Lauridsen (Thott) havde han kjøbt en Andel i Næsbyholm, der medførte en haard Strid med Torben Oxe, som ved falske Breve søgte at komme i Besiddelse ogsaa af denne Andel og endogsaa opnaaede Laasebrev for hele Næsbyholm; men da O. R. efter Kong Hans' Død (1513) beviste Falskneriet, fik han Del i Næsbyholm og erhvervede sig senere den hele Ejendom. 1514 var O. R. Høvedsmand paa Akershus. Fra 1517 var han derpaa Lensmand paa Tørning i Sønderjylland, og under Christian II's store Pengeforlegenhed forstrakte han 1519 denne med den for en enkelt Mand paa de Tider meget store Sum af 12000 Mark lybsk (8000 Gylden), og Aaret efter gik han i Borgen for et stort Laan paa 39000 Mark lybsk til Kongen af slesvigske og holstenske Adelsmænd, hvorved disse fik Underpant i Tørning Slot. Ved Oprørets Udbrud 1523 kom O. R. derfor i en meget farlig Stilling; Frederik I anerkjendte dog Gjældsfordringen, hvorpaa O. R. sluttede sig til ham, blev optaget i Rigsraadet og forlenedes med Aalholm Slot, men opgav Tørning; Ridder blev han ved Frederik I's Kroning 8. Avg. 1524. I Slutningen af Aaret, da der førtes Underhandlinger om Frederik I's norske Haandfæstning, var der stærkt Tale om at gjøre O. R. til Lensmand paa Akershus og desuden forlene ham med Helgeland (Nordlandene), hvor største Delen af hans norske Arv laa. Hr. Vincents Lunge fik det dog afværget og vedblev saaledes selv at indtage den første Stilling i Norge. Han var ikke alene O. R.s politiske Rival, men ogsaa paa sin Hustrus Vegne hans Medbejler til Fru Inger Erlandsdatters store Godser. 1525 deltog O. R. i Kampen mod Søren Norby og rejste derpaa til Lybek til en stor Familiefest. Han var nemlig gift med en brandenborgsk Adelsdame, Margrethe Gans, Datter af den

brandenborgske Hofmarskal Jesper G. til Putlitz og Fru Anna Maltzan. I Lybek rasede Pest; 29. Sept. 1525 bortreves Fru Margrethe Gans heraf; 6. Okt. fulgte han hende i Døden. Saaledes døde O. R. og hans Hustru i en endnu ung Alder, efterladende sig 6 umyndige Børn, hvoraf de 3 Sønner Holger, Erik og Jørgen alle skulde komme til at indtage betydelige Stillinger i Danmark.

Heise, Fam. Rosenkrantz's Hist. II. *A. Heise.*

Rosenkrantz, Otte Nielsen, —1477, til Bjørnholm, Hofmester, var en Søn af Hr. Niels Jensen R. til Tange; som hans Moder nævnes Anne Skinkel. Han har rimeligvis været født i Slutningen af det 14. Aarhundrede; det første, der meddeles om ham, er, at han under Erik af Pommerns Krig om Sønderjylland skal være blevet saaret i Slaget ved Immervad, der henføres til 1420. Han havde Andel i Slægtens gamle Stamsæde Hevringholm i Sønderhald Herred (som han dog paa sine ældre Dage overdrog til sin Broder Stygge), men forøgede i øvrigt sine Besiddelser betydelig ved sit Giftermaal. Senest 1426 ægtede han Else, Datter af Holger Gregersen Krognos (IX, 524) og Karen Eriksdatter Saltensee og Enke efter Anders Ovesen Hvide til Bjørnholm, der var død c. 1420; Fru Else skal have været født o. 1379 og var saaledes vistnok betydelig ældre end O. N., der gjennem hende fik Andel i hendes første Mands Ejendom Bjørnholm (i Sønderherred Dyrs). Ved Kjøb, bl. a. af forskjellige andre Parthaveres Andel i Bjørnholm, udvidede O. N. efterhaanden betydelig sine Besiddelser i denne Egn, hvor ogsaa for en stor Del hans Forleninger kom til at ligge.

O. N. var Medlem af Rigsraadet 1436 og maaske allerede 1434 og 1435, da han medbeseglede Overenskomsterne i Stockholm med Svenskerne og Freden i Vordingborg med Hertug Adolf. 1438 deltog han i Indkaldelsen af Christoffer af Bajern og 1439 i Udstedelsen af Opsigelsesbrevet til Erik af Pommern, og under den ny Styrelse steg han hurtig i Anseelse. En af Christoffer af Bajerns første Handlinger som Rigsforstander var at forlene O. N. med Kalø Len og desuden med Sønderhald Herred (1439); 2 Aar senere, da den jyske Bondeopstand var knust og dens Hovedleder, Henrik Tagesen Reventlow, henrettet, skjænkede Kongen dennes til Kronen forbrudte Andel i Bjørnholm til O. N., som endnu i 1441 tillige fik Lensbrev paa Grenaa, Stensmark og Anholt for sin og sin Hustrus Livstid. Omtrent ved samme Tid (tidligst 1441, senest

1443) blev han slaaet til Ridder, formodentlig ved en af Kroningerne, enten i Upsala 1441 eller i Ribe 1443; og endelig gjorde Kongen ham til sin Hofmester, i hvilken Egenskab han nævnes første Gang ved Christoffers og Dorotheas Bryllup 1445.

O. N. var saaledes blevet Indehaver af det højeste verdslige Embede i Riget, og han beklædte det, da Kong Christoffer døde 1448, og der blev Spørgsmaal om Valget af hans Efterfølger. Uheldigvis ere vi yderst daarlig underrettede om de Forhandlinger, der førte til Christian I's Valg, og om O. N.s Stilling til Tronfølgespørgsmaalet vides i Virkeligheden slet intet; derimod kan det nævnes som et karakteristisk Vidnesbyrd om den Betydning, man tillagde ham i Udlandet, at Amsterdam i Juni 1448 anmodede Styrelsen i Holland om at betale ham en Fordring, han havde paa Hollænderne, for at de hollandske Skibe ikke skulde blive anholdte i Danmark. Og saa meget er i alt Fald sikkert, at O. N. ogsaa i de første Aar efter Tronskiftet fremtræder som Kongens Hofmester og højt betroede Mand; saaledes medbesegler han Christian I's norske Haandfæstning 1449 og deltager i Afslutningen af det foreløbige Forlig om Gulland s. A. og af Halmstadoverenskomsterne 1450. Og man ser ham i den samme Gunst hos den ny Konge som hos Forgængeren: 1449 skjøder Christian ham Horsens og Æbeltoft (som han allerede havde haft i Pant under Christoffer) tillige med Øen Hjelm, dog med Forbehold af Kronens Gjenkjøbsret; 1455 faar han Bro Hospital ved Grenaa i Forlening for Livstid, og 1459 faa han og hans Søn Erik Birkeret over Bjørnholm Gaard og Gods.

I de 2 sidstnævnte Aar var O. N. imidlertid ikke længere Hofmester. Sidste Gang, han med Sikkerhed kan paavises i dette Embede, turde være i Maj 1452, og i ethvert Fald fra Okt. 1453 forekommer Niels Eriksen Gyldenstjerne som Indehaver af det. Der er vel bevaret Ordlyden af et Brev, som angives udstedt i Avg. 1456, og hvori Kongen giver O. N. efter hans egen Ansøgning Afsked som Hofmester og takker ham for de i hans Embedstid ydede Tjenester; men dette Brev kjendes kun gjennem en vitterlig upaalidelig Afskrivers Afskrift, og efter al Sandsynlighed skal dets Aarstal rettes til 1452. Ogsaa efter at være fratraadt som Hofmester nævnes O. N. flere Gange som nærværende ved Møder af Rigsraader, men det synes at blive sjældnere, alt som Aarene gaa, og efter 1465 kan det næppe paavises. Han findes anført som Landsdommer i Nørrejylland 1454 og 1462, men Kilden herfor er

ingenlunde egnet til at indgyde Tillid, og paafaldende er det i alt Fald, at ikke et eneste nu bevaret Brev nævner ham i denne Stilling. Sikkert er det derimod, at han i sine senere Aar, efter at have trukket sig tilbage fra Statens Anliggender, endnu mere afgjort end tidligere viser sig knyttet til Jylland, især naturligvis den østjyske Halvø og Egnen der omkring, hvor hans vigtigste Besiddelser og Forleninger vare beliggende. Her i Nærheden laa Mariager Kloster, den gejstlige Institution, som han særlig viste Gavmildhed imod; at han var en from Mand i Tidens Aand, lagde han i øvrigt ogsaa ellers for Dagen ved Gaver til Kirker, ligesom han og hans Hustru allerede 1430 vare blevne gjorte delagtige i Franciscus' og Claras Ordeners gode Gjerninger og senere tillige i Prædikebrødrenes. Fremdeles byggede han Marie Magdalene Kirke (i Sønderhald Herred), men om Retten til denne Kirke og om flere andre Spørgsmaal kom han og hans Søn Erik i en heftig Trætte med Aarhusbispen Jens Iversen Lange; Kongens Afgjørelse af Sagen faldt dog ganske ud til O. N.s og hans Søns Fordel (jvfr. X, 29). En langt voldsommere og ogsaa meget langvarigere Strid havde O. N., hans Broder Stygge og Søn Erik med den vilde Lave Brock til Estrup (s. III, 90 f.); at denne sidste afgjort havde Uretten paa sin Side, ses af hele Stridens Gang, ligesom en i alt Fald næppe meget yngre Opfattelse giver sig Udslag i de karakteristiske Linjer: «Du maatte vel tro hin rige Hr. Otte og saa vor unge Konge, du tro ret aldrig Hr. Lave Brock, han haver en Ormetunge».

Hvad O. N.s Len angaar, maa han antages en Tid lang at have været forlenet med Byfogediet i Randers. Desuden finder man nævnt en hel Række jyske Herreder, hvoraf han til forskjellige Tider har oppebaaret Skatter og Afgifter, og som i ethvert Fald for en stor Del ikke kunne antages at have ligget til Kalø under almindelige Forhold; maaske har han da haft disse Herreder eller dog nogle af dem i Forlening, men med Sikkerhed vides det kun om Rinds Herred. Heller ikke vides det, hvor længe han har beholdt Kalø, men det har dog vist næppe været lige til hans Død; og Styrelsen af Bjørnholm synes han omtrent 1468 at have overdraget til Sønnen Erik, der allerede tidligere havde haft Del i Gaarden.

O. N. maa saaledes antages efterhaanden at have trukket sig mere og mere tilbage fra Verden. I 1470 mistede han sin Hustru, der efter Sigende blev 91 Aar gammel; 1477 døde han selv. At

han har spillet en betydelig Rolle i Danmarks Historie, vil ingen kunne nægte; men det maa dog bemærkes, at det jo kun var en forholdsvis kort Tid, han beklædte Hofmesterembedet. Og hans Virksomhed maa ganske vist, saa vidt vi kjende den, afgjort skaffe ham Efterverdenens Agtelse, men den kunde rigtignok ønskes adskillig bedre oplyst.

Barner, Fam. Rosenkrantz's Hist. I, 116 ff. Hist. Tidsskr. 5. R. I, 534 ff.

William Christensen.

Rosenkrantz, Palle (Axelsen), 1587—1642, til Krænkerup, en Søn af Axel R. til Glimminge († 1630, Søn af ovennævnte Erik Axelsen R., † 1591) og Mette Grubbe, fødtes 28. Juni 1587 paa Glimminge. Sin Skolegang afsluttede han paa Skolen i Sorø Kloster, hvor han var i 6 Aar, og derefter fortsatte han sammen med Broderen Oluf sin Uddannelse i Udlandet, hvor de 1604—7 studerede i Wittenberg. Efter et kort Ophold i Hjemmet droge de derpaa til Frankrig, hvor de vare sammen i Paris, og hvor han, efter at de vare skiltes, forblev 2 Aar i Poitiers. Strax efter sin Hjemkomst ansattes han i Dec. 1610 i Kancelliet, men allerede det følgende Foraar opgav han denne Stilling for at følge Hæren. Som Fændrik ved Kongens Livkompagni fik han af Kongens egen Haand Fanen, og den plantede han 27. Maj under Stormen paa Kalmar som den første paa Byens Vold. Da Felttoget skulde begynde paa ny næste Aar (1612), overrakte Kongen ham atter sin Fane, men under Belejringen af Elfsborg fik han (i Maj) et alvorligt Skudsaar, der afbrød hans Krigerbane. I Slutningen af Aaret var han dog saa vel, at han kunde gaa som Sendebud til den engelske Kongefamilie. 1613 var han Marskal ved den Ambassade, som under Jacob Ulfeldt sendtes til Spanien. S. A. fulgte han Kongen til Hamborg, næste Aar til England og 1615 til Wolfenbüttel. Ogsaa efter at han havde faaet Forleninger (Vordingborg og Jungshoved 1616—32, Aalholm og Nykjøbing 1629—42), fortsattes hans Anvendelse til udenrigske Hverv, og ikke heller hans Stilling som Skoleherre paa Herlufsholm (1620—30) forhindrede ham deri, saa meget mindre som han ikke synes at have taget sig stort af Skolens Sager; han fik oprettet et nyt Embede ved Skolen, nemlig som Forstander, men da dette overdroges hans fordums Skolekammerat og Lærer, den dygtige Poul Jensen Kolding (IX, 360), havde Skolen i hans Tid ingen Grund til at klage over denne Foranstaltning. 1617 sendtes han 2 Gange med Brev til den svenske Konge, 1620 udnævntes han til en af Generalkrigskommissærerne

ved Hæren i Holsten, 1624 var han blandt de danske Adelsmænd, som efter Befaling overværede Kongens Broder Hertug Ulriks Ligbegængelse i Bützow i Meklenborg. 1626—27 arbejdede han i England og Frankrig som Christian IV's Udsending for dennes politiske og krigerske Planer, i Efteraaret 1627 gik han med Fred. Günther til Lybek for at bilægge Stridighederne mellem denne By og Danmark, og 1628 drog han som Gesandt til Nederlandene og England, fra hvilken Rejse han først vendte tilbage langt ind i det følgende Aar. Enkedronning Sophies Død 1631 gav ham en Del at bestille, da han og Christoffer v. d. Lippe bleve Skiftekommissærer i hendes Bo og derved kom til at deltage i de ret skarpe Forhandlinger mellem Arvingerne, Kongen og hans Søstre. 1633 sloges han til Ridder. I sine sidste Aar led han meget af Podagra, og under et Ophold paa Krænkerup døde han 22. Febr. 1642.

Han ægtede 1. Sept. 1616 Helvig Rantzau, Datter af Frands R. til Rantzau (XIII, 427), men, kun 18 Aar gammel, døde hun allerede 23. Juni 1618, hvorpaa han 30. Juni 1621 holdt Bryllup med Elisabeth Rosensparre (f. 1592), Datter af Oluf R. til Skarholt (ndfr. S. 301) og Enke siden 1613 efter Axel Brahe til Krænkerup; hun døde 31. Dec. 1627. Han giftede sig dernæst 13. Sept. 1629 med Elisabeth Lunge (f. 1610 † 1659), Datter af Jørgen L. (X, 472). Hans 1. Hustru bragte ham Gaarden Fævejle, den 2. Krænkerup og Andel i Skarholt. Desuden ejede han i Skaane Høgsted, hvor han 1635 opførte en ny, temmelig uanselig Hovedbygning, og Tunbyholm og paa Laaland Kjærstrup; paa denne Ø oprettede han Herregaardene Lungholm og Rosenlund. En ganske kort Tid (i 1641) sad han inde med Halvdelen af Vemmetofte.

P. R. var ikke uden litterære Interesser; han opmuntrede Stephanius til at udgive Saxo paa ny og bidrog til at bekoste Værket. Et mærkeligt Brev fra ham fra 1634 (Ny kirkehist. Saml. IV, 191 f.) viser, hvor ædruelig han kunde se paa en Hexesag, som ellers i de Dage havde saa let ved at opskræmme Folk, og vidner fordelagtig om ham. 1641 stiftede han et Hospital for 6 fattige i Ralsted (ved Krænkerup).

Rothe, Brave danske Mænds og Qvinders Eftermæle I, 633 ff.

C. F. Bricka.

Rosenkrantz, Palle (Børgesen), 1588—1651, til Ørup og Vesløsgaard, var Søn af Børge Eriksen R. til Ørup i Skaane og Margrethe Pallesdatter Juel. Han var ansat i danske Kancelli 1609—11 og var Hofjunker 1613—16. I Throndhjem havde han Forlenings-

brev paa en Prælatur og en Præbende ved Domkirken 1613—17 og fik 1614 ogsaa Brev paa en anden Præbende sammesteds. 1613 fik han med flere Befaling at drage med Claus Daa paa et Tog til Jæmteland, der foretoges i Sept. og Okt. I den følgende Tid levede han formodentlig paa sin skaanske Gaard; 1627 mødte han som en af den skaanske Adels deputerede paa Mødet i Slagelse. Fra Vaaren 1631 blev han forlenet med Agdesidens Len i Norge (Mandal, Nedenæs og Raabyggelaget), hvortil endnu 1632 kom Bestyrelsen af Lister Len, hvis Indehaver ved Hoftjeneste var forhindret fra personlig at være tilstede. Han var i sin Funktionstid stærkt optagen med de store Bygge- og Befæstningsarbejder, som Kong Christian IV lod foretage paa Flækkerøen, hvor Skansen Christiansø anlagdes med Bradbænk og Ringe i Klipperne, ligesom den brøstfældige Kongsgaard Oddernæs blev gjenopbygget af ham. Kongen, der interesserede sig meget for disse Anlæg, besøgte 1635, 1641 og 1644 Christiansø, hvis Befæstning fortsattes flere Aar efter Anlægget af Christianssand (1641), hvilket sidste til Dels tilskrives P. R.s Raad. I 1640-Aarene var han beskæftiget med Lenets Defension og var Oberstlieutenant over Agdesidens Regiment, ligesom han i det hele var meget anvendt i Kommissioner og andre offentlige Hverv. 1648 fik han Lundenæs Len i Jylland, hvor han havde erhvervet Vesløsgaard, efter at han 1635 havde solgt Ørup til Broderen Holger. Han døde i Juni 1651 og havde været 2 Gange gift, 1. med sin Broder Axel R.s efterladte Fæstemø, Kirsten Eggertsdatter Abildgaard af Skodborg, og 2. med Ingeborg Nielsdatter Krabbe af Vesløsgaard.

Saml. t. d. norske Folks Sprog og Hist. III, 248 f.

H. J. Huitfeldt-Kaas.

Rosenkrantz, Verner Baron, 1700—77, Gehejmeraad, Broder til foran nævnte Holger Baron R. († 1786), er født paa Roseneje 9. Dec. (ell. 11. Dec.) 1700. 1714 blev han Landkadet og avancerede 1717 til Kornet i Friis' gevorbne Regiment, hvor han 1721 blev Lieutenant; 1730 fik han Ritmesters Karakter, blev Ritmester 1732 og fik Majors Karakter 1735, men tog sin Afsked 1743 og bosatte sig paa Krabbesholm ved Skive, som han s. A. havde faaet overdraget af sin Svigermoder; han var nemlig alt 1737 bleven gift med Else Margrethe Sehested (f. 1708 † 26. Dec. 1775), Datter af Major Frederik S. til Rydhave, Krabbesholm og Villestrup. R., der 1747 var bleven udnævnt til Etatsraad og Amtmand over Dueholm, Ørum og Vestervig Amter, hvorfra han 1752, i hvilket Aar

han blev Kammerherre, forflyttedes som Amtmand over Skivehus Amt, fik 1763 Enkedronningens Orden, 1764 det hvide Baand og blev 1768 Gehejmeraad. 1750 havde han kjøbt Skivehus med Gods, og 1754 fik han af Svigermoderen overdraget Villestrup, der 1757 blev oprettet til Baroni, i hvilken Anledning han s. A. ophøjedes i Friherrestanden; 1746—51 besad han desuden Stamhuset Kjærbygaard, som han fik kongelig Tilladelse til at afhænde. 1773 tog R. sin Afsked som Amtmand, solgte s. A. Krabbesholm og Skivehus og bosatte sig paa Villestrup, hvor han døde 12. April 1777.

Personalhist. Tidsskr. 4. R. II, 171. *C. E. A. Schøller.*

Rosenkreutz og **Rosenkrone,** s. Rosencreutz (ovfr. S. 175) og Rosencrone (ovfr. S. 176 f.).

Rosenlund, Søren, —1775, Forfatter, var født i Sortsø, Gunslev Sogn paa Falster. Om hans ydre Livsforhold vides kun, at han var i Vestindien 1764—66 og under sit Ophold der lod sig kalde «Prokurator». Efter sin Tilbagekomst til Danmark indsendte han til Grev Bernstorff og i Afskrift til Reverdil et «Forslag til et dansk Ophir», som skulde være en Anvisning paa, hvorledes Guld kunde strømme ind fra Kolonierne; strax derefter et lignende Forslag om «Krabben-Eilands» Kolonisation; alt hans Skriveri var dog kun forvirret Tøjeri. I den Struenseeske Skrivefrihedsperiode fik han under Navn af «Junior Philopatreias» trykt den ene elendigere Piece end den anden — henved en halv Snes Stykker —, hvorved det eneste mærkelige er, at en Mand som P. C. Abildgaard («Rosentorne») gad anvende spottende Satire paa saadant Gallimathias. I et Brev til Suhm (1774) giver R. uden selv at vide det Bidrag til Folkebogen «Cyprianus'» Historie, men tillige Vidnesbyrd om sin egen forvirrede Hjærne. Han døde i Kjøbenhavn 6. Febr. 1775.

Luxdorphs Saml. af Trykkefrihedsskr., IV i Rækken paa 20 Bind. Nyerup, Suhms Levnet S. 435 f. *A. Jantzen.*

Rosenpalm, Andreas, 1679—1754, Søofficer, Søn af nedennævnte Poul Nielsen R., er født 18. Marts 1679. 1693 antoges han som Lærling i Marinen, gjorde først nogle Togter med indenlandske Skibe, fór derefter som Matros i hollandsk og engelsk Orlogstjeneste og blev 1697 Underlieutenant, 1699 Premierlieutenant, 1700 Kapitajnlieutenant, 1708 Kapitajn, 1710 Kommandørkapitajn, 1713 Kommandør, 1715 Schoutbynacht, 1717 Viceadmiral og 1727 virke-

lig Admiral efter P. Rabens Død. 1698—1700 opholdt han sig hos Moderen paa Brorupgaard for at ordne Faderens Bo. Ved den store Udrustning 1700 var han næstkommanderende i Orlogsskibet «Mercurius». 1706 ansattes han ved Indrulleringen i Sjælland og forblev her indtil Udbruddet af den store nordiske Krig. Under denne viste R. sig som en flink Skibschef, var derfor yndet af U. C. Gyldenløve og blev meget benyttet; han var Deltager i Slaget paa Kjøge Bugt 1710 og i Gyldenløves Kamp under Rygen 1712 mod Wachtmeister. 1713—16 var han, med en kort Afbrydelse, som næstkommanderende i Sehesteds Eskadre ved Stralsund og gjorde ligeledes her god Fyldest under ret vanskelige Forhold. 1717 var han først ved Hovedflaaden i Østersøen, hvor den — forenet med en engelsk Eskadre — dog intet udrettede; men allerede i Juli forlod han denne Post for at overtage Kommandoen over Eskadren i Norge og Kattegat, efter at Tordenskjold — som en Følge af sit overilede og mislykkede Angreb paa Gøteborg (Ny Elfsborg) og Strømstad — var bleven afsat og hjemkaldt.

I en vis Forstand betegner dette Aar (1717) et Vendepunkt i R.s Liv, i det man herefter faar et andet og ufordelagtigere Billede af ham end under hans tidligere Virksomhed. I Søetaten herskede for øvrigt netop paa den Tid en daarlig Tone, Klikevæsen og personlige Interessespørgsmaal florerede, og det er da mere end sandsynligt, at R. ogsaa — alt efter som han steg højere paa Embedsstigen — er bleven draget dybere ind i dette Uvæsen, saa meget mere som han vides at have været ærgjerrig; blandt Egenskaber, der ligeledes i Aarenes Løb udviklede sig stærkt hos ham, kunne ogsaa nævnes Magelighed og Tilbøjelighed til Vellevned. R.s Ærgjerrighed satte sig 1732 et tydeligt Spor, i det han d. A. fik Ulrik Kaas (IX, 71) intrigeret ud af Marinen, fordi han — ikke med urette — i denne dygtige Officer vejrede en farlig Medbejler.

Som Afløser af Tordenskjold 1717 har R. ikke indlagt sig Berømmelse; han begyndte strax med at ophæve Blokaden for Strømstad, hvoraf Svenskerne hurtig benyttede sig til her at samle Krigsforraad mod Norge, og uagtet han erholdt en ikke uvæsentlig Forstærkning af Skibe, udrettede han d. A. intet. 1718 koncentrerede Krigen sig nærmest om Frederikshald med Fæstningen Frederikssten, som Carl XII belejrede; R. lod vel forskjellige Angreb foretage mod de svenske paa Iddefjorden, men selv tog han ikke Del i dem og naaede for øvrigt heller ikke det med Angrebene tilstræbte Maal. Efter Carl XII's Død besluttede Danmark sig 1719

til at gaa angrebsvis til Værks fra den norske Grænse; til den Ende skulde Gøteborg blokeres, hvortil Tordenskjold foreløbig blev udset, samtidig fik R. Ordre at bemægtige sig de fjendtlige Transportskibe i Strømstad og derefter tage Overkommandoen for Gøteborg. Men medens Tordenskjold udførte sine glimrende Bedrifter ved Marstrand (Carlsten) og Ny Elfsborg, indskrænkede R. sin Virksomhed til en Overrumpling af de strømstadske Transportskibe og viste sig slet ikke ved Gøteborg.

I Fredsperioden efter 1720 blev R. først udnævnt til Chef for Søkadetkompagniet, i hvilken Stilling han forblev til 1727; dog var det nærmest kun af Navn, thi allerede 1722 rejste han til Norge for der at ordne Indrulleringsvæsenet, med hvilket Forehavende han baade var virksom og heldig. Efter at R. 1727 var bleven ældste Medlem af Admiralitetet, træder hans Virksomhed i Marinen ind i et afgjort uheldigt Spor. Under den fortjenstfulde Grev Fr. Danneskjolds Administration af Flaaden modvirkede han denne paa mange Maader, f. Ex. ved Anlægget af Dokken; det lykkedes dog først R. efter Christian VI's Død at faa Greven styrtet i Nov. 1746, navnlig ved at love Frederik V store Besparelser i Søetatens Administration. Resultatet blev dog kun daarligt, R. var hverken administrativt anlagt eller begavet med den for en øverstkommanderende nødvendige Fasthed; Marinen forfaldt mere og mere, og Besparelserne blev der intet af. Da R. en Gang over for Kongen slog paa, at denne havde lovet ham Generaladmiral-Lieutenants Værdighed, fik han til Svar: «De lovede mig Besparelser, men har ikke holdt Ord; jeg maa da ogsaa have Lov at glemme mine Løfter». Fra 1746 til sin Død sad han som 1. Militærdeputeret i det kombinerede Admiralitets- og Generalkommissariatskollegium. Efter Admiral Trojels Død (1728) blev han Patron for Holmens Kirke, 1739 Ridder af Danebrog og var desuden dekoreret med Ordenen de l'union parfaite. Han døde 18. Jan. 1753. — R. blev 26. Marts 1710 gift med Sophie Amalie Benzon († 1769), Datter af Justitsraad Hans B. til Stamhuset Skjærsø († 1704) og Kirstine Glud († 1724). Efter Faderen ejede R. Brorupgaard ved Slagelse. *C. With.*

Rosenpalm, Poul Nielsen, 1629—88, Kancelliembedsmand, fødtes 25. Jan. 1629 i Helsingør, hvor hans Fader, Niels Pedersen, var Byskriver; hans Moder var Alhed Jørgensdatter Riwold. Efter at have besøgt Roskilde og Herlufsholms Skoler blev han 1648 Student og lagde sig især efter Retsvidenskaben; men hans Fattig

dom nødte ham til at tage mod en Hørerplads i Roskilde. Her fra kaldedes han 1657 til «at opvarte» i Kongens Bibliothek samt undervise Prins Christian i Grammatik; sandsynligvis skyldtes det hans Fætter og Skolefælle Villum Lange (X, 48), at han droges frem fra sin beskedne Hørerplads til den ret vellønnede og ansvarsfulde Stilling som Kronprinsens Lærer. Efter 4 Aars Forløb avancerede han 1661 til Sekretær i danske Kancelli, og 1669 blev han tillige Dechiffrør af Chifferbreve; formodentlig har hans gamle Rektor Zacharias Lund (X, 451), der havde dette Embede, lært ham Dechiffrerkunsten. Imidlertid havde P. N. ved Kansler Peder Reedtz' Mellemkomst 21. Juli 1668 tilgiftet sig en anselig Formue med den forældreløse Anne Andersdatter, Datter af Kjøbmand i Slagelse Anders Nielsen Kræmmer og Mette Jensdatter. Paa Embedsstigen steg han jævnt opad: Assessor i Kancelliet blev han senest i Maj 1676, i Højesteret 1678, 1684 blev han Kancelliraad i Kancelliet og 1688 Justitsraad. 1679 havde han faaet Vaabenbrev med Tilnavnet *Rosenpalm*, hvilket han dog ikke vides selv at have benyttet. Ved Siden af sine Embeder blev R. ogsaa anvendt i forskjellige Kommissioner, af hvilke den vigtigste var den 1680 nedsatte 3. Revisionskommission til Udarbejdelsen af Danske Lov, hvis Fortale, der i øvrigt ikke er synderlig original, efter en gammel Tradition skyldes ham. Ved Udlæg i Krongods for resterende Lønning, ved Mageskifter og ved ikke faa kongelige Gaver samlede R. et anseligt Jordegods i Nærheden af Slagelse og oprettede Hovedgaarden Brorupgaard.

Efter sin Død (30. Juli 1688) fik han det Vidnesbyrd, at han var en af de dueligste Embedsmænd saa vel i Kancelliet som i Højesteret. Hans udmærkede Evner og hans Dygtighed, som han ogsaa var sig bevidst, havde i Forbindelse med det Held, at han som ung i Følge sine Stillinger saa at sige kom i daglig Berøring med Kongehuset, skabt ham en smuk Karriere. Hans Enke overlevede ham til 1713.

Personalhist. Tidsskr. I, 260 ff. *G. L. Wad.*

v. **Rosenschild, Jacob Henrik Paulli,** 1637— , Professor og Diplomat, Søn af Dr. Simon Paulli (XII, 576), var født 21. Jan. 1637 i Rostock, hvor Faderen den Gang var Professor. 1640 kom han med denne til Kjøbenhavn, blev privat dimitteret til Universitetet 1655 og studerede først Medicin under sin Faders og Thomas Bartholins Vejledning. 1658—60 rejste han i Udlandet for yder-

ligere at uddanne sig som Læge og levede derefter i nogen Tid i Hamborg som Lærer for Børn af ansete Forældre. Han optraadte ogsaa som Digter i det latinske Sprog og udgav bl. a. et Digt i Anledning af Frederik III's Hylding som enevældig Konge 1660. Han vandt derved Kongens Bevaagenhed, og 1662 reskriberede denne til Universitetet, at P. skulde være Professor i Anatomi; dog tillodes det ham foreløbig at rejse udenlands for at uddanne sig. Den, som det synes, noget ustadige P. vendte dog snart det medicinske Studium Ryggen; 1663 disputerede han for Magistergraden i det filosofiske Fakultet og drev nu væsentlig historiske og folkeretlige Studier. 1664 udnævntes han til Professor i Historie, men fik kort efter Tilladelse til at holde en Vikar og selv rejse udenlands. I de følgende Aar opholdt han sig i Udlandet, saaledes længere Tid i Strassburg, hvor han udgav et latinsk Digt; 1666 studerede han i Saumur. 1668 blev han kongl. Historiograf og vendte vistnok nu hjem. Hans Virksomhed som Historiker blev dog af ringe Betydning; den eneste Frugt, den har afsat sig i Litteraturen, er hans lille Skrift om den Ulfeldtske Sammensværgelse: «Machinationes Cornificii Ulfeldii», der ogsaa udkom paa Dansk.

P.s Ærgjerrighed var ikke tilfreds med en Professorplads, og som saa mange unge borgerlige Videnskabsmænd paa den Tid gik han ind i praktisk Statsmandstjeneste, der stillede en mere glimrende Løbebane i Udsigt. 1669—76 var han Legationssekretær i Holland, 1678 i England og 1680—82 i Frankrig. 13. Sept. 1682 ægtede han Elisabeth Apollonia Rehder, Datter af Dr. jur. Johannes R. og Margrethe Dorn, vendte nu hjem og blev ansat som Raad i det glückstadtske Kancelli; 1684 blev han Assessor i den pinnebergske Overappellationsret og 1685 Kancelliraad. P. opholdt sig fra 1684 mest i Hamborg, hvor han virkede som den danske Regerings hemmelige Agent. Han indledede her Forbindelser med det demokratiske Parti, der den Gang laa i skarp Strid med Raadet, og lovede Hjælp fra Danmark mod dette, der støttedes af Kejseren og Hertugen af Celle. Da Danmarks egennyttige Planer imidlertid traadte klart frem i Avg. 1686, maatte P. flygte fra Hamborg og lade sine Papirer i Stikken, hvilke senere bleve fundne af Raadet. Dette rettede paa Grundlag af dem stærke Angreb paa P., der udgav flere Stridsskrifter for at forsvare sig. 1690 blev P. Legationssekretær i England og 1694 Resident sammesteds. Danmarks diplomatiske Forhandlinger med dette Land i disse Aar, væsentlig angaaende den engelske Rege-

rings Opbringelse af danske og norske Skibe, vare ofte meget vanskelige og krævede i høj Grad Taalmodighed og Takt, Egenskaber, som P. mindst af alt var i Besiddelse af. Han laa derfor bestandig i Strid med de engelske Ministre og vandt heller ikke synderlig Paaskjønnelse hos sin egen Regering, som han desuden irriterede ved sine paatrængende Forlangender om en højere Rang. I Begyndelsen af 1698 blev han hjemkaldt, udnævntes til Justitsraad og optoges senere hen paa Aaret i Adelstanden med Navnet *v. Rosenschild*, vistnok nærmest paa Grund af hans eneste Barn Anna Johannes Ægteskab med en Søn af den indflydelsesrige Vicekansler Glückstadt Conrad Wasmer. Han levede endnu 1702.

Moller, Cimbria lit II. C. F. Wegeners haandskr. Saml. til Fam. Paullis Hist. i Rigsark. *L. Laursen.*

Rosensparre, Jens Torbernsen, —1530, til Skarholt, forekommer ogsaa under Navnene Niels og Hans T., men J. T. er dog sikkert hans rette Navn, thi han var eneste Søn af den skaanske Landsdommer Torbern Jensen til Skarholt; Moderen hed Anne Saxstrup. Efter Frederik I's Henstilling til Adelen 1526 om at antage faste Slægtnavne kaldes han stundum efter sin gamle Fædrenegaard Jens Skarholt; først hans Søn optog efter Vaabenet Navnet R. Han maa være født ved 1480, nævnes i alt Fald fra Aar 1500, var 1510, som det synes, Høvedsmand paa Baahus, havde saa fra 1513 — o. 1522 Gyrstinge Len, fra 1516 til sin Død Halmstad Herred, var 1518—19 Lensmand paa Laholm og fik 1520 som Pantelen Froste Herred. Han synes at have staaet Christian II nær; 1514 var han Kongens Fodermarsk, men skjønt han 1523 endog 2 Gange fornyede sin Troskabsed til Kongen, findes dog hans Navn i Frederik I's Haandfæstning blandt den beseglende Adel uden for Rigsraadet. Om han end her nævnes sidst, har han dog indtaget en ret anset Stilling blandt sine Standsfæller, hvortil hans anselige Svogerskab mægtig bidrog, thi 28. Sept. 1516 havde han paa Lyngsgaard ægtet Birgitte Bille, Datter af den fremragende skaanske Magnat Steen B. (II, 242) og Søster til Ærkebispen Torbern B. og den siden bekjendte Hr. Claus B. Han synes at have deltaget i Kampene 1525 mod Hr. Søren Norby, men døde alt 1530, kort før Jul. Enken levede til 21. Juni 1553 og havde i en lang Aarrække Katsløse og Sandby Len.

Friis, Fam. Rosensparre S. 5 ff. *Thiset.*

Rosensparre, Oluf, 1559—1624, til Skarholt, Rigsraad, Søn af den ndfr. nævnte Steen R. († 1565), er født paa Bosø Kloster i Skaane 6. Avg. 1559 og opdroges i sit Hjem baade før Faderens Død og efter Moderen Mette Rosenkrantz' nye Ægteskab 1567 med Peder Oxe, indtil han ved sit 10. Aar kom i Huset hos Niels Hemmingsen i Roskilde og efter 2 Aars Forløb der fra til Herlufsholm. Da Peder Oxe var død 1575, sendte Moderen ham til Udlandet, hvor han 1576 studerede i Leipzig og 1579 kom i Tjeneste hos Markgrev Georg Frederik af Anspach. Allerede det følgende Aar synes han atter at have været i Danmark, forlovede sig nogen Tid efter med Lisbet Gyldenstjerne, Datter af Henrik G. til Aagaard (VI, 372) og Lisbet Brahe, drog dog atter til Markgreven, men kom hjem senest 1584 og fejrede sit Bryllup paa Kjøbenhavns Slot 20. Sept. s. A. Han havde arvet Skarholt efter sin Fader, og ved Skiftet efter hans 1588 afdøde Moder fik han Vester Vallø og Halvdelen af Holmegaard. 1591 fik han Landskrone Len, som senere forøgedes med forskjellige Tillæg, og i Juni 1596 blev han Medlem af Rigsraadet. Som saadan anvendtes han i den følgende Tid i forskjellige Øjemed; saaledes var han 1601 ved Grænsemødet i Knærød, 1603 med Kongen til Hyldingen i Hamborg, 1607, 1610, 1616 og 1622 til Herredage i Norge og 1619 tilstede ved Christian IV's Møde med Gustav Adolf i Halmstad. 1612 fik han Befaling til at ligge i Slotsloven paa Kronborg, og 1622 var han Medlem af en Kommission, der skulde virke for de skaanske og sjællandske Byers Handel paa Spanien. Af Len havde han 1602 ombyttet Landskrone med Mariager, som han beholdt til 1610, da han fik Dragsholm. Han hørte til Christian IV's hyppige Omgangsfæller og var tillige en Mand med aandelig Sans; saaledes stod han i venskabeligt Forhold til Tyge Brahe, hvem han flere Gange besøgte paa Hven, og interesserede sig for Fremkomsten af Lyskanders «De danske Kongers Slægtebog», skjønt han havde haft Rivninger med Forfatteren i hans Embedsforhold som Præst i Herfølge, til hvilket Sogn O. R. havde Patronatsret. Med urette er han derimod tidligere antaget for selv at have skrevet en Dagbog over Kalmarkrigen. Han døde 13. Jan. 1624. Hans Enke overlevede ham til 20. Febr. 1638.

P. Hie, Ligpræd. ov. O. R. Friis, Fam. Rosensparre S. 19 ff. Hist. Tidsskr. 4. R. III, 624 ff. A. Petersen, Vallø og Omegn S. 97 ff.

J. A. Fridericia.

Rosensparre, Steen, 1523—65, til Skarholt, Rigsraad, Søn af ovennævnte Jens Torbernsen R. Ved Faderens Død (1530) var han kun 7 Aar gammel; han opdroges af Moderen paa Fædrenegaarden Skarholt og knyttedes nær til sin mødrene Slægt, Billerne, med hvem han i hele sit Liv stod i den nærmeste Forbindelse. I øvrigt kjendes intet til hans Ungdomsliv, førend han 1548 med andre Hofsinder deltog i Brudetoget til Meissen. 1551 fik han Vordingborg Slot i Forlening, og det følgende Aar overtog han Styrelsen af det vigtige Kalundborg Slot og Len, som særlig krævede en paapasselig og tillige hensynsfuld Vogter, efter at Kong Christian II havde faaet Ophold der. Han synes at have løst denne Opgave paa en værdig Maade. Omtrent samtidig — 1551 eller 1552 — blev han gift med Oluf Rosenkrantz' Datter Mette R. (ovfr. S. 263), og efter at han ved sin Moders Død 1553 havde overtaget Styrelsen af Skarholt og Aaret efter arvet Vester Vallø efter sin Svigerfader, indtog han baade som Lensmand og Godsbesidder en fremragende Plads i Højadelens Rækker. Hans Indflydelse steg end yderligere, da Frederik II kort efter sin Tronbestigelse forlenede ham med Bosø Kloster (1559) og 1562 udnævnte ham til Medlem af Rigsraadet.

Den nordiske Syvaarskrig kaldte S. R. frem til virksom Deltagelse. Indtil 1564 forblev han endnu paa Kalundborg, hvor han modtog som Statsfanger de 3 svenske Gesandter, hvis Anholdelse i Kjøbenhavn havde været en medvirkende Grund til Krigens Udbrud. Han blev imidlertid i Sommeren 1564 udset til sammen med sin Svoger Peder Bille at overtage den vanskelige Stilling som kongelig Krigskommissær hos Feltherren, Grev Günther af Schwarzburg, med den særlige Opgave at faa bragt Liv og Gang i Krigsførelsen. Sammen med dem udnævntes kort efter Jørgen Lykke og Lave Brahe til at danne et øverste Krigsraad til Støtte for, men ogsaa til et Slags Opsyn med den øverste Feltherre. Det blev væsentlig S. R. og Peder Bille, som kom til at udføre dette Hverv først over for Grev Günther og senere over for Daniel Rantzau, efter at det kortvarige Interregnum, hvori Otte Krumpen havde Anførselen, var forbi. S. R. kom saaledes til at deltage i hele den uheldige Krigsførelse, som kjendetegner Aaret 1564—65 med dens uafbrudte Forsøg uden nævneværdige Resultater. Baade han og Svogeren vare ivrig stemte for en kraftig og energisk Krigsførelse, men alt strandede paa den elendige Administration, som aldrig kunde skaffe Penge og Proviant til Veje. Slaget ved Axtorna

dannede den glimrende Afslutning paa det sørgelige Aar. Men i dette Slag fandt S. R. Heltedøden 20. Okt. 1565. Han var den Dag øverste Krigskommissær i Peder Billes Fraværelse. Uden at have nogen egentlig Kommando sluttede han sig til Rendefanen og deltog i Forfølgelsen af Fjenden, under hvilken han blev skudt. Han blev begravet i Skarholt Kirke, hvor endnu den pragtfulde Ligsten, som hans Hustru lagde over Graven, med sin talende Indskrift minder om hans Død for Fædrelandets Sag. Sønnen Oluf R. (s. ovfr.) rejste en Mindestøtte over ham paa selve Valpladsen. Men efter at denne var ødelagt og fjærnet, rejstes der ham af den hallandske Fornminnesförening 1866 paa ny en Mindesten med Indskrift paa Stedet, hvor han var falden.

S. R. har opbygget Skarholt fra 1554—62; paa Indskriftsstenen over Porten kalder han sig «Steen Skarholt, som kaldes Rosenspar».

Friis, Fam. Rosensparre S. 7 ff. Hist. Tidsskr. 4. R. III, 616 ff.; 5. R. V, 26 ff. *Mollerup.*

Rosensparre, Steen, 1588—1612, til Skarholt, fødtes paa denne sin Fædrenegaard 10. Okt. 1588 og var Søn af ovfr. nævnte Oluf R. Kort efter Hjemkomsten fra en fleraarig Udenlandsrejse, der førte ham gjennem en stor Del af Evropa med længere Studieophold ved flere Universiteter, fik han 1610 Ansættelse ved Hove. Han fulgte Christian IV i Krigen 1611, ilede samme Efteraar til Vemmetofte for der at fejre sin Trolovelse med en Datter af Eske Brock (III, 86), men hastede anden Dagen derefter pligtopfyldende tilbage til sin Tjeneste. 21. Febr. 1612 satte han Livet til i Rytterfægtningen paa Skjellinge Hede, ikke langt fra det Sted, hvor samme Skæbne havde ramt hans Farfader. Hans stolte Svar kort forinden, da man opfordrede ham til som Slægtens eneste unge Mand at skaane sig, at et godt Navn gaar for alt, var en ægte Repræsentant for vor gamle Adel i dens Glanstid værdigt.

Rothe, Brave danske Mænds og Qvinders Eftermæle I, 45 ff. Friis, Fam. Rosensparre S. 27 ff. Hist. Tidsskr. 4. R. III, 628 f. *C. F. Bricka.*

Rosenstand, Frants Vilhelm Ferdinand, f. 1836, kongl. Kabinetssekretær. Han er født 8. Avg. 1836 i Skive og er Søn af daværende Byfoged og Borgmester, Justitsraad, senere Herredsfoged i Hassing-Nings Herreder, Philip Peder R. og Andriette Frederikke f. Halse. Efter at være bleven Student fra Aarhus Skole 1853 tog han 1862 juridisk Embedsexamen og kom derefter som Volontær ind i Kongens Kabinetssekretariat og i Justitsministeriet,

fra hvilket sidste han dog trak sig tilbage i 1870, da han fik kongl. Udnævnelse i Kabinetssekretariatet som Expeditionssekretær. Under J. P. Traps Forfald fik han efterhaanden ofte Lejlighed til at afgive Referat til Kongen, ligesom han ledsagede Majestæten paa adskillige Rejser i Indlandet, bl. a. til Landmandsforsamlingen i Aalborg 1883. I Foraaret 1884, da Trap af Helbredshensyn indgav Ansøgning om Afsked, udnævntes R. til Kongens Kabinetssekretær og Chef for Kabinetssekretariatet. S. A. blev han Medlem af Statsinventarie-Kommissionen. I 1888 udnævntes han til Ordenssekretær. I en Aarrække har han, der ellers har afslaaet offentlige Tillidshverv, været Medlem af Bestyrelserne for Dronning Louises Asylselskab og for Kong Christian IX's og Dronnig Louises Asylselskab. I 1881 udnævntes han til virkelig Etatsraad, 1888 til Gehejmeetatsraad, 1892 til Kommandør af Danebrog af 2. Grad, 1894 af 1. Grad. Siden 1880 har han været konstit. kongl. Haandbibliothekar. Han ægtede i 1864 Ragnhilde Louise Schierbeck († 1886), Datter af Kommandør i Søetaten H. S. *C. Christensen.*

Rosenstand, Vilhelm Jakob, f. 1838, Genremaler. R. er Søn af Bogholder ved den grønlandske Handel, Kammerraad Andreas Reinhard R. (f. 1804 † 1872) og Laura Nielsine Rasmine f. Wellmann og blev født i Kjøbenhavn 31. Juli 1838. Han gjennemgik Kunstakademiet og vandt dets Sølvmedailler; samtidig var han Elev hos V. Marstrand. R. begyndte at udstille i 1861 med et lille Livsbillede fra Jylland, deltog i Krigen 1864 og malede derefter nogle Krigsbilleder, hvoraf et, «Fra Saxarmen ved Danevirke», i 1865 blev tilkjendt den Neuhausenske Præmie; ved Konkursen i 1867 vandt han ligeledes en Præmie for «Tordenskjold ved Marstrand». I 1868 udstillede han «P. A. Heibergs Afsked fra Rahbek og Hustru», hvilket hørte til de Lehmannske Digterbilleder, og 1869 fik han Akademiets Rejsestipendium, hvorefter han opholdt sig i Italien og i Paris lige til 1882, i det han dog under dette lange Ophold i Udlandet fik en ministeriel Rejseunderstøttelse og 1880 det Anckerske Legat. Fra Udlandet hjemsendte han en Række italienske og franske Livsbilleder, lige fornøjelige ved Farvens Friskhed, Udførelsens Kvikhed og det godmodige spillende Lune, hvormed Handlingen var fortalt, indtil i 1882 Udstillingsmedaillen blev tilkjendt ham for «Moder og Søn ved en Poussecafé» (nu i Kunstmusæet). Fra nu af forbliver han i Hjemmet, men gaar efterhaanden over til alvorligere Æmner. Dog vandrede endnu

et af hans muntre Livsbilleder, «Uden for à Portas Kafé» (1883), til Nationalmusæet i Stockholm. Foruden en Del Portrætter efter Naturen maler han i 1890 et historisk Portræt, «General Hedemann ved Bov», til det nationalhistoriske Musæum paa Frederiksborg. Til Universitetets Festsal udfører han (1890) «Studenterne rykke ud til Kjøbenhavns Forsvar 1659» og (1892) «En Scene af Erasmus Montanus prøves i Holbergs Nærværelse». Til den historiske Genre hører «Kold ved Tordenskjolds Lig» (1894); men nu vender R. tilbage til Krigsmaleriet og udstiller 1895 «Episode af Dybbølstillingens Forsvar» og 1896 «Fra Forposterne i 1864», som kjøbes til Kunstmusæet. I 1899 har han atter malet et historisk Portræt, «Generallieutenant Oluf Krabbe», til Frederiksborgmusæet og sit Selvportræt til Udstillingsfondens Kunstnerportrætter. 2 Gange har han malet «Wessels Besøg hos Ewald i Rungsted».

R., som siden 1887 har været Medlem af Akademiraadet, ægtede 16. April 1889 Clara Elise Hansen, f. Jensen, Enke efter Papirhandler Nikolai H. og Datter af Fløjtenisten Julius J. R. fik 1892 Titel af Professor. Ved de 2 store Billeder i Universitetets Festsal har han sikret sig en anset Plads i dansk monumental Kunst, men hans bedste Beaandelse knytter sig dog til det muntre og lunefulde Livsbilledes Omraade, hvad enten han henter Motivet fra Udlandet eller Hjemmet.

S. Müller, Nyere dansk Malerkunst. Weilbach, Nyt Kunstnerlex.

Ph. Weilbach.

Rosenvinge, Henrik Mogensen, —1583, Borgmester og Tolder, var Søn af den 1505 adlede Borgmester Mogens Jensen i Helsingør († 1528), hvis Efterkommere imidlertid først ned i det 17. Aarhundrede optoge Navnet Rosenvinge (efter Vaabenet). Ogsaa hans Moder var adelig, Datter af den 1474 adlede Borgmester i Helsingør og Tolder Peder Hansen. De 2 Embeder, som Morfaderen havde beklædt, skulde ogsaa Dattersønnen overtage, som i det hele taget Slægten gjennem flere Led var knyttet til Øresundstolden. 1544 eller noget før blev H. M. Raadmand i Helsingør, 1555 Borgmester, og denne Stilling indtog han saa indtil 1579, da han efter Ønske endelig fritoges for den, for at han bedre kunde varetage sit andet, 1564 overtagne Embede som Tolder (hvilket han beholdt til 1583, kort inden sin Død), og fordi den ham overdragne Regnskabsføring ved de store Byggeforetagender paa Kronborg i høj Grad beslaglagde hans Tid. Stillingen som Tolder ved Øresund var en betroet Plads, ikke blot fordi der

gik store Pengesummer gjennem hans Hænder, men ogsaa, og ikke mindst, fordi den havde en politisk Side, i det han i kildne Spørgsmaal ofte maatte optræde som Kongens Repræsentant over for de fremmede Handelsmænd og Skippere, der aarlig i Massevis kom til Helsingør, saaledes ved Beslaglæggelse af Skibe, Afpresning af Pengelaan og Mandskab, Tvangssalg af Ladninger osv. Ligesom H. M. utvivlsomt var den vanskelige Stilling voxen og med Dygtighed passede den, saaledes var han aabenbart yndet af Frederik II, der i høj Grad benyttede sig af ham, bl. a. til at forsyne sin Hofholdning og Flaaden med alle Slags Varer fra Udlandet. Ved Siden af sine offentlige Hverv drev han en ret betydelig Handelsvirksomhed, baade i det store og smaa. Uden at kunne maale sig i Rigdom med sin ældre samtidige, Borgmester Sander Leiel (X, 186), var han en velstaaende Mand, der foruden sine Ejendomme i Helsingør ligesom denne sin Forgænger sad inde med Jordegods i det nordostlige Sjælland, til Dels som Len fra Kronen. Han var gift 1. med Karine Villumsdatter Forbus, af en skotsk Adelsslægt, 2. med Birgitte Mortensdatter Skult. Til hans andet Bryllup (1572) udgav den bekjendte Forfatter Hans Christensen Sthen, der den Gang var Skolemester og Præst i Helsingør, et Digt, som imidlertid synes at være gaaet tabt. H. M. døde i Forsommeren 1583.

Hans Broder *Jens Mogensen R.* var Raadmand i Helsingør og blev tillige 1556 Toldskriver og 1560 Tolder ved Sundtolden. Han døde i Slutningen af 1563 og efterfulgtes i sidstnævnte Embede af Broderen.

Hist. Tidsskr. V, 461 ff. *C. F. Bricka.*

Rosenvinge, Henrik Villumsen, 1604—67, Diplomat, Søn af Tolderen ved Øresund Villum Mortensen R. og Birgitte Syvsdatter, født 1. Maj 1604, studerede 1626 i Leiden, blev ved Rejser det spanske Sprog mægtig og knyttedes derfor til Hannibal Sehesteds Ambassade til Spanien 1640, først som Forretningsfører, senere som Hofmester. Han blev der, fra 1641 som Konsul i St. Lucar og fra 1642 som Kongens Agent i Madrid, til Udgangen af 1650; i Mellemtiden havde han 1646 (paa Grund af Faderens ustandsmæssige Ægteskab) faaet sit Adelskab fornyet. I den følgende Tid anvendtes han meget til diplomatiske Sendelser til Udlandet; saaledes var han 1652 og atter 1653—54 i England, hvor han i Sept. det sidste Aar sluttede en Traktat med Cromwell; 1655—56 var

han Gesandt i Holland, og i Slutningen af 1656 betroedes der ham det vigtige Hverv at forhandle med Kongen af Polen for at forebygge, at han sluttede Fred med Sverige uden Danmarks Deltagelse. Hjemkommen sendtes han i Avg. 1657 atter til Haag, hvor han i Okt. sluttede et Laan paa Kongens Vegne; der fra gik han 1659—60 til England. Efter 1660 havde han ikke nogen egentlig officiel Stilling, men brugtes dog oftere til at forhandle med fremmede Gesandter i Kjøbenhavn. Fra 1652 var han forlenet med Dragsmark Kloster i Norge og fik 1664 for sine Fordringer paa Kronen udlagt Lystager Gaard paa Sjælland. Her døde han 14. Febr. 1667. Han var gift med Bente Clausdatter Urne.

Saml. t. d. norske Folks Hist. og Sprog V, 444. Christ. IV's egenh. Breve III, 369. *J. A. Fridericia.*

Rosenvinge, Matthias, 1655—1714, Landsdommer, er født i Odense 2. Nov. 1655 uden for Ægteskab; Faderen var Raadmand i Odense Henrik Jørgensen R., Moderen Mette Mule, Datter af Dr. med. Jens M. (XI, 506). 1671 blev han lyst i Kuld og Kjøn, blev 1674 Student fra Odense, hvorpaa han studerede nogle Aar i Kjøbenhavn, indtil han 1678 drog udenlands (1679 blev han immatrikuleret i Leiden). 1684 udnævntes han til Sekretær i danske Kancelli, blev 1688 Assessor i Hofretten og fik 1694 Befaling til at udføre de ved Retten faldende Sager i Generalprokurørens og Generalfiskalens Sted; 1692 var han bleven Vicelandsdommer med Successionsret som Landsdommer paa Fyn og Langeland og udnævntes 1698 til Generalfiskal; 1713 blev han Landsdommer, men døde allerede 12. April 1714 paa Herregaarden Ørbæklunde, som han 1689 havde kjøbt. R. ægtede 13. Juni 1687 Anne Margrethe Wulf (f. i Kjøbenhavn 12. Okt. 1665, † 4. Marts 1752), Datter af Assessor Johan W. og Margrethe Eliger. *C. E. A. Schøller.*

Rosenvinge, Mogens Henriksen, 1540—1607, Borgmester, Søn af ovfr. anførte Henrik Mogensen R., var født 4. Juni 1540. 15 Aar gammel blev han Student, og efter at have været 3 Aar i Huset hos Biskop Peder Palladius drog han 1558 med dennes Anbefaling til Wittenberg. Efter sin Hjemkomst boede han først i Fødebyen Helsingør, men nedsatte sig senere i Odense, hvor han 1574 blev en af de 2 Forstandere for Hospitalet; dette (tidligere Graabrødrekloster) fik i ham en virksom tilsynshavende for en hel Menneskealder. Omtrent samtidig blev han Raadmand i Byen, og snart

efter rykkede han op til at blive Borgmester (var det allerede 1576). At han fik en saa fremskudt Stilling i den fremmede By, der selv havde et anseligt Patriciat, hang vistnok sammen med hans Giftermaal ind i en af dens Patricierfamilier, nemlig med Karen Jørgensdatter Friis, en Datter af Raadmand Jørgen Hansen F. Han skal have været den første Magistratsperson i Odense, hvem der tillagdes Krongods som en Slags Løn. Selv ejede han Jordegods paa Fyn, og indtil den nyeste Tid havde Odense et Minde om ham i hans med hans adelige Vaaben prydede Gaard. Han døde 27. Marts 1607 i Odense.

Nyerups og Abildgaards Antiqvar. Rejser i Aarhus Stift S. 95 ff. Saml. t. Fyens Hist. og Topogr. V, 39 f. *C. F. Bricka.*

Rosenvinge, Sigvart Urne, 1758—1820, Søofficer, Søn af Oberstlieutenant Hans Vilhelm R. (f. 28. Marts 1716 † 26. Marts 1776) og Edel Margrethe f. Gersdorff (f. 30. Jan. 1733 † 19. Nov. 1804), er født paa Bubelgaard i Fyn 28. April 1758. Han blev Sekondlieutenant i Marinen 1779, Premierlieutenant 1789, Kapitajnlieutenant 1790, Kapitajn 1799, Kommandørkapitajn 1809 og Kommandør 1812. — 1771 blev han udnævnt til Page, men udtraadte kort Tid efter for at blive Kadet; strax efter sin Udnævnelse til Officer foretog han 1781—90 en Del Togter med Marinens Skibe. 1785 ansattes han som Interims-Ekvipagemester, rejste 1791—93 til England for at studere Takkelvæsenet, i hvilket Fag han i Aarenes Løb erhvervede sig en betydelig Erfaring og Dygtighed, og hvori han har gjort sig bekjendt som Forfatter. Ved sin Hjemkomst indtraadte R. i Konstruktions- og Reguleringskommissionen, Aaret efter ansattes han som Ekvipagemester paa Gammelholm, 1798 blev han Medlem af Kjøbenhavns Havnekommission, 1808 overtog han tillige Stillingen som Takkelmester, hvilket Embede han beklædte lige til sin Død.

Ved 2 Lejligheder har R. spillet en fremtrædende Rolle i Marinens Historie. Første Gang var 1807, da Englænderne røvede den danske Flaade; det blev da R.s sørgelige Hverv at udlevere dennes Materiel, efter at Overekvipagemesteren, daværende Kommandør O. A. Kierulf, havde bedt sig fritaget derfor. Til Trods for sit Ry som en ualmindelig hæderlig og samvittighedsfuld Officer beskyldtes han herunder af den engelske befuldmægtigede, Sir Home Popham, for at ville gaa illoyalt til Værks. R. udfordrede Sir Home, men Striden bilagdes dog, og R. fik en Æreserklæring

af sin Modpart. Anden Gang var Aaret efter (1808), da det bestemtes, at den danske Marine skulde af sit overflødige Personel besætte 2 af de franske Linjeskibe, henhørende til Scheldeflaaden. Ved denne Lejlighed blev R. udset til den ældste Chefspost. Den Konduite og Besindighed, der ellers hidtil havde karakteriseret ham, svigtede dog her; ganske vist gave Forholdene ham Anledning til Utilfredshed, thi baade vare Skibene daarlige, Mandskabets Forplejning mangelfuld og Tjenesten ubillig haard, men de franske Myndigheder havde dog tydelig tilkjendegivet, at de ønskede at komme de danskes Ønsker i Møde. Ikke desto mindre vedblev R. at beklage sig baade til Kollegiet hjemme og til den franske Marineminister, saa stærkt, at Napoleons Taalmodighed omsider brast. 28. Jan. 1809 blev da saa vel R. som hans Kollega Baron H. Holsten uformodet arresteret og afsat samt nogen Tid efter hjemsendt. Det var ikke langt fra, at de danske Besætninger havde gjort Mytteri, men dette undgikkes dog ved hans Eftermands, J. van Dockums, faste og kloge Optræden (IV, 289). Han døde 9. Sept. 1820.

R. var 2 Gange gift: 1. (1792) med Nicoline f. Stephansen (døbt 27. Nov. 1767 † 9. Dec. 1792), Datter af Justitsraad, Brygger Laurids Nyland S. (f. 1737 † 1807) og Anna f. Sigerslev; 2. (1796) med Johanne Marie f. Lakjer (f. 1767 † 12. Sept. 1818), Datter af Sognepræst Peder Baggesen L. (f. 1732 † 1820) og Lucie Thomine f. Borthig (f. 1733 † 1814).

Lit. Tid. 1820, S. 663. Erslew, Forf. Lex. H. Degenkolv, Den danske Flaade 1807—72. O. Lütken, De Danske paa Schelden. *C. With.*

Rosenvinge, Steen Villumsen, —1647, til Tose, Sønnesøn af ovennævnte Henrik Mogensen R. og Søn af Villum Henriksen R., Borgmester i Helsingør, og Karen Nielsdatter, blev 1610 Skibskapitajn og var 1613—30 Holmens Chef, kun med en lille Afbrydelse o. 1618, da han, tiltalt for Pligtforsømmelse, var suspenderet en kort Tid fra Embedet. Naar undtages, at han 1621 krydsede uden for Sundet for at forhindre, at fremmede Tropper uden Kongens Tilladelse førtes igjennem det, vides han ikke i disse 17 Aar at have haft Udkommandoer. 1630 forløvedes han fra sin Bestilling for at føre Tilsyn med Jærnværkerne i det sydlige Norge, til hvilket Land han var bleven knyttet dels ved Giftermaal med Karen Clausdatter Mylting, der bragte ham Gaarden Tose (Thorshof) ved Frederiksstad, dels ved Forleninger, nemlig Rejns Kloster

(1628—40) og Tune og Vemb Skibreder (1640—47), dels endelig ved Deltagelse i Bestyrelsen af Ejdsvolds og Bærums Jærnværker. Han kunde ikke hindre Bjærgværksdriftens Tilbagegang og vakte derved Mishag hos Kongen, men 1640 tilbagekaldte denne dog sin Ordre om at tiltale ham, da det maatte anses for godtgjort, at Forfaldet skyldtes Omstændigheder, hvorover S. V. ikke var Herre. Han døde i Begyndelsen af 1647, overlevet af sin Hustru. I Aarhus Domkapitel var han forlenet med en Præbende. Ikke langt fra Tose ejede han Gaardene Huseby og Lysaker. Hans norske Jordegods ansloges 1639 til at udgjøre 427 Tdr. Hartkorn. Han har stiftet et Par Legater.

Budstikken IV (1823), Sp. 792 f. Saml. t. d. norske Folks Sprog og Hist. V, 456 ff. Moe, Tidsskr. f. d. norske Personalhist., N. R., S. 399 f. Lind, Krist. IV og hans Mænd p. Bremerholm S. 73 ff. *C. F. Bricka.*

Kolderup-Rosenvinge, s. Kolderup (IX, 349 ff.).

Rosenørn, Carl Gustav, 1784—1858, Stiftamtmand, var en Søn af Kammerherre, Major Christian R. (f. 8. April 1741 † 27. Febr. 1812) og Christine Marie f. Wormskjold til Nørholm (f. 8. Juni 1752 † 13. Dec. 1817). Han fødtes 14. Dec. 1784 paa Hersomgaard, blev 1802 privat dimitteret til Universitetet og 1804 juridisk Kandidat, ansattes s. A. som Volontær i danske Kancelli, hvor han 1806 blev Underkancellist og 1810 Kancellist. 1811—12 var han Medlem af Priseretten i Aarhus og bestyrede derefter Moderens omfattende Landejendomme, indtil han 1814 udnævntes til Byfoged i Varde og Herredsfoged i Øster og Vester (Horne) Herreder. Dette vidtløftige og meget besværlige Embede bestyrede han — ligesom sine senere Embeder — med en fra alle Sider anerkjendt udmærket Dygtighed og ualmindelig Arbejdskraft til 1825, da han udnævntes til Amtmand over Skanderborg Amt, hvorfra han 1826 forflyttedes til det tilsvarende Embede over Vejle Amt, der atter 1828 ombyttedes med Stillingen som Stiftamtmand over Aarhus Stift og Amtmand over Aarhus Amt. Her virkede han indtil 1843, da han paa Grund af tiltagende Øjensvaghed søgte og fik sin Afsked. 1808 var han bleven Kancellisekretær, 1821 Justitsraad og 1840 Kommandør af Danebrog. 1835 blev han Medlem af den jyske Stænderforsamling, hvis Vicepræsident han blev 1836, medens han 1841 blev udnævnt til kongevalgt Medlem af denne Forsamling. Han døde 27. Juni 1858 paa Nørholm. — 14. Okt. 1815 ægtede han Mette Margrethe Wormskjold (f. 11. Jan. 1786 i Kjøbenhavn, † 21.

Marts 1858 paa Nørholm), en Datter af Konferensraad Peder W. og Margrethe Mette f. Teilmann. *G. Kringelbach.*

Rosenørn, Ernst Emil, 1810—94, Kultusminister, Overpræsident i Kjøbenhavn, født 7. Nov. 1810 paa Benzonslund ved Holbæk, var Søn af Godsejer Cecilius Ulrik Andreas R. († 1820) og Juliane Marie f. Schack, blev Student fra Herlufsholm 1830, tog juridisk Embedsexamen 1838, men slog ikke ind paa den egentlige Embedsbane. Efter en længere Rejse i Udlandet (1838—40) kjøbte han, med andre, 1841 Godset Vórgaard i Vendsyssel, tog Bolig der, styrede Ejendommen i 5 Aar og samtidig i 4 Aar Vór Sogns kommunale Anliggender som Forstanderskabets Formand. I 1845 ægtede Emil R. Mariane Magdalene Clausine Brinck-Seidelin (f. 1817 † 1884), Datter af Konferensraad L. C. B.-S. (III, 62), og forlagde derefter i 1846 sin Virksomhed fra Nordjylland til Hovedstaden og dens Nærhed. En Tid var han her Formand for Frederiksberg Kommunalbestyrelse.

I 1855 begyndte R.s politiske Løbebane. Han valgtes i Varde (Ribe Amts 1. Kreds) uden Modkandidat til Folketinget, og gjenvalgtes 1858 og 1861, begge Gange mod bondevenlige Modkandidater. Af Folketingets daværende Flertal, til hvilket R. naturlig hørte, valgtes han 1861—63 til en af de ved middelbare Valg besatte Pladser i Rigsraadet, til hvilken Modpartiet havde udset S. Høgsbro. Fra 1864 var R. ikke Medlem af nogen af de lovgivende Forsamlinger, men stillede sig paa ny 1866 som Kandidat til Folketinget og valgtes for Perioden til 1869 i Hjerting (Ribe Amts 2. Kreds). Han støttede under Forfatningskampen og senere Grev Frijs' Højreministerium. I dette Ministerium indtraadte han 22. Sept. 1869 som Kultusminister, men afgik allerede 28. Maj næste Aar, da Ministeriet Holstein-Holsteinborg dannedes, uden at den mere konservative kirkelige Opfattelse, der skilte ham fra hans 2 Forgængere (Kierkegaard og Aleth Hansen), fik Lejlighed til paa udpræget Maade at lægge sig for Dagen. Politisk Virksomhed fik han paa ny, da han 1879 blev kongevalgt Landstingsmand og forblev i denne Stilling, indtil han, højt bedaget, afgik ved Døden 7. Avg. 1894. Virksom Del tog han i Forhandlinger om Sager vedrørende Statsrevisionen (Ordfører for vedkommende Udvalg), end videre om Landbospørgsmaal, om kirkelige Anliggender samt i, hvad der angik Landbohøjskolen og Kjøbenhavns Kommune, til hvilke hans andre Stillinger knyttede ham paa særlig Vis.

I 1862 var R. bleven Direktør for Landbohøjskolen, og han virkede atter i denne Stilling, da han afgik som Minister, indtil 1872. Efter Bræstrups Død 1870 blev han Overpræsident i Kjøbenhavn og varetog dette Embede til 1883. I denne Egenskab tilfaldt der ham en fremtrædende Plads ved den nordiske Industri- og Kunstudstilling i Hovedstaden (1872), i det han som Kommunens Repræsentant var Medlem af og Næstformand i Udstillingskomiteen. Et tredje omfattende Hverv havde R. som Kurator for Vemmetofte Kloster fra 1869 og for Vallø Stift fra 1875. De senere Aars Forringelse i Landbrugets økonomiske Vilkaar berørte ogsaa disse Stiftelser og gjorde derved Styrelsens Opgave baade vanskeligere og mindre taknemmelig. R. holdt dog ud, indtil hans tiltagende Svagelighed nødte ham til, kort før hans Død, at frasige sig disse Hverv. Vórgaard, som han i en Del Aar var Eneejer af, solgte han 1872. Hovedgaarden Østergaard i Salling ejede han 1855—71.

I mange andre Retninger end de nævnte blev der i Aarenes Løb lagt Beslag paa R.s Medvirkning i det offentlige Liv, særlig hvor det gjaldt filanthropiske Formaal og de lavere stillede Samfundslags Kaar. Opgaver paa dette Felt kunde altid gjøre Regning paa hans varme og virksomme Støtte. Det var derfor naturligt, at Regeringen overdrog ham at være Formand for den store Kommission om Arbejderforholdene, der virkede fra 1875—78, og til hvis Forhandlinger saa mangen senere Lovgivningsforanstaltning kan føres tilbage. Et stort Arbejde paatog R. sig ogsaa paa et andet Omraade, da han, dreven af sin varme Følelse for Fædrelandet, traadte i Spidsen for den store Selvbeskatningsorganisation, som Forsvarssagen foranledigede. R., der blev Kammerherre 1862 og Gehejmekonferensraad 1883, fik 1878 Storkorset af Danebrog, havde lignende høje fremmede Ordener og hædredes 1890 med Fortjenstmedaillen i Guld.

Illustr. Tid. XIII, Nr. 665. Swalin, Det danske Statsraad 1800—81 Leth og Wad, Dimitt. fra Herlufsholm. *Goos.*

Rosenørn, Ingeborg Christiane, 1784—1859, Filanthrop, Overhofmesterinde, er Datter af Konferensraad, Deputeret i Rentekammeret Peder Wormskjold (f. 26. Avg. 1750 † 15. Marts 1824) og Margrethe Mette f. Teilmann (f. 9. Juni 1757 † 22. Nov. 1837) og fødtes i Kjøbenhavn 31. Juli 1784. Tidlig var hun begjærlig efter at læse og lære, hun malede, spillede paa Harpe, sang, skrev Vers og kunde mange Sprog; Rahbeks Bakkehus aabnede sig for hende

og her næredes hendes aandelige Interesser, som adledes af hendes stærke Pligtfølelse. 3. Juli 1807 ægtede hun sin Fætter, nedennævnte Peder Otto R., den Gang Amtmand i Ringkjøbing Amt. Han kjøbte nu Rindumgaard, hvor hun med Iver satte sig i Spidsen for mange samfundsgavnlige Foretagender. I 1820 blev hendes Mand Stiftamtmand i Aarhus. Efter hans Død (1828) tog hun i 1829 Ophold i Sorø, for at hendes Søn kunde faa Undervisning paa Akademiet der. Nu knyttede hun et nøje Venskab med Ingemanns, og hendes friske, primitive Natur gav Digteren mange Impulser; i Omgang med hende følte han, at «store Livsmagter sloge med Vingerne og bare ham opad». Efter hendes Bortrejse fra Sorø (o. 1837) udviklede sig mellem hende og ham en interessant Brevvexling, som V. Heise udgav 1881. I Kjøbenhavn gav hun sig af med Asyler, hvorved Caroline Amalie blev opmærksom paa hende; da Dronningen stiftede den kvindelige Plejeforening (1843), blev Kammerherreinde R. dennes Forstanderinde i det første Aar og i alle de følgende dens opofrende, kyndige og klare Overbestyrerinde. 1845 blev hun Dronningens Overhofmesterinde, men skaffede sig ved Siden af denne Virksomhed Tid til at være Direktrice for flere filanthropiske Selskaber. 22. April 1859 døde hun paa Amalienborg, hvor Dronningen lod holde Sørgefest til hendes Ære. Til det sidste var hendes Sind frisk og modtageligt for alle Indtryk. Højt elskede hun Danmark, dets Folk, dets Natur, dets Kunst; hun studerede Astronomi, Naturvidenskab og Historie, men var aldrig nogen Blaastrømpe. Hendes Væsen var naturligt og fordringsløst.

16. Beretn. om den qvindelige Pleieforenings Virken (1859). Erslew, Forf. Lex. Brevvexling mellem B. S. Ingemann og Fru I. C. v. Rosenørn ved V. Heise (1881).

Nic. Bøgh.

Rosenørn, Matthias, 1676—1725, Officer, Søn af Kancelliraad Peder Madsen R. til Tvilum og Anne de Hemmer, var født 10. April 1676 paa Tvilum. Han blev 1697 Fændrik ved Prins Frederiks Regiment, 1699 Sekondlieutenant, 1700 Premierlieutenant og s. A. Kapitajn ved Rodsteens nyhvervede Dragonregiment. Med dette gik R. til Sachsen, Italien og Ungarn; bl. a. udmærkede han sig ved en Rytterfægtning ved Torda i Siebenbürgen (29. Maj 1706) og steg 1704 til Major, 1707 til Oberstlieutenant ved M. E. Prehns Kyrasserregiment, 1710, efter Hjemkomsten til Danmark, til Oberst, 1712 til Chef for 2. fynske Rytterregiment. Under Slaget ved Gadebusch (20. Dec. s. A.) tog han med megen Bravour Del i Genera-

lerne F. J. Dewitz' og B. J. Mørners tapre Indhug, og det fortælles, at han endog havde Lejlighed til at redde Kong Frederik IV, da han blev forfulgt af svenske Ryttere. Under Blokaden af Tønning udmærkede R. sig paa ny som Rytterfører, men i Slutningen af 1715 fik han Tilladelse til at sælge sit Regiment, hvorefter han levede paa sine Godser i Jylland, Aakjær og Damsgaard; han døde 29. Juli 1725 under et Besøg paa Rodsteenseje. — R. blev 2 Gange gift: 1. (25. April 1704) med Antoinette Lisbet Friis (f. 2. Dec. 1675 † 6. April 1716), Datter af Otte F. til Astrup; 2. (3. Avg. 1718) med Hedevig Margrethe f. Bornemann (f. 16. Avg. 1679 † 7. Febr. 1749), Enke efter Etatsraad Bendix Lassen til Aakjær og Datter af Biskop Henrik B. (II, 533). Hun blev 1731 adlet sammen med en Brodersøn og skal have været en «god Poetinde».

Danmarks Adels Aarbog 1887, S. 380; 1891, S. 483. *H. W. Harbou.*

Rosenørn, Matthias Hans, f. 1814, Indenrigsminister, Stiftamtmand, var en Søn af Generalkrigskommissær Peder Otto R. (f. 15. Nov. 1778 † 31. Okt. 1847) og Eleonore f. Hellesen (f. 28. Maj 1782 † 18. Dec. 1816). Han fødtes 24. Nov. 1814 i Randers, blev dimitteret fra Sorø Akademi 1831 og tog 1836 juridisk Embedsexamen. Derefter foretog han 1836—38 en Rejse i Tyskland og Frankrig, paa hvilken han særlig studerede de evropæiske Statsforhold, og begyndte under sin Stifmoders Fader, Kancellipræsident Stemanns Vejledning strax ved sin Hjemkomst at gjøre Tjeneste som Volontær i det danske Kancelli, hvor han 1841 udnævntes til Kancellist. I Begyndelsen af 1843 blev han Referendar i Kabinetssekretariatet, men udnævntes allerede i Slutningen af s. A. til Kommitteret i Generaltoldkammer- og Kommercekollegiet. 1847 blev han Stiftamtmand over Island og Amtmand i Sønderamt og fungerede 1849 tillige som kongl. Kommissarius ved det islandske Alting. 21. Sept. s. A. udnævntes han under et Ophold i Kjøbenhavn til Indenrigsminister, fra hvilken Stilling han afskedigedes 13. Juli 1851. Som Medlem af Statsraadet tog han Ordet for et nationalt og politisk Samliv mellem Kongeriget og det dansktalende Slesvig i alle indre Landsanliggender, men som bekjendt uden Held; som Fagminister lykkedes det ham derimod at gjennemføre forskjellige vigtige Landbolove. Efter sin Udtrædelse af Ministeriet var han i et Aars Tid, 1852—53, konstitueret som Kabinetssekretær og derefter 1854 i nogle Maaneder midlertidig Chef for det statistiske Bureau, indtil han

senere s. A. udnævntes til Amtmand over Randers Amt. Samtidig opgav han sit Mandat som Medlem af Rigsdagens Folketing, hvilket han havde haft fra 1849, men var dog senere, 1856—61, Medlem af Rigsraadet. Under sin Rigsdagsvirksomhed tog han navnlig levende Del i Forhandlingerne om de Forfatningsforandringer, som den Gang stode paa Dagsordenen. Ved Siden af sine Amtmandspligter, som han røgtede med anerkjendt Dygtighed og Omhu, udførte han som Kommissarius for de jysk-fynske Statsbaner og forskjellige jyske Privatbaner et betydeligt Arbejde, som han, trods sin høje Alder, endnu ikke har opgivet, og han fik endda Tid til at fordybe sig i historiske Studier, hvis Udbytte kom til at foreligge i det med Understøttelse af det jyske historisk-topografiske Selskab 1873—87 udgivne Arbejde «Grev Gert og Niels Ebbesøn», der dog standsede med 1. Bind, indeholdende Forundersøgelser. Efter sin Afgang som Amtmand 1885 udgav han, der i sine yngre Aar bl. a. havde syslet med statistiske Arbejder, desuden «Løsrevne Blade og Livsminder» (1888), som indeholder flere interessante Bidrag til den politiske Historie under Frederik VII. Fra 1885 har han været dansk Formand for «Samfundet for dansk-norsk Genealogi og Personalhistorie». — 1838 blev han Kammerjunker, 1850 Kammerherre og 1885 Gehejmekonferensraad; 1852 fik han Danebrogsordenens Kommandørkors, 1871 dens Storkors. — 23. Nov. 1844 ægtede han Ludovica Emilie Olrik (f. 14. Juni 1814 i Helsingør, † 25. Sept. 1878 i Randers), en Datter af Justitsraad Holger Ludvig O. og Anna Sophie f. Hellesen.

Erslew, Forf. Lex. *G. Kringelbach.*

Rosenørn, Peder, 1711—90, Højesteretsjustitiarius, Hofembedsmand, var en Søn af Generalmajor Poul R. til Mejlgaard og Katholm (f. 25. Jan. 1670 † 26. Nov. 1737) og Mette f. Benzon (f. 10. Nov. 1693 † 1752). Han fødtes 20. Avg. 1711, blev 1728 Kornet og 1732 Lieutenant ved det holstenske Kavalleriregiment. 1736 udnævntes han til Ritmester, blev 1739 karakt. Major, 1747 karakt. Oberstlieutenant, 1755 virkelig Premiermajor, 1756 karakt. Oberst, 1759 virkelig Oberstlieutenant og afskedigedes 1761. Derefter var han 1763—80 Stiftamtmand over Aarhus Stift og Amtmand over Havreballegaard og Stjærnholms Amter, blev 1780, faa Maaneder efter sin Afskedigelse fra dette Embede, udnævnt til Justitiarius i Højesteret, uagtet han ingen Sinde forhen havde været Medlem af nogen Domstol; men allerede 1782 ombyttede han da ogsaa denne

betydningsfulde Stilling med en Virksomhed, der utvivlsomt passede bedre for ham, i det han udnævntes til Overskjænk hos Kongen, og vedblev at fungere som saadan til sin Død, 29. April 1790 i Kjøbenhavn. 1756 var han bleven Kammerherre, 1767 hvid Ridder, 1774 Gehejmeraad og 1780 Gehejmekonferensraad. — 20. Juli 1753 ægtede han Ulrikke Hedevig v. Heinen (f. 12. Jan. 1734 † 7. Marts 1772), en Datter af Major Ulrik Frederik v. H. til Ulriksholm (f. 1695 † 1761) og Cathrine f. Brüggemann (f. 1709 † 1790).

G. Kringelbach.

Rosenørn, Peder Otto, 1778—1828, Stiftamtmand, var en ældre Broder til ovennævnte Carl Gustav R. Han fødtes 24. Juni 1778 paa Hersomgaard, blev 1796 privat dimitteret, 1799 juridisk Kandidat, s. A. Avskultant i Rentekammeret og udnævntes allerede 1805 paa Grund af «den rosværdige Flid og de udmærkede Evner», han havde lagt for Dagen, til Amtmand i Ringkjøbing Amt. Her virkede han til 1820, da han trods ældre og dygtige Konkurrenter fik Embedet som Stiftamtmand over Aarhus Stift og Amtmand i Aarhus Amt i Henhold til en ualmindelig varm Indstilling af Rentekammerkollegiet, der karakteriserede ham «som en af Statens trofasteste, nidkjæreste og dueligste Embedsmænd, der havde vundet alle deres Højagtelse og Kjærlighed, til hvilke han havde staaet i Embedsforhold». Han døde 29. Sept. 1828 paa Restrup, hvor han havde faaet Tilladelse til at bo som Stiftamtmand. Fra 1819 var han tillige Direktør for Estvadgaard Kloster. 1802 var han bleven Kammerjunker og 1814 Kammerherre. — Siden 3. Juli 1807 var han gift med ovennævnte Ingeborg Christiane R. *G. Kringelbach.*

Rosenørn, Thøger Emil, 1787—1819, Søofficer, Broder til ovfr. nævnte Stiftamtmand Carl Gustav R. R., der var født 15. Maj 1787, blev Sekondlieutenant i Marinen 1805, Premierlieutenant 1811 og Kapitajnlieutenant 1818. I sin forholdsvis korte Virketid har han gjort sig ikke lidet bemærket ved sin faste og modige Karakter og ved de Kampe, hvori han under Krigen 1807—14 deltog. 1807 var han Chef for Kanonbaaden «Svendborg», der var indlemmet i Hovedstadens Defension fra Søsiden; det paafølgende Aar førte han Kongejagten «Søormen», der sammen med Lieutenant O. F. Rasch (Briggen «Fama») havde Station ved Nyborg, da de spanske Hjælpetropper under Marquis de la Romana gjorde Oprør, satte sig i Forbindelse med de i Bæltet stationerede engelske Orlogsskibe og opfordrede de danske til Overgivelse. Da

denne Opfordring blev afslaaet, angreb en meget overlegen engelsk Søstyrke samt Kystbatterierne i Land (besatte af Spanierne) R.s og Rasch's Skibe 9. Avg. og tvang dem efter et heltemodigt Forsvar til at stryge. 1809 var han ansat ved Roflotillen, men blev atter taget til Fange af Englænderne. 1811 som Chef for den lille Brig «Alban» traf han 11. Maj i Nordsøen en svær engelsk Brig, med hvem han kæmpede tappert. Da han mærkede, at Sejeren alligevel vilde tilfalde Fjenden, kappede han Rejsningen og huggede Hul i Skibet, inden han overgav sig. I Hist. Tidsskr. 5. R. II, 377 f. fortælles der om hans energiske Optræden over for Besætningen, der i Træfningen viste Tegn til Opsætsighed; men i hans egen Rapport nævnes denne Sag ikke, tvært imod roser han Folkene i høje Toner; der er derfor Grund til at tvivle om Rigtigheden af hin Beretning. 1813 var han Chef for en Kanonbaad, «Prøven», med hvilken han ved Fladstrand havde en heldig Affære mod en engelsk Konvoi. Efter Freden foretog R. nogle Rejser til Rusland, 1818—19 var han Chef for Skonnerten «St. Thomas» i Vestindien; paa Hjemrejsen med dette Skib faldt han over Bord i en Storm 20. Avg. 1819 og druknede. — R. var ugift. *C. With.*

Rosenørn-Lehn, Otto Ditlev Baron, 1821—92, Udenrigsminister, blev født 28. Maj 1821 paa Orebygaard; hans Forældre vare Oberst Henr. Chr. Baron R.-L. og Christiane Henriette f. Barner, Besidderinde af Baroniet Guldborgland. R.-L. sattes først i Vordingborg Skole, og derefter kom han til Sorø, hvorfra han dimitteredes 1841. Han valgte det juridiske Studium, men afsluttede ikke dette med en Embedsexamen. 1847 døde nemlig hans Fader, og R.-L. forlod nu Kjøbenhavn for sammen med Moderen at deltage i Bestyrelsen af Baroniet. Hans Virksomhed som Godsejer fik en betydelig Udvidelse 1860, da Moderen, der kort efter døde, arvede Baroniet Lehn. R.-L. stod nu som Ejer af 2 Baronier, hvortil kom Godserne Røssjøholm i Skaane samt Kiding og Aarup i Slesvig. Han tog sig med levende Interesse af Godsernes Forvaltning og lagde i den Retning Indsigt, Dygtighed, Nøjagtighed og forstandig Sparsommelighed for Dagen. Han ønskede, at Forholdet mellem Godsejeren og Bønderne helst skulde have en patriarkalsk Karakter; han stillede sig derfor altid velvillig og hjælpsom over for sine Bønder, og disse kunde frit og aabenhjærtig henvende sig til ham i deres økonomiske Anliggender. Paa dette Forhold kom den politiske Bevægelse, hvori Bondestanden efter 1848 blev reven ind,

aldrig til at virke forstyrrende. R.-L. følte sig særlig knyttet til Laaland, hvis Udvikling i økonomisk og social Henseende han varmt interesserede sig for. Han var et virksomt Medlem af Maribo Amts- og Skoleraad; han sad i Bestyrelsen for den laaland-falsterske Jærnbane; han deltog i Oprettelsen af Maribo Amts Tvangsarbejds- og Daareanstalt ved Saxkjøbing. Paa selve Baroniet Guldborgland skete der under hans Forvaltning betydelige Forbedringer. Herresædet Orebygaard ombyggedes, det samme var Tilfældet med flere Forpagtergaarde. Kirker underkastedes omfattende Reparationer; store Arealer inddæmmedes. I enhver Retning viste R.-L. som Godsejer Omsigt, Kløgt og Reformsans.

Ved Siden af sine Godsinteresser havde R.-L. en udpræget Sans for de bildende Kunster. I den Retning blev et Ophold i Rom fra 1860—61 af stor Betydning for ham. Han studerede den evige Stads antike Mindesmærker og Kunstsamlinger, og under Omgangen med nordiske Kunstnere her uddannede han sin Smag. Han støttede fremadstræbende Kunstnere materielt, og han færdedes gjærne i yngre og ældre Kunstneres Kreds. Som en Følge af hans almindelig anerkjendte Kunstsans var det naturligt, at R.-L. blev udnævnt til Direktør for den kongl. Malerisamling (1870) og for Kobberstiksamlingen (1871), ligesom han fik Sæde i Bestyrelsen for det national-historiske Musæum paa Frederiksborg Slot (1887). Han skjænkede de 2 førstnævnte Samlinger virkelig Interesse, og hans Fortjeneste af dem bør anerkjendes, om han end her havde en Støtte i Konservator C. Andersen og Inspektør H. E. Bloch.

R.-L., hvis Liv hidtil væsentlig havde været viet administrative og kunstneriske Interesser, betraadte i Aaret 1864 den politiske Løbebane, i det han i Maribo Amt valgtes til Medlem af Rigsraadets Landsting. 2 Aar efter, da Grundlovsrevisionen havde fundet Sted, blev han Medlem af Landstinget for den laaland-falsterske Landstingskreds. Han spillede dog ikke nogen Rolle som Parlamentariker. Blandt de Tillidshverv, der overdroges R.-L., efter at han var bleven Folkerepræsentant, skal fremhæves, at han valgtes til Formand i Repræsentantskabet for Kreditkassen for Landejendomme i Østifterne.

En ny og betydningsfuld Æra oprandt i R.-L.s Liv, da han 28. Maj 1870 tiltraadte Stillingen som Udenrigsminister i det af Grev Holstein dannede Kabinet. Det var først efter megen Betænkning, at han overtog dette Hverv, og det var Hall, for hvem han nærede Højagtelse, særlig som Personlighed, der havde den afgjørende Ind-

flydelse paa hans Beslutning. R.-L. havde langtfra nogen udpræget Interesse for Politik og Diplomati; men han var udrustet med et varmt Fædrelandssind, med sund Dømmekraft og stræng Pligttroskab. Hvad der i højeste Grad lettede ham Opgaven, var den Omstændighed, at han ved sin Side havde en Direktør som P. Vedel, hvis Erfaring og Dygtighed i enhver Retning kom ham til gode. Kort efter at R.-L. var bleven Udenrigsminister, blev den danske Regering stillet paa en haard Prøve, i det Frankrig efter Udbruddet af den tysk-franske Krig tilbød den et Forbund. Men heldigvis sejrede Besindigheden, og R.-L. havde sin Part i, at hint Tilbud afvistes. Det smertede ham, at Preussen og Østrig ved den hemmelige Traktat af 11. Okt. 1878 enedes om Udslettelsen af den 5. Paragraf i Pragfreden. Men det Stød, som derved tilføjedes det danske Folk, vilde hverken han eller nogen anden Udenrigsminister have været i Stand til at afværge. Den Tid, hvori R.-L. stod i Spidsen for Udenrigsministeriet, var dog ikke uden Lyspunkter. I den Henseende maa den saakaldte Butterfieldske Sag fremhæves. Det drejede sig her om en 30aarig Strid mellem Danmark og de forenede Stater i Nordamerika angaaende en Skadeserstatning, hvorpaa disse sidste gjorde Krav. 1890 endtes Konflikten ved en Voldgiftskjendelse, ved hvilken Danmark frikjendtes for enhver Erstatningsforpligtelse. R.-L. var i 22 Aar Danmarks Udenrigsminister, naar undtages 4 Maaneder. Han traadte nemlig tilbage fra Posten, da Ministeriet Holstein gik af i Juni 1875; men han overtog igjen 11. Okt. s. A. Stillingen i Ministeriet Estrup, da dettes Udenrigsminister, Grev F. G. J. Moltke, var død. R.-L., der havde en tiltalende Personlighed, repræsenterede Stillingen med Finhed og Værdighed.

R.-L. vedblev at faa nye Tillidshverv. Han udnævntes saaledes til Medlem af Bestyrelsen af den Raben-Levetzauske Fond (1878), ligesom han ogsaa fik Sæde i Bestyrelsen for det Classenske Fideikommis (1879). Mangfoldige Interesser lagde saaledes Beslag paa hans Tid; men han fandt dog Lejlighed til at varetage dem; sin meget omfattende Korrespondance besørgede han med Flid og Punktlighed. Han var nøjsom i sin Levemaade. I de faa stille Timer, han havde tilovers, yndede han at sysle med Litteratur om Videnskab og Kunst. Han udnævntes 1860 til Kammerherre og fik Storkorset af Danebrog 1874. Ved Kongeparrets Guldbryllup 26. Maj 1892 skulde han have været udnævnt til Ridder af Elefanten, men han døde 5 Dage forinden. Hans Bisættelse fandt Sted fra

Holmens Kirke, og nærværende ved hans Baare vare Kejser Alexander III af Rusland, Kong Christian IX af Danmark og Hellenernes Konge Georg I. R.-L. var ugift.

Illustr. Tid. XXXIII, Nr. 37. Wulff, Den danske Rigsdag. *A. Thorsøe.*

Rosenørn-Teilmann, Christian Peder Theodor, 1817—79, Stamhusbesidder, Kultus- og Justitsminister, født 17. Sept. 1817 paa Rindumgaard (Ringkjøbing Amtmandsbolig), var Søn af ovfr. nævnte Stiftamtmand Peder Otto Rosenørn. Th. R. fik sin Uddannelse paa Sorø Akademi, blev Student 1833 og juridisk Kandidat 1841, indtraadte som Volontær i Rentekammeret, hvor han 1846 blev Avskultant, men havde samtidig Lejlighed til Deltagelse i den lokale Administration, først paa Amtskontoret i Ribe, senere som Stedfortræder for Amtmanden i Ringkjøbing Amt under dennes Fraværelse som Stænderdeputeret, 1847—48 som adjungeret Amtmanden for Laaland-Falster og i 1849 som konstit. Amtmand for Bornholm. Han blev 1850 konstit. Sekretær hos Indenrigsministeren, 1851 Borgmester i Fredericia og 1853 Herredsfoged i Skads Herred. I den sidste Stilling virkede han til 1859, men opgav saa Embedsbanen, da andre Opgaver lagde Beslag paa ham.

R. var tillige med sit Søskendebarn Christine Marie Rosenørn (f. 1821), ovennævnte Stiftamtmand Carl Gustav R.s Datter, hvem han 1850 havde ægtet, bleven udset til Successor i Stamhuset Nørholm (ved Varde) af Stamhusets Besidderinde, deres Faster Frøken Ingeborg Christiane R.-Teilmann, i Kraft af den Beføjelse, som Erektionspatentet af 1790 gav hende, den sidste «kvindelige Descendent paa Spindesiden» af Erektor A. C. Teilmanns Forældre, til at vælge Efterfølgerne blandt disses andre Descendenter. De Opgaver, han derved fik, tiltoge efterhaanden saaledes, at en Embedsvirksomhed — selv i Skads Herred, til hvilket Nørholm hører — ikke lod sig forene dermed. R., der allerede 1852 havde mistet sin Hustru, tiltraadte Stamhusets Besiddelse 1861 og fik da det Navn føjet til sit Fædrenenavn, som Erektionspatentet tilpligtede ham. Hans 18aarige Styrelse af Stamhuset satte dybe og varige Spor. Han gjennemførte Afhændelsen af Fæstegodset, fremmede Godsets Kultur ved en Mængde Foranstaltninger, som Landbrugets Fremskridt fordrede, og foretog særlig omfattende Plantninger, der, fortsatte efter hans Død i Overensstemmelse med de af ham lagte Planer, danne et fremtrædende Led af den jyske Hedeplantning. Fuldt ud fyldestgjorde han Erektors Paalæg: «Tag immer noget for til

Eftermandens Nytte — og lev som den, der skal her fra i Morgen flytte».

R.-T. fik dog ikke Lov til at ofre sig udelt til Virksomhed for sit Gods og for en Egn, til hvilken han og hans Slægt vare knyttede, hvor liden Lyst han end, særlig efter Hustruens Død, havde til udvortes fremtrædende Stillinger. I 1859 blev han valgt til Landstingsmand, 1861 til Medlem af Rigsraadet, 1864 af dettes Landsting. Da Grev Frijs i Nov. 1865 dannede det Ministerium, der gjennemførte Grundlovsforandringen, formaaede han sin Ven og Fælle fra Sorø Akademi til at overtage Kultusministeriet, og i Forbindelse hermed maatte han, fra Leunings Sygdom 1866, ogsaa varetage Justitsministeriet. Som Kultusminister virkede han til Sept. 1867, som Justitsminister til Avg. 1868. Betydningsfuldere Love fra denne Tid ere den kultusministerielle Lov af 29. Marts 1867 om Ansættelse af Lærerinder ved de offentlige Skoler og de justitsministerielle Love af 3. April 1868 og 15. Maj 1868 om Æresoprejsning, om Forvaltning af umyndiges Midler og om Sagførervirksomheden. For Sorø Akademi planlagde han Reformer ved en Kommission. Efter sin Afgang som Minister fortsattes hans Deltagelse i det politiske Liv. 1868 blev han kongevalgt Landstingsmand, 1874 valgtes han til Medlem af Rigsretten og 1878 til Tingets Viceformand, alt Vidnesbyrd om den store Anseelse, han nød, og som hans ædle Personlighed sikrede ham ogsaa uden for politiske Meningsfællers Kreds. I andre almene Virksomheder deltog han som Medlem af Privatbankens Raad og af Bestyrelsen for Landbygningernes Brandforsikring.

R.-T., der blev Kammerjunker 1846, Kammerherre 1862, udnævntes 1866 til Kommandør af Danebrog. Han døde 10. Jan. 1879.

Swalin, Det danske Statsraad 1800—81 S. 51. I. K. Rosenørn-Teilmann, Lidt om Nørholm og dens Beboere 1790—1895 (Manuskr.). Illustr. Tid. 1878—79, Nr. 1008.

Goos.

Rosing, Hans, 1625—99, Biskop, født 9. Avg. 1625 paa Brønø, hvor Faderen, Claus R. († 1644), var Sognepræst. Moderen hed Birgitte Christensdatter Schanke. Han deponerede fra Throndhjem 1645, var udenlands fra 1649—52 og blev i sidstnævnte Aar Sognepræst til Tureby, hvorfra han 1660 forflyttedes til Kalundborg. Han blev 1661 Magister, 1664 Biskop i Christiania, 1675 Dr. theol., 1685 Konsistorialraad. Han havde som Biskop stor Anseelse for Lærdom, ikke blot i Theologi, men ogsaa i verdslige Sager. Han blev derfor højt skattet af U. F. Gyldenløve og gjaldt for dennes private Raadgiver i de vigtigste Ting baade under Krigen og i Fre-

dens Tider, og Statholderen har vel tænkt paa flere end sig selv ved den Erklæring, at «denne Mand kunne vi ikke miste i Norge», da der var Tale om at sætte ham paa Sjællands Bispestol efter H. Bagger. Han tilhørte den gamle stive Rettroenheds Tid og lagde dette til fulde for Dagen i sin Erklæring om det tilraadelige i at give de forfulgte Huguenotter Adgang til Danmark. Imidlertid synes han at have løsrevet sig fra den Overtro, man endnu kan finde hos fremragende gejstlige i hans Tid. Han anser dens Fænomener for noget, der tilhører en svunden Tid, og dem, som befatte sig med det Slags, vil han ikke have straffet. Et Brev fra ham giver Indtryk af, at han har været en klog Mand over for sine Præster. I hans Tid foregik en betydelig Forandring med hans Stift, da Valders og Hallingdal lagdes dertil, medens Øvre Telemarken blev taget derfra og lagt til Christianssand. Christianias første Kirke blev i hans Tid fortæret af Luerne, og det faldt i hans Lod 1697 at indvie den nye, vor Frelsers Kirke. Han fik ved denne Lejlighed Rang med Etatsraader. En Lysekrone, han 1684 skjænkede den gamle Kirke, blev reddet og bevarer hans Minde. Han døde 13. April 1699. Gift 1661 med Christine Bang (f. 1635 † 1699, begravet 25. Sept.), Datter af Professor Thomas B. (I, 501).

Norske Saml. I, 91. Hundrup, Doctores ved Kbhvns Universitet S. 29 f.

D. Thrap.

Rosing, Hans Peter Michael, f. 1830, Forfatter. M. R. er født 20. Nov. 1830 i Kjøbenhavn som Søn af Etatsraad Henrik Bolten R. († 1861), Kontorchef under Finantsministeriet og i 50 Aar Lærer i Engelsk ved Søkadetakademiet, og Betzy Birgitte f. Martin († 1859). 1851 blev han Student fra Metropolitanskolen, tog næste Aar Philosophicum og var saa et Aars Tid Huslærer paa Laaland. 1854—55 gjorde han som Huslærer for Grev Ludvig Holstein-Ledreborg (VIII, 43) en Rejse med denne til Italien og Frankrig, gjenoptog efter Hjemkomsten de afbrudte Studier og blev filologisk Kandidat 1858. Aaret efter konstitueredes han som Adjunkt paa Herlufsholm, hvor han Aaret efter fik fast Ansættelse, og hvor han virkede indtil 1863, da han konstitueredes som Adjunkt ved Sorø lærde Skole; 1865 fik han her fast Ansættelse og udnævntes 1882 til Overlærer. I 1863 ægtede han Agnes Dunlop, Datter af Plantageejer paa St. Croix John Balthazar D., Kapitajn og i sin Tid Adjudant hos Gouvernøren General Scholten.

1859 udgav R. «Nogle Smaadigte af en Student» og Aaret efter under samme Mærke «Et Par Digte», hvilket gav Anledning

til, at Chr. Winther, med hvis Digtning R. havde mange Berøringspunkter, opfordrede ham til at give Bidrag til Samlingen «Nye Digte af danske Digtere» (1863), i hvilken 13 Digte af R. optoges. 1872 udgav han sit første større Digt, «Frelst», og nu fulgte efterhaanden «Ann' Marie» (1873), «Smaadigte og Sange» (1875), «Et Foraarsbillede» (1875), «Fire Digte» (1877), «Mod Strømmen» (1881) og «Broder Bengt» (1882). I alle disse Digtninger, der gjennemgaaende ere mindre kjendte og paaskjønnede, end de fortjene, viser R. sig som en Digter, hvis Produktion faar sit Præg af en alvorlig, afgjort idealistisk Livsanskuelse; han har et fint Blik for Livet i Naturen i alle dets Enkeltheder og Evne til i ofte nye Rhytmer at give sine Iagttagelser et poetisk Udtryk. Ogsaa af Fortællinger paa Prosa har han udgivet ikke faa: «Løvfald og Løvspring» (1877), «To Fortællinger» (1879), «En Romantiker» (1880), «En uskyldig ung Mand» (1886) og «Kjærlighed taaler alt» (1895). Sin Interesse for Oldtidens klassiske Digtning har han lagt for Dagen ved vellykkede Oversættelser af Pindars Oder (Skoleprogrammer for Herlufsholm 1862, for Sorø 1890—93).

Hundrup, Philolog. Candidater, 2. Udg., S. 65 f. *Sophus Bauditz.*

Rosing, Hedvig Sophie, f. 1827, Forfatterinde og Pædagog. Hun er født 16. Maj 1827 i Horsens og Datter af ndfr. nævnte Sognepræst Ulrik Frederik R. i dennes 2. Ægteskab. Allerede som Barn blev H. R. forældreløs og tog tidlig Tjeneste som Gouvernante, men hendes Interesse gik i Retning af fattige Børn. Hun tog derfor Skolelærerindeexamen 1860, det første Aar, den blev afholdt, og var i 5 Aar ansat ved Kjøbenhavns offentlige Skoler. Paa et Besøg i Norge gjorde hun Bekjendtskab med sin Fætter Landbrugskemikeren Hans Anton Rosing og ægtede 22. Sept. 1865 denne Mand, der, skjønt bunden til et mangeaarigt Sygeleje, virkede utrættelig for sit Fædrelands Fremgang og Almuens Oplysning, et Arbejde, hans Hustru fortsatte paa sin Vis efter hans Død, 29. Marts 1867. S. A. fik hun Ansættelse ved Folkeskolerne i Christiania, hvor hun siden har boet, men gik 1872 over til Balchens Døvstummeinstitut, som hun forlod 1880. Efter at hun med offentligt Stipendium havde besøgt Døvstummeanstalter i Danmark, Tyskland, Italien, England og Skotland, aabnede hun 1881 med Understøttelse af Staten sin «Taleskole for døve», grundet paa den rene Talemethode, og bestyrede den til 1895. Ved sin Fratrædelse fik hun af Stortinget en aarlig Pension af 1200 Kr.

I forskjellige Retninger har H. R. udfoldet en ikke ringe litterær Virksomhed. Af sin Mands Breve og Optegnelser udgav hun 2 Samlinger: «Ungdomstid og Rejseliv» (1869) og «Anton Rosings Alvorsliv» (1871). Paavirket af Asbjørnsen skrev hun en Række folkelige Afhandlinger, til Dels om historiske Personer. De fleste findes i «Folkevennen» 1870—78, et Par af dem er udgivet af «Udvalget for Folkeoplysnings Fremme» i Danmark. En Række Skrifter skyldes hendes Skolevirksomhed, som hun udførte med stor Nidkjærhed og Selvstændighed, hvorfor hun 1885 blev Medlem af Kommissionen til nye Skoleloves Udarbejdelse. «Barnets første Bog», der præmieredes ved sin Fremkomst 1879, er udkommet i mange Oplag og bruges meget baade i Norge og Danmark. Lige saa hendes «Vejledning ved Undervisning i samtidig Læsning og Skrivning efter Lyd- og Stavemethoden» (1879). Om døvstummes Undervisning udgav hun flere Afhandlinger og fyldige Aarsberetninger; desuden en Læsebog for døvstumme Børn. Endelig har hun i Tidsskriftsartikler søgt at vække Interesse baade for normale og døvstumme Børns Undervisning, for Lærerindernes Stilling og en bedre kvindelig Uddannelse. Hele hendes virksomme Liv har været baaret af en varm human og dyb ethisk Interesse.

Halvorsen, Norsk Forf. Lex. Norsk Skoletid., Jubilæumsnr. 1894.

Joakim Larsen.

Rosing, Johanne Cathrine, 1756—1853, Skuespillerinde, fødtes i Kjøbenhavn 2. Juni 1756 — hendes Forældre vare Vægter Herman Olsen og Gundel Marie f. Abelgreen —, antoges 1772 som Figurantinde ved det kongl. Theater, fik efter et Aars Uddannelse en Debut i Skuespillet 3. Nov. 1773 som Nanine i Voltaires Komedie af samme Navn og optoges fra Febr. 1774 som Aktrice i Troupen. Naturen havde ikke været gavmild mod Jfr. Olsen med ydre Fortrin; hun havde ganske vist et Par sjælden smukke lyseblaa Øjne, men hendes Ansigtsudtryk var for øvrigt, som hyppigt hos Blondiner — og hun var blond som en typisk nordisk Mø —, noget udvisket og lidet afvexlende; hertil kom, at hendes Stemme var yderst svag og næsten tonløs. Den strænge Rosenstand-Goiske skrev om hende, at hendes Ansigt aldeles ikke kunde udtrykke «Kjærligheds Lidenskab; hvad hun — fortsætter han — i saadanne Tilfælde viser, er ikke andet end en vis Fierhed eller Fornemhed, og Stemmen er ej alene pibende, hvor den skulde være øm, og hæs, hvor den skal udtrykke Fortvivlelse, men den er endog saa klejn og utydelig, at det er sjældent, man kan høre alle Ord i hendes Tale, og

endnu sjældnere, at man kan bemærke de behørige Tonefald». Denne skarpe Dom skriver sig ikke fra hendes Debut, men er fældet først nogle Aar senere, netop paa samme Tid, som hun i K. L. Rahbek fandt en fanatisk Beundrer, der kaldte hende Følelsens Aktrice og tilføjede: «I at udtrykke Passionerne, især Bedrøvelse, Jalousi og Stolthed, er hun Mesterinde». Lad være, at Rosenstand-Goiske maaske har været ualmindelig gnaven og Rahbek ganske sikkert Werthersk forelsket, saa er det dog utvivlsomt mere end 2 Personer, her staa over for hinanden, det er 2 Tidsaldre: den nye Tid med dens borgerlige Følsomhed og den gamle Tid med dens rationalistiske Klarhed. Hvad Rosenstand-Goiske som den sidstes Repræsentant fandt ufuldkomment, ja maaske ganske kunstforladt i Mad. R.s Fremstilling, tog sig for Rahbek som den førstes Repræsentant ud som den fuldkomne Naturlighed, det nøjagtige Afbillede af det daglige Liv; hvad den første ynkedes over som Evneløshed, lød i den andens Øren som jomfruelig Sødhed.

Mad. R., som Jfr. Olsen 11. Febr. 1778 var bleven ved Ægteskab med ndfr. nævnte Michael R., kom da ogsaa først rigtig frem i forreste Række blandt Theatrets Skuespillerinder, da Kotzebue 1790 holdt sit Indtog paa den danske Skueplads med «Menneskehad og Anger». Ganske vist var hun allerede Aar forinden anerkjendt som en dygtig Skuespillerinde: hun havde med Følelse fremstillet Lessings «Emilia Galotti» (1775), hun havde hjærtegrebet Kjendere ved sin ædle og ømme Nanna i «Balders Død» (1778), hun havde med ægte Fornemhed spillet Grevinden i «Figaros Giftermaal» (1785), ja hun havde ved sin noble, men sikkert ganske ugræske Medea i Gotters Melodrama (1788) opvakt en heftig litterær Strid («Medeafejden»), men sit kunstneriske Gjennembrud havde hun dog først som Eulalia i «Menneskehad og Anger»: hendes stærke Inderlighed lagde Poesi over Kotzebues Theaterfigur. Mad. R. var ikke naaet frem til fuld Anerkjendelse uden Arbejde og Prøvelse; hun havde med den store Agtpaagivenhed og utrættelige Flid, der lige fra den første Dag havde kjendetegnet hende, uddannet sin Stemme, og blev den end aldrig stærk og fuldtonende, lykkedes det hende dog, efterhaanden som Livet og i Særdeleshed det ikke altid stormfri Samliv med Rosing modnede hende og udvidede hendes Synskreds, at finde flere og sjælfuldere Toner: hverken Sværmeri eller Godmodighed, hverken Kraft eller Blidhed, hverken Begejstring eller Vemod var hende fremmed, kun for den sorgløse Munterhed ejede hun intet Udtryk.

Det varede dog ikke længe, inden Mad. R., der saa at sige regelmæssig hvert Aar var frugtsommelig — hun blev Moder til i alt 17 Børn —, ombyttede de ømme Elskerinder med de værdige Mødre; allerede 1792 udførte hun med Gemyt den retskafne og brave, om end lidt forfængelige, Kjøbmandskone Mad. Drave i «Myndlingerne», og Aaret efter overtog hun i «Emilia Galotti» Moderens Rolle. Mad. R., der endnu ikke var ude af Trediverne, da hun gik ind i ældre Roller, fandt netop i disse sit egentlige Omraade: hun virkede ved en rolig Myndighed, en stilfærdig Fasthed og en husmoderlig Værdighed, der naaede sit Højdepunkt i hendes Fremstilling af Jutta i «Niels Ebbesen» (1797). Hun forenede her den plastiske Ro, hvormed Figurens højbaarne Kvindelighed var ligesom mejslet i ædle Linjer, og den livfulde Optagethed, der præger det daglige Livs Travlhed, til et Idealbillede af Nationalheltens stærke, trofaste Hustru. End videre kunne anføres af dette Repertoire den sagtmodige Hofraadinde i «Den værdige Kone», den svage, men i Ulykkens Stund karakterstærke Mad. Traut i «Rejsen til Byen», den henrevne Maria i «Munken fra Karmel», den værdige Abbedisse i «Korsridderne», den under sin Stand forelskede Baronesse Rosenstein i «Adolf og Louise» og den stærke og bevidste Sigbrit i «Dyveke». Denne sidste Rolle havde Mad. Preisler (XIII, 283) egentlig Forret til, men Madam R. dokumenterede ved sin fast gjennemførte Opfattelse sin fulde Ret til den, om end den Hensynsløshed, der mod Mad. R.s Ønske vistes Mad. Preisler, med rette kaldte dennes Venner frem til Angreb («Dyvekefejden»).

Mad. R.s sidste 2 Roller bleve inden for det Oehlenschlägerske Repertoire, i hvilket hun ikke tidligere var optraadt. Med ikke 14 Dages Mellemrum skabte hun, der nu gik i sit 60. Aar, 2 hver paa sin Vis lige geniale, men ellers vidt forskjellige Figurer: Dronning Bera i «Hagbarth og Signe» og Moder Ludlam i «Ludlams Hule» (Jan. 1816). Den første vidnede om hendes dybe Menneskekjærlighed og tillige om den Dannelse, hun, der var kommen til Theatret med yderst slette Skolekundskaber, havde tilegnet sig, thi hun vidste at meddele sin Fremstilling et Præg af «oldnordisk Ejendommelighed». Den anden aabenbarede en hidtil ukjendt fantastisk Mysticisme hos Mad. R.; medens det gjenfærdsagtige var gjennemført i Holdning og Gang indtil det rædselsfulde, løftede den forklarede Tale dette hemmelighedsfulde Væsen op blandt de gode Aander.

Efter Moder Ludlam modtog Mad. R. ingen nye Roller, men vedblev endnu i nogle Aar med Aandsfriskhed og Kraft at udføre sit ældre Repertoire. 3. Nov. 1823 fejrede hun under stor Deltagelse fra Publikum 50 Aars Dagen for sin Debut, hun optraadte den Aften som Jutta i «Niels Ebbesen»; ved Stykkets paafølgende Opførelse 18. Dec. s. A. betraadte Mad. R. sidste Gang Scenen og afskedigedes ved Sæsonens Udgang. Sine sidste Leveaar tilbragte hun, der efterhaanden blev blind, paa Fredensborg, hvor Frederik VI havde skjænket hende Bolig; hun opnaaede at blive Tipoldemoder og døde temmelig uventet efter et kort Sengeleje 15. Jan. 1853 paa Fredensborg Slot.

Overskou, Den danske Skueplads III—IV. P. Hansen, Den danske Skueplads I—II. Hist. Archiv 1869, I, 140 ff. Museum 1895, I, 81 ff.

Arthur Aumont.

Rosing, Michael, 1756—1818, Skuespiller, fødtes 19. Febr. 1756 i Røros i Norge. Han mistede tidlig sin Fader, og hans Moder giftede sig 2. Gang med Kjøbmand Møllmann i Throndhjem; denne satte R. i Byens lærde Skole, og 1775 blev han herfra dimitteret til Universitetet i Kjøbenhavn. Efter Studenterexamen var det hans Hensigt at studere videre, og han begyndte ogsaa at gaa til de filosofiske Forelæsninger, men en heftig Forelskelse i den unge Skuespillerinde Jfr. J. C. Olsen drev ham hyppigere og hyppigere i Theatret, og i Foraaret 1776 brød han over tvært med alle Standsfordomme og meldte sig ved det kongl. Theater, hvor han fra Maj s. A. antoges som Syngeskolar. Han maa hurtig have gjort sig bemærket ved Theatret, thi Aaret efter (3. Maj) blev han befunden værdig til sammen med Fr. Schwarz, Regissøren Niels Hansen og Skuespilleren Arends at deltage i Stiftelsen af «det dramatiske Selskab», en Slags Theaterskole efter den gjensidige Undervisnings Princip. Først et halvt Aars Tid senere fik R. sin Debut paa det kongl. Theater som Orosman i Voltaires Tragedie «Zaïre» (6. Okt. 1777); nogle Dage forinden var han fremtraadt første Gang i Christen Griffels ubetydelige Rolle i «Den stundesløse». Aaret efter fik han fast Ansættelse og ægtede 11. Febr. Jfr. Olsen (s. ovfr.). R. havde mange Begynderfejl, hans Talestemme var svag af Naturen og mangelfuldt uddannet, den var lige saa uren og ru i sin thrønderske Dialekt som fattig paa Afvexling og Overgange, hans Bevægelser vare snart balletmæssig opstillede, snart umaadeholdent krampagtige; betegnende for hans hele Spillemaade er det Raad, Rose gav ham: «Glem ikke Mennesket for Helten».

Ligesom i Betragtningen af Jfr. Olsen, R.s daværende trolovede og senere Hustru, stode ogsaa i Henseende til R. selv Rahbek og Rosenstand-Goiske skarpt over for hinanden; den første fandt «største Anledning til at vente af ham en god tragisk Skuespiller», medens den anden mente, «at han ikke er født Aktør . . . og agerer invita Minerva». Schwarz traf sikkert det rette, da han som Formand i «det dramatiske Selskab» i sin Omtale af Debuten oversaa Begynderfejlene for R.s «brændende Iver for sin Kunst», thi de første kunne afhjælpes, hvor Viljen er tilstede, men den sidste aldrig tillæres i selv den bedste Skole. Og R. lod det ikke mangle paa Arbejde og Flid, saa det i Løbet af faa Aar lykkedes ham ikke blot at blive saa fuldstændig Herre over sin Stemme, at den smidig bøjede sig efter de vexlende Stemninger og med Klarhed aabenbarede hans Gemytsrigdom, men tillige at forstærke dens Toner til Malmets mandige Fuldtonighed og at udvide dens Omfang i Storm som i Stille. Saa trofast gav han sig hen i sit Arbejde, at han, for at faa den særlig norske Betoning fjærnet af sin Mund, i et Par Aar ganske afholdt sig fra Omgang med sine Landsmænd, og denne vanskelige Opgave lykkedes ham for saa vidt, at den Kjende Norskhed, der altid blev tilbage i hans Tale, tog sig ud som et Fortrin mere: den gav hans Fremstillinger af Helte et eget Præg af gammelnordisk Kraft og Folkeejendommelighed.

R.s norske Fødsel gav sig til Kjende foruden i Stemmens Ruhed ogsaa i Karakterens Stejlhed: havde han for Alvor sat sig noget for, var han utilgængelig for Klogskabens Stemme. Dette Karaktertræk aabenbarede sig i dets fulde Trodsighed i hans Bestræbelser for at faa sin Ven K. L. Rahbek optaget i «det dramatiske Selskab». Kun faa Maaneder efter sin Debut foreslog R. i Dec. 1777 at optage Rahbek, der da, 17 Aar gammel, havde skrevet et Par dramaturgiske Artikler i «Almind. dansk Bibliothek», som Æresmedlem, da Lovene ikke tillode at optage ham som ordentligt Medlem; Schwarz forstod med sagtmodig Snildhed, skjønt R.s ufordragelige Optræden mere indbød til at sætte haardt mod haardt, at afbøde Stormen denne Gang ved at vende R.s Tanker mod Selskabets paatænkte Opførelse af «Balders Død», hvor R. skulde spille Hother, en Rolle ret efter hans Hjærte. R. fornyede dog snart Anfaldet, og da lykkedes det ham at trænge Schwarz og andre besindige Elementer ud af Selskabet, Rahbek og med ham Pram optoges som «arbejdende» Medlemmer, men Sejerens Glæde blev

kun kortvarig: 7. Dec. 1779 ophævedes «det dramatiske Selskab» ved kongl. Kabinetsordre; vel trodsede de tilbageblevne Medlemmer efter R.s Opfordring i nogen Tid Opløsningsordren ved at holde Møder snart hos Rosings, snart hos Preislers, men Selskabet havde tabt sin Betydning og døde snart en ubemærket Død.

Maaneden efter sin Debut i «Zaïre» havde R. i Monsignys melodiøse Syngestykke «Kongen og Forpagteren» som Richard, Forpagteren, sin første Syngespilrolle; hans behagelige Tenorstemme i Forbindelse med hans mandige Borgerlighed indtog Publikum, og R. fik snart et stort Repertoire i Syngespillet, ja han var blandt den Del af Theatrets Personale, mod hvis Optræden i Tragedier og Dramer den italienske Syngelærer Potenza i den følgende Sæson fik udvirket et kongeligt Forbud til Direktionen, da deres Syngestemmer ikke kunde taale at spille i disse. R. var saaledes ved et Kongeord udelukket fra sit egentlige Felt: Tragedien, men han fandt i Syngespilrepertoiret, særlig efter at den «store» Opera havde holdt sit Indtog paa den danske Scene, Anvendelse for sine tragiske Evner baade i lidenskabelig bevægede Roller som Orpheus i Naumanns «Orpheus og Eurydice» (1786) og i mandig myndige som Holger Danske i Kunzens Opera (1789). Rahbek saa skjævt til disse Roller, da de «begunstigede et Slags Balletspil, som i Forening med den fremmede Dragt klædte R. for vel, og hvorved han gjorde for megen Lykke til ikke at fatte en Forkjærlighed derfor»; R. saa i Rahbeks Frygt kun et Udslag af dennes «blinde Operahad, der kom af, at han var en Idiot i Musikken og ikke selv kunde skrive en Opera», og beviste i en Række forskjellige Skuespilroller, at han ingenlunde i Operaen havde tilsat sin dramatiske Kraft. Tvært imod, paa samme Tid som R. var en fejret og maaske nok en Kjende koket Førstetenor — og det var han i mange Aar, endnu 1803 fik han Armand i «De to Dage» —, voxede han i det egentlige Skuespil til en udmærket Karakterskuespiller. R. havde tidlig vundet Anerkjendelse paa det erotiske Omraade og blev i Aarenes Løb saa alsidig, at ingen Nuance i Forelskelse eller Variation af Kjærlighed var ham fremmed: han fremstillede med lige Ægthed den kjække Elsker som den stille Sværmer, den fyrige Triumfator som den inderlige Tilbeder, han gjengav med lige Naturlighed den alvorlige Trofasthed som den flygtige Forliebelse, den hjærtegrebne Betagelse som den øjeblikkelige Beruselse, og altid var han skjøn og mandig. R.s kunstneriske Ærgjerrighed førte ham tidlig til de sammensatte Karakterer; allerede 1778 udførte

han med Held i «Emilia Galotti» Marinelli, der under Hofmandens Glathed skjuler en hensynsløs Ondsindethed; senere fremstillede han med djævelsk Ondskab, uden dog at falde ud af den naturlige Konversationstone, Hykleren Joseph Surface i «Bagtalelsens Skole» (1784), i «Menneskehad og Anger» (1790) lykkedes det ham som den krænkede Ægtemand at forene en dyb Menneskeforagt med en ophøjet Sjælsro, og som Grev Gert i Sanders «Niels Ebbesen» (1797) naaede han sit Højdepunkt som Karakterskuespiller: han formaaede her ikke alene gjennem sin mørktfarvede Tale og tankerige Pavser at aabenbare Sjælens dybeste Hemmeligheder, men den vældige Myndighed, den aandsstore Personlighed, der omgave hans Skikkelse og Fremtræden, kastede Straaleglans over paa Modstanderen, Niels Ebbesen, og løftede ved sit Fald denne op til den rette Nationalhelt.

R., der længtes mod et større og bedre Repertoire, arbejdede paa at faa først Shakspeare og senere Schiller indførte paa det danske Theater, men hans Begejstring løb Gang efter Gang Panden mod Direktionens Ligegyldighed og Publikums Modesmag for Kotzebues Følsomhed og Ifflands Borgerlighed. I Foraaret 1800 indgik R. sammen med Theatrets anden Instruktør, Fr. Schwarz, — R. var til Tak for sit Arbejde i Syngestykkerne ved Overhofmarskal Numsens Indflydelse 1788 bleven udnævnt til Instruktør, endog med Anciennitet fra 1786 — med en Forestilling til Direktionen, i hvilken de, da «de havde bemærket Modestykkernes meget skadelige Virkning paa Aktionens Sandhed og rette Aand», raadede til, at «disse Stykker ikke bleve for ofte givne». Direktionen indsaa vel det berettigede i Anken, men kunde ikke beslutte sig til at træde resolut op, og Kotzebue vedblev endnu i adskillige Aar at beherske den danske Scene.

Det blev ikke R. forundt at betræde det Tragediens forjættede Land, mod hvilket han saa inderlig havde længtes. Ved Juletid 1804 paadrog han sig ved som Antonius i «Octavia» at fremtræde med nøgne Arme et voldsomt Anfald af Gigt; en ufrivillig Svømmetur i Esrom Sø Sommeren efter gjorde Ondet værre, men R., haard og viljestærk, var ikke let at bøje: han vedblev sin Theatergjerning; dog Gigtanfaldene bleve hyppigere og stærkere, og da Oehlenschlägers «Hakon Jarl» 30. Jan. 1808 endelig naaede frem til Opførelse, var R. noget nær en værkbruden, og han, hvis «hele dramatisk-poetiske Figur» efter Oehlenschlägers egne Ord havde staaet Model for Hakon Jarl, maatte nøjes med efter Stykket at

fremsige Epilogen «Bragi». 14 Dage senere spillede R. Nelcour i «Alexis», hvis Titelrolle udførtes af hans ndfr. nævnte Datter Emilie. Den Aften sluttede i Virkeligheden R.s Kunstnerliv; han nærede vel selv endnu i nogen Tid Haab om Gjenoptræden, som Harald Blaatand i «Palnatoke», men Haabet opfyldtes ingen Sinde, og R. maatte nøjes med sin Instruktørgjerning ved det kongl. Theater og sin Lærer- og Inspektørvirksomhed ved den 1804 oprettede dramatiske Skole, men ingen af disse Virksomheder optog ham stærkt, og Sygdommen bandt ham snart til Hjemmet, hvor han plejedes kjærlig og omhyggelig af sin ovfr. nævnte Hustru. Endnu viste R. sig dog 2 Gange for Publikum ved sine Beneficeforestillinger, begge Gange siddende: første Gang, 5. Dec. 1812, fremsagde han med sin gamle Ildfuldhed en Prolog af Oehlenschläger, sidste Gang, 4. Nov. 1815, udførte han Auden i «Hakon Jarl», men da var hans Kraft brudt. Som levende død sad R. endnu nogle Aar hen, indtil Døden 12. Okt. 1818 endte hans haarde, aarelange Lidelser.

R. har oversat nogle Stykker til det kongl. Theater, ligeledes udgav han en Oversættelse af Hérault de Séchelles' «Om Deklamationen»; han forsynede denne med en Del Anmærkninger, hvori han, der 1788 sammen med Preisler og Saabye havde besøgt tyske og franske Theatre, advarede mod den direkte Efterligning af de udenlandske Storheder. Nogle Dagbogsoptegnelser fra den nævnte Rejse ere offentliggjorte i Rahbeks «Dramaturgiske Samlinger».

Mindeblomster paa M. R.s Grav. Erslew, Forf. Lex. Rosenstand-Goiske, Krit. Efterretn. om d. danske Skueplads S. 62 ff. Overskou, Den danske Skueplads III—IV. Hist. Archiv 1869, I, 140 ff, P. Hansen, Den danske Skueplads I—II. Illustr. Tid. XXXII, Nr. 42. *Arthur Aumont.*

Rosing, Svend, 1804—83, Præst, Lexikograf, var Søn af nedennævnte Konsistorialraad Ulr. Fred. R. og dennes 1. Hustru og blev født 4. Dec. 1804 i London. Han kom 1818 i Roskilde Kathedralskole, men da Faderen blev Sognepræst i Horsens (1822), gik R. over til Horsens Skole, hvorfra han dimitteredes 1825. I 1826 tog han filosofisk Examen og 1831 theologisk Attestats. I sin Studietid havde han stadig Informationer i Engelsk og blev 1841 ansat som Timelærer i Engelsk ved Metropolitanskolen og ved det v. Westenske Institut. 1846 fratraadte han sin Plads ved Metropolitanskolen, da Engelsk ophørte at være Undervisningsfag i Statsskolen, og 1849 forlod han Kjøbenhavn for at gaa som Sognepræst til Vistofte i Aarhus Stift, hvorfra han 1860 forflyttedes til Magleby

paa Møen. Han tog sin Afsked 1879 i en Alder af 75 Aar og flyttede til Kjøbenhavn, hvor han døde 21. Dec. 1883. I sine sidste Leveaar syslede han stadig med sin engelske Ordbog, der udkom i et nyt Oplag samme Aar, som han døde. Han blev 1. Dec. 1847 gift med Marie Magdalene Petersen (f. i Kjøbenhavn 4. Nov. 1818), Datter af Arbejdsmand Ole P. og Christiane Sørensdatter. Han udgav en ubetydelig lille engelsk Formlære (1837), som dog stadig oplægges paa ny, engelske Læsestykker, udvalgte af «Evenings at home», (1844) og en engelsk-dansk Ordbog (1853), som er et særdeles hæderligt og dygtigt Arbejde, der altid har været rost for sin Paalidelighed og har oplevet 7. Oplag (1899).

Erslew, Forf. Lex. Hundrup, Lærerstanden ved Metropolitanskolen.

C. A. Nissen.

Rosing, Ulrik Frederik, 1776—1841, Præst, var født 17. Dec. 1776 i Frederiksstad i Norge, hvor hans Fader, Hans R., var Toldkasserer; Moderens Navn var Hedevig f. Rothenburg. 1796 dimitteredes han fra Christiania Latinskole, og 1799 tog han theologisk Embedsexamen. 1801 blev han udnævnt til Præst for den danske Menighed i London, og han havde allerede begyndt at søge Ansættelse i Danmark, da Krigen udbrød 1807; da nu en Mængde, 7000, danske Søfolk, der vare tagne af engelske Kapere, i dette og de følgende Aar førtes til London, følte han det som en Pligt for sig at blive der ovre for at lindre de ulykkelige Fangers haarde Skæbne; skjønt han selv levede i trange Kaar, stod han dem bi med Raad og Daad, og med et kjærligt og opofrende Sind forbandt han stor Udholdenhed og en Arbejdskraft, der nok kunde gjøres nødvendig. Som et Vidnesbyrd om deres taknemmelige Hengivenhed for ham skjænkede Fangerne ham, da han vendte tilbage til Fædrelandet, blandt andre Gaver en Guldmedaille, som de havde skillinget sammen til, og som en af dem havde forarbejdet; indtil et Par Timer før hans Død, da en af hans Sønner fandt den mellem hans Papirer, havde ingen anet dens Tilværelse. «Og den vilde de Stakler, at jeg skulde have baaret!» sagde den døende. 1812 blev han Præst i Jyllinge og Gundsømagle paa Sjælland, hvorfra han 1822 forflyttedes til Embedet som Sognepræst i Horsens. Her døde han 2. April 1841 efter nogen Tids Svagelighed. De, der have kjendt ham, skildre ham som en noget myndig, men tillige ualmindelig dygtig Mand, der især med Iver tog sig af Skolevæsenet; ved Initiativ af ham og Borgmester N. D. A. Ræder stiftedes 1829 «Selskabet for Søndagsskolerne i Horsens», hvis Øjemed var

at give de konfirmerede unge Mennesker Lejlighed til i Fritiden at vedligeholde og udvide deres Kundskaber; Skolen existerer endnu under forandret Form som «den Rosing-Ræderske Aftenskole». — Gift 1. (Nov. 1801) med Anna Christine f. Klingberg (f. 26. Jan. 1771 † 15. Nov. 1821), Datter af Bogholder Hans K. og Enke efter Kopist Andr. Dahl; 2. (18. Juni 1824) med Ursula Sophie f. Lasson (f. 3. Avg. 1786 † 16. Okt. 1838), Datter af General Iver Chr. L. (X, 124).

Wiberg, Alm. Præstehist. I, 682. Erslew, Forf. Lex. Smaastykker, udg. af Udv. for Folkeoplysn. Fremme VII. *Vilh. Bang.*

Rosing, Wilhelmine Emilie, 1784—1811, Skuespillerinde, var født 6. Marts 1784 i Kjøbenhavn, hvor hendes Forældre, ovfr. nævnte M. R. og J. C. R., lode hende give en god Skoleundervisning uden nogen Tanke for Scenen — det var ej heller hende, men hendes 6 Aar ældre Søster Ophelia ɔ: Fru Drewsen (IV, 340), der 1788 udførte Barnet i «Medea» —, men E. R. havde taget Theaterblodet i Arv, og 18 Aar gammel debuterede hun 10. Sept. 1802 som Rosine i Beaumarchais' «Barberen i Sevilla»; hun vandt strax Bifald og erobrede inden Aarets Udgang, især ved sin Udførelse af Ida i «Herman v. Unna», den Plads i Publikums Yndest, som var bleven ledig ved Jomfru Bechs (II, 2) for tidlige Bortgang: «hun blev Dagens Afgud». E. R. var vel ikke nogen regelmæssig Skjønhed, dog paa Scenen ikke alene tog hun sig ud, men hun gjorde Indtryk af en ejendommelig og stærk Personlighed: i hendes lyseblaa Øjne glimtede Lidenskab og Hengivelse, og hendes høje Pande, der indrammedes af et stort kulsort Haar, vidnede om Forstand og Tænksomhed. Skjønt hendes Theaterbane kun blev kort — allerede 2. Dec. 1811 optraadte hun sidste Gang som Sophie i Syngestykket «Mariane» —, aabenbarede den dog hendes Talents Rækkevidde og rige Udviklingsmuligheder: hun spillede ikke alene blide Elskerinder, men ogsaa intrigante Kvinder, og den dybe Indarbejden, der her prægede hendes Spil, lovede en stor Karakterskuespillerinde. Det lidt ukvindelige eller rettere mandhaftige i E. R.s Gang og Holdning kom hende tillige med hendes dybe Stemme til gode i en Række Knøseroller, blandt hvilke særlig Joseph i «De 2 smaa Savoyarder» beundredes. Hendes sidste $1^1/_2$ Leveaar formørkedes af en Sjælesorg, der hyppig strejfede Sindssyge, og som utvivlsomt har fremskyndet hendes Død 23. Dec. 1811.

Foersom, Læsning f. Yndere og Dyrkere af Skuespilkunsten 1811 & 1812, S. 1 ff. *Arthur Aumont.*

Roskilde, Peder Jensen, † 1641, s. Jensen (VIII, 427).

Ross, Petronelle Margrethe, 1805—75, Forfatterinde, er Datter af Poul Alexander R. til Svinningegaard i Sjælland (f. 23. Maj 1784 † 26. Sept. 1853) og Marie f. Sørensen og født i Holbæk 5. April 1805. I 1815 gik Faderen fallit, og hun kom i Huset hos kongl. Oldfrue Tofte. Da han i 1818 blev Forpagter af Skaftegaard ved Nakskov, vendte hun tilbage til Forældrenes Hus; i 1823 vare disse atter uden Næringsvej og flyttede da til Nakskov, senere (1824) til Vesterborg paa Laaland. I 1827 blev Faderen ansat ved Toldvæsenet i Næstved, 1830 i Nakskov. Hans her omtalte Datter kom tidlig i Huset hos Rasmus Møller (XII, 97) i Kjøbelev og siden hen i Bispegaarden i Maribo, hvor hun blev til Biskop Møllers Død 1842. Senere (1854) fik hun Plads som Konventualinde i Nykjøbing Kloster paa Falster, hvor hun døde 5. April 1875. — Hun har forfattet «Fortællinger for simple Læsere, skrevne i en Provinskjøbstad, af Fred. Godkjær», I—III (1851—54) og IV (1867). F. C. Sibbern befordrede disse Værker i Trykken og skrev en Fortale til den anden af disse Samlinger. Foruden Skitsen «En Soldats Hjem» har hun end videre forfattet «Skildringer af Biskop Rasm. Møllers private Liv» (1871), en Bog, som har ikke ringe Værdi.

Erslew, Forf. Lex. Breve til og fra F. C. Sibbern II, 214 ff. Breve fra og til Chr. Winther S. 206. 217 ff. *Nic. Bøgh.*

Rosset, Claudi, 1687—1767, Legatstifter, var født 10. Marts 1687 i Kjøbenhavn og var Søn af Skærslipper eller, som man nu vil sige, Instrumentmager Claudi R., der var gift med Louise Johansdatter, som nævnes i Holbergs «Barselstuen», og som drev Handel med «franske Varer og Galanterier». C. R. fik selv Borgerskab som Galanterikræmmer 1727, men det er dog ikke ved sin Kjøbmandsvirksomhed, men derimod ved sin Godgjørenhed, han har vundet sig et Navn. Paa en Tid, da hverken Stat eller Kommune tog sig videre af syge og trængende, men næsten alt var overladt til private, nævnes R. imellem disse som Foregangsmand; han gik daglig til syge og bragte dem Hjælp og Lindring. 1749 fik han Tilladelse til at skjænke sin Formue til hvem han vilde, naar han efterlod sin Datter 10000 Rdl. 1750 gav han 10000 Rdl. til Pesthuset eller St. Hans Hospital, og 1764 skjænkede han atter dertil et lige saa stort Beløb samt alt, hvad han end videre maatte efterlade sig, og dannede derved det faste Grundlag for den fremtidige gode Ordning af Sindssygevæsenet i Danmark; end videre bestemte

han, at de 10000 Rdl., der var tillagte hans Datter, efter hendes og hendes Børns Død ogsaa skulde tilfalde St. Hans Hospital. 1766 blev Fundatsen kongl. konfirmeret. R. var gift med Maria Therese Phillippine f. la Wigne, der blev begravet 29. Juni 1733; selv døde han 3. Sept. 1767.

Øst, Materialer t. et dansk biogr.-lit. Lex. Sp. 222 ff. Hofman, Saml. af Fundationer X, 339 ff.

Sofus Elvius.

Rosted, Henrik, 1761—1816, Læge, var en Søn af Justitsraad, Amtsforvalter i Roskilde Berthel Michael R. og Louise f. Schultz og fødtes i Fredensborg 16. Juli 1761, blev 1779 Student fra Roskilde Skole og tog 1785 medicinsk Examen. I nogle Aar fungerede han som medicinsk Kandidat paa Frederiks Hospital, tjente i 1789 som Feltmedikus i den norske Armé og Læge ved Felthospitalet i Frederiksstad, sendtes 1790 til Bornholm i Anledning af en udbrudt Epidemi og erhvervede sig s. A. den medicinske Doktorgrad. 1792 udnævntes han til Bergmedikus paa Kongsberg og blev tillige fungerende Landfysikus i Numedal og Sandsvær. Efter at han 1802 paa Ansøgning var blevet afskediget fra Embedet, nedsatte han sig i Kjøbenhavn som praktiserende Læge. 1815 flyttede han til Roskilde, hvor han døde 19. Sept. 1816. Litterært har han gjort sig mest bekjendt ved en medicinsk Topografi over Kongsberg, et af det Classenske Litteraturselskab belønnet Prisskrift (trykt i «Nyt Bibl. f. Læger» I). Hans ret originale Mening om Planen for et Litteraturlexikon tillagde Nyerup saa megen Betydning, at hans Brev derom til Nyerup aftryktes i Fortalen til dennes Lexikon. — 1792 ægtede han Inger Bolette Borch, Datter af Kjøbmand Anders B. i Roskilde.

Ingerslev, Danmarks Læger og Lægevæsen II, 599 f. Smith og Bladt, Den danske Lægestand, 4. Udg. Kiær, Norges Læger II, 250 ff. Nyt Bibl. f. Læger I, 54. Jæger, Ill. norsk Lit. Hist. II, Till. S. 185. Erslew, Forf. Lex.

Jul. Petersen.

Rosted, Jacob, 1750—1833, Rektor, fødtes 23. Okt. 1750 i Høland, hvor Faderen af samme Navn (f. 1703 † 1772) var Sognepræst; Moderen hed Gertrud Petronelle f. Hofgaard. Han kom som Barn i Huset til Præsten A. Reiersen i Mov og blev af ham dimitteret 1766, fik Attestats 1770. Han maatte hjem, da Faderen var død, men kom snart atter til Kjøbenhavn og blev Huslærer hos Præsten Christen Schmidt, og da denne 1774 drog til Chri-

stiania som Biskop, fulgte R. med og modtog paa hans Opfordring en Lærerpost ved Latinskolen 1777. Han besluttede nu at ofre sig for Skolegjerningen, drog 1779 til Kjøbenhavn og tog Magistergraden 1780, blev s. A. ansat som Subrektor i Christiania og fik Succession paa Konrektoratet, som han tiltraadte Aaret efter. 1792 blev han Assessor consistorii, 1803 Rektor og fik 1805 Titel af Professor. 1793 var han Medlem af den Komité, der nedsattes for at arbejde for Oprettelsen af et norsk Universitet, og som gav Anledning til Prams og Eggers' Skrifter om denne Sag. Han var benyttet overalt, hvor der spurgtes efter Arbejde i lærde og litterære Sager, og her var Christiania i Bernt Ankers Tid ikke lidet fremme. Da det topografiske Selskab stiftedes 1792, blev R. Redaktør af dets Tidskrift, og Efterslægten har erkjendt hans Fortjenester som saadan. 1797—1800 var han ogsaa Redaktør af Tidsskriftet «Hermoder». 1809 var han en af Indbyderne til Stiftelsen af «Selskabet for Norges Vel», i hvis topografisk-statistiske Klasse han var Formand til 1814. Han var en gjennemflittig og pligtopfyldende Mand, der intet forsømte og fik Tid til at skrive en hel Del Afhandlinger om sproglige og pædagogiske Spørgsmaal. Af Skolebøger leverede han 1810 en Rhetorik efter Hugo Blairs Forelæsninger, og denne Bog, der ogsaa blev benyttet i danske Skoler, satte han stor Pris paa. Hans Fag vare Modersmaalet og Græsk, og han lagde her megen Lærerdygtighed for Dagen, om han end aldrig blev nogen lærd Mand. Han vandt sig tidlig stor Anseelse ikke mindre ved sin Humanitet end ved sin Dygtighed, og Regeringen holdt paa ham, ogsaa da han var bleven sløvet, og Skolens Forfald var paatageligt. Da han 1827 havde holdt sit Jubilæum under den mest levende Deltagelse, tænkte han paa at resignere, men da han endnu følte Lyst til Arbejdet, blev han staaende, og Kongen viste ham den store Naade at beskikke Overlærer Johan Aubert til Konrektor ved Skolen. Denne fremragende Mand døde imidlertid 25. Maj 1832, og nu maatte den gamle Rektor tage Afsked 26. Nov. s. A. med «Tilkjendegivelse af Kongens naadigste Tilfredshed med hans lange og udmærkede Embedsførelse ved Skolen». Han døde 8. Okt. 1833. Gift med Anna Elisabeth Lovise f. Rosted (f. 1759 † 16. Maj 1834), hans Søskendebarn, Datter af Farbroderen Jens R., Kammerraad og Amtsforvalter i Tryggevælde, og hans 3. Hustru, Catharine f. Reiersen.

Halvorsen, Norsk Forf. Lex. *D. Thrap.*

Rostgaard, Frederik, 1671—1745, Gehejmearkivar, Oversekretær, videnskabelig Samler og Legatstifter, var født paa Herregaarden Krogerup i Nordsjælland 8. Nov. 1671; hans Forældre vare nedennævnte Hans R. og dennes 2. Hustru. Ved Faderens Død 1684 stod han som en forældreløs Dreng; men Formuesforholdene vare gode, saaledes at han kunde faa en omhyggelig Undervisning og videregaaende Uddannelse. Efter at have været i Huset hos Rektoren ved Kjøbenhavns Skole Peder Foss blev han privat dimitteret af denne 1687; han havde den senere Justitiarius i Højesteret Villum Worm til Formynder og boede som Student flere Aar hos den bekjendte Hofpræst Hector Gotfred Masius. Velstaaende, som han var, drev han forskjellige frie Studier, holdt af at gaa paa Bibliotheker og begyndte som ganske ung Student paa at anlægge Samlinger af Bordings og andre danske Digteres Arbejder, særlig saadanne, der vare paa Latin.

Efter et Par kortere Udflugter, til Skaane og til Nordtyskland, rejste han 1690 til Udlandet, og det for at blive hele 9 Aar borte. Han opholdt sig først i Tyskland, især i Giessen, hvor det var hans Hovedstudium at lægge sig efter Retsvidenskab, men saaledes at han tillige studerede Arabisk. I Foraaret 1692 drog han til Holland, idet han selvfølgelig her gjorde Leiden til sit Hovedopholdssted, og skjønt han ikke lagde Juraen til Side, blev det dog fra nu af Sprogvidenskaben, der tog ham fangen under hans Ophold i Udlandet. Han fandt tillige Lejlighed til her at udgive sine Samlinger af danske Forfatteres latinske Digte (1693) under Titel af «Deliciæ qvorundam poëtarum Danorum». I Okt. 1693 kom han til England, hvor Oxford blev hans vigtigste Opholdssted, og hvor han foruden at gjøre danske sproglige Studier især kastede sig over Oldtysk, Oldengelsk og Græsk. Paa disse forskjellige Omraader gjorde han betydelige Samlinger, i det han lod tage Afskrifter af vigtige gamle Haandskrifter. Nytaarsdag 1695 kom han til Paris, der bød ham saa meget, at han blev der i 3 Aar. Her som andre Steder føjede han til sine Studier ivrig Omgang med ansete lærde i forskjellige Fag; men for Parises Vedkommende kan endnu tilføjes, at han ogsaa var fængslet ved et Kjærlighedsforhold til en Dame, der fødte ham en Søn og en Datter, som han senere lod komme til Danmark og der tog sig af. Et Skrift, han udgav i Paris om, hvorledes et Bibliothek bedst skulde ordnes, er et Vidnesbyrd om, i hvilken Grad Bogsamlinger interesserede ham, og han indkjøbte da ogsaa Bøger i Mængde til sig selv. 1698 gik Rejsen syd paa

til Italien, og han naaede her lige ned til Sicilien med en Udflugt til Malta, fortsættende alle Vegne, hvor det lod sig gjøre, sine Undersøgelser om værdifulde Haandskrifter og Bøger.

Omsider maatte der dog en Ende paa dette omflakkende Liv, under hvilket han med rette kunde sige, at «Studier vare hans højeste Inklination», og i Nov. 1699 stod han atter i Kjøbenhavn. Hvilke Skatte af Samlinger baade af Haandskrifter og af Bøger bragte han ikke hjem! Hvilket mageløst Fond havde han ikke til at kunne i Hjemmet begynde et virksomt, producerende Liv som Videnskabsmand, især da han havde i det mindste nogen Formue i Ryggen! Men det kom til at gaa anderledes. Hvor flittig han end var, naar det gjaldt om at læse og samle, fattedes det ham helt paa den Hengivelse i visse bestemte Arbejder, paa den Tilsidesættelse af alt andet ikke mindre end paa den Evne til at forme og gruppere, der behøves for at blive virkelig Videnskabsmand. Hertil kom en ikke ringe Forfængelighed, der glædedes ved ydre Glans, og Lyst til at spille en Rolle i den ydre Verden. Nu traf det sig ogsaa saaledes, at han, uvist hvorledes, kom i Forbindelse med Rigets indflydelsesrigeste Personlighed, Storkansleren Conrad Reventlow, der besluttede at knytte ham, den kundskabsrige og arbejdsdygtige Mand, til sig. I det Reventlow anbefalede ham til Kongen, fordi han «havde øvet sig i saadanne Videnskaber, som den bør have, som skal sættes over et kongeligt Arkiv», fik han ham udnævnt til Gehejmearkivar 9. Marts 1700. Det var unægtelig et Embede, der kunde tænkes at passe godt til R. med hans lærde Fordannelse. Men Storkansleren havde imidlertid ogsaa en anden Bestemmelse med ham. 2 Maaneder efter, at R. havde faaet sin Udnævnelse til Gehejmearkivar, blev han forlovet med Reventlows uægte, men for øvrigt af ham anerkjendte og nobiliterede Datter Conradine Revenfeldt (20. Maj 1700). Hun var endnu ikke fuldt 13 Aar gammel — et Bevis paa, at der her ikke var den ringeste Tale om nogen gjensidig Tilbøjelighed —, og der maatte derfor gaa 3 Aar hen, inden Brylluppet kunde staa (1. Marts 1703).

Den unge Fru R. var udmærket smuk — og derved en Modsætning til sin Mand —, men hun var for lidet udviklet til i den første Tid at kunne andet end pynte i hans Hus, senere faar man Indtryk baade af noget koldt og noget forfængeligt ved hende, saaledes at hun mindst af alt var skikket til at være en stille Videnskabsmands Hustru, men derimod langt mere maa tænkes at have ægget de forfængelige Sider af R.s Natur. Intet har aaben-

bart ligget hende mere paa Sinde end saa vidt muligt at kunne hævde sin Plads ved Siden af sin højfornemme Slægt paa fædrene Side.

Sin Stilling som Gehejmearkivar synes R. at have udfyldt med Iver og Samvittighedsfuldhed, og det gode Navn, han derved vandt, gjorde, at han ikke blot efterhaanden tillige blev brugt i adskillige af de Kommissioner, der i denne Del af Enevældens Tid tidt paakjendte Retssager eller maatte give Kongen Betænkning om forskjellige vigtige Sager; men han kom ogsaa efter 1709 til at dømme som Medlem af Højesteret, og 1. Jan. 1720 blev han endog Justitiarius i denne Ret. Ved Siden deraf var han 12. Sept. 1712 bleven Direktør i det vestindiske og guineiske Kompagni, og 16. Marts 1714 blev han Medlem af Direktionen for Brandvæsenet og Vandværkerne i Kjøbenhavn. Imidlertid havde han ikke lagt sine gamle Interesser paa Hylden, for saa vidt de kunde fremmes uden at lægge for meget Beslag paa hans Tid; han vedblev at samle. Dels var det atter Bordings paa mange Steder spredte Digte, der i saa Henseende optoge ham, dels gav han sig til at samle til en dansk Ordbog, som han mente skulde indeholde en fuldstændig Fortegnelse over det danske Sprogs Ordforraad paa hans egen Tid, og han fattede tillige Tanken om at faa et dansk Adelslexikon i Stand. Det opmuntrede ham sikkert i saa Henseende, at han selv 1702 var bleven optaget i den danske Adel, naturligvis for at passe bedre i sin Hustrus fine Slægt. Det var ikke faa Medarbejdere, som R. brugte for at faa disse Arbejder fremmede, og samtidig med at han stadig forøgede sin Bogsamling, som han meget liberalt tillod andre at bruge, kunde han glæde sig ved at se sine haandskrevne Pakker blive flere og flere; men noget selvstændigt saa man ikke fra hans Haand, og derfor begyndte ogsaa Filologer i Udlandet, der vidste god Besked med, hvor store Samlinger han havde gjort under sin Rejse, særlig paa det oldtyske Omraade og med Hensyn til Libanius, en græsk Rhetor fra det 4. Aarhundrede eft. Chr., at blive utaalmodige over, at disse Skatte laa hen, uden at den lærde Verden fik nogen Gavn af dem. Værre har Efterverdenen her hjemme dog taget ham i Skole, fordi han, der ejede Anholt (foruden Sejrø), i den Grad blev forbitret paa Holberg, da denne i sin «Peder Paars» havde gjort Øen til Skueplads for sin Helts Hændelser, at han klagede til Kongen og krævede saa vel Forfatteren som Bogtrykker og Boghandler alvorlig straffede. Saa lidt formaaede han trods sin æsthetiske Dannelse, og

uagtet han selv syslede med Digtekunsten, at hæve sig over sin udannede Samtids taabelige Forvexling af et satirisk Skrift og en Pasquil. Heldigvis saa Konseillet og Kongen forstandigere end han paa Sagen, og hans Klage blev afvist.

Hvis R., saaledes som det er sandsynligt, har ærgret sig over Konseillets Holdning i denne Sag, saa fik han den Tilfredsstillelse, at de Mænd i dette Kollegium, der stode ham fjærnest, Vibe og Sehested, snart efter, nemlig 2. Dec. 1721, bleve afskedigede derfra. Ja, han kom endog selv til at afløse Vibe som Oversekretær i danske Kancelli (samme Dag). Vistnok blev han ikke ved dette Embede, hvad Oversekretæren plejede at være, Chef for sit Kollegium, thi et halvt Aar i Forvejen var Grev U. A. Holstein-Holsteinborg bleven Storkansler og derved sat i Spidsen for begge Kancellierne, og desuden var danske Kancelli i denne Tid stillet i ret stor Afhængighed af Konseillet; men trods dette var Oversekretærembedet afgjort et af de højeste i Staten og udmærket lønnet. Han maatte derfor siges at have gjort paafaldende Lykke, og da Storkansleren som gift med en af Conrad Reventlows ægte Døtre var hans egen Svoger, maatte hans Forhold opad til antages at være behageligt. Overtagelsen af det nye, ansvarsfulde Embede gjorde det naturligt, at han frasagde sig Stillingen som Justitiarius i Højesteret.

Virksom og arbejdslysten, som R. var, satte han sig med Iver ind i sit nye Embede, der dog ikke i de Aar, han beklædte det, gav ham Lejlighed til at virke for nogen større Reform. I det denne høje Stilling gjorde det muligt for ham at udøve Indflydelse paa allerhøjeste Steder, brugte han den blandt andet paa en smuk Maade til at støtte det nu begyndende danske Skuespil i Kjøbenhavn. Kjærlighed til dansk Litteratur og til Modersmaalet var stærkt fremtrædende hos ham, og ligesom Holberg saa han, at det nygrundede Theater i Grønnegade her kunde virke noget skjønt, at det kunde tjene «det ædle Sprog, som Kongens Riger tale». Derfor holdt han sig dels ikke for at være for fornem til at hjælpe Skuespillerne med at affatte flere Prologer for dem, dels virkede han til at stemme Kongen gunstig imod dem. Men uheldigvis var det ikke alle Sider af R.s Virksomhed, der fortjente Anerkjendelse, og han havde Uvenner, der lurede paa ham og vel skulde vide at drage hans svage Sider frem. Iblandt disse Fjender var Biskop B. Deichman (IV, 234) den farligste, og der kan næppe være Tvivl om, at Lyst til at hævne sig paa R., fordi denne havde modar-

bejdet Planer fra hans Side, virkede betydelig med til, at han, der i høj Grad havde Frederik IV's Øre, fik denne til at lade R. blive trukket med ind i Undersøgelser, som efter Deichmans Forslag i Dec. 1724 bleve anstillede imod saadanne, der havde gjort sig skyldige i at lade sig bestikke. Skjønt R. ikke kunde siges ligefrem at have solgt Retten eller Embeder, havde han dog flere Gange taget imod Pengegaver i Anledning af Tjenester, han i Embeds Medfør havde haft Lejlighed til at vise forskjellige, og han var derfor utvivlsomt hjemfalden til Straf efter den 23. Okt. 1700 udstedte Forordning, rettet imod dem, der toge imod «Skjænk og Gave». At sligt i hin Tid ikke var ualmindeligt, og at det kunde ske i meget værre Former end den, hvori man ser det hos R., kan paa ingen Maader undskylde ham. Det var en Skandale, at en velstaaende Mand i et udmærket lønnet Embede ikke kunde holde Hænderne rene. Han gjorde Sagen endnu værre ved helt at tabe Ligevægten. Saa snart han mærkede, hvad der truede ham, skrev han ikke blot ynkelige Breve til Kongen, men flygtede endog til Helsingborg. Man har ondt ved at begribe, hvad han vilde opnaa derved, thi saa snart Kongen sendte et Par Lakajer der over for at hente ham, fulgte han strax med tilbage til Kjøbenhavn. Her slap han for den almindelige Rettergang, der fulgtes imod de andre, som vare Gjenstand for samme Anklage, og der blev taget saa meget Hensyn til hans høje Embedsstilling, at der blev holdt Forhør over ham i selve Konseillet, hvor det blev hans egen Svoger Storkansleren, der forhørte ham og derpaa oplæste Kongens Dom for ham. Den lød paa, at han skulde have sine Embeder som Oversekretær og Gehejmearkivar forbrudt, han skulde stille Kavtion for Tilbagebetaling af de Pengebeløb, som han havde modtaget imod Lovens Bydende, og han maatte ikke under den højeste Straf komme for Kongens Ansigt eller til Hove, men skulde flytte fra Kjøbenhavn (23. Jan. 1725).

Skjønt den Straf, der her ramte R., var betydelig mildere end den ved den ovennævnte Forordning fastsatte, der lød paa Tab baade af Embede, Ære og Gods, maatte han føle den som et haardt Slag; den havde styrtet ham fra hans høje Embede, berøvet ham Kongens Naade og sat en Plet paa hans Navn i Folks Omdømme.

Men hvad enten det laa i, at hans Svoger Storkansleren og dennes Hustru, der holdt meget af Halvsøsteren Fru R., arbejdede for ham, eller andre Hensyn have gjort sig gjældende, saa mildnede

Kongen efterhaanden hans Lod. Allerede i Marts 1725 fik han Lov til i visse Tilfælde at komme til Kjøbenhavn, i Juni 1727 blev det endog tilladt ham at komme til Hove, hvad der maatte gjælde for en vigtig Rehabilitation, og nogle Maaneder derefter (29. Okt. 1727) udnævntes han til Amtmand i Antvorskov og Korsør Amter. Det er betegnende for hans Hustrus haarde Karakter, at hun nægtede at følge ham til hans Bolig i den nye Embedskreds; hun vilde ikke bort fra det smukke Krogerup, og han var altsaa nødt til at passe sit Embede fjærnt fra sin Familie. Men dette varede dog ikke længere end til Frederik IV's Død. Faa Dage efter den blev han nemlig uden noget derom af ham selv udtalt Ønske flyttet til at overtage en Stilling som Translatør ved Øresundstolden i Helsingør (17. Okt. 1730). At blive Translatør i Steden for at være Amtmand syntes at maatte være en ret anselig Tilbagegang; men det er dog et Spørgsmaal, om det maa opfattes saaledes; i det mindste følte han det som et Gode, at han nu var kommen i Nærheden af sin Familie, og Embedet var ikke daarlig lønnet. Selve Forretningerne viste sig imidlertid ikke at ligge for ham, og allerede 19. Febr. 1731 opnaaede han at faa sin Afsked med en aarlig Pension af 600 Rdl. Han trak sig nu tilbage til Krogerup, hvor han levede Resten af sine Levedage som en velstaaende Privatmand. Da han, der allerede 1712 var bleven Etatsraad, 1735 blev gjort til Konferensraad, kunde han ogsaa have Nydelsen af at føle sig som en anselig Rangsperson. Den slemme Historie fra 1725 var nu glemt, eller han gjaldt for den Gang at have været Gjenstand for en uretfærdig Forfølgelse.

Fru R. fødte sin Mand 7 Børn. Af disse døde det eneste, der var en Søn, Dagen efter Fødselen, og af Døtrene bleve kun 3 voxne. Betydeligst af disse var den ældste, Conradine Sophie, der var ypperlig begavet og kundskabsrig. Hun var først gift med en Kammerjunker v. d. Maase, der døde 1728. Siden (1736) ægtede hun en Oluf Bruun (III, 177), der havde været Huslærer for hendes Børn af første Ægteskab, og som hun havde staaet i Kærlighedsforhold til. Hendes Forældre havde god Grund til i flere Henseender at være misfornøjede med den Maade, hvorpaa dette Ægteskab blev sluttet; men de toge Sagen uforstandig og haardt. Uden at bryde sig om, at hendes nye Ægtefælle var en fuldstændig hæderlig og dygtig Mand, brøde de ganske Staven over Datteren, og hun blev gjort arveløs. Havde R. tabt Ligevægten i Ulykkens Dage, gjorde han det ikke mindre i dette Familiedrama. Men sik-

kert falder en stor Del af Skylden her paa hans Hustru. Hvordan hans eget Forhold til denne i det hele har været, ved man ikke. Derimod er det sikkert, at, hvad der udbredte Tilfredshed over R.s Leveaar i hans Privatliv ude paa Krogerup, det var hans Tilbagevenden til de lærde Sysler fra hans yngre Aar og det venlige Forhold, hvori han kom til en Del Videnskabsmænd som f. Ex. Gram og ganske særlig Langebek; det var fra hans Side betegnet ved en ikke ringe personlig Elskværdighed, ligesom han ogsaa gjærne vilde hjælpe med Penge, for saa vidt hans Midler strakte til.

Da Ulykken ramte R. ved hans Afsættelse, greb han til at sælge sine Haandskriftsamlinger og sit udmærkede Bibliothek; men han beholdt dog ikke saa ganske lidt, og dette forøgede han siden, thi han var af den Slags Mennesker, der ikke kunne leve uden at samle. Der var saaledes Stof nok for ham til lærde Sysler i det sidste, stille Afsnit af hans Liv. Ganske vist fremkom der ikke mere nu end tidligere selvstændige større videnskabelige Værker fra hans Haand; han vedblev stedse i saa Henseende nærmest at være, hvad man maa kalde en lærd Dilettant. Det vigtigste af, hvad han selv skrev, var en Skildring af hans eget videnskabelige og litterære Liv, der i en af ham personlig udarbejdet tysk Oversættelse blev udgivet i «Dänische Bibliothek», samt paa det digteriske Felt en Oversættelse af tyske Salmer, som han forøgede med nogle af ham selv digtede. Mest holdt han af at give Bidrag fra sine Samlinger til andre lærdes Arbejder. Det var saaledes paa Grundlag af saadanne, at Bordings poetiske Skrifter bleve udgivne 1736. Stærkest var han maaske en Tid optaget af at faa sine danske Ordbogssamlinger bearbejdede til endelig Udgivelse, og han var rede til at bringe pekuniære Ofre, for at dette kunde naas. Arbejdet blev lagt i Langebeks Haand og fortsattes indtil efter R.s Død, men som bekjendt uden at blive ført til Ende.

Det kan ikke nægtes, at da R. døde 25. April 1745, var det ikke store Resultater, hans varme Kjærlighed til Videnskaben havde bragt; men naar man trods hans vitterlige Mangler ikke kan andet end anerkjende denne Kjærlighed, saa maa der endnu som et nyt Vidnesbyrd derom anføres, at han ved testamentariske Bestemmelser lod henlægge en Sum Penge, der ved Oplæg efterhaanden skulde voxe, saaledes at der deraf med Tiden kunde oprettes visse Legater til videnskabeligt Brug, blandt andet til at lønne en Professor i den nordiske Historie og de nordiske Oldsager (den nuværende Rostgardianus). Det var en smuk fædrelandsk Følelse, der her

ledede ham, nemlig Tanken om at fremdrage gamle nationale Minder af «den tykke Uvidenheds Mørke» og om «Forsvar imod vore Fjenders og Misunderes daglige og skammelige Bagvaskelse». Hans Hustru døde først 22. Okt. 1770, 83 Aar gammel.

C. Bruun, F. R. og hans Samtid, I—II (1870—71). *E. Holm.*

Rostgaard, Hans, 1625—84, Ridefoged og Amtsforvalter, er født 15. April 1625 i Landsbyen Rost i Arrild Sogn i Haderslev Amt, hvor hans Forældre, Ove R. og Kirsten Benneke, vare Bønderfolk. I sit 12. Aar kom han til Kjøbenhavn og i Huset hos en Tjener hos Kongen og var derpaa med paa dennes Flaade i Slagene ved Listerdyb og paa Kolberger-Heide 1644; i den sidste Kamp fik han sit ene Knæ kvæstet. Aaret efter blev han ansat i Sølvkammeret paa Rosenborg og 1648 forfremmet til ældste Sølvpopsvend; 1650 blev han Foged paa Rosenborg. Som saadan forlovede han sig med Kirsten, Datter af Peder Christensen Svenske, der 1652 havde kjøbt Bygningerne paa Kronens Gaard Krogerup i Nordsjælland, og Tilknytningen til denne Egn gav Anledningen til, at han 1656 blev Ridefoged paa Kronborg Len og fik Livsbrev for sig og sin tilkommende Hustru paa Krogerup; 21. Sept. s. A. holdt han Bryllup. Som Ridefoged var det nu, at han udførte sit Livs tapre Bedrifter. 1658 indtraf Svenskernes Erobring af Kronborg, men H. R. vidste at bevare sin Stilling, skjønt han nægtede at sværge Troskabsed til Carl Gustav; han blev vel en Tid fængslet, men frigivet paa sin Svoger Toldskriver Mikkel Hansens og en helsingørsk Borgers Kavtion. Medens han tilsyneladende tjente sine nye Herrer med største Iver, vidste han med Anvendelse af den yderste Snedighed og Mod at holde sig i Forbindelse med den belejrede Hovedstad; paa Baade fra Krogerup bragte han og hans ligesindede Hustru Vildt og fersk Kjød til Hoffet. Snart fik han Lejlighed til at udrette mere. Han meldte i Okt. 1658 Frederik III den nederlandske Flaades Ankomst til Sundet, fik Breve med sig fra Kongen og Henrik Bielke til Admiral Obdam, bragte dem med Livsfare om Bord og tilmed atter Skrivelser fra Obdam og den hos ham værende Christoffer Gabel tilbage til Kongen. Og da saa Svenskerne havde besluttet Stormen paa Kjøbenhavn i Febr. 1659, var han en af dem, der gave Regeringen Underretning om Planerne og Tilberedelserne. I Juni s. A. medvirkede han ved et endnu dristigere Foretagende. Med ham og Forvalteren paa Hørsholm Lorens Tuxen satte Kongens Kammerjunker Corfits Trolle

sig i Forbindelse for ved en Sammensværgelse at vinde Kronborg tilbage; R. vandt Ingeniøren Ole Steenwinkel og den engelske Oberst Hutchinson til at være Deltagere; han selv skulde anvende Lenets Bønder, der vare pressede til Arbejde paa Slottet; Aftalerne bleve trufne hos hans før omtalte Svoger Mikkel Hansen. Ulykkeligvis blev Planen opdaget; men det lykkedes R. at undslippe fra Krogerup til Kjøbenhavn, medens hans Hustru med beundringsværdig Forstillelse og Udholdenhed lod, som om han var død.

I Marts 1661 fik han sine Belønninger for sine Fortjenester: han erholdt Krogerups Grund til fri Eje, Løfte om 300 Rdl. aarlig af Sundtolden for sin og sin Hustrus Levetid og desuden sin Ridefogedbestalling fornyet; s. A. blev han tillige Fiskemester i Lenet. 1668—70 havde han Kronborg Ladegaard og Birkets Indtægter i Forpagtning og var endog fungerende Amtmand. Men han følte sig dog skuffet, særlig fordi Sundtoldudbetalingerne til ham vare ophørte, søgte 1670 om flere Begunstigelser og opnaaede ogsaa Christian V's Befaling derom. Under den skaanske Krig gav hans Ridefogedstilling ham mange Bryderier ved Hvervingerne og Udskrivningerne; Fiskemesterstillingen havde han maattet opgive paa Grund af Svagelighed; men navnlig følte han det som en Tort, da han 1679 kom til at staa under en ny Amtsforvalter over Frederiksborg og Kronborg Amter. Ved sine Klager opnaaede han ogsaa, at han 1681 udnævntes til Amtsforvalter over Kronborg Amt og fik Ladegaarden ved Helsingør i Forpagtning.

Efter sin mandige Hustrus Død 5. April 1668 havde han 11. April 1670 ægtet Cathrine, Datter af Kjøbmand i Flensborg Asmus Lorentzen og Maren Arendrup og Enke efter Forvalter paa Hørsholm Lorens Petersen; da hun var død 24. Febr. 1672, giftede han sig i Jan. eller Nov. 1674 med Dorthe Rode, Enke efter Fyrmester Peder Jensen Grove; ogsaa hun døde før ham, 14. Jan. 1677. Selv døde han 31. Dec. 1684.

Thura, H. R.s Liiv og Levnet (1726). Wolff, Journal f. Politik 1813, IV, 97 ff. Danske Mag. 3. R. I, 257 ff. Danske Saml. IV, 357 ff. Bruun, Fr. Rostgaards Liv og Levnet S. 1 ff. Brock, Hist. Efterr. om Rosenborg I, 83 ff.

J. A. Fridericia.

Rostgaard, Hans Jacob, 1685—1756, Søofficer, hvis Fader var Kapitajn i sjællandske Infanteriregiment Jens R., blev 1701 antaget som Lærling i Marinen; 1708 blev han Sekondlieutenant, 1709 Premierlieutenant, Aaret efter Kapitajnlieutenant, 1712 Kapitajn, 1719 Kommandørkapitajn; fra denne Charge avancerede han lige

til Schoutbynacht 1736 og blev 1746 Viceadmiral, men ved Udgangen af samme Aar afskediget. 1706 gjorde han Tjeneste som Adjudant ved Søkadetkompagniet, 1711—12 var R. Chef for Fregatten «Postillonen», der havde Station ved Glückstadt. 1717 deltog R. som Chef for Orlogsskibet «Fyn» i Angrebet paa Ny Elfsborg, 1718—19 var han Chef for Orlogsskibet «Sødermanland» i Rabens Flaade. Her fra detacheredes han med en Transport til Tordenskjolds Hjælp ved Angrebene paa Gøteborg og Marstrand. 1735 afløste han Kommandørkapitajn Fr. Hoppe som Chef for en Styrke, der skulde blokere Hamborg (VIII, 72). Ved sin Udnævnelse til Viceadmiral indtraadte R. som Medlem af Admiralitetet; men da kort Tid efter R.s Velynder Fr. Danneskjold-Samsøe blev styrtet, og hans Modstander Fr. Hoppe kom til Magten, ophævedes Admiralitetskollegiet, og R. tillige med 2 andre af Hoppes Modstandere blev afskediget. Han døde 2. Juni 1756. *C. With.*

Rostgaard, Jens, 1650—1715, Raadmand i Kjøbenhavn, Forfatter, er født 24. Avg. 1650 i Arrild Sogn i Sønderjylland, hvor hans Forældre vare Bønder. Fra sit 12. Aar blev han opdraget hos sin Farbroder, den ovfr. nævnte Hans R., paa Krogerup, gik i Helsingør Skole og gjorde senere Krigstjeneste i Holland. I 1684 blev han Farbroderens Efterfølger som Ridefoged og Amtsskriver, i 1691 Amtsforvalter i Kronborg Amt og udmærkede sig i Kampen mod Svenskerne under Landgangen ved Humlebæk 1700. Fra 1702 til sin Død, 11. Nov. 1715, var han Raadmand i Kjøbenhavn, fra 1703 tillige Krigs- og Landkommissær over Sjælland, Møen og Laaland-Falster. Han ejede Farumgaard, Sejrø og Nexelø, stiftede 6 Senge i Vartov og efterlod sig en Del Samlinger af historisk og landøkonomisk Indhold. Af disse blev en kortfattet Kjøbenhavns Historie fra 1168—1711 udgivet 1720 og senere ofte, ligesom andre af hans Efterladenskaber bleve trykte i Tidsskrifter i det 18. Aarhundrede. — I 1687 ægtede han Else Iversdatter, der døde paa Farumgaard 20. Juli 1741, 92 Aar gammel.

O. Nielsen, Kjøbenhavns Hist. VI, 431. *Chr. Villads Christensen.*

Rostoch, Mads Pedersen, 1655—1713, Præst, er født i Ribe 1. Jan. 1655 og Søn af en fattig Skomager, Peder Jensen, der ikke havde Midler til at holde ham til Bogen og derfor satte ham i Lære paa sit Værksted. Men M. R., der stilede højere, vilde ikke blive ved Læsten. Han forsømte sit Arbejde og beredte Faderen

saa mange Vanskeligheder, at denne til sidst lod ham faa sin Vilje. I Følge en gammel Beretning skal han, da han en Gang var sendt i Byen, paa Gaden have fundet en mindre Pengesum, som han fik Lov til at beholde. Han fik Tilladelse til at kjøbe Skolebøger for Pengene og mødte op for Latinskolens Rektor, som uden Betænkning optog den lærelystne Dreng. Han blev Student 1672, og efter at han havde afsluttet sine theologiske Studier, tjente han som Huslærer, sidst i Odense hos Lektor Jac. Bircherod og Lægen Christoffer Balslev, der ved deres Indflydelse snart satte ham i Vej. 1677 blev han Hører i Odense Latinskole, 1678 Hjælpekapellan hos Kapellanen N. Løve ved St. Knuds Kirke og efterfulgte ham i Embedet 1693. 1701 fik han Befaling til at indtræde i en Kommission, som skulde foretage Undersøgelse om nogle sværmeriske Bevægelser i Odense. Han var Biskop Kingos Skriftefader og tjente ham paa hans Dødsleje. 1704 blev han Præst i Middelfart og Kavslunde. Han døde i Febr. 1713 (begravet 3. Marts). 5. Maj 1680 havde han ægtet Anne Margrethe Vingaard († 1743), en Præstedatter fra Flødstrup.

R. nød stor Anseelse som praktisk Sjælesørger, hans «Hus- og Rejsepostil» (1699) brugtes som Andagtsbog hos Almuen endnu ned i det 19. Aarhundrede, og hans Forklaring til Luthers Katekismus, kaldet «Den enfoldige Børnelærdoms usvigelige Mælk», som udkom 1694, synes fra 1733 af og til henimod Slutningen af det 18. Aarhundrede at have været i Brug i de fynske Skoler og i Norge, f. Ex. i Bergens Stift.

Bloch, Den fyenske Geistligheds Hist. I, 724 ff. *S. M. Gjellerup.*

Rostrup, Frederik Emil Georg, f. 1831, Botaniker. E. R. er født paa Stensgaard paa Laaland 28. Jan. 1831, Søn af Godsinspektør ved Juellinge, Kammerraad Georg Jesper R. og Johanne Frederikke Augusta f. Lyman, og tilhører en gammel laalandsk Slægt. Han arbejdede som ung nogle Aar som Skriver paa sin Faders Kontor, tog 1850 Præliminærexamen, gik derpaa til Polyteknisk Læreanstalt, hvor han 1857 tog Examen i anvendt Naturvidenskab, blev i 1858 Lærer i Naturvidenskab og Mathematik ved Skaarup Seminarium, indtil han 1883 blev Docent i Plantepathologi ved Landbohøjskolen, i det der sammesteds, specielt for R., oprettedes en personlig Plads i dette for Højskolen saa vigtige Fag; 1893 blev han Lektor. Samtidig med sin Ansættelse ved Landbohøjskolen var han bleven Statens Konsulent i Plantesygdomme,

fik 1888 ministeriel Tilladelse til at holde Forelæsninger ved Universitetet, blev 1879 Sekretær i «Forening til Kulturplanternes Forbedring», 1882 Medlem af Tilsynsraadet for Dansk Frøkontrol, nu Formand i dette Raads Afløser, den af Indenrigsministeriet indsatte Frøkontrolkommission, 1890 Medlem af det kongl. danske Landhusholdningsselskabs Bestyrelsesraad, 1894 Formand i det kongl. Haveselskab og efter dettes Sammensmeltning 1900 med det jyske Haveselskab og Østifternes Forening til Frugtavlens Fremme Præsident i det heraf fremgaaede Selskab: «de samvirkende danske Haveselskaber». Heldigvis har han dog stadig kunnet arbejde videnskabelig ved Siden af disse mange og andre ham paahvilende Hverv, og dette paa den ham ejendommelige støtte og rolige, men jordvindende Maade, saa Travlheden ikke mærkes af andre; det hæsblæsende har altid ligget ham fjærnt. 1867 fik han tilkjendt Universitetets og 1873 Videnskabernes Selskabs Belønninger for botaniske Prisopgaver; 1882 blev han optaget i Videnskabernes Selskab, 1894 udnævntes han til Æresdoktor.

Fra Drengealderen vant til at færdes i Naturen og til at være sin egen Læremester kom R. forholdsvis tidlig til at se paa denne med Naturforskerens Blik. Fra sine Studieaar i Kjøbenhavn mindes han særlig med Tak, hvad han har lært af Forchhammer og Steenstrup. I sine første videnskabelige Arbejder, «Beskrivelse af Gallemosen paa Laaland» (1859) og «Om Vegetationen i den udtørrede Lersø ved Kjøbenhavn» (1860), lagde han en Sans for Plantelivets historiske Forhold for Dagen, som ogsaa senere ved mange Lejligheder kom frem, ligesom han — i 90erne — deltog i de af Direktøren for Nationalmusæets 1. Afdeling ledede Udgravninger af Affaldsdynger fra Stenalderen. Kunsten at botanisere forstaar R. som faa; han har en udpræget Gave til i forbigaaende at kunne se, hvad der frembyder sig af Interesse paa hans Vej, og han hører til vor Floras bedste Kjendere; han har udgivet en fortræffelig populær «Vejledning i den danske Flora» (1860; 8. Udg. 1896). Som et Udtryk for Anerkjendelse af hans Fortjenester i denne Retning valgtes R. efter Langes Afgang i 1893 til Formand i Botanisk Forening.

Omtrent samtidig med at den nævnte Flora udkom, begyndte R. at beskæftige sig specielt med Svampene, hvis Studium efterhaanden skulde blive hans videnskabelige Hovedvirksomhed. Hans første Arbejde paa dette Omraade er «Dyrkningsforsøg med Sclerotier» (1866), af hvilket strax fremgaar, at det ikke blot var det at

finde ny og sjældne Arter, det kom ham an paa; han fremtræder i dette Arbejde allerede som den uddannede og kundskabsrige Mykolog. Det efterfulgtes af «Danmarks Laver», udgivet i Forening med Deichmann Branth (III, 15) 1869, og derefter er fulgt en uoverskuelig Række af mykologiske Afhandlinger, Skrifter, Indberetninger osv. ned til den Dag i Dag, sikkert alle mønsterværdige med Hensyn til Indholdets gedigne Art, dels udelukkende videnskabelige, dels af økonomisk Interesse. Det er som Mykolog og Plantepatholog, at R. er kjendt i Udlandet, hvorom hans Optagelse i forskjellige udenlandske Selskaber bærer Vidne, ligesom ogsaa Udlændinger med Interesse besøge den af ham skabte smukke og righoldige plantepathologiske Samling paa Landbohøjskolen. R. var nemlig tidlig med Forkjærlighed kommet ind paa at beskæftige sig med de parasitiske Svampe, og derved førtes han ind paa Plantepathologien og kom i nært Forhold til Spørgsmaal af økonomisk Natur. Som Repræsentant for denne Arbejdsretning kom R. i Rapport til Jordkulturens Mænd, og som Konsulent i Plantesygdomme fik han et overmaade stort og ansvarsfuldt Hverv, som sikkert er blevet udført med den største Dygtighed. Ogsaa om Ukrudtsplanter foreligger der værdifulde Iagttagelser fra hans Haand, om Boniteringsplanter osv. Planteverdenens Forhold over for skadelige Dyr samt Naturkræfterne høre ogsaa under hans Forskningsomraade. Det maa fremhæves i al Almindelighed, at det biologiske Element og Forsøg paa at se Sammenhæng mellem Fænomenerne er et fremtrædende Træk i R.s Forskning. En Haandbog, hvori hans rige plantepathologiske Erfaringer ville findes samlede, er under Trykken.

Listen over R.s videnskabelige Arbejder er lang, men Legio er Tallet paa de Landsmænd, der ved mundtligt Samkvem eller skriftlige Forespørgsler have høstet Gavn af hans Viden og skarpe Blik. Næppe nogen dansk Naturforsker er saa gjennemfortrolig med dansk Natur eller har staaet i Vexelforhold med et saa stort Antal Plantedyrkere trindt i Landet som R. Intet Under, at han altid har været stærkt paaskjønnet som Vejleder paa videnskabelige Exkursioner og Udflugter med mere økonomiske Formaal for Øje. Han har syslet meget med Mikroskop og Bøger, men han er fremfor alt, som det er sagt om ham, bleven lærd i Naturen. Det er let forstaaeligt, at han føler sig saaledes knyttet til sit Lands Natur, at det falder ham haardt at svigte den ved at rejse udenlands. Sit Fædreland har han gjennemrejst paa kryds og tværs, men hans Udenlandsrejser have været faa og korte. — Han

ægtede 26. Marts 1861 Maren Betty Karoline Kielsen (f. 10. April 1836), Datter af fhv. Kolonibestyrer i Grønland Ove Valentin K. og Anna Dorthea f. Jull.

Botan. Tidsskr. XII. Ugeskr. f. Landmænd 1891. Univ. Program til Reformationsfesten 1894 S. 128 f. *O. G. Petersen.*

Rostrup, Jacob, —1594, til Lergrav, af en gammel, oprindelig holstensk Adelsslægt, var Søn af Hans R. til Ristrup og Anne Høg til Lergrav. Første Gang, han nævnes, er 1564, da han i Anledning af Krigen blev indkaldt til Skibstjeneste; 1566 synes han at have været Hofjunker. Han fik 1569 kongl. Tilladelse til at maatte indløse til sig Spøttrup Len, hvad der kunde tyde paa ret gode økonomiske Kaar. Imidlertid skjænkede Kongen kort Tid efter Spøttrup til Grev Günther af Barby, saa rimeligvis har Indløsningen oversteget J. R.s Evne. I hvert Fald senere sad han meget smaat i det, og en Ombygning af hans Hovedgaard, som stod i Misforhold til dens ringe Tilliggende, indviklede ham saa dybt i Gjæld, at han en skjønne Dag valgte at forlade det hele og drage ud paa Æventyr. Dette skete mellem 1585 og 1589. Sidstnævnte Aar dukker han op ved det engelske Hof, og det paa en saadan Maade, at Dronning Elisabeth antog ham for en Udsending fra den danske Konge og i Breve til denne og til Regeringsraadet takkede for hans Sendelse. Han indlod sig her i Forhandlinger med den berømte Sir Francis Drake og Sir John Norris, hvem han lovede dansk Hjælp paa deres forehavende Tog til Portugal. Paa samme Vis optraadte han derefter hos Grev Morits af Oranien, lod sig beværte af Borgmestre og Raad i Amsterdam som Kongen af Danmarks Sendebud og optog i samme forlorne Egenskab et større Laan hos en Borger i Antwerpen. Endelig forsøgte han sin Lykke i Brüssel hos Hertugen af Parma, hvem han lovede Hjælp fra den danske Konge mod Englænderne, men da Hertugen røbede nogen Mistanke, fordi J. R. ingen Kreditiver havde at fremlægge, forandrede denne Taktik og tilbød personlig at tjene Kongen af Frankrig. Hertugen henviste ham saa til sin Admiral, Marquien af Renti, der udfærdigede Kaperbreve for ham dels i Hertugens, dels i sit eget Navn mod Kongen af Frankrigs Fjender. Først 1593 synes det at være lykkedes ham at faa udrustet en Krejert i Wismar, men da vare baade Hertugen og Marquien af Renti døde og J. R.s Kaperbreve altsaa ugyldige. Ikke des mindre tog han flere Skibe i Nordsøen, oven i Kjøbet henhørende til Natio-

ner, der ikke laa i Krig med Kongen af Frankrig, solgte Skibe og Ladninger, og da han lod Mandskabet paa det ene tagne Skib kaste over Bord, kunde hans Færd kun betegnes som almindeligt Sørøveri. Uenighed med hans Mandskab, der endog efter hans Sigende havde villet kaste ham selv over Bord, nødte ham til at søge Havn i Aarhus, hvor Skibet blev beslaglagt, medens Besætningen flygtede til alle Sider. De bleve dog alle paagrebne, J. R. selv i Nærheden af Assens. Hans Stalbrødre, i alt 27 Mand, af hvilke 3 vare tyske Adelsmænd, den ene endog Domherre i Bremen, bleve halshugne i Helsingør, skjønt de fleste af dem sikkert i god Tro til hans Kaperbreve havde sluttet sig til ham. Selv blev han tiltalt paa Herredagen 1594 dels for sit Forhold ved de fremmede Hoffer, dels for Sørøveri, men Dommen angik dog kun den sidste Forbrydelse. Som «Kapitajn, Pot og Pande» for det hele maatte han selvfølgelig dele Skæbne med sit Selskab, og 7. Juni 1594 blev han halshugget uden for Kjøbenhavns Slot. Han var ikke gift.

Hist. Archiv 1877, II, 161 ff. *Thiset.*

Rostrup, Søren Kaspar Villiam, f. 1845, Industridrivende. K. R. er født 2. Avg. 1845 i Kjøbenhavn; Forældrene vare Snedkermester Nicolai Peter R. og Bodil f. Hansdatter. 1863 blev han Student, 1869 tog han juridisk Examen, og 1875 blev han Overretssagfører. Ad den saaledes begyndte Vej fortsatte han dog ikke. Da han i Faderens sidste svagelige Aar væsentlig havde ledet dennes betydelige Ligkisteforretning, overtog han den efter Faderens Død med Borgerskab som Snedkermester (1886), og det er et Tidernes Tegn, at den ikke-faglærte hurtig kom til at spille en Rolle i Haandværkernes Kreds. Han blev 1889 Medlem af Snedkerlavets Bestyrelse, 1891 Viceoldermand og 1898 dets Oldermand. Ganske paa samme Maade gik det i Haandværkerforeningen, som han blev Formand for 1896. Som delegeret fra den fik han Sæde i det tekniske Selskabs Bestyrelse og i Fællesrepræsentationen for dansk Industri og Haandværk. Her interesserede han sig for en Sammenslutning af Arbejdsgiverne Landet over, og da en Forhandling med «Arbejdsgiverforeningen af 1896» førte til Dannelsen af «Dansk Arbejdsgiver- og Mesterforening» (1898), valgtes han til dens Næstformand og kom herved til at spille en Rolle i den store Lock-out i 1899. Siden 1894 er han Medlem af Kjøbenhavns Borgerrepræsentation, siden 1891 har han haft Sæde i Industriforeningens Re-

præsentantskab, og han har ogsaa Del i Kreditforeningen for Haandværkere og industridrivende, i Brandforsikringen for Haandværk og Industri osv. I sine yngre Dage har han skrevet ikke faa Viser, ligesom han har oversat et Par Smaastykker for Folketheatret. — 4. April 1873 ægtede han Vitta Christiane Barfod (f. 4. Febr. 1850 † 15. Maj 1891), Datter af Peter Marius B., Præst i Lille Lyngby, og Cathinca Elise Petrea f. Ringsted.

Personalhist. Tidsskr. IV, 74. Søndagsposten 19. Nov. 1893. Illustr. Tid. 9. Okt. og 27. Nov. 1898. *C. Nyrop.*

Rosæfontanus, Matthias Parvus († 1553) og **Petrus Parvus** († 1559), s. Parvus (XII, 556).

Rotfeldt, Jens Nielsen, —1558, til Bratskov, som hans Fader og før ham hans Forfædre i umindelige Tider havde ejet, var Søn af Niels Jensen R. og Anne Høg, efter hvilken sidste Sønnen arvede Eskjær. Han var 1537 Hofsinde, 1541 Skjænk og fik 1542 Ørslev Kloster i Forlening, men fratraadte dette Len o. 1546, da han ved at ægte Enken efter Reinwald v. Heidersdorf (VII, 269), Anne Benedictsdatter Ahlefeldt, var kommen i Besiddelse af det langt betydeligere Len Hagenskov, som hun havde i Pant af Kronen. Han mistede dog alt dette Len ved nævnte sin Hustrus Død 12. Jan. 1550, eftersom deres Ægteskab var barnløst, og siden opnaaede han ikke nogen anden Forlening, men døde da rigtignok ogsaa selv allerede 1558, som sidste Mand af sin gamle Slægt. Hans Enke — efter sin 1. Hustrus Død havde han ægtet Anne Eriksdatter Bille, men ogsaa dette Ægteskab var barnløst — giftede sig siden med Otte Emmiksen til Stensgaard og døde 18. Avg. 1574. *Thiset.*

Rothe, Andreas Bjørn, 1762—1840, Medlem af Universitetsdirektionen, juridisk Forfatter, var født i Kjøbenhavn 2. Nov. 1762; hans Fader var nedennævnte Etatsraad Tyge Jesper R. 1778 blev han privat dimitteret med Udmærkelse og tog juridisk Examen 1782. Det følgende Aar blev han udnævnt til surnumeraer, 1789 til virkelig Assessor i Hof- og Stadsretten og virkede som Medlem af Kjøbenhavns Forligelseskommission fra 1797—1806, da han blev Medlem af en Kommission til Udarbejdelsen af en ny Lovbog for Slesvig og Holsten. 1805 var han blevet extraordinær Assessor i Højesteret, 1809 blev han udnævnt til Deputeret i det slesvig-holstenske Kancelli, hvor han fra 1820 var 1. Deputeret. Desuden

var han fra 1811—16 Medlem af Karantænedirektionen, fra 1813 Medlem af Postpensionskassedirektionen, fra 1816, da denne ophævedes, til sin Død af den almindelige Pensionskassedirektion samt fra 1812—14 og fra 1817 til sin Død Medlem af Direktionen for Universitetet og de lærde Skoler og blev 1833 Medlem af en Kommission til Omordning af den juridiske Examen. 1803 blev han Justitsraad, 1809 Etatsraad, 1817 Konferensraad, 1824 Kommandør og 1828 Storkors af Danebrog og endelig ved sin Udtræden af Kancelliet 1833 Gehejmekonferensraad. Han døde 22. Avg. 1840. — Han var i 1789 blevet gift med Georgia Hincheldey (f. 13. Avg. 1770 † 29. Juli 1846), Datter af Justitsraad Christian H. (VII, 450).

For Eftertiden staar R. først og fremmest som den dygtige og samvittighedsfulde Embedsmand, en Type paa den oplyste Enevældes brave og fuldtro Mænd. I sin Bund human og besjælet af en levende Trang til at fremme Menneskevellet var han fast overbevist om, at dette alene kunde ske ved en vis og faderlig Regering, hvis Mænd da ogsaa maatte have en klar Erkjendelse af de Pligter, som deres betydningsfulde Kald paalagde dem. Fra sin bedste Side viser han sig derfor i sin Gjerning som Medlem af Forligskommissionen, en Indretning, der, som han selv siger, «indgyder Borgerne Følelsen af barnlig Hengivenhed for Regeringen», i det den hjælper dem, der ofte ikke selv forstaa det, til at finde en Løsning, som tjener deres sande Tarv. De Skrifter om Forligsvæsenet, som R. 1801—4, ogsaa paa Fransk og Tysk, udgav, indeholde Bidrag til dette Procesinstituts Belysning, som heller ikke i Nutiden have tabt deres Betydning. I et Skrift om Ægteskabsskilsmisse (1805) viser han i hvert Fald den bedste Vilje til at dømme frisindet om dette Forhold, og i en Piece (1833) om Privatmanuduktion til den juridiske Examen fremsætter han træffende Bemærkninger om de Farer, Manuduktionsvæsenet frembyder for et virkeligt Studium. Endelig er han Forfatter til den i Skriftet «Regeringsskiftet 1784» indeholdte Fremstilling af denne Begivenhed, der som «gjennemset og rektificeret» af Frederik VI selv viser, at R. har staaet denne Konge nær eller dog i høj Grad nydt hans Tillid.

Erslew, Forf. Lex. Geneal. og biogr. Archiv S. 237 ff.

H. Munch-Petersen.

Rothe, Carl Adolph, 1767—1834, Søofficer, Søn af efternævnte Etatsraad Tyge Jesper R., blev født paa Tybjærggaard 8. Dec. 1767, blev Sekondlieutenant i Marinen 1783, Premierlieutenant

1790, Kapitajnlieutenant 1799, Kapitajn 1806, Kommandørkapitajn 1812, Kommandør 1817 og Kontreadmiral 1833. Af hans meget virksomme og indholdsrige Livs Begivenheder skal her nævnes, at han 1781 var som Kadet paa Togt til Vestindien med Fregatten «Bornholm» og 1786—87 deltog i P. Løvenørns resultatløse Expedition til Grønland for at finde Østerbygden. I Slaget paa Reden 2. April 1801 deltog han som Chef for Kavalleriprammen «Nyborg» (20 Kanoner); af hans o. 200 Mand stærke Besætning dræbtes og saaredes 80; efter at R. koldblodig havde udholdt Ilden fra et Linjeskib, 3 Fregatter o. fl. a., og hans Skib var blevet næsten synkefærdigt, kappede han Tovene, tog undervejs Prammen «Akershus» paa Slæbetov og styrede ind paa grundt Vand, hvor ganske vist begge grundstødte, men hvorved han frelste saa vel Skibene som deres Besætninger. 1802—3 var R. Chef for Fregatten «Frederikssten» paa Togt til Vestindien, 1807 for Blokskibet «Elefanten», der henhørte under Sødefensionen, 1808 næstkommanderende paa Linjeskibet «Prins Christian Frederik» under dettes navnkundige Kamp ved Sjællands Odde 23. Marts; efter denne kom han saaret i engelsk Krigsfangenskab, under hvilket han kun med Nød og næppe undgik at miste den venstre Arm. Efter Tilbagekomsten s. A. ansattes han først som Vicegouvernør og senere som Gouvernør over Bornholm og forblev her indtil 1814, d. e. under hele Krigsperioden. I denne væsentligst civile Virksomhed har R. sat sin Administrationsevne et smukt Minde ved de mange Forbedringer, han indførte paa Øen, blandt hvilke særlig bør nævnes, at han regulerede Skatteforholdene samt ophjalp Fajancefabrikationen; ved disse og mange andre Foranstaltninger erhvervede han sig Beboernes Tillid og Hengivenhed i ualmindelig høj Grad. Efter Fredslutningen udnævntes R. 1815 til Ekvipagemester, men afrejste allerede det følgende Aar til Norge som Medlem af den Kommission, der skulde aflevere det til Norge bestemte Marinemateriel. Som Ekvipagemester vedblev han at fungere indtil 1820, da han tillige med Assessor J. C. Buntzen sendtes til de vestindiske Øer for der at regulere Administrationsforholdene, som under Generalmajor Benzon vare komne en Del i Forfald. I 2 Aar blev R. her ovre og var i den Tid midlertidig Gouvernør. Strax efter Hjemkomsten ansattes han 1822 som Generaladjudant og Jagtkapitajn samt nogle Maaneder senere som 3. Militærdeputeret i Admiralitetskollegiet. 1824 blev han Kammerherre og Overekvipagemester (ɔ: Chef) paa Holmen, 1833 2. Militærdeputeret i Kollegiet,

hvori han øvede en stor og gavnlig Indflydelse i alle Forhold, der angik Marineforvaltningen. Han døde 12. Juni 1834 i Kjøbenhavn. 1821 havde han faaet Kommandørkorset.

R. var en stort anlagt Karakter, selvstændig, koldblodig og bestemt. Under hans noget kolde og overlegne Væsen skjulte der sig dog et varmt Hjærte og megen Omtanke, hvilket bl. a. gav sig et smukt Udslag efter Kampen ved Sjællands Odde, hvor han, skjønt haardt saaret, strax tænkte paa og lod bringe Hjælp til en forglemt og saaret Skibsfælle. I Marinen nød han megen Agtelse for sin Dygtighed og Retsindighed; tillige frygtede man ham paa Grund af den Strænghed, hvormed han fordrede Tjenesten udført af underordnede. — R. blev 12. Jan. 1811 gift med Benedicte Ulfsparre de Tuxen (f. i Helsingør 2. Juni 1790, † 21. Maj 1877), Datter af Admiralitets- og Generalitetskommissær Louis de T. (f. 1748 † 1828) og Charlotte Elisabeth f. v. Klingfeldt (f. 1755 † 1819).

Archiv f. Søvæsen XI. Nyt Archiv f. Søvæsen I. v. Dockums Livserindr. S. 59 ff. Hiort-Lorenzen og Elvius, Patriciske Slægter I. *C. With.*

Rothe, Caspar Peter, 1724—84, historisk Forfatter, Søn af den tyskfødte Regimentskvartermester, Kancelliraad Carl Adolph R. († 1766) og dennes 1. Hustru, Cornelia f. Molderup fra Vestervigkloster, var født i Randers 6. Maj 1724, blev Student fra Slagelse Latinskole 1742 og juridisk Kandidat 1745, hvorefter han levede en Aarrække i Kjøbenhavn, optagen af sine litterære Beskæftigelser, indtil han 1758 fik Embede som Byfoged i Skive og Herredsfoged i Salling Herred; 1761 blev han tillige Landsdommer i Nørrejylland, 1773 opgav han sine Underdommerembeder. 1760 fik han Titel af Generalavditør og 1776 af Etatsraad. Han døde 27. Dec. 1784 paa Herregaarden Urup (Østbirk Sogn), som han tillige med Møldrup-Kroggaard 1777 havde kjøbt af Grev J. D. Trampe. Gift 28. Febr. 1771 med Edel Cathrine Severine Soelberg (f. 28. Febr. 1754 † 14. Maj 1837), Datter af Brygger i Kjøbenhavn Søren S. og Else Marie f. Stampe (Søster til Gehejmeraad Henrik S.). R.s Enke solgte 1787 de ovennævnte Gaarde til den bekjendte Herregaardsslagter U. C. Schmidten.

R. var en Mand med udpræget historisk Interesse, og især var det Personalhistorien, som i ham fandt en ivrig og flittig, om ikke altid heldig, Dyrker. Allerede 1745, samme Aar, han tog sin Embedsexamen, udgav han «Griffenfelds Liv og Levned», der af Forfatteren betegnes som 1. Stykke af «Forsøg til navnkundige

danske Mænds Livs og Levneds Beskrivelser». Bekjendt er Grams haarde Dom om denne Biografi, som han indførte i det Exemplar af Bogen, som Bogbinderen havde sendt ham, indbundet i et prægtigt Bind. Det var Frygten for, at nogen skulde mistænke ham for at have spenderet denne Indbinding paa et tarveligt, kompilatorisk Arbejde, som henrev Gram til stærke Udtryk om Bogens Mangler, Forfatterens Upaalidelighed og hans urimelige Domme. Suhms Dom om Bogen var ikke meget bedre; men til Lykke for R. kom disse Kritikker først langt senere for Dagens Lys, og Bogen maa have gaaet godt af, siden han faa Aar efter kunde fortsætte med 2. Stykke af disse Levnedsbeskrivelser: Tordenskjolds Levned i 3 Bind (1747—50), et Arbejde, der kun ved det deri ophobede Materiale, som han for en stor Del samlede i Admiralitetets Arkiv, har bevaret noget Værd; ellers er det lige saa ukritisk og smagløst som Skriftet om Griffenfeld. Af større Interesse er den Samling af Udtog af Ligprædikener og Universitetets latinske Ligprogrammer i Oversættelse, som R. udgav i maanedlige Leveringer 1753, smukt udstyrede og forsynede med Portrætter, under Titel: «Brave danske Mænds og Kvinders berømmelige Eftermæle». Desuden indeholder Skriftet en Del Biografier, samlede af R. efter andre Aktstykker og Optegnelser. Tanken i sig selv var fortræffelig; men Udførelsen tilfredsstiller rigtignok langtfra vor Tids Fordringer til Kundskaber og Nøjagtighed hos Udgiveren af slige Kildeskrifter. Enkelte andre, mindre Biografier, saasom Christoffer Valkendorffs Liv (1754), Norcross' Levned (1756), Oversættelser af historiske Smaaskrifter m. m. udgav han Tid efter anden. Samtidig besørgede han nogle Reskriptsamlinger, der endnu kunne bruges af Historikerne, og det var hans Hensigt at udgive forskjellige ældre danske og norske Love, hvorpaa han 1749 erhvervede Privilegium; det blev dog ved Udgivelsen af Christian V's danske og norske Lov, der imidlertid senere fik det Skudsmaal af det juridiske Fakultet, at de vare «fulde af betydelige Fejl, der ikke alene gjøre Lovens Mening paa nogle Steder mørk og uforstaaelig, men endog paa andre Steder medføre det modsatte af det, som Lovgiveren har villet». Det bør dog bemærkes, at R. ikke er skyldig i alt det, der gaar under hans Navn; paa den ganske særlig slette Lovudgave af 1753 anførte Bogtrykkeren uden videre R. som Udgiver, uagtet han ikke havde besørget den. Er der saaledes gjennemgaaende ikke stor Værdi ved hans videnskabelige Arbejder, kan man dog ikke nægte, at de, for saa vidt de historiske angaar

en Tid gjorde nogen Nytte ved at tilfredsstille Folks Sans for historisk Læsning. Hvad det var for «Klafferes nidske og hvasse Tænder», han søgte Værn imod ved at insinuere sig hos formaaende Stormænd, vides ikke; men at han ikke lod det mangle paa Opvartning hos saadanne og formodentlig ogsaa fik den betalt, derpaa tyder et og andet. Dog lykkedes det ham ikke trods al anvendt Umage at blive Professor juris et historiarum i Sorø (1755), ligesaa lidt som Universitetet ønskede at promovere ham til Dr. juris.

I sine senere Aar gjorde R. sig under den Struenseeske Trykkefrihedsperiode bemærket ved sit Skrift «Lovtale over Skobørsten» (1771), en hvas Satire mod Lakajismen, der vakte megen Opsigt og affødte mange Skrifter i samme Retning; Resultatet blev den Kabinetsordre, der forbød at befordre nogen Domestik til kongeligt Embede. En anden Sag, der laa R. højlig paa Hjærte, var Modersmaalets Hævdelse og dets Renselse fra fremmede Ord, og i sit Skrift «Hr. B*** Forslag om det danske Sprogs Indførsel udi Frankerige» (1755) revsede og latterliggjorde han djærvt og ikke uden Vid, skjønt hans eget Sprog ikke er særlig godt, Datidens urimelige Indblanden af Fransk i det danske Sprog. Dette Skrift blev imødegaaet af C. M. Priebst, hvilket afnødte R. et Modskrift, som dog ikke blev trykt. Denne R.s Kjærlighed til Modersmaalet var det vistnok, som skaffede ham en Ven i N. K. Bredal, Forfatteren af det første danske Syngespil, «Gram og Signe», som 1756 af Studenter opførtes i Vennernes fælles Bolig (s. III, 33).

Hundrup, Dimitt. fra Slagelse S. 49. Hist. Tidsskr. 5. R. IV, 137 ff. (Norsk) Hist. Tidsskr. 2. R. IV, 306 ff. Nyerup, Lit. Lex. *G. L. Wad.*

Rothe, Christian, 1770—1852, Rentekammerkommitteret, Søn af nedenanførte Tyge Jesper R., er født paa Tybjærggaard 27. Juni 1770. 12 Aar gammel blev han anbragt paa det bekjendte Rybergske Handelskontor, hvorfra han 1787 ansattes som Volontær i Økonomi- og Kommercekollegiets ostindiske Sekretariat, men blev, efter at han 1788 havde taget dansk-juridisk Examen, 1790 udnævnt til Kopist i Rentekammerets sjællandske Landvæsenskontor, hvori han næste Aar avancerede til Fuldmægtig. 1795 blev R. beskikket til Sekretær i den store Hoverikommission, hvilken han fulgte paa alle dens Rejser, der fortsattes til 1798, medens han samtidig 1797 var bleven Chef for det sjællandske Landvæsenskontor og næste Aar tillige for det fynske; 1802 blev han beordret til i Forening med 2 andre at regulere Oppebørselen af den s. A. paabudte Skat

paa «Besiddelse, Nytte og Brug», hvoraf fulgte, at det tillige lidt efter lidt blev ham overdraget at beregne og ordne alle de Forandringer i denne Skat, som paafulgte i en Række af Aar, indtil det 1818 ogsaa blev hans Lod at sammendrage og ordne disse Skatter, saaledes som de siden den Tid have bestaaet. 1803 kaldte Grev Reventlow ham til at indlede og ordne det store nye Matrikkelarbejde, hvorfor han stilledes i Spidsen for et helt nyt Kontor foruden Landvæsens- og Skattereguleringskontoret, som han allerede havde, og dette omfattende Arbejde vedblev han at forestaa til dets Fuldendelse 1844. 1809 afgik R. efter eget Ønske fra Landvæsenskontoret og fik Bestalling som 1. Sekretær i Matrikkelkontoret, og 1811 blev han beordret til at indtræde som Medlem og Sekretær i den 1786 nedsatte store Landbokommission ligesom 1814 som 1. Medlem i Indkomstskatkommissionen i Kjøbenhavn; s. A. udnævntes han til Kommitteret i Rentekammeret.

Allerede fra 1807 af havde R. kjøbt og solgt flere større Godser (Marienborg, Sæbygaard m. fl.) i Forening med andre, som gjorde Pengeudlæggene, medens han besørgede Arbejdet; derved erhvervede han sig nogen Formue, hvorfor han 1811 kjøbte Lerchenfeldt ved Kalundborg (overdraget 1846 til Sønnen) og 1821 Buderupholm (solgt 1826), ligesom han alt fra 1799 ejede Vennelyst paa Frederiksberg; fra 1800—5 bestyrede han for Staten Petersgaards Gods. R., der 1805 var bleven Kammerraad, 1812 Justitsraad, 1817 Etatsraad og 1840 Konferensraad, i hvilket sidste Aar han tillige blev 1. Medlem i den s. A. nedsatte Komité for en ny Matrikkels Indførelse, fik 1841 Afsked som Kommitteret i Rentekammeret og 1849 fra Bestyrelsen af Matrikkelen. Han døde i Kjøbenhavn 31. Avg. 1852. 7. Nov. 1794 var han bleven gift med Charlotte Christine Müller (f. 7. Febr. 1773 † 5. Febr. 1814), Datter af Forvalter ved Sorø Akademi Caspar Peter M.; 2. Gang ægtede han 27. Febr. 1815 Johanne Cathrine Marie Selmer (f. 21. Juni 1789 † 5. Sept. 1870), Datter af Kommandør Peter Hersleb S. R. har skrevet flere mindre Afhandlinger, særlig vedrørende Jordskyldsætningen, Udstykningen og Fæstevæsenet.

Erslew, Forf. Lex. A. Rothe, Conferentsraad C. R.s Levnet (1854).

C. E. A. Schøller.

Rothe, Hans Peter, f. 1813, Søofficer, Søn af ndfr. nævnte Præst Waldemar Henrik R., er født i Helsinge 29. Marts 1813. Han blev 1829 Sekondlieutenant i Marinen, 1839 Premierlieutenant,

1848 Kapitajnlieutenant, 1855 Kapitajn og 1856 Orlogskapitajn (Kommandør). Han har været udkommanderet bl. a. 1831—32 med Briggen «St. Jan» til Vestindien, 1833 med Letfregatten «Galathea» til Middelhavet; 1839—40 forestod han Søopmaalingen, 1843—44 var han med Briggen «Ørnen» i Sydamerika, 1845—47 deltog han i Steen Billes bekjendte Jordomsejling med «Galathea». 1848 udnævntes han til Vicedirektør og 1853 til Direktør for Søkortarkivet, sidstnævnte Aar var han tillige Medlem af den meteorologiske Konference i Brüssel. I Krigsaarene 1848—49 gjorde R. Tjeneste som næstkommanderende i Fregatten «Bellona»; senere var han i nogle Aar Vagtskibschef, 1858 Chef for Kadetkorvetten «Valkyrjen», og i 1864 førte han Panserbatteriet «Rolf Krake», der først havde Station ved Sønderborg og senere — efter Vaabenhvilen — i Augustenborg Fjord. Efter at han virksomt havde deltaget i Kampen mod Preusserne ved deres Angreb paa Dybbølstillingen 28. Marts og 18. April, fulgte senere — 29. Juni tidlig om Morgenen — den ulykkelige Erobring af Als, hvor «Rolf Krake», der havde Station o. 1/2 Times Sejlads fra Mundingen af Als Sund, og hvis Ordre kun lød paa at optræde i Mundingen af dette, vel deltog i Beskydningen af de fjendtlige Baadkolonner, men dog ikke stærkt nok til at forhindre Fjendens Overgang i det snævre Sund, i hvilket Skibet ikke kunde navigere uden største Fare for at løbe fast. Efter Alses Erobring blev R. i og uden for Pressen Gjenstand for en yderst skaanselløs Kritik, der end ikke forstummede, da R.s Forhold — efter hans egen Begjæring — blev undersøgt ved en Krigsret, hvor han fuldstændig frifandtes for al Skyld. Det maa vel derfor nærmest anses som et Sonoffer til den offentlige Mening, at han ved Reduktionen i Nov. 1864 afskedigedes; dog vedblev han som Direktør at bestyre Søkortarkivet indtil 1888. R., der 1883 blev Kommandør af Danebrog af 1. Grad, var 1860—62 Medlem af Kommissionen til Undersøgelse af Orlogsværftets Drift og ligeledes af en Kommission til Ordning af Landets Fyrvæsen. — 1850 ægtede han Thora Rothe (f. 3. Maj 1823 † 19. Avg. 1880), Datter af Krigsassessor Frode Fredegod R. (f. 1783 † 1824) og Kirstine f. Dahl (f. 1786 † 1842).

Hiort-Lorenzen og Elvius, Patriciske Slægter I. Duntzfeldt, Beretn. om Rolf Krakes Virksomhed i Krigen 1864. S. Nellemann, Nogle Bemærkn. til Forsvar for Rolf Krakes Chef (1867).

C. With.

Rothe, Ludvig August, 1795—1879, Sprogmand. Født i Kjøbenhavn 7. Dec. 1795 som Søn af ovfr. anførte Konferensraad Chri-

stian R. i dennes 1. Ægteskab bestemtes A. R. for Officersstanden og udnævntes 1812 til Sekondlieutenant i Artilleriet; han naaede at blive karakt. Premierlieutenant i denne Vaabenart (1819), tillige var han 1815 bleven Landmaaler. Men imidlertid kom han ind paa en anden Løbebane. Et 3aarigt Ophold i Frankrig gav Anledning til, at Lektoratet i fransk Sprog og Litteratur ved Sorø Akademi overdroges ham 1822, og som Lektor virkede han der lige til Akademiets Ophævelse, da han 1849 afgik med Titel af Professor. R. vedblev siden at bo i Sorø, i den ene af de gamle akademiske Lærerboliger ved Søens Bred; den gammeldags sirlige og urbane Mand var i mange Aar en velkjendt Skikkelse i den lille By, hvis kommunale Interesser han gavnede ved uegennyttig Virksomhed, og hvor han døde 21. Dec. 1879. Han var en af de første, der i Danmark gave sig af med Studiet af oldfransk Litteratur, til hvilket han opmuntredes ved videnskabelige Rejser 1822—23 og 1841. Frugter af dette Studium bleve navnlig «Les romans du renard» (udg. i Paris 1845), en Sammenstilling af de middelalderlige franske «Rævebøger», der svare til «Reineke Vos», og «Om Holger Danske» (Akademiprogram 1847). Men disse Arbejder ere for længst overfløjede af den umaadelig fremskredne romanistiske Videnskab; især gjælder det om hans Forsvar for Barrois' Hypothese: at Holger Danske egentlig bør opfattes som «Ogier l'Ardennois». Nogle pædagogiske, politiske o. desl. Smaaskrifter udgjøre væsentlig R.s øvrige Forfatterskab. Det skal dog ogsaa mindes, at han benyttede sine Bekjendtskaber i Frankrig til at skaffe sig Plads i franske Blade for omhyggelige oplysende Redegjørelser, fremgaaede af varm Fædrelandskjærlighed, angaaende det slesvigske Spørgsmaal. R. blev gift 18. Juli (ikke Juni) 1820 med Hedevig Sophia Nerenst (f. 5. Maj 1798 † 2. Maj 1886), Datter af Toldinspektør Christian N. og Mariane f. Maarslet.

Erslew, Forf. Lex. Sorø Avis 22. Dec. 1879. *E. Gigas.*

Rothe, Peter Conrad, f. 1811, Præst. R. blev født i Helsinge 17. Juni 1811 og er Søn af ndfr. nævnte Sognepræst Wald. Henr. R. Da han var 7 Aar, forflyttedes Faderen til Kjøbenhavn, hvor R. siden bestandig har haft hjemme. R. blev Student fra Metropolitanskolen 1828. Theologisk Kandidat blev han 1833 og beskæftigede sig derefter en Del Aar med Undervisning, men fortsatte tillige sine Studier, saa at han ved Kroningsfesten 1840 kunde erhverve sig den theologiske Licentiatgrad ved en Afhandling «De

vita et gestis Anselmi». Hvad hans aandelige Stade angaar, da stod han først i Gjæld til sin Fader, der var godt hjemme i Tidens spekulative Theologi; af Universitetets Lærere havde H. N. Clausen paavirket ham ved sit klare Foredrag, men i Biskop Mynsters Forkyndelse fandt han dog først, hvad han af et fuldt Sind kunde samstemme med; Grundtvig derimod frastødte ham ved sin heftige og voldsomme Polemik. I Aarene 1840—42 blev han ved sin Faders Hjælp sat i Stand til at foretage en videnskabelig Rejse til Udlandet. Over Tyskland og Schweits drog han til Italien, hvor han tilbragte 3½ Maaned i Rom; senere besøgte han Paris, men dvælede navnlig i Berlin, hvor han studerede baade Theologi og Filosofi; for Schellings Skyld forlængede han sit Ophold, under hvilket han blandt andre omgikkes meget med Søren Kierkegaard. Efter sin Hjemkomst beskikkedes han 1843 til 2. resid. Kapellan ved vor Frue Kirke i Kjøbenhavn, ved hvilken Kirke han forblev under hele sit Livs lange Tjeneste; 1857 blev han 1. resid. Kapellan og 1865 Sognepræst til Kirken og Stiftsprovst; i 1892 tog han sin Afsked.

Som den, der i henved et halvt Aarhundrede har været ansat ved Kjøbenhavns første Kirke, har R. for de mange Mennesker, der sluttede sig til ham, været en trofast Præst og Sjælesørger, der i ualmindelig Grad forstod at interessere sig for de enkelte, at bevare dem i sin Erindring og at tage sig af dem, naar Lejligheden var der. Men ved Siden heraf har han i denne sin Stilling og særlig som den, der gjennem en lang Aarrække var Sjællands Stiftsprovst, udøvet en betydelig og i mange Retninger forgrenet Indflydelse paa Udviklingen af vort Lands og særlig da vor Hovedstads kirkelige Forhold. Med solide og omfattende Kundskaber har han forbundet en stor Arbejdsevne og en nidkjær Virkelyst; til enhver Tid har han været opfyldt af sin Stillings Krav og rig paa Ønsker om at forbedre de Forhold, hvorunder der arbejdes, og han har antaget sig, hvad der var ham betroet, med stor praktisk Dygtighed og med uegennyttig Kjærlighed til de mange forskjellige Opgaver, der lagdes paa ham. Ikke lidet af, hvad der nu opfattes som noget, der af sig selv hører med til det kirkelige Livs Tilbehør i Hovedstaden, har R. taget Initiativet til. Han var den første i Kjøbenhavn efter Biskop Balles Dage, der atter begyndte med at holde Bibellæsninger (i Opfostringshusets Kirke); han gav Stødet til Afholdelse af Gudstjeneste Søndag Aften i Steden for Froprædikenen, der ikke ret passer for Nutidens Levevis,

og til Ugedagsgudstjenesten Onsdag Aften, ligesom ogsaa Indførelsen af de saakaldte liturgiske Gudstjenester skyldes ham. Meget af, hvad han saaledes har faaet frem, har han gjennemført ved Kjøbenhavns gejstlige Konvent, af hvis Virksomhed R. har haft saare stor Fortjeneste. Han har altid været «en ivrig Konventsmand», hvad enten dette var som almindeligt Medlem, som Sekretær eller som Formand. Ogsaa i Roskilde Præstekonvent har han været baade Viceformand og senere Formand; af det Udvalg, der udarbejdede 1. Tillæg til Konventets Salmebog (1872), var han Medlem. Af de mange særlige Hverv, der i Aarenes Løb betroedes ham, skulle her nogle af de vigtigste nævnes: i 1867 blev han Medlem af Pastoralseminariet, hvor han i en lang Aarrække ledede de kateketiske Øvelser, hvad mange af vore Præster mindes med Tak. Det foregaaende Aar havde Ministeriet overdraget R. i Forbindelse med Kalkar (og Chr. Hermansen) at foretage et Gjennemsyn af den avtoriserede Oversættelse af det gamle Testamente; allerede 1871 kunde den saaledes gjennemsete Oversættelse avtoriseres; den var paa sin Vis et saare fortjenstfuldt Arbejde. Fra 1872 var han Formand i den Komité, der ledede Opførelsen af St. Pouls Kirke, ligesom han senere deltog i Arbejdet for Tilvejebringelsen af Helligkors Kirke paa Nørrebro. I talrige andre Virksomheder, der søge at løse kirkelige og sociale Opgaver, har han været en flittig og trofast Deltager: baade for det danske Bibelselskab, det danske Missionsselskab og ikke mindst for Sømandsmissionen har han arbejdet; af Bestyrelserne for Asylerne, for det Wærnske Institut, for Opdragelsesanstalten paa Flakkebjærg har han været Medlem. Efter sin Stilling var han Medlem af Kjøbenhavns Skoledirektion og antog sig ogsaa denne Side af sin Virksomhed med stor Interesse; fra 1882—92 var han tillige Overdirektør for de Massmannske Søndagsskoler.

Ved Siden af alt dette har han bestandig faaet god Tid til at følge med i den kirkelige Litteratur, og han er paa visse Omraader særdeles godt hjemme i den. Hvad hans egen litterære Produktion angaar, da har han udgivet en Del enkelte Prædikener og Taler, desuden en større Samling, «Fadervor, 10 Prædikener» (1869). Han har fremdeles leveret talrige Bidrag til forskjellige Blade og Tidsskrifter, særlig til «Ugeskrift for den evang. Kirke i Danmark», af hvilket Blad han var Medstifter (1853) og for de første 2 Aarganges Vedkommende Medudgiver. Han har udgivet «Davids Salmer efter Christian III's Bibeloversættelse» (1850) og

som et Bidrag til at imødegaa den romerske Propaganda «Den augsburgske Trosbekjendelse med Indledning og Anmærkninger» (1860). For den af ham i Forbindelse med Paulli, Kalkar og Vahl 1857 stiftede «Forening til gudelige Skrifters Udbredelse» skrev han «Kirkeaaret og dets Fester» (1860) og «Den augsburgske Trosbekjendelses Historie» (1860).

De her fremdragne Træk give Billedet af en utrættelig og travl Virksomhed, og enhver, som har set R. færdes med sin raske Gang, vil have forstaaet, at denne Mand forstod at bruge sin Tid. Men der var noget uopslideligt ved ham, og trods sit store Arbejde svigtedes han aldrig, hverken af sit Sinds naturlige Livlighed eller af sin store personlige Elskværdighed, som ikke mindst har lagt sig for Dagen over for de mange unge Præster, der i Aarenes Løb kom til at gjøre Tjeneste i Hovedstaden. Det var et paa forskjellig Maade føleligt Savn, han efterlod, da han paa Grund af Alder og en tiltagende Tunghørighed søgte og fik sin Afsked, ved hvilken Lejlighed han modtog Biskopsrang; 1879 havde Universitetet hædret ham med den theologiske Doktorgrad.

30. Maj 1845 ægtede han Vilhelmine Susanne Kolderup-Rosenvinge, Datter af Konferensraad J. L. A. K.-R. (IX, 349). Han mistede sin Hustru 14. Febr. 1888.

Elvius, Danmarks Præstehist. 1869—84 S. 270. Illustr. Tid. 19. Juni 1881. Erslew, Forf. Lex. Levnedsbeskrivelser af de ved Kbhvns Universitets Firehundredaarsfest promov. Doktorer S. 118 ff. *V. Schousboe.*

Rothe, Rudolph, 1802—77, Gartner, er født i Kjøbenhavn 18. Okt. 1802. Hans Forældre vare ovennævnte Konferensraad Chr. R. og dennes 1. Hustru. Sin Skoleundervisning modtog han i Borgerdydskolen i Kjøbenhavn, og da han var 16 Aar gammel, kom han i Gartnerlære. Det var et Særsyn i hine Tider at se en Søn af en saa anset Familie som den Rotheske vælge Gartneriet til Levevej, hvorfor det sikkert har været en levende Interesse og medfødt Kald, der førte R. ind herpaa. Efter et 3aarigt Ophold i Frederiksberg Have under Slotsgartner Petersen og i Rosenborg Have under den dygtige Slotsgartner Lindegaard tog han i 1821 Gartnerexamen. R. blev derefter Medhjælper i den botaniske Have, og efter 2 Aars Forløb underkastede han sig den daværende botaniske Gartnerexamen. Fra 1824—27 foretog han en Rejse gjennem Tyskland, Østerrig, Ungarn, Schweits, Norditalien, Frankrig og Holland, men da den Statsunderstøttelse, han havde modtaget, var lille, maatte han gjøre det meste af Rejsen til Fods og tage Arbejde i

de Byer, hvor han for sit Studiums Skyld vilde opholde sig i længere Tid. At denne Rejsemaade for en saa lærelysten og begavet ung Mand var særlig skikket til, at han grundig kunde sætte sig ind i mangt og meget, bærer den af R. efter hans Hjemkomst udgivne «Udtog af en Dagbog over Gartneri» (1828) synligt Vidnesbyrd om.

Allerede inden R. tiltraadte sin Rejse, var Landskabsgartneriet den Side af Havebruget, som han omfattede med særlig Forkjærlighed, og dels gjennem de mange Indtryk fra Haveanlæg i den fremmede Natur, dels gjennem Paavirkning fra Datidens Mestre paa Landskabsgartneriets Omraade — som Landskabsgartnerne Lenné og v. Skell i Tyskland, v. Riedel i Østerrig o. fl., hvem Rejsen bragte ham i personlig Berøring med — næredes og udvikledes hans Sans for denne Retning. Efter sin Hjemkomst blev R. ansat som Privatsekretær hos Grev A. W. Moltke paa Bregentved, og hans første større Arbejde paa Landskabsgartneriets Omraade foreligger fra denne Tid i Form af «Planer til Forskjønnelsesanlæg paa Bregentved», som delvis gjennemførtes under hans Ledelse. Da Stillingen som Privatsekretær imidlertid nødvendigvis maatte medføre mange Arbejder af ikke-gartnerisk Natur, tilfredsstillede denne Virksomhed ham ikke helt, og da Pladsen som Slotsgartner ved Fredensborg i 1833 blev ledig, søgte han denne, skjønt de økonomiske Kaar som Slotsgartner vare meget ringere, end hvad Grev Moltke bød ham. Slotsparken i Fredensborg var, den Gang R. overtog Pladsen, en Blanding af forsømt fransk Havestil og Skovvildnis. At rekonstruere Anlægget i fransk Stil vilde være meget bekosteligt, og R. valgte derfor at omforme den i landskabsgartnerisk Stil, en Opgave, som han løste med ikke ringe Genialitet, hvad den nuværende stemningsrige og smukke Park staar som et varigt Minde om. Foruden til Fredensborg Have udkastede han ved denne Tid tillige Planer til Omlægning af forskjellige private Haver og Marienlyst Have samt foretog betydelige Udhugninger i Jægersborg Dyrehave, hvorved han gav nye Beviser paa sit Blik for smukke og virkningsfulde Udsigter. I Erkjendelse af hans Talent paa det landskabsgartneriske Omraade blev der i 1841 tilstaaet ham Statsunderstøttelse til at foretage en Rejse i England og Skotland, for at han kunde gjøre sig bekjendt med de derværende Parker.

Som Følge af Forfatningsforandringen i 1849 ophørte Fredensborg at være Kongens, men gik over til at være Statsejendom, og samtidig inddroges Slotsgartnerembedet. R. fik da Ansættelse som

Landskabsgartner eller, som det senere kaldtes, Inspektør ved de offentlige Lysthaver og fik saaledes Tilsynet med Frederiksberg Have og Søndermarken, Rosenborg Lysthave, Fredensborg, og senere Frederiksborg, Charlottenlund, Sorgenfri og Bernstorff Slotshaver. Foruden gjennem denne Virksomhed arbejdede han ogsaa paa anden Maade med Dygtighed og levende Interesse for at vække Sansen for Landskabsgartneriet her hjemme. Han ydede sin Medvirkning ved flere private Havers Anlæg; i Vinteren 1850—51 holdt han en Række offentlige Foredrag i Botanisk Haves Læsesal over Landskabsgartneri, ligesom han i Haveselskabets Sal holdt adskillige Foredrag for Medlemmerne over samme Æmne, og i 1853 skrev han en Bog, «Landskabsgartneriske Betragtninger over Danmark», det eneste Værk i den danske Havebrugslitteratur om Landskabsgartneri.

Foruden paa Landskabsgartneriets Omraade har R. tillige i andre Retninger gjort sig fortjent af Gartneriet her hjemme, i hvilken Henseende særlig fortjener at fremdrages hans Virksomhed for Uddannelsen af unge Gartnere. Som Slotsgartner paa Fredensborg og senere, da han var flyttet til Kjøbenhavn som Landskabsgartner, meddelte han theoretisk Undervisning for Gartnerelever, og mange mindes endnu med Taknemmelighed den Alvor og Grundighed, hvormed han varetog sit Arbejde som Lærer. I 1835 blev R. Medlem af den daværende Examenskommission for Gartnere, hvis Formand han senere blev. Han havde i disse Aar megen Indflydelse paa de Forandringer, som indførtes med Hensyn til Examensfordringerne, ved hvilke man søgte særlig at sikre sig, at enhver examineret Gartner var i Besiddelse ikke alene af den fornødne Haandfærdighed, men ogsaa af de mest elementære theoretiske Kundskaber i Gartneriets forskjellige Grene. R. var Medstifter af det i 1835 dannede første Haveselskab, det nuværende kongl. danske Haveselskab, og han var i en Aarrække Medredaktør af dets Tidsskrift, hvori han har skrevet forskjellige større og mindre Afhandlinger.

R. blev 1852 Forstraad, 1869 Etatsraad. Fra 1868 indtil sin Død, 30. Jan. 1877, var han Formand for Gartnernes Hjælpeforening. 20. Dec. 1830 ægtede han Anne Maria Friedenreich (f. 16. Dec. 1805 † 2. Nov. 1841), Datter af Oberstlieutenant i Kjøbenhavns borgerlige Infanteri, Vinhandler Peter Johannes F. og Anne Cathrine f. Ordtholm. 13. April 1846 ægtede R. Johanne Mathea

Mangor (f. 8. Juli 1804 † 30. April 1894), Datter af Grosserer i Kjøbenhavn Valentin Nicolai M. og Anna Marie f. Bang (XI, 90).

Erslew, Forf. Lex. Tidsskr. f. Havevæsen XII. Elvius og Hiort-Lorenzen, Patriciske Slægter I. *L. Helweg.*

Rothe, Tyge, 1834—87, Gartner, var født 13. Sept. 1834, Søn af foran nævnte Etatsraad Rudolph R. Paa Grund af en Nervelidelse maatte han forlade den studerende Bane, hvorfor han forlod Latinskolen og kom i Lære hos Handelsgartner Ludvig Hansen i Kjøbenhavn. Læretiden afsluttedes med et Ophold i Rosenborg Driverihave, hvor han i 1853 bestod Gartnerexamen. Efter i 4 Aar at have været Medhjælper i Botanisk Have tiltraadte han, til Dels med offentlig Understøttelse, en fleraarig Udenlandsrejse. Han arbejdede et Aar som Medhjælper i den botaniske Have i Berlin og rejste derefter gjennem Sachsen og Bajern og efter et længere Ophold i Wien over Schweits og Norditalien til Paris, hvor han blev ansat i den botaniske Have ved Luxembourgslottet. I 1859 rejste han over Belgien med Ophold i Brüssel og Gent over Hannover tilbage til Danmark. S. A. blev han ansat som Assistent ved den kongl. Veterinær- og Landbohøjskoles Haver og botaniske Undervisning, og foruden at han var en søgt Manuduktør for Højskolens Elever, holdt han i disse Aar Forelæsning over Havebrug for Eleverne ved Rosenborg Gartnerlæreanstalt. 1867 fik han Udnævnelse som Slotsgartner paa Rosenborg, i hvilken Stilling han forblev indtil sin Død, 16. Okt. 1887.

R. foretog flere gjennemgribende Forbedringer ved Omdannelse og Nybygning i Driverihaven og Fornyelse af Frugttræbestanden i Frugthaven. Hans sjældne Evner som Administrator havde en gavnlig Indvirkning paa den Aand, der herskede paa Læreanstalten, og hans klare og grundige Forelæsninger fulgtes med stor Interesse af de mange Elever, der i de 20 Aar søgte deres Uddannelse i Haven. Foruden at han har skrevet en Mængde større og mindre Afhandlinger om gartneriske Æmner i forskjellige Tidsskrifter, udgav han i 1885—86 1.—2. Dels 1. Halvbd. af «Grundlag for Vejledning i Plantedrivning» (2. Dels 2. Halvbd., som udkom efter hans Død 1890, er udarbejdet af hans Eftermand som Slotsgartner, C. F. Paludan). Sammen med Brygger J. P. Jacobsen udgav han 1879 en «Beskrivelse af Væxthusene i Universitetets botaniske Have». I forskjellige Foreninger og Selskaber holdt R. ofte Foredrag om Æmner fra Planteriget og Havebruget. En

Mængde Tillidshverv blev R. betroet; i 1871 var han saaledes tilforordnet Komiteen for Anlægget af den botaniske Have i Kjøbenhavn, 1875 fungerede han som dansk Regeringskommissær ved den internationale Havebrugsudstilling i Køln, og 1880 valgtes han til Borgerrepræsentant i Kjøbenhavn. Desuden var R. en Del Aar Medlem af det kongl. danske Haveselskabs Bestyrelse og Formand for Gartnernes Hjælpeforening. — 27. Marts 1866 ægtede R. Thalia Rothe (f. 14. Dec. 1842 i Sorø), Datter af nedennævnte Sognepræst Wilhelm R. og dennes 2. Hustru.

Gartner-Tid. 1887, Nr. 23. Elvius og Hiort-Lorenzen, Patriciske Slægter I.

L. Helweg.

Rothe, Tyge Jesper, 1731—95, Forfatter, yngre Halvbroder til ovfr. anførte Etatsraad Casp. Pet. R., men ældste Søn af Faderens 2. Ægteskab, med Kirstine Margrethe f. Tygesen († 1746), blev født i Randers 16. Jan. 1731. Allerede i sit 14. Aar (1744) blev han Student fra Slagelse Skole og tog 3 Aar efter theologisk Attestats. Hans Yndlingsfag var dog ikke Theologi, men Historie og Filologi. Han blev Huslærer, først for en Thura, derefter for en Juel; denne sidste fulgte han som Hovmester til Sorø. Han attraaede inderlig at faa Lejlighed til at rejse i Udlandet. I den Hensigt skrev han nogle franske Breve om forskjellige Materier og overrakte den ældre Bernstorff dem med Bøn om at hjælpe ham til det ønskede Maal, for at han derefter kunde søge et Embede i Staten. Hans Henvendelse var ikke forgjæves; der bevilgedes ham et Rejsestipendium paa 3 Aar, i det han forpligtedes til at følge en foreskrevet Rejseplan. I Maj 1756 rejste han først til Gøttingen, hvor han studerede Kirkehistorie, Fysik og Filosofi. Derefter opholdt han sig 1/2 Aar i Genf, senere i Frankrig. I Juni 1759 blev han udnævnt til overordentlig Professor ved Kjøbenhavns Universitet og Lærer for den 6aarige Arveprins Frederik. Men R.s hele Naturel — «han manglede Taalmodighed, Blidhed i Ytringer og Omgang og var for stræng Moralist», siger hans ældste Biograf — passede ikke til dette Kald, og han fratraadte Stillingen 1761, i det han blev Kommitteret i Generaltoldkammeret og fik Justitsraads Rang. S. A. ægtede han Karen Bjørn (f. 1742), eneste Barn af den afdøde rige Handelsmand, Agent Andreas B. (II, 357) paa Christianshavn. Med hende fik han betydelig Formue, der satte ham i Stand til at kjøbe Godset Tybjærggaard (Præstø Amt), en af Landets ældste Herregaarde. Han tog nu

Afsked fra sit Embede og blev Landmand med Liv og Sjæl, og mange Spirer til hans senere rige Forfattervirksomhed nedlagdes i disse Aar. 1765 lod han sig beskikke til Vicelandsdommer i Sjælland og Møen, og 1769 blev han atter ansat som Kommitteret i Generaltoldkammeret, dog uden Gage, men med Tilladelse til, saa længe han ikke oppebar Løn, at være fraværende, saa ofte han vilde.

Da kom Struensees Tid, hvor Afsættelser og forandrede Besættelser af Statens Embeder hørte til Dagens Orden. Da Kjøbenhavns gamle Magistrat var opløst og en ny Overpræsident beskikket, indkaldtes R. i April 1771 til at varetage Embedet som 1. Borgmester i Hovedstaden. Et samtidigt, almindelig udbredt Rygte fortalte, at Udnævnelsen skyldtes en Fejltagelse; det var hans ældre Broder, Landsdommer C. P. Rothe, der var ment. Sønnen kan kun gjendrive Rygtet ved at sige, at «det mangler alt Bevis og er, saa vidt han ved, urigtigt». Men i hvert Tilfælde har R. været meget lidet egnet til at bøje sig ind under dette juridiske Embedes mangeartede Vanskeligheder, som ikke gjordes ringere ved Tidsforholdene. Det varede heller ikke mere end 1½ Maaned, før han atter fratraadte Stillingen og ved Justitsraad Struensees, Ministerens Broders, Medvirkning blev 3. Deputeret i det nyoprettede Finanskollegium. R.s Departement havde hele Landbovæsenet under sig. Men alle hans Planer og Bestræbelser for heldbringende Forandringer kunde ikke faa Tid til at komme til Udførelse, thi 7 Maaneder efter Kollegiets Oprettelse opløstes det atter ved Struensees Fald. R. havde ikke taget i Betænkning at lade sig ophøje af det Struenseeske Regimente og tage Del i Styrelsen under denne Chef. Det gjorde da med Føje baade den Gang og senere et meget uheldigt Indtryk, at han strax efter Omvæltningen offentlig brugte de stærkeste Smædeord om den faldne Storhed («Til Folket og til Suhm, om hans Tale til Kongen» i «Suhmiana» S. 9 ff. samt Digtet «Om Dagen den 17. Januar, trykt efter Befaling»). Han vandt alligevel langtfra den nye Regerings Yndest; i det han i April 1772 udnævntes til Amtmand i Segeberg, var dette efter Tidens Opfattelse nærmest at betragte som en Art Forvisning. I Segeberg forblev han kun 9 Maaneder. Imod sit Ønske afskedigedes han i Jan. 1773 med 700 Rdl.s Pension. Dermed afsluttedes hans Embedsbane. Han drog til sit Gods i Sjælland og ofrede Resten af sit Liv til litterær Virksomhed. Senere fik han Etatsraads Titel. At han ikke fik Sæde i den store Landbokommission 1786, krænkede ham dybt. Men i sit Hjem paa Tybjærggaard og i Kjøbenhavn følte han sig

lykkelig ved sit Samliv med sin ædle Hustru og sine Børn. Da han 12. Febr. 1795 mistede sin Hustru, var hans Kraft brudt. Nedbøjet paa Sjæl og Legeme flyttede han om Sommeren ud paa Frederiksberg. Her udarbejdede han Skriftet «Karen Bjørns Minde», hvori han ophøjede den elskede og aandfulde Hustru og Moder (jvfr. ogsaa Grundtvigs skjønne Mindedigt fra 1813 «Karen Bjørns Minde» i «Kvædlinger» og i «Poet. Skr.» III, 141 ff.). Den Dag, Skriftet averteredes i Avisen, døde han selv, 19. Dec. 1795.

Sin Navnkundighed skylder R. langtfra sin Embedsvirksomhed. Men naar hans Stemme af Samtiden blev regnet blandt de mest indflydelsesrige i Fædrelandet, er det dels hans mange Skrifters Skyld, dels hans betydelige Personlighed. Det er vanskeligt med faa Ord at karakterisere ham som Forfatter. Med rette er der sagt om ham, at han var en Blanding af en betydelig Skribent og af en Karikatur. Hans Stil er trættende, sær og knudret; det er en stor Taalmodighedsprøve at arbejde sig frem gjennem alt det skruede og affekterte; men kan man holde ud, er der ikke faa Lysglimt og ægte Guldkorn at finde. Da Skrifterne udkom, havde han kun meget faa Læsere; nu om Stunder vil vistnok kun den specielle Forsker ty til dem. Luxdorph sagde ganske vittig: «R. skriver virkelig et smukt Sprog; dersom han blev oversat, skulde jeg tilforladelig læse ham». Det er dog ikke blot R.s Stil, som frembyder den underlige Dobbelthed; det samme gjælder om hele hans Standpunkt: paa samme Tid, han lovpriser Enevoldsmagten og det bestaaendes Herlighed, er han gjennemtrængt af det 18. Aarhundredes Frihedsideer. Montesquieu og Rousseau ere hans Læremestre. Det kjendes lige fra hans Ungdomsarbejde «Tanker om Kjærlighed til Fædrenelandet» (1759), der vakte betydelig Opmærksomhed og gav Rahbek Anledning til at nævne ham som «vor Borgerfriheds første Apostel», og til hans seneste Skrifter. Om tvende Ting gruppere de fleste af hans Skrifter sig: Landbosagen og Kristendommen. Han giver vægtige Indlæg om Reformers Nødvendighed for Landboforholdenes Vedkommende; og at se Historien som en Helhed i Kristendommens Lys er hans Opgave i hans Livs Hovedværk: «Kristendommens Virkning paa Folkenes Tilstand i Evropa» (I—V, 1774—83, med særskilte Titler for 3. og 4. Bind: «Om Hierarkiet og Pavemagten», og for 5. Bind: «Evropas Lensvæsen»). Dette Værk øvede en meget stærk Indflydelse paa Grundtvig ved hans «Verdenskrønnike» fra 1812. Dette er atter et slaaende Vidnesbyrd om Dobbeltheden hos R.; thi hvor

begejstret han end er for «den himmelske» Religion, Kristendommen og dens Virkninger, er han dog afgjort Rationalist; det er den skjønne, ophøjede, dydfulde, sanddru Lære, han hylder. — Med Hensyn til Landbosagen har R. dels givet Skrifter af rent videnskabelig Natur («Om de saakaldte Bryder i Middelalderen», og «Nordens Statsforfatning før og i Lenstiden», 2 Bd., 1781—82), dels virket direkte ved sin Kritik: «Danske Agerdyrkeres Kaar' eller vort Landvæsenssystem, som det var 1783» (2 Bd., 1784—86). Her udmaler han den herlige «Odelsfrihed» i Oldtiden i Modsætning til Samtidens «vanærende Idé om Agerdyrkere». Frederik IV med sin Forordning om Vornedskabets Ophævelse lovprises; men Friheden «kunde ikke bæres»; naar der skulde arbejdes paa at forbedre Bondestandens Kaar, var det ikke nok med at faa Forbedringer i selve Landbruget, men Forandringer maatte ske i Lovgivningen og Landvæsenssystemet; hvad der skal virkes for, er ikke forhøjet Skatteevne for Statskassen, men Bøndernes Lykke. — I sine sidste Aar optoges R. mest af naturvidenskabelige og religionsfilosofiske Studier; som en Frugt heraf udkom «Naturen, betragtet efter Bonnets Maade» (I—VI, 1791—94). Han udtalte sig med Anerkjendelse om Henrik Steffens' første geologiske Arbejder; og af sit Besøg hos den højt ansete lærde har Steffens givet en interessant Skildring (Was ich erlebte II, 223 ff.).

Ved sit stive, tilknappede Væsen har R. næppe været tilgængelig for fortrolig Vennekreds. I sine yngre Aar var han sammen med Reverdil og Sneedorff ofte J. H. E. Bernstorffs Gjæst om Aftenen. Senere kunde han i «Drejers Klub» ofte samle en lyttende Kreds om sig og udvikle sine Tanker om Dagens Anliggender. Det gjaldt «Borgersind», «Almenvellet». «Tænkeren, Daneborgeren, Sandsigeren T. R.» — som Rahbek nævner ham — blev anset som en af sin Tids berømteste Talere. Det var R., der ved sin Tale i Maj 1785 gav «Selskabet for Borgerdyd» dets Navn; men faa Maaneder efter gik han ud af Selskabet. Den mindst heldige Side af R.s Forfattervirksomhed er hans poetiske Forsøg. Da han efter Frederik V's Sygdom 1760 udsendte en Ode, affødte denne en Strøm af skarpe Satirer. Ved flere andre fremtrædende Lejligheder søgte han ogsaa at give sin overvældende Følelse poetisk Form uden Hensyn til Rim eller Metrik. Som Salmedigter («En Kristens Sange», 1778) er han stærkt paavirket af Klopstock; kun et Par af Salmerne have holdt deres Plads i Nutidens Salmebøger, men alle vidne de om hans fromme, ærlige og gudhengivne Sind. —

Efter hans Død udgav hans ældste Søn, ovfr. anførte Andr. Bjørn R., 2 Bind af hans «Adspredte Skrifter» (1799) med Tilegnelse til K. L. Rahbek, der havde opfordret til Udgivelsen i «Den danske Tilskuer». I Forerindringen gives Bidrag til den afdødes Levnedsbeskrivelse og til hans Skrifters Vurdering.

Bærens, Jurid. Lommebog f. 1797, S. 65 ff. Geneal. og biogr. Archiv S. 32 ff. E. Holm, Kampen om Landboreformerne S. 64 ff. Bergsøe, Grev C. D. F. Reventlows Virksomhed II, Bilag 1. N. M. Petersen, Den dsk. Lit. Hist. 2. Udg., V, 1, 118 ff. Nyerup, Lit. Lex. *A. Jantzen.*

Rothe, Waldemar Henrik, 1777—1857, Præst, fødtes 6. Marts 1777 paa Urupgaard ved Horsens; hans Fader var ovennævnte Etatsraad Caspar Peter R. Han blev Student fra Aarhus Skole 1794 og underkastede sig 1800 theologisk Attestats. 1801—7 foretog han med privat Understøttelse, for sit Helbreds og sine Studiers Skyld, en Udenlandsrejse til Tyskland, Schweits, Frankrig og Italien. I Mailand var han Øjenvidne til Napoleons Kroning, i Rom lærte han Thorvaldsen at kjende, i Heidelberg blev han en Discipel af Schwartz og især af Daub, som indviede ham i den theologiske Spekulations Løngange. Efter sin Hjemkomst blev han 1809 Sognepræst i Helsinge, 1818 Præst ved Vartov, 1822 resid. Kapellan ved Trinitatis Kirke i Kjøbenhavn, 1830 Sognepræst ved samme Kirke. 1836 vandt han den theologiske Doktorgrad ved en spekulativ Afhandling om Treenigheden og Forsoningen (overs. paa Dansk s. A.); blandt hans Opponenter var Grundtvig, som forbavsede Avditoriet ved at tale flydende Latin. R. var en rigt begavet Natur med opladt aandelig Sans, og han tog sig med Nidkjærhed baade af de kirkelige Anliggender og af alle Skolesager i det store kjøbenhavnske Sogn, som allerede den Gang havde 30000 Beboere. Han døde i Kjøbenhavn 20. Febr. 1857. 6. Juni 1810 havde han ægtet Elise Catharine Francisca Weidemann († 19. Marts 1862), Datter af Søkrigsprokurør C. W.

Erslew, Forf. Lex. Minde om V. H. R. (1857). F. Hammerich, Et Levnetsløb II, 61 f. *Fr. Nielsen.*

Rothe, Viggo, 1814—91, Jærnbanedirektør, Søn af ovennævnte Konferensraad Christian R. († 1852) i hans 1. Ægteskab, er født 20. Jan. 1814 i Kjøbenhavn. Efter en lykkelig Barndom paa Faderens Landejendomme, Lerchenfeldt og Buderupholm, kom han 10 Aar gammel i Huset hos sin ældste Broder, L. August R. (s. ovfr.), der var Lærer ved Sorø Akademi, og her tog han Examen artium

i 1832 og filosofisk Examen i 1834. Som lille havde han ikke udmærket sig ved særlig Flid, men under sin Skolegang lærte han af Broderen, «hvad Pligten fordrede, og at dennes Krav bør gaa forud for alt andet i Livet», som han selv siger i «Mit Livs Erindringer», og han lærte det saa godt, at det blev et Grundlag for hele hans senere Liv. Fra Sorø vendte R. tilbage til sine Forældres Hus i Kjøbenhavn og begyndte, halvt mod sin Families Ønske, at studere ved den polytekniske Læreanstalt; han tænkte sig det oprindelig som Forstudier til kameralistisk Examen, hvis Oprettelse netop var forestaaende, men Interessen for Naturvidenskaberne fastholdt ham ved Læreanstalten; 1836 blev han polyteknisk Kandidat i anvendt Naturvidenskab og skulde nu gjøre sine tekniske Kundskaber nyttige. Tiltrukken baade af Statens Tjeneste og af privat Virksomhed søgte han foreløbig at holde sig begge Veje aabne, i det han privat paa Smaarejser rundt i Landet studerede den hjemlige Industri og i øvrigt fortsatte sine kemiske Studier ved den polytekniske Læreanstalt, men samtidig søgte Plads som Volontær i Generaltoldkammer- og Kommercekollegiets Industri- og Fabrikkontor, hvor han ogsaa opnaaede Ansættelse i Efteraaret 1836. Hans Indtrædelse i Statstjenesten udskødes dog et halvt Aars Tid, for at han efter Opfordring af Selskabet til Naturlærens Udbredelse kunde holde en Række populære Forelæsninger over Fysik og Kemi i Roskilde i Vinteren 1837. Samme Foraar optoges han som Alumnus paa Borchs Kollegium, hvor han fortsatte sine Studier, særlig over Agerdyrkningskemi, sammen med sit Arbejde i Generaltoldkammeret, der væsentligst bestod i en Bearbejdelse af statistiske Tabeller vedrørende den danske Industri. Hans private Arbejde med samme Æmne kom ham her til Nytte og satte ham ofte i Stand til at supplere det mangelfulde officielle Materiale. En kort Tid fik han Ansættelse ved den kongl. Porcellænsfabrik for at kunne sætte sig ind i Porcellænsfabrikationen, og med offentlig Understøttelse berejste han Slesvig og Holsten for ogsaa at blive fortrolig med disse Landsdeles Industri. Fra denne Periode foreligge flere Arbejder fra R.s Haand, f. Ex. hans Bog om Agerdyrkningskemi (1839) og flere Afhandlinger af kemisk, statistisk og teknisk Indhold.

1839 blev R. ansat som Kopist (ɔ: Assistent) i Kanal-, Havne- og Fyrkontoret, hvor han bl. a. fik Lejlighed til at sætte sig særlig ind i Fyrvæsenet og foranledige, at flere af de gamle Spejlfyr ombyttedes med moderne Linsefyr, hvis Konstruktion og Betje-

ning han maatte studere nærmere paa en Tjenesterejse i Norge. Imidlertid var Kanal-, Havne- og Fyrkontoret bleven forenet med Fabrik- og Industrikontoret, og i det nye Kontor fik han Ansættelse som Fuldmægtig 1841 og som Kontorchef 1845 til 1. Jan. 1849, da han forlod Statstjenesten som Følge af Regeringskollegiernes Ophævelse. Sine videnskabelige Interesser havde R. plejet, bl. a. ved Deltagelse i de nordiske Naturforskermøder 1840, 1844 og 1847 — og senere atter i 1862 —, og kort før sin Afsked fra Statstjenesten fik han Tilbud om et Professorat i Statsøkonomi og Statistik ved Universitetet; han afslog det, men bistod det juridiske Fakultet med Ordningen af den nyoprettede statsvidenskabelige Examen.

Ved Slægtskabs- og Venskabsforbindelser med flere af Tidens ledende Politikere var R. efterhaanden bleven politisk interesseret og blev ved første Rigsdagsvalg Folketingsmand for Kjøbenhavns 4. Kreds, som han repræsenterede i 5 Sessioner til Rigsdagens Opløsning i Efteraaret 1854. I 1851 og 1852 var han Statsrevisor, valgt af Folketinget, men af Hensyn til sine private Arbejder søgte han ikke Gjenvalg.

Da Industriforeningen i Kjøbenhavn stiftedes 1838, blev R. valgt til Sekretær, og fra 1840—54 var han Medlem af Repræsentantskabet, hvor han snart indtog en fremtrædende Stilling paa Grund af sit indgaaende Kjendskab til alle industrielle Forhold. Han holdt hyppig Foredrag ved de ugentlige Møder og medvirkede ved Organisationen af Salgsudstillinger af danske Industriprodukter. Han valgtes af Indenrigsministeriet til Medlem af Komiteen for Danmarks Deltagelse i Verdensudstillingen i London 1851 og deltog i Diskussionen om den tekniske Undervisning som Medarbejder ved Forslag om Oprettelse af en teknisk Skole for Haandværkere og Fabrikanter (1849) og om Sammensmeltning af den militære Højskole og polytekniske Læreanstalt (1851), Led i Forarbejderne for Oprettelsen af det tekniske Selskabs Skole og for Indførelsen af en særlig Fagundervisning for Civilingeniører ved Læreanstalten. Endelig valgtes han 1854 af Kjøbenhavns Kommunalbestyrelse til teknisk Medlem af og Formand for Tilsynskomiteen ved Anlægget af Vand- og Gasværkerne og ledede som saadan denne Sag til Arbejdernes Fuldførelse i 1858. I de 4 derpaa følgende Aar, til 1. Marts 1862, var han Medlem af Borgerrepræsentationen.

Da R. i de første Aar efter sin Afskedigelse fra Statstjenesten var uden tilstrækkeligt Erhverv, kjøbte han, efter et Par forgjæves

Forsøg paa at opnaa en passende Stilling i Toldvæsenet, sammen med en Ven, Cand. polyt. J. Glahn, i 1851 Kalkbrænderiet paa Østerbro og drev det til 1855, da han solgte sin Andel til Kompagnonen, fordi han ikke længere havde Tid til at tage sig af det. Ved Industriforeningens Initiativ var det sjællandske Jærnbaneselskab blevet stiftet og Jærnbanen til Roskilde bygget og aabnet 1847, men havde i det første Aar saa store Vanskeligheder at kæmpe mod, at en delvis Fornyelse af dens Bestyrelse ansaas for nødvendig, og R. fik da Tilbud om Posten som teknisk Direktør. Skjønt han følte sig ret fremmed over for denne Opgave, maaske nærmest fordi Udenlandsrejser til Tyskland og Frankrig i 1841 og til Sverige i 1844 havde hindret ham i at deltage i Forhandlingerne om Banens Bygning, modtog han dog den tilbudte Stilling fra 1. Juni 1848, da han havde stiftet Familie et Par Aar i Forvejen og gjærne vilde forøge sine Indtægter med den i øvrigt meget beskedne Direktørgage. Sandsynligvis har ogsaa Opgaven fristet ham, og han har sikkert til dens Løsning, foruden sit Administrationstalent, Arbejdsenergi og Evne til hurtig at sætte sig ind i en Sag, medbragt en levende Følelse af det Ansvar, der paahviler en Jærnbanedirektør, da han i Paris paa nært Hold havde set en stor Jærnbaneulykke, der gjorde saa meget stærkere Indtryk paa ham, som han selv kun undgik den, fordi han ikke kunde faa Plads i et overfyldt Tog. Det er da ogsaa værd at notere, at han i sin mer end 37aarige Virksomhed som Jærnbanedirektør var heldig nok til at undgaa større Ulykker. Tidlig og silde færdedes han paa Maskinværksteder, Stationer og Banelinjen og benyttede de første Aar som Læretid til at sætte sig fuldkomment ind i alle tekniske Detailler og saa vidt muligt ogsaa i Driften, som i øvrigt sorterede under den administrerende Direktør. Det blev da ogsaa R. blandt Banens 3 Direktører, der i 1852 valgtes af Aktieselskabets Plenarbestyrelse til at tiltræde Bygningskomiteen for Banens Forlængelse til Korsør, hvorved han viste sig som en smidig og besindig Mægler mellem den engelske Entreprenør og Regeringskontrollen, der ofte stode skarpt over for hinanden, og da Korsørbanen i 1855 var færdig, valgtes han til administrerende Direktør. I det halve Aar, som endnu hengik inden Banens Aabning, udarbejdede han alle Reglementer for Befordring, Signalvæsen, Taxter og Lønninger samt Instruxer for de nye Funktionærer, saa alt vedrørende Driften var i Orden til Aabningsdagen 27. April 1856.

Da Korsørbanens Drift var indarbejdet, foretog R. flere Rejser

til Tyskland, Frankrig og England for at studere disse Landes Jærnbaneforhold og søgte stadig at gjøre sine efterhaanden indvundne Erfaringer nyttige for Jærnbaneselskabet. Ved billige Lystrejser, kloge Lempelser i Fragttaxterne for større Godsforsendelser og Lettelser i Forbindelsen med de øvrige Landsdele forøgede han Trafikken og naaede i økonomisk Henseende et særdeles godt Resultat; og efterhaanden som Publikum lærte at bruge Banen, og man kunde tænke paa Bygningen af nye Linjer, arbejdede han energisk paa disses Gjennemførelse og naaede at se det sjællandske Jærnbanenet udvidet til Klampenborg og Lyngby (1863), Helsingør (1864), Masnedsund (1870), Kalundborg (1874) og Frederikssund (1879). Og i det han som Direktør saa at sige voxede op sammen med sit Banenet, kunde han paa ethvert Punkt følge med Udviklingen og til enhver Tid være inde i alle Detailler og fik i Kraft af sin overlegne Indsigt og store Arbejdsiver hele Banens Bestyrelse koncentreret i sin Person. Han havde et godt Blik for Valget af sit Personale, som han behandlede humant og retfærdig, og for hvis Velfærd han sørgede ved Syge- og Pensionskasser. Han stillede store Fordringer til alle, men større til sig selv og var almindelig afholdt. Han satte sikkert Pris paa Selvstændighed hos sine undergivne, men levnede dem ikke megen Plads til Udvikling, og det vilde maaske være blevet følt som et svagt Punkt i hans Administration, at han for lidt havde tænkt paa sin Eftermand, hvis ikke Staten (fra 1. Jan. 1881) havde overtaget de sjællandske Baner, medens han endnu stod i sin fulde Kraft. Endnu en Aarrække fungerede R. som Direktør for Statsbanerne paa Sjælland, og først da Administrationen af samtlige Statsbaner samledes under en Generaldirektør fra 1. Okt. 1885, traadte han tilbage og levede et stille Privatliv i Kjøbenhavn indtil sin Død, 10. Maj 1891.

1856 udnævntes han til Justitsraad, 1859 til Etatsraad, 1872 til Kommandør af 2. Grad af Danebrog, 1875 til Kommandør af 1. Grad og 1885 til Konferensraad. — 5. Nov. 1845 ægtede han sin Kusine Martha Gustava Rothe, Datter af ovennævnte Kontreadmiral Carl Adolph R.

V. Rothe, Mit Livs Erindringer (1888). Dansk Jernbaneblad 1891. Erslew, Forf. Lex. Oplysn. om den polytekn. Læreanstalts Kandd. (1890).

Alfred Lütken.

— V. Rothe optraadte i sine yngre Aar jævnlig som *nationaløkonomisk* Forfatter. Hans Hovedarbejde i denne Henseende er «Danmarks industrielle Forhold» (1843—45), hvori han udførlig be-

handler Spørgsmaalet om Danmarks mulige Optagelse i en Toldforening og paa Grundlag af statistiske Oplysninger naar til det Resultat, at en Tilslutning til den nylig dannede tyske Toldforening ikke vilde være heldig i økonomisk Henseende (bortset fra nationale Hensyn), medens han søger at vise, at en nordisk Toldunion vilde være til Gavn. I 1849 udgav han et lille Skrift om en Reform af Lovgivningen om Næringsvæsenet, hvori han udtalte sig for Ophævelse af Lavstvang, uden at han dog strax vilde indføre fuld Næringsfrihed, i det han foreslog en Duelighedsprøve for dem, der selvstændig vilde udøve en industriel Bedrift. Foruden disse Arbejder, der bleve modtagne af Samtiden med Anerkjendelse, fremkom der fra hans Haand bl. a. en Række af Tidsskrifts- og Bladartikler, saaledes i «Fædrelandet» og «Berlingske Tidende». I 1848—49 holdt han Forelæsninger ved Universitetet over Danmarks Industri- og Handelsstatistik. *H. Westergaard.*

Rothe, Wilhelm, 1800—78, Præst, var en Broder til ovfr. nævnte Konferensraad Chr. R. († 1852). Han blev født i Kjøbenhavn 13. Okt. 1800 og tidlig bestemt for Studierne. 1814—18 fik han Undervisning i den kjøbenhavnske Borgerdydskole, og ved den blev han selv i en ung Alder Lærer. 1824 blev han theologisk Kandidat; 1825—27 foretog han for akademiske Stipendier en videnskabelig Udenlandsrejse med lange Ophold i Berlin og Halle, hvor han især studerede gammeltestamentlig Exegese og bibelsk Theologi. Efter Hjemkomsten vandt han 1829 den theologiske Licentiatgrad for en Afhandling om det gamle Testamentes psykologiske Forestillinger, og nogle Maaneder efter blev han Sognepræst for Hyllested Menighed paa Sjælland. Som Præst i Hyllested traadte han i nøje Forhold til den religiøse Bevægelse i «det hellige Land» (V, 120), og han var fra Begyndelsen af med i det sydvestsjællandske Broderkonvent, der fik sit Præg af Brødrene Fenger. 1833 udgav han en videnskabelig Undersøgelse, «Om symbolske Bøger i den lutherske Kirke», og Aaret efter blev han Lektor i Theologi og Moral i Sorø. Der udarbejdede han sit Livs Hovedværk, det fortjenstfulde Skrift «Det danske Kirkeaar og dets Perikoper, en Haandbog for Prædikanter og Kirkegængere» (1836; 4. Udg. 1878), som i lang Tid har haft en fast Plads paa de danske Præsters Boghylder. I Dec. 1839 vandt han den theologiske Doktorgrad ved en lærd og skarpsindig Afhandling om de danske Perikopers Oprindelse, et af de betydeligste nyere Bidrag til dette Spørgsmaals

Besvarelse (jvfr. E. Ranke, Das kirchl. Pericopensystem, Berlin 1847, S. 9 f.). 1840 udgav han nogle populære Foredrag over «Guds Forsyn og Retfærdiggjørelsen af Troen», og dermed indledede han sin dogmatiske Forfattervirksomhed. Sit dogmatiske Standpunkt fik han navnlig Lejlighed til at udvikle i de udførlige Kritikker af Martensens og Clausens Dogmatikker, som han under Psevdonymet «Erasmus Næpius», i Form af Breve, skrev i Scharlings og Engelstofts «Nyt theol. Tidsskr.» (IV—VI, jvfr. VIII), og i Foredraget «Indblæst af Gud» (1863).

Som Dogmatiker havde R. sit Udgangspunkt i den Clausenske Troslære, men den tilfredsstillede ham kun en kort Tid. Fra Martensen modtog han Impulser, men han blev dog aldrig Spekulationens Mand. Hans Ideal var en «Reflexions-Dogmatik», som kunde føre til en levende og inderlig Gjenoptagelse af den gamle lutherske Dogmatiks tabte Traad og fremstille «Guds Ord i en videnskabelig Form». Martensens Aandrighed forekom ham ikke altid lige ægte; hos Clausen fandt han alt roligt, belærende og klart, men han længtes efter «at svømme i dybere Vande». Foruden Dogmatikken optoge ogsaa Kirkeforfatningen og Skolevæsenet ham i høj Grad. 1848 udgav han «Den evangelisk-lutherske Kirkes Grundsætninger om Kirkens Repræsentation og disses Anvendelse hidtil i Danmark, afridsede», og næste Aar indsendte han til Rigsdagen et Udkast til en kirkelig Forfatning for den danske Kirke («Dansk Kirketidende» III), som tilraadede en Ordning, der kunde forene den lutherske Synodalforfatning med den reformerte Presbyterieindretning. Ogsaa Skolesagen kom han til at udtale sig om, i det han ved Skriftet «Det danske Almueskolevæsen og dets Reform» med det talende Motto: «Reform, ikke Revolution» (1852) vandt den Præmie, der Aaret i Forvejen var udsat af den danske Grundejerforening for det bedste Forslag til en Løsning af Problemet om Almueskolevæsenets Ordning.

Allerede 1843 var han bleven Sognepræst i Vemmelev og Hemmershøj paa Sjælland, og der virkede han, indtil han i Dec. 1876 blev entlediget. Efter Nedlæggelsen af Præsteembedet tog han Bolig i Kjøbenhavn, hvor han døde 9. Jan. 1878. Et Foredrag «Om Menighedens Valgret» (1872) viste, at han ikke i sin Alderdom havde glemt Kirkeforfatningssagen, og hans sidste Arbejde, «To Bøger om vore apostolske Trosartiklers Oprindelse og Udvikling» (1878), indeholdt hans Forsøg paa en Besvarelse af det vanskelige Spørgsmaal om Trosbekjendelsens Ælde, der var traadt

ham i Møde lige fra den Tid, da han færdedes blandt Præsterne i «det hellige Land». Han mente, at Overgangen fra den ældre til den nyere Form af det romerske Symbol var sket under Gregor den store, og at vi kunne takke denne store Pave og hans Medhjælpere ved det romerske Sakramentariums Omarbejdelse for den Skikkelse, Daabsbekjendelsen nu har ogsaa hos os.

R. var 2 Gange gift. 27. Febr. 1830 havde han ægtet Thora Oldenburg, Datter af Kammerherre F. O. (XII, 395). Hun døde allerede 29. April 1831. 22. Dec. 1841 ægtede han Frederikke Amalie Ewald, Datter af Generalmajor C. E. (IV, 619).

Erslew, Forf. Lex. Elvius, Danmarks Præstehist. 1869—84 S. 573. Forhandlinger ved Kbhvns Universitets Fest i Anl. af Salvingen 1840. J. F. Fenger, Det sydvestsjællandske Broderkonvent (1890). *Fr. Nielsen.*

Rothkirch, Wenzel, 1597—1655, til Krogsgaard, fødtes 24. Juni 1597 paa Fædrenegodset Jäschkendorf i Schlesien. Forældrene vare Hans R. (af Slægtens panthenske Linje) og Catharine Falkenhayn. Tidlig faderløs fulgte han 1609 med en ældre Broder til Danmark, der blev hans fremtidige Hjem, og hvor han anbragtes hos Hofmarskal Ditlev Rantzau. Hans Hu stod imidlertid til at uddanne sig særlig i Ridekunsten, og i flere Aar var han i Lære hos Broderen, der var Berider paa Antvorskov, hvorpaa han med kongelige Anbefalingsskrivelser fortsatte Uddannelsen i England, Frankrig og Italien. Næppe hjemkommen blev han 1619 Berider og Lærer for Prins Christian. 1621—31 beklædte han Stillingen som Kongens Staldmester, fra 1627 tillige som Ritmester for Hoffanen og fra 1628 desuden som Hofmarskal. Under Kejserkrigen fulgte han med Christian IV til Tyskland, og hér indtraf det historiske Øjeblik i hans Liv, da han 17. Avg. 1626 paa Flugten efter Nederlaget ved Lutter am Barenberg reddede Kongen, hvis Hest styrtede, fra Fangenskab ved at overlade ham sin egen; selv undgik han dog ogsaa at falde i Fjendens Hænder. I hans ovennævnte Udnævnelser efter denne Tid ser man vistnok Udslag af Kongens Taknemmelighed. 1631 opgav han sine Hofstillinger og fik Korsør og Antvorskov Len, som han beholdt til sin Død, samt Sæbygaard, som han mistede 1646. Til sine danske Standsfæller knyttedes han ved sine Ægteskaber, 1. med Kirstine Reedtz (f. 1610, gift 23. Juni 1633, † 30. Avg. 1646), Datter af Frederik R. (XIII, 558), 2. med Fru Dorthe Abildgaard til Kollerup (f. 1597, gift 6. Maj 1649), Enke efter Stig Pors. Ved Tronfølgerens pragtfulde Bryllup 1634 fungerede han som en af Generalmarskallerne,

1645 udnævntes han til Landkommissær i Sjælland, 1648 slog Frederik III ham til Ridder, og 5. Marts 1655 døde han paa Antvorskov. Han kjøbte Krogsgaard og Sneumgaard (1638), begge i Skads Herred, samt Stensgaard ved Faaborg (1648). Den første af disse Gaarde forsynede han med en ny, prægtig Hovedbygning.

E. E. Pontoppidan, Ligpræd. ov. W. R. (1656). O. Nielsen, Efterr. om Skadst Herred S. 73 ff.

C. F. Bricka.

Rotløben, Johannes, 1593—1649, Præst, var født i Wittenberg 4. Avg. 1593. Hans Fader, Sebastian R., var militær. Fra Skolen i sin Fødeby gik han over til Universitetet sammesteds, hvor han 1614 tog Magistergraden og 1618 blev Adjunkt i det filosofiske Fakultet. 1622 blev han Præst hos Anna, Enke efter Kurfyrst Johan Sigismund af Brandenborg, og fulgte 1624 med til Stockholm, da Kurfyrstindens Datter Maria Eleonora ægtede Kong Gustav Adolf. Her blev han Hofpræst og tillige Præst for den tyske Menighed. I denne Stilling forblev han i 15 Aar; men paa Grund af visse Vanskeligheder vendte han 1639 tilbage til Tyskland og blev Hofpræst hos Hertug Frederik, Ærkebiskop i Bremen (siden dansk Konge). 1642 kaldtes han fra Bremervørde til Slotspræst i Glückstadt og Provst i Pinneberg Provsti. Her kom han i en litterær Fejde med Isaac Føckler, Generalsuperintendent for Durlach, hvem han beskyldte for i sit Skrift «Sophronismus» at have nærmet sig Socinianismen. Ligeledes kom han i Strid med Jøderne i Anledning af nedsættende Ytringer, han havde brugt om dem i sit Skrift «Geistliches Schwert». Der havde 1643 været stærkt Tale om, at R. skulde være Præst og Professor i Sorø. Det blev han dog ikke; derimod kaldedes han 1646 til Provst, Slotspræst og Consistorii director i Haderslev. Men han døde allerede 22. Marts 1649. Superintendent Stephan Klotz holdt Ligtalen over ham. — R. er Forfatter af talrige theologiske Skrifter, især Ligprædikener (bl. a. over Gustav Adolf). En Søn af ham blev Livlæge i Stockholm og adledes af Carl XII.

Moller, Cimbria lit. II. Rhode, Haderslev Amts Beskriv. S. 178 ff.

H. F. Rørdam.

Rottbøll, Christian Friis, 1727—97, Læge, Botaniker. Hans Forældre vare Forvalter Christian Mikkelsen R. og Margrethe Cathrine f. Friis, og han fødtes paa Hørbygaard i Sjælland 3. April 1727. 1745 deponerede han fra Roskilde Skole, blev Alumnus paa Valkendorfs og derefter paa Elers' Kollegium, studerede først Theo-

logi og tog theologisk Attestats 1752, men havde tidlig tillige kastet sig over medicinske Studier og gjorde sig allerede i Begyndelsen af 1752 i høj Grad bemærket som Mediciner ved at optræde som Opponent mod den af Regeringen indkaldte unge Læge Oeder fra Gøttingen ved dennes Disputats pro loco. Ved sin dialektiske Dygtighed og Færdighed i Latin overvældede han aldeles den i disse Henseender svage Præses og bidrog meget væsentlig til at hindre Oeders Ansættelse ved Universitetet, ligesom han ogsaa ved denne sin Optræden vandt en høj Yndest hos Universitetets mod den indkaldte Tysker fjendtligsindede Professorer, hvad der tydelig fremgaar af Rektor Anchersens og det medicinske Fakultets afgivne Erklæringer om Disputatsen. Denne gav nemlig Anledning til et vidtløftigt Efterspil, i det Oeder klagede til Universitetspatronen over R.s nærgaaende og injurierende Optræden, og derved forskjellige Erklæringer i Sagen fremkaldtes, saaledes ogsaa en klar og dygtig Erklæring fra R. selv. Samme Efteraar udgav han end videre en hel Disputats om Æmnet («Meditationes de motus muscularis causis præsertim occasionalibus»), hvori han ikke blot imødegaar Oeders, men med megen Lærdom drøfter hele den nye Hallerske Irritabilitetslære, den, som Oeders Disputats omhandlede.

Baade i denne polemiske Affære og senere viste R. sig at være Øjeblikkets Mand, selvskreven til at glide ind i Ansættelse ved Universitetet. Paa den ene Side gjennemtrængt af den gammeldags lærde Konservatisme, som Universitetet fremdeles fuldt holdt i Hævd, og paa den anden Side dog i en passende Grad interesseret for og bekjendt med de nye banebrydende Strømninger i Læge- og Naturvidenskaben — hvad denne Overgangstid nødvendig tiltrængte — var han et af Universitetet særlig begunstiget Professoræmne, og efter at han 1755 havde erhvervet sig den medicinske Doktorgrad, i øvrigt ved en ikke meget betydelig Afhandling, opnaaede han snart (1756), med Forbigaaelse af sin Rival, den ulærde Heuermann (VII, 438), at blive Professor medicinæ designatus. Samtidig sluttede han sig med stor Iver til den nye, af Regeringen beskyttede Koppeindpodningsbevægelse og overtog Lægeposten ved den 1755 oprettede Inokulationsanstalt under Livlægen v. Bergers Overbestyrelse, hvorved han dokumenterede sit fremskridtsvenlige Sindelag og fuldt kunde blive udsonet med Hofkredsen, i hvilken hans Optræden mod Oeder selvfølgelig havde vakt meget Anstød. 1756 fratraadte han igjen Inokulatorposten, i det han strax efter at have modtaget Designationen paa det medicinske

Fakultets Initiativ drog til Upsala for at studere Botanik under Linné, og hjemkommen her fra foretog han det følgende Aar i Selskab med Joh. Th. Holm (Holmskjold) en stor Studierejse til Tyskland, Holland og Frankrig, paa hvilken han særlig kastede sig over Anatomiens og Botanikkens Studium.

Hjemkommen 1760 overtog han som Vikar for Fakultetets Senior, B. Buchwald, Undervisningen i Anatomi og Botanik, hvormed tillige fulgte Bestyrelsen af den endnu bevarede lille botaniske Have ved Universitetet. Efter Buchwalds Død fungerede han paa samme Maade, med Iver og Dygtighed, som Vikar for Lodberg Friis. 1763 blev han Medlem af Videnskabernes Selskab og debuterede da i Selskabets Skrifter med en udførlig, dygtig og grundig Afhandling om sin gamle Yndlingssag Koppeinokulationen: «Forsøg til en ny Grundlære om Koppernes Indpodning samt Anhang om Indpodningens Historie i Danmark og Norge» — vistnok den vigtigste af R.s litteraære Publikationer. 1770 blev han Justitsraad, og 1776 rykkede han op til at blive Professor ordinarius. Men ved denne Tid havde han kulmineret og havde ikke mere nogen synderlig Betydning som Universitetslærer eller Videnskabsmand, om han end, efter J. P. Mynsters Vidnesbyrd, vedblev at vise sine gode Docentgaver, Orden, Klarhed og kraftig Stemme i Foredraget. Hans Interesse og Energi samlede sig nu mere om de til hans Avtoritetsstilling knyttede Magtspørgsmaal end om Undervisningen. Som Meddirektør for den nye kongl. botaniske Have havde han nok Fortjenester, ligesom Botanikken vedblivende var hans videnskabelige Yndlingsfag baade med Hensyn til Undervisning og til litterær Produktion; men hans Administration var dog i flere Henseender alt andet end rosværdig, særlig i Forholdet til Vahl, og han kan overhovedet næppe siges fri for paa en noget intrigant Maade at have benyttet sine Forbindelser ved Hoffet, om end Hovedskylden for Misgrebene maaske falder paa hans i det hele lidet tiltalende Meddirektør og Ven Holmskjold. 1779 fik han Titel af Etatsraad, 1784 af Konferensraad.

De i Forhold til hans oprindelige Evner temmelig ringe videnskabelige Ydelser have i øvrigt vistnok deres nærmeste Grund i hans altid noget svagelige Helbred, der i hans modnere Aar udartede til en langvarig og indgribende hypokondrisk Sygelighed, som bl. a. bragte ham til helt at opgive al Lægepraxis, og som kom til Udbrud ved hans 2. Hustrus Død. Efter at hans 1. Hustru, Ursula f. Schnabel (Datter af Rektor i Roskilde Bernt S.),

hvem han havde ægtet 1762, var død 1767, ægtede han det følgende Aar Johanne Elisabeth Mangor, Datter af Apotheker og Ejer af Svaneapotheket i Kjøbenhavn Christoffer Heerfort M.; men til hans store Sorg døde hun 1771. Dog giftede han sig 3. Gang 1778, med Catharina Hedvig Wohlert († 1811), Datter af Drejer Daniel Jacob W. Interesse for Videnskaben viste han dog ogsaa i sine senere Aar, navnlig ved i Videnskabernes Selskab at give Meddelelser af botanisk, anatomisk og filologisk Indhold. Med en vis Forkjærlighed vedblev han som gammeldags lærd Latiner at beskæftige sig med klassisk Litteratur, særlig fordybede han sig i M. Porcius Catos «De re rustica», hvor hans naturvidenskabelige Indsigter ogsaa kom ham til gode. Fra 1794 ophørte han med Universitetsundervisning, i det hans kjære og talentfulde Discipel M. Horrebow (VIII, 107) i Følge kongelig Resolution blev hans Vikar. Hans Død indtraf 15. Juni 1797. I sit Testamente skjænkede han sit Herbarium og nogle botaniske Manuskripter til den botaniske Have.

Ingerslev, Danmarks Læger og Lægevæsen II, 414 ff. Nyt Bibl. f. Læger I, 212 ff. Baden, Univ. Journal II, 105 f.; V, 136 f. Iris og Hebe 1797, III, 123 f. Langebekiana S. 334 ff. J. P. Mynster, Meddelelser om mit Levnet S. 55. Gosch, Danmarks zoolog. Lit. II, 2, 553 ff. Panum, Vort med. Fakultets Hist. S. 69 ff. J. Petersen, Kopper og Koppeindpodning S. 121 ff. 165 ff.

Jul. Petersen.

— Som *Botaniker* faar C. F. Rottbøll foruden ved sine egne Fortjenester ogsaa derved mere Relief, at han som Botanikkens Repræsentant ved Universitetet afløste Buchwalderne, Fader og Søn, der «sandsynligvis begge vare udmærket praktiske Læger, men Botanikere vare de saavist ikke» (F. Didrichsen). Han havde derfor ingen botanisk Vejledning haft her hjemme, men maatte søge sin Uddannelse i Udlandet og rejste, efter at han 1756 var bleven Professor medicinæ designatus, til Sverige og studerede hos Linné, der antagelig har sat Pris paa ham, siden han har opkaldt en Planteslægt — af Græsfamilien — efter ham. End videre studerede han i Tyskland, Frankrig og Italien. Efter sin Hjemkomst blev Ledelsen af den botaniske Have ham overdraget. Hans botaniske Publikationer bevæge sig, som rimeligt er, inden for den deskriptive Botaniks Omraade; hans Plantebeskrivelser have et godt Lov paa sig for Korrekthed og Udførlighed, og de dem ledsagende Afbildninger ere gode. Af denne Art kan fremhæves «Descriptionum et iconum rariores et pro maxima parte novas plantas illustrantium

liber I» (1773), behandlende mest Planter af Halvgræsfamilien og ledsaget af 21 smukke kobberstukne Tavler. Materialet til hans Plantebeskrivelser er for en Del tilvejebragt ved forskjellige rejsendes Indsamlinger; var der særlig Grund til det, viste han ogsaa, at han havde det større Publikums Tarv for Øje, f. Ex. ved af den pragtfulde Strelitzia reginæ, der var hjembragt fra Kap og «havde den Lykke at skaffe sig Hoffet og den største Del af Byen til Beskuere», at affatte baade en videnskabelig og en populær Beskrivelse, ledsaget af en smukt koloreret Afbildning, ligesom han ogsaa skrev — paa Dansk — om Botanikkens udstrakte Nytte. Han har end videre som Indledning til en Afhandling om grønlandske og islandske Planter givet en Oversigt over Botanikkens Historie i Danmark, særlig i det 17. Aarhundrede, offentliggjort, som flere andre af hans Arbejder, i Videnskabernes Selskabs Skrifter. I et Bind af disse findes ogsaa hans «Anmærkninger og Oplysninger til M. Porcius Cato de re rustica» (1793), et textkritisk Arbejde, der røber Belæsthed i de romerske Landbrugsforfattere.

Botan. Tidsskr. XII. Krøyer, Naturhist. Tidsskr. I. *O. G. Petersen.*

Rottbøll, Christian Michael, 1729—80, Biskop, forriges Broder, blev født paa Hørbygaard 12. April 1729. Familienavnet hidrører fra den gamle Herregaard Rotbøl i Lodbjærg Sogn i Thy; Gaarden havde i flere Slægtled været i Familiens Eje. Hans Fader døde 2 Maaneder før hans Fødsel, hvorfor han i Daaben fik hans Navn. Sammen med sin ældre Broder blev han efter 5 Aars Skoletid Student fra Roskilde 1745 og tog Attestats 1747. Han var derefter i 4 Aar Huslærer hos en Kjøbmand i Nyborg og blev 1752 Hører ved Nyborg Skole. Denne Stilling opgav han 1755 og drog til Kjøbenhavn, hvor han blev Alumn paa Borchs Kollegium og Dekan paa Kommunitetet. 1756—57 var han Medredaktør af «Lærde Tidender». 1759 blev han Professor theologiæ i Sorø og Sognepræst sammesteds samt Herredsprovst. Han tiltraadte disse Embeder i Foraaret 1760, men forflyttedes allerede s. A. til Aarhus som Sognepræst ved Frue Kirke og Provst i Ning Herred; tillige maatte han bistaa Stiftsprovst Chr. Pontoppidan (XIII, 208) i hans Embedsgjerning paa Grund af hans Svagelighed. Efter Pontoppidans Død 1765 overtog han hans Embede ved Domkirken i Aarhus; men 3 Maaneder efter (1766) forflyttedes han til Kjøbenhavn som Sognepræst ved Trinitatis Kirke. Ved den store Promotion i Anledning af Christian VII's Salving fik han den theologiske Doktorgrad ved

en Afhandling om 2. og 3. Johannes' Brev. Endelig kom han 1770 som Biskop til Viborg, hvor han døde 8. Dec. 1780.

R. viste sig i alle sine Embeder som en kundskabsrig, dygtig og samvittighedsfuld Mand. I Kjøbenhavn var han den første, som brugte hver Uge at lade Dispositionerne til sine Søndagsprædikener trykke og uddele. Han fik udgivet 3½ Aargang (1768—71). Som Biskop forefandt han megen gammel Slendrian i Stiftet at raade Bod paa og havde adskillige Bryderier ved Embedets Overtagelse; men han tog fat baade i Kirke- og Skolevæsen med fast og myndig Haand, hvorved han dog ikke lod det mangle paa Venlighed og Imødekommenhed, hvor han ikke traf paa vitterlig Trods eller Dorskhed. Han prædikede meget flittig i Viborg og var i ualmindelig Grad udholdende ved Katekisationerne under Visitatserne. Han stod i Venskabsforhold til P. F. Suhm, og denne giver ham det Skudsmaal, at han var «et klart og lyst Hoved, havde megen Anstand paa Prædikestolen og besad et skjønt Foredrag og herlige Naturgaver». Endnu føjer Suhm til: «Han havde afkastet mange Fordomme». Hvad hermed egentlig sigtes til, er ikke ganske klart; thi R. har ellers ikke paa nogen fremtrædende Maade gjort sig bekjendt som hyldende Tidsaanden. Han blev kun lidt over 50 Aar; hans stærke Fedme fremskyndede vistnok hans tidlige Død. 1760 havde han ægtet Kirstine Hedevig Brix († 1792 i Kjøbenhavn), Datter af Kapitajn Marcus B., Kommandant i Nyborg. En Søn af ham er ndfr. anførte Højesteretsadvokat J. L. R.; en Datter var gift med den ulykkelige Konferensraad Chr. Birch (II, 283).

Universitetsprogram 1767. Krog, Efterr. om Viborg S. 141 ff. Saml. t. jydsk Hist. og Topogr. IV. Suhm, Saml. Skr. X, 38. Nyerup, Suhms Levnet S. 437 ff. Steenstrup, Dansk Maanedsskr. 1865, I, 118 ff. Worm, Lex. ov. lærde Mænd. Nyerup, Lit. Lex.

A. Jantzen.

Rottbøll, Christian Michael, 1791—1884, Højesteretsjustitiarius, var en Søn af ovennævnte Konferensraad Christian Friis R. og dennes 3. Hustru. Han fødtes 4. Marts 1791 i Kjøbenhavn, blev Student fra det Schouboeske Institut 1809, juridisk Kandidat 1812, Underkancellist i Højesterets Justitskontor 1813, Protokolsekretær i den nævnte Ret 1819, Assessor i Landsover- samt Hof- og Stadsretten 1820 og udnævntes 1833 til Assessor i Højesteret, hvis Justitiarius han var 1861—71, da han efter Ansøgning fik sin Afsked med udtrykkelig Tilkjendegivelse af Kongens Tilfredshed med hans lange samvittighedsfulde og nidkjære Virksomhed i Statens Tjeneste. Han døde 15. Jan. 1884 i Kjøbenhavn. 1831 var han

bleven Justitsraad, 1853 Konferensraad, 1860 Kommandør af Danebrog, 1863 Gehejmekonferensraad og 1869 Storkors af Danebrog. 16. Nov. 1820 ægtede han Nielsine Petrine Jensine Frederica Sehested Berregaard (f. 8. Maj 1795 † 18. Marts 1874), en Datter af Kammerherre Frederik B. (f. 1751 † 1805) og Ida Vilhelmine f. Sehested (f. 1766 † 1839). *G. Kringelbach.*

Rottbøll, Jens Laasby, 1766—1824, Generalfiskal, en Søn af ovennævnte Biskop Christian Michael R., fødtes 19. Dec. 1766 i Kjøbenhavn, blev 1782 Student fra Viborg lærde Skole, 1788 juridisk Kandidat og 1791 Højesteretsadvokat, i hvilken Stilling han i en lang Aarrække udfoldede en i høj Grad paaskjønnet talentfuld Virksomhed. 1822 udnævntes han tillige til Generalfiskal, men døde allerede 27. Juli 1824 i Kjøbenhavn. Af hans litterære Arbejder fortjener navnlig hans Udgivelse af Stampes Erklæringer (6 Bind, 1793—1807) at fremhæves. 1805 var han bleven Justitsraad og 1821 Etatsraad. — Han var gift med Ida Vilhelmine f. Sehested (f. 30. Juli 1766 † 11. Marts 1839), tidligere gift med Kammerherre Frederik Berregaard til Kjølbygaard og Datter af Oberstlieutenant Anders S. til Broholm (f. 1720 † 1799) og Vibeke Marie f. Pultz (f. 1729 † 1810).

Erslew, Forf. Lex. *G. Kringelbach.*

Rotwitt, Carl Edvard, 1812—60, Minister, blev født 2. Marts 1812 — samme Aar som hans 2 nærmeste Forgængere, Andræ og Hall — i Hillerød og var Søn af Konsumtionsskriver Otto Johan R. (f. 1766 † 1836) og Marie Elisabeth f. Broch. Han blev 1828 Student fra Frederiksborg Skole og tog 1833 samt paa ny 1834 juridisk Examen. Allerede 1836 blev han Prokurator i Thisted, 1841 Landvæsens- og Tiendekommissær sammesteds og i Slutningen af 1842 Højesteretsadvokat (foretrukken for O. Lehmann). Han tog ingen Del i den politiske Kamp før 1848, men var i Avg. 1848 Medlem af Bestyrelsen for Hippodrommøderne og opstilledes som det demokratiske Partis Kandidat ved Valget i Thisted til den grundlovgivende Rigsforsamling, dog uden Held. Derimod valgtes han 1849 til Folketinget i Frederiksborg Amts 5. Kreds og gjenvalgtes her indtil sin Død, som oftest ved Kaaring. Han sluttede sig vel til Bondevennerne og udtalte allerede 1850, hvor ønskeligt det vilde være snart at faa en Lov om Fæstevæsenets Afløsning, men han var ingen udpræget Partimand og stemte i Regelen imod

Partiets yderliggaaende Forslag; dog stemte han for Frølunds Forslag om at nægte de første Digtergager og imod Bevillingen til den første Bondehøjskole. Han tog kun sjælden Ordet, men blev tidlig Medlem af vigtige Udvalg, 1850 om Udjævning af Hartkornsforskjellen og om Pensionsloven, 1850—51 af Finansudvalget (paa ny 1852—53) og af Udvalget om Toldgrænsens Forlæggelse (var dets Formand), 1851—52 om den ny Kommunalordning og 1852—53 af den forenede Rigsdags 25 Mands Udvalg om Arvefølgen. 1852 var han Bondevennernes Kandidat til Formandspladsen i Folketinget og blev i Juni 1853 Madvigs Efterfølger i dette Hverv, som han i mere end 6 Aar røgtede med stor Dygtighed og Sikkerhed, hvorfor hans Gjenvalg ingen Sinde mødte Modstand. Han hævdede i Okt. 1854 med Kraft Tingets Værdighed og Grundlovens uindskrænkede Gyldighed over for Ministeriet Ørsted, men vilde dog ikke være med til at overbringe Tingets Mistillidsadresse til Kongen. Efter Evne støttede han det følgende Ministerium i Fællesforfatningens Gjennemførelse 1855, ligesom han 1858 fastholdt dens usvækkede Lovlighed over for J. A. Hansen og hans Meningsfæller. 1856 valgtes han i Folketinget — dog ikke af Bondevenner — til Medlem af Rigsraadet, men indtog her en meget tilbagetrukken Stilling; han stemte 1858 for Kjøbenhavns Søbefæstning.

Imidlertid var han i Dec. 1855 bleven Amtmand i Frederiksborg Amt og kom derved til at staa i et nærmere personligt Forhold til Kong Frederik VII og dennes Ægtefælle; han blev i Dec. 1858 Kammerherre. Dette var sikkert medvirkende til, at han efter Ministeriet Halls Afgang 2. Dec. 1859 blev Konseilspræsident og Justitsminister samt midlertidig Minister for Holsten. Det Ministerium, han saaledes dannede, var vistnok langt fra at være et Venstre- eller Bondevenneministerium — foruden R. selv hørte kun V. A. Borgen til Bondevennerne —, men det stod dog i skarp Modsætning til dets nærmeste Forgænger, som var af ren national-liberal Farve, og blev strax hilset med stor Velvilje af Folketingets Flertal, men med lige saa stærk Mistillid af de den Gang raadende Kredse og af Hovedstadens Befolkning. Som Justitsminister gjorde R. det første Skridt til at faa Retsbetjentene satte paa fast Lønning (Sagen ordnedes 1861 af hans Eftermand) og til at faa afgjort et længe omtvistet Spørgsmaal om Erklæringers Meddelelse til Ansøgere og Klagere, hvilket han allerede 1852 som Udvalgsmedlem havde haft Lejlighed til at give sig af med, i det han da forgjæves søgte at gjennemføre et Mæglingsforslag. End videre gav Jessen

som Indenrigsminister Stødet til en ny kommunal Valglov for Kjøbstæderne og til Gjenoptagelse af Spørgsmaalet om Jærnbaner i Nørrejylland, medens Borgen vilde forberede Præsternes faste Lønning. Men hvorvidt Ministeriet R. vilde have formaaet at lede Udviklingen ind i et raskere og mere demokratisk Spor, endsige om det havde kunnet fremkalde en Løsning af Striden med Tyskland (der paatænktes aabenbart en bestemtere Udskillelse af Holsten), det kom til at staa hen i det uvisse, da Ministeriet efter kun 2 Maaneders Bestaaen opløstes ved R.s pludselige Død 8. Febr. 1860. Dog havde R. i den korte Tid vundet almindelig Agtelse ved sin Dygtighed, selv hos politiske Modstandere, og man erkjendte fra alle Sider, at hans Bortgang var et stort Tab for Landet. Hans Jordefærd foregik under megen Højtidelighed, Grundtvig holdt Ligtalen, og i Ligfølget vare bl. a. de 500 Bønder, som fra alle Landets Egne vare sendte ind til Kongen i Anledning af Frederiksborg Slots Brand. I April 1862 sattes paa R.s Grav paa Assistens Kirkegaard et Mindesmærke, «rejst af Kong Frederik VII, det menige Folk og dets Venner». — R. havde 7. Nov. 1839 ægtet Albertine Georgine Ratenburg, Datter af Kancelliraad, By- og Birkeskriver P. H. R. i Hillerød († 1830). Hun døde 7. Juli 1891, 79 Aar gammel.

F. Barfod, Rigsdagskal. Illustr. Tid. I, 165. Fædrelandet 10. Febr. 1860.

Emil Elberling.

Rotwitt, Elisius Marius, 1820—94, Skolemand, var Søn af den norskfødte Kapitajn ved 3. jyske Infanteriregiment Augustinus Meldahl R. (f. 1776 † 1829) og Helene Sophie f. Nerger. Han blev født i Aarhus 9. Marts 1820 og skulde gaa den juridiske Vej; men da han havde større Lyst til Lærergjerning, blev han 1841 Huslærer paa Ørskovgaard ved Horsens og 1846 privat dimitteret fra Lyngby Seminarium. R. var derpaa Hjælpelærer i Laasby ved Skanderborg, indtil han 1851 overtog den Folkehøjskole, som Rasmus Sørensen 1848 havde begyndt i Uldum ved Vejle. Her var han Forstander til 1871, dog løsnedes hans Forhold til Skolen noget, da han 1861 blev Rigsdagsmand. 1864 oprettede han i Sæby ved Ruds-Vedby en Højskole, der 2 Aar efter flyttedes til Høng, og som han bestyrede til 1872, samtidig med Skolen i Uldum. 1872 stiftede han Sjørslev Folkehøjskole i Viborg Amt, hvor han var Forstander til 1877. Derefter ledede han en Privatskole i Gjørlev ved Tissø til sin Død, 28. Juli 1894. R. var Folketingsmand for Aarhus Amts 3. Valgkreds 1861—64 og 1866—72. Han

stod den Bjørnbakske Retning nær, og da han ved det forenede Venstres Dannelse sluttede sig til dette Parti, faldt han for Lærer N. Jensen, Dyngby. 1874—94 var han Revisor i «Danmarks Lærerforening». Ægtede 22. Avg. 1869 Jakobine Kirstine Wiuff, Datter af Skræddermester Søren Larsen W. i Hørsholm. *Joakim Larsen.*

Roulund, Rasmus, 1783—1845, Godsejer, er født 20. Sept. 1783 i Odense, hvor Faderen, Hans Rasmussen R., der var født i Landsbyen Rovlund, og som senere ejede Herregaarden Store Hesbjærg, da var Gjæstgiver; hans Moder hed Abelone f. Berthelsen. R., der 1801 blev Student fra Odense og 1806 juridisk Kandidat, udnævntes 1810 til Avditør ved Prins Ferdinands Dragoner, der da garnisonerede paa Sjælland, men tog allerede næste Aar sin Afsked, hvorpaa han kjøbte Herregaarden Løvegaard ved Slagelse, som han imidlertid paa Grund af de for Landmændene daarlige Aar snart maatte forlade. Senere kjøbte han Herregaarden Store Restrup med Gods ved Aalborg, hvor han døde 1. Marts 1845. R. var fra de raadgivende Stænders Oprettelse til sin Død Medlem af Stænderforsamlingen i Viborg, til hvis mest frihedssindede Medlemmer han hørte, men hvor han trods sine udmærkede Evner, klare Hoved og skarpe Tunge aldrig kom til at spille nogen fremragende Rolle, vel nærmest paa Grund af, at hans frisindede Anskuelser i Praxis vanskelig kunde forliges med hans Interesser som større Jordegodsejer. R. var 1812 bleven gift med Karen Christine Gram (f. 22. April 1793 † 2. Okt. 1856), Datter af Forpagter paa Løvenborg Ole Rasmussen og Enke efter Forpagter, Cand. theol. Niels G.

Aalborg Stiftstid. 1845, Nr. 45. *C. E. A. Schøller.*

Rovsing, Kristen, 1812—89, Skolemand, født i Mariager 3. Dec. 1812 og Søn af Organist Niels Christensen R. og Zidsel Marie Svendsdatter. Han blev dimitteret fra Lyngby Seminarium 1831, tog Artium 1836 efter privat Forberedelse og blev theologisk Kandidat 1841. Efter at han fra 1844 havde været Lærer i klassiske Sprog og Dansk ved Borgerdydskolen i Kjøbenhavn og Mariboes Skole, gjorde han 1852—53 en pædagogisk Rejse til Tyskland og Schweits og blev ved sin Hjemkomst Bestyrer af den førstnævnte Skole efter C. V. Rimestad. Tillige var han Lærer i Dansk ved den militære Højskole og Officersskolen 1854—72. Da R. overtog Borgerdydskolen, var denne sin Opløsning nær, men under hans Bestyrelse (1853—68) steg Elevantallet til det flerdobbelte, og Un-

dervisning og Disciplin forbedredes, saa at Skolen fik det ansete Navn, den senere har bevaret.

R. var en fortrinlig Lærer med stor Evne til fængslende Fremstilling; tillige havde han ved sin Personlighed en betydelig Indflydelse paa Eleverne. Han var en nøgtern og kritisk Natur, hos hvem Forstandsudviklingen saa afgjort havde Overvægten, at han kunde være uforstaaende over for flere af Gemytslivets Ytringer. Men hans skarpe Dømmekraft gjorde ham fordomsfri og gav ham et uafhængigt Syn paa mange Forhold. Tillige vidste han i en ikke ganske almindelig Grad at forene Pædagogikkens Theori og Praxis. I Overensstemmelse med sin dobbeltsidige Uddannelse som Seminarist og Akademiker omfattede han den lavere og den højere Skole med lige Interesse; for ham var der ingen Væsensforskjel imellem dem; de vare kun at betragte som 2 koncentriske Kredse af forskjelligt Omfang. Ligesom han syslede med videnskabelig Pædagogik og endog 1882 gjorde et forgjæves Forsøg paa at blive ansat som Docent i dette Fag ved Universitetet samt med stor Interesse drøftede Latinskolens Ordning, snart i Bladartikler og snart i officielle Erklæringer, saaledes skrev han ogsaa om Folkeskolens Anliggender, tog virksom Del i de første nordiske Skolemøder 1868 og 1870, aspirerede i de følgende Aar til en Plads som Tilsynsmand i Folkeskolen og blev efter Professor S. Heegaard Examinator i Pædagogik ved Skolelærerexamen 1882—89.

I 1871 foretog han paa Kultusministeriets Opfordring en pædagogisk Rejse til Sverige og i 1873—74 en lignende til Nordamerika. Sine Erfaringer paa disse Rejser skildrede han i «Det svenske Folkeskolevæsen efter Optegnelser paa en Rejse» (1872) og «Fra et Besøg i de amerikanske Skoler» (1876), der tillige indeholde jævnlige Henblik paa vore hjemlige Forhold. Mere direkte fremsatte han sine pædagogiske Anskuelser i forskjellige Betænkninger til Ministeriet (offentliggjorte i «Fædrelandet» 1862) om Ordningen af Afgangsexamen og om Sprogundervisningen i Latinskolerne samt i «Bidrag til praktisk Pædagogik» (1876). Han tog Ordet for en fælles Fordannelse for alle Børn og en organisk Forbindelse mellem de forskjellige Arter af Skoler, for at indskrænke Skolens Religionsundervisning til Moralen og det fælles religiøse, men henvise det særlig konfessionelle til de forskjellige Trossamfund, for en fyldig Anskuelsesundervisning og for Indførelse af Samfundslære. R. hævdede de klassiske Sprogs Berettigelse i den højere Skole paa Grund af deres Betydning for Tilegnelsen af den evropæiske Civilisation;

dog kunde Græsk indskrænkes og eventuelt gjøres til et valgfrit Fag, i det gode Oversættelser erstattede Læsning af Forfatterne i Originalsproget. R. indførte Svensk og Oldnordisk i Borgerdydskolen, før nogen anden Skole optog disse Fag, og som Begyndersprog foretrak han Fransk for Tysk.

Hans mangeaarige Virksomhed som Dansklærer bragte ham som Forfatter til ogsaa at behandle sproglige, især orthografiske, Spørgsmaal. I sin Ungdom var han Skandinav og Tilhænger af N. M. Petersens Retskrivning. I en udførlig Anmeldelse af dennes Afhandling «Den nordiske Oldtids Betydning for Nutiden» (i «Nord. Lit. Tid.» 1846, senere optrykt under Titel «Om dansk Retskrivning», 1860) slutter han sig til Petersens Ønske om at nærme de nordiske Sprog til hinanden og ligesaa deres Retskrivning. Men dreven af sin Trang til at staa ene og svinge Kritikkens Svøbe slog han om, da Stemningen begyndte at vende sig i den af ham anbefalede Retning, og nu stillede han sig paa den overleverede Retskrivnings Side. I «Retskrivningsspørgsmaalet i dets Betydning for Litteraturen og Folket» (1869) angreb han baade Rasks og N. M. Petersens orthografiske Forslag og tillige de af Retskrivningsmødet i Stockholm s. A. fattede Beslutninger. Hermed fortsatte han i de Artikler i «Nær og Fjærn», som han 1881 samlede under Titel «Konservative Sprogbemærkninger til belejlig Overvejelse for de vaklende»; men hans Forsøg paa at standse Strømmen blev forgjæves. I Samfundet til den danske Litteraturs Fremme var han Medlem af Bestyrelsen 1849—53 og senere i en Aarrække af dets Samfundsraad.

Ogsaa Politikken udøvede Tiltrækning paa R. Allerede som Student hørte han til Oppositionen og var 1840 Medbestyrer af «Studentersamfundet» i dettes korte Levetid. 1849 anbefalede J. A. Hansen ham i «Almuevennen» som en frisindet og uafhængig Mand, der i politiske Spørgsmaal hældede til Demokratiet. Han blev valgt til Folketingsmand for Randers Amts 1. Valgkreds (Mariager) 4. Dec. 1849 og mødte paa Rigsdagen indtil 1852, men fik ingen fremtrædende Betydning. Overhovedet gjælder det om R.s hele Virksomhed, at uden for hans Gjerning som Lærer og Skolebestyrer fik han ikke den Betydning, hans Evner og Indsigt syntes at kvalificere ham til.

R., der 1858 blev titulær Professor, ægtede 11. Febr. 1845 Marie Nicoline Theodore Schack (f. 11. Nov. 1814 † 25. Sept. 1888), Datter af Provst Nicolai Clausen S. og Tagea Dorothea f. Erasmi og

Søster til Forfatteren af «Fantasterne». Hun var en ivrig Forkæmper for Kvindesagen.

Erslew, Forf. Lex. Illustr. Tid. XXX, Nr. 18. *Joakim Larsen.*

Rovsing, Niels Thorkild, f. 1862, Læge. Th. R. er en Søn af den i sine senere Aar som politisk Forfatter optraadte Kapitajn Niels Michael Lange R. († 1894) og Anna Charlotte f. Crone, og fødtes i Flensborg 26. April (efter Daabsattesten 26. Maj) 1862. Dimitteret fra Metropolitanskolen 1879 tog han 1885 Lægeexamen, fungerede derefter som Reservelæge ved Garnisonshospitalet og Kandidat ved Frederiks Hospital og kastede sig samtidig over bakteriologiske og kirurgiske Særstudier. Endnu som ganske ung Kandidat gjorde han sig bekjendt i den medicinske Verden ved Offentliggjørelse i danske og tyske Tidsskrifter af dygtige experimentelle Undersøgelser over det den Gang af Kirurgerne højt skattede Jodoforms Værd som Antisepticum, til Dels anstillede sammen med Kandidat C. J. Heyn. Hans ugunstige Forsøgsresultater fremkaldte videre Undersøgelser af udenlandske Bakteriologer og en omfattende Diskussion i Tidsskrifterne, hvori han med Energi deltog. I den følgende Tid dyrkede han særlig Studiet af Urinvejenes kirurgiske Sygdomme og erhvervede sig 1889 Doktorgraden ved en Afhandling om «Blærebetændelsernes Ætiologi, Pathogenese og Behandling; kliniske og experimentelle Undersøgelser», et betydeligt Arbejde, der i høj Grad vidnede om selvstændig videnskabelig Evne og Fremstillingstalent, men som ved sin kategoriske Gjennemførelse af de experimentel-bakteriologiske Synspunkter i Sygdomslæren ligesom hans første Arbejde fremkaldte skarp Opposition fra Klinikeres Side og gav ham Anledning til en ny og polemisk Afhandling om Spørgsmaalet «Om Blærebetændelse; Forsvar og Antikritik» (1890). Sine Specialstudier og Undersøgelser fortsatte han ihærdig i den følgende Tid, gav hyppig mindre Meddelelser derom ligesom ogsaa om andre kirurgiske Spørgsmaal og offentliggjorde (1897) et nyt omfattende Arbejde: «Kliniske og experimentelle Studier over Urinorganernes infektiøse Sygdomme», der atter gav Anledning til vidtløftig Diskussion og Polemik med andre Forskere. Imidlertid havde han i Forbindelse med disse Studier og sammen med Virksomhed som Privatdocent og (fra 1892) som Medredaktør af «Hospitalstidende» udviklet en bestandig videregaaende Virksomhed som praktisk Kirurg, ogsaa særlig paa Urinvejenes Omraade. Efter at han 1889—92, med en kort Afbrydelse i 1890, havde fungeret som Re-

servekirurg ved Frederiks Hospital, virkede han i de paafølgende Aar som Kirurg ved Børnehospitalet og ved Røde Korses Klinik. Hans videnskabelige Forskninger kunde nu anlægges paa bredere klinisk Basis og bare snart fremtrædende Frugt i en stort anlagt og ligesom de tidligere Arbejder paa nye og selvstændige Synsmaader rig Speciallærebog: «Urinorganernes kirurgiske Sygdomme» (I—II, 1895—99). 1899 modtog han efter afholdt Konkurrence Udnævnelse til Professor ved Universitetet i Operationslære. — 1890 ægtede han Marie Emilie Raaschou, Datter af Vinhandler Hans Georg R.

Carøe og Selmer, Den danske Lægestand, 6. Udg. Univ.-Program til Reformationsfesten 1889. Illustr. Tid. XLI, Nr. 2. *Jul. Petersen.*

de **Roye de la Rochefoucauld**, s. Rochefoucauld (ovfr. S. 136).

Royem, s. Røyem.

Ruben, Isak Hendel, 1789—1868, Industridrivende, er født 10. Avg. 1789 i Kjøbenhavn, hvor hans Fader, Jacob Hendel R., der var født i Altona, efter Bevilling af 1780 drev et Kattuntrykkeri. Han blev opdragen i Faderens Virksomhed, og efter dennes Død begyndte han efter en ny Bevilling 1810 et eget Kattuntrykkeri, der fra først kun var lille, men efterhaanden voxede til en stor Virksomhed, navnlig da det udvidedes til Farvning og Appretering. 1844 fik det en Dampmaskine. 1859 anlagde R. endelig et Bomuldsvæveri paa Rolighedsvejen. 5. Dec. 1820 havde han ægtet Susanne Bloch (f. 15. Okt. 1794 † 6. Marts 1868); 10. Dec. 1868 døde han. En Række Legater, der bære hans og hans Hustrus Navne, traadte i Kraft efter hans Død. — Virksomheden fortsattes af Sønnen *Bernhard R.* (f. 21. Juni 1829), der byggede dygtig videre paa det lagte Grundlag. 1876 brændte Fabrikken paa Rolighedsvej, men den blev hurtig gjenopført i fuldstændig tidssvarende Skikkelse, og Lejligheden benyttedes til at flytte Farveriet og Appreteringsanstalten fra Byen ud til Rolighedsvej, hvor der samtidig (1877) anlagdes et Blegeri. Han skabte i det hele her en stor og velordnet Textilfabrik, der 1880 fejrede et Hundredaarsjubilæum, ved hvilket han stiftede et Legat for dens Arbejdere. Ved sit Sølvbryllup i 1890 stiftede han et andet større Legat. 1888 blev han udnævnt til Etatsraad, og 25. Nov. 1896

døde han. 29. Jan. 1865 havde han ægtet Ida Coppel (f. 15. Juli 1845 i Hannover), der fortsætter den store Virksomhed.

Illustr. Tid. XXI, 298 f. Berlingske Tid. 9. April 1880. *C. Nyrop.*

Rubin, Gottfred, 1842—1900, Vexelerer, var født i Kjøbenhavn 25. Sept. 1842 og var en Søn af Boghandler David R. (f. i Gnesen 1807, † i Kjøbenhavn 1871) og Caroline f. Cohen (f. i Kjøbenhavn 1811, † 1887). I en ung Alder kom han i Lære hos Vexelererfirmaet I. S. Hahns Enke, hvor han forblev, indtil han 1872 etablerede sig sammen med M. J. Meyer under Firmaet M. J. Meyer & Co. Da Meyer døde et Par Maaneder efter, fortsatte R. Forretningen alene, indtil han 1875 associerede sig med Laurids Bing, hvorefter Firmanavnet forandredes til Rubin & Bing. Denne Forretning fik snart et betydeligt Omfang og en meget anset Stilling. Under de urolige Forhold i 1885 kom den i Vanskeligheder, men efter at disse vare overvundne, tog den et meget stærkt Opsving. Firmaet er bl. a. Bankier for en Del Banker og Andelsforetagender i Provinserne og Kommissionær for Østifternes Husmandskreditforening og har deltaget i Stiftelsen af adskillige større Aktieselskaber, blandt andre Fabrikken «Titan» og de kjøbenhavnske og frederiksbergske Sporvejsselskaber. I flere af disse Aktieselskaber var R. et meget virksomt og energisk Bestyrelsesmedlem. Ogsaa uden for Forretningslivet fik han Lejlighed til at lægge sine Kundskaber og sin Begavelse for Dagen, om han end holdt sig tilbage fra direkte Deltagelse i det offentlige Liv. Bl. a. har han i forskjellige Dagbladsartikler leveret dygtige Indlæg, særlig i Diskussionen om Penge- og Kreditforhold. R. ægtede 1877 Emma Lewinsohn, Datter af Kjøbmand L. i London. Han døde 29. Marts 1900.

E. Meyer.

Rubin, Marcus, f. 1854, Statistiker. R., en Broder til ovennævnte Vexelerer G. R., blev født i Kjøbenhavn 5. Marts 1854 og blev i 1871 Student, hvorefter han kastede sig over Nationaløkonomi. Han tog i Sommeren 1874 statsvidenskabelig Examen og indleverede s. A. en Besvarelse af Universitetets statsvidenskabelige Prisopgave, for hvilken han fik et «særdeles hæderligt» Accessit. Det følgende Aar fik han Ansættelse under Kjøbenhavns Magistrat som Sekretær ved et Udvalg og fik samtidig det Hverv at foretage indledende Arbejder til en kommunal Statistik for Hovedstaden, og der udkom nu under hans Ledelse fra 1876 en Række statistiske Arbejder. I 1883 oprettedes et egentligt statistisk Kon-

tor, hvis første Chef han var, indtil han i Sept. 1895 udnævntes til Chef for Statens statistiske Bureau; ,efter dettes Omorganisation ved Lov af 16. Dec. 1895 udnævntes han til Direktør for Bureauet fra 1. Jan. 1896. R. har Sæde i Bestyrelserne for Nationaløkonomisk Forening (siden 1892) og den danske historiske Forening (siden 1897). 24. April 1881 ægtede han Kaja Davidsen (f. i Kjøbenhavn 12. Nov. 1854).

Allerede tidlig begyndte R. at udfolde en omfattende og flersidig litterær Virksomhed. Ikke mindst gik hans Interesse i Retning af historisk-statistisk Forskning, som f. Ex. fik Udslag i Studier over Kjøbenhavns Befolkningshistorie og i hans Fremstilling af Fattigvæsenets Historie, hvilket sidste Arbejde udkom i 1879 som et Led i Kjøbenhavns statistiske Tabelværk. Han blev en flittig Bidragyder til forskjellige Tidsskrifter, saaledes til «Nationaløkonomisk Tidsskrift» og «Historisk Tidsskrift», foruden at han jævnlig tog Ordet i Dagspressen. Under denne litterære Produktion gjorde han sig gjældende ved sit livlige Sprog, sin klare Fremstilling og sin ualmindelige Slagfærdighed, der ogsaa mærkedes ved mundtlige Diskussioner om Dagens socialpolitiske Spørgsmaal i Nationaløkonomisk Forenings Møder saa vel som ved andre Forhandlinger. I 1886—90 udgav han under Samarbejde med Professor H. Westergaard 2 socialstatistiske Arbejder: en Undersøgelse om Landbefolkningens Dødelighed og en Ægteskabsstatistik, af hvilke den sidste samtidig udkom paa Tysk.

En Anledning til at koncentrere sine historisk-statistiske Studier fik R. ved en Opfordring fra Komiteen til Bedømmelse af en Prisopgave til Minde om L. N. Hvidt, omhandlende Kjøbenhavns Udviklingshistorie i Tiden fra 1807—57. 2 Gange var der indkommet Besvarelse af denne Prisopgave, uden at Komiteen saa sig i Stand til at tilkjende Forfatterne Præmie. Komiteen henvendte sig da til R. med en Opfordring til at tage fat paa denne Opgave. Under flittige Arkivstudier naaede han i 1892 saa vidt, at han kunde offentliggjøre et 1. Bind: «1807—14. Studier over Kjøbenhavns og Danmarks Historie», hvortil i 1895 «Frederik VI's Tid» sluttede sig. Disse Skrifter modtoges med Anerkjendelse fra alle Sider som vægtige Bidrag til Forstaaelsen af det skildrede Tidsrums økonomiske og sociale Historie, der ved de vidtløftige Kildestudier paa forskjellig Maade uddybede og berigtigede den gængse Opfattelse af hin Tid.

Da det statistiske Bureaus Omorganisation stod for Døren og dets hidtidige Leder, Marius Gad (V, 524), stod i Begreb med at

ombytte sin Stilling med en anden Embedsgjerning, maatte Opmærksomheden ganske naturlig henvendes paa R., og han fik saaledes anden Gang i sit Liv den Opgave at organisere en administrativ Virksomhed, denne Gang i et langt betydeligere Omfang. De Forventninger, der knyttedes til ham, bleve heller ikke skuffede, i det det i kort Tid lykkedes ham med Bistand af gode Kræfter fra Bureauets ældre Tid og af dygtige Hjælpere med forskjellig Uddannelse, der knyttedes til det udvidede Bureau, at give dette et stærkt Opsving med et Præg af Hurtighed og Initiativ, der gjorde Bureauet jævnbyrdigt med de ledende Institutter af samme Art i Udlandet. *H. Westergaard.*

Rud, Anne, —1533, Datter af nedennævnte Jørgen R. († o. 1504), blev ved 1493 gift med den bekjendte Hr. Henrik Krummedige (IX, 549), der ved hende blev Ejer af Elvedgaard. Hun blev Moder til flere Børn, af hvilke dog kun en Datter blev voxen, blev selv Enke 1530 og levede saa dels paa Valden, dels paa Mogenstrup til sin Død faa Aar efter, i Juni 1533. Hvor væsentlig en Rolle hun har spillet i sin Ægtefælles omtumlede Liv, lader sig nu til Dags næppe nok skimte, og der vilde ikke have været Anledning til at fremhæve hendes Navn fremfor saa mange andre af hendes samtidige kvindelige Standsfællers, hvis hun ikke gjennem sin tilfældigvis til vore Dage bevarede omfattende Brevvexling, særlig med sin Ægtefælle, sin Datter og Svigersøn, Hr. Eske Bille, ubevidst var kommen til at yde et højst værdifuldt Bidrag til dansk Kulturhistorie i den første Menneskealder af det 16. Aarhundrede. Disse Breve, der vidne om Brevskriverindens for den Tids Kvinder usædvanlig omhyggelige Opdragelse, i det hun aabenbart med stor Lethed har overført sine Tanker paa Papiret, omhandle nemlig alle mulige, saa vel offentlige som private, Forhold, lige fra Tidens politiske Rørelser til de mest huslige Begivenheder som Børnebørnenes Befindende og Opdragelse, hendes Tyendehold, ja endog Hundehold osv. Selvfølgelig spille hendes økonomiske Forhold, den brydsomme Oppebørsel af Landgilde osv. af hendes Len — foruden et Par norske Len havde hun Livsbrev paa vor Frue Kloster i Roskilde — og hendes store Jordegods og Afviklingen af Hr. Henr. Krummediges omfattende Pengeaffærer en fremtrædende Rolle i Brevene, særlig fra hendes Enkestand, men til Gjengjæld indtage de ellers til Datidens Brevstil hørende, mere eller mindre intetsigende Høflighedsudtryk, der ellers ofte forsumpe eller helt kvæle det virkelige Indhold,

en forholdsvis forsvindende Plads i Fru A. R.s lange Skrivelser, af hvilke den største Del er trykt i Vedel Simonsens Efterretn. om de danske Ruder I, 139 ff. *Thiset.*

Rud, Corfits, 1573—1630, til Fuglsang og Sandholt, født 21. Marts 1573 paa Sandholt og Søn af nedennævnte Erik R., blev som lille Dreng forældreløs og opdroges hos forskjellige Slægtninger. Efter at have gjennemrejst en stor Del af Evropa, studeret i Padua (1592), Siena (1593) og Orleans (1597) og erhvervet sig stor Sprogkundskab blev han i Julen 1599 Hofjunker, i hvilken Egenskab han ledsagede Christian IV til Norge 1601 og 1602, men 1603 opgav han sin Hofstilling og drog til Nederlandene, hvor han tog Tjeneste hos Prins Morits af Oranien. Opholdet her blev dog ikke langvarigt, endnu s. A. var han tilbage, og 20. Maj 1604 stod hans Bryllup med Dronningens Kammerjomfru Birgitte Rosensparre (f. 24. Jan. 1586 † 29. April 1645), Datter af Oluf R. (ovfr. S. 301). 1606 forlenedes han med Hindsgavl, som han beholdt til 1621. Skjønt han ikke længer var ansat ved Hove, var han dog oftere om Kongens Person, saaledes 1605 paa en Tur til Skaane og 1606 paa Englandsrejsen, ligesom han 1611 stod Fadder ved Hertug Ulriks Daab. For den 1609 oprettede fynske Rytterfane blev han Ritmester og deltog i Spidsen for den i Kalmarkrigen. I Begyndelsen af denne førte han Vagttilsynet ved Skaanes Grænser, og da Elfsborg havde overgivet sig i Maj 1612, blev han indsat som Befalingsmand der. Efter længere Tids Svagelighed fratraadte han 1627 sin Ritmesterstilling, og 5. Febr. 1630 gjorde Døden Ende paa hans Lidelser, paa den samme Gaard, hvor han var født, 3 Dage efter at hans eneste gjenlevende Søn, næppe 19 Aar gammel, var gaaet bort.

C. R. var Godsejer i stor Stil. I sine unge Aar skrev han sig til Rudbjærggaard (paa Laaland), der dog senere ved det endelige Skifte 1604 gik over til Broderen Knud. Ved samme Skifte tilfaldt Enggaard i Fyn og Fuglsang paa Laaland C. R., og da Broderen Knud døde 1611, arvede han efter ham Sandholt i Fyn, dog først efter en langvarig Proces med Enken, Ellen Marsvin. Desuden har han maaske paa sin Hustrus Vegne ejet Andel i (Vester) Vallø. Nogle Aar før sin Død angaves han at eje 1832 Tdr. Hartkorn. Hans 4 Døtre fik ansete Mænd: Niels Trolle, Niels Krabbe (IX, 395), Christen Skeel og Gregers Krabbe (IX, 388).

H. Michelssøn, Ligpræd. ov. C. R. (1631). Vedel Simonsen, De danske Ruder II, 182 ff. Danske Mag. 4. R. V, 2 ff. *C. F. Bricka.*

Rud, Erik, 1519—77 til Fuglsang og Møgelkjær, Rigsraad, var Søn af nedennævnte Knud Jørgensen R. og blev født 19. Febr. 1519. Ved hans Daab figurerede 2 Helgener (St. Mogens og St. Anna) blandt Fadderne. Han drog tidlig Opmærksomheden hen paa sig, ved at han 1542 paa Vognserup dræbte en anden Adelsmand, Niels Ovesen Skram, antagelig i Duel, thi Drabet synes ikke at have haft skæbnesvangre Følger for E. R. 1545 fik han Hovedgaarden Hindsels i Pant af Kronen og var formodentlig alt da, eller i hvert Fald fra 1546, Hofsinde. Som saadan var han med i det store Brudetog til Sachsen 1548. Han deltog som Fændrik ved Kongens Hoffane med Hæder i Ditmarskerkrigen 1559, hvorfor Kongen ogsaa ved den paafølgende Kroning tilbød ham Ridderslaget, men som adskillige af sine Standsfæller undslog han sig for at modtage den tiltænkte Udmærkelse. Ogsaa i den følgende svenske Krig tog han virksom Del. I 1564 sendtes han som Chef for Orlogsskibet «Svenske Jomfru» sammen med 3 andre Skibe til Herluf Trolles Flaade, men undervejs stødte de uforvarende paa den svenske Flaade, der ved at skyde dansk Løsen søgte at lokke dem i en Fælde, som kun E. R. i Tide opdagede og undgik. Han fulgte saa Herluf Trolles Flaade, ogsaa det næste Aar, da han i Juni med sit Skib deltog i Slaget under Femern og 7. Juli, nu under sin Broder Otte R.s Anførsel, i Slaget ved Bornholm, men efter at Broderen var bleven fangen, fik han selv som Admiral Overkommandoen over den danske Flaade Resten af Aaret, der imidlertid forløb uden flere større Sammenstød med den fjendtlige Flaade. Derimod fulgte han 1566 Landhæren som en af de 3 Krigskommissærer, og omtrent ved denne Tid fik han Sæde i Rigsraadet.

Ogsaa som Lensmand indtager E. R. en fremragende Stilling, i det han efterhaanden var forlenet med Vestervig Kloster (1547—57), Riberhus (1557—59), Vórgaard (1559—73), Halsted Kloster (1559—65), Ravnsborg (1559—71) og Nykjøbing (1568—69). 1573 forlenede Kongen ham med Kjærstrup, og da dette Slot snart efter blev mageskiftet bort, fik han i Steden Aalborghus, som han beholdt til sin Død. Foruden de 2 forannævnte Hovedgaarde ejede E. R. Enggaard og Hynderup, som han tilkjøbte sig, og Sandholt, som han fik med sin Frue, Anne Jacobsdatter Hardenberg († 1575), hvilket Ægteskab til Gjengjæld skaffede ham en brydsom Andel i hans Svigermoders mange Processer (jvfr. X, 524). E. R. blev syg

1577 paa Hjemvejen fra Prinsens (Christian IV's) Daab og døde paa Fuglsang (begravet 7. Avg.).

Vedel Simonsen, De danske Ruder II, 59 ff. *Thiset.*

Rud, Jens, —o. 1404, Rigsraad, Stamfader for hele den siden saa bekjendte danske Adelsslægt Rud og selv en betydelig og anset Mand, nævnes første Gang 1360 og betegnes da som «unge J. R.»; der har altsaa samtidig levet en gamle J. R., mulig hans Fader, thi selv nævnes han i Slutningen af sin Levetid ofte som gamle Hr. J. R. til Adskillelse fra sin Søn af samme Navn. 1369 forekommer han som Høvedsmand paa Korsør, og Aaret efter sendte Kongen ham med Foræringer til Paven for at udvirke Bandlysning af Kongens oprørske Undersaatter; formodentlig var han alt da Medlem af Kongens Raad, men først 1382 kaldes han Ridder. I Mellemtiden synes han at have været Høvedsmand paa Holbæk, men 1387 var han Høvedsmand paa Vordingborg og 1390 paa Jungshoved, som han 1396 afstod mod at faa Møen og Stegehus i Forlening paa 5 Aar. Formodentlig var det derfor ikke ham, men hans Søn af samme Navn, der 1400 var Høvedsmand i Telge. Som Medlem af Raadet forekommer han i en Række vigtige Statsakter; særlig bør fremhæves, at han deltog i Unionsforhandlingerne i Kalmar 1397 og har beseglet Udkastet til Unionstraktaten. I den store Kongevalgsakt s. A. er hans Navn Nr. 2 af den verdslige danske Adels, et talende Vidnesbyrd om den fremragende Stilling, han da indtog. Alt 1391 havde han med sin Hustru, Alhed Clausdatter Grubendal, stiftet Sjælemesser i Sorø Kloster, men døde dog vistnok først ved 1404.

Vedel Simonsen, De danske Ruder I, 23 ff. *Thiset.*

Rud, Johan, —1609, til Møgelkjær, som han arvede efter sin Fader, nedennævnte Otte R., og Løgismose, som han fik efter sin ikke mindre berømte Morbroder Peder Oxe. Han studerede 1568 i Strasburg, 1573 i Padua, var 1578 og endnu 1583 Hofjunker, fik 1588 Bøvling i Forlening, som han 1597 ombyttede med Ørum Len, hvilket han beholdt til sin Død 1609. Han blev 1589 udskreven til at tjene til Skibs, formodentlig i Anledning af Prinsesse Annas Rejse til Skotland, 1590 ledsagede han Prinsesse Elisabeth til Brunsvig, og ligeledes fulgte han oftere Christian IV paa Udenlandsrejser. 30. April 1587 havde han ægtet Anne Eriksdatter Hardenberg, der ligesom sine nærmeste Slægtninge var af en sygelig Natur og hen-

given til Datidens Overtro. Herved indvikledes J. R. i en Række opsigtvækkende Processer, især da han sigtede en af de fornemste Damer i den dalevende danske Adel, Fru Karen Gyldenstjerne til Boller, for at have ladet hans Hustru forgjøre. Hermed skaffede han sig naturligvis kun et Kontrasøgsmaal paa Halsen, men ellers havde han for saa vidt Held med sig, som Fru Anne, efter at hendes Anklage havde voldt et Par Troldkvinders Henrettelse 1596 paa Baag Herredsting, synes lidt efter lidt at have gjenvundet sin aandelige Førlighed og først døde 2. April 1625. Selv døde han alt 1609 (før 2. Juni).

Vedel Simonsen, De danske Ruder II, 196 ff. *Thiset.*

Rud, Jørgen, —o. 1504, til Vedby, Rigsraad, var Søn af nedennævnte Mikkel R. og Elsebe Ottesdatter. Det er vistnok ham, der under Navne som «Georrius Rute de Zelandia» o. lign. findes immatrikuleret ved Universiteterne baade i Greifswald, Erfurt og Rostock i Tiden 1458—63. Han synes nemlig at have været yngre Søn — en Broder af ham var Ridder allerede 1458 —, saa at han maaske oprindelig har været bestemt for den gejstlige Stand; men den nævnte Broder døde tidlig, og J. R. arvede Slægtens Hovedgaard Vedby. 1474 fik han Ventebrev paa det sjællandske Bispelen Venslev (med Arløsetorp); han skulde tiltræde det efter sin Mormoders Død, og han og hans Hustru Kirstine, der var Datter af Erik Ottesen Rosenkrantz (ovfr. S. 202), skulde saa beholde Lenet deres Livstid; men J. R. synes dog at have overtaget dets Styrelse allerede, før Mormoderen døde. 1482 havde han tillige Roskilde Bisps Gods i Arløse, og 1475—86 nævnes han som bispelig Lensmand paa Saltø. Fremdeles forekommer han som Indehaver af Kronlenet Rønnebæksholm 1489—90 og som Lensmand paa Holbæk 1492—99; 1495 fik han for Livstid i Pant det saakaldte Ranes Gods i Kalø Len, som hans Svigerfader før havde haft, og i alt Fald fra 1502 var han Lensmand paa Stege, som han havde i Pant for 2000 Mark, men som 1505 indløstes fra hans Enke af Anders Bille.

Som nævnt ejede J. R. Vedby; desuden erhvervede han en Part i det nærliggende Kragerup, og gjennem sit Giftermaal fik han efter al Sandsynlighed Elvedgaard paa Fyn og maaske ogsaa Møgelkjær i Jylland. Med Jørgen Markmand til Harrested havde han en heftig Trætte, bl. a. fordi han mente sig forurettet ved den Maade, hvorpaa Jørgen Markmands Farfader havde ført Værge-

maalet for sin Stifdatter Elsebe, J. R.s Moder; J. R. fik sig vel tilkjendt en Søsterdel i Harrested, men vides ikke at være kommet i Besiddelse af den, og man kjender ikke det endelige Udfald af Striden.

Først i sine senere Aar kom J. R. til at tage mere fremtrædende Del i det offentlige Liv. 1497 var han med paa Toget til Sverige, hvor han skal have ført Skytternes Banner. Fra 1502 forekommer han som Rigsraad, og s. A. var han udset til at være en af Førerne for den Styrke, der skulde undsætte Dronning Christine paa Stockholm. Det vides dog ikke, om han virkelig kom med paa Toget; derimod var han 1502 i Norge, hvor han sammen med sin Datter en Tid førte Befalingen paa Baahus for Datterens Mand, Henrik Krummedige, medens denne var optaget andensteds af at bekæmpe den af Knud Alfsen rejste Opstand.

J. R., der mærkelig nok aldrig blev Ridder, døde mellem 6. Juli 1504 og 31. Marts 1505. Hans Enke mistede, som allerede nævnt, Stege, men fik 1505 for sig og en af sine Sønner Livsbrev paa Mandens Pantelen Ranes Gods i Kalø Len; hun døde 1509 mellem 12. Febr. og 5. April.

Vedel Simonsen, De danske Ruder I, 58 ff. 264 f. Heise, Fam. Rosenkrantz's Hist. II, 22 ff. *William Christensen.*

Rud, Jørgen, 1517—71, til Vedby, Søn af nedennævnte Hr. Knud R. († 1554), blev født 8. Sept. 1517 i et oprigtig katholsk Hjem: ikke færre end 3 Helgener vare blandt de til hans Daab budne Faddere. 1535 holdtes han en Tid i Fangenskab af Grev Christoffer, men blev saa udvexlet. Fra 1541 forekommer han blandt Hofsinderne, deltog 1548 i Prinsesse Annas bekjendte Brudefærd til Sachsen og var 1551 med 3 andre Hofsinder sendt til Kalundborg at tage Vare paa den der fangne Konge; sidstnævnte Aar nævnes han en enkelt Gang som Marskal. Ogsaa senere gjorde han endnu Hoftjeneste; han blev saaledes 1554 og 1561 beordret til at ledsage Dronningen til fyrstelige Bryllupper i Wismar og Celle. Han deltog saa vel i Ditmarskertoget 1559, hvor han synes at være bleven saaret, som 1566 som Ritmester for en Rytterfane i Krigen med Sverige. Hans Forleninger vare: Mariager Kloster fra før 1545—49, Aalholm 1552—57, hvor han dog egentlig kun var Hr. Johan Rantzaus Foged, Korsør 1554—56, som han tiltraadte ved Faderens Død i Henhold til en af denne alt 1532 erhvervet Bevilling, Toxværd Len 1555(?)—62, Gisselfeldt 1559—61, Fredsgaarde 1559—62, Nume-

dalen 1566 (Maj til Avg.), Hammergaard 1567 og Tromsø 1568 til sin Død, 5. Dec. 1571. Han havde 11. Okt. 1551 paa Egholm ægtet Karen Hansdatter Krafse til Utterslev (f. 1529), men blev alt 2. Nov. 1560 Enkemand.

Vedel Simonsen, De danske Ruder II, 32 ff. *Thiset.*

Rud, Knud (Jørgensen), —1554, til Vedby og Møgelkjær, Rigsraad, var Søn af ovennævnte Jørgen Mikkelsen R. Lisbet Bryske beretter, at han var lærd og skulde have været Bisp, men vilde ikke, og virkelig nævnes han 1509 som Kannik i Roskilde. Formodentlig har en ældre Broders Død medvirket til, at han opgav den gejstlige Stand. For denne Broder, der da var paa den Pilegrimsrejse til det hellige Land, paa hvilken han døde, førte K. R. 1510 Befalingen over hans Len, Borgholm med Øland, men nødtes til at overgive Øen til de svenske efter en 18 Ugers Belejring, og efter at ethvert Haab om Undsætning var glippet. Til Trods for, at der ved Overgivelsen var betinget fri Afmarche for Besætningen, blev han ført til Sverige, hvor han endnu i Maj 1511 holdtes i Fangenskab. 1517 forlenede Roskilde Biskop ham med Venslev, og faa Aar efter arvede han ved sin Broder Mikkels Død Pantelenet Ranes Gods i Kalø Len. Kong Christian II ansaa ham for sin Tilhænger; han havde nemlig 1523 paa ny tilsvoret Kongen Troskab, og Kongen gav ham derfor Befaling over en Del af det i Kjøbenhavn indlagte Krigsfolk, og han deltog derefter i Byens Forsvar og Overgivelse, ved hvilken Lejlighed han betingede sig Bibeholdelse af sine nys nævnte Len og Sæby Len, som han kort forinden maa have faaet og siden havde til 1540. Som bispelig Lensmand har han sikkert været Katholicismen tro; han beseglede 1524 Adelens Forbund mod Lutheranismen og fik da ogsaa ikke blot 1529 Livsbrev paa Venslev, men havde ogsaa i disse Aar et andet Bispelen, Gjorslev, og det hele 2 Gange. Men han var nu Kong Frederik I's Mand, deltog 1525 i Kampene i Skaane mod Hr. Søren Norby, blev Ridder 1527, vistnok omtrent samtidig Rigsraad og 1529 Lensmand paa Korsør, som han beholdt til sin Død.

Da Grevefejden udbrød, maatte han som de fleste andre sjællandske Adelsmænd i Begyndelsen gaa Grev Christoffer til Haande; men det skete nødtvungent og ikke af gammel Kjærlighed til Christian II, thi ved første Lejlighed forlod han dennes Sag, kastede sig 1535 ligesom hans Svoger Erik Madsen Bølle ind paa Dragsholm,

i hvis heldige Forsvar mod de grevelige Tropper han deltog. Han undgik derved at dele sin Søns Skæbne, hvem Greven lod fængsle, men til Gjengjæld led han ved de greveliges og Bøndernes Plyndringer et uerstatteligt Tab paa sit Gods og Løsøre. Senere paa Aaret var han Anfører for de Krigsfolk, som Christian III sendte mod Kalundborg. Om hans Sindelag synes altsaa den nye Regering ikke at have næret Tvivl, og han gjenindtog da vistnok ogsaa strax sin tidligere Plads i Rigsraadet. I denne Stilling vedblev han at spille en fremtrædende Rolle ogsaa under de følgende Aars mere rolige Forhold. Særlig maa nævnes, at han 1541 sendtes som Gissel til Kong Gustav, 1542 var Sendebud til Bremen for at forhandle med nogle nederlandske Gesandter og 1548 ledsagede Prins Frederik paa den norske Hyldingsrejse.

K. R. døde 27. Marts 1554, vistnok paa Vedby, som han havde ombygget. Sin Hustru, Dorthe Madsdatter Bølle, havde han alt mistet 12. Nov. 1545.

Vedel Simonsen, De danske Ruder I, 74 ff. *Thiset.*

Rud, Knud (Eriksen), 1556—1611, til Sandholt og Rudbjærggaard, Søn af ovfr. nævnte Erik R. til Fuglsang, fødtes i Vestervig Kloster 11. Marts 1556. Til Adskillelse fra sine Fættere af samme Navn, Knud (Ottesen) R. til Sæbygaard († 1589) og Knud (Jørgensen) R. til Vedbygaard (f. 1554 † o. 1619), kaldtes han «den store», men hans Ungdomshistorie er ikke let at rede ud fra deres. Det maa dog være ham, som 1571 immatrikuleredes ved Universitetet i Rostock. Han var Hofjunker her hjemme 1577—88 og var forlenet med Korsør 1588—97 og med Odensegaard (St. Hans Kloster) 1597—1611. Ved Hertug Ulriks Daab 1579 stod han Fadder. 1597 fik han en skarp Irettesættelse, fordi han egenmægtig forholdt en Præst hans Løn. Først 1607 (11. Jan.) blev han gift, nemlig med Ludvig Munks Enke, Ellen Marsvin (XI, 155), et Ægteskab, som blev barnløst, og 22. Juli 1611 døde han paa St. Hans Kloster i Odense. — K. R., som alle sine Dage var indviklet i Ejendomstrætter, skrev sig i sine yngre Dage til Fuglsang og Enggaard, hvilke begge 1604 ved det endelige Skifte gik over til Broderen Corfits (s. ovfr.), medens han selv da fik Sandholt i Fyn og Rudbjærggaard paa Laaland. I Steden for den 1590 nedbrændte Hovedbygning paa Sandholt opførte han den endnu staaende, og Rudbjærggaard forsynede han (1605) med et stort 8kantet Taarn.

Vedel Simonsen, Rugaards Hist. II, 1, 82 ff. Vedel Simonsen, De danske Ruder II, 167 ff. *C. F. Bricka.*

Rud, Mikkel, —o. 1401, til Skjoldenæs, Søn af ovennævnte Jens R. og selv gift med Anne Pedersdatter, en Datter af Peder Nielsen Jernskjæg (VIII, 456), efter hvem han arvede Skjoldenæs. M. R. blev Ridder allerede i Kong Olufs Tid og var med til at hylde Dronning Margrethe i Ringsted (Avg. 1387). Kort efter afløste han Faderen som Lensmand paa det vigtige Vordingborg Slot; 1395 deltog han i Forhandlingerne paa Lindholm om Kong Albrechts Frigivelse, og 1397 overværede han det store Unionsmøde i Kalmar. Dronning Margrethe maa have næret megen Tillid til ham, siden hun betroede ham at være Hofmester hos den unge Kong Erik; allerede i 1400 nævnes dog Jens Due i denne Stilling, og M. R., der endnu 1401 medbeseglede Kong Eriks Stadfæstelse af hans Fostermoders Gaver til Kirken, er vistnok død ved denne Tid. Hans Hustru overlevede ham længe og stod i nært Forhold til St. Clara Kloster i Roskilde; begge ligge de begravne i Sorø.

Vedel Simonsen, De danske Ruder I, 29 ff. *Kr. Erslev.*

Rud, Mikkel, —1450—, til Vedby, var en Søn af Hr. Jørgen Mikkelsen R. og Ingeborg Ovesdatter Hase. Faderen havde 1429 mageskiftet sin Ejendom Skjoldenæs til Kronen for Vedbygaard i Løve Herred, og efter hans i s. A. indtrufne Død arvede M. R. saaledes Vedbygaard, medens Fru Ingeborg paa ny indgik Ægteskab, først med Niels Gagge til Faarebæk og derefter med Mattis Fredbjørnsen til Egsmose. M. R. var Væbner endnu 1442, men Ridder 1444, saa at han rimeligvis er blevet slaaet til Ridder ved Kong Christoffers Kroning i Ribe 1443. 1448 nævnes han som Lensmand paa Kalundborg. Han var gift med Cathrine, Datter af Knud Andersen (Panter) til Svanholm, og erhvervede gjennem dette Giftermaal, efter at først hans Hustru og derefter en Datter, som han havde med hende, vare døde, en Tredjedel i Svanholm, som han imidlertid senere solgte. Efter sin første Hustrus Død ægtede han Elsebe, Datter af Otte Jensen (af den saakaldte Markmand-Slægt fra Falster) og Gyde Pedersdatter (Jernskjæg). M. R.s Dødsaar kjendes ikke; han levede endnu 26. Juni 1462, men var vistnok død før 1. Sept. 1464.

Vedel Simonsen, De danske Ruder I, 48 ff. 263 f. *William Christensen.*

Rud, Otte, —1510, til Vedby, Søn af ovennævnte Jørgen Mikkelsen R., nævnes første Gang 1482, da et fornyet Livsbrev, som hans Forældre fik paa Bispelenet Venslev, udvidedes til ogsaa

at gjælde for hans Levetid. 1502 var han med den udvalgte Kong Christian i Norge og skal være blevet haardt saaret ved Åke Hanssons Overfald paa den danske Lejr ved Elfsborg; han delte ved den Lejlighed Telt med Anders Bille (II, 200) og beskyldte senere denne for at have ladt ham i Stikken under Angrebet, saa at Kong Hans 1506 maatte skille deres Trætte, hvorved Anders Bille imidlertid fuldstændig frikjendtes for O. R.s Sigtelse. I Foraaret 1503 nævnes O. R. som Hofsinde; han sendtes da paa ny til Norge, i det Kongen var misfornøjet med, at Lensmanden paa Baahus, O. R.s Svoger Henrik Krummedige (IX, 549), ikke havde kunnet dæmpe Bevægelsen der oppe. O. R. skulde derfor nu overtage Slotsloven paa Baahus; og vel skulde han holde Slottet til Henrik Krummediges Haand, men denne fik samtidig Befaling til selv at begive sig til Danmark og kom aldrig tilbage til Baahus som Lensmand, saa at han nødvendigvis maatte føle Forandringen som en Forurettelse, og der indtraadte da ogsaa et spændt Forhold mellem Svogrene.

O. R. sad nu i et Par Aar som Befalingsmand paa Baahus. Mest bekjendt i denne Stilling er han bleven ved sin Overrumpling af Olufsborg, Svenskeren Nils Ragvaldssons vanskelig tilgængelige Klippeborg i det nordlige Vigen, som O. R. bemægtigede sig 1504, efter Fortællingen selve Julenat, da Besætningen som en Følge af Festen ikke ventede noget Angreb. Styrelsen af Baahus fratraadte han tidligst i sidste Halvdel af 1506, senest 1507; da Kong Hans 1508 skjænkede ham alt Nils Ragvaldssons forbrudte Gods, beklædte han allerede en vigtig Post paa et helt andet Punkt af Kongens Rige.

Paa Borgholm paa Øland havde Svenskeren Nils Bosson hidtil siddet som Kong Hans' Lensmand; men efterhaanden var man i Danmark begyndt at nære Mistillid til hans Troskab, og da han selv havde bedt om Forstærkning, sendte Kongen 1507 O. R. til Øland med Befaling til at ligge i Slotsloven paa Borgholm; ikke længe efter blev Lenet helt frataget Nils Bosson, hvis Overgang til Svenskerne i Forsommeren 1508 øjensynlig er bleven fremskyndet af hans Forbitrelse over denne Krænkelse og over O. R.s hele Optræden imod ham. O. R. blev naturligvis Nils Bossons Eftermand paa Borgholm og gjorde god Fyldest i denne vanskelige Stilling; han beklædte den endnu, da han udførte den sidste Daad af Betydning, hvortil hans Navn er knyttet, men rigtignok paa en alt andet end hæderfuld Maade. Det var nemlig ham, der som Fører for en dansk Flaade i Begyndelsen af Avg. 1509 udplyn-

drede Aabo med en Grundighed, der selv i hin Tid hørte til Sjældenhederne; især gik det ud over Domkirken, hvis Kostbarheder (Bispehue, Bispestav og mange andre Gjenstande af betydelig Værdi) bortførtes, og længe efter mindedes man baade i Finland og det øvrige Sverige Byens Plyndring. O. R. synes imidlertid snart at være bleven greben af stærkt Samvittighedsnag over sin Fremfærd i Aabo; i alt Fald begav han sig paa en Pilegrimsrejse til Jerusalem, men paa Vejen døde han i Landsberg i Sydbajern 1510.

Han var en modig Kriger, hvis Karakter dog skæmmedes af flere lidet tiltalende Egenskaber. Hans Fejl vare vel for en stor Del hele Tidsalderens, hvis Moral, bl. a. paa Krigsførelsens Omraade, afveg betydelig fra Nutidens; men f. Ex. hans Optræden over for Nils Bosson paa Borgholm kan næppe fuldt forsvares, og et særlig uheldigt Indtryk gjør hans Havesyge, der ikke blot fremtræder stærkt ved Aabos Plyndring, men ogsaa viser sig over for Nils Ragvaldssons Hustru, saa at han endog indlod sig paa et saa misligt Skridt som at lade hendes Signet eftergjøre. Det vides ikke, at han har været gift; han havde efter Faderens Død skrevet sig til Vedby, som senere var i hans Broder Knuds Besiddelse.

Vedel Simonsen, De danske Ruder I, 131 ff. Allen, De tre nord. Rigers Hist. I. Styffe, Bidrag t. Skandinaviens hist. V. *William Christensen.*

Rud, Otte (Knudsen), 1520—65, til Møgelkjær, var Søn af ovennævnte Knud R. († 1554) og blev født 15. Maj 1520 paa sin Fædrenegaard Vedby. I Daaben opkaldtes han efter sin afdøde Farbroder, og blandt Fadderne var foruden bl. a. flere Helgener ogsaa Biskoppen i Roskilde Lage Urne, hvilket forklarer, at da samme Biskop 1529 gav hans Forældre Livsbrev paa Venslev Len, udstraktes denne Forlening til ogsaa at gjælde for Gudsønnens Levetid, og virkelig tiltraadte O. R. dette Len, der ved Reformationen var bleven et Kronlen, 1554 ved Faderens Død, men mistede det rigtignok alt igjen 1558.

O. R. fik sin første Undervisning i Sorø Kloster, tjente saa Grev Just af Mansfeld som Smaadreng og kom derefter til Greven af Schwarzburg, der i hans 18. Aar gjorde ham væragtig, hvorefter han deltog i Biskoppen af Münsters Krig mod Gjendøberne. Ved denne Tid (1539) havde han det Uheld at blive sat fast i Hamborg, vel for et begaaet Drab, men da Kong Christian III gik i Forbøn for ham, kom han sagtens derved løs igjen. I alt Fald var han snart efter i sachsisk Tjeneste og deltog først som Rytter, siden

som Landsknægt i Krigen mod Brunsvig til 1543, da han drog hjem til sit Fødeland. Her tog han strax Tjeneste blandt Hofsinderne og var som saadan i det store Følge, der 1548 ledsagede Frøken Anna til Meissen. Aaret efter fik han sin første Forlening, Dragsholm, og giftede sig samtidig med den 18aarige Pernille Oxe, Søster til den siden saa berømte Statsmand Peder O.; i dette Ægteskab blev han Fader til 5 Sønner og 3 Døtre. 1551 blev han forflyttet fra Dragsholm til Gulland, men her gav hans Lensstyrelse snart Anledning til en Række Klager, navnlig fra Visby Borgere, der mente, at Slottets Tjenere gjorde Indgreb i deres borgerlige Næring. Kongen gav for saa vidt Klagerne Medhold, som han 1555 udfærdigede nye Privilegier for Borgerne, og da Klagerne vedbleve, nu over at O. R. ikke overholdt disse Privilegier, mistede han endog 1557 efter et Par skarpe Paamindelser Lenet. Selv efter den Tid forfulgtes han med Processer af enkelte af Øens Indvaanere, men ligesom disse Processer ingenlunde faldt ud til hans Skade, saaledes gav ogsaa den menige Almue ham paa Øens Landsting det bedste Vidnesbyrd som Lensmand. Han opnaaede da ogsaa snart anden Forlening, nemlig 1559—62 Odensegaard, 1562 Korsør og 1565 Ranes Gods i Kalø Len. Selv besad han, foruden sin Fædrenearv Møgelkjær, Sæbygaard i Vendsyssel, som han 1560 havde tilbyttet sig fra Kronen.

Da Krigen med Sverige udbrød 1563, blev der naturligvis særlig Brug for en fra Ungdommen saa krigserfaren Mand som O. R. I Sept. sendtes han op til Elfsborg som Kommissær hos Daniel Rantzau, og i Nov. udmærkede han sig for Kongens Øjne i Kampen ved Mared ved Halmstad, — og saa blev det dog til Søs, at han gjorde sit Navn udødeligt. Allerede under Opholdet i Halmstad beskikkede Kongen ham til Chef for Orlogsskibet «Byens Løve», og næste Foraar fulgte han med dette Skib Herluf Trolles Flaade. I 2 Dages Slaget 30.—31. Maj i Farvandet mellem Gulland og Øland udmærkede han sig i høj Grad, i det han og Jørgen Brahe den første Dag tappert bistode Herluf Trolles Skib i den ulige Kamp med det store svenske Admiralskib «Mars», kaldet «Makalös», og 7 andre Skibe, og Dagen derpaa var det O. R., der sønderskød Roret paa «Makalös» og kastede sine Dræg om Bord i det store Skib, som han derpaa, understøttet af 2 lybske Skibe, entrede, og det vilde sikkert være blevet taget, om der ikke var stukket Ild i Skibet, som saa sprang i Luften. I en senere Træfning, 14. Avg., blev «Byens Løve» taget af de svenske,

men da var O. R., uvist af hvilken Aarsag, ikke om Bord. Formodentlig har Kongen haft Brug andensteds for den uforfærdede Kriger; i Dec. fik han i alt Fald Befaling at møde med sine Heste og Harnisk i Skaane, men alt i Febr. 1565 kom ny Ordre til ham om ogsaa dette Aar at tjene til Søs. Da Herluf Trolle i Maj løb ud, fulgte O. R. ham, nu som Chef paa et tidligere erobret svensk Skib, «Krabat», og i Slaget ved Rødesand 4. Juni, hvor Herluf fik sit Banesaar, var han en af de 5 danske Skibschefer, som udmærkede sig ved trofast at støtte Admiralen. Efter Slaget søgte Flaaden til Kjøbenhavn, hvor Herluf Trolle nedlagde Kommandoen, der blev overdraget til O. R., med Broderen Erik R. som Underadmiral. Ved Efterretningen om sin Eftermands Udnævnelse skal Herluf Trolle have ytret, at han vidste ingen i Danmarks Rige bedre til Admiral end O. R.; han vilde sige god for denne, at han skulde ikke sky sin Fjende, — og dette Skudsmaal gjorde O. R. visselig ikke til Skamme.

Med Admiralens Flag vajende paa «Jægermesteren» forlod den forenede dansk-lybske Flaade 2. Juli Kjøbenhavn, og 5 Dage efter traf den den svenske Flaade under Clas Christersson Horn i Farvandet mellem Nydyb og Bornholm, hvor saa det blodigste Søslag i hele denne Krig blev udkæmpet. Skjønt den svenske Flaade talte 13 Skibe flere end de forenede Flaader, angreb O. R. den dog uden Betænkning om Morgenen. O. R. søgte det svenske Admiralskib «St. Erik», der understøttedes af 2—3 svenske Skibe, medens O. R. fik Undsætning af sin Broder paa «Jomfruen». Under den voldsomme Ild fra begge Brødrenes Skibe faldt den største Del af Besætningen paa «St. Erik» og «Förgylda Lejonet», medens et tredje svensk Skib, «Gripen», blev skudt i Sænk, men andre svenske Skibe kom til, og da Vinden bar fra «Lejonet», som var kommet i Brand, hen paa «Jomfruen», der ogsaa antændtes, maatte Erik Rud med Besvær drage sit Skib ud af Kampen, saa meget mere som kun $^1/_{10}$ af Besætningen var kampdygtig. Imidlertid rasede Kampen fremdeles omkring «Jægermesteren», der nu havde hele den svenske Flaade om sig, saa vidt muligt var. Forgjæves skikkede O. R. Bud efter Bud til sine Skibschefer om at komme til Hjælp, — dels skortede det dem paa Evne, i det det brændende «Lejonet» til Dels havde isoleret det danske Admiralskib, dels skortede det paa god Vilje. Kun 2 danske Skibe og 2 lybske søgte at undsætte deres Admiral, men uden Held, og efter det heltemodigste Forsvar nødtes derfor O. R., selv saaret, til ved Solnedgang at over-

give sit synkefærdige Skib og de tiloversblevne 100 Mand af de 1050, der udgjorde dets oprindelige Besætning, til sin ikke mindre tapre Fjende mod Løfte om ærefuldt Fængsel, et Løfte, der ikke blev holdt. Fangerne bleve nemlig førte til Stockholm, hvor de, lænkede sammen 2 og 2, maatte gaa i det Triumftog, Kong Erik lod anstille. O. R. blev desuden ført til Skara og fremstillet for Kong Erik, der overfusede ham med grove Ord for hans haardnakkede Forsvar, og da O. R. frejdig svarede igjen, hindrede kun Clas Christerssons Mellemkomst den forbitrede Konge i at støde den lænkede og værgeløse Fange ned.

Efter et 14 Dages Ophold i Stockholm blev O. R. for Pestens Skyld med flere andre Fanger ført til Svartsjø Slot i Mälaren. Men ogsaa her hen naaede Pesten og bortrev hurtig hans Fæller, saa han til sidst selv maatte rede sin Seng, gjøre Ild paa osv. Endelig angreb Smitten ogsaa ham, og 11. Okt. 1565 udfriede Døden ham af Fængselet. Først et Par Aar efter naaede Efterretningen om Heltens Død Danmark, hans Enkes Anstrængelser for tidligere at komme i Forbindelse med ham vare spildte. Derimod lykkedes det hende i 1571 efter Fredslutningen at faa hans Lig, der imidlertid havde henstaaet i Svartsjøs Kirke, til Danmark. Det førtes til Dragør af et mindre Orlogsskib og blev her efter kongelig Befaling modtaget af O. R.s gamle, ved Freden tilbagegivne Admiralskib, «Jægermesteren», der førte det ind til Kjøbenhavn. Men da Fru Pernille over hans Grav i vor Frue Kirke i Kjøbenhavn lod indrette en, som det synes, overjordisk Begravelse «paa Fyrsters og Herrers Vis», blev Kongen fortørnet. Et skarpt Kongebrev til hende (1576) paabød dens Forandring, og da hun nølede med at adlyde, udgik en ikke mindre bestemt Ordre til Kjøbenhavns Universitet og Kirkeværgerne. Fru Pernille, der i sin Enkestand havde opført nye Hovedbygninger baade paa Møgelkjær og paa Sæbygaard og til 1574 havde beholdt Korsør Len og Ranes Gods, var formodentlig alt den Gang selv dødssyg, thi hun døde 26. Okt. 1576.

N. Hemmingsen, Ligpræd. ov. O. R. (1571). Vedel Simonsen, De danske Ruder II, 86 ff. A. Larsen, Dansk-norske Heltehistorier, 1536—1618 S. 93 ff.

Thiset.

Rudelbach, Andreas Gottlob, 1792—1862, Præst og theologisk Forfatter, var en Søn af Skræddermester Joh. Heinr. Gottlob R., en indvandret Sachser, og Birgitte Catharine f. Ørstrøm, der stammede fra Sverige. Han blev født i Kjøbenhavn 29. Sept. 1792 og

gik først i det Basedowske Undervisningsinstitut for at uddannes til Handelen; men 1805 kom han i Metropolitanskolen, hvorfra han dimitteredes 1810. Efter at have taget anden Examen kastede han sig over Studiet af de klassiske Sprog og vandt 1817 Universitetets Guldmedaille for Besvarelsen af en æsthetisk Prisopgave «om den dithyrambiske Digtarts Væsen og Værd». Aaret efter tog han Del i Kampen mod Baggesen som en af «Tylvten». 1820 underkastede han sig den theologiske Embedsprøve, og 2 Aar efter fik han den filosofiske Doktorgrad for en Afhandling om Ethikkens Principper, der røbede Paavirkning af Schleiermacher. I Foraaret 1823 tiltraadte han en Rejse til Tyskland, Schweits og Frankrig, paa hvilken han navnlig fordybede sig i Middelalderens uudgivne litterære Efterladenskaber; han afskrev bl. a. Abailards «Sic et non» og hans «Decalogus inter Christianum et Judæum», som senere bleve udgivne af andre. Efter sin Hjemkomst holdt han Forelæsninger over Indledningen til den symbolske Theologi og over den augsburgske Konfession og var tillige sysselsat med forskjellige litterære Arbejder. Til Kieler-Universitetets theologiske Fakultet indleverede han en Afhandling «De typis ac symbolis Scripturæ S.», der blev antagen; men han fik alligevel ikke den theologiske Doktorgrad, fordi han ikke «beklædte et anseligt gejstligt Embede». 1825 begyndte han i Forening med N. F. S. Grundtvig Udgivelsen af «Theologisk Maanedsskrift», som han fortsatte indtil 1828 (Bd. I—XIII), fra Bd. VI af alene, da Grundtvig var kommen under Censur. I dette Tidsskrift, der var Orthodoxiens og Lutherdommens faste Borg, skrev han en Mængde Anmeldelser, som i Regelen indeholdt Polemik mod den herskende Rationalisme. Samtidig udgav han flere Prædikener og Andagtsbøger og oversatte J. da Costas «Aandeligt Feltraab i Kirkens Trængselsdage» (1825) som et Sidestykke til J. P. Mynsters Prædiken om den kristelige Visdom (XII, 12). Da færdedes han mest i den Kreds, der omgav Grundtvig, og han imponerede unge Studenter, som Martensen, ved sit Udseende med den ejendommelige Forening af Alvor og Skarphed, men især ved «sin uhyre Lærdom og sit uhyre Bibliothek».

I Danmark var der for en Mand med R.s Anskuelser den Gang ikke Udsigt til en videnskabelig Ansættelse, og da en Kaldelse til et preussisk Universitet (1827) ikke gik i Gænge, modtog han 1828 det Tilbud, den fromme Grev Ludwig af Schønberg gjorde ham om Embedet som Superintendent, Konsistorialraad og Hovedpræst i Fabrikbyen Glauchau i Sachsen; det havde først været til-

budt Professor Hengstenberg i Berlin. R.s Prøveprædiken i Hofkirken i Dresden og det «Colloqvium», som fulgte efter, gave Anledning til megen Omtale; thi R. kastede med stor Heftighed den ogsaa i Sachsen herskende Rationalisme Handsken, og den sachsiske Overhofpræst v. Ammon, som ledede Samtalen, følte sig personlig krænket af den djærve Lutheraner, «der kom fra det yderste Thule». 1831 dannedes, væsentlig paa R.s Tilskyndelse, den saakaldte «Muldenthaler Pastoralkonferenz», der i forskjellige Skikkelser har haft en ikke ringe Betydning for det kirkelige Liv i Sachsen. Han virkede der efter G. H. v. Schuberts Sigende «som et Klippestykke, der falder i det stille Hav og bringer Bølgerne til at bruse». Paa videre Kredse fik R. Indflydelse gjennem det «Zeitschrift f. die gesammte lutherische Theologie u. Kirche», som han 1840, sammen med Guericke, begyndte at udgive; da han 1862 trak sig tilbage, overtog Delitzsch hans Plads i Redaktionen. Deri skrev R. en Række lærde Afhandlinger og Recensioner, bl. a. en Skildring af den religiøse Vækkelse i Danmark. Fra denne Tid stammer ogsaa hans betydeligste Skrift: «Reformation, Lutherthum u. Union» (1839), en historisk-dogmatisk Apologi for Lutherdommen, der var helliget Grundtvig som «en Mand i Luthers Aand og Kraft». 1843 indbød han, i Forening med Lindner og Delitzsch, til den første «allgemeine lutherische Konferenz» i Leipzig, hvor Lutheranere fra Sachsen, Bajern, Hannover, Schlesien osv. satte hinanden Stævne. Han var i et Par Aar disse Møders Præsident og vandt derigjennem mange Venner. 1841 udnævnte Universitetet i Erlangen ham til Doktor i Theologien honoris causa, og man saa fra flere Sider hen til Superintendenten i Glauchau som en kirkelig Fører. Men allerede 1. Sept. 1845 nedlagde R. temmelig brat sit Embede i Sachsen. Han vilde ikke gaa med til den betingede Afskaffelse af det apostolske Symbol ved Konfirmationen, som nogle Medlemmer af Konsistoriet havde foreslaaet (jvfr. hans «Ueb. die Bedeutung des apost. Symbolums», Leipz. 1844), og han vilde hverken aabne sin Kirke for eller udføre kirkelige Handlinger for de saakaldte Tysk-Katholikker, som den Gang vakte stor Sympathi hos Sachsens Rationalister.

Fra Glauchau rejste R. tilbage til Kjøbenhavn; men ogsaa her mødte han Vanskeligheder. Med Grundtvig var det kommet til et aabent Brud, fordi R. ikke kunde gaa ind paa Grundtvigs Betragtning af det apostolske Symbol som det levende Ord, og mange her hjemme havde følt sig stødt ved R.s Omtale af danske

Forhold i de tyske Præsteforsamlinger. Christian VIII vilde gjærne have skaffet ham en Ansættelse i det theologiske Fakultet; men Fakultetet, med Clausen i Spidsen, havde ikke Lyst til at aabne Døren for en «Calovius redivivus», og det frygtede for, «at en Retning, der stillede sig i et exklusivt og polemisk Forhold til den friere Udvikling i Kirke og Videnskab, vilde frembringe de samme Virkninger i Danmark som andensteds og give de falske protestantiske Emancipationstendenser Næring ved at give dem et Skin af Berettigelse» (Kirkehist. Saml. 4. R. V, 130 f.). 1847—48 holdt R. som Privatdocent Forelæsninger over nytestamentlig Isagogik, Pastoralbrevene og Johannes-Evangeliet; men da Fakultetets Modstand viste sig uovervindelig, opgav han Tanken om en fremtidig akademisk Virksomhed i Kjøbenhavn og blev 1848 udnævnt til Sognepræst ved St. Mikkel i Slagelse. Der døde han 3. Marts 1862, efter at først mindre Skrøbeligheder og til sidst et Slaganfald havde lammet hans Arbejdskraft. 28. Juni 1822 havde han ægtet Elisabeth Marie Bønsøe (f. 1803 † 1867), Datter af Skibskapitajn Nic. Chr. B.

Efter Opgivelsen af Stillingen i Glauchau vedblev R. at staa i livlig Forbindelse med Tyskland og de tyske Præstekonferenser, paa hvilke han jævnlig gav Møde, og flere af de Skrifter, han skrev efter sin Hjemkomst, bleve strax oversatte paa Tysk, enkelte ogsaa paa Svensk. Det var væsentlig Grundtvig og den grundtvigske Kristendomsopfattelse, hans Kamp gjaldt, da han skrev om «Kristendom og Nationalitet» (1847) og «Om Sognebaandet og om Ordinationens Væsen og Betydning» (1852); han sigtede videre, da han udsendte Skriftet om «Den evangeliske Kirkeforfatnings Oprindelse og Princip» (1849), der skulde være «et udførligt kirkeretligt og kirkehistorisk Votum for virkelig Religionsfrihed», og da han skrev Flyveskriftet «Om det borgerlige Ægteskab» (1856) og det lærde Værk «Om Salmelitteraturen og Salmebogssagen» (1856). Ingen vil kunne nægte, at der er meget at lære af disse og andre Skrifter, som R. med korte Mellemrum udgav; men de virkede forbavsende lidt. Fremstillingen var tung, ofte skæmmet af udanske Udtryk og Vendinger, og de fleste af R.s litterære Arbejder vare, som Martensen siger, snarest at opfatte «som forberedende Materialsamlinger for en, der agter at skrive en Bog over disse Gjenstande». Hans Bøger strutte af Lærdom og især af lærde Anmærkninger, men der savnes ikke sjælden Aand over Vandene; man er ofte til Mode, som om man stod over for en Række vel fyldte Excerptskuffer. Fagmænd ville dog ikke gaa disse lærde Stofsam-

linger forbi, og hans «Kristelig Biografi» (1846), der des værre kun blev et eneste Bind, fortjener endnu at finde Læsere; hans forskjellige Prædikensamlinger skulle ogsaa endnu i visse Egne af Tyskland have en Plads ved Siden af de lutherske Andagtsbøger. Derimod ere vist alle enige om at betragte hans Monografi om «Savonarola og hans Tid» (1836) som et væsentlig forfejlet Forsøg paa at gjøre den politiske Opvækkelsesprædikant i Florents til Reformationens Mand.

Men om en forholdsvis stor Del af R.s rige Forfattervirksomhed end hurtig er sunket i en ikke helt uforskyldt Glemsel, bør det ikke glemmes, at R. paa et Tidspunkt, da mange af Tysklands Theologer med den berømte Erlanger-Exeget Hofmann i Spidsen mente at kunne sætte sig ud over Sandheden ved spidsfindige Fortolkninger og jesuitiske Kunstgreb, i et «Sendebrev til Claus Harms» (1851) om Lydighed mod Øvrigheden og Edens Betydning slog et djærvt Slag for sit Fædrelands Ret og Ære.

Rudelbach, Confessionen (1792—1810), i «Zeitschrift f. luth. Theol. u. Kirche» 1861—62; en Fortsættelse (1810—20) foreligger i Haandskrift. Erslew, Forf. Lex. Kirkelig Kalender f. Norge 1875. C. R. Kaiser, A. G. R. (Leipz. 1892). H. Martensen, Af mit Levnet I, 277. H. N. Clausen, Optegnelser om mit Levnets og min Tids Hist. S. 114 f. 311 f. *Fr. Nielsen.*

Rudolf, —o. 1055, Biskop af Slesvig, var oprindelig Kannik i Køln. I sin Begejstring for den kirkelige Reformstrømning, som udgik fra det franske Kloster Cluny og strakte sig til de nedre Rhinlande, traadte Knud den store i Forbindelse med Ærkebiskop Piligrim af Køln, der var en af Reformernes Forkæmpere, og dette havde til Følge, at han netop blandt de kølnske Klerke søgte sig en Biskop, da Ekkehard af Slesvig efter mange Aars Ophold i Hildesheim var død paa Vejen til sit Bispesæde (1026). Ærkebiskop Unwan af Hamborg, der samstemmede med Knud i hans Bestræbelser, indvilligede i at vie R., og saaledes kom en Repræsentant for det kirkelige Opsving til en dansk Bispestol. R. stod i nøje Forbindelse med sine Partifæller i Tyskland og Flandern. Ligesom Ekkehard støttede han den berømte Biskop Godehard af Hildesheim i hans Strid med Ærkesædet Mainz om Klosteret Gandersheim, og han fulgte ham til Kirkemødet i Frankfurt (1027). 1040 træffe vi ham ved Kirkeindvielsen i det nederlothringske Kloster Stablo, et af Brændpunkterne for den kirkelige Reformbevægelse, og sammen med Ærkebiskop Bezelin af Hamborg tilbragte han den følgende Jul i Münster hos Kejser Henrik III, de kirke-

lige Ideers Ven. I sit Stift har R. da ogsaa virket for de Tanker, der optoge ham, og han fik et godt Eftermæle. Man fejler næppe i at henføre St. Michaels Cluniacenserbo paa «Bjærget» ved Slesvig til ham og Knud den store, og R.s Navn kan saaledes knyttes til vort ældste Kloster. R. sluttede sig ogsaa til den dygtige Ærkebiskop Bezelin og bidrog til, at denne tillige med Sachserhertugen Bernhard paa et Møde i Slesvig vandt Magnus den gode for de nordtyske Interesser (1042). R.s Død kan skjønsvis sættes til o. 1055; hans Dødsdag var 29. Maj.

A. D. Jørgensen, Den nord. Kirkes Grundlæggelse. H. Olrik, Konge og Præstestand I.

Hans Olrik.

Rudolf Frederik, Hertug af Nordborg, 1645—88. Han var Søn af Hertug Frederik (V, 340) i dennes 2. Ægteskab. Faderen efterlod ved sin Død 1658 det forgjældede Fyrstendømme Nordborg til Sønnerne Johan Bogislaus, Christian August og R. F. (født 27. Sept. 1645). Den førstnævnte overtog Regeringen mod at bortpante sine Godser til Brødrene og sørge for deres Underhold. R. F. fik Melsgaard, men gik paa lange Rejser og førte oftere Klage til den danske Konge over sin ældste Broders slette Styrelse af Landet. Ved Kommissionsdommen af 13. Dec. 1667 fradømtes Nordborg Hertugen; Lenene og Godserne udlagdes til Gjældens Betaling, og Kongen forbeholdt sig Indløsningsretten. Allerede 1671 blev Nordborg anvist Hertug Joachim Ernst af Pløen. R. F. ægtede 1680 Bibiana (f. 8. Avg. 1649, † 19. Avg. 1685 paa Fürstenau), Datter af Sigismund Sigfred Greve af Promnitz og Enke efter Czenko Hovora Friherre v. d. Leipa. Med hende fik Hertugen betydelige Godser i Schlesien, Herskabet Schwentnig ved Breslau, hvor han henlevede sine sidste Leveaar. Han døde 14. Nov. 1688.

Louis Bobé.

Rugaard, Daniel Eiler, 1806—75, Skolemand og Politiker, var født i Græse 9. Nov. 1806 og Søn af Degn og Skolelærer Peder R. og Christine Bodille Birgitte f. Schousboe. Efter at være dimitteret fra Jonstrup Seminarium 1827 var han i de 3 følgende Aar Hjælpelærer og Huslærer paa Sjælland, og da han fik Lyst til at blive Hedningemissionær, lod det danske Missionsselskab ham modtage Vejledning af Rask i Arabisk og derpaa 1832—33 forberede ved Missionsanstalten i Basel, men Brystsvaghed tvang ham til at opgive denne Plan. 1834 blev han konstit. Lærer i Sandby ved Næstved, 1841 i Krøjerup ved Sorø, og han tog fra 1842

Bopæl i Kjøbenhavn, hvor han i mange Aar var Lærer i Skrivning og Regning ved det v. Westenske Institut og andre Skoler, en Virksomhed, der affødte nogle Lærebøger i Regning og en «Skrivekunstens Historie» (1844). R., som 28. Jan. 1834 havde ægtet Margrethe Frederikke Mogensen (f. 3. Okt. 1809 † 9. Sept. 1894), Datter af Guldsmed Conrad Henrik M., døde i Kjøbenhavn 27. Maj 1875.

I den Kamp for en Reform af Folkeskolen, som dennes Lærere rejste omkring 1840, var R. meget virksom. Han tog ivrig Del i Lærernes Foreningsliv, udgav en Sangbog til Brug i deres Møder, skrev Artikler i den periodiske Presse om Skolereformer og redigerede forskjellige Skoleblade («Tidende for Alm. dansk Skolelærerforening» 1843—46, «Maanedsskrift og Repertorium for Almueskolelærere» 1847—48 og det af ham selv oprettede «Nordisk Folkeskole» 1849—55). Ogsaa paa Rigsdagen var han Talsmand for Skolereformer, men ligesom hans politiske Meningsfælle Frølund ikke med synderligt Held. Sammen med Tscherning indbragte han 1853 Forslag til Lov om forandrede Bestemmelser for Skolelærerhjælpekasserne og fornyede det Aaret efter, men uden Resultat. R. vilde have udrettet mere, hvis hans levende pædagogiske Interesse havde været ledsaget af større Klarhed og mere praktisk Sans. Med Understøttelse af Alm. dansk Skolelærerforening udgav han 1847 «Skolebibliothek ell. Fortegnelse over danske pædagogiske og didaktiske Skrifter», der fortjener Anerkjendelse som det første Arbejde paa dette Omraade.

Erslew, Forf. Lex. A. Petersen, Den jonstrupske Stat. *Joakim Larsen.*

— D. E. Rugaard tog desuden Del i det *politiske* Liv baade som Rigsdagsmand og som Redaktør. Han sad i Folketinget i 20 Aar, først for Randers Amts 1. Kreds 1852—54 (oprindelig valgt imod F. Krieger) og derefter for Kjøbenhavns Amts 5. Kreds indtil 1872, da han fortrængtes af Grev L. Holstein-Ledreborg (desuden 1865—66 i Rigsraadets Folketing), men kom dog aldrig til at spille nogen Rolle. Over for Ministeriet Ørsted 1854 var han yderlig oppositionel, men som en bitter Modstander baade af den nationalliberale Retning og af Grundtvigianismen sluttede han sig 1857 nærmest til G. Winther og efter 1865 til J. A. Hansen; endelig brød han 1871 ligesom N. Hansen med det forenede Venstre, men tabte derfor næste Aar sit Sæde i Tinget. Ved Drøftelsen af Skoleloven 1855 tog han Ordet for Skolens Adskillelse fra Kirken samt mod konfessionel Religionsundervisning og angreb Seminarierne, fordi de

ikke gave deres Lærlinger nogen sand Aandsmodenhed. 1851—56 var han Redaktør af «Morgenposten» og 1855—62 af «Tiden»; i begge disse Blade gjorde han sig bemærket ved sin bitre og hadefulde Tone imod politiske Modstandere og mod de højere Samfundsklasser. I Okt. 1854 dømtes han til 3 Maaneders Fængsel for Fornærmelser imod Arveprins Ferdinand, men benaadedes senere. Endelig skrev han 1871 en Samling Levnedsskildringer af «Fremragende danske Bønder».

F. Barfod, Rigsdagskal. *Emil Elberling.*

Ruge, Herman, 1706—64, Præst, født 14. Dec. 1706 paa Næsodden, hvor Faderen, Christian R. (f. 1676 † 1751), var Kapellan og fra 1709 Sognepræst, Moderen Wilmiche f. Krefting († 1730), deponerede 1724 fra Christiania Skole, fik Attestats 1726, blev 1729 Kapellan hos Faderen, 1742 Sognepræst til Slidre, 1763 til Ejdanger, hvor han døde 1764 (begravet 17. Sept.). Han var en af Aarhundredets dygtigere Præster og var en af dem, som danne Overgangen til den rationalistiske Tid. Han var en begejstret Tilhænger af Wolf, og naar han i sine vidtløftige Breve om kuriøse Materier i Formen vil efterligne Holbergs «Moralske Tanker», lægger han deri Frugten af vidtløftige Studier og megen Tænkning, men det ensomme Liv og Higen efter at være original gjorde ham smagløs. Han behandlede til Dels slibrige Materier paa en saadan Maade, at der nedlagdes Forbud mod et af hans Arbejder, saa det først saa Lyset under Struensee. Overtro — Spøgelser — og Bandsættelse høre til de Gjenstande, han ofte og meget vidtløftig behandler. Hans Skrifter have visseligen ikke bidraget til Videnskabens Fremme eller Folkets Oplysning, men han maa uagtet sin Stridbarhed have været en god Mand for sin Menighed, da han var lægekyndig og en dygtig Landmand. Han var saaledes en af de første, der satte Poteter i Valders (fra 1762). Gift 1. med Emerentze f. Kaas (f. 1706 † 2. Febr. 1745), 2. (30. Jan. 1748) med Catharina Aleth f. Castberg (f. 14. April 1722 † 11. April 1778).

Budstikken III (1821—22), S. 691 ff. *D. Thrap.*

Rugman, Jón Jónsson, 1636—79, Antikvar, tog Navn efter sin Hjemstavn, Gaarden Rúgstaðir i Øfjord Syssel i det nordlige Island. Som Discipel i Latinskolen paa Holar bortvistes han af denne og begav sig 1658 til Kjøbenhavn for at tale sin Sag; men undervejs opbragtes det Skib, paa hvilket han befandt sig, af Sven-

skerne og førtes til Gøteborg. Her tog Rigsdrosten Per Brahe sig af ham og sendte ham efter en forberedende Undervisning til Upsala Universitet, hvor R. under den i Sverige herskende Interesse for den nordiske Oldtid var Oldforskerne en velkommen Hjælp og navnlig gik Historikeren O. Verelius til Haande.

Allerede ved sin Ankomst til Sverige havde R. ført nogle haandskrevne Sagaer med sig, og man søgte nu ved Hjælp af ham at erhverve flere saadanne; foruden Ophold i Kjøbenhavn 1660—61 og 1665 foretog han i dette Øjemed navnlig en Rejse til Island 1661, men Udbyttet synes ikke at have været betydeligt, og Haandskrifterne ere til Dels senere gaaede tabt. Efter Antikvitetskollegiets Oprettelse 1667 ansattes R. ved dette som Afskriver og Oversætter; men han levede i tarvelige Kaar og nød, ikke uden Grund, kun ringe Anseelse. Hans selvstændige litterære Virksomhed er ubetydelig; 1667 udgav han «Greinir or þeim gaumlum laugum», et Excerpt af Lovbestemmelser og Kommentar over saadanne, hentede fra højst forskjellige islandske Kilder, 1676 «Monosyllaba», en Fortegnelse over islandske Enstavelsesord med tilhørende latinsk Oversættelse. End videre skyldes en 1670 udgivet svensk Oversættelse af Heimskringla ham. Han døde 24. Juli 1679.

N. Dal, Specimen biogr. de antiquariis Sveciæ. F. Johannæus, Hist. eccl. Island. III, 589. V. Gödel, Fornnordisk-isl. litteratur i Sverige I, 80 ff.

Kr. Kaalund.

Rumohr, Conrad Frederik, 1704—67, Præst, født i Skjeberg (døbt 11. Juli 1704), Søn af nedenstaaende Provst Peter R., deponerede fra Kalundborg 1723, blev Aaret efter Baccalaureus og fik Attestats 1726. Han blev 1736 Sognepræst til Tvede (Aarhus Stift) og her fra forflyttet 1748 til Sogndal i Christianssands Stift, hvor han faa Aar efter blev Provst i Dalerne. 1766 fik han, træt af de besværlige Rejser, Stavanger Sognekald, men kunde ikke bekvemme sig til at forlade Sogndal, hvor han døde 11. April 1767. Det fortælles, at han ved sin Ankomst her til fandt Menigheden i en lige saa sørgelig Forfatning som Præstegaarden, og det sande heri tør vel være det, at hans Formand havde haft vanskeligt ved at faa den nye Ordning med Konfirmation og Almueskole i Gang, medens dette lykkedes R. Han omtales af Biskop Spidberg som en Mand, der ved sin Nidkjærhed kunde fremvise en meget vel oplyst Børneskare. Han maa have udført sin vanskelige Gjerning med Visdom, da han har Vidnesbyrd fra den samme Biskop om, at han var meget elsket af sin Menighed. I Sagnet levede han

længe paa Grund af sine herkuliske Kræfter, der i hans Studenterdage skulle have været benyttede i Kampene mellem Studenter og Officerer. — Gift 1. med Maren f. Thodberg (f. 18. Maj 1715 † 1738, begravet 21. Nov.), Datter af Jens T. til Knudseje og Dybvad († 1745) og Margrethe f. Foss († 1748); 2. (1740) med Sophie Cathrine f. Sindalin (f. 1714 † 1. Juni 1785).

A. Faye, Christianssands Stifts Bispe- og Stiftshist. S. 393. O. A. Løvold, Fra Dalerne (Stavanger 1895) S. 180. *D. Thrap.*

Rumohr, Ditlev, 1634—78, Officer, var født paa sin Slægts gamle Sæde, Røst i Angel; hans Forældre vare Henrik R. til Røst og Ida Brockdorff af Vindeby. Hans militære Løbebane er ikke let at følge. Allerede 1649 synes han at have været Rytter. 1660 var han Ritmester ved Chr. Urnes Regiment og var den egentlige Ophavsmand til det Slagsmaal, under hvilket H. F. Levetzow dræbte en Trompeter (jvfr. X, 243). Regimentet blev opløst 1661, og R. gik saa til Udlandet; 1666 var han lige kommen hjem fra Konstantinopel. 1667 blev han dansk Oberstlieutenant og stod i denne Egenskab ved sjællandske nationale Rytterregiment 1670—73, hvornæst han tog Tjeneste i Brunsvig-Wolfenbüttel som Oberst for et Infanteriregiment og kæmpede mod Franskmændene og Svenskerne; 1677 vendte han atter hjem og blev dansk Generalmajor. Ved den uheldige Storm paa Malmø (26. Juni) kommanderede han en af Stormkolonnerne, der dog ikke naaede at komme over Graven. I Slaget ved Landskrone (14. Juli) var han en af de kommanderende paa Slagordenens venstre Fløj; han fik Hesten skudt under sig og kom i svensk Fangenskab, men blev hurtig udløst, saa at han samme Efteraar kunde være med paa Toget til Rygen. Da Kongen forlod Øen, indsatte han R. til Gouvernør med Befaling til at optræde med Forsigtighed. Da den svenske General Kønigsmark i Begyndelsen af 1678 traf Forberedelser til at gaa over til Rygen, trak R. sine Tropper sammen ved Landgangsstedet; men den Opstilling, han tvært imod den ham givne Instruktion indtog, var kun lidet egnet til at standse en overlegen Fjende. Angrebet blev iværksat 8. Jan.; R. fik dog ikke Udfaldet af sine uheldige Dispositioner at se; han blev dræbt af et af de første Kanonskud, Fjenden løsnede. Der siges, at han var en tapper Mand, men manglede Besindighed og «brugte haard og stræng Konduite».

R. havde 1670 ægtet Rigsfeltherren Hans Schacks Datter Augusta S.; hun var født 30. Sept. 1655 og døde allerede 19. Nov.

1670, hvorefter R. maatte tilbagegive Gisselfeldt, som han havde faaet med hende. Han ejede Røst og Nabogaarden Tøstrup og fortsatte her sin Slægts Stridigheder med Flækken Kappels Indbyggere, som man vilde paastaa vare livegne under Røst. Ejendommene gik, da R. ikke efterlod Børn, over til hans Brødre, af hvilke *Cai R.* (f. 1635 † 1714), dansk Gesandt i Dresden, Gehejmeraad og hvid Ridder, var den mest fremtrædende.

Rasmussen, Optegn. om Gisselfeld S. 139 ff. Nordalbing. Studien IV, 318 f. Pontoppidan, Marmora Dan. II, 35 f. *H. W. Harbou.*

Rumohr, Ditlev Christian, 1724—1808, Søofficer, Amtmand, Søn af Konferensraad Hans R. til Røst og Adelheid Benedicte f. Ahlefeldt, fødtes 3. Jan. 1724, udnævntes 1741 til Sekondlieutenant i Søetaten og rejste 1744 med 12 andre Søofficerer udenlands. 1746 blev han baade Premierlieutenant og Kapitajnlieutenant. 1753 blev han Kapitajn og tog s. A. Del i Togtet til Marokko under Hoogland og Schindel. 1758 forfremmedes han til Kommandørkapitajn og gik Aaret efter som Chef for Orlogsskibet «Fyn» paa Konvoi til Middelhavet. 1766 blev han Assessor i Admiralitets- og Kommissariatskollegiet og Kommandør. 1767 fik han Votum i begge Kollegier, men afgik s. A. fra Kommissariatet. 1770 blev han Kontreadmiral. 1771 var han Hvervingschef for de udskrevne indrullerede; disse fik ikke deres Afregninger og begave sig i Sept. ud til Hørsholm Slot for at fremføre deres Klage for Kongen. I Rapporten tillagdes R. Skylden for Fejlen, og han blev afsat som Hvervingschef, formentlig med urette, da Kommissariatskollegiet egentlig havde Ansvaret. 1773 var R. Chef for Orlogsskibet «Kronprinsen» og fik tildelt en Eskadre paa 5 Skibe. 1775 blev han efter Ansøgning afskediget. R. var 1748 bleven Kammerjunker, 1761 Kammerherre og 1769 hvid Ridder. 1776 udnævntes han til Amtmand over Hütten Amt og Gehejmeraad. 1790 blev han Gehejmekonferensraad og 1791 Amtmand over Gottorp Amt. R. døde 23. April 1808. Han ægtede 5. Okt. 1763 Frederikke Komtesse Reventlow (f. 20. Dec. 1737 † 5. Febr. 1820), Datter af Gehejmekonferensraad Conrad Ditlev Greve R. (ovfr. S. 46).

Louis Bobé.

Rumohr, Henning, 1722—1804, Godsejer, Søn af Christian August R. til Runtoft og Agnese Cecilie f. v. Wickede. Ved Arv og Kjøb kom R. i Besiddelse af flere store Godser. I Slesvig kjøbte han 1748 Ø og arvede efter Farbroderen Ohrfeld (Udmark) 1743, hvor han som den første Godsejer i Sønderjylland ophævede

Livegenskabet og foretog Udskiftningen. Han solgte 1773 begge Godser og flyttede til Holsten, hvor han bosatte sig paa det ham tilhørende Gods Muggesfelde, som han 1778 afhændede. S. A. erhvervede han Trenthorst med Wulmenau. Efter Broderen Christian August arvede han 1775 det Wickedeske Fideikommisgods Gross-Steinrade. 1790 var han Ejer af Bliestorf og kjøbte 1794 Schenkenberg og Krempelsdorf. I Sachsen erhvervede han Reinhardsgrimma ved Foden af de sachsisk-bøhmiske Bjærge. Her boede han 1784, og her fødtes hans Søn, den bekjendte Kunstkjender K. F. L. F. R. (s. ndfr.). R. døde 5. Juli 1804. Han var 2 Gange gift: 1. (1749) med Ida Wilhelmine f. Buchwald (f. 1726 † 1761), Datter af Friedrich Christian B. til Helmstorf og Dorothea f. Rumohr, 2. med Wilhelmine f. Baronesse v. Fersen († 10. Marts 1807), Datter af en i Syvaarskrigen falden hannoveransk Officer.

H. W. Schultz, K. F. v. Rumohr (Lpz. 1844), S. 3 f. Nordalbing. Studien IV, 330 f.

Louis Bobé.

Rumohr, Karl Friedrich Ludwig Felix, 1785—1843, Kunsthistoriker, var saa vel gjennem sin Afstamning som i Følge sine Godsers Beliggenhed i Lauenborg dansk Undersaat, hvorvel hans Hovedvirksomhed tilhører Tyskland. Han var Søn af ovfr. nævnte Godsejer Henning R. og dennes 2. Hustru og blev født 6. Jan. 1785 paa Godset Reinhardsgrimma ved Dresden, som Faderen den Gang ejede, men tilbragte sin Barndom i Lybek, hvortil Faderen var flyttet. Misfornøjet med sine Huslærere, der ikke kunde tilfredsstille hans umaadelige Lærelyst, forsøgte han, 13 Aar gammel, at gaa ud i den vide Verden med en lille Bylt under Armen, men blev stoppet og sat i et Gymnasium, som heller ikke tilfredsstillede ham. Som voxen studerede han navnlig i Gøttingen, og da han var uafhængig, lagde han sig efter de skjønne Videnskaber og især Kunsthistorien. Paa sine Rejser i Italien granskede han med stor Iver den ældre italienske Kunst og blev banebrydende i den alvorlige og grundige Maade, hvorpaa han forbandt Arkivstudier med sin indtrængende Beskuelse af Kunstværker. Selv var han Samler, navnlig af Kobberstik, og blev ogsaa i dette Fag en grundig Kjender. Han synes allerede som ungt Menneske, under et Studieophold i Dresden, at være gaaet over til Katholicismen, en Overgang, som i den Tid heller ikke var usædvanlig i tyske Kunstnerkredse. I Italien gjorde han daværende Prins Christian Frederiks Bekjendtskab og besøgte 1826 Kjøbenhavn, hvor

han strax blev Æresmedlem af Kunstakademiet og fik Lejlighed til at se, i hvilken uheldig Tilstand en stor og værdifuld Samling af Kobberstik bevaredes i det store kongl. Bibliothek. Det gav Anledning til, at der i 1831 nedsattes en Kommission til denne Samlings bedre Ordning, hvori R. blev Hovedmanden og fik en fortrinlig og ihærdig Hjælper i J. M. Thiele. Følgen blev, at en stor og værdifuld Samling, der danner Hovedstammen i «den kongl. Kobberstiksamling», fra 1835 blev udsondret fra Bibliotheket og siden har ført en selvstændig Tilværelse (nu i Kunstmusæet). R., hvis Virksomhed meget paaskjønnedes, blev 1834 Kammerherre og 1840 Kommandør af Danebrog. 1840 blev han Dr. phil. honoris causa i Kiel. Han havde dog ikke under Kommissionens Virksomhedstid stadigt Ophold i Kjøbenhavn, men var jævnlig paa Rejser til Italien eller boede paa sit Gods Rothenhausen i Lauenborg. Her havde han allerede fra sine yngre Aar, om end med Afbrydelser, ført et behageligt Ungkarleliv under ivrige Studier dels af Middelalderens og Renæssancens Kunst, dels af «Geist der Kochkunst», som han under Udfoldelsen af «en ædel Gjæstfrihed» over for Omegnens Godsejere dyrkede med en saadan Varme, at han allerede 1822 udgav en Bog med den nævnte Titel (2. Opl. 1832).

I 1835 havde R. i Forening med J. M. Thiele udgivet en Redegjørelse for Kobberstiksamlingens Tilblivelse under Titel: «Geschichte der kön. Kupferstichsammlung zu Kopenhagen», og i 1841 kaldtes han atter til Kjøbenhavn for at tiltræde en Kommission, bl. a. sammen med Madvig og Kieler-Professoren Olshausen, angaaende Haandskriftsamlingen i det store kongl. Bibliothek, hvilken dog ikke udrettede noget væsentligt. R.s betydeligste Værk er hans «Italienische Forschungen» (1827—31), et for sin Tid toneangivende Værk, der ikke alene havde stor Indflydelse paa Eftertidens tyske Kunsthistorikere, men ogsaa gav Kunstforskningen et videnskabeligere Præg i andre Lande. Hertil slutter sig «Drei Reisen nach Italien» (1833). Desuden skrev han nogle mindre Afhandlinger og en Mængde Artikler i Blade og Tidsskrifter, bl. a. ogsaa paa Dansk i «Dansk Kunstblad». Ogsaa personlig omfattede han Kunstnernes Virksomhed med varm Interesse og støttede f. Ex. Anton Melbye i hans første Skridt paa Kunstnerbanen. Under en Rejse til Dresden, som han foretog af Helbredshensyn, døde han der 25. Juli 1843.

H. W. Schultz, K. F. v. R., sein Leben u. seine Schriften (Lpz. 1844). Allg. Deutsche Biographie XXIX. Erslew, Forf. Lex. *Ph. Weilbach.*

Rumohr, Peter Clausen, —1718, Præst. Da han ses at have deponeret fra Bergens Skole 1679, maa han rimeligvis være Søn af Proprietær Claus Pedersen R. til Rikhejm i Lærdal. 1681 blev han Baccalaureus. Saa hører man intet til ham før 1689, da han skal have deltaget som Kornet i de danske Troppers Felttog i Irland. Her fra maa han snart være vendt tilbage, thi 1692 blev han Kapellan i Grinderslev (ved Skive), hvor han forblev — fra 1699 som Sognepræst — til 1701, da han fik Skjeberg Sognekald ved Frederikshald, hvor han siden blev Provst. Her blev han til 1716, da hans Tjeneste fik en brat og sørgelig Ende. Den svenske General Aschenberg havde indkvarteret sig paa hans Præstegaard, og nu fortælles der af samtidige Forfattere, at han havde sat Skræk i Generalen og sørget for at faa de Budbringere, han sendte til Moss, opsnappede. Da Svenskerne vare slagne paa Moss 26. Marts, retirerede Aschenberg ind i Baahus Len, og kort efter — før 23. April — blev R. ført som Fange ind i Sverige. Biskop Deichman mener, at man beholdt ham for at have ham som Vidne mod en af Officererne (Aschenberg?). Da hans Hustru efter Krigen fik en større Erstatning end de nødlidende Præster og derhos Pension af Postkassen, er det rimeligt, at han har gjort god Tjeneste ved at skade Fjenden. Han skal have haft sit Kvarter hos forskjellige Præster — stadig under Bevogtning —, og hans Hustru maatte sende Penge til hans Underhold. Han døde 18. Okt. 1718 og omtales som en lærd og from Præst. Hans Hustru Marie Elisabeth var født 1670 og døde 1750 (begravet 8. Sept.).

J. Rist, Frederikshalds Æreskrands. Danske Museum, Juni—Avg. 1772.

D. Thrap.

Rumohr, Theodor Vilhelm Kjerstrup, 1807—84, Forfatter, er født i Kjøbenhavn 2. Avg. 1807 som Søn af Kobbersmeddemester og Aëronaut Carl Frederik Kjerstrup og Louise Frederikke f. Simonsen. 1826 blev han, privat dimitteret, Student, og efter at han 1829 var adopteret af Historikeren Ditlev Christian Rumohr († 1849), der havde en betydelig Indflydelse paa hans historiske og sproglige Dannelse, tog han 1832 juridisk Embedsexamen. I henved 5 Aar virkede han derefter ved «Berlingske Tidende», hvorpaa han 1839 med offentlig Understøttelse foretog en Rejse gjennem Tyskland og Schweits. 1844 ansattes han som Kopist under Kjøbenhavns Magistrat og udnævntes 1851 til Tingskriver i Gram Herred i Sønderjylland (Aaret forud var han bleven konstitueret i dette Embede).

1853 underkastede han sig Examen i slesvigsk Ret og udnævntes s. A. til Herredsfoged i Haderslev Amt; 1864 entledigedes han herfra. Fra nu af levede han i Kjøbenhavn som Privatmand, men foretog i de følgende 10 Aar jævnlig større Rejser i Evropa, Asien og Afrika; det hellige Land besøgte han med Grevinde Danner.

Sin Forfattervirksomhed begyndte han allerede 1830 med Digtet «Selvmorderen ell. Vandring gjennem Maanen og Jorden i det 33. Aarhundrede», og foruden spredte Digte og Fortællinger udgav han efterhaanden bl. a. «Regner Lodbrog og hans Sønner, dramatisk Digt i 5 Akter» (1833), «Jacob Danefærd, historisk Novelle» (1838) og «Odins Ankomst til Norden, historisk-romantisk Fortælling» (1839). Det var dog først ved «Peter Tordenskjold, et historisk Maleri» (1842; 5. Opl. 1887), udgivet under det ogsaa senere benyttede Psevdonym «P. P.» (ɔ: pro patria), at han vandt Opmærksomhed, og de følgende Romaner, «Niels Juel og hans Samtid, et historisk Maleri» (1846; 4. Opl. 1877) og «Grevens Fejde, historisk Maleri» (1850; 2. Opl. 1877), befæstede hans Popularitet. Blandt hans senere Arbejder kunne nævnes «Historiske Billeder fra Christian IV's Tid» (1863; 2. Opl. 1884), «Elias Hagen» (1868) og flere Bind mindre historiske Fortællinger. Intet af dem udmærker sig, hverken ved gjennemført historisk Kolorit eller ved synderlig poetisk Opfindsomhed, men hans Bøger høre den Dag i Dag til dem, der forlanges i Lejebibliothekerne.

Han var 1841 bleven gift med Sally Nathalia Frederikke Sames (f. 1812 † 1892), Datter af Oberst Hans Friedr. Anna Ludv. S. Han døde i Kjøbenhavn 15. Okt. 1884.

Erslew, Forf. Lex. *Sophus Bauditz.*

Rumohr, Wulf Henning Ernst Wilhelm, 1814—62, Politiker, var født 26. Sept. 1814 paa Runtoft, Søn af Christian August R. til Drølt og Runtoft (f. 23. Febr. 1784 † 9. Sept. 1839) og Sophie f. Hennings (f. i Juli 1786 † 19. Juli 1876), tog 1838 juridisk Examen i Kiel, blev s. A. Avskultant ved Regeringen paa Gottorp, 1843 Avskultant i Rentekammeret, 1844 Kammerjunker, 1845 surnumerær Kommitteret i Rentekammeret, 1846 Regeringsraad i Slesvig. S. A. arvede han Runtoft efter sin Broder Landraad *Christian August R.* (f. 26. Maj 1809 † 17. Marts 1846), som 1840—44 sad i Slesvig Stænder, og der tillagdes ham da en til det runtoftske Fideikommis knyttet Virilstemme i Stænderne, da Kongen troede at have ham paa sin Side. Dette viste sig hurtig at have været en Fejl-

tagelse, thi ikke alene bad R. sig øjeblikkelig fritaget for Pladsen i Stænderne, men da Oprøret udbrød 1848, søgte han strax sin Afsked og tilbød samtidig den provisoriske Regering sin Tjeneste. 1852 valgtes han til Provst for St. Johannesklosteret i Slesvig, men Kongen nægtede at stadfæste Valget og fratog ham Aaret efter Virilstemmen i Stænderne, som til Gjengjæld 1855 valgte ham til Medlem af Rigsraadet, hvor han stemte med Scheel-Plessen. 1856 valgtes han til Verbitter for Itzeho Kloster og 1857 af Godsejerne til Stænderdeputeret. I Samlingen 1860 i Flensborg var han Oppositionens Ordfører. Han døde 19. Nov. 1862. 1850 blev han gift med Marianne Ullrich (f. 9. Okt. 1828), Datter af Professor Franz Adam U. i Hamborg. *H. R. Hiort-Lorenzen.*

Rump, Christian Gotfred, 1816—80, Landskabsmaler, var Søn af Glarmester Carl David R. fra Kurland (f. 1785 † 1857) og Cathrine Ingeborg f. Jørgensen (f. 1797 † 1874) fra Hillerød. Gotfred R. blev født i Hillerød 8. Dec. 1816. Da Faderen selv havde haft Kunstnerdrømme eller i alt Fald havde en medfødt Sans for Kunst, faldt det ikke Sønnen vanskeligt at faa Lov til at gaa Kunstnervejen uden at sinkes ad den Omvej først at lære Malerhaandværket. Han kom, 16 Aar gammel, til Kjøbenhavn, fik Adgang til Akademiets Skoler og Plads i J. L. Lunds Malerstue. I mindre end 3 Aar naaede han op i Modelskolen, men konkurrerede til Faderens Sorg ikke til de da brugelige Sølvmedailler, uagtet det var hans Maal at blive Figurmaler. Allerede i 1836 begyndte han at udstille. Det var i de første Aar Portrætter, han malede, og Figurbilleder som «Anna Colbjørnsen og de svenske Dragoner». Dette blev haardt behandlet af Kritikken, men N. Høyen saa dog allerede i det ufuldkomne Ungdomsarbejde Træk af en ægte Kunstnersjæl, der kunde gaa en mere lovende Fremtid i Møde. Endnu i 1842 malede han en Altertavle, «Fremstillingen i Tempelet», der blev kjøbt af Kongen, men vel egentlig snarere af Staten til Grønholt Kirke, der hørte under de sjællandske Domæner, hvis Kirker netop i disse Aar for en stor Del forsynedes med nye Altertavler. Efter Skitsen til en anden Altertavle naaede han ikke at udføre selve Billedet, og R., som siden sit 20. Aar havde maattet ernære sig selv og havde kæmpet haardt for sit Udkomme, gav nu i 1843, forknyt over den Skuffelse, den svigtende Bestilling voldte ham, halvvejs fortabt og søgte Tilflugt i Hjemmet i Hillerød, der ikke alene aabnede sine Arme for ham, men ogsaa aabnede hans Blik

for hans sande Kald, Landskabsmaleriet. Vel havde han tidligere malet og udstillet nogle Landskaber, som ingen lagde Mærke til, og vel malede han endnu 1843—46 nogle Portrætter i Hillerød, vistnok nærmest for den tarvelige Indtægts Skyld, men det var dog først nu, da han gjennem alle Aarstider færdedes i Hillerøds paa Naturskjønheder saa rigt vexlende Egne, at det fuldt gik op for ham, at Landskabsmaleriet var hans Evners rette Omraade, og fra 1846 helligede han sig dette saa udelukkende, at han end ikke eller kun undtagelsesvis malede Staffage af Mennesker i sine Landskaber.

Han gik dog ikke til sit Værk med den Formsikkerhed, som f. Ex. udmærkede Skovgaard; det fængslede ham ikke at gjengive Forgrundens Planter med den Troskab og det Præg af Væxtliv, som denne hans omtrent jævnaldrende Medbejler forstod at lægge i sin Planteverden, men til Gjengjæld var hans Syn paa Naturen mere malerisk, hans Følelse for Naturens Stemninger dybere, hans Sans for Farvernes Rigdom fyldigere. Da han var kommet tilbage til Kjøbenhavn, gjorde han ivrige Studier i det ældre hollandske Landskabsmaleri, som vore Samlinger bøde ham, især i de Arbejder, hvor en poetisk Stemning parredes med et aabent Blik for Naturens Farverigdom. Men mest af alle Kunstnere fængslede dog Claude le Lorrain ham, uagtet han her hjemme kun kunde granske hans sjælden stemningsrige Kunst i kobberstukne Gjengivelser. Den Sikkerhed, hvormed denne Kunstner i en uendelig Række Afskygninger naaede fra den dybeste Skygge til det højeste Lys og derved fik den kraftigste Virkning natursandere frem end ved at sammenstille skarpe Modsætninger, var for R. en stadig Gjenstand for Studium og gjorde det til en Øjets Fest for ham, da han endelig i Udlandet fik udmærkede Originaler af sin kloge Mester at se.

Imidlertid havde R. kæmpet sig frem, somme Tider lidt underlig bagvendt, til almindelig Anerkjendelse. Thi medens han i 1848 ved «Tørvemosen med den optrækkende Regnsky» vandt Plads i den kongl. Malerisamling, uagtet dette Billede endnu i meget mindede om hans Studier i hollandsk Landskabskunst, vandt han allerede s. A. paa en Rejse i Jylland et Blik for Friluftsstudiet efter Naturen selv, som strax bar Frugt i et udmærket Billede og siden blev hans tro Vejleder hen imod en stedse rigere og modnere Kunst. «Et Parti fra Himmelbjærget», som kom paa Udstillingen i 1849, blev enstemmig tilkjendt Akademiets højeste Udmærkelse, den Thorvaldsenske Udstillingsmedaille. Men 2 Aar efter stillede han sig

atter i Række med den endnu for en lavere Pris kæmpende Ungdom og vandt den Neuhausenske Pengepræmie for «Skovparti fra Præstevangen ved Frederiksborg». I det han her kom ind paa et Omraade, hvor han senere skulde fejre sine største Triumfer, den indre skyggefulde Bøgeskovs stemningsrige Hemmelighed, synes der at have været en vis Standsning i Kunstnerens Udvikling, medens han kæmpede for at give de Stemninger, Skoven aabenbarede ham, fastere kunstnerisk Form end blot en Øjet smigrende Farvesymfoni. Thi da han, inden han endnu havde været udenlands, i 1855 ønskede at agreeres, fik han et Vink om at vente og søge Uddannelse ved Studier paa anden Grund. I 2 Aar fik han derpaa ministeriel Understøttelse til Rejser i Norge og derefter 1857—58 Akademiets mindre Stipendium i 2 Aar og fulgtes nu med Exner til Italien. Opholdet i Udlandet, som han gjorde saa kort som muligt, fik dog mere Betydning for ham, ved hvad han saa af ældre stor Kunst, end ved hvad han selv malede. Saa snart han kom hjem, levede og aandede han igjen kun for den danske Natur. Allerede inden han rejste udenlands, havde han i 1853 malet det store «Aaparti fra Sæbygaards Skov», som den kongl. Malerisamling kjøbte, og som hører til hans fortrinligste Billeder. Det er, om end ikke helt fuldført i fri Luft, saa dog delvis malet i fuld Størrelse umiddelbart efter Naturen og fuldendt efter gjennemførte Friluftsstudier. Saa vel heri som i adskillige senere Billeder, navnlig fra Frederiksborg, gjengav han den festligste Sommerstemning med det varme Sollys spillende frem gjennem Træernes tætte hvælvede Løvtag, medens Landskabets smukke Modellering tegnede sig i Skyggens klare, luftige Dæmring. Men ogsaa i Landskaber med høj Luft og vid Udsigt viste han sig nu som Mester og lod, som i «De 4 Aarstider», 4 store Billeder, der bleve malede til Grev Moltke til Bregentved (1861—63) og udstillede sammen i 1864, med lige Lethed sin Pensel færdes i Løvspringets ungdomsfriske Glans, i Sommerens Frodighed, Efteraarets Farvepragt og i Vinterens kølige Klarhed med Rimfrostens glimrende Krystaller. Det Valg af rolige, fredelige Motiver, som gaar gjennem disse Billeder, var ejendommeligt for hele hans Kunst og stiller disse 4 Billeder, hvor mange stemningsrige Landskaber der end senere fremgik af hans flittige Pensel, som et lysende Midtpunkt i hans Landskabskunst.

R. blev dog først 1866 Medlem af Akademiet, og hvor stor Indflydelse hans Opfattelse af dansk Natur og hans Gjengivelse af dens Stemninger end udøvede paa det danske Landskabsmaleri,

har han dog ikke efterladt sig Elever i egentlig Forstand. R. ægtede 1868 Benedicte Sofie Spang (f. 1835 † 1897), Datter af Sognepræst P. J. S., og fik 1874 Titel af Professor. Efter nogle Aars Sygelighed, som til Dels stammede fra et Hjærteonde, døde han pludselig i sin Fødeby Hillerød 25. Maj 1880, savnet af alle hans Kunsts trofaste Venner.

S. Müller, Nyere dansk Malerkunst. Weilbach, Nyt Kunstnerlex.

Ph. Weilbach.

Rump, Nicolai Reimer, 1834—1900, Justitsminister, var Broder til foregaaende og født 26. Juni 1834 i Hillerød. Han blev Student 1852 fra Frederiksborg lærde Skole og tog 1859 juridisk Embedsexamen. Den slesvigske Embedsbane drog ham nu til sig; han blev kort efter Examen ansat i det slesvigske Ministerium og tog 1861 slesvigsk juridisk Examen. Efter Afstaaelsen 1864 afskedigedes han imidlertid, levede et Par Aar i Kjøbenhavn som søgt Manuduktør og befordredes 1866 til Sorenskriver paa Færøerne. 5 Aar senere forflyttedes han til Byfogedembedet i Korsør, hvor han tilbragte 16 indholdsrige Aar, paaskjønnet som Embedsmand og som Menneske, virksom for Retsplejens og de borgerlige Interessers Fremme, forrest i Beboernes livlige konservative Politik, altid rede til at optage en Kamp med Kredsens Folketingsmand Tauber. 1878 valgtes han som en af Repræsentanterne for 3. Kreds ind i Landstinget. 1887 udnævntes R. til Amtmand over Hjørring Amt. Han, der trods sit udprægede Højrestandpunkt og Vendelboernes faste Venstrestade hurtig kom i et godt Forhold til sit Amtsraad, udrettede i denne Embedsvirksomhed ikke lidet, navnlig til Fremme af Sygehussagen og Amtets Jærnbaneinteresser (Jærnbanerne Nørre Sundby—Frederikshavn og Fjerritslev—Nørre Sundby).

I nær Forbindelse med disse Hovedretninger i hans Embedsvirksomhed stod ogsaa hans Landstingsgjerning. Det var her fortrinsvis Jærnbanesager og Sager vedrørende Sundhedsvæsenet, der kaldte ham frem, og han blev efterhaanden Ordfører for en Række Lovforslag under disse Grupper. Ogsaa i saa vigtige Sager som Strandingsloven og de fleste af de provisoriske Love fra Firsernes Midte var han Ordfører, i færøske Sager var han en selvskreven Ordfører, og han, der i 1894 afløste E. E. Rosenørn som kongevalgt Landstingsmand, regnedes efterhaanden til de kyndigste, arbejdsomste og sikreste Landstingsmedlemmer. Et med Rigsdagsvirksomheden beslægtet Hverv udførte han som Formand for den

i 1894 nedsatte Kommission om Apothekervæsenet, hvis foreløbige Frugt er Loven af 10. April 1895 om Afgift af personlige Apothekerbevillinger.

Efter den Position, R. saaledes havde erhvervet sig i det offentlige Liv, var han naturlig blandt dem, Tanken henvendtes paa, da Nellemann 1896 trak sig ud af Ministeriet Reedtz-Thott, og fra 13. Juni 1896 til 28. Avg. 1899 var R. Justitsminister og Minister for Island. Der skinnede ikke nogen lykkelig Stjærne over R.s Ministertid. Utaknemmeligt, som det paa Forhaand var, at tage Gjerningen op efter en saa overlegen Personlighed som Nellemann, blev Opgaven yderligere vanskeliggjort ved den Udvikling, som den almindelige politiske Situation snart tog, og ved den Misstemning, som R. ved sin fremskudte Stilling i den politiske Kamptid havde paadraget sig fra Oppositionens Side. Der gjennemførtes vel paa det justitsministerielle Omraade enkelte Love af Betydning, saaledes Loven af 23. April 1897 om Checks, Lovene af 11. Maj s. A. om Vold mod sagesløs Person og om Tuberkulose, af 18. Dec. s. A. om Retternes Medvirkning til Optagelse af Bevis i Udlandet og af 7. April 1899 om Ægtefællers Formueforhold; men i det hele stødte R.s Bestræbelser paa en Modstand i og uden for Rigsdagen, hvis Bitterhed og stundum ligefrem fjendske Karakter ganske sikkert for en upartisk Bedømmelse vil vise sig at savne tilstrækkelig Grund i hans Handlemaade og Personlighed. I den senere Tid af sin Ministervirksomhed havde han tilmed baaret paa Spiren til en alvorlig Sygdom, der i Sommeren 1899 brød ud.

Efter sin Afgang som Minister udnævntes R. til Amtmand over Holbæk Amt, men maatte paa Grund af Svagelighed tage sin Afsked allerede fra 1. Avg. 1900. Faa Dage efter, 16. Avg., døde han. I 1898 blev han Kommandør af Danebroge af 2. Grad, 1900 af 1. Grad. 1860 havde R. ægtet Helene Sophie Olrik (f. 1830 † 1899), Datter af Provst og Sognepræst Christian Magnus O. og Elisabeth f. Fenger. *M. P. Friis.*

Rung, Frederik, f. 1854, Komponist og Musikdirigent. R. er Søn af ndfr. nævnte Syngemester H. R. og fødtes i København 14. Juni 1854. Alt som ganske lille røbede han et usædvanlig fint Øre og blev derfor lige fra Barndommen af betragtet som bestemt for den musikalske Vej. Under sin Faders Vejledning modtog han i Hjemmet en alsidig musikalsk Uddannelse, der fortsattes efter Faderens Død. 1877 overtog han derpaa som en Arv

efter sin Fader Ledelsen af Cæciliaforeningen, som Kapelmester Paulli for at bevare Foreningen for Sønnen havde dirigeret efter H. Rungs Død (jvfr. XII, 582), og s. A. tiltraadte han med det Anckerske Legat en Studierejse til Udlandet. I Cæciliaforeningen kom hans musikalske Evner ret til Udfoldelse, og denne Forenings Kor, særlig dets snævrere Udvalg «Madrigalkoret» (oprettet 1887), har under hans energiske Ledelse og fremragende Dygtighed som Dirigent naaet en høj Grad af teknisk Fuldkommenhed; 1897 vandt Madrigalkoret en glimrende Succes ved en Musikfest i Stockholm, og i 1900 optraadte det med stort Bifald ved Verdensudstillingen i Paris. Allerede fra 1866 havde R. gjort Tjeneste i det kongl. Kapel som Guitar-, Mandoline- og Viola d'amore-Spiller; fra 1872 virkede han tillige som Operarepetitør (fast ansat 1877); 1884 udnævntes han til Musikdirigent, hvilken Betegnelse 1891 forandredes til Koncertmester og 1895 til 2. Kapelmester. 1881—93 var han Lærer i Klaverspil ved Konservatoriet, og han har i øvrigt virket som privat Lærer i Klaver siden 1872, senere ogsaa i Sang. Siden 1892 har han haft Statsunderstøttelse. 3. Juni 1882 ægtede han Augusta Louise Petersen (f. 28. Nov. 1856), Søster til Musæumsdirektør K. N. Henry P. (XIII, 43).

R. har været en flittig Komponist. Som de væsentligste af hans Værker kunne nævnes Operaerne «Det hemmelige Selskab» (1888) og «Den trekantede Hat» (1895), Ouverture og Mellemaktsmusik til Dramet «Rolands Datter» (1876), Musikken til Molbechs «Faraos Ring» (1879), hvori den yndede «Sommerfugledans», og til Drachmanns «Tusend og en Nat» (1892), Balletterne «Aditi» (1879) og «En Karnevalsspøg i Venedig» (1890), end videre en Symfoni i D-Moll, en fortræffelig Suite for Strygeorkester og obligat Trompet samt af Kammermusik en Serenade (Nonet) for Træblæsere og Strygere, 2 Strygekvartetter, en Klaverkvintet, komponeret over Folkevisen «Ebbe Skammelsen», en Sonate for Violin og Klaver, «Stemninger fra Norge», 24 Klaverstykker i alle Tonearter, og flere Sager for Klaver. Af større Vokalværker har han skrevet Kantate til Händels Mindefest (1885) og Kantate ved det kongl. Theaters 150 Aars Jubilæum (1898), end videre «Medea», en Koncertarie med Orkester, «Astolfskvadet» for Mezzo-Sopran med Orkester og «Ebba Brahe» for Sopran med Orkester. Der haves en Del flerstemmige Sange af ham og o. 70 Romancer og Sange for én Stemme («Lille røde Rønnebær» er en af de mest be-

kjendte). Endelig har han udgivet «Musik fra den danske Skueplads» i 4 Bind.

Schytte, Musiklex. *G. St. Bricka.*

Rung, Georg Adolph, f. 1845, Meteorolog. R., Søn af ndfr. nævnte Professor Henrik R., er født i Kjøbenhavn 9. Sept. 1845. Efter at han i 1864 var bleven Student, indtraadte han i Hæren og blev 1867 Sekondlieutenant i Artilleriet. Hans militære Løbebane blev dog snart afbrudt ved Sygdom; efter at han ved et Vinterophold i Syden havde gjenvundet sine Kræfter, ansattes han 1872 som Assistent ved det nyoprettede meteorologiske Institut og blev 1883 Underbestyrer for samme. 1882—1900 var han Kapitajn i Artilleriets Forstærkning.

I nær Forbindelse med denne Stilling staar R.s Virksomhed som Opfinder. For med Lethed at kunne reproducere Vejrkort opfandt han Reavtografien; end videre en Række Apparater til Brug ved hydrografiske Undersøgelser, saaledes Universalbathometeret (efter et af Professor Prytz angivet Princip), samt Apparater til Maaling af Temperatur i Havdybder samt til Optagning af Vandprøver. End videre har han opfundet en Række selvregistrerende Apparater til Maaling af Lufttryk, Regnmængde og Vindstyrke. Ogsaa paa andre Omraader har R. gjort betydningsfulde Opfindelser, hvoraf vi skulle nævne Rotationsindikatoren og forskjellige Opfindelser af artilleristisk Betydning. Fra mange Sider har R. modtaget Udtryk for Anerkjendelse af den Virksomhed, han har udfoldet, bl. a. ved at hans Opfindelser ved de vigtigste Udstillinger i Evropa og Amerika ere blevne belønnede med Guldmedaille. 1885 fik han det danske Videnskabernes Selskabs Sølvmedaille for en indsendt Afhandling om selvregistrerende meteorologiske Instrumenter, hvilken optoges i Selskabets Skrifter. Et betydningsfuldt Arbejde fra hans Haand foreligger end videre i det store Værk «Repartition de la pression atmosphérique sur l'océan Atlantique septentrional» (1894). — Han ægtede i 1872 Christiane v. Westen Berg, Datter af Godsejer v. W. B. til Skovsbo paa Fyn. *C. Christiansen.*

Rung, Georg Frederik Frelsen, 1805—71, Skolemand, blev født i Kjøbenhavn 4. Jan. 1805. Forældrene vare Kopist i Generaltoldkammeret, senere Toldkasserer i Næstved, Hans R. og Helene f. Ahlmann. Han blev Student fra Herlufsholms Skole 1824 og

Aaret efter Cand. phil., men tog ingen Embedsexamen. R. blev en anset Lærer i Tysk ved kjøbenhavnske Privatskoler og fra 1847 ved den militære Højskole, hvor han var fast ansat 1848—60. Fra 1837 udgav han flere stærkt benyttede tyske Læsebøger og Sproglærer, nogle i Forening med J. Jürs (IX, 13), og sammen med V. A. Borgen (II, 524) 1843 og følgende Aar en Række danske Læsebøger, der til Dels brøde en ny Bane i denne Gren af Skolebogslitteraturen. R. havde tillige almenpædagogiske Interesser, og i sin Afhandling «Om kvindelig Dannelse og Undervisning» (1842) ivrede han mod alt Skin i de unge Pigers Opdragelse, der burde have den vordende Hustru for Øje og derfor udvikle huslige Egenskaber og lægge Vægt paa Modersmaal og Historie. Piecen vakte Opsigt, men den Pigeskole, til hvilken den indeholdt Planen, blev ikke oprettet. Derimod overtog R. i Forening med Cand. theol. J. C. S. Neve Bestyrelsen af Mariboes Realskole 1856—63. R., der 1853 var bleven titulær Professor, døde ugift 4. Maj 1871.

Erslew, Forf. Lex. *Joakim Larsen.*

Rung, Henrik, 1807—71, Komponist, var Broder til ovennævnte Professor G. F. F. R. og fødtes i Kjøbenhavn 31. (ikke 3.) Marts 1807. 1816 forflyttedes hans Fader til Næstved, og her levede H. R. altsaa sine Drengeaar. Hans Skoleundervisning var ret tarvelig, men han tilbragte et frit og ubundet Liv i den skjønne Natur, som i høj Grad bidrog til hans aandelige Udvikling og har sat umiskjendelige Spor i hans Musik. I Næstved modtog han ogsaa sin første Musikundervisning; han lærte Violin først af en gammel, forhenværende Kapelmusikus Schindler, senere af Musiklærer Brandt paa Herlufsholm; en gammel Dame, Jomfru Irgens, gav ham den første Undervisning paa Guitar. Hans Musikundervisning var næppe meget bedre end hans Skoleundervisning; men det udviklede hans musikalske Evner, at han stadig i Hjemmet havde Lejlighed til at øve dem i Sammenspil med sin Fader og i Ferierne tillige med sin ældste Broder, hvilke begge spillede Violin. Et Uheld, der tilstødte ham i 17—18 Aars Alderen, var maaske dog den egentlige Aarsag til, at han blev Musiker. En Dag, da han kom hjem fra en Ridetur med Faderen, tørnede han i rask Fart med Knæet mod Portstolpen, og Følgen deraf blev, at han, da Moderen efter Faderens Død flyttede til Kjøbenhavn, blev underkastet en Lægebehandling, der varede i 2 Aar, og i denne lange Tid, hvori han næsten stadig var fængslet til Lejet, øvede han

sig med saadan Utrættelighed paa Guitaren, at han opnaaede en virtuosmæssig Færdighed paa dette Instrument. Da han efter sin Helbredelse (han beholdt dog stedse et stift Knæ) igjennem den bekjendte Frk. Juliane Marie Jessen var bleven introduceret hos Theaterchefen, Overhofmarskal Hauch, var det denne hans Færdighed, som især vakte Theaterchefens Interesse for ham. For at kunne opnaa en Plads i det kongl. Kapel lagde han sig efter Kontrabas under Vejledning af Kapelmusikus Haskerl, og efter ved en Koncert 1828 paa det kongl. Theater at have udført en Solo paa Kontrabas blev han s. A. ansat som Elev i Kapellet og 1834 udnævnt til Kapelmusikus.

Fra det Øjeblik, R. blev sig sin Bestemmelse som Musiker bevidst, kastede han sig over Studiet af den musikalske Theori. Han studerede først under Organist Heger ved Reformert Kirke, senere under Professor Zinck, begge lærde Kontrapunktister, og en Ouverture, som han komponerede (opført 1835) og foreviste Weyse, for hvem han nærede stor Veneration, var da ogsaa saa lærd, at Weyse opfordrede ham til aldrig mere at aabne en Generalbaslære, for at han ikke skulde blive «kun en lærd Kontrapunktist». Nogle Sange af R. bleve 1836 udførte af Waisenhusets Elever, og s. A. arrangerede han Musikken til «Debatten i Politivennen», men 1837 fremkom hans første betydelige Arbejde, nemlig Musikken til «Svend Dyrings Hus», der gjorde overordentlig Lykke, og om hvilken Weyse i en Lykønskningsskrivelse til R. udtalte, at «det var den smukkeste danske Musik, der var skreven». Musikken er ligesom Hertz' Text besjælet af vore gamle Folkeviser, og Perlen deri er den bekjendte «Hr. Peder kasted Runer over Spange».

Denne Komposition skaffede R. et Rejsestipendium fra Fonden ad usus publicos. Først besøgte han Tyskland, dog uden synderligt Udbytte, og drog der fra til Italien. Her levede han et rigt og skjønt Kunstnerliv sammen med de mange danske Kunstnere, som den Gang opholdt sig i Rom (Thorvaldsen lærte ham en Tarantel paa Mandoline, paa hvilket Instrument R. blev en lige saa stor Mester som paa Guitaren), færdedes i den dejlige Natur og blandede sig i det friske Folkeliv. En afgjørende Betydning fik hans Ophold i Rom, ved at han lærte den gamle italienske Musik at kjende, der foredroges af det pavelige Kapel, som vakte hans største Beundring. «Palestrina», skriver han i et Brev hjem, «er den ædleste og reneste Komponist, der har levet. Meget angaaende Stilen i Kirkemusik, som forhen var mig dunkelt, er blevet

mig klart ved at høre hans Mesterværker i det sixtinske Kapel.» Ved Hjælp af den bekjendte Abbate Santini, der selv besad et sjældent Bibliothek, og Kapelmesteren ved Peterskirken Meluzzi blev han i Stand til at studere en Mængde af de ellers lidet tilgængelige Partiturer og kopiere en Del. Fra Italien rejste R. endelig til Paris, hvor han navnlig studerede Sangkunsten og hørte de store Kunstnere Grisi og Malibran, Rubini, Tamburini og Lablache. Her lærte han ogsaa de gamle franske Operaer at kjende, som ved Siden af den store italienske Musik kom til at staa hans Hjærte nærmest.

Saa snart han var kommen hjem 1840, søgte han Anvendelse for sine erhvervede Kundskaber, navnlig som Sanglærer, og tilbød i Efteraaret s. A. Musikforeningen sin Tjeneste. Tilbudet modtoges med Glæde, og R. holdt da Syngeskole for Foreningens Kor, ja opnaaede endog at faa Palestrinas 8stemmige «Stabat mater» a capella opført paa en Musikforeningskoncert 1841; men da Deltagerne i Øvelserne efterhaanden faldt fra, og da han samtidig fik meget at gjøre ved det kongl. Theater, opgav han snart denne Virksomhed. For Theatret skrev han 1841 Musikken til S. Beyers Drama «Ingolf og Valgerd» og Hertz' romantiske Skuespil «Svanehammen», begge ligesom Musikken til «Svend Dyrings Hus» paavirkede af Folkevisen. S. A. ægtede han Sangerinden Pauline Charlotte Frederikke Lichtenstein (s. ndfr.), og 1842 udnævntes han til Syngelærer for Theatrets Elever (Syngemester). Der paafulgte nu en lang Række af travle Aar. En Mængde af Theatrets betydeligste Sangkræfter udgik fra hans Skole, saaledes blandt de ældre hans Hustru, Chr. Hansen, Ferslew og Schram og blandt de yngre Frk. Holm (Fru Riise) og Simonsen. End videre skrev han en Mængde Arbejder for Theatret, saaledes Operaerne «En Bolero» af S. Beyer efter Scribe (1843) og «Stormen paa Kjøbenhavn» af Overskou (1845), Operetten «Aagerkarl og Sanger» (1845) og Syngespillene «Federigo» af Hertz (1848), «Stella» af A. Recke efter Scribe (1852), «Flugt og Fare» af S. Beyer (1852), «Studenterne fra Salamanca» af H. H. Nyegaard (1854) og «Annunziatas Fest» af A. Recke (1856), samt komponerede og arrangerede Musikken til en Mængde Skuespil, som H. C. Andersens «Kongen drømmer» (1844) og «Lykkens Blomst» (1845), H. P. Holst's «Gioacchino» (1844) og «William og Emma» (1846), Heibergs «Ulla skal paa Bal» (1845) og «Tycho Brahes Spaadom» (1866, Musikken skreven 1848 i Steden for en ældre af Schall), Hauchs «Søstrene paa Kinne-

kullen» (1849) og «Marsk Stig» (1850), Shakspeares «Viola» ved S. Beyer (1847) og det anonyme Skuespil «Cyprianus» (1860). Fremdeles udgav han i Aarenes Løb en stor Mængde anden Musik, navnlig o. 200 Romancer, Duetter og Sange (deri dog medregnet mange af de i de dramatiske Værker indlagte Sangnumre), ogsaa en Del Salmer og af større Sangkompositioner «1. Del af Tyrfing», «Slaget ved Fredericia», «St. Lucæ Evangelium Kap. 24» og «Gudrun og Ternerne». Endelig har han komponeret en Mangfoldighed af utrykte 2-, 3-, 4- og flerstemmige Sange til danske, franske og italienske Texter samt Smaakompositioner for et eller flere Instrumenter, ofte saadanne gammeldags og lidet kjendte, som dyrkedes i hans Hjem (Mandoline, Viola d'amore), snart med, snart uden Sang. Af disse Ting er noget udført offentlig, men det meste var kun bestemt for Hjemmet; thi medens Børnene, navnlig de 2 yngste, Sophie (Fru Keller, IX, 122) og Frederik (s. ovfr.), voxede op, var Hjemmet et Arnested for Sang og Musik, som kun har haft faa Lige.

Ved Siden af denne omfattende Virksomhed som Lærer og Komponist virkede R. endelig ogsaa som Dirigent. I Fyrrerne dirigerede han det skandinaviske Selskabs Sangforening, som bestod af Herrer alene, men hvortil Damers Assistance benyttedes ved Koncerter, og da dette Selskab gik ind, stiftede R. 1851 «Cæciliaforeningen», hans kjæreste Skabning, som han ledede til sin Død. Det var denne Forenings Formaal at virke for Udbredelse af Kjendskab til den gamle italienske, saa vel kirkelige som verdslige, Musik; senere optoges vel ogsaa anden Musik, dog kun i gammel Stil og af historisk Betydning, og det oprindelige Maal tabtes under H. R. aldrig af Sigte. Ogsaa af hans egne Kompositioner udførtes mange her, dog navnlig saadanne, som faldt i Traad med det egentlige Repertoire, f. Ex. hans toskanske Folkeviser og hans 2 «Aforismer», der vare et Forsøg paa at danne en ny Musikform, en Slags daniserede Madrigaler. Cæciliaforeningen spillede utvivlsomt Hovedrollen i R.s 20 sidste Leveaar, og et underligt Træf var det, at en Fest paa denne Forenings 20 Aars Fødselsdag (29. Okt. 1871) ligesom dannede Afslutningen paa hans Liv. Faa Uger derefter, 12. Dec. 1871, døde han efter et kort Sygeleje.

R.s dramatiske Kompositioner have, uagtet enkelte Numre næsten ere blevne til Folkesange, som Helhed ingen Lykke gjort (undtages maa dog «Svend Dyrings Hus»), og Grunden dertil maa søges i, at R. var for meget Lyriker og som saadan kunde skabe

en Mangfoldighed af glimrende Enkeltheder, men den Forbindelse, der skulde knytte de enkelte lyriske Partier sammen til et dramatisk Hele, evnede han ikke at tilvejebringe, fordi han ikke var Orkesterkomponist. Derimod er han en af vore store Romancekomponister, ikke blot i Henseende til sine Kompositioners Antal, men ogsaa ved den Rigdom paa forskjelligartede, ejendommelige og henrivende Melodier, som han raader over. Som Vidnesbyrd om den Mangfoldighed af Udtryk og Stemninger, han spændte over, kan nævnes: «Hr. Peder kasted Runer», «I Myklagaard og Spanieland», «Modersmaalet», «I Danmark er jeg født», «Hjemve», «Naar Dagen er bortgangen», «Serenade ved Strandbredden», «Læg dig kun ned», «Gurre», Salmerne «Kirkeklokke, ej til Hovedstæder» og «Barn Jesus i en Krybbe laa» samt Jægersangen, et Kor af «Lykkens Blomst». R. betragtedes som — og var vel ogsaa — reaktionær Oppositionsmand imod den Retning, som Musiklivet efterhaanden tog. Dette gjorde hans Stilling isoleret og voldte ham adskillig Fortræd, og Virkningen deraf føltes ogsaa i den noget trange Tilværelse, Cæciliaforeningen ofte førte; men det bevægede ham aldrig til at svigte det Ideal, hvis Fane han en Gang havde rejst.

R. var af fysisk Natur ikke stærk, men i Besiddelse af en mægtig Energi. Tidlig og silde var han virksom, og ofte maatte hans Omgivelser ad Omveje se at faa ham til at unde sig lidt Hvile. Han var en usædvanlig begavet Mand. Ad regelmæssig Vej havde han kun lært lidet uden for sit Fag, men dog var han bleven en Mand af stor Dannelse, der sad inde med mange alsidige Kundskaber, og han besad en fin poetisk Smag, hvad hans Valg og Behandling af Sangtexter bevise. Skjønt han til visse satte Pris paa Anerkjendelse, den han i øvrigt ikke nød saa meget af (han blev dog udnævnt til Professor 1866), kunde han dog ogsaa vise en paafaldende Mangel paa Forfængelighed. At han var Æresmedlem af 2 udenlandske Musikakademier, vidste saaledes ingen, før Diplomerne fandtes efter hans Død.

Illustr. Tid. XIII, 143. Søndagsposten 1869, Nr. 282. Tidsskr. f. Kirke-, Skole- og Folkesang II, 71. Erslew, Forf. Lex. Schytte, Musiklex.

G. St. Bricka.

Rung, Pauline Charlotte Frederikke, 1818—90, dramatisk Sangerinde. Pauline Lichtenstein blev født 21. Juli 1818 i Berlin og kom som ganske lille til Gøteborg, hvor hendes Fader var ansat som Inspektør ell. lign. ved en Fabrik. Efter Faderens Død, da hun kun var 8 Aar gammel, kom hun som Plejedatter i Huset

hos den tyske Skuespillerfamilie Becker, og allerede som Barn spillede hun temmelig store Roller i Slesvigs Byer. Kun 15 Aar gammel viste hun sig med det Beckerske Selskab, til hvilket hun vedblivende var knyttet i denne Periode, paa Vesterbros Theater i «Die Wiener in Berlin» og andre Stykker, og det varede nu ikke længe, inden hun, der forenede alle Betingelser for at gjøre Lykke, ganske havde vundet Provinsernes Publikum, især i Roller som «Das Donauweibchen» og «Preciosa». Hun havde aldrig talt og sunget andet end Tysk paa Scenen, men ved sin Benefice i Aarhus 1836 fremsagde hun under store Ovationer en Epilog i det danske Sprog. Aaret efter blev hun Elev ved det kongl. Theater for at uddannes til Sangerinde.

Hendes Debut som Rachel i «Jødinden» 25. Maj 1838 faldt glimrende ud. Præstationen anerkjendtes for fortrinlig saa vel i vokal som i dramatisk Henseende. Stemmen, en fyldig og frisk Sopran, havde en dunklere Farve, hvorfor hendes Foredrags Væsen syntes betegnet ved dets melankolske Grundtone, og særlig egnede den sig for den store franske Operas saakaldte Spilleroller, der ikke kræve Koloratur, men et besjælet, ofte energisk Foredrag. Derfor blev Valentine i «Huguenotterne» hendes bedste Rolle ved Siden af Rachel. Hendes Omraade laa inden for det blide og kvindelige, der fremhævedes af en smuk, sympathetisk Personlighed. Hun blev den første «Liden Kirsten» og henrev med Chr. Hansen i Vexelsangen, ligesom hun i «Brylluppet ved Comosøen» var Lucia. Donna Elvira og Grevinden i «Figaros Bryllup» hørte ogsaa til hendes meget smukke Partier. Da det var lykkedes hende at overvinde den tyske Accent, lagde Dialogen i Syngespillene hende ingen Hindring i Vejen, og hun optraadte i flere og spillede saaledes Abelone i «Sovedrikken» og Charlotte i «Et Æventyr i Rosenborg Have». En langvarig Halssygdom efter hendes Debut strakte vistnok sine Virkninger ud i Tiden, saa at hun noget hemmedes og i alt Fald ikke saa længe kom til at indtage den fremragende Stilling, som hendes Evner og Publikums store Paaskjønnelse havde gjort ønskelig. I 1841 ægtede hun Komponisten Henrik Rung (s. ovfr.). Hun optraadte sidste Gang som Benjamin i «Joseph og hans Brødre» 5. Marts 1857 og afgik ved Døden 10. April 1890.

C. Thrane.

Rung, Sophie Helene Henriette, s. Keller (IX, 122).

Ruse, Henrik, † 1679, s. Rysensteen.

Rusere, Niels Jacobsen, † 1386, s. Finkenov (V, 157).

Rusk, Jens Hansen, —1611, Præst. Naar denne Mand, en fattig Landsbypræst i Lønne (ved Nymindegab), i en af Vestjyllands magre Egne, nævnes her, er det kun af Hensyn til hans sørgelige Dødsmaade: han er vistnok den eneste af Landets protestantiske Gejstlighed, hvem den Skæbne er overgaaet at blive dømt til Baalet og brændt. Han findes første Gang omtalt 1580, da han, ligesom senere (1596), fik et Tillæg til sine ringe Indtægter. 1610 blev den stakkels gamle Mand Trolddom oversvoren af et Kirkenævn, mistede som Følge deraf sin Stilling og førtes til Ribe, hvor den verdslige Domstol fældede Dødsdommen over ham. Han brændtes 1. Febr. 1611 paa Kjærgaards Ting i et Nabosogn til Lønne. Medens fantastiske Sagn paa Egnen endnu fortælle Exempler paa, hvilke overnaturlige Kræfter han raadede over, tale de faa levnede Aktstykker kun om Kure ved Hjælp af Trylleformularer.

Danske Saml. I, 346 f. Fra alle Lande 1875, I, 332 f. Saml. t. jydsk Hist. og Topogr. VII, 79 ff. *C. F. Bricka.*

Rustad, Hans, 1759—1832, Officer, fødtes 11. April 1759 paa Gaarden Rustad ved Kongsvinger i Norge. Forældrene vare Gaardbruger Ole Torkildsen og Inger Rolstad. Han viste sig allerede tidlig at være baade aandelig og legemlig saa vel udstyret, at det tiltrak sig hans Omgivelsers Opmærksomhed. Moderen var hans første Lærer, men da hendes Kundskaber ikke længer strakte til for den lærelystne Gut, læste han paa egen Haand, særlig Mathematik og Sprog. Bøger fik han laane, specielt tog den daværende Kommandant paa Kongsvinger, Generalmajor Biellart, sig af ham. Gutten forsømte, trods sin Læselyst, ikke Leg og Idræt; han var ivrig Jæger, dygtig Skøjteløber og tog, kun 11 Aar gammel, Sognets Præmie for Skiløbning. Særlige Anlæg havde han for Tegning, og da han, 14 Aar gammel, kom ind til Christiania, var det nærmest for at søge Undervisning heri. Direktøren for den militære mathematiske Skole blev gjort opmærksom paa ham, og R. indtraadte da i 1777 som Elev ved denne Skole. Aaret efter tog han her en skriftlig Examen med megen Udmærkelse, men forlod derefter Norge, i det han ved General Huths Hjælp blev Stykjunker og Elev af Artilleriskolen i Kjøbenhavn. Her tog han Officersexamen 1779, fra hvilket Aar han fik Anciennitet, da han 1780 blev Artilleriofficer. Da han 1782 blev Lærer i Tegning ved Ar-

tilleriskolen, fik han indført Korttegning ved denne. I 1783 og 84 vandt han den lille og store Sølvmedaille samt den lille Guldmedaille ved Kunstakademiet i Kjøbenhavn for Kompositioner i Arkitektur. I 1789 fulgte han General Huth til Lejren ved Slesvig, hvor han tjenstgjorde som Aide-Kvartermester hos daværende Oberst Binzer; Aaret efter fik R. Kapitajns Karakter, og 1795 blev han Stabskapitajn. I disse Aar led han meget af en Øjensygdom, maatte derfor frasige sig sin Lærerstilling ved Artilleriskolen og til sidst 1797 underkaste sig en Operation.

I 1798 tiltraadte R. den Rejse til Udlandet, der kom til at danne en afgjørende Epoke i hans Liv. Over Preussen, hvor Kong Frederik Vilhelm III tildelte ham en Guldmedaille for et Udkast til Monument for Frederik den store, begav han sig til Paris. I 1800 fik han Tilladelse til som «Volontaire» at følge Bonapartes Armé paa dens Tog over Store St. Bernhard. Efter Slaget ved Marengo blev han ansat i General Macdonalds Generalstab ved 2. franske Reservearmé, der ved denne Tid organiseredes ved Bern. Med denne deltog han i Høstfelttoget gjennem Schweits over Splügen til Trient. Efter Freden i Luneville vendte R. med provisorisk Bestalling som «Chef de brigade» i Artilleriet (Obersts eller Oberstlieutenants Rang) tilbage til Frankrig, hvor han forblev, indtil han i 1804 vendte hjem til Danmark. Her var han imidlertid 1800 avanceret til Kompagnichef, men forlod nu i 1805 Artillerikorpset og blev stillet à la suite med Majors Karakter og Vartpenge for atter at drage til Frankrig. Først da Landkrigen i 1813 truede Danmarks og Norges Grænser, vendte han atter hjem, hvor han i 1810 var udnævnt til Oberstlieutenant og 1814 udnævntes til Oberst. Efter Freden i Kiel drog han paa ny tilbage til Frankrig, som han først endelig forlod i 1817 for siden at tage fast Ophold i Kjøbenhavn. Her gjorde han sig kjendt og afholdt ved en udstrakt Godgjørenhed. Han døde ugift 16. Maj 1832.

N. C. Øst, Hædersminde ov. H. v. R. (1832). *C. O. Munthe.*

Rustung, Anne, —1567—, var en af den ndfr. nævnte Christoffer Throndsen R.s 7 Døtre. Hun er rimeligvis født og i ethvert Fald opvoxet i Danmark. Omtr. 1560 gjorde hun Bekjendtskab med James Hepburn Jarl af Bothwell, der i det Aar som Gesandt kom til Danmark. Han førte hende bort med sig, dog, som A. paastod, mod Ægteskabsløfte, men forlod hende igjen i Nederlandene og beholdt hendes, som det siges, ikke saa ringe Udstyr.

Nogen Tid efter har A. dog gjort et Besøg i Skotland (hvorfor hun siden gik under Navnet «Skottefruen»), thi man har et for hende af Maria Stuart meddelt Pas. Hun tilbragte derpaa nogle Aar i sin Families Hjemland Norge og overraskedes i Bergen ved at gjense sin troløse Mand eller Elsker Bothwell, da denne som Fange kom did i 1567. A. stævnede Bothwell for Retten og opnaaede, at han overlod hende et ham tilhørende lidet Skib og lovede hende 100 Dlr. om Aaret, hvilke hun naturligvis aldrig fik. Senere finde vi hende 1594 i Smaalenene, og endnu 1607 var hun i Live, da hun mageskiftede sin Families Ættegaard Sem i Kvindherred til sin Søster.

(Norsk) Hist. Tidsskr. II, 152 ff. Schiern. Nyere hist. Studier I, 141 ff. 410 ff.

L. Daae.

Rustung, Christoffer Throndsen, —o. 1565, var Søn af Thrond Sigurdsen R. til Sem (i det vestenfjældske Norge) og Karen Kold. Ingen af Slægten, der formentlig uddøde med C. T.s Børn, brugte Navnet R., som en senere Tid har givet den. Første Gang, han er funden omtalt, i Aaret 1527, hedder det om ham, at den unge C. er «et ondt Ophav til al Uredelighed» (Dipl. Norv. VIII, 568), og ganske vist skriver denne Udtalelse sig fra en Mand, der just ikke kan gjøre Krav paa at gjælde som Sandhedsvidne, fra Vincents Lunge (X, 477), men han synes dog her at have opfattet C. T.s voldsomme og hensynsløse Karakter rigtig, ligesom hans Anklage mod ham for aabenlyse Røverier atter og atter vender tilbage i de følgende Aar. Allerede den Gang var C. T. i Tjeneste hos Ærkebiskop Olaf Engelbrechtsen i Throndhjem, med hvem han var beslægtet, og den Gunst, han stod i hos sin Herre, rokkedes ikke ved den rejste Beskyldning; Ærkebispen fik da ogsaa selv Andel i det Bytte, som hans Folk tilranede sig paa Søen og Landjorden. Naar undtages, at C. T. 1529 i sin Herres Ærende sendtes til Danmark, var han ellers i Norge paa denne Tid, fuldt beskæftiget i den uhyggelige Strid mellem Ærkebispen og Vincents Lunge. Det gik ud over Hr. Vincents' Svigermoder, Fru Anne Ottesdatter Rømer, hvis mange Forleninger og Ejendomme de ærkebiskoppelige kastede sig over; saaledes vides det, at C. T. plyndrede Fosen. Han havde da ogsaa en særlig Grund til at være Vincents Lunge gram, da det ser ud til, at denne havde foretaget et røverisk Overfald paa hans Gaard Sem. Partiforholdene skiftede imidlertid hurtig, og da han i Juni 1535 paa ny sendtes mod Fosen for at gribe den

nye Lensmand, Niels Lykke, skete dette Skridt, der lykkedes, i fuld Overensstemmelse med Vincents Lunges Ønske. Ærkebispen lod nu den fangne Niels Lykke, Vincents Lunges Svoger, tiltale for det «Kjætteri», han havde bedrevet med sin afdøde Hustrus Søster (s. X, 519), og den, der optraadte med Anklagen for den i Throndhjem nedsatte Domstol, var ingen anden end C. T. Den tiltalte dømtes i Ærkebispens Hænder, men den endelige Dom skulde fældes af det norske Rigsraad. I den Anledning sendtes C. T. skyndsomst til Oslo, hvor han for de tilstedeværende søndenfjældske Rigsraader fremstillede Sagen, og hvor Hr. Vincents' ivrige Bestræbelser fremkaldte en Domfældelse. Skjønt de to saaledes arbejdede mod samme Maal, blussede dog det gamle Fjendskab mellem dem op paa ny, da de en Aften vare samlede i Oslo. I «klart Drukkenskab» vexlede de skarpe Ord, ja efter en gammel, dog ikke samtidig, Beretning kom det til Haandgribeligheder, i det Vincents Lunge gav sin Modstander et Ørefigen. De omstaaende fik dem vel forligte, men en virkelig Udsoning fandt næppe Sted, og at C. T. ved sin Hjemkomst til Throndhjem ikke har skjult for sin Herre de saarende Ord, der i Oslo vare faldne mod denne, tør anses for givet. De skulde i Forbindelse med al den anden onde Sæd, der var saaet i disse Aar, snart bære bitter Frugt.

I Juledagene 1535, umiddelbart efter at Niels Lykke hemmelig var bleven taget af Dage af Ærkebiskoppen, kom en Del af de søndenfjældske Raader, deriblandt Vincents Lunge, til Throndhjem for at forhandle med Olaf Engelbrechtsen om Anerkjendelse af Christian III som Norges Konge, men disse Forhandlinger, der førtes i al Mindelighed, afbrødes pludselig, da en væbnet Skare trængte ind i Herberget, hvor Vincents Lunge opholdt sig, og myrdede ham (3. Jan. 1536). Skylden falder først og fremmest paa Ærkebispen, men bag ham, som hans onde Raadgiver, øjner man uvilkaarlig C. T.s utiltalende Skikkelse, selv om den gamle Tradition, der lader ham spille en Hovedrolle ved Begivenheden som Fører for de Folk, der udførte Drabet, og som den, der ikke adlød Modbefalingen i sidste Øjeblik, mulig ikke er korrekt. De andre Herrer toges til Fange og ligesaa den tilstedekomne Lensmand paa Bergenhus, Eske Bille. I det Opgaven for Olaf Engelbrechtsen nu, da Broerne bag ham vare kastede af, maatte blive at optage Kampen mod Christian III, var det ham af Vigtighed at bemægtige sig Norges Hovedfæstninger, og i det Øjemed sendtes C. T. mod Bergenhus, hvor Befalingen i Lensherrens Fraværelse førtes af den energiske Slotsfoged

Thord Roed (övfr. S. 150). Forsøget paa at overrumple By og Slot mislykkedes imidlertid, og i Steden kom det til Underhandlinger. Mod Lejde begav C. T. sig til Byen, men med den Troløshed, som var saa almindelig i hin Tid, blev han under Forhandlingerne gjort til Fange under Paaskud af, at hans Folk havde brudt Lejdet (19. Marts). Efter at Eske Bille imidlertid (i April) var bleven løsgiven og var vendt tilbage til Bergenhus, satte han efter Løfte C. T. paa fri Fod. For at skaffe Hjælp i den vanskelige Situation sendte Ærkebispen C. T. til Nederlandene, og i Efteraaret bragte denne ham der fra 4 Skibe — men uden Krigsfolk. Da Afgjørelsens Stund nærmede sig, turde Olaf Engelbrechtsen ikke heller vove den sidste Kamp. 1. April 1537 lettede hans lille Flaade under Anførsel af hans tro Mand — man fristes til at tilføje: og onde Aand — C. T.; den førte Norges sidste Ærkebiskop i Udlændighed. Om Bord var vistnok ogsaa C. T.s Hustru, Karen Knudsdatter, en uægte Datter af Dekanen i Throndhjem Knud Pedersen Skanke. Inden Flaaden forlod Norges Kyster, hjemsøgte C. T. Fru Inger Ottesdatters Gaard Østeraat.

Flaaden gik til Nederlandene. Medens Olaf Engelbrechtsen her fandt et Fristed og snart ogsaa sit sidste Hvilested, skal C. T. være bleven sendt til Kejseren, men derpaa gav han sig til at være Fribytter. Pfalzgrev Frederik tog ham 1538 i sin Tjeneste med det Hverv at arbejde for Svigerfaderen Christian II's Befrielse. I Spidsen for 3 Skibe skal han have opbragt 9 franske Skibe, og hans Folk foretoge en ikke ganske heldig Landgang paa Øen Helgoland; senere tog han i Forening med en anden Kaper, Gottschalk Remlingrode, engelske Skibe i Vesterhavet og førte dem til Meklenborg. 1539 hjemsøgte han og Lange Herman (VII, 390) i Fællesskab Norge, hvor det gik ud over Udsten Kloster og Bispegaarden i Stavanger; men hans gamle Modstander Thord Roed sendte fra Bergen et Skib ud imod dem og fangede en Del af deres Folk, der hénrettedes, skjønt C. T. gjorde gjældende, at de som staaende i Pfalzgrevens Tjeneste burde behandles som Krigsfanger, ikke som Sørøvere. En Tid havde C. T. et Tilflugtssted i Ostfriesland, hvor hans nedenfor nævnte Søn Enno fødtes, men det varede dog ikke længe, før Følelsen af det usikre ved hans Stilling og det haabløse ved Pfalzgrevens Planer sejrede hos ham, og 1542 anholdt han om Tilladelse til at maatte vende hjem. Det indrømmedes ham; Christian III havde god Brug for hans Sømandsdygtighed.

Han blev da ogsaa strax anvendt, i det han 1543 blev Under-

admiral for den store Flaade paa 40 Skibe, som under Mogens Gyldenstjernes Kommando sendtes mod Nederlandene. Kjendt med Landet her foreslog han, at man skulde stikke Hul paa Digerne for at lade Havvandet oversvømme Marskegnene, men Forsøget mislykkedes. Samme Efteraar fik Abbeden i Æbelholt (nær ved Arresø) Befaling til at tage imod ham med Familie og Tyende og yde dem Ophold og Underhold i Klosteret. Det følgende Aar vendtes imidlertid Forholdet om, og C. T. forlenedes med Klosteret, hvorimod Abbeden skulde bo til Huse hos ham. At han havde faaet sit konfiskerede Gods i Norge tilbagegivet, er en Selvfølge. Det forøgedes 1556 med en Del spredt Krongods, som overlodes ham til Arv og Eje, dog paa den Betingelse, at han, som 1554—55 havde gjæstet Norge, i sin Levetid ikke maatte bo uden for Danmark. — 1545 sattes C. T. i Spidsen for en Flaade, der krydsede syd for Laaland og Falster; men den truende Krig med Hertug Albrecht af Meklenborg udeblev. 1548 førte han de Skibe, med hvilke Prins Frederik sejlede til Norge for at hyldes. Da Axel Juul 1551 sendtes til Island i Anledning af de Uroligheder, Reformationen havde fremkaldt der, havde C. T. Kommandoen over et Par Skibe; men da de naaede der op, havde Bevægelsen lagt sig. C. T. var med at modtage Islændernes Hyldingsed til den danske Konge og førte Holar Kirkes Kostbarheder ned til Danmark. 1556 krydsede han, ligesom maaske ogsaa det foregaaende Aar, med Skibe langs Norges og Jyllands Kyster for at standse det overhaandtagende Sørøveri. 1557 sendtes han til Rostock for at afhente Kurfyrst August af Sachsen. Med 4 Skibe sendtes han 1559 ved Ditmarskerkrigens Begyndelse til Husum, og der fra beordredes han til Elben. Indtil Slutningen af 1560 havde han i det hele en Del med Skibsbyggeri og Skibsudrustning at gjøre. Uden ganske at ophøre indskrænkedes hans Marinevirksomhed fra den Tid af. Dog blev han paa ny anvendt under Krigen, i det han 1563 fik den Opgave at forhindre Tilførsel til Sveriges Kyst ved Kattegat og senere var Skibschef i den Flaade, hvormed Peder Skram stak i Søen, ligesom han 1564 var en af Førerne for den Expedition, der sendtes til det throndhjemske, men strax vendte om, da den fandt Landet befriet for Fjender.

I Steden for Æbelholt Kloster fik han 1560 Tryggevælde Len, hvilket han dog 1563 ombyttede med Espholt i Skaane. Paa Tryggevælde havde han 1560 et lille Besøg af den fra sin uheldige Færd i Sverige tilbagevendende Grev Johan af Ostfriesland, der

«gjorde sig mægtig glad» hos ham; det var en Søn af den Grev Enno, efter hvem C. T. havde opkaldt en Søn. Om den fremmede Greve ved et godt Bæger Vin har fundet Behag i den norske Adelsmand med det næppe fine Væsen, er maaske ikke saa underligt; men mærkeligere er det at se Kurfyrstinde Anna af Sachsen, den danske Konges Søster, sende C. T. en Skjorte til Foræring og høre hende omtale hans store Galanteri mod hendes Hofdamer under et Besøg i Kjøbenhavn. — I Begyndelsen af 1565 er han vistnok død. Han havde nogle Aar i Forvejen (1559) i en Ansøgning om et Kanonikat for en af sine Sønner, der studerede, paaberaabt sig, at han med sine mange Børn sad i vanskelige Kaar, og efter hans Død klagede Enken over, at hun og Børnene intet havde at leve af. I Danmark ejede han ikke Gods, kun en Gaard i Kjøbenhavn.

Berg, Hist. Underretn. om Landværnet S. 313 f. (Norsk) Hist. Tidsskr. II, 113 ff.

C. F. Bricka.

Rustung, Enno, o. 1538—71, var Søn af ovennævnte Christoffer Throndsen R. og født under Forældrenes Ophold i Ostfriesland, efter hvis Greve han blev opkaldt. Med sine norske Forældre kom han som lidet Barn til Danmark, var allerede, før han blev voxen, i Kurfyrst Morits' Tjeneste under dennes Fald ved Siewershausen 1553, ved hvilken Lejlighed han blev fangen, og førte siden et Vagabondliv som Landsknægt i Ungarn, saa i spansk Tjeneste i Krigen mod Frankrig (var med 1557 ved St. Quentin), tjente end videre 1559 mod Ditmarskerne og kom s. A. til Kjøbenhavn. Der fra drog han til Skotland, hvorfra Syvaarskrigen kaldte ham hjem, men gik snart over til de svenske. Han indbildte Erik XIV, at der i Norge raadede almindelig Forbitrelse mod Danmark, og skal væsentlig have bidraget til det svenske Indfald i Norge 1567. Ganske uden Forbindelser med enkelte misfornøjede i sin Slægts Hjemland, hvilket han selv ikke vides at have besøgt, har han dog næppe været. E. kom siden i Unaade hos Kong Erik, ikke just formedelst Krigstogets uheldige Udfald, men fordi han blev mistænkt for Forbindelser med Hertug Carl (IX). Han blev derfor fængslet, men efter Tronforandringen 1568 kom han paa fri Fod; men det følgende Aar begik han et stort Tyveri, i det han tilegnede sig Hertug Carls Klenodier, hele Kister med Guldkjæder, Ringe osv., hvorpaa han skyndte sig over Havet til Danzig, hvor han ægtede en Kjøbmandsdatter og med hende begav sig videre.

Svenske Udsendinger, der skulde se at faa Tyvekosterne tilbage, traf ham omsider i Antwerpen, hvor han da blev fængslet, men forstod at rømme; han begik saa et Mord i Jülich, blev greben og kom atter løs, men omsider blev han, efter at have begaaet et skrækkeligt Rovmord, henrettet paa Fæstningen Angermunde 1571. Alt, hvad Hertug Carl opnaaede, var — Akterne imod ham, der endnu findes i det svenske Rigsarkiv.

(Norsk) Hist. Tidsskr. II, 136 ff. F. Ödberg, Tidsbilder ur 1600-talets svenska häfder (1896). *L. Daae.*

Ruus, Laurids, 1586—1642, Borgmester, maaske af dansk Herkomst, forekommer 1619 som Indvaaner af Oslo og Lejer af en af Kronens Savmøller paa Nonneklosters Grund. 1622—23 nævnes han som Byfoged i Oslo og 1626—28 i samme Egenskab i det nyanlagte Christiania. Han siges at have «fægtet for Oslo» og at have Fortjenester af Christiania Bys første Bebyggelse. 1629 er han Borgmester i Christiania, hvilket han var til sin Død 1642. I 1630-Aarene omtales han som Interessent i Jærnværkskompagniet, med hvilket han senere laa i Uenighed, og fra 1639—42 førtes der en heftig Trætte mellem ham og den bekjendte Mag. Kjeld Stub, der havde nægtet ham Sakramentet og truet med Bandsætning; Sagen endte vistnok til L. R.s Fordel og med K. Stubs Fjærnelse fra Christiania, men stiller heller ikke den sejrende Part i noget heldigt Lys. Hans Hustru, Martha Jensdatter, var født o. 1596 og begravedes i Christiania 14. Avg. 1667. De forærede Prædikestol til Byens ældste Kirke (Hellig Trefoldigheds) og 400 Rdl. til det gamle Fattighus. Hans Navn er bevaret i den saakaldte Ruseløkke, hvor nu Nationaltheatret ligger, og der hang endnu i Slutningen af det 18. Aarhundrede deres Portrætter, som nu findes i Nationalgalleriet.

Nicolaysen, Norske Stiftelser III, 1012 f. Daae, Det gl. Christiania. Collett, Gamle Christiania-Billeder. *H. J. Huitfeldt-Kaas.*

Ryan, George, 1783—1861, Handelsmand, var født paa Ballinakill ved Kilcock, Grevskabet Kildare i Irland. Hans Forældre vare Godsejer (Squire) Edward R. og Kitty f. O'Reilly. Sin Opdragelse fik han i Hjemmet, da Tidens Lovgivning ikke tillod katholske Skoler eller Kollegier. I en meget ung Alder kom han til Kjøbenhavn, hvor hans næstældste Broder, Philip (f. 1766 † 1809), havde bosat sig 1780. Philip R. havde faaet Plads hos en Kjøb-

mand, hvis Hustru var en Veninde af hans Moder, og senere havde han etableret sig selv. I en Alder af 14 eller 15 Aar kom R. over til Broderen, og ved dennes Død overtog han hans Forretning. Denne udviklede sig stærkt under hans Ledelse, og han samlede sig en betydelig Formue. Bl. a. havde han store Konsignationer af Varer fra England. Personlig nød han megen Anseelse saa vel her som i Udlandet. Han var i en Aarrække Medlem af Nationalbankens Repræsentantskab og deltog 1857 i Stiftelsen af Privatbanken, af hvis Bankraad han i nogen Tid var Medlem. Han døde ugift 6. Dec. 1861. *E. Meyer.*

Ryberg, Niels, 1725—1804, Handelsmand, fødtes 14. Sept. 1725 i Rybjærg By i Salling i Jylland. Forældrene, Bertel Christensen og Vibeke Nielsdatter, hørte til Bondestanden. Den heraf følgende Pligt for Sønnerne til at gjøre Krigstjeneste unddrog Niels sig ved at flygte fra Godset som mange andre jyske Bønderkarle i hin Tid. Han kom til Morbroderen Axel Møller, en dygtig og meget anset Kjøbmand i Aalborg, der kjøbte ham et Fripas fra Herremanden og opdrog ham til Handelen. 1750 drog R. til Kjøbenhavn og tog her Borgerskab som Grosserer 4. April 1753. Hans Kontor blev ved hans Flid, Udholdenhed og punktlige Nøjagtighed hurtig et af de vigtigste private Assurancekontorer, der skabte en for Handelsstanden meget gavnlig Konkurrence til det kongl. oktroierede Assurancekompagni. 1756 gik R. i Kompagni med det meget formuende Thygesenske Handelshus under Firma «R. & Thygesen jun.». Senere tog han Cramer og Black i Kompagni med sig. De skiltes dog 1775 og derefter var «N. R.» hans Firmanavn, indtil han 1789 associerede sig med flere yngre paarørende, nemlig en Søsterdatters Mand, H. R. Saabye, amerikansk Konsul, siden Etatsraad, en Søstersøn, Grosserer Mørch, og Svogeren Grosserer Otte, og med disse dannede Firmaet «R. & Co.».

R. havde fortrinlige Evner for Handelen, hans Handelshus voxede op til et af de allerførste i Danmark, og paa Storhandelens forskjelligste Omraader spillede han en ledende Rolle. I 1759, da det islandske Kompagnis Interessenter ikke længer kunde drive Handelen uden Underballance, blev det overdraget R. at føre Handelen for Kongens Regning. Med utrættet Iver ledede han denne, indtil det almindelige Handelskompagni i 1763 mod en aarlig Forpagtningsafgift fik Monopol paa den islandske, grønlandske og finmarkske Handel. Gjennem Rentekammeret udvirkede han,

at det paalagdes Landets Øvrighed at vaage over, at Salt- og Ferskvandsfiskeriet blev drevet af alle Kræfter, en Fiskeriinspektør blev behørig instrueret og Islands økonomiske Forhold belyste ved Student P. Rønnes Rejse der til. Fra 1764—67 drev han for egen Regning Kabliavfiskeri efter den hollandske Methode og gav herved Stødet til et større Fiskeri under Island med Fiskerhukkerter for kongl. Regning.

Fra 1772—75 og 1779—84 var R. Medlem af Direktionen for det asiatiske Kompagni og deler med sine Kolleger Æren for en af dets mest glimrende Perioder. Da R. traadte til, var der 5 Kina- og 2 Ostindiefarere i Fart, da han traadte fra, henholdsvis 9 og 6 med en Besætning af over 1750 Mand; og i Løbet af de 12 Aar 1772—83 var Overskuddet over 5 Mill. Rdl. eller mere, end der var tjent i de forudgaaende 40 Aar. En betydelig Kassemangel, foranlediget ved et Komplot af Justitsdirektør, Bogholder og Kasserer, skaffede dog R. en ubehagelig Afslutning paa hans Direktionsvirksomhed, i det Interessenterne ikke uden Grund bebrejdede Direktionen en alt for stor Tillid til hine Mænd, hvilket førte til en Pennefejde, hvori R. forsvarede Direktionen, og en Kommissionsdom, hvorefter R. maatte tilsvare en større Del af et Bogholderen ydet Laan. Ved Kabinetsordre af 6. Maj 1776, korroboreret af Kongen 11. Maj 1778, blev R. udnævnt til handelskyndigt Medlem af Direktionen for «det kongl. danske oktroierede vestindiske Handelsselskab», hvori flere af Statens højeste Embedsmænd som Høegh-Guldberg, Schack-Rathlou, Stemann og Greverne Schimmelmann havde Sæde. Det meget privilegerede Selskab gav i nogle Aar Interessenterne betydelige Fordele, men det gik navnlig efter Freden i Versailles stærkt tilbage. R. blev uenig med sine Kolleger om Selskabets Drift og fik 20. April 1785 Kongens Tilladelse til at tage sin Afsked.

Hele Samfundets Økonomi laa R. i høj Grad paa Hjærtet, og navnlig var han besjælet af Iver for at modvirke Fattigdommen og ophjælpe fattige, syge, svage og hjælpeløse paa den mest hensigtsmæssige Maade. R. var et virksomt Medlem af Direktionen for Opfostringshuset paa Christianshavn, hvortil han udnævntes 1759, og da Struensee 1771 havde besluttet at omordne Hovedstadens Fattigvæsen fra Grunden af, stilledes ogsaa R. (med Præsten Resewitz og Raadmand Lunding) i Spidsen for den Kommission, der resulterede i Kabinetsordre af 16. Okt. 1771, som ophævede de 3 hidtil særskilte Direktioner for Waisenhuset, Opfostringshuset og

Fattigvæsenet og i Steden oprettede en almindelig Plejeanstalt, i hvis Direktion R. ogsaa fik Sæde. Arbejdsløse trængende forsynedes her med Raamaterialier, en Lærredsmanufaktur i stor Stil anlagdes paa Almindeligt Hospital, ledet af en indkaldt engelsk Fabrikmester, hvormed forenedes en Hegleskole, et Blegeri, et Spinderi m. m. Denne Ordning, der tog lidet Hensyn til bestaaende Forhold og ældre Fundatser, vandt i Almindelighed Anerkjendelse, men ophørte 1781, da Fattigvæsenet atter omordnedes.

Ogsaa som Godsejer fik R. Lejlighed til at virke for det almennyttige. Han kjøbte Øbjærggaard i Sjælland og Frederiksgave i Fyn. Begge Steder udskiftede han Jorderne og afløste Hoveriet og hjalp tilmed de ny Selvejere til at bygge ny Gaarde eller forbedre de gamle ved dertil at give dem frit Tømmer fra Skoven og Sten fra de af ham selv anlagte Teglværker. Han lod bygge Møller og Skoler, smykkede Godsets Kirker, uddelte nyttige Bøger, lønnede Distriktslæge og Jordemoder, opførte Hospitaler og oprettede en stor Spindeskole i Kjøng, der blev et Forbillede for adskillige lignende.

Den unge Jyde havde ikke været mange Aar om i Kjøbenhavn at vinde sine Medborgeres Tillid og Paaskjønnelse for sine ualmindelige Evner. Forholdsvis tidlig var han bleven en af Grosserersocietetets «Ældste» (1762). Fra 1767—78 var han Bankkommissær. I den Struenseeske Periode blev R. som fagkyndig Handelsmand gjort til Medlem af Kommercedeputationen, og Kongen hædrede ham ved Udnævnelsen til Hofagent 1758, Etatsraad 1770 og Konferensraad 1780. Han var en stor Skibsreder og en af Landets største Exportører, og baade hvad Handelsindsigt og Handelsvirksomhed angaar, maa R. regnes blandt Danmarks mest fremragende Mænd, ligesom det til hans Ære maa siges, at han har gavnet sit Fædreland i høj Grad ved at inspirere sin Arbejdslyst og Iver i de videste og forskjelligste Kredse og give mange Midler i Hænde til frugtbringende Virksomhed.

R. ægtede 1764 Margrethe Dorothea Otte, en Datter af Kancelliraad Friedrich O. i Ekernførde. Hun døde allerede 1767, kun 18 Aar gammel. R. selv levede til 29. Avg. 1804, da han stille og uden Lidelser sov hen i Kjøbenhavn. Hans Lig blev nedsat i det af ham byggede Familiekapel i Dreslette Kirke i Fyn.

Hans eneste overlevende Søn, Agent, siden Etatsraad, *Johan Christian R.*, f. 1767 † 15. Jan. 1832, fortsatte Forretningen, men

denne ruineredes ved Danmarks Krig med England, og Staten, der havde støttet ham med betydelige Laan, som han ikke kunde refundere, overtog bl. a. hans smukke Gods Frederiksgave.

Holm, Ved N. R.s Jordefærd. J. Jakobsen, Sørge-Tale ov. N. R. Lahde, Saml. af fortjente danske Mænds Portraiter. C. C. Clausen, Vore store Mænd S. 73 ff. Kbhvns Skilderie II, 1247. Dansk Folkeblad 8. Aarg. S. 202. Dansk Penningmag. I, 545. Mag. f. Natur- og Menneskekundsk. 1852, IV, 145. C. Bruun, Kjøbenhavn III, 449 ff. Schovelin, Fra den danske Handels Empire. Nyerup, Lit. Lex.

G. L. Grove.

Ryder, Carl Hartvig, f. 1858, Søofficer. R., Søn af Bagermester Frederik Valentiner R. og Henriette Sophie Cathrine f. Husmann, er født i Kjøbenhavn 12. Sept. 1858 og udnævntes 1879 til Sekondlieutenant i Flaaden, 1881 til Premierlieutenant, 1897 til Kapitajn. Allerede som helt ung nærede R. levende Interesse for arktisk Forskning; 1882—83 deltog han i en meteorologisk Rejse til Godthaab i Grønland, 1885 i en geografisk til samme Egn, og 1886—87 var han Leder af en Expedition til Upernivikdistriktet. Kort efter fremsatte han Planen til en Undersøgelse af den lidet kjendte østgrønlandske Kyst fra 66—70° n. Br., 1890 bevilgede Regeringen 180000 Kr. til en saadan Expedition under hans Ledelse, et norsk Sælfangerskib, «Hekla», ført af Kapitajn Knudsen fra Tønsberg, forhyredes, og i Sommeren 1891 afgik det fra Kjøbenhavn for at landsætte Expeditionen, bestaaende af 9 Mand, ved Indløbet til Scoresby Sund paa 70½° n. Br., hvorfra R. i Baade skulde søge ned langs Grønlands Østkyst til Angmagsalik og der fra afhentes af «Hekla» den følgende Sommer. Men Expeditionen mødte mange Gjenvordigheder. Isforholdene vare besværlige, det dobbelte Kommandoforhold om Bord var uheldigt, og det viste sig vanskeligt at overvintre ved Mundingen af Scoresby Sund. Efter flere forgæves Forsøg paa at finde Havn i selve Kystegnen maatte «Hekla» gaa i Vinterleje ved Danmarks Ø, mere end 20 Mile fra Fjordens Munding. Her fastholdtes det et helt Aar af Isen, og da det endelig naaede til Havs igjen, tvang uovervindelige Ishindringer R. til at gaa til Island og der fra til Angmagsalik, uden at den mellemliggende østgrønlandske Kyst blev undersøgt. Derimod hjembragte Expeditionen et rigt videnskabeligt Udbytte fra vidtstrakte Rejser i Omegnen af Scoresby Sund. R. har beskrevet Togtet i 17. Bd. af «Meddelelser om Grønland» og behandlet adskillige arktiske Æmner i «Geogr. Tidsskrift» X og XI og i «Tids-

skr. for Søvæsen» 1896. — R. er gift med Ida f. Wolff, en Datter af Kapitajn Georg Jul. Vilh. W.

Kornerup, Oversigt over «Meddelelser om Grønland» (1900).

P. Lauridsen.

Rüdinger, Fritz Albert Christian, f. 1838, Musiker og Maler, Søn af Musiker Fritz Peter Heinrich R. (f. 1801 † 1864) og Barbara Nicoline f. Harss (f. 1811 † 1894), er født paa Frederiksberg 20. April 1838. Uddannet fra sin Ungdom i Violoncelspil af Kapelmusikus Ferd. Rauch blev han 1864 ansat som Violoncellist i det kongl. Kapel, studerede fra 1866 en Tid hos den bekjendte Fr. Grützmacher i Dresden, blev 1877 1. Violoncellist i Kapellet og tog sin Afsked der fra 1899. Baade som Kammermusiker og som Lærer er han meget anset, og de fleste af vore yngre dygtigere Violoncellister skylde ham deres grundige Uddannelse, f. Ex. Henry Bramsen (indtil dennes 16. Aar), A. Hegner, Emil Bruhn og Ejler Jensen. Han har udgivet «Tekniske Studier for Violoncello» (1892; 2. Udg. 1898), som ogsaa bruges en Del i Udlandet, samt flere instruktive Sager. I en lang Række af Aar har han virket ved Kjøbenhavns Musikkonservatorium som Lærer paa sit Instrument, ligesom i Hornemans Musikinstitut. — Ved Siden af denne sin Virksomhed har han lagt sig efter Malerkunsten og har haft nogen Vejledning af Haslund og H. Voss, men dog mest uddannet sig paa egen Haand. Siden 1875 har han stadig været Udstiller paa Charlottenborg som Dyrmaler og især som Landskabsmaler og har solgt nogle Billeder til Kunstforeningerne i Kjøbenhavn og Aalborg. — 24. Juni 1868 ægtede han Charlotte Adelaide Mørup (f. 1844 † 1893), Datter af Godsforvalter Christian M.

Schytte, Musiklex. Weilbach, Nyt Kunstnerlex. *S. A. E. Hagen.*

Rye, Olaf, 1791—1849, Officer, hørte til en gammel norsk Officersslægt og var Søn af Kapitajn Matthias Andr. R. og Elisabeth Johanne f. Lind. Han blev født 16. Nov. 1791 paa Faderens Gaard Bø i Nedre Thelemarken. Barndommens lykkelige og friske Friluftsliv havde stor Indflydelse paa hans senere Udvikling, og Mindet derom knyttede ham til Hjemlandet med en Kjærlighed, som han bevarede til det sidste, uagtet han i en tidlig Alder blev en Udlænding for hele Livet. Det fulgte af sig selv, at han, ligesom Slægtens andre Mænd, skulde være Officer. I 1804 blev han Elev paa det norske militære Institut og afgik der fra i Maj 1808

som Fændrik til thelemarkske Infanteriregiment, hvortil hele Familien var knyttet. Allerede faa Uger efter blev O. R. Sekondlieutenant og kom med sit Regiment paa Strandvagt mod Englænderne. Men i Slutningen af Aaret var Krigen foreløbig forbi, og R., der blev Premierlieutenant ved Nytaarstid 1809, levede i de følgende Aar et lykkeligt Lieutenantsliv, delt mellem militære Øvelser, flittige Opmaalingsarbejder og ihærdige Jagtture, et Liv, der aandelig og legemlig udviklede den unge Mand og vakte en ubetvingelig Lyst hos ham til at komme længere ud i Verden. Men en Ansøgning, som han indsendte om Tilladelse til at rejse til Danmark, blev afslaaet. Saa kom Kieler-Freden 1814, og Begivenhederne toge Fart, da Nordmændene under Ledelse af Prins Christian Frederik nægtede at bøje sig for Fredens Bestemmelser og rejste sig mod Sverige. Under det kortvarige Felttog var R. med i en Del Smaatræfninger, men Krigen førtes med ringe Energi og Kraft og endte uden noget afgjørende Slag. Haabet om at bevare Norges absolute Selvstændighed var dermed slaaet ned, og der herskede Sorg og Misfornøjelse i alle Kredse, ikke mindst i Hæren; Tilliden til de højere Førere var brudt, og hos de unge bristede Troen paa Landets Fremtid. Det var disse Forhold, der i Forbindelse med Lysten til Rejser og Æventyr bevægede R. og 2 af hans Regimentskammerater, Frederik Adolph Schleppegrell og Hans Helgesen, til at nægte at aflægge Ed til den svenske Konge og søge deres Afsked. Skuffede i deres begejstrede Forhaabninger om at vinde Hæder og Ære i Kampen for Norge forlode de for bestandig deres Fædreland for at søge Berømmelse i fremmede Lande.

Vel var der for Øjeblikket Fred overalt i Evropa, men de unge Nordmænd haabede ved Prins Christian Frederiks Hjælp at faa Ansættelse i Rusland, paa hvis udstrakte Grænser der altid tilbød sig Lejlighed til krigerske Bedrifter. Ved deres Ankomst til Danmark i Marts 1815 erfarede de imidlertid, at Napoleon havde forladt Elba, og paa Prinsens Raad og med hans Hjælp rejste de skyndsomst til den preussiske Feltmarskal Blüchers Hovedkvarter i Lüttich. Her opnaaede de virkelig at blive ansatte som preussiske Premierlieutenanter, dog ikke i den aktive Hær. R. fik saaledes kun Lejlighed til at tage Del i Erobringerne af nogle Smaafæstninger, kort før Freden virkelig blev sluttet, og efter mange Skuffelser, bristede Forventninger og ikke mindst paa Grund af Pengemangel maatte R. og hans Kammerater nu lade sig nøje med en Ansættelse i den danske Hær, som Prins Christian havde forskaffet

dem. R. blev ansat som Premierlieutenant ved oldenborgske Regiment i Rensborg, men fik Ordre til foreløbig at melde sig til Tjeneste ved det danske Armékontingent, der under Prins Frederik af Hessen stod i Nordfrankrig. Det var kun modstræbende, at R. lod sig ansætte i den danske Hær, thi det lille, efter den lange Krig stærkt forarmede Danmark kunde kun tilbyde tarvelige militære Kaar og ingen Udsigter til at tilfredsstille den Higen efter krigerske Bedrifter, som gjærede i ham. Endnu en Gang søgte han at bryde ud, men hans Ansøgning om 2 Aars Orlov for at gaa i russisk Tjeneste blev kun besvaret med en Ordre til strax at gaa til Danmark. I sin Fortvivlelse søgte han at trække Tiden ud og meldte sig syg, men begik den Forseelse alligevel at forlade sit Kvarter. Det blev derfor som Arrestant, at O. R. i Maj 1816 første Gang som dansk Officer satte Foden paa dansk Grund.

I næsten en Menneskealder levede R. nu i Rensborg, og intet i hans Liv tydede paa, at hans Navn skulde vinde Berømmelse. Hans private Liv forløb som de andre Officerers i den lille holstenske Garnisonsby. Det var ham vel vanskeligt at falde til Ro, men han tilfredsstillede sin Lyst til Virksomhed og Bevægelse ved Jagt, Ridning og anden Idræt, og naar Lejligheden tilbød sig — den, han ofte fandt —, rejste han undertiden halve Aar ad Gangen til sit saa højt elskede Fødeland. Han passede sin militære Tjeneste, som Pligten bød ham det, men han havde ingen Sans for Datidens snævre og smaalige Garnisonstjeneste. I 1817 blev han allerede Stabskapitajn, og den unge, livlige og smukke Nordmand blev en velset Gjæst overalt og følte sig mere og mere fast knyttet til sine Omgivelser i Garnisonen og til Befolkningen i Hertugdømmerne. Skjønt hans pekuniære Forhold vare overordentlig tarvelige, giftede han sig 1823 med Caroline Krabbe (f. 23. April 1801), Datter af afskediget Kapitajn Niels Frederik K. og Vilhelmine Frederica f. Wesenberg, men hun døde allerede Aaret efter (21. Nov.). Først 1832 lykkedes det R. at blive Kompagnichef, og s. A. giftede han sig med sin Svigerinde Jacobine Dorthea Amalia Krabbe (f. 12. Nov. 1808), der ligeledes døde et Aar efter Brylluppet. Ogsaa hans 2 smaa Døtre røvede Døden ham, og hans bedste Manddomsaar bleve saaledes formørkede af tunge Sorger.

Hærens Omordning 1842, der frembragte en Omvæltning i alle danske militære Forhold, var for R. Begyndelsen til et nyt og lykkeligt Afsnit i hans Liv, i det han, som i 1840 var bleven Major ved

sit Regiment, nu blev udnævnt til Oberstlieutenant og forflyttet til Kjøbenhavn som Chef for 1. Linjeinfanteribataillon. I Efteraaret s. A. giftede han sig 3. Gang, med Elisa Henriette Schultz (f. 29. Juli 1817 † 28. April 1882), Datter af Kjøbmand og Kapitajn Peter Heinrich S. (f. 1772 † 1823). R.s forbedrede Lønning og hans Hustrus ret betydelige Formue satte ham nu for første Gang i hans Liv i Stand til at leve paa en Maade, der passede til hans livlige Natur. Aarene, indtil Krigen udbrød, vare hans lykkeligste Tid; under velstaaende huslige Forhold, i selskabeligt Samkvem med Venner og Kammerater boede han i landlige Omgivelser paa Kastelsvejen paa Østerbro i Hus med Oberstlieutenant F. R. H. Bülow, den senere berømte Overgeneral (III, 284). Ogsaa hans Tjenesteforretninger optoge nu hans Interesse; men fuldt kunde de dog ikke tilfredsstille hans Virksomhedstrang. Han indlod sig derfor paa et større industrielt Foretagende, en Sømfabrik, der i øvrigt kun bragte ham Tab og siden under Krigen forbitrede ham mange af hans bedste Timer.

Begivenhederne i Foraaret 1848 gjorde en brat Ende paa dette lykkelige Liv. Christian VIII's Død følte han som en personlig Sorg, thi Kongen havde altid været ham en god og trofast Beskytter. Ogsaa Oprøret i Hertugdømmerne, hvor han havde levet saa mange Aar, ramte ham haardt. Mange af hans gamle Regimentskammerater, hans Svogre og hans bedste Venner stillede sig paa Oprørernes Side, medens han endnu kjendte for lidt til Kongeriget og dets Befolkning til at kunne forstaa hele den nationale Bevægelse, som rev Folket med sig, eller se Retsforholdet mellem de forskjellige Landsdele med uhildede Øjne. Dette medførte for R. en tragisk Konflikt, som et Øjeblik fik ham til at vakle. Tanken om Borgerkrigen overvældede hans aabne og ridderlige Sind, og han bad Krigsministeren om at maatte afgive sin Kommando. Men faa Dage efter, da hans Sindsoprør havde lagt sig, kunde han dog ikke blive hjemme og se sine Folk drage afsted uden ham; Pligten drev ham og førte ham hans Skæbne i Møde.

R.s Deltagelse i de 2 Krigsaar skabte ham det Navn, der aldrig vil glemmes. Han var paa dette Tidspunkt 56 Aar, men i Besiddelse af et udmærket Helbred, et ved al Slags Idræt hærdet Legeme og var en smuk og stolt Soldaterskikkelse. Hans strænge, kraftige Ansigt med det skjønne Smil og det gjennemtrængende Blik kunde, naar hans ubændig hidsige Sind fik Magten over ham, faa et mægtig imponerende Udtryk. Denne Hidsighed var

et Særkjende for R., men han lærte under Krigen at mestre sit Sind, og alle, der lærte hans ædle og opofrende Karakter at kjende, lærte ogsaa at elske ham. Om hans militære Dygtighed vidste man kun lidet. Det siges, at der havde været Tvivl om hans Avancement ved Hærordningen 1842, og Konduitelisterne vise, at man umiddelbart før Krigen kun «betingelsesvis» agtede ham skikket til at tjene i højere Charger. Allerede de første Fægtninger bragte al Tvivl til at vige. Sejeren ved Bov skyldtes for en Del hans raske Fremtrængen med 1. Bataillon over Harreslev ind i Flensborg Gader, men da han her tog de mangfoldige Fanger, havde han kun Tanke for at skaane og forhindre Blodsudgydelse: det var jo de fordums Kammerater og undergivne, han kæmpede imod. Ved Slesvig 23. April førte R. under Brigaden Bülows Flankeangreb paa den preussiske Garde sin Bataillon med glimrende Bravour og med en overlegen Ro, der blev omtalt vidt og bredt, og som han ogsaa lagde for Dagen under Panikken ved Flensborg. Allerede 29. April blev han Brigadekommandør og i Maj forfremmet til Oberst. 28. Maj førte han første Gang sin Brigade i Ilden ved Nybøl og deltog med Hæder i Dybbølslaget 5. Juni. Ved Revuen paa Lerbæk Mark blev han dekoreret, og efter en kort Tid at have været Kommandant paa Als overtog han ved Felttogets Slutning Kommandoen over 5. Brigade, der stod ved Jyllands Grænse. Krigen 1848 havde ikke alene forandret R.s militære Stilling, i det han ved sin hensynsløse, ubetvingelige Tapperhed havde erhvervet sig et Navn, men selve hans Personlighed udfoldede sig under Krigerlivet, hans Ungdoms Drømme bleve til Virkelighed, og alle hans udmærkede Evner og Egenskaber kom til deres Ret. Lidt efter lidt havde Forholdene nu ogsaa lært ham at forstaa den nationale Kamps Grundlag.

Ved Felttogets Begyndelse i 1849 fik R., der i Marts var bleven Generalmajor, Kommando over det Korps, der var samlet ved Nørrejyllands Grænse for i Forbindelse med Hæren ved Dybbøl at rykke ind i Sønderjylland. 3. April begyndte Fremrykningen for strax efter at blive standset paa Krigsministerens Ordre, og 6. April var han atter i Kolding. 23. April stod Slaget ved denne By. At det blev tabt, voldte R. en umaadelig Skuffelse, men han overtog uden Betænkning den store Opgave, der nu blev ham tildelt, og som i dansk Krigshistorie er berømt under Navnet «R.s Tilbagetog». Han vidste i 9 Uger at trække Fjenden efter sig, aflede hans Opmærksomhed, forurolige ham ved Overfald, narre

ham ved at foretage lange Marcher og pludselig dukke op andre Steder, og det lykkedes ham at faa Forbundstropperne saa højt op i Jylland, at den slesvig-holstenske Hær stod overladt til sig selv og viet til sit Nederlag ved Fredericia 6. Juli. I Slutningen af Juni, da han havde endt sit omflakkende Krigstogt i en Stilling nord og øst for Aarhus, parat til at trække sig tilbage til Helgenæs, fik han Ordre til hemmelig at sende næsten hele sit Fodfolk til Fyn, for at det kunde tage Del i det paatænkte Udfald fra Fredericia. Selv mente han at burde blive tilbage og beholde den udsatte Kommando over sit svækkede Korps; men han gav hurtig efter for Bülows udtrykkelige Ønske og upaatvivlelig ogsaa for sin egen Lyst, da han 1. Juli fulgte efter sine Tropper.

I det mindeværdige Slag ved Fredericia rykkede R. frem paa højre Fløj i Spidsen for sin Brigade og stødte hurtig paa Fjenden. Brigadens Kamp blev koncentreret i dens voldsomme og haardnakkede Angreb paa Treldeskansen, en Kamp, der var lige berømmelig for Angriber som for Forsvarer, — og under den fandt R. Heltedøden. Han var alene, da han faldt. Mange havde set ham under selve Kampen, som altid i de yderste Rækker, stadig ansporende sine undergivne. Sorgen over hans Død forbitrede Sejerens Glæde hos det danske Folk, der havde kaaret ham til sin Helt, omgav hans Navn med Sagnets poetiske Glans og nu lod de faldne Helte gaa til «R.s Brigade». Det er som Folkets Helt, R. har sin store Betydning; om han havde haft Evner til en større Virksomhed end den, der faldt i hans Lod, er uvist, han fik i hvert Tilfælde ikke Lejlighed til at lægge et større Feltherretalent for Dagen, og sit udmærket førte Tilbagetog deler han Æren for med sine fremragende Underførere og fortrinlige Soldater; men hans ubetvingelige Tapperhed, hans Frygtløshed over for Ansvaret, hans ufejlbare militære Instinkt og hans djærve, energiske og ædle Personlighed gave ham hans velfortjente Ry. — 15. Sept. blev hans Lig — fulgt af Landets Konge og en stor Mennemængde — stedet til Jorden paa Garnisons Kirkegaard i Kjøbenhavn.

Fr. Helweg, Jydske Minder fra Forsommeren 1849. Den dansk-tyske Krig 1848—50, udg. af Generalstaben, II, 1154 ff. N. P. Jensen, Den første slesvigske Krig. C. Beck, O. R.s Tilbagetog (1863). Vort Forsvar 1889, Nr. 226. Rist, O. R.s Saga (1899). *P. Fr. Rist.*

Ryge, Andreas Nicolai, 1724—67, historisk Forfatter, var født 12. Juni 1724 i Roskilde, hvor hans Fader, Johan Christian

R. (f. 1688 † 1758), var Kantor; hans Moder hed Mette Sophie f. Anderløv (f. 1696 † 1742). Han dimitteredes 1741 fra Roskilde Skole, tog 1746 theologisk Attestats, 1752 Magistergraden og blev Aaret efter Kateket og Kantor paa Vallø, hvorfra han 1761 forflyttedes som Sognepræst for Lidemark og Bjeverskov. Død 22. Sept. 1767. Gift 1761 med Birkedommer Lorentsens Datter Anna (f. 1738, † 1779 i Norge, hvor hun havde indgaaet nyt Ægteskab). — R. var en Mand med en levende historisk Interesse, som affødte tvende Skrifter, først (1759) en kort Biografi af Rektor Hans Pedersen Kalundborg (IX, 91), der er tilegnet hans Velynder Grev Joh. Ludv. Holstein, og siden (1765) «Peder Oxes Liv og Levneds Beskrivelse», til hvis Udgivelse Kongen understøttede ham. Dette omfangsrige Skrift indeholder væsentlig en værdifuld Samling af Aktstykker, som Langebek havde forsynet R. med, og som denne sammenknyttede ved sin Fortælling, ganske paa Langebeks Maade; «en sjælden Skat af værdifuld Malm, men ikke et deraf forarbejdet Kunstværk». Des værre hindrede R.s tidlige Død ham i at udføre de Planer, han havde om at fortsætte paa den saa heldig betraadte Bane.

Nyerup, Lit. Lex. Hist. Tidsskr. 5. R. IV, 140 f. *G. L. Wad.*

Ryge, Clothildis Natalia Septima, 1816—95, Skuespillerinde, Datter af ndfr. nævnte Skuespiller J. C. R. og hans første Hustru, fødtes 9. Avg. 1816 i Kjøbenhavn. Faderen lod give N. R. den bedst mulige Opdragelse med alt andet end Scenen for Øje, men hans Kunstnerblod var gaaet i Arv til hende, og 11. April 1837 debuterede hun efter adskillig Modstand fra Faderen paa det kongl. Theater som Valborg i «Axel og Valborg». Vel forstod og følte Jfr. R. Rollen, og vel brugte hun sin smukke, friske Stemme korrekt og smagfuldt, men hun manglede de rette Toner for Valborgs henrevne Elskovssværmeri; hendes Forstand spændte Ben for hende her, derimod kom den hende til gode i hendes anden Debutrolle, Miss Millner i «Formynder og Myndling». Med Lethed gjengav hun de hurtig vexlende Overgange i Verdensdamens livfulde Konversation, ligesom hun førte sit smukke, ranke Legeme med utvungen Elegance, medens hendes Blik bragte Bud fra et varmt Hjærte. Jfr. R. fik i de følgende Aar rig Lejlighed til i en Række franske Lystspil og Skuespil at udvikle og fuldkommengjøre disse Egenskaber, og hun repræsenterer paa den danske Scene den kloge og erfarne Verdensdame, der stedse, i

Glæde som i Sorg, i Storm som i Stille, bevarer sin sikre Holdning og sin korrekte Selskabstone. Jfr. R.s Repertoire omfattede ogsaa en Del højtstemte unge Kvinder; med sin stærke Personlighed løftede hun sin Anstand til tragisk Højhed og illuderede ikke blot som Miss Harriet i «Tordenskjold», men ogsaa som Thisbe i «Angelo» og Donna Sol i «Hernani», om end hendes Deklamation sikkert var for smagfuld til Victor Hugos himmelstormende Lidenskabelighed. I det hele var al Voldsomhed Jfr. R. som Kunstnerinde fremmed, og i en af sine sidste Roller, Vilhelmine i «Valgerda», stillede hun med stor Finhed Fremskridtskvindens ukvindelige Emancipationsideer i et let komisk Lys uden derfor at berøve Figuren Karakter og Alvor. Jfr. R., der var bleven udnævnt til kongl. Skuespillerinde allerede 1839, følte sig efterhaanden mere og mere utilfreds med Forholdene ved Theatret og trak sig derfor, da hun 27. Marts 1848 ægtede Kapitajn Frederik Chr. Joseph Ludv. Greve Ahlefeldt-Laurwigen (f. 11. Sept. 1809 † 20. Juli 1851), tilbage fra scenisk Virksomhed; Aftenen forud var hun optraadt sidste Gang som Fru Fortuna Vernon i «Lykkens Hjul» og afskedigedes ved Sæsonens Slutning. Efter sin første Mands Død ægtede hun 27. Juli 1853 Kammerherre Valdemar Greve Holck (f. 16. Dec. 1818), der var Hofkavaller hos Landgrevinde Charlotte af Hessen, og hun døde i Kjøbenhavn 30. Nov. 1895.

Overskou, Den danske Skueplads V. P. Hansen, Den danske Skueplads II.

Arthur Aumont.

Ryge, Immanuel Christian, 1734—1821, Finansdeputeret, en Broder til ovennævnte Sognepræst A. N. R., fødtes 4. Jan. 1734 i Roskilde, blev 1751 Student fra den lærde Skole sammesteds og 1757 Exam. juris. 1760 blev han Sekretær ved den almindelige Pensionskasse og udnævntes, efter at han 1763 var kommen i Forbindelse med den ældre Schimmelmann, ved dennes Bistand 1767 til Bogholder i Extraskattekontoret. 1775 blev han tillige Kontrollør og Revisor ved Skatkammeret, 1781 Chef for Finanskollegiets Assignationskontor, 1788 Medlem af Finanskassedirektionen, desuden 1789 Assessor og 1790 Deputeret i Finanskollegiet. Han afskedigedes 1802 og døde 24. Marts 1821 i Kjøbenhavn. 1776 var han bleven Kammerraad, 1781 Justitsraad, 1790 Etatsraad og 1802 Konferensraad. Ved Siden af sin omfattende Embedsgjerning, som han røgtede med anerkjendt Dygtighed og Omhu, var han en ivrig Musikdyrker og udgav 1786 «Plan til et musikalsk

Akademi». Han blev 11. April 1764 gift med Anna Catharine Bruun (f. 17. Maj 1739 † 12. Okt. 1790), en Datter af Generalavditør Andreas B. (f. 1714 † 1798) og Anna Marie f. Als (f. 1717 † 1759). *G. Kringelbach.*

Ryge, Johan Christian, 1780—1842, Skuespiller, Søn af ovfr. nævnte Deputeret i Finanskollegiet I. C. R., fødtes 8. Febr. 1780 i Kjøbenhavn; Faderen, der var en Mand af strænge Grundsætninger, lod Sønnen undervise i Hjemmet af en dygtig Lærer, og R. mødte med saa hurtigt et Nemme og saa stor en Lærelyst, at han allerede 1795, endnu kun 15 Aar gammel, tog Examen artium med Udmærkelse i alle Fag og Aaret efter anden Examen med samme Resultat. R. tog derefter med Iver fat paa Studiet af Medicinen og Kirurgien, samtidig udviklede han aabenlyst sin Kundskab til Tysk og sit Legeme ved Ridning og Fægtning, og i Hemmelighed dyrkede han Privatkomedie i et lille dramatisk Selskab, hvor hans tidligere Lærer, der selv var en ivrig Dilettantskuespiller, havde indført ham. Faderen fik dog Nys herom, det kom til en heftig Scene, der endte med, at R. lovede Bod og Bedring, men Englændernes Angreb 1801 tilintetgjorde hans gode Forsætter; R. traadte strax ind i Kronprinsens Livkorps, og hvor kort hans Soldatertid end var, den vakte atter hans Trods mod Faderens Formynderskab til Live: han erklærede kun at ville gjenoptage sine medicinske Studeringer, naar Faderen gav ham flere Lommepenge; da denne mødte ham med et bestemt Afslag, brød R. over tvært og lod sig engagere som Skuespiller ved Grev Trampes «Nationaltheater» i Odense med 12 Rdl. om Maaneden. 7. Okt. 1801 optraadte han her første Gang som Kapitajn v. Aberwitz i »Strelitzerne», men fik, da Theaterforestillingerne allerede Aaret efter maatte standse, ikke Lejlighed til at udvikle sig og gjorde sig kun bemærket ved den Ivrighed, hvormed han gav sig i Lag saa vel med komiske som med alvorlige Roller. Fra Odense søgte R. til Svendborg, hvor hans Søster Johanne Dorothea var gift med Dr. Bojesen (II, 485), og her ernærede han sig i nogen Tid ved at holde Skole, i det han fik sin Undervisning betalt snart med Husly, snart med Kost, sjældnest med rede Penge, indtil det lykkedes Søsteren under et Besøg af Faderen den følgende Sommer at hidføre en Forsoning mellem Fader og Søn, mod at denne gjenoptog sine Embedsstuderinger i Kiel. R. holdt Ord: allerede 2 Aar efter (1805) tog han ved Kiels Universitet den medicinsk-kirurgiske Embedsexamen («summa cum

laude»), og Aaret efter (8. Febr.) erhvervede han Doktorgraden; i Mellemtiden havde han besøgt Fødselsstiftelsen i Kjøbenhavn og blev snart efter sin Doktordisputats konstit. Bestyrer af Fødselsstiftelsen i Kiel under Professor Wiedemanns Bortrejse; i denne Egenskab holdt han Forelæsninger for Jordemødre og havde til Brug ved disse oversat Wiedemanns «Jordemoderbog» (Kiel 1806). S. A. nedsatte han sig som praktiserende Læge i Kappel, fik, inden Aaret var til Ende, Prædikat af Fysikus, udnævntes næste Aar til Fysikus i Flensborg By samt i Flensborg og Bredsted Amter og ægtede 4. Avg. s. A. Christiana Frederica Bekker (f. 18. Juni 1784, † 31. Dec. 1819 i Kjøbenhavn), Datter af Herredsfoged Adrian B. (f. 1719 † 1803), en meget smuk og omgængelig Kvinde, der skjænkede ham 8 Børn, blandt hvilke ovfr. nævnte Natalia. R. skabte sig hurtig en stor og indbringende Praxis; hans hurtige og bestemte Anordninger i Forbindelse med hans opfarende Barskhed, hvis de ikke fulgtes, indgave hans Klientel baade Tillid og Respekt.

R. syntes saaledes nu ikke blot at være kommen paa sin rette Hylde, men ogsaa selv at have fundet Ro og Tilfredshed i sin Lægegjerning; da bragte en Bekjendtgjørelse, som det kongl. Theater 23. Juli 1811 udstedte, og hvori udsattes 4 Præmier à 1000 Rdl. bl. a. til den, der «ikke som Begynder, men som uddannet Kunstner» kunde spille Helteroller, ikke blot Uro i hans Blod, men fremkaldte en hel Omvæltning i hans Livsskæbne. Efter nogen Tids Grublen, om han kunde forsvare at opgive sin sikre Levevej og slagne Embedskarriere for at gribe efter Kunstens Lavrbær, var hans Beslutning fattet: han meldte sig som Aspirant hos Theaterdirektionen. Denne søgte gjentagne Gange ved rolige Forestillinger at faa ham til at opgive sin Plan, men han stod stift paa sit: han vilde prøve for Direktionen, og den maatte til sidst indvillige heri. Prøven faldt saa glimrende ud, at der ikke kunde være Tale om at nægte R. Debut; S. Heger (VII, 214) traf den almindelige Mening hos alle tilstedeværende, da han udbrød: «Er han saa gal at ville ind paa Bræderne, saa vil Publikum nok være saa klogt at byde ham et jublende Velkommen». Denne Forudsigelse gik fuldt ud i Opfyldelse: R. optraadte første Gang 22. April 1813 som Palnatoke i Oehlenschlägers Tragedie af samme Navn, og Publikum, der fornam, at det her stod over for det vældige, modtog ham med Begejstring; om muligt endnu stærkere var Jubelen, da R. en Maaned efter som anden Debut udførte Hakon Jarl; der-

imod følte Tilskuerne sig, da han Ugedagen derefter som tredje Debut optraadte som Leon i d'Alayracs Syngestykke «Slottet Montenero», frastødte saa vel af hans bombastiske Tyranspil som af hans buldrende Sang. Theaterdirektionen føjede sin Anerkjendelse til: R. fik udbetalt Præmien for Helteroller, skjønt han først havde meldt sig efter Udløbet af Fristen, og ansattes som kongl. Skuespiller med 600 Rdl. i aarlig Gage og Anciennitet fra den Dag, han som Læge 8 Aar tidligere traadte i Statstjeneste (1. Febr. 1805).

Vel havde R. i sine Debutroller vist sig som den fødte Skuespiller, men han var dog endnu kun en Begynder, der trængte til at uddanne og øve sine kunstneriske Virkemidler og ikke mindst til at afdæmpe den Voldsomhed, der prægede baade hans Bevægelser og hans Tale; «han var mindre stærk i de første Elementer af det ordentlige end i den højeste Flugt af det overordentlige» (Baggesen). Han havde strax ved sin første Fremtræden imponeret: hans stærktbyggede Skikkelse fyldte Scenen, hans Stemmes Heltekraft rungede gjennem hele Theatret, hans Spil havde den store Stil, men hans Gestikulation var hyppig mere drabelig end malende, og hans Tale skæmmedes ikke sjælden af en ensformig Prædiketone. R. arbejdede ihærdig paa at rette sine Fejl; allerede Aaret efter, da han spillede Michel Angelo i «Correggio», vidnede Baggesen: «Kun en eneste Gang prædikede han i denne Forestilling», og inden mange Aar var han en Mester netop i Stemmens Brug, han forstod saa vel Forberedelsens Kunst som selve Udbruddets Kraft; han gjengav saaledes baade Lummerstilheden før Stormen i al dens Uhygge og selve Stormen i dens Vælde, han magtede strax den yderste Grad af Fortvivlelse, og efterhaanden fandt han ogsaa imponerende Udtryk for det ædle Sinds simple Værdighed, han fremstillede med lige Kraft Herskerens Højhed og Usurpatorens Trods, Vennens Djærvhed og Forræderens Sleskhed, kun for Elskoven fattedes der ham ægte Udtryk: han blev i erotiske Scener let søgt og sødladen, ja strejfede her endog af og til Parodien.

R. er blandt danske Skuespillere Oehlenschläger-Fremstilleren fremfor nogen; det var dog ikke den unge, frejdige Helt, men den graanede, barske Viking, han gav Kjød og Blod «med en Ild i Øjet, med en Kraft i hver Bevægelse, med et herkulisk Udtryk i den hele Gestalt, som vor Skueplads aldrig havde kjendt Mage til» (Baggesen). Den Karakterisering, R. i sin «Kritisk Sammenligning imellem nogle af det kongl. Theaters Skuespillere og Skue-

spillerinder» giver af sin komiske Spillemaade, gjælder sikkert i lige saa høj Grad hans tragiske: «Han sammenblander», skriver han her, «ikke Karakterens Personlighed med sin egen, men han stiller den sidste *bag* den første, og i det han lader sin egen Individualitet kun svagt skinne igjennem Fantasibilledet, giver han dette scenisk Liv, omtrent paa samme Maade som en Marionetspiller besjæler sin Dukke.» Skjønt hans nordiske Kæmper saaledes i Virkeligheden kun vare Forklædninger af ham selv, vidste han med stor Kunst at variere dem: Hakon Jarls mørke og barske Herskeraasyn bragte Bud fra de norske Fjælde, medens Palnatoke og end mere Stærkodder vare ægte Repræsentanter af den ødanske Godmodighed, ja selv inden for en og samme Rolle formaaede han fuldstændig at skifte Tone uden at bryde Rammen, saaledes i «Væringerne i Miklagard», hvor han først med ædel Myndighed fremstillede den gudhengivne Eremit for derefter med gigantisk Vildskab at give sig hen i Olaf Tryggvesens fanatiske Exstase. Der boede i R. en voldsom Herskernatur, der baade var af det gode og af det onde; den gav sig hyppig ubændige og for hans Omgivelser, særlig for dem, der stode i underordnet Forhold til ham, højst ubehagelige Udslag, men paa den anden Side gav den hans Spil «en Dristighed og Sikkerhed i Bevidsthed om aldrig svigtende Kraft, som udmærker Shakspeare. Han forstod at føje til Oehlenschläger, hvad der manglede denne i at være Shakspeare, og naar *han* spillede Oehlenschläger, troede man at se Shakspeare» (P. L. Møller). Inden for Shakspeare spillede R. «Kong Lear» (1816), men formaaede ikke at give dennes Affældighed den rette Højhed, thi det stred, som han ytrede, mod hans «baade indre og ydre Natur at spille gale Konger, naar de ikke gaa løs paa deres Fjender», derimod stemte «Macbeth» (1817) særdeles godt til hans Temperament, og han fandt da ogsaa mægtige Udtryk for dennes Herskerærgjerrighed som for hans trodsige Magtesløshed. R. anvendte utvivlsomt i sine tragiske Roller en deklamatorisk Stemmeføring, men hans Stemme, der fra først af havde været temmelig ordinær, løftede ved sin Vælde hans Deklamation op i den store Stil: «hans Ord klang som Sværdslag paa Kobberskjolde, de trængte til Sjælen som Runer i Kampesten» (Bournonville). Han kunde ganske sikkert henfalde til Buldren og Larmen, men der stod altid en stærk Personlighed og en begejstret Aand bag de klingende Ord.

Foruden sit tragiske Repertoire gjennemspillede R. et stort komisk, og hans kunstneriske Kraft var inden for dette ikke mindre,

snarere mangfoldigere end inden for hint, og der var dem, der satte Komikeren R. over Tragikeren og mente, at han i sine Komedie-Fædre ydede sin fineste Kunst; han fik da ogsaa i 1817 den i 1811 udsatte Præmie for en Fremstiller af Fædre. Og det lader sig ikke nægte, at inden for hans Komedierepertoire indtage Fædrene en fremtrædende Plads netop ved den Forskjelligartethed, han vidste at give disse utaknemmelige Roller; hans Tale bevægede sig i disse stedse paa det jævne, og var end Tonen det daglige Hverdagslivs, rummede den, gjennemklaret af den sikreste Kunst, en Fylde af Følelser og Stemninger, der i sin tætte Forening af Fader og Husherre strakte sig fra Spidsborgerlighedens Snæverhed til Aandsmyndighedens Overlegenhed. Inden for hans Fædre indtage de Holbergske Jeronimuser en særegen Plads; det var svære, brede Borgermænd med Dobbelthage, og de talte med en tyk, ligesom fedtbelagt Stemme, der lige vel kunde udtrykke vægtig Myndighed (i «Maskeraden» og «Henrik og Pernille») som pylrende Gammelmandsvæsen, hvad enten dette ytrede sig som lettroende Godmodighed (i «Abracadabra») eller som taabelig Gnavenhed (i «Julestuen»). Ogsaa uden for Jeronimuserne havde R. et stort Repertoire hos Holberg; han formaaede saaledes i komisk Belysning at omsætte sin magtsyge Selvtillid til Herman v. Bremens politiske Kandestøberier, sin ubændige Heltefyndighed til Ulysses v. Ithacias bombastiske Mundstyrke, hvis Komik han yderligere forstærkede ved en rungende norsk Udtale, og sin selvretfærdige Paastaaelighed til Per Degns urokkelige Uvidenhed; særlig denne sidste Figur virkede ved Fremstillingens rolige, næsten ubevidste Karikaturtone som en i Udvortes og Tale lige natursand Degnetype. R.s komiske Mangesidighed eller Alsidighed omfattede ogsaa Dialektbøndernes tørre Lune (Jens Knabstrup i «Aften er ikke Morgen lig») og Jødefigurernes saftige Drastiskhed (Ephraim Golz i «Østergade og Vestergade» og Salomon Goldkalb i «Kong Salomon og Jørgen Hattemager»), den runde Gemytlighed (Saft i «Sovedrikken») og den humoristiske Ilterhed (Warberger i «Jægerne» og Paul Werner i «Postmesteren»), derimod fandt Samtiden ikke Behag i hans Falstaff i «De muntre Koner i Windsor»; Overskou klager over, at «R.s djærve Stil gav Plumpheden for stort Raaderum».

Ogsaa Syngespillet, hvori R. havde haft saa uheldig en Debut, lagde han i Aarenes Løb ind under sin Kunst; vel blev han aldrig nogen i musikalsk Henseende fin eller udviklet Sanger, men han lærte efterhaanden at bruge sin Sangstemme med Maadehold, saa

han med Held ogsaa inden for Syngespillets Ramme fremstillede ikke blot burlesk Komik (Saft i «Sovedrikken»), men ogsaa rystende Alvor (Simeon i «Josef og hans Brødre») og ophøjet Sjælsadel (Salomon i «Salomons Dom» og Eremitten i «Den lille Rødhætte»).

Allerede inden R. naaede den fulde Anerkjendelse som Skuespiller, indtog han en indflydelsesrig Embedsstilling ved Theatret: 2. Marts 1816 overdroges det ham ved kongl. Resolution «at føre Tilsyn med Theatrets indre og daglige Økonomi, i hvis Følge han havde at kontrollere alle Udgifter», 2 Aar efter blev han fast ansat som Økonomiinspektør, 24. Okt. 1829 udnævntes han til «Medinstruktør», blev 3 Aar efter ansat som virkelig Instructeur en scène, dog uden Gage indtil April 1836; desuden havde han fra 1828 som Økonomiinspektør skaffet sig Fribolig i Theatrets Gaard i Lille Strandstræde; da han ved Nytaar 1838 afgik fra denne Post, maatte han afstaa 3 Værelser til sin Efterfølger, men beholdt i øvrigt Friboligen. R. var som Embedsmand tjenstivrig indtil Overmaal, paapasselig indtil Smaalighed, myndig indtil Tyranniskhed; han vilde som den Konge Christian IV, han i 3 forskjellige Digteres Fremstilling legemliggjorde, have Haand i Hanke med alt, stort som smaat, han taalte ikke, at nogen af hans underordnede gjorde noget uden hans Tilladelse eller afveg mindste Gran fra hans Bestemmelse. Utallige vare de Sammenstød, han havde med undersom overordnede, og i de allerfleste Tilfælde gik han ud af disse som Sejerherre, da Theaterbestyrelsen i svag Eftergivenhed bøjede af for det mægtige Uvejr, han rejste i Tilfælde af Modstand; betegnende i saa Henseende er, at Direktionen lod R.s skandaløse Deltagelse i Pibningen ad «Trylleharpen» (Febr. 1819) fra selve Theaterloftet hengaa upaatalt. Kun Jonas Collin i hans første Styretid (1821—29) turde sætte haardt imod haardt, men maatte dog til sidst, svigtet af sine Kolleger, trække sig tilbage, og da R. paa samme Tid fik Del i Sceneinstruktionen, kjendte hans Magtsyge ingen Grænser og førte ham hyppig til Forløbelser og Overgreb mod Theatrets Personale. R. var et Stemningsmenneske langt mere end et Forstandsmenneske, og derfor er det sandsynligt, at disse Overgreb vare fødte af en øjeblikkelig Stemning, maaske i Følge den Karakter, han fremstillede; i det mindste skete hans stærkeste Overgreb i Regelen under eller efter Udførelsen af en Konge- eller Tyranrolle, en Iagttagelse, der falder godt i Traad med den Skildring, R.s ovfr. nævnte Datter Natalia R. har givet af ham i Hjemmet under Rolleindstudering: «Naar han indstuderede en vær-

dig Faders eller godmodig Mands Rolle, var han det elskeligste Menneske i sin daglige Kreds, god, kjærlig og blød; beskæftigede han sig derimod med en Tyrans Rolle, var han det ogsaa i sit Hus i den Grad, at vi, hans Døtre, flygtede for ham og skyede ham».

R. foretog flere Rejser for Theatrets og sin Kunsts Skyld; 3 Gange, 1814, 1815 og 1824, gjæstede han Tyskland, hvor han 1815 med Held optraadte som Gjæst i Wien og Hamborg; 2 Gange, 1831 og 1835, besøgte han Paris; i Sommeren 1833 optraadte han som Gjæst paa Christiania Theater under stærkt Bifald i en Række af sine bedste Roller, og i 1839 foretog han for sit Helbreds Skyld en Baderejse, men ingen tænkte dog paa, at denne «knudrede Eg» kunde styrte. Uden foregaaende Sygdom døde R. 29. Juni 1842; endnu samme Dags Morgen havde han syslet med sine Metalarbejder; hans sidste Optræden havde fundet Sted 23. Maj s. A. som Robinson i «Den bogstavelige Udtydning». 11. Sept. 1842 fejrede Theatret hans Minde med Opførelsen af et Forspil, «Ryges Minde», af Oehlenschläger og «Tordenskjold», hvori R. med mandig Trofasthed havde spillet Kold.

Foruden sin Theatervirksomhed dyrkede R. lige til sin Død med Iver lægevidenskabelige Studier, og han, der med Djærvhed havde værget sin Doktortitel paa Theaterplakaterne mod selve Kongens Forbud, vedblev at kurere paa sine Venner; han var et Stykke af en Mekaniker og en kunstfærdig Metalvarearbejder, han udnyttede ofte med stort Held sine Haandværker-Dilettanterier i Theatrets Tjeneste. I sin Egenskab af Økonomiinspektør ved Theatret havde han at varetage den sceniske Kostumering. Paa dette Omraade gik hans Tanker fra Theatret til den virkelige Verden, og i Trykken fremsatte han 1827 sine «Ideer til en national Smag i dansk Klædedragt», hvoraf dog kun 1. Hæfte: Mandfolkedragter, udkom. Denne Piece retfærdiggjør til fulde Overskous Dom om ham som Kostumier: «Uniformering var Grundprincippet i hans Kostumeren».

Efter sin første Hustrus Død ægtede R. 1. Jan. 1823 Charlotte Betzy Anthon (f. 19. Juni 1794, † 11. Maj 1860 i Kjøbenhavn), Datter af Bogbinder Jens A.; hun var ansat ved det kongl. Theaters Garderobeforvaltning og avancerede til Garderobeforvarerske og Overpaaklæderske; hun afskedigedes ved Udgangen af 1855—56.

Dansk Pantheon IX. Overskou, Den danske Skueplads IV—V. P. Hansen, Den danske Skueplads II. Erslew, Forf. Lex. Holbergs Komedier, Jubeludg.,

III, 2. Nær og Fjern 1879—80, Nr. 397 f. Bournonville, Mit Theaterliv I, 55 ff. (Ryge,) Critisk Sammenlign. m. nogle af det kgl. Theaters Skuesp. og Skuespillerinder S. 29 ff. Overskou, Af mit Liv og min Tid S. 301 ff. Af Jonas Collins Papirer S. 273 f. 329 f. 330 ff. *Arthur Aumont.*

Rynkeby, Herman, —1430—, Biskop, maa efter Navnet at dømme antages at stamme fra en af de 2 Byer Rynkeby paa Fyn (den ene i Bjerre Herred, den anden i Gudme Herred), men noget bestemt vides ikke herom. 1408 var han Dronning Margrethes Sendebud ved Kurien og betegnes ved denne Lejlighed som Sognepræst i Helsingborg og Indehaver af Vikarier i Malmø og Kalmar; 1425, under Striden mellem Kong Erik og de holstenske Grever, var han atter som Gesandt hos Paven. 1420 (og muligvis allerede tidligere) var han Provst i Odense, et Embede, han endnu beklædte, da han 1429 valgtes til Bisp i Viborg.

I Viborg Kapitel herskede den Gang temmelig opløste Forhold. Kapitlet havde oprindelig bestaaet af regulære Kanniker, men Paven havde under Bisp H.s Forgænger paabudt dets Sekularisering, hvad der imidlertid kun delvis var kommet til Udførelse, og den ny Bisp fik en haard Strid at bestaa, især med Kapitlets Provst, inden den befalede Omdannelse kunde gjennemføres. Provsten fandt Støtte hos Baseler-Konciliet, en Tid endogsaa til en vis Grad hos Paven selv, og vel vandt Bispen og det for Sekulariseringen stemte Parti til sidst Sejer, men den endelige Ordning af Kapitlets Forhold skulde H. ikke opleve; den indtraf først under hans Efterfølger. Om dennes Valg er der Tale lige i de første Dage af 1438, saa at H. formodentlig er død 1437.

Saml. t. jydsk Hist. og Topogr. 3. R. I, 489 ff. *William Christensen.*

Rynning, Mentz, 1721—88, Præst, fødtes 20. Okt. 1721 i Melhus, hvor Faderen, Ole Bersvendsen R. († 1741), var resid. Kapellan; Moderen hed Mille Mentzonia af Familien Darre. Han deponerede fra Throndhjems Skole 1742, blev Aaret efter Hører ved samme og vedblev, efter 1747 at have taget Attestats, i denne Stilling til 1754, da han drog til Kjøbenhavn. 1755 blev han resid. Kapellan til Strøm (Odalen), 1764 Sognepræst til Vinger, og her virkede han til sin Død, 31. Okt. 1788. Han var en dygtig Latiner og har sat sig et Minde ved den første danske Oversættelse af Terents. Endnu mere bekjendt blev han imidlertid ved sin Dygtighed som Jordbruger og sin Iver for at faa sine Sognemænd til at behandle sin Jord bedre. Han maatte i dette Stykke faa

nok at kæmpe med her, hvor Skovbruget i saa høj Grad optager baade Bønder og Husfolk. Ved at udsætte Præmier af egne Midler har han visselig udrettet adskilligt, og han fik en Paaskjønnelse ved Landhusholdningsselskabets store Sølvmedaille, hvilken han atter udsatte som Præmie for den bedste Anvisning for Husmænd til at optage nye Stykker uden at gjøre Ejendomsbesidderne Afbræk eller selv komme i usikker Stilling. Gift med Engelke f. Irgens (f. i Juli 1740 † 2. Avg. 1809), Datter af Sigvard I., Sognepræst til Ringebo, og Margrethe f. Kraft.

Schlegel, Saml. z. dän. Gesch. I, 4, 31. *D. Thrap.*

Rysensteen, Henrik Ruse Baron, 1624—79, Officer, var født 9. April 1624 i Landsbyen Ruinen i den nederlandske Provins Drenthe; hans Fader, Johan Ruse, Sognepræst i Ruinen, stammede fra en fra Østfrankrig udvandret Huguenotfamilie; hans Moder hed Euphemia van Katwijk (Ketwich). Allerede 15 Aar gammel fulgte H. R. sin Lyst til Krigshaandværket og især da den tekniske Side af dette, først i Generalstaternes Tjeneste, siden i andre Herrers: Kongen af Frankrigs, Hertugen af Weimars, Republikken Venedigs; 1652 fik han paa ny Ansættelse i sit Hjemland som Kapitajn over et Infanterikompagni og Ingeniør ved Staden Amsterdams Befæstning. Han havde i de forløbne Aar i forskjellige Egenskaber «udstaaet mange besværlige og møjsommelige Tog, farefulde Slag og mærkelige Renkontrer»; han havde dels som Forsvarer, dels som Angriber været med til talrige Belejringer og desuden som Privatmand besøgt en Mængde ældre og nyere Fæstninger rundt i Evropa. Overalt havde han givet nøje Agt paa «den der brugelige Maade at lejre, forskanse og befæste paa», og paa Grundlag af, hvad han havde set og erfaret, udgav han 1654 et Værk («Versterkte Vesting»), der skulde belære de «i Videnskaben erfarne» om Krigsbygningskunstens nyeste Fordringer. Bogen har for os den særlige Interesse, at det er de deri fremsatte Theorier, som han siden bragte til Anvendelse ved sine Fæstningsanlæg i Danmark; kun paa et enkelt Punkt (Gravforsvaret) synes han i Mellemtiden at have skiftet Anskuelse.

Uden helt at være løst fra sit Tjenesteforhold i Holland udførte R. i de følgende Aar forskjellige Befæstningsarbejder for tyske Fyrster; det vigtigste af disse var en Ombygning af den lyneborgske Fæstning Harburg. Et mindre Anlæg for Kurfyrsten af Brandenborg gav siden denne Anledning til Reklamationer, men R. var

da traadt i dansk Tjeneste. En af de første Opgaver, Frederik III stillede sig efter Freden i Kjøbenhavn og Enevoldsmagtens Indførelse, var nemlig atter at bringe Monarkiets forfaldne Befæstningsvæsen paa Fode, og i denne Anledning indkaldte han R., som i Juli 1661 fik Bestalling som Generalkvartermester, Overinspektør over Fæstningerne og Oberst over et hvervet Infanteriregiment. Endnu samme Maaned indgav R. en Plan til Ombygning af Citadellet ved Kjøbenhavn; Planen blev antagen, og Arbejdet udførtes i de følgende 3 Aar, men blev først endelig godkjendt 1667. Den Forbitrelse, som dette Anlæg vakte hos Kjøbenhavns Borgerskab, gav sig især Udslag over for R., hvem man endog truede paa Livet. S. A. afleverede R. ligeledes den nyanlagte Fæstning Frederiksort, der var paabegyndt 1665. Paa samme Tid, som han direkte forestod disse Arbejder, rejste R. rundt til alle Landets Fæstninger og satte overalt større eller mindre Forbedringer i Gang, særlig ved Kronborg, Nyborg og Fredericia. Endelig blev han anvendt ved de store civile Bygningsarbejder, der ved samme Tid foretoges i Kjøbenhavn: han anlagde Kirkegaarde, Slagterboder, Skamstøtten over Corfits Ulfeld, men fremfor alle disse maa dog nævnes, at Planerne til de 2 nye Bydele, henholdsvis nordost for Kongens Nytorv og Gothersgade og sydvest for Slotsholmen, skyldes R. Der kan heller ingen Tvivl være om, at det er ham, der har projekteret de betydelige Udvidelser, der i Aarene 1667—70 bleve foretagne ved Kjøbenhavns Volde, hvor den yderste Bastion mod Kalvebodstrand fik R.s Navn, og ved Christianshavns Vold. Inspektionen med Arbejdets Udførelse blev dog overdragen Niels Rosenkrantz, eftersom R., der 1664 var udnævnt til Generalmajor og Medlem af Krigskollegiet, 1667 sammen med Generalmajor Fr. Ahlefeldt blev sendt til Norge i Anledning af, at det saa ud til Krig med England. 1669 blev R. Kommandant i Fredericia, vistnok dog kun nominelt, og 1671 Overkommandant over Fæstningerne i Hertugdømmerne.

Hans næste større Arbejde var en Ombygning af Rensborg Fæstning, der paabegyndtes i Frederik III's sidste Regeringsaar; R. havde her ønsket at foretage en langt betydeligere Udvidelse paa begge Sider af Ejderen, saaledes som den nogle Aar senere virkelig blev iværksat, men denne Gang strandede Planen paa Hans Schacks Modstand. I Begyndelsen af Christian V's Regeringstid ombyggede R. ogsaa den lille Hitler-Skanse paa en Ø i

Elben og indgav en udførlig Memorial, omfattende hele det dansk-norske Monarkis Befæstningssystem.

Det var altsaa meget betydelige fortifikatoriske Arbejder, R. i et forholdsvis kort Aaremaal havde iværksat; Planerne vare paa Højde med Tidens Fordringer og Udførelsen gjennemgaaende god og forsvarlig. Nogle af de større Anlæg (Citadellet, Frederiksort, Rensborg) havde han selv paataget sig at levere færdige til en bestemt Tid for en bestemt Sum. Som Arbejdsmandskab anvendtes dog ogsaa herved Soldater, dels hvervede af R.s eget Regiment, dels nationale, der bleve indkaldte i samme Anledning. For at faa Græsning til Arbejdshestene havde han bl. a. 1662—65 Ibstrup (nu Jægersborg) Gaard og Gods i Forpagtning. Ligesom R. strax, da han traadte i dansk Tjeneste, havde betinget sig at faa en Del af sin Lønning anvist i Jordegods, saaledes fik han ogsaa udlagt Gods for sit Tilgodehavende for Fæstningsbygningen. 1664 fik han af Kronen Skjøde paa Bøvling Slot med tilhørende Gods og blev samtidig udnævnt til Befalingsmand over Bøvling Amt (den nordlige Del af det nuværende Ringkjøbing Amt). Han fratraadte som Amtmand, da Godset blev gjort til Baroni, i det R., der allerede 1664 var bleven dansk Adelsmand, 1671 var blandt de første, der ophøjedes i friherrelig Stand; baade han selv og Baroniet fik Navnet *Rysensteen* (Rusenstein). S. A. var han ligeledes en af de første Danebrogsriddere. Foruden Baroniet besad han faste Ejendomme i Kjøbenhavn (bl. a. den saakaldte Bremerholms Admiralsgaard uden for den gamle Østerport) og i Glückstadt. Hvor stor en Del af sin Formue R. har tjent i Danmark, kan næppe afgjøres; det maa erindres, at han i hvert Fald havde haft store Udlæg til Fæstningerne. Selv siger han, at han har ført 200000 Rdl. her ind i Landet; men desuden ejede han Herskabet Sauwert i Provinsen Groningen og Ejendomme i Amsterdam.

Ogsaa i Udarbejdelsen af Infanteriets Exercerreglement af 1672 havde R. betydelig Del. Imidlertid havde der efter Christian V's Tronbestigelse udviklet sig et spændt Forhold mellem ham og nogle af de toneangivende Personligheder, navnlig H. Schack, og det har derfor, efter alt at dømme, været en Art hæderlig Forvisning, da R. 1673 blev udnævnt til Generallieutenant, kommanderende General i det nordenfjældske Norge og Chef for throndhjemske Infanteriregiment med Ordre til strax at begive sig til sin Post i Throndhjem. Her fra blev han i Maj 1675 kaldt til Christiania for at deltage i Overvejelserne angaaende Forberedelsen til den Krig,

der snart skulde bryde ud. Efter Krigens Udbrud stod R. Vinteren over med et Korps mellem Frederiksstad og Frederikshald; i Okt.—Nov. gjorde han dog et kortvarigt Indfald i Baahus Len. 1676 ledsagede han Gyldenløve under dennes Tog ind i Sverige. Saa vel Gyldenløve selv som Jens Juel, der var et Slags ad latus hos denne, udtale sig anerkjendende om R.s Dygtighed, om end Juel tilføjer, at «han er meget interesseret og hartad intet ham til Maade». Selv var R. hele Tiden meget misfornøjet med at være i Norge, og det var da endelig ogsaa ret hensynsløst at sende ham der op, inden han endnu var færdig med sine store Entrepriser ved Rensborg. Herved og paa andre Maader skal han under sin Fraværelse have lidt store økonomiske Tab, og i tjenstlig Henseende var han utilfreds med, at man i Norge aldeles ikke havde gjort Brug af hans Dygtighed som Ingeniør, og at han under Felttoget i Sverige intet selvstændigt Kommando havde haft. I Begyndelsen af 1677 tillod Kongen ham da omsider at forlade Norge, og i April s. A. sendte han ham til Skaane for at kommandere Felthærens Infanteri, Artilleri og Fortifikationsbetjente. I det paafølgende Felttog havde R. dog ikke Held med sig. Under den mislykkede Storm paa Malmø (26. Juni) skulde han føre Infanterireserven; men efter at Tropperne vare fordelte til Stormkolonnerne, var der ingen Reserve tilbage. I Slaget ved Landskrone (14. Juli) kommanderede han Centrum og anstrængte sig for at komme den kastede venstre Fløj til Hjælp; men han kunde ikke hindre, at Slaget blev tabt. Dernæst blev han udnævnt til Gouvernør i Landskrone med Ordre til at sætte Fæstningen i bedre Forsvarsstand; men han kunde ikke faa de nødvendige Arbejdsredskaber og Materialier, ligesom han i alt, hvad han foretog sig, saa sig modarbejdet af Feltmarskallieutenant v. d. Goltz (VI, 143), der hidtil havde været Kongens næstkommanderende og nu efter dennes Afrejse førte Overkommandoen i Skaane. I en Memorial af 28. Avg. beklagede R. sig, uden dog udtrykkelig at nævne Goltz, i ret bitre Udtryk over, at han intet kunde udrette, og bad om efter endt Felttog at faa sin Afsked; men dette Skridt tog Christian V ham saa unaadig op, at han suspenderede ham fra al Kommando og nedsatte en Kommission til Undersøgelse af hans Forhold under hele Felttoget. R.s Forsvar er saa at sige Punkt for Punkt en Klage over Overgreb og mangelfuld Støtte fra Goltz' Side, og Kommissionen gav ham, til Dels rigtignok kun indirekte, Medhold i Hovedsagen. Under 4. Dec. fik R. saa efter Ansøg-

ning Afsked i Naade med Ventepenge og med Forpligtelse til ikke at tage Tjeneste hos Danmarks Fjender, men, naar Kongen kaldte, strax at vende tilbage. Dette skete dog ikke; allerede 22. Febr. 1679 døde han og blev begraven paa Sauwert, hvorhen han ogsaa havde ført sin Hustru Susanne (Slægtnavn ubekjendt), der var død i Danmark Aaret forud. De efterlode kun en Datter, Jeanne Marie (f. o. 1660 † 1712), gift 1. med Major Poul Rantzau til Rodsteenseje († 1675), 2. med Oberst Christian Juul til Lundbæk († 1691), 3. med Generalmajor Gregers Daa (IV, 129). I sit 2. Ægteskab blev hun Stammoder til Baronerne Juul-Rysensteen.

Milit. Repert. 2. R. V. Drentsche Volksalmanak 1851. O. Nielsen, Kjøbenhavns Hist. og Beskr. V. *H. W. Harbou.*

Ryssel (Russell), **Peter,** —1725—, Assessor. Han var født paa Strømsø, hvor Faderen, Thomas Russell (eller Ryssel), en indvandret Engelskmand, var Kjøbmand; Moderen, Alhed Henriksdatter, der anden Gang ægtede Generalfiskal Hieronymus Brügmann, omkom 17. Febr. 1696 ved en Ildebrand. P. R. synes allerede o. 1700 som Handelsmand at være bosat i Skien, hvor han ved denne Tid blev gift med M. Frands Colliers Enke, Sophie Christine Bormand, Datter af Sognepræsten til Marslev Mag. Hans Jensen B. 1703 blev R. Kommerceassessor, fra 1704 bestyrede han i 6 Aar Bratsbergs Amtmandsembede, medens H. Adeler (I, 94) var Kommitteret i Slotsloven, blev 1714 Assessor i Overhofretten og 1716 konstitueret som Magistrat i Skien, men gjorde sig baade før og siden skyldig i saa mange Uregelmæssigheder, at han endelig kom under Tiltale i 1721, bl. a. som indviklet i et Par Kassemangelsager og sigtet for Underslæb og Bestikkelse. Han var en Tid lang fængslet i Skien og Christiania og blev dømt til at betale en betydelig Pengesum; i 1722 havde han en Injurieproces med Hans Nobel (XII, 304), og under et kort efter paafølgende Ophold i Kjøbenhavn begyndte han, der i det hele var en lidenskabelig, upaalidelig og intrigant Mand, dels af Had til sine Dommere, Biskop Deichman, Statholder D. Wibe m. fl., dels i Haab om at vinde Yndest, allerede i 1723 at angive forskjellige Personer, der skulde ville skille Kongen ved Norge og omstyrte Souveræniteten m. m. Heri sekunderedes han senere af en ligesindet og taabelig Præst paa Christianshavn, Mag. Hans Trojel, der til Slutning endog beskyldte Dronning Anna Sophie og hendes Parti for lignende Planer. Kongen lod da endelig i 1725 Sagen undersøge af en Kommission,

der i Juli s. A. dømte Trojel fra Livet og R. til Kagstrygning og at bære Sten af Byen. Kongen benaadede dem dog, R. mistede sin Karakter og Værdighed, og begge sendtes til Munkholmen paa Livstid med Berøvelse af Skrivematerialier og Kommunikation med andre. Ved Tronskiftet 1730 fik R. dog atter sin Frihed og begyndte allerede det følgende Aar at træffe Forberedelser til at procedere med sine forrige Uvenner. Endnu 1734 levede han i Skien med Hustru og 6 uforsørgede Børn, da en Kommission var nedsat for at ordne hans indviklede Affærer, men her synes han ikke at være død.

Personalhist. Tidsskr. 2. R. V, 179 og 3. R II, 285. Møller, Mnemosyne I, 264 ff. Bruun, Fr. Rostgaard I. Holm, Danmark-Norges Hist. 1720—1814 I. Almeennyttige Saml. XXVI, 330 ff. *H. J. Huitfeldt-Kaas.*

Rysslânder, Cathrine Elisabeth, s. Simonsen.

Rytter, Poul Pedersen, 1663—1728, Student, Søn af Mag. Peder Rasmussen R., Sognepræst i Horsens, fødtes 19. Nov. 1663, blev 1681 Student fra Byens Skole, 1684 theologisk Kandidat, opholdt sig nogle Aar i Kjøbenhavn og var her jævnlig i Konflikt med de akademiske Love, gik derpaa til sit Hjem i Horsens, hvor han ogsaa ses at have været tiltalt (for Vold mod Byhyrden), og efter sin Faders Død 1695 til Thisted som Medhjælper hos en Kapellan. Her kom han til at spille en Rolle i den af Sognepræsten Ole Bjørn (II, 365) arrangerede Besættelseshistorie, og for sin Deltagelse i dette Uvæsen blev han ved Højesterets Dom 1698 relegeret in perpetuum og mistede sine gejstlige Privilegier. Efter Christian V's Død lykkedes det dog R. 1699 at faa Dommen ophævet, og Resten af sit Liv indtil sin Død 1728 (begravet 16. Febr.) tilbragte han i Hovedstaden som en Slags Studiosus perpetuus, hengiven til Brændevin og Tobak, jævnlig stævnet for Konsistorium for Gjæld og Skjældsord, vel ogsaa jævnlig understøttet af Konsistoriet. Da Holberg 1719 udgav sit mod Andr. Hojers Danmarkshistorie rettede Stridsskrift (jvfr. VII, 510. 522), benyttede han R.s Navn til dets Titelblad, hvilket vakte den gamle, berygtede Studiosus' Mishag, som dog fortog sig, da han blev opmærksom paa, at det Skrift, der prydedes med hans Navn, var et Forsvarsskrift for Fædrelandet.

Boye, Holbergiana III, 175 ff. Danske Saml. IV, 274 f. Saml. t. jydsk Hist. og Topogr. 2. R. II, 362. *G. L. Wad.*

Rützou, Sophus Marius, f. 1851, Farmakognost. R. er født i Kjøbenhavn 12. Maj 1851 og Søn af Assistent i Nationalbanken Otto R. og Elisabeth f. Mygdal. Han bestod den højere Præliminærexamen 1867 fra Efterslægtselskabets Skole og farmacevtisk Kandidatexamen 1873. R. var dernæst til 1878 Medhjælper paa forskjellige Apotheker, manuducerede i Kjøbenhavn i Botanik og Farmakognosi fra 1878—91, var Assistent ved Botanisk Musæum fra 1886—93 og holdt mikroskopiske Øvelser (for Professor Warncke) med de farmacevtiske studerende fra 1883—90. Han er siden 1885 Examinator ved farmacevtisk Medhjælperexamen og siden 1886 Lærer i Botanik ved Statens Feriekursus for Lærere og Lærerinder, er siden 1891 Docent i Farmakognosi ved Farmacevtisk Læreanstalt og fra s. A. Medlem af Bestyrelsen og Sekretær for «Fonden til det farmacevtiske Studiums Fremme».

Som Resultat af hans botaniske og farmakognostiske Studier foreligger der fra hans Haand nogle Afhandlinger i «Botan. Tidsskrift» (1880) og «Arkiv for Farmaci og Kemi» (1899) samt «Lærebog i Botanik og Farmakognosi» (1882), «Skematisk Oversigt ov. den systematiske Botanik» (1885; 3. Opl. 1888), «Kort Oversigt ov. den almind. Botanik» (1889), «Dispensatorium Danicum» (1893) og «Lærebog i Farmakognosi» (1894); end videre har R. skrevet de farmakognostiske Artikler i «Kommentar til Pharmacopoea Danica 1893» (1896). R. har megen Fortjeneste af den Maade, hvorpaa han har lagt det farmakognostiske Studium til rette for de studerende; de af ham i dette Øjemed udgivne og ovfr. nævnte Lærebøger vidne om den solide Dygtighed, som ogsaa præger hans øvrige Docentvirksomhed. — 23. Juni 1880 ægtede han Adeline Winters, Datter af Tobaksfabrikant Nicolaus Dines W. og Sophie f. Sletting.

H. J. Møller.

Ræder, Carl Gustav Valdemar, 1837—87, Landbrugsforfatter, blev født i Kjøbenhavn 16. Juli 1837 og var Søn af ndfr. nævnte Oberst Jac. Tode R. De første Barndomsaar tilbragte G. R. hos Moderens Forældre i Altona, 1848 kom han til Kjøbenhavn og som 16aarig som Landbrugselev paa Gaarde i Meklenborg og Lauenborg, et Par Aar studerede han ved Landbrugsakademiet i Jena, lærte derefter jysk Landbrug paa Tirsbæk, kjøbte 1862 Dyrehavegaard ved Kolding og ægtede 18. Maj 1866 Bertha Othilie Aarestrup, Datter af Kjøbmand A. i Nakskov. Han døde 21. Dec. 1887. — Fra en yderst vanrøgtet Gaard drev R. Dyrehavegaard

op til en fortrinlig Ejendom, hvis Avl ved hans Død var omtrent det 4dobbelte af, hvad den var, da han overtog Gaarden. Et Par Aar før sin Død blev R. Parthaver i «Dansk Frøhandel» i Kolding. I en Række Aar var han Formand for «Kolding Herreds Landbrugsforening». R. elskede Landbrugsgjerningen over alt, og han var en ihærdig Forkæmper for Landbostanden. Efter en arbejdsfyldt Dag ved praktisk Virksomhed tilbragte han Aftenen med at studere og skrive. Han var Medarbejder ved forskjellige Dag- og Fagblade, han oversatte en Del og udgav selvstændige Skrifter, blandt hvilke kan fremhæves: «Landøkonomiske Breve» (1878—79), «Socialøkonomiske Betragtninger med særligt Hensyn til Agerbruget» (1880), «Udvandringsspørgsmaalet» (1882) og «Landbrugets nationale Betydning» (1883). R. er øjensynlig en Forfatter, der har tænkt, læst og set en Del — hvert Aar foretog han en større Udenlandsrejse for at udvide sine Kundskaber —, og der sikkert intet hellere vilde end gavne med sin Skribentvirksomhed. Men denne har unægtelig ogsaa sine svage Sider: et kunstlet Sprog, en for stor Bredde og en Mangel paa klar Oversigt. Læsningen af hans Skrifter er ret ofte tung og lidt vanskelig.

Ugeskr. f. Landmænd 1887, II. Landbovennen 1887. Kolding Avis 1887, Nr. 299. *H. Hertel.*

Ræder, Jacob Tode, 1798—1853, Officer, Historiker, var en Søn af nedennævnte Oberstlieutenant Joh. Georg R. og var født 11. Febr. 1798 paa Gaarden Næs, Romsdalens Amt i Norge. Han blev Landkadet 1811 og 4 Aar senere Sekondlieutenant, kom 1818 til Okkupationskorpset i Frankrig og fulgte s. A. med dette tilbage til Danmark. R., der var en meget virksom Natur, havde 1817 taget Landmaalerexamen, og efter sin Hjemkomst fra Frankrig studerede han i et Par Aar Ingeniørvæsen ved Ingeniørkorpset. Han fik god Anvendelse for sine Kundskaber, i det han strax efter sin Udnævnelse til Premierlieutenant 1822 blev ansat ved Gradmaalingen i Holsten, hvor han virkede lige til 1830, da han blev Kapitajn. Han gjorde nu i nogen Tid Tjeneste ved Artilleriet og blev 1833 ansat ved den militære Højskole som Lærer i Generalstabslære. S. A. ægtede han Caroline Amalie Baur (f. 2. Febr. 1810 † 9. Dec. 1895), Datter af Etatsraad Georg Fried. B. og Mariane f. Heise. Ægteskabet med den altonaiske Handelsmagnats Datter gjorde R. til en meget velhavende Mand.

Som Lærer paa Højskolen maatte R. udarbejde Lærebøgerne i de Fag, han skulde docere; han kom derved ind paa Forfatterbanen og udfoldede efterhaanden en betydelig Virksomhed som Skribent. De fleste af hans Arbejder ere nu glemte, men et Par Stykker af dem har dog blivende Værd. Dette gjælder særlig «Den danske Armés Organisation», der udkom 1837 og er et vigtigt Kildeskrift for Studiet af den danske Hærordnings Historie. Ogsaa som Krigshistoriker har R. forsøgt sig. F. H. Jahns Virksomhed (VIII, 379) havde kaldt Interessen for dansk Krigshistorie til Live, og efter denne Banebryders alt for tidlige Død prøvede flere Officerer paa at fortsætte i hans Fodspor. I Begyndelsen af 40erne var der Stemning for at tage fat paa Udarbejdelsen af en almindelig dansk Krigshistorie. Foretagendet, der stærkt interesserede R., blev dog aldrig gjennemført, men det affødte en lille Polemik i «Den frisindede», hvor en Række Indsendere søgte at paavise, at R. manglede baade «Begavelse, historisk Dannelse og Videnskabelighed»; kun faa og svage Røster hævede sig til Forsvar for R., der ikke selv deltog i Striden. Derimod beskæmmede han sine Anklagere ved 1845 at udgive 1. Bind af sit stort anlagte Værk «Danmarks Krigs- og politiske Historie 1807—9». Bogen, hvis 3. og sidste Bind udkom 1852, er vel i ingen Henseende et Mesterværk og blev heller ikke modtagen med ublandet Anerkjendelse; men den læses endnu med Udbytte, og Forfatterens Opfattelse af Personer og Forhold er i Regelen sund og fordomsfri.

Inden Værket var fuldført «lød Generalmarchen over hele Danmarks Land», og R., der i 1847 var bleven Major ved 10. Bataillon, rykkede i Spidsen for sine Nordslesvigere i Felten og førte dem med Hæder i hele Treaarskrigen. 20. April 1848 sprængte han i det ublodige «Slag ved Platenhørn» den ejderstedske Landstorm, og 3 Dage efter blev han som saaret baaren bort fra Valpladsen ved Slesvig. I Juni overtog han atter sin Bataillon, og i Dec. blev han Oberstlieutenant. I 1849 deltog han i Forsvaret af Dybbøl og Als; særlig 13. April udmærkede hans Bataillon sig ved Erobringen af de sachsiske Kanoner. I Krigens sidste Felttog kæmpede R. baade ved Isted og ved Mysunde, hvorefter han udnævntes til Oberst. Efter Krigen vendte han tilbage til Kjøbenhavn, hvor han fuldførte sit krigshistoriske Hovedværk. Han døde 18. Juli 1853 af Kolera.

Erslew, Forf. Lex. *A. Tuxen.*

Ræder, Johan Georg, 1751—1808, Officer, var født 2. Avg. 1751 i Meldalen i det throndhjemske. Forældrene vare Kapitajn ved 2. throndhjemske Regiment Johan Christopher R. og dennes 2. Hustru, Cathrine f. Riiber. R. fik sin militære Opdragelse i Kjøbenhavn, hvor han ved Kongens Regiment gjennemgik de første militære Grader, i det han begyndte som Underofficer «paa Avantage»; 1769 blev han Sekondlieutenant og 1782 Premierlieutenant ved dette Regiment, som han først forlod, da han 1787 blev Kapitajn og Chef for romsdalske Kompagni af 2. throndhjemske Regiment. Siden gjensaa R. kun Danmark under kortere Besøg og Tjenesterejser (saaledes i 1804, da han i Kjøbenhavn lærte «den nye Exercitie»), i det han til sin Død blev staaende ved samme Regiment.

Under den kortvarige Krig med Sverige 1789 fulgte R. sit Regiment til Kongsvinger, men nogen Kamp kom det dog — som bekjendt — ikke til her denne Gang. Som Chef for romsdalske Kompagni boede R. paa sin Ejendomsgaard Næs, nær Veblungsnæs. Her forblev han ogsaa boende, efter at han i 1804 (under sit ovennævnte Kjøbenhavnsophold) var udnævnt til Major og Chef for Regimentets 2. Bataillon; men da han i 1806 blev forflyttet til Chef for 3. Bataillon, tog han Bopæl i Ørkedalsøren. Ved Fredsbruddet med England i Avg. 1807 maatte han som Chef for Regimentets Grenaderbataillon rykke i Garnison i Throndhjems By. Fraset et faa Dages Besøg i Hjemmet ved Nytaar 1808 blev dette en Afsked for altid, i det hans Bataillon, da Krigen med Sverige ogsaa brød ud, i den første Halvdel af Marts Maaned afmarcherede til det søndenfjældske.

Efter en særdeles vel udført 14 Dages Marche fra Throndhjem til Elverum i klingrende Frost paa daarlig Vej og med oftest slette Kvarterer rykkede Bataillonen strax paa Forpost. Katastrofen ved Trangen 25. April afsluttede denne Felttogsepisode med den fuldstændige Tilintetgjørelse og Tilfangetagelse af den her fremtrængende svenske Styrke, en Bataillon af Dalregimentet under Oberst Gahn. Æren for dette Udfald tilkommer i fremtrædende Grad R., baade fordi han var den, der kraftigst tilraadede Kampen, og fordi han som den ældste tilstedeværende Officer havde den nærmeste Ledelse af Hovedangrebet og herunder optraadte uklanderlig og uforfærdet. Mindre heldig, men lige uforfærdet ledede R. Angrebet ved Mobæk, nær Kongsvinger, 18. Maj s. A. Flere uheldige Omstændigheder — særlig foranledigede ved, at der

ikke havde været Adgang til forudgaaende tilstrækkelige Rekognosceringer — bevirkede, at Throndernes gjentagne Angreb her bleve afslaaede med ikke ubetydelige Tab. Ud paa Høsten, da Vejret blev koldt og raat, og Fjenden samtidig hyppigere foruroligede Forposterne, blev Tjenesten besværlig og helsenedbrydende. R., der nu var udnævnt til Oberstlieutenant, blev heftig syg. Sygdommen udviklede sig til Nervefeber, hvoraf han døde 13. Nov. 1808, efterladende Enke — Catharina Margrethe f. Lind (f. 1762 i Kjøbenhavn, † 1820) — og 9 Børn. R. var en sund og kraftig Krigernatur, frejdig og vennesæl, varm Kristen og sjælden Familiefader. Den norske Hær led ikke ved nogen enkelt Persons Frafald større Tab i denne Krig end ved R.s Død. *C. O. Munthe.*

Ræder, Johan Georg Frederik, f. 1834, historisk Forfatter og Magistratsembedsmand. R., Søn af ovfr. omtalte Oberst Jac. Tode R., fødtes 16. Avg. 1834 i Kjøbenhavn, blev Student 1853, juridisk Kandidat 1860. S. A. ansattes R. i slesvigske Ministerium, men fik 1861 Permission for at overtage Pladsen som Amtssekretær i Tønder Amt; fordrevet under Krigen indtraadte han igjen som Assistent i Ministeriet. 1871 udgav han Værket «Danmark under Svend Estridsen og hans Sønner» (med et Tillæg 1872), der vel bærer Præg af at være Forfatterens Førstearbejde, men har Værdi ved sit friske Kildestudium og originale Synsmaader. Fængslet af den Interesse for praktisk Gjerning, han havde vundet i Slesvig, opgav han dog de historiske Studier; 1872 blev han Assistent i Kjøbenhavns Magistrat, 1875 Fuldmægtig, 1882 Kontorchef. Hans sjældne Arbejdsevne og administrative Dygtighed ere her komne Bestyrelsen af Kjøbenhavns Fattig- og Forsørgelsesvæsen til gode; om hans Indsigt og Erfaring paa dette Omraade vidner ogsaa den nyttige Haandbog «Forsørgelse af trængende efter dansk Ret» (1892), Skriftet «Om Alderdomsunderstøttelse, Bemærkninger til Lov af 9. April 1891» (1894) og forskjellige Bladartikler. 1888 fik R. Titelen Justitsraad. — R. ægtede 1. Birgitte Cathinka v. Holstein (f. 1839, gift 1866, † 1874), Datter af Amtmand U. A. v. H. (VIII, 56), 2. Agnes Elise Albertha Ræder, f. Helsted, Enke efter hans nedennævnte Broder O. A. R. *Johannes C. H. R. Steenstrup.*

Ræder, Johan Philip Thomas, 1795—1869, Officer, Søn af ovennævnte Oberstlieutenant Joh. Georg R., var født paa Gaarden Næs, Romsdalens Amt i Norge, 25. April 1795. Han blev Kadet

1807, Sekondlieutenant 1811 og blev Aaret efter ansat ved det holstenske Skarpskyttekorps, med hvilket han deltog i Kampene ved Bornhøved og Sehested (7. og 10. Dec. 1813). Fra 1815—18 var han med Okkupationskorpset i Frankrig. Han blev Premierlieutenant 1820 og Kapitajn 1833. Ligesom Broderen, ovennævnte Jac. Tode R., arbejdede han ved Gradmaalingen i Holsten, og ligesom denne fik han til Hustru en Datter af den rige Etatsraad Baur, Elise Victorine (f. 12. April 1814 † 31. Avg. 1894), hvem han ægtede 11. Juni 1840.

Ved Treaarskrigens Udbrud stod R., der 1847 var bleven Major, ved 4. Jægerkorps, som laa i Slesvig By. Denne af Sydslesvigere bestaaende Afdeling sluttede sig til Oprøret; kun en mindre Del af Mandskabet og de fleste af Officererne, hvoriblandt R., gik mod Nord. R. kom ikke med i Felttogets første Kampe, derimod deltog han i Træfningen ved Nybøl 28. Maj som Fører for 1. Bataillon. Strax derefter blev han Forpostkommandør og virkede som saadan baade i Sundeved og i Nørrejylland. I Dec. blev han Oberstlieutenant og Kommandør for 1. Forstærkningsjægerkorps, og i 1849 deltog han med sin Afdeling i Fægtningerne i Sundeved. Midt i April blev han Kommandør for 6. Brigade, en Stilling, som han næppe fuldt ud var voxen. Han var en tapper og energisk Soldat, men nervøs og febrilsk, var altid bange for at komme for sent og satte stedse sine Reserver alt for tidlig ind. I Slaget ved Fredericia kæmpede hans Brigade glimrende i de Mezas Avantgarde, men man mærkede ikke stort til R.s Føring; han blev dog udnævnt til Oberst umiddelbart efter Slaget. I Felttoget 1850 førte R. 5. Brigade, der i Slaget ved Isted indledede Angrebet paa Slesvig-Holstenernes venstre Fløj. R.s energiske Angreb kastede i en Haandevending de fjendtlige Forposter over Ende, og hans venstre Fløj naaede snart helt op til Isted, men hans højre Fløj blev saa haardt trængt af de tililende fjendtlige Forstærkninger, at den maatte gaa tilbage, uden at R., der havde sat alt ind i 1. Linje, kunde hjælpe den. Han sendte Kl. 8½ Overkommandoen en ret mistrøstig Melding, hvori han bl. a. klager over, at han mangler «Patroner og Levnedsmidler». R. fik dog snart Forstærkning, og hans Brigade bidrog væsenlig til Sejeren. Hans tapre Forhold lønnedes med Kommandørkorset. I Felttogets senere Kampe kom R. ikke til at deltage; han blev Generalmajor 1854, fik 2 Aar senere Kommandoen over 2. Infanteribrigade, blev

sat til Disposition 1860, fik 1862 Afsked som Generallieutenant og døde 13. Nov. 1869. *A. Tuxen.*

Ræder, Nicolai Ditlev Amund, 1790—1867, Borgmester, blev født 6. Juli 1790 paa Gaarden Næs i Romsdalen og var Søn af ovfr. nævnte Oberstlieutenant Joh. Georg R. Han blev 1809 Student fra Herlufsholms Skole og 1812 juridisk Kandidat, 1814 Avditør i Rensborg og 1827 Borgmester i Horsens, hvilket Embede han varetog indtil 1858. Han skildres som «en nidkjær, arbejdsom og retsindig Embedsmand», der bragte Byens Anliggender i god Orden; han viste stor Sparsommelighed og Forsigtighed og samlede Kapitaler til fremtidigt Brug. Han gjennemførte Byjordernes Udstykning 1851, fremmede Havnens Udvidelse 1856—57 og Anlægget «Christianelund» 1841 samt fik bygget et nyt Raadhus 1854 og Sygehus 1858. Ved sin Afgang blev han ogsaa udnævnt til Æresborger. Han blev 1845 Medlem af Kommissionen til Opførelse af en ny Straffeanstalt og var 1853—57 Direktør for denne. Han valgtes 1847 til Stænderdeputeret og gav næste Aar Møde i Viborg; valgtes 1848 til den grundlovgivende Rigsforsamling og hørte her til den konservative Side. Han stemte imod Septemberanordningen og for Ørsteds Forslag til Rigsdagens Ordning. Han tog ikke ringe Del i Forhandlingerne, var imod den almindelige Værnepligts hovedkulds Indførelse saa vel som imod Næringsfrihed og Nævninger, talte især skarpt imod den almindelige Valgret og vilde sikre Kjøbstæderne en Tredjedel af Rigsdagsmændene. 1849 blev han Etatsraad. Han døde 20. Nov. 1867 i Kjøbenhavn.

Han var gift 2 Gange: 1. (1820) med Maria Christina f. Fischer (f. 10. Febr. 1801 † 24. Marts 1831), Datter af en Kjøbmand F. i Rensborg, og 2. (1832) med Amalia Brigitta Christina f. Lüders (f. 14. Sept. 1810 † 16. Nov. 1884), Datter af en Kjøbmand L. i Kiel.

Erslew, Forf. Lex. Barfod, Dansk Rigsdagskal. Fabricius, Horsens Kjøbstads Hist. S. 218 f. *Emil Elberling.*

Ræder, Oscar Alexander, 1844—77, filosofisk-historisk Forfatter, Søn af ovennævnte Oberst Jacob Tode R., er født 12. Juni 1844 i Kjøbenhavn. Han blev Student fra Metropolitanskolen 1862 og tog Magisterkonferens i Historie 1866. Efter at have opholdt sig i Syden 1867—68 udgav han i de følgende Aar en Del filosofiske Arbejder angaaende Historie og Historieskrivning: «Om den hellige og profane Historie» (1870), «Historiske Love» (1871), «De

tyske og nordiske Nationer» (1873) og «Om de uhistoriske og historiske Folk» (1875). Det er, som han selv udtaler det, den Rasmus Nielsenske Filosofis Grundtanker, han her søger at føre ind i Historieforskningen og Historiefremstillingen. Det sidste af de 4 Arbejder var bestemt til at være Grundlag for en Doktordisputats, men vandt ikke Censorernes Bifald. Mismodig herover rejste R. atter til Syden, hvor han fik Ansættelse som dansk og svensk-norsk Vicekonsul i Rom. Han beklædte denne Stilling med stor Dygtighed og Elskværdighed, men døde allerede efter et Aars Tids Forløb, 16. Nov. 1877. — 8. Sept. 1874 havde han ægtet Agnes Elise Albertha Helsted, Datter af Professor Fred. Ferd. H. (VII, 310). Hun ægtede senere R.s ovennævnte Broder Joh. G. F. R.

K. Kroman.

Ræff, s. Reff.

Rød, Lage, —1350—, en jysk Ridder, der har gjort sit Navn bekjendt ved sine Fejder mod Gejstligheden i Ribe Stift, til Dels i Forbindelse med sine Brødre Bo Høg og Eske Christiernsen; han hørte nemlig til den gamle jyske Slægt Høg, der førte et halvt Vildsvin, men hans Fader, der maa have heddet Christiern, kjendes for øvrigt ikke. Han var, saa vidt skjønnes kan, ret en Type for den lovløse Tid, Kong Christoffer II's Dage, i hvilken han var opvoxet. Alt før 1345, i Biskop Jacobs Tid, havde han brændt og røvet Kirkens Gods i Aastrup i Gjørding Herred. Den følgende Biskop, Peder, satte ham i Kirkens Band, men til liden Nytte. Alle Vegne fra i Stiftet, fra Nørre og Vester Horne, Bølling, Nørvang og flere Herreder klagedes der over hans Overgreb saa vel mod Domkirkens som de enkelte Præsters Gods, og selv efter at Bandlysningen 1350 var bleven stadfæstet af samtlige 4 nørrejyske Bisper, fremturede han i sin lovløse Adfærd, nu i Forening med sine ovennævnte Brødre, af hvilke Eske Christiernsen ogsaa paa egen Haand havde gaaet Bispen for nær. Alle 3 Brødre bleve derfor paa ny bandlyste 1354, denne Gang tillige af Bisperne i Odense og Roskilde. Selv L. R.s Standsfæller gik det ud over; 1355 vidnes det, at han med Vold og uden nogen Ret havde bemægtiget sig en vis Lage Palnesens Gods. Hans senere Skæbne kjendes lige saa lidt som hans huslige Forhold. Kun har han vistnok boet i Ribe Stift; det berettes, at Broderen Bo Høg solgte ham Aabjærg og Aabjærg Vold (Hind Herred).

Danske Saml. II, 112 f. Kinch, Ribe Bys Hist. I, 200 ff. *Thiset.*

Rød, Thord, † o. 1550, s. Roed (ovfr. S. 150).

Røg, Michael Augustus, —1709—, Stempelskærer, var Søn af Præst i Nordlandene Augustinus Gabrielsen R. († 1708) og Margrethe Mikkelsdatter Andersen († 1706) og var født i Kvædfjord Præstegjæld. Han blev sat i Bergens lærde Skole, hvor han var Holbergs Skolefælle. Student blev han 1699, men opgav Studeringerne for at lægge sig efter Medaillør- og Kobberstikkerkunsten. Han har stukket Skriften til den første officielle Udgave af Kongeloven (1709), men synes ikke at have været anset nok til at faa den kunstneriske Del overdraget, hvilken udførtes af Reinhardt (XIII, 605). Det vides ikke, om han allerede i 1709, efter at have søgt forskjellige borgerlige Stillinger i Norge og Danmark, eller mulig først 1713 er rejst til Paris, hvor han nævnes 1715, da Holberg mødtes med ham der og rejste til Italien paa hans Pas. Efter Udførelsen af en Medaille s. A., forestillende Hertuginden af Orleans, fik han «en raisonable Pension» og forblev nu i Paris som kongl. fransk Medaillør. I denne Stilling var han den senere saa ansete Medaillør P. Winsløvs Lærer, mulig ved Tiden 1728—30, men derefter tabes hans Spor, og hans Dødsaar er ubekjendt. I Danmark eller for dansk Regning har han, saa vidt vides, kun udført 3 Medailler, til Frederik IV's Fødselsdag (1706), i Anledning af Prins Jørgens Død (1708) og Reversen til en Medaille i Anledning af Grev Stenbocks Tilfangetagelse (1713).

Weilbach, Nyt Kunstnerlex. *Ph. Weilbach.*

Røhl, Johan Ulrich, —1754, Sandflugtsinspektør, Forstmand, blev født o. 1675, vistnok i Oldenborg, hvor han havde en Stilling som Klosterforvalter, da Kong Frederik IV 1724 befalede ham at dæmpe Sandflugten ved Tisvilde, efter at der forgjæves var gjort Forsøg paa at faa Hollændere til at udføre dette Arbejde. R. ankom til Danmark i Slutningen af 1724 og tog fat paa Dæmpningen med stor Iver. I de første Aar syntes Lykken at følge ham; Arbejdet skred hurtig frem, paa de dæmpede Strækninger, hvis Underlag for en stor Del er frugtbar Jord, gjorde han Forsøg med Saaning og Plantning af Gran, Fyr, Pil, Bøg og Eg, hvoraf der endnu findes enkelte Rester. Samtidig opdyrkede han anselige Strækninger til Ager og anlagde et Schæferi paa 600 Faar, der dog lede meget ved Sygdom. Alt dette medførte imidlertid store Udgifter, der for 1725—37 sættes til o. 48000 Rdl., hvilket vel kunde

vække Betænkelighed. R. synes at have været en lidenskabelig og selvraadig Natur, der tilmed følte sig ene og ulykkelig efter o. 1725 at være bleven Enkemand. 1737 søgte han Ansættelse ved Skovvæsenet, og i Begyndelsen af 1738 kom det til et voldsomt Brud mellem ham og hans nærmeste foresatte, Amtmand Gram; R. blev afskediget og tvunget til øjeblikkelig at forlade sin Gaard i Tisvilde; han blev ikke blot sigtet for Ulydighed og Egenraadighed, men ogsaa for at have anvendt Bøndernes Jord saa vel som deres Arbejdskraft til sin private Bedrift; en af de ivrigste Anklagere var hans Assistent og Efterfølger Rasch. Selv hævdede R., at han havde frelst Tibirke Kirke og over 10 Landsbyer fra Undergang, og at han havde tilsat meget ved Sandflugtens Dæmpning. Utvivlsomt har han gjort et stort og mærkeligt Arbejde; det taler for hans Vandel, at man gav ham Pension; Indskriften paa Mindestenen for Sandflugtsdæmpningen fortæller endog, at R. «som vel fortjent er lønnet for sin Møje». I Folkemunde mindes han som Egnens Velgjører. Han havde modtaget Medailler saa vel fra Frederik IV som fra Christian VI, og rig er han næppe blevet ved sin Stilling; 1730 gik han endog fallit.

Allerede o. 1734 havde R. efter Ordre berejst de jyske Sandflugtsstrækninger; 1736 andrager han om at maatte dæmpe Flyvesande paa Læsø og i Vestjylland, hvorefter han atter berejste disse Egne, og 1741 indsendte han et nyt Andragende, men fik denne Gang rent Afslag. 1740 har han været i Sachsen og medbragte her fra Frø af Skovfyr, Rødgran og Ædelgran til Frederiksberg Have; 1746 synes han at have givet Anvisninger til Dæmpning af Sandflugt i Tyskland. Fra 1741 boede R. i Helsingør, hvor han døde barnløs, henved 80 Aar gammel, 28. Nov. 1754 og blev begravet i den tyske Kirke. Han efterlod sig en anselig Mængde Bøger, særlig religiøse Skrifter, og Boet tyder paa, at han til sidst har levet i en vis Velstand. *A. Oppermann.*

Rømeling, Hans Christian, 1786—1856, Officer, var en legitimeret Søn af Kapitajn i Flaaden Hans Henrik R. (f. 21. Nov. 1747 † 21. Marts 1814) og kom til Verden i Kjøbenhavn 23. Marts 1786. Kun 16 Aar gammel traadte han ind i Feltjægerkorpset, hvorfra han 1805 som Fændrik blev forsat til slesvigske Jægerkorps. Ved disse af Generalmajorerne Binzer og Ewald ledede Afdelinger fik han en fortrinlig theoretisk og praktisk Uddannelse, og saa vel i 1806 som i 1807 fik han Lejlighed til at vise Mod og Konduite

over for Fjenden. Sidstnævnte Aar blev han Sekondlieutenant og indtraadte 1809 som Adjoint i den nyoprettede Generalstab, hvor han gjorde saa fortrinlig Fyldest, at han 1812 blev Kapitajn, Aaret efter at han havde opnaaet Premierlieutenantsgraden. I Felttoget 1813 deltog han som Stabschef ved Generalmajor v. d. Schulenburgs Brigade. Han var «en fortrinlig Manøvrerer i Marken, indsigtsfuld og brugbar ved Skrivebordet» og fik 10. Dec. ved Sehested Lejlighed til at lægge fremragende Føreregenskaber for Dagen. Et Detachement af Schulenburgs Brigade paa 3 Batailloner og 1 Eskadron blev fremsendt med et særligt Hverv, og «da ingen af Bataillonskommandørerne kjendte Fægtningsdispositionen, og der ikke var Tid til at sætte dem ind i den», tog den 27aarige Stabschef Kommandoen, kilede sig ind mellem Fjendens Avantgarde og Hovedstyrke, skilte dem fra hinanden, marcherede derpaa af egen Drift til Sehested, greb selvstændig ind i Kampen i et kritisk Øjeblik og «reddede vor højre Fløj og gav os Sejeren», som Overgeneralen, Prinsen af Hessen, skriver. Efter Kieler-Freden kom R. baade til Tyskland og Frankrig med de Auxiliærkorpser, der sendtes mod Napoleon, men paa en Valplads kom han aldrig mere til at optræde. Han blev staaende i Generalstaben, hvor han 1825 blev Major, 1832 Oberstlieutenant og 1840 Oberst. Kommandørkorset fik han 1836 og Kammerherrenøglen 1842, efter at han i et Aar havde fungeret som Generaladjudant. R. var ubetinget en af Frederik VI's dygtigste og intelligenteste Generalstabsofficerer, men «sløvet ved golde Kontorforretninger og trykket af Familie- og Næringssorger» blev han des værre i Aarenes Løb mere en Pennens end en Handlingens Mand.

I Aaret 1842 blev R. ansat som Stabschef hos Prinsen af Noer, der var bleven kommanderende General i Hertugdømmerne. I Slesvig fik han rig Lejlighed til at studere Slesvig-Holsteinismens Udvikling og iagttog med Bekymring, hvorledes Bevægelsen greb om sig. Han forestillede Prinsen, hvad Følgen kunde blive, men denne vilde ikke gribe ind, og R. beroligede sig med, at Hæren endnu var uberørt. Begivenhederne i 1846, der fremkaldtes af «det aabne Brev», gave imidlertid Bevægelsen ny Fart, og snart saa han til sin Sorg, at den havde grebet Landbefolkningen, og at de menige Soldater, der vare udgaaede fra denne, ikke vare til at stole paa; derimod mærkede han, forunderlig nok, ikke, at Officerskorpset i høj Grad var paavirket. Han begyndte da en halvofficiel Brevvexling med sin Ungdomsven Generaladjudant C. Ewald (IV, 619)

og bad indtrængende om, at de holstenske Garnisonsbyer maatte blive forsynede med Besætninger fra Kongeriget; paa de tysktalende Soldater kunde man ikke stole, Rensborg med sine store Forraad af Krigsfornødenheder vilde gaa tabt, hvis Slesvig-Holstenerne «løftede Skjold» mod Danmark. Men paa R.s Kassandrarøst agtede ingen. Regeringen vilde ikke tro paa Farens Størrelse og Nærhed, og da den endelig fik Øjnene op, greb den til halve Forholdsregler, der gjorde ondt værre. Begivenhederne i Marts 1848 viste, at R. havde haft Ret i endnu højere Grad, end han selv havde frygtet. Da han d. 23. fulgte den kommanderende General G. Lützow (X, 571) til Rensborg, saa han til sin Forfærdelse, at ikke blot Folkene, men ogsaa mange Officerer vare upaalidelige, og denne Opdagelse lammede ham ganske. Da Prinsen af Noer den næste Dag rykkede ind i Rensborg, spillede R. en rent passiv Rolle. Han nægtede dog at anerkjende den provisoriske Regering, og da han afslog at udstede en Revers, blev han holdt i et Slags Krigsfangenskab, til Vaabenstilstanden i Malmø blev sluttet. Sorg og Sindsbevægelse kastede ham paa Sygelejet, og da han i Okt. 1848 kom til Kjøbenhavn, var han bleven en gammel Mand. I Jan. 1849 fik han sin Afsked, og 1. Sept. 1856 døde han i Kjøbenhavn. R. er aldrig optraadt som Forfatter, men hans Breve og Beretninger yde vigtige Bidrag til det 1. Auxiliærkorpses Historie og til det slesvig-holstenske Oprørs Forhistorie.

R. ægtede 30. Okt. 1810 Annette Marie Cathrine Æreboe (f. 1782 † 1850), Datter af Justitsraad J. S. Æ.

Medd. fra Krigsark. II, VI—IX. Den dansk-tydske Krig 1848—50, udg. af Generalstaben, I, 18 ff. *A. Tuxen.*

Rømeling, Hans Henrik, 1707—75, Søofficer, Statsminister. R., Søn af nedennævnte Generallieutenant Patroclus R., er født 21. April 1707. Han blev Sekondlieutenant i Marinen 1727, Premierlieutenant 1732, Kapitajnlieutenant 1736, Kapitajn 1738, Kommandørkapitajn 1742, Kommandør 1746, Schoutbynacht 1755, Viceadmiral 1758 og virkelig Admiral 1772.

1732 var R. ansat ved Hvervingen i Norge, i de paafølgende Aar uddannede han sig paa Togter i fremmed Tjeneste, 1738 og 1739 var han Chef for Kadetfregatterne og studerede derefter en Tid lang sammen med flere andre Søofficerer i England, 1743 var han Flagkapitajn paa Grev F. Danneskjold-Samsøes Flaade. 1756

og 1757 førte han som Schoutbynacht Eskadrer, der sammen med svenske Flaadeafdelinger udsendtes til Beskyttelse for den nevtrale Skibsfart, men for øvrigt ikke virkede synderlig samdrægtig sammen. 1764 blev R. hvid Ridder og indtraadte kort efter i Søetatens Centraladministration, der netop i hans Tid havde en yderst urolig Periode med idelig skiftende Organer. 1766 ansattes han saaledes som Deputeret i Admiralitetet, hvor han forblev til 1770; da det d. A. forenedes med Generalkommissariatet, overgik han til dette Fælleskollegium som Deputeret, og senere paa Aaret blev han Medlem af Konseillet, 1. Deputeret i nævnte Kollegium og Referent, efter at den uduelige Danneskjold-Laurwigen var bleven afskediget og samtidig Posten som Søetatens Oversekretær inddraget. Ved Gehejmekonseillets Ophævelse i Dec. s. A. udtraadte R. af det, og allerede det paafølgende Foraar indførte Struensee en ny departemental Forvaltning af Marinen, fra hvilken R. blev udelukket. Strax efter Struensees Fald 1772 satte Guldberg imidlertid atter R. i Spidsen for Marineadministrationen, og samtidig udnævntes han til Statsminister, i hvilke Stillinger han nu forblev til sin Død. R., der desuden ved flere Lejligheder havde været Medlem af ret vigtige Kommissioner, var dog ingenlunde en saa begavet eller karakterstærk Personlighed, at han egnede sig til at indtage nogen ledende Stilling i Marinens Bestyrelse. Endogsaa selve Kongen (Christian VII) udtalte sig ved flere Lejligheder stærkt nedsættende om ham; lignende Domme fælde Schack-Rathlou, Luxdorph, A. P. Bernstorff og Admiral C. F. Kaas om ham i deres Korrespondancer; sidstnævnte skriver saaledes: «notre pauvre marine est dans une décadence horrible, et on réussira bientôt à la détruire entièrement» (Danske Mag. 5. R. III, 19). En nyere Forfatter udtaler om ham, at han i Hoffets Øjne var uskadelig, men ganske uden Indflydelse, hvorfor han ogsaa hurtig blev tilsidesat. «Uheldige Familieforhold, økonomisk Misère og svageligt Helbred gjorde hans Tilstand saare ulykkelig»; men han var sandhedskjærlig og hæderlig.

R. døde 28. Nov. 1775. 1743 var han bleven gift med Edele Dorothea Scheel (f. 23. Dec. 1718 † 19. Juni 1782), Datter af General Hans Henrik S. (f. 1668 † 1738) og Benedicte Dorothea f. Gjordsdatter.

Medd. fra Geh. Ark. 1886—88, S. 83. 85. A. Friis, A. P. Bernstorff og Guldberg S. 77. Hist. Tidsskr. 6. R. IV. *C. With.*

Rømeling, Hans Henrik, 1770—1840, Officer, var en Søn af nedennævnte Generallieutenant R. W. R. og dennes 2. Hustru. Han blev Kadet 1780, Sekondlieutenant 1786, Premierlieutenant 1795 og Kapitajn i Ingeniørkorpset 1803. Kronprins Frederik optog ham 2 Aar efter i sin Stab, og her forblev han i en hel Menneskealder. Da Blücher i Efteraaret 1806 efter Nederlaget ved Auerstädt med en Del af den slagne preussiske Hær søgte Tilflugt i Lybek, blev den danske Nevtralitet krænket af de forfølgende Franskmænd. R. blev da sendt som Parlamentær til disses Fører, Joachim Murat, for at klage over dette Overgreb, og han skilte sig med megen Takt fra sit vanskelige Hverv. I 1807 overtog R. Posten som Stabschef hos Frederik af Hessen, da denne i Kronprinsens Fraværelse overtog Kommandoen over Hæren i Holsten. Aaret efter blev han Major og Overadjudant i den nyoprettede Generalstab, sad i flere Aar i Defensionskommissionen, blev 1812 Oberstlieutenant og Generaladjudant-Lieutenant og fulgte 1814 med Kongen, da denne overtog Kommandoen over den aktive Hær paa Fyn. R. hørte i udpræget Grad til de forhadte «røde Fjer»; hans Tilbøjelighed til Spil og galante Æventyr var almindelig bekjendt, og Folkevittigheden havde altid travlt med ham. «Rømelings Batterier» kaldtes de Snebunker, der i den strænge Vinter 1813—14 kjørtes sammen paa Kjøbenhavns Torve. Dette skadede dog ikke hans Avancement. Han blev Oberst 1816, fik Kammerherrenøglen det følgende Aar, blev Kommandør af Danebrog 1828 og 1838 Generalmajor à la suite. Han døde ugift 25. April 1840.

Tychsen, Fortifikations-Etaterne og Ingenieurkorpset 1684—1893. Medd. fra Krigsark. II. IV. VIII. *A. Tuxen.*

Rømeling, Patroclus, 1663—1736, Officer, var født i Groningen i Nederlandene og Søn af Dr. Conrad R. og Svanna Elisabeth Rüse, en Søster til den bekjendte Henrik R. (ovfr. S. 464). Han kom 1682 i dansk Tjeneste som Fændrik ved Dronningens Livregiment, blev 1683 Sekondlieutenant og 1686 Premierlieutenant ved samme Regiment og gik 1693 som Kapitajnlieutenant og karakt. Kapitajn over til Prins Christians (senere Prins Carls) Regiment, ved hvilket han 1695 blev virkelig Kapitajn, laa i 1700 og 1701 i Sachsen ved de Tropper, der gik i kejserlig Tjeneste, overførtes dog her fra med sit Kompagni til det danske Hjælpekorps, der gik til Nederlandene, ved hvilket Korps han 1703 var Brigademajor, indtil han s. A. blev Sekondoberstlieutenant ved 2. Bataillon af Regimentet Prins

Georg sammesteds. 1704 deltog han med Korpset i Felttoget ved Rhinen og Donau og herunder i det blodige Slag ved Høchstedt 13. Avg.; kort efter blev han Premieroberstlieutenant. Under Felttoget i Flandern 1705 var R. saa uheldig ved Fæstningen Diests Overgivelse i Okt. med sin Bataillon at falde i fransk Krigsfangenskab, hvorfra de dog bleve udløste i Jan. det følgende Aar. Under Felttoget 1706 forblev han i Garnison i Gelderland og senere ved Maas, og efter det lidet mærkelige Felttog 1707 forlagdes R.s Bataillon i Kvarter i Hulst (vest for Antwerpen); 1708 deltog Bataillonen i Prins Eugens Belejring og Indtagelse af Lilles Kastel og tilhørte den paafølgende Vinter Lilles Garnison. 1709, hvilket Aar R. fik Obersts Karakter, deltog han i Slaget ved Malplaquet. Efter at R. 1710 var bleven Chef for 2. Bataillon af Regimentet Prins Carl, deltog han i den da i Gang værende besværlige Belejring af Aire sur la Lys, der erobredes i Nov. Under Felttogene 1711 og 1712 ses ikke hans Bataillon at have deltaget i større Foretagender, og i Begyndelsen af 1713 kaldtes den tillige med den øvrige af England underholdte Styrke af det danske Hjælpekorps tilbage. Regimentet Prins Carl stationeredes foreløbig i det af Danmark besatte Hertugdømme Bremen. I 1715 deltog R. i Stralsunds Belejring, og efter at denne Fæstning Juleaften s. A. havde kapituleret, dannede Regimentet Prins Carl en Del af dens danske Besætning.

R. var imidlertid 1711 bleven forfremmet til Brigadér til Fods og udnævntes 1717 til Generalmajor og Chef for det norske gevorbne Infanteriregiment. Under Felttoget i Norge i Høsten 1718 kommanderede R. under Generallieutenant, Grev Sponnecks Overkommando de til Forsvaret af Enningedalens og Tistedalens Postering disponerede Tropper, og da disse Egne i Følge Grev Sponnecks Ordre vare rømmede og samtlige dansk-norske Tropper i Smaalenene — Frederiksstens Besætning undtagen — trukne bag Glommen, erholdt R. Ordre til at overtage Forsvaret af Glommenovergangene fra Grønsund og nord over til Øjeren og ved Strejfpartier at virke mod Svenskernes Forbindelser. Det kom dog ikke her under det ved Kong Carls Død brat afbrudte Felttog til noget Sammenstød. Sommeren 1719 deltog R. i den i Kong Frederiks og Kronprinsens Overvær foretagne Indmarche i Baahus Len. 1720 erholdt han sammen med Generalmajorerne Kruse, Hartvig Huitfeldt og Oetken Inspektionen over den norske Militæretat, 1721 blev han Ridder af Danebrog, 1731 Generallieutenant, og 1732 blev ham overdraget Overkommandoen over den norske

Armé og Overinspektionen over Fæstningerne i Norge. Han døde i Christiania 31. Okt. 1736. — R. var gift med Anne Margrethe f. Vogt (f. 1678, † i Christiania 1748).

Personalhist. Tidsskr. 3. R. I, 234. *C. O. Munthe.*

Rømeling, Rudolf Woldemar, 1704—76, Officer, var Søn af foran nævnte Generallieutenant Patroclus R. og født i Holsten. Han blev Sekondlieutenant ved Faderens gevorbne Regiment 1723, i 1726 tillige Konduktør ved Ingeniøretaten, 1728 Premierlieutenant i Regimentet, 1733 karakt. Kapitajn, 1734 virkelig Kapitajn og Kompagnichef, 1746 karakt. Major, 1753 fik han Rang med Majorer af Garderne med Anciennitet fra 1746 og blev samtidig Ingeniørmajor, 1756 fik han Obersts Karakter med Anciennitet fra 1750, og 1761 blev han Chef for 2. smaalenske nationale Infanteriregiment, som han 1765 byttede med 1. smaalenske Regiment. Imidlertid var han 1762 bleven udnævnt til Generalmajor, blev 1773 Generallieutenant og 1774 hvid Ridder. S. A. blev han med Bibehold af Regimentskommandoen Kommandant i Frederiksstad. Han døde 4. Maj 1776. — R. kjøbte 1749 Gaarden Fuglevig paa Krageøen ved Frederiksstad og ejede derhos en mindre Gaard i Frederiksstad By. — Gift 1. (o. 1736) med Anne Cathrine f. Olsen og 2. (1757) med Ulrikke Eleonora f. Komtesse Ulrichsdal (f. 1736 † 1775), Datter af General Vilhelm Greve U. *C. O. Munthe.*

Rømer, Carl Ludvig Vilhelm, 1768—1857, Officer, er født i Bjært Sogn i Haderslev Amt 20. April 1768 og var en Søn af Kapitajn Hans Vilhelm R. Han blev Landkadet 1783 og blev staaende i Korpset til 1794, da han blev Premierlieutenant i danske Livregiment, hvor han 1802 blev Kapitajn. Aaret efter blev han Adjudant hos Kronprinsen, der anvendte ham som Medhjælper paa sit Kommandokontor; fra nu af og til 1848 var R. knyttet til den danske Hærs Administration og blev meget benyttet saa vel af Frederik VI som af Christian VIII. I 1805 var han i Kronprinsens Stab i Holsten og i 1809 i Prins Christian Frederiks Stab paa Sjælland. Aaret forud var han bleven Major og Overadjudant i den nyoprettede Generalstab, hvor han 1812 steg til Oberstlieutenant og Generaladjudant-Lieutenant. I 1814 var R. i Kongens Stab, da Hæren under hans Overkommando samledes paa Fyn, og strax efter Fredslutningen afgik han som Kurér til Norge for at bringe Prins Christian Frederik Meddelelse om Kieler-Traktatens Bestem-

melser og overrække ham Kongens aabne Brev af 18. Jan. Det lykkedes R. at komme de svenske Kurerer i Forkjøbet, saa at han blev den første officielle Budbringer om Freden, der kom til Norge. Hans Sendelse blev i øvrigt resultatløs, da Prinsen som bekjendt ikke fulgte Kongens Ordrer.

R., der 1815 var bleven Kammerherre, afgik Aaret efter som Oberst fra Generalstaben og blev Inspektør for Infanteriet og de lette Tropper, hvilken Stilling han beholdt til 1842. Samtidig forrettede han Tjeneste i General-Kommissariatskollegiet, hvor han 1824 blev surnumerær og efterhaanden steg til 3. og 2. Militærdeputeret. Hans Virksomhed kom ikke til at mangle Paaskjønnelse: 1826 fik han Kommandørkorset, 12 Aar senere Storkorset, 1834 var han bleven Generalmajor, og 1842 blev han Generallieutenant og 1. Militærdeputeret, umiddelbart efter at Christian VIII i det væsentlige havde godkjendt den Plan til Hærens Reorganisation, hvorpaa R. tillige med en Del af Hærens mest ansete Officerer siden 1840 havde arbejdet.

De nye Tider, der indvarsledes i Martsdagene 1848, krævede nye Mænd, og den 80aarige General maatte forlade den fremskudte Post, han saa længe havde beklædt; men han tabte ikke Interessen for den Stand, han havde tilhørt i 2 Menneskealdre. Endnu i 1853 udarbejdede han en Plan «angaaende den danske Helstats Landforsvarsvæsen, grundlagt paa et dygtigt Befæstningsvæsen og paa en dygtig, til Krigen uddannet staaende Hær», som han lod trykke og tilstille Rigsdagen. Djærvt og varmt taler han her Forsvarets Sag, kæmper for Bevarelsen og Udviklingen af Kjøbenhavns Fæstningsværker, ivrer mod Opgivelsen af Hertugdømmernes frontale Forsvar, anbefaler en permanent Befæstning af Danevirkestillingen og paaviser Faren ved at gaa over fra en virkelig Hær til en «Almenbevæbning». I varme Ord priser han Krigsminister Hansens Virksomhed, medens han med Bitterhed omtaler Tscherning, for hvis Fortjenester han ganske mangler Blik.

R. døde i Kjøbenhavn 9. Okt. 1857, næsten 90 Aar gammel, men endnu aandsfrisk og besjælet af «Interesse for sit Fag og alle Landets Anliggender i Almindelighed». Selv den national-liberale Presse udtalte, at han var «vel fortjent af Fædrelandet». — R. ægtede 22. Okt. 1798 Megtele Dorothea Holten (f. 15. Okt. 1778 † 25. April 1852), Datter af Oberst Christian Ludvig H. og Frederikke Sophie f. de Klauman.

Erslew, Forf. Lex. Medd. fra Krigsark. II. V. VIII. *A. Tuxen.*

Rømer, Hans, 1770—1836, Forstmand, blev født 22. Okt. 1770 paa Rømergaard i det bornholmske Sogn Rutsker; Faderen, Anders Christensen R., var Kapitajn, Moderens Navn var Karen Kirstine f. Koefoed. H. R. traadte ind i det sjællandske Jægerkorps, som havde Garnison i Helsingør, og ved hvilket der blev undervist i Skovbrug; han blev Fændrik à la suite 1792, virkelig Fændrik 1794, Sekondlieutenant 1798, men afskedigedes 1800, da han fik Ansættelse som Holzførster paa Bornholm. Her vedblev han at virke i samme Stilling til sin Død, 22. Avg. 1836, med Bolig i Skovridergaarden Rømersdal, som han byggede. 8. Juli 1804 ægtede han Christine Marie Kofoed (f. 27. Juni 1779), Datter af Claus K. til Maglegaard i Øster Marie Sogn; hun døde først 7. Dec. 1867, over 88 Aar gammel. R. har megen Fortjeneste af Skovbruget paa Bornholm; han grundlagde den store Almindingsskov, indhegnede den, byggede Veje, saaede og plantede utrættelig. Efter i 1816 paa ny at være afskediget, som Kapitajn, blev han 1829 udnævnt til Justitsraad, og 1893 rejste Befolkningen ham et smukt Mindesmærke i Skovens ældste Planteskole.

Bidstrup, Stamtavle ov. Fam. Koefoed (1886). *A. Oppermann.*

Rømer, Inger Ottesdatter, —1555, var Datter af Hr. Otte Madsen til Østeraat ved Throndhjemsfjorden (hvis Slægt senere er bleven kaldt «de yngre Rømere»), en i det 15. Aarhundredes 2. Halvdel ret fremtrædende norsk Rigsraad, og Fru Ingeborg Lydersdatter «Struds». Hun blev rimeligvis henimod Aarhundredets Slutning gift med Hr. Niels Henriksen (hvis Æt siden efter Vaabenet er bleven kaldt Gyldenløve), hvem hun bragte Østeraat. Hendes Mand, der i sin Tid skal have haft svenske Sympathier, blev alligevel, som det maa antages i Anledning af et Gesandtskab til Nederlandene 1515, hvori han fulgte Ærkebiskop Erik Valkendorf for at hente Dronning Elisabeth, udnævnt til Norges Riges Hofmester, der dog kun blev en aldeles betydningsløs Titel. Man hører ikke noget videre til Fru I. i hendes Mands Levetid, men efter dennes Død 1523 træder hun derimod mere frem, i Regelen ved Siden af sine Svigersønner. Hun havde i sit Ægteskab kun Døtre, men af saadanne hele 5, der samtlige (den ældste endog 2 Gange) bleve gifte med danske Adelsmænd. Det første af disse Ægteskaber var Datteren Margrethes, der efter at have været Hofjomfru hos Dronning Elisabeth 1523 ægtede Hr. Vincents Lunge (X, 477), som fra nu af i en Tid ved Siden af Ærkebiskop Olaf var Norges mæg-

tigste Mand. Fru I. var en myndig Kvinde med stærkt fremtrædende Begjærlighed efter Gods og Rigdom. Vincents Lunge udvirkede strax hos Kongen, at hun beholdt de fleste af de Forleninger, hendes Mand havde haft (Fosen, Edøen, Romsdal og Søndmøre); kun Vardøhus maatte hun afgive, men vel at mærke til en ny Svigersøn, Erik Ugerup, der ægtede hendes Datter Anne, men siden til Hr. Vincents selv, i det Erik tog Bolig ved Tønsberg. Derhos havde hun som Pantelen Størdalen. Hun forstod nu ogsaa at sætte sig i Besiddelse af den berømte Gaard Giske med tilhørende uhyre Strøgods, uagtet hun aldeles intet lovligt Krav havde paa disse Ejendomme, der havde tilhørt den i Sverige 1520 faldne Carl Knudsen og rettelig tilkom dennes kvindelige Arvinger. Ligeledes søgte hun at tilvende sig de betydelige Ejendomme, som 1527 bleve ledige efter Fru Inger Erlandsdatter af Losne-Ætten, uagtet de rettelig tilkom en Gren af de danske Rosenkrantzer. Under den tiltagende Opløsning af de kirkelige Forhold i Norge forstod hun ogsaa som «Forstanderinde» at komme i Besiddelse af det ret rige Nonnekloster Rejns Gods.

Hun inddroges for øvrigt i mange af sin Tids politiske Forviklinger. I 1526 antog hun sig en svensk Rømningsmand, Peder Kansler (P. «Sunnanväder»), Decanus i Vesteraas Kapitel, der var flygtet for Gustav Vasa og reklameret af ham, i det hun lod ham skjule paa Fosen, hvorfra Ærkebispens Folk med Magt maatte bortføre ham. Værre var det, at hun 1528 antog sig den falske Nils Sture («Daljunkeren»), hvem hun endog lod forlove med sin Datter Elline trods dennes egen Modstræben; herom henvises til Vincents Lunges Biografi, hvoraf vil ses, hvor skæbnesvanger for denne den Beskyttelse blev, som ogsaa han ydede Bedrageren. Da der i 1529 udbrød formelig Fejde mellem Vincents og Ærkebispen, der gjorde sig til Herre i hele det nordenfjældske, gik det ogsaa ud over Fru I., hvis Gaarde og Len bleve beslaglagte, medens hun selv maatte ty til Vincents paa Lungegaarden ved Bergen. Denne Fejde blev omsider bragt til Ende 1530 ved Hr. Niels Lykke, som 1528 havde ægtet Jomfru Elline, «Daljunkerens» fordums forlovede, og selv ønskede at erholde sin Svigermoders Len. Men allerede 1531 udbrøde nye Uroligheder, i det Ærkebispen, da Christian II, med hvem han længe havde staaet i hemmelige Underhandlinger, kom tilbage til Norge, strax gik over til denne og atter fordrev Fru I. til Bergen. Efter Christians Tilfangetagelse og Ærkebispens Ydmygelse 1532 maatte den sidste forpligte sig til

at betale hende og Hr. Vincents 3000 Voger Fisk og 1500 Mark dansk. Ved samme Tid døde Fru Elline, Niels Lykkes, og dette gav Anledning til en for Fru I. smertelig Begivenhed, i det Niels Lykke nu vilde ægte en af hendes 2 endnu ugifte Døtre, Lucie, hvilket stred mod Kirkeretten; herom henvises til X, 519 ff. Endnu en Gang kom Ærkebiskoppens Optræden efter Vincents Lunges Drab til at fordrive Fru I. fra Østeraat, der ved Ærkebispens Flugt 1537 hjemsøgtes af hans Folk.

Efter denne Tid hører man mindre til Fru I. Nogle af hendes Døtre indgik imidlertid nye Forbindelser, Lucie med Jens Thillufsen Bielke (II, 336), Ingeborg med Peder Hansen Litle (X, 343) og Margrethe, Vincents' Enke, med Jens Splid. Selv levede hun endnu en Aarrække, som det synes fremdeles ivrig optagen med sine Formuesanliggender. Men Giske havde hun allerede maattet opgive 1533, og nu tvang Hr. Truid Ulfstand, hvis Hustru her var rette Arving, hende til ogsaa at give Slip paa andre Ejendomme, som hun havde tilegnet sig. Forsøget med Losne-Ættens Gods havde ogsaa maattet opgives, et nyt Forsøg paa en tvivlsom Erhvervelse mislykkedes, men Rejns Kloster og Romsdalen beholdt hun en Tid lang. I 1555 skulde hun med sin Datter Lucie, til hvem hun havde opgivet Østeraat, gjøre en Rejse til Bergen i Forretningsanliggender, men undervejs forliste hun og druknede paa Søvdefjorden i Søndmøre. Hun blev begravet i Ørlandets Kirke, hvor en af hendes Datters Sønnesøn, Kansler Jens Bielke, forfattet, men nu forsvunden Indskrift under et Skilderi, der forestillede hendes sidste Time, længe mindede om hendes Skæbne. I Historien, for ikke at tale om Digtningen, er Fru I.s historiske Betydning bleven overdreven, men hun vil altid have Interesse som en ret typisk Repræsentant for den paa hendes Tid uddøende gamle norske Adel.

(Norsk) Hist. Tidsskr. III. *L. Daae.*

Rømer, Ludvig Ferdinand, 1714—76, Sukkerraffinadør, fødtes 9. Jan. 1714 i Elsfleth ved Weseren. Han blev af det danske vestindisk-guineiske Kompagni 1739 sendt til Christiansborg paa Guineakysten som extraordinær Assistent eller, som det kaldtes, «Reserve ved Pennen». Efter at være avanceret til Overassistent rejste han 1744 hjem, forliste ved Norge, blev forladt paa Vraget og slap med Møje derfra med Livet, medens hans hjembragte Gods for største Delen gik tabt. Hans Korrespondance med Kompagniets

Direktion er affattet paa et let og flydende Dansk, der ikke tyder paa, at han, skjønt født i Oldenborg, har faaet nogen tysk Opdragelse, og den vidner om, at det ikke var med urette, at Direktionen ansaa ham for en habil og foretagsom Forretningsmand. 1746 forfremmedes han til Kompagniets Kjøbmand paa Christiansborg og afgik atter til Guinea. 3 Aar efter blev R. udset til Gouvernør, men rejste hjem for sit Helbreds Skyld, og denne Gang ikke med tomme Hænder. Nogle Aar efter anlagde han et anseligt Sukkerraffinaderi i Kjøbenhavn (Nyhavn), hvortil han 1754 fik kongl. Privilegium. Sit Navn har han gjort bekjendt for Efterverdenen ved sine Efterretninger om Kysten Guinea (1756 og 1760; for en Del oversatte paa Tysk 1769), der ere fortalte med meget Liv og støttede paa Selvsyn og Arkivstudier. Han ægtede 2. Jan. 1751 Anna Cathrine Wedderkamp († 1770), med hvem han havde 14 Børn, hvoraf kun 5 overlevede ham. Selv døde han i Kjøbenhavn af Tæring 17. April 1776.

Nyerup, Lit. Lex. Adresse-Cont. Efterr. 1776, Nr. 67. *G. L. Grove.*

Rømer, Ole Christensen, 1644—1710, Astronom, fødtes 25. Sept. 1644 i Aarhus, hvor hans Fader, Christen Olesen R., var en ret velhavende Kjøbmand. Hans Moder hed Anne Marie Storm. Faderen ejede en lille mathematisk Bogsamling samt nogle navtiske Instrumenter, der indgøde R. Interesse for Mathematik og Maalekunst. Efter at have gjennemgaaet den lærde Skole i sin Fødeby kom R., 18 Aar gammel, til Kjøbenhavn og blev i April 1662 indskreven ved Universitetet. Han kom i Huset hos Rasmus Bartholin og var nu i 9 Aar dennes Amanuensis eller, som Bartholin selv kalder ham, «min Domesticus». I de 4 sidste af disse Aar deltog han med sin Lærer i Forberedelsen til en fuldstændig Udgave af Tyge Brahes Observationer, hvortil Frederik III havde bevilget betydelige Midler (s. I, 563). I 1671 kom Abbé Jean Picard til Danmark for paa Pariser-Akademiets Vegne at foretage en Nybestemmelse af Uranieborgs geografiske Beliggenhed. Christian V overdrog Bartholin at gaa ham til Haande, og derved kom ogsaa R. i Forbindelse med ham. Da Picard blev syg, blev det R., der kom til at udføre de fleste af Iagttagelserne paa Hven. I Vinteren 1671—72 bearbejdedes Iagttagelserne i Kjøbenhavn, og her fik Picard tillige Lejlighed til at gjøre sig bekjendt med det Materiale, Bartholin og R. havde samlet til den paatænkte Udgave af Tyge Brahes Observationer. Da dette Arbejde var gaaet i Staa

efter Frederik III's Død (1670), ansøgte Picard om Tilladelse til at tage saa vel Afskriften som Originalerne med sig til Frankrig for der at faa dem trykt. Tilladelsen blev given, mod at de skulde sendes tilbage, naar Værket var trykt. Picard fik ogsaa R., hvem han havde lært at sætte Pris paa, til at følge med til Paris, hvortil de begge ankom i Sommeren 1672. Paa Picards Anbefaling blev R. optagen som Medlem af det 1666 stiftede Videnskabernes Akademi, og Ludvig XIV tilstod ham et aarligt Honorar og ansatte ham som Medhjælper ved det store, 1667 oprettede Pariser-Observatorium med fri Bolig paa dette; Observatoriets Direktør var den bekjendte G. D. Cassini. I Paris skulde R. nu sørge for Trykningen af Tyge Brahes Observationer. En pragtfuld Udgave af dem blev ogsaa paabegyndt. Men den netop 1672 begyndte Krig med Holland slugte Statens Pengemidler, og efter Colberts Død 1683 blev hele Planen opgiven, og Originalerne kom senere tilbage til Danmark.

Paa Observatoriet deltog R. i Picards Marsiagttagelser og i hans Arbejder for den franske Gradmaaling. Men han benyttede ogsaa Lejligheden til andre Iagttagelser, særlig ogsaa af Jupitermaanernes Formørkelser. Allerede under sit før omtalte Ophold paa Hven havde han iagttaget en Formørkelse af den første Jupitermaane, og fortsatte Iagttagelser viste nu, at disse Formørkelser indtraf med ulige lange Mellemrum, eftersom Jorden fjærnede sig fra eller nærmede sig Jupiter. R. saa, at dette kunde forklares ved at antage, at Lyset brugte en vis Tid om at naa fra Jupiter til os, og i Akademiets Møde 22. Nov. 1675 kundgjorde han denne sin vigtige Opdagelse af Lysets Hastighed. Hermed blev R. navnkundig og Gjenstand for Udmærkelser. Christian V udnævnte ham 1676 til Professor designatus mathematum superiorum, dog uden Løn. Ludvig XIV gjorde ham til Lærer for Dauphin. I Dec. 1676 forelagde R. Akademiet en af ham konstrueret Maskine til at fremstille Jupitermaanernes Kredsløb om Jupiter, et saakaldt Jovilabium. Senere konstruerede han andre lignende Maskiner, og han havde allerede i 1675 i Akademiet forelæst en Afhandling om Hjultænders hensigtsmæssigste Form. I det hele taget besad han stor Indsigt i Mekanikken, og han deltog med Picard i Anlægget af de berømte Vandspring i Versailles og i Marly. Af Akademiet blev han 1679 sendt til London for at undersøge Sekundpendulets Længde der, og her gjorde han Bekjendtskab med Newton, Halley og andre Celebriteter. Ogsaa til Opfindelse af nye astronomiske Instrumenter

anvendte han sin Snille; han konstruerede f. Ex. Traadmikrometeret. Men det var dog først efter hans Hjemkomst til Danmark, at han ydede det mest epokegjørende i denne Retning.

Om det var en direkte Kaldelse, der bevægede ham til at komme hjem, vides ikke med Sikkerhed. Strax efter Hjemkomsten ægtede han 1681 sin fordums Lærers eneste Datter, Anne Marie Bartholin, og overtog efter Villum Lange det Professorat, til hvilket han, som før nævnt, allerede tidligere var bleven designeret. Hermed var ogsaa Udøvelsen af den praktiske Astronomi forbunden, en Virksomhed, der laa mere for ham end den som Lærer. Observatoriet paa Rundetaarn fandt han imidlertid i en saadan Tilstand, at han foreløbig ikke kunde udrette noget. Først efter at have faaet det omformet og forsynet med en Del Instrumenter af egen Konstruktion kunde han 1690 begynde at anstille Observationer der. Han indsaa dog allerede den Gang, at Taarnet paa Grund af de Rystelser, det var underkastet, ikke afgav noget godt Grundlag for Instrumenter, der, som hans, fordrede meget støt Opstilling. Da han desuden fandt det ret ubekvemt at observere paa Taarnet, indrettede han sig 1689 eller 1690 i sit Hus i Store Kannikestræde et Observatorium domesticum. 1704 opførte han sig ved Bartholinernes Landsted Pilenborg i Vridløsemagle, omtrent midtvejs mellem Kjøbenhavn og Roskilde, et Observatorium ret efter sit eget Hoved, i det han foretrak rolig og fri Beliggenhed for Pragtbygninger som Rundetaarn og Pariser-Observatoriet. Dette Observatorium Tusculanum var en Brædebygning, opført paa en Høj med fri Udsigt. Her trak han sig tilbage, naar hans Forretninger i Byen tillode ham det, og anstillede sammen med sine Medhjælpere sine fineste Observationer.

R. fik imidlertid lige saa lidt her hjemme som i Frankrig Lov til udelukkende at hellige sig Astronomien. Endnu mere, end Ludvig XIV havde gjort, lagde Christian V og Frederik IV Beslag paa hans store praktiske Dygtighed. Strax efter Hjemkomsten modtog «vores Mathematicus Ole R.» i April 1681 et kongl. Reskript om at indtræde i Brolægnings- og Vandkommissionen i Kjøbenhavn, og s. A. paalagdes det ham sammen med Professor Jørgen Dinesen Oxendorph at forestaa Indførelsen af en ny Matrikkel for Landet, et Arbejde, hvis Resultat først i 1687 kunde forelægges Kongen; denne Matrikkel blev først 1844 afløst af en ny.

1687—88 foretog R. en Udenlandsrejse for at sætte sig ind i adskillige det offentlige vedrørende Forhold og fik efter sin Hjem-

komst Sæde i Kancelliet med Titel af virkelig Kancelliraad. Som teknisk Konsulent, som Medlem af en hel Del Kommissioner og i sine sidste Aar som Politimester havde han meget væsentlig Andel i de Forbedringer, der indførtes i Kjøbenhavn: Staden fik en forholdsvis god Vandforsyning, regelmæssig Natbelysning ved Tranlygter, et fast organiseret Vægterkorps, et ordnet Brandvæsen; øde Strækninger bleve bebyggede, Bygningsforholdene regulerede, Vejene omkring Byen forbedrede m. m.

R. havde allerede 1677 i Pariser-Akademiet forelagt en Afhandling «De statera Danica». Hans omtalte Sysselsættelse med Matrikkelvæsenet førte ham ind paa en Ordning af det forvirrede Maal- og Vægtsystem her i Landet, hvorefter den rhinlandske Alen skulde danne Grundlaget for et nyt System; en Pot f. Ex. skulde være $^1/_{32}$ Kubikfod, et Pund $^1/_{62}$ Kubikfod fersk Vand osv. Forordningen af 1. Maj 1683 bestemte, at det af R. foreslaaede System skulde antages, og der oprettedes et «Probekontor», hvor R. skulde «probere og vidimere» al Vægt og Maal, førend de stempledes og brændtes af de dertil deputerede. I Begyndelsen toges det ikke saa strængt med Indførelsen af det nye System. Men 15. Juli 1690 fik R. mere Eneraadighed, i det han udnævntes til Inspektør over det nye Maal og Vægt i Danmark og Norge, og ved Forordningen af 10. Jan. 1698 forbødes paa det strængeste al ældre Maal og Vægt. R.s System bruges paa en liden Modifikation nær endnu (1900). R. lod ogsaa Landevejene opmaale og forsyne med Milepæle. 1693 indgav han et Forslag til Forbedring af Møntvæsenet.

Universitetet nød meget godt af hans Evner. Af Studenterne synes han at have været noget skyet, fordi han ansaas for stræng og hidsig. Dog tog han sig næsten faderlig af saadanne, der viste Lyst og Evne til at deltage i praktisk astronomisk Gjerning, og optog dem til Dels i sit Hus som Medhjælpere. Blandt hans Disciple kunne saaledes nævnes Laurids Thomesen Schive, Jørgen Rasch og Peter Horrebow, der alle tre efter hverandre bleve hans Efterfølgere. Som Medlem af Konsistorium, som Rektor 1693—94 og 1699—1700 og som Medlem af Skov- og Godsdeputationen indtil faa Maaneder før sin Død indlagde han sig store Fortjenester af Universitetets Forvaltning og Administration. Han sørgede for, at forsømte Jorder og mishandlede Skove bleve plejede, og fik Professorernes Indtægter regulerede. Regensen, der var i Forfald, bragte

han paa Fode. 1705 frabad han sig Æren af Rektoratet, 1708 opgav han Forvaltningen af de Legater, hvis Efor han var.

Indførelsen af den nye Stil her i Landet skyldes væsentlig R. Da han i Begyndelsen af 1695 overrakte Kongen Aarets Almanak, anbefalede han Indførelsen af den gregorianske Kalender, der allerede for over 100 Aar siden var bleven antagen af de katholske Lande. Det var R.s Mening, at man resolut skulde indføre den, saa kom ogsaa nok andre Lande med. Men fra anden Side ønskedes Skridtet ikke foretaget uden sammen med Sverige og den lutherske Del af Tyskland. Derved trak Sagen i Langdrag, saa at den nye Stil først i 1700 blev indført her og i Tyskland. Da man imidlertid trods R.s Modforestillinger, især i Tyskland, ønskede at rette Paasken efter den astronomisk beregnede Foraarsfuldmaane og ikke efter de gregorianske Maanetabeller, var det Meningen, at den lutherske Paaske skulde bestemmes af et Kollegium af 3 Astronomer, af hvilke R., som det ses af en Depeche fra den danske Gesandt ved Rigsdagen i Regensburg, skulde være den ene. Det blev dog ikke til noget med dette Kollegium. Hele denne Sag gav Anledning til en interessant Brevvexling mellem R. og Leibnitz, af hvilken 17 Breve opbevares paa det kongl. Bibliothek. Leibnitz, hvis Agtelse for R. som Astronom gjennem disse Breve steg til Beundring, sendte ham 1702 Udnævnelse til Medlem af det i 1700 oprettede Berliner-Akademi.

Navigationsvæsenet omfattede R. med stor Interesse. Han deltog i Forhandlingerne om Oprettelsen af en Navigationsskole i Kjøbenhavn, ved hvilken hans Discipel (senere Admiral) Judichær blev ansat, ligesom hans førnævnte Discipel Jørgen Rasch blev ansat ved en lignende i Stege oprettet Anstalt. Han fik indført en Examen for Kompasmagere, ved hvilken han selv 1688 blev Examinator. 1692 blev han Medlem af Havnedirektionen og holdt saa strængt over de givne Bestemmelser, at Kommandanten i Kjøbenhavn gjorde Indsigelse derimod.

1693 blev R. virkelig Justitsraad, og 1694 fik han Ordre til at indtræde i Højesteret. Han blev derhos ofte tilkaldt som Medlem af forskjellige Retskommissioner. Han tog Del i Forhandlingerne, der ledede til Forordningen af 22. Okt. 1701, ved hvilken Politiforvaltningen ordnedes, og efter Politichef Claus Rasch's Død blev R. 24. Jan. 1705 Politimester og 1. Borgmester for Kjøbenhavn, uden dog at opgive sin Stilling ved Universitetet. Ogsaa som Politimester udviste han den ham egne praktiske Dygtighed, for-

bunden med en Fasthed i at hævde sine Meninger, der kunde gjøre Samarbejde med ham noget vanskeligt. 1706 fik han Etatsraadstitelen. Han udførte sin Dont til det sidste, skjønt han i sine senere Aar led af Stensmerter, for hvilke han 19. Sept. 1710 bukkede under efter i sit Testamente at have skjænket Universitetet sine Bøger og Optegnelser. Hans Død vakte stor og almindelig Sorg, og hans Begravelse foregik med usædvanlige Æresbevisninger.

R. var 2 Gange gift, 1., som nævnt, med Anne Marie Bartholin, hvem han mistede 1694 efter et barnløst Ægteskab. 1699 ægtede han den kun 19aarige Else Magdalene Bartholin, Datter af hans første Svigerfaders Brodersøn Caspar B. (I, 557). Heller ikke med hende fik han Børn. Hun giftede sig efter hans Død med Professor Thomas Bartholin (I, 575) og skjænkede ved sin Død 1763 en Kapital til det astronomiske Studiums Fremme under Navn af det Rømer-Bartholinske Legat, hvis Renter Universitetet endnu uddeler. Et Portræt af R. findes paa Kjøbenhavns Raadhus, et andet paa Observatoriet. En af hans Planetmaskiner findes paa Rosenborg.

R. har gjennem sine omfattende Kundskaber og sin praktiske Dygtighed gjort sig højt fortjent af Staden Kjøbenhavn og hele Landet. At han ogsaa nyder Verdensry som en af de betydeligste Astronomer, skyldes ikke blot hans Opdagelse af Lysets Hastighed, der alene vilde have været tilstrækkelig til at give sin Mand Navn. «Det er betegnende», siger Grant i sin «History of physical astronomy» (Lond. 1852), «at Meridiancirkelen, Altazimuthet og Passageinstrumentet, der alle opfandtes af R., danne Hovedinstrumenterne i det nylig i Pulkova oprettede storartede Centralobservatorium for Rusland.» Det første af disse Instrumenter opstillede R. i det før nævnte Observatorium Tusculanum under Navn af Rota meridiana. Det andet opstillede han paa Rundetaarn tillige med en Del andre Instrumenter af egen Konstruktion, deriblandt et Ækvatorialinstrument, der ligner dem, Englænderne nu bruge. Det tredje opstillede han i det ligedes før nævnte Observatorium domesticum, hvor det gik under Navnet Machina domestica. I Observatorium Tusculanum opstillede han ogsaa et Instrumentum æqvinoctiorum. Dette Instrument gik i Glemme, indtil Struve og Bessel i det 19. Aarhundrede atter indførte det i Astronomien under Navnet Passageinstrument i første Vertikal; Bessel siger i den Anledning: «R. ilede ofte og betydelig foran for sine Efterfølgere». R. maa over-

hovedet i denne Henseende stilles ved Siden af Tyge Brahe. Ligesom denne konstruerede Instrumenter, med hvilke han kunde maale Stjærnernes Stillinger med langt større Nøjagtighed, end man tidligere havde kjendt, saaledes opfandt ogsaa R. Instrumenter, der, afpassede efter hans Tids nyere Opfindelser: Kikkerten og Penduluret, kunde give en indtil da ukjendt Nøjagtighed. Men medens Tyge Brahes Observationer førte til store Opdagelser, gik R.s og hans Medhjælperes Observationer tabt ved Kjøbenhavns Brand 1728, uden at der var fremkommet nogen Bearbejdelse af dem. Kun det saakaldte «Triduum» er blevet bevaret. Det indeholder Observationerne anstillede med Meridiancirkelen i Observatorium Tusculanum 20.—23. Okt. 1706. R. havde ladet tage flere Afskrifter af disse, som skulde være et Mønster paa, hvorledes hans fuldkomneste Instrument, Meridiancirkelen, skulde benyttes, og denne Omstændighed skyldes det, at de ere blevne bevarede. I 1845 udgav Galle i Berlin en ny Bearbejdelse af dem, og den Nøjagtighed, de udvise, gjør det dobbelt beklageligt, at R.s øvrige Observationer ere tabte, i det de ældste Observationsrækker af lignende Nøjagtighed, man nu har, ellers først ere fra Midten af det 18. Aarhundrede. Ved nævnte Brand gik ogsaa alle R.s Instrumenter, der efter hans Død vare blevne samlede paa Rundetaarn, til Grunde.

Hovedformaalet for R.s Iagttagelser var at finde det endnu manglende Bevis for Jordens Bevægelse: den aarlige Parallaxe, d. e. det halve af den største Forskjel i Retning, i hvilken en og samme Fixstjærne ses fra 2 diametralt modsatte Steder af Jordbanen. Han havde forfattet et lidet Skrift, i hvilket han ud af nogle af sine Observationer søgte at paavise en saadan Parallaxe for Stjærnerne Sirius og Vega. Men han offentliggjorde det ikke, mulig fordi han tvivlede om Resultatets Realitet; selv den største aarlige Parallaxe er i Virkeligheden, som man nu ved, for lille til at kunne paavises gjennem R.s Observationer. Lignende Observationer, oprindelig anstillede for at finde den aarlige Parallaxe, førte hen imod Midten af det 18. Aarhundrede Bradley i Greenwich til Opdagelse af Aberrationen, der staar i saa intim Forbindelse med Lysets Hastighed, og af Nutationen, om hvilken R. vides at have faaet i alt Fald en Anelse. Man maa i det hele taget med Leibnitz beklage, at R. ikke offentliggjorde noget. Det laa mulig i, at hans mange Forretninger ikke levnede ham Tid dertil; Riegels siger paa sin sædvanlige bitre Maade, at det havde været bedre

aarlig at opdrage 30 Mathematikere end at dømme i 3000 Sager om Fejeskarn og Skjældsord. Hvad vi vide om R.s astronomiske Virksomhed og om hans Instrumenter og Observationer, beror dels paa Meddelelser i Pariser-Akademiet, dels paa hans Korrespondance, særlig den før omtalte med Leibnitz, dels paa P. Horrebows Værker, af hvilke «Basis astronomiæ» udelukkende omhandler R. I denne Bog, der ogsaa indeholder ypperlige Billeder af R.s Instrumenter, har Horrebow samlet alt, hvad han vidste om R. som Astronom, dels efter Hukommelsen, dels efter hvad der forelaa, deriblandt nogle af R.s Papirer, som han havde faaet reddet ved Branden 1728.

Der er, væsentlig fra fransk Side, gjort Forsøg paa at berøve R. noget af den Nimbus, han i Astronomiens Historie staar omgiven af. Cassini skulde være den egentlige Opdager af Lysets Hastighed, og sine Instrumenter skulde R. have konstrueret efter, hvad han havde set og hørt paa Pariser-Observatoriet, særlig af Picard, til hvem R. lige indtil hans Død 1682 stod i et meget fortroligt Forhold. At R.s Geni er blevet befrugtet ved hans henved 10aarige Ophold i Frankrig, vil ingen nægte. Men for øvrigt siger Cassini selv i Akademiets Memoirer, i det han omtaler Uregelmæssighederne ved Jupitermaanernes Formørkelser, at R. meget snildt forklarede dem ved Lysets Hastighed. Picard anerkjendte selv R.s store Opfindsomhed, og selv betydelige franske Astronomer som Lalande og Arago indrømme, at R. baade har opfundet og først brugt Meridianinstrumentet. Delambre, der i sin «Histoire de l'astronomie moderne» (II, Paris 1821) ellers ikke viser R. fuld Retfærdighed, siger ved Slutningen af sin Omtale af ham (S. 632 ff.): «R. s'est immortalisé par sa découverte du mouvement de la lumière et par sa lunette méridienne».

P. Horrebow, Opera math.-physica III, 1 ff. Nord. Univers.-Tidsskr. 1859, III, 10 ff. Personalhist. Tidsskr. I, 280 ff. O. Nielsen, Kjøbenhavns Hist. og Beskr. VI.

C. F. Pechüle.

Røn, Poul, 1716—89, Præst, fødtes i Thisted 10. Nov. 1716. Faderen, Niels R., var Borger og døde 1722. Amtmand Birckenbusch tog sig af ham, men han blev dog først Student 1737, drev saa filosofiske Studier til 1739, da hans Velgjører døde, og han maatte skaffe sig Underhold ved Informationer, og tog Attestats 1743. Aaret efter begyndte han at søge Embeder, men da han endnu 1759 intet havde faaet, gav han sig til at læse Jus. Han maa vel have været anset som en praktisk Mand, siden Hofagent

N. Ryberg som Inspektør for den kongl. Handel paa Island overdrog R. at gjøre en Rejse der op for at undersøge de anlagte Fabrikker og andre Indretninger og deres Økonomi. Han foretog Rejsen 1760 og blev siden benyttet — rimeligvis af Privatfolk — til lignende Undersøgelser paa Falster og i Jylland. Noget Embede fik han imidlertid ikke før 1766, da han blev Sognepræst til Frederiksstad i Norge. Da han Aaret efter kom did, laa Byen i Aske, men han fik allerede 1768 Skolen og Hospitalet opbygget, medens Kirken ikke blev færdig før 1779. Her blev han til sin Død, 5. Sept. 1789. Dagen før sin Død testamenterede han en betydelig Del af sine Midler til Frederiksstads Hospital og Skolevæsen samt til et Legat for Enker af den højere Klasse i Staden. Før han tog til at læse Jus, gjorde han sit Navn bekjendt i Litteraturen ved sin grundige Biografi af Hans Tausen (1757), en Disputats for Elers' Kollegium, mod alle gjældende Regler affattet i Modersmaalet, for at den kunde blive Folkelæsning, hvortil den vist efter Tidens Krav har været vel skikket. Derhos udgav han en Katekismusforklaring (1750), der med sin Mangfoldighed af Definitioner tør have været til Nytte for Skolelærere. Ugift.

N. M. Petersen, Den dsk. Lit. Hist. IV, 68. 70. Nicolaysen, Norske Stiftelser III, 1014. *D. Thrap.*

Rønnau, Cornelius Thomas, 1752—1828, Præst, født i Christianssand 16. Sept. 1752 af Forældrene Anders Corneliussen og Helene Thomasdatter Rønning, deponerede fra sin Fødebys Skole 1772 og fik Attestats 1777, var saa Huslærer 4 Aar i Mandal og 3 Aar i Kjøbenhavn, hvor han dimitterede flere unge Mennesker til Universitetet. 1784 blev han Skibspræst paa en Kinafarer til 1787, da han med Gjæld og svækket Helbred kom tilbage og fik det resid. Kapellani i Bejtstaden, hvor han 1794 blev Sognepræst og 1801 Provst i Vestre Indherred. 1802 forflyttedes han til Opdal, fungerede 1814—16 som Provst i Dalerne, entledigedes 1822 og døde i Throndhjem 11. Nov. 1828. Han havde en ejendommelig Evne til at sætte sig i Respekt og vinde Indflydelse i Menigheden, og da han gik frem med Klogskab, kunde han faa se stor Raahed svinde og give Plads for mildere Sæder. Han tog sig meget af Skolevæsenet og uddannede mange unge Mennesker til Lærere, søgte derhos at give Ungdommen Smag paa ædlere Fornøjelser, dannede Sangkor, digtede og komponerede Kantater til kongelige Fødselsdage osv. Ved Siden af dette var han ogsaa ivrig for Me-

nighedens timelige Velvære, oprettede et Bygdemagasin, sendte en ung Mand, han havde undervist, til Throndhjem i Gartnerlære, for at han derpaa kunde rejse om i Præstegjældet og undervise Bønderne i Potetdyrkning. R. var visselig Rationalist, men den filanthropiske Stræben var den bevægende Magt i ham, og hvad han udrettede, gjorde hans Navn kjendt og elsket i vide Kredse. Gift 24. Okt. 1788 med Karen Christiane Ford (f. 1769, døbt 14. Dec., † 2. Febr. 1791), Datter af Vilhelm F., Sognepræst til Bejtstaden (f. 1722 † 1787), og Mette Dorothea f. Randulf (f. 1733 † 1788).

Erlandsen, Biogr. Efterretn. om Geistligheden i Throndhjems Stift S. 175. Throndhjems Adresseavis 25. Nov. 1828. Halvorsen, Norsk Forf. Lex.

D. Thrap.

Rønne, Bone Falch, 1764—1833, Præst, Søn af Klokker, Maler og Forgylder Albert R. og Bolette f. Lumholtz, er født i Fredericia 20. Dec. 1764. Han blev Student 1784 og tog theologisk Embedsexamen 1790. S. A. blev han Lærer for den senere Konge Christian VIII, der da kun var 4 Aar gammel. I den følgende Tid underviste han ogsaa hans Søstre. 1794 blev han Sognepræst i Tjæreby og Alsønderup og 1802 i Kongens Lyngby, hvor han døde 13. Maj 1833. Han ægtede 1794 Frederikke Marie Brandt (f. 1767 † 1839), Datter af Sognepræst Chr. Fred. B. i Maarslet.

R. var en Mand med en overordentlig stor Virksomhedstrang. I den første Tid, han var Præst, kastede han sig som saa mange andre af hans Standsfæller over Agerbrug, Fattig- og Skolevæsen. Han var 1815—16 Medlem af det kongl. Landhusholdningsselskabs første Agerdyrkningskommission, udgav en «Vejvisning for den hæderlige Landmand til at behandle sine Bier med Klogskab» (1809), «Vejledning til at dyrke Vinter- og Sommerraps» (1821) m. m. For Skolen skrev han «Læsebog for Bønderbørn» (1796; 6 Oplag) og «Kort Udtog af den bibelske Historie for Børn, som kun have liden Skolegang» (1797; 3 Oplag). Da Fattigloven 1803 stillede Præsten i Spidsen for Fattigvæsenets Bestyrelse, organiserede han dette i Lyngby Sogn, og i flere Aar udgav han saa vel dets som Skolevæsenets aarlige Regnskaber. Men han klagede tillige over, at det optog hans hele Tid 2—3 Maaneder af Aaret og indviklede Præsten i mange ubehagelige Forhold, og han nærede Frygt for, at det tvungne Fattigvæsen skulde blive den kristelige Kjærligheds Grav. Under Krigen med England 1807 kom han ind i Forhold, der bragte ham adskillig Fortrædelighed. Da Kjøbenhavn indesluttedes af Fjenden, var Amtet forladt af sine fleste juridiske Em-

bedsmænd, der enten boede i Hovedstaden eller vare flygtede til denne. Der var derfor ingen, med hvem den engelske Intendantur kunde forhandle om Troppernes Indkvartering, Foderleverancer o. dsl., og de fjendtlige Officerer truede med at tage sig selv til Rette. 3 Mænd paa Lyngbyegnen, Etatsraad de Coninck paa Dronninggaard (IV, 77), Grev Schulin paa Frederiksdal og R., sluttede sig da sammen for at ordne disse Sager, saa Befolkningen kunde befries for Vold og Plyndring. Dette lykkedes dem, men selvfølgelig havde de mange Plager med Fjendens Vilkaarlighed, og da de henvendte sig til General Peymann, svarede denne dem, at han «maatte ynke de Personer, der ved at paatage sig Øvrighedens Roller tvært imod Landets Love i sin Tid vilde udsætte sig for at blive behandlede med Strænghed». Denne Forudsigelse gik i Opfyldelse; Frederik VI betragtede deres Handlemaade som Forræderi, og der blev anlagt en Sag imod dem, i hvilken de dog bleve frikjendte.

R. opgav ikke sine Bestræbelser for at gavne paa alle verdslige Omraader; men i de senere Aar blev det dog Hovedsagen for ham at fremkalde en kristelig Vækkelse først i sit Sogn og om muligt i videre Kredse. Herved blev han egentlig den første Ophavsmand til de senere Arbejder baade for indre og ydre Mission. Han stiftede 1817 Bibelselskabet for Lyngby og Omegn, 1820 det evangeliske Traktatselskab i Lyngby og 1821 det danske Missionsselskab. Alt saadant var den Gang nyt og uvant. Han havde ondt ved at faa 5 Mænd til at indtræde i Traktatselskabets Bestyrelse, fordi de frygtede for, «at Folkemængden kunde tillægge Traktatselskabet en alt for stor Avtoritet, lig den, Kirken i de pavelige Stater og flere Lande har haft, og at man saaledes mod sin Vilje kunde begrunde noget urigtigt». Ogsaa ovenfra betragtedes hans Bestræbelser med mistænksomme Øjne. Kort efter Missionsselskabets Stiftelse opfordredes R. til at komme til Fyn for der at vække Interessen for det, og der blev i nogle Præstegaarde opsat Bøsser, hvori der kunde lægges Gaver til Missionen. Biskop Plum klagede derover til Kancelliet; i hans Øjne var hele Missionsvæsenet unyttigt, og han fandt det oprørende at lade Landalmuen bidrage dertil paa en Tid, da der kun med stor Nød kunde skaffes Penge til Skolernes Reparation og Lærernes Lønning. Biskop Münter var vel ikke enig med ham heri, men han nøjedes dog med at anbefale R. til Kancelliets Mildhed. Dette anerkjendte vel R.s gode Hensigt, men i Henhold til en Plakat, der i øvrigt var udkommet

efter hans fynske Rejse, og som indeholdt Forbud mod fra Prædikestolen at opfordre Menigheden til Gaver «til en vis Person eller Indretning, være sig indlandisk eller udlandisk», maatte Missionsbøsserne i de fynske Præstegaarde nedtages. Ogsaa Traktatselskabet havde været i Fare, thi 1820 affordredes der Plum og Münter Erklæringer om det; men der blev dog intet foretaget mod det.

R. har en Lighed med de mange særdeles virksomme Præster, der vare opstaaede i den filanthropiske Tid: ogsaa over ham var der en urolig Iver og en stor Lyst til at kaste sig over nye Foretagender, ligesom det tit kunde skorte ham paa Takt og Betænksomhed. Men det er især i de sidste Aar en anden Aand, der gaar igjennem hans Bestræbelser. Det var hans faste Tro paa, at Gud kan gjøre langt mere, end vi bede og forstaa, der bar hans mange Foretagender. Disse bragte ingen stor paaviselig Frugt, men de fandt Tilslutning i troende Kredse, og de bleve ikke ødelagte af den Mistillid, de mødte hos dem, der endnu sade mer eller mindre fast i de gamle rationalistiske Forestillinger, eller af de Hindringer, Regeringen i sin Frygt for selvstændig kirkelig Virksomhed lagde i Vejen for dem.

Erslew, Forf. Lex. Hist. Maanedsskr. IV, 176 ff.; VI, 33 ff. 39 ff. Kirkehist. Saml. 3. R. III, 708 ff. H. F. Rørdam, Peter Rørdam III, 7. *L. Koch.*

Rønne, Christian, 1827—86, Dekupør, er født i Hals 4. Sept. 1827. Faderen, Johan Adolf R., der oprindelig var Skibsejer og Skibsfører, men tabte sin Formue ved en Stranding, blev derefter Tilsynsmand ved Fyret paa Skagen, senere Toldbetjent i Svendborg; Moderen var Ane Marie f. Kaas. Efter sin Konfirmation kom han i Snedkerlære i Svendborg, og da han som Svend ønskede Uddannelse som Dekupør, rejste han 1853 til Paris. Hjemkommen her fra etablerede han sig 1854 som Snedkermester i Kjøbenhavn, og han blev nu lidt efter lidt søgt, naar det gjaldt om at fremstille særlig gode Møbler. Det ualmindelig smukke Dekupørarbejde i Frederiksborg Slotskirke med tilhørende Bedestol skyldes ham, ligesom en Række af de Møbler, der (efter 1860) udgik fra Kunstflidslotteriet. Han har med Ære deltaget i flere Verdensudstillinger. Han døde 7. Nov. 1886. Han var 2 Gange gift: 1. (30. April 1852) med Jeanette f. Zangenberg (f. 19. Marts 1833 † 19. Avg. 1878), Datter af Hoboist Z., og 2. (30. Avg. 1879) med Anna f. Mortensen (f. 25. Okt. 1851), Datter af Gaardejer Lars M.

Industriforen.s Tidsskr. 1887, S. 58 ff. *C. Nyrop.*

Rønne, Christian Frederik, 1798—1890, Præst, er Søn af ovfr. nævnte Præst Bone Falch R. Han fødtes i Tjæreby 2. Okt. 1798, blev Student 1817 og theologisk Kandidat 1821. Efter i nogle Aar at have været Huslærer og senere Lærer ved Søetatens Drengeskole samt uordineret Kateket ved Holmens Kirke blev han 1830 Sognepræst for Haarslev og Tingjellinge, hvorfra han 1834 forflyttedes til Høve og Flakkebjærg. Til begge disse Embeder kaldedes han efter Indstilling af Lensgrev F. A. Holstein til Holsteinborg, som i en Aarrække udøvede en stor og kjendelig Indflydelse paa sit Gods ogsaa i kirkelig Henseende (VIII, 28 f.), og til hvem R. kom til at staa i et meget nært Forhold. At hele hans Præstegjerning saaledes kom til at falde i en af Landets i kristelig Henseende mest vakte Egne, det af Mynster saakaldte «hellige Land», passede godt med hans hele aandelige Retning. Lige saa bestemt som han stod paa den gamle kirkelige Kristendoms Side, lige saa jævn, mild og fordragelig var han imidlertid i sin Færd. En stor Støtte fandt han hos sine Nabopræster, og han var i mange Aar Medlem af det bekjendte «Broderkonvent» (V, 116). Til Lægfolkets gudelige Forsamlinger stillede han sig i det venligste Forhold, og da det hertil knyttede Røre affødte Foreningen for Indre Mission, blev han denne Virksomheds Formand 1858—81, fra 1861 støttet af V. Beck og Johs. Clausen. R. har en ikke ringe Del i, at denne Bevægelse kom godt over sin første Tid og lidt efter lidt udsondrede de farlige Elementer. Ogsaa i Arbejdet for Hedningemissionen tog R. virksom Del og var Redaktør af «Dansk Missionsblads» 3 første Aargange (1834—36). Han har desuden leveret talrige Afhandlinger og Bidrag til Tidsskrifter og Blade, ligesom han ogsaa har oversat (paa norsk Forlag) Arndts «Sande Kristendom».

1826 ægtede han Emilie Pauline Buchter (f. 14. Febr. 1803), Datter af Kattuntrykker M. B.; efter hendes Død (1866) indtraadte han 1868 i Ægteskab med Nathalie Vilhelmine Petersen (f. 28. Okt. 1839), Datter af Lærer Chr. P. — Da man 1875, næppe med tilstrækkelig Grund, nægtede den gamle Mand, hvis Kapellan var bleven befordret, at tage sig en ny Medhjælper, søgte han Aaret efter sin Afsked. Han levede endnu 14 rolige Aar i Slagelse og døde her — aandsfrisk til det sidste — som den ældste Præst i Landet 13. Avg. 1890.

Elvius, Danmarks Præstehist. 1869—84 S. 239. Erslew, Forf. Lex. K.

Rønne, Sognepræst Chr. Fr. R. (1892). Dansk Kirketid. 1890, S. 567. Indre Missions Tid. 1890, S. 545. J. F. Fenger, Det sydvestsjællandske Broderkonvent.

V. Schousboe.

Rønnenkamp, Christian, 1785—1867, Godsejer, Legatstifter, var Søn af Kjøbmand i Flensborg Nicolay Christian R. og 1. Hustru, Tine f. Todsen fra Højer († 1785). Han var født 20. Dec. 1785 og forlod i 16 Aars Alderen sin Fødeby for at gaa i Kjøbmandslære i Kjøbenhavn. Saa snart han blev myndig og fik Disposition over sin Mødrenearv (o. 20000 Rdl.), etablerede han sig som Grosserer, og ved heldige Spekulationer i Krigens Tid erhvervede han bl. a. den af ham senere til Grosserersocietetet skjænkede Ejendom paa St. Annæ Plads, hvor han anlagde et Sukker- og Saltraffinaderi. Af Tilbøjelighed til Landvæsenet og Landlivet kjøbte han 1836 paa Avktion de af Staten overtagne Godser Næsbyholm og Bavelse for 400000 Rdl., der dog, da han ved direkte Henvendelse til Kongen fik Tilladelse til at berigtige Kjøbesummen efter de kongl. Obligationers daværende Kurs, reduceredes til o. 372000 Rdl. Sin Formue opgjorde han den Gang til 150000 Rdl. Fra nu af var hans Virksomhed næsten udelukkende knyttet til disse Godser. Hovedgaardene drev han selv fra 1837 i en Aarrække med stor Dygtighed, hverken sparende sig selv eller sine undergivne; store Kulturarbejder bleve udførte og Bygningerne for en stor Del fornyede. Hoveriet, der ydedes fuldt ud paa begge Godser, afskaffede han snarest imod en saare moderat Afgift, og Arvefæste tilbød han Bønderne paa gode Vilkaar. Paa hans 80aarige Fødselsdag bragte Godsernes Beboere ham en Takadresse, og senere satte de ham et Mindesmærke i Næsbyholms Have. R., der 1852 var bleven Etatsraad og 1858 Kammerherre, døde paa Næsbyholm efter mangeaarig Svagelighed 27. Jan. 1867. Gift 19. Jan. 1822 med Jessy Caroline Howden (f. 27. Nov. 1796, † paa Næsbyholm 21. Juli 1872), Datter af Kjøbmand i Helsingør Arthur H. og Mary Ann f. Parker.

Da R.s Ægteskab var barnløst, anvendte han med storartet Gavmildhed en betydelig Del af sin Formue til Oprettelse af milde Stiftelser — Christiansdal Kloster for 24 Damer, hvortil hans Enke knyttede et Legat paa o. 500000 Kr., Stiftelsen i Næsby for 16 gamle Mænd og Kvinder, en Stiftelse i Flensborg for gamle Sømænd — og Legater baade til Fordel for sine Godsers Beboere, for sin Slægt og forskjellige Stiftelser (f. Ex. Herlufsholm og Var-

tov). Til Arving af Resten indsatte han sin eneste Helsøsters ældste Sønnesøn.

Danske Herregaarde VI: Næsbyholm. *G. L. Wad.*

Rønnenkamp, Peter Johann, 1789—1859, Præst, er født i Flensborg 27. Dec. 1789. Efter at have studeret i Kiel, Gøttingen og Leipzig underkastede han sig den theologiske Embedsexamen paa Gottorp 1814 og blev s. A. Prædikant og Medhjælper i Brockdorf i Wilstermarsk. 1817 blev han Diakon i Lunden i Ditmarsken, 1828 Præst i Kosel, Hütten Amt. Han blev 1836 Medlem af Kommissionen til Fremme for den indbyrdes Undervisning og tog 1852 sin Afsked. Siden levede han i Ekernførde og Pløen, hvor han døde 16. Juni 1859. Han var gift med Charlotte Elisabeth Wilhelmine f. Wittrock († 1849). — Han har skrevet en Del pædagogiske Afhandlinger, aandelige Digte, en «Beschreibung des Kirchspiels Brockdorf», en Beretning om Stormfloden 1825 og dens Virkning paa Norddithmarsken samt en Avtobiografi.

Lübker u. Schröder, Schlesw.-Holst.-Lauenb. Schriftsteller-Lex. Alberti, Schlesw.-Holst.-Lauenb. Schriftsteller-Lex. *L. Koch.*

Rønning, Frederik, f. 1851, Litterærhistoriker. R., Søn af Kjøbmand Frederik Ludvig R. og Hansmine Birgitte f. Lorentzen, er født i Assens 3. Sept. 1851. Som Dreng gik R. først i Assens Realskole, senere i Odense Kathedralskole, hvorfra han dimitteredes 1870. Allerede i Skoletiden optog Litteraturhistorie ham, hvorfor han som Student valgte dette Studium, og 1875 underkastede han sig Magisterkonferens i nordisk Filologi med den danske Litteraturs Historie som Hovedfag. Den følgende Vinter tilbragte R. paa norske Højskoler og blev efter aftjent Værnepligt Lærer ved G. Rodes Højskole paa Skovgaard. 1880 studerede han 1/2 Aar Oldengelsk ved British Museum og fortsatte efter sin Hjemkomst disse Studier, dog afbrudt af langvarig og alvorlig Sygdom. 1883 erhvervede han den filosofiske Doktorgrad for en Afhandling om «Beowulfskvadet» og virkede derefter som Lærer i Kjøbenhavn. 1897 blev han Medlem af Censurkommissionen ved Skolelærerexamen, men fratraadte denne Stilling allerede 1898 ved sin Udnævnelse til Undervisningsinspektør ved de kommunale og private Realskoler. Samtidig fortsatte han sine litterære Studier, hvis Udbytte er nedlagt i en Række større og mindre Skrifter, hvoraf fremhæves «N. F. S. Grundtvig som Æsthetiker» (1883), «R. K. Rask» (1887),

«C. J. Brandt» (1892) o. fl. a. Hans omfattende og paa indgaaende Kildestudier hvilende Hovedværk «Rationalismens Tidsalder» I—III, 2 (1886—99) er nærmest en Undersøgelse over, hvor vi stode ved det 19. Aarhundredes Begyndelse. — 12. Okt. 1883 ægtede han Ingeborg Brandt, Datter af Pastor C. J. B. (III, 1).

Univ. Progr. til Reformationsfesten 1883. *E. Rørdam.*

Rønnov, Carl, o. 1445—1501, Biskop, var en Søn af nedennævnte Claus R. og Kirstine Henriksdatter Gyldenstjerne. Som Barn mistede han det ene Øje. 1461 fik han pavelig Stadfæstelse som Provst i Odense, hvortil han, skjønt han endnu ikke havde naaet den lovbefalede Alder, var præsenteret af Kongen. 1464 immatrikuleredes han ved Universitetet i Køln (hvor han blev Baccalaureus 1467) og 1468 i Greifswald. 1474 blev han Dekan i Roskilde, uden dog at komme i uanfægtet Besiddelse af dette Embede, hvorom forskjellige havde ligget i Strid; samtidig var han vistnok Kannik i Lund, men endnu i s. A. (1474) blev han valgt til Bisp i Odense efter Mogens Krafses Død. Herved blev han tillige Medlem af Rigsraadet, i hvilken Egenskab han især findes anvendt flere Gange ved Forhandlinger med Svenskerne, saaledes 1482, 1483 og 1495; i 1497 var det ham, som paa Fynbo Landsting æskede det bekjendte Vidne om Kong Hans' Regering. Den vigtigste Sag, hvormed han som Biskop fik at gjøre i sit Stift, var det gamle Stridsspørgsmaal, om Munkene i Odense St. Knuds Kloster skulde vedblive at fungere som Stiftets Kapitel, eller om de skulde afløses af sekulære Kanniker. Hans egen Stilling til dette Spørgsmaal kjendes ikke med Vished. Det var især den fynske Adel, der ønskede et sekulært Kapitel for at kunne bruge Pladserne i det til at forsørge en Del af sine Sønner, og da C. R. var Søn af den daværende fynske Adels fornemste Mand, ligger det nærmest at antage, at han har billiget dens Standpunkt; hertil kommer, at han som Provst i Odense netop havde staaet i Spidsen for den Kirke, hvis Gejstlighed i gammel Tid havde gjort Knudsbrødrene Retten til Bispevalget stridig. Paa den anden Side skildres han som en mild Karakter, der af Magelighed overlod Forretningerne til andre, og i alt Fald var han endnu ikke Biskop, da den Pavebulle udgik, der bevirkede, at Munkene 1475 afløstes af sekulære Kanniker; heller ikke kjendes hans Stilling til de ret langvarige Forhandlinger, der førte til, at Kannikerne i 1489 atter maatte vige for Benediktinerne. Som en Grund til Munkenes For-

drivelse var blevet anført den Mangel paa Enhed, der fandtes i Stiftet med Hensyn til Gudstjenestens rituelle Del; for at raade Bod herpaa lod Bispen trykke et Breviarium og et Missale, hvorved der indførtes faste Regler i saa Henseende, og som ere de ældste fra noget dansk Stift bevarede trykte Bøger af denne Art; Breviaret udkom i C. R.s Tid endogsaa i 2 Udgaver, af hvilke den første sikkert er trykt af Johan Snel og maaske overhovedet er den ældste nu existerende Bog, der er trykt i Danmark.

Maribo Kloster roser C. R., fordi han paa sine Visitatser i Klosteret søgte at volde det saa faa Udgifter som muligt og i det hele viste sig velvillig mod det. 1492 indviede han og gav Aflad til et Alter i Odense Albani Kirke, som var stiftet af Jomfru Mariæ Psalters Broderskab, og 1496 stadfæstede han dette Broderskabs Statutter, det samme, som staar i en vis Forbindelse med Præsten Hr. Michael og hans religiøse Digtning (XI, 324). C. R. levede endnu 6. Sept. 1501, men døde s. A.; Jens Andersen Beldenak (I, 242) skal i det mindste fra 1499 have været bestemt til hans Efterfølger.

Scr. rer. Dan. VII, 237 f. Saml. t. Fyens Hist. og Topogr. I, 317 ff.

William Christensen.

Rønnov, Claus, —1486, til Hvidkilde, Marsk. Som hans Forældre nævnes en Marqvard R. og Margrethe eller Anne v. d. Wisch. 1435 medbeseglede han Freden i Vordingborg mellem Kong Erik og Hertug Adolf; 1439 beseglede han derimod Opsigelsesbrevet til Kongen (dog, saa vidt det kan ses, senere end de fleste andre af Brevets Udstedere), og endnu s. A. finder man ham udtrykkelig betegnet som Rigsraad. Ridder er han sandsynligvis blevet ved Kong Christoffers Kroning i Upsala 1441; i alt Fald kaldes han Væbner endnu 1440, men Ridder 1442. Ved Kongens Bryllup 1445 var han Mundskjænk; derimod maa det anses for urigtigt, naar det i et o. 30 Aar yngre Brev, som han rigtignok selv har beseglet, siges, at han var Marsk 1445, thi dette Embede synes han overhovedet ikke at have beklædt under Kong Christoffer; først fra 1449 af kan han med Sikkerhed paavises som dets Indehaver. I det hele er det især under Christian I, at man finder hans Navn nævnt, og det ikke blot ved krigerske Foretagender, hvad der jo er rimeligt paa Grund af hans Stilling som Marsk, men ogsaa i andre Anliggender, saaledes meget hyppig ved Underhandlinger med fremmede Magter. 1452 deltog han i Krigen mod

Sverige; men 1453 sluttede han og Iver Axelsen Thott en Stilstand i Vadstena med Carl Knutsson og fortsatte s. A. Forhandlingerne i Stockholm, hvorved Stilstanden forlængedes. 1455 var C. R. paa ny tilstede ved Forhandlinger i Vadstena med Kong Carl, og 1457 var han med Kong Christian i Sverige, da denne toges til Konge der. Han var Medlem af Gesandtskaber til Danzig 1458 og til Lybek 1459 og 1462, alle 3 Gange for at underhandle med Polen; 1460 skal han sammen med Grev Gerhard af Oldenborg have været i Rensborg for at virke for Kong Christians Valg i Slesvig og Holsten. I 1464, da Christian maatte forlade Sverige efter sit mislykkede Forsøg paa at dæmpe Kettil Carlsson Vasas Opstand, efterlod han C. R. med flere danske Stormænd som Befalingsmænd paa Stockholm, som de imidlertid endnu s. A. maatte overgive til Carl Knutsson. C. R. deltog derefter 1466 atter i Forhandlinger med Svenskerne baade i Jønkøping og i Nykøping; men 1467 var han paa ny i Sverige som Fjende, udsendt af Kong Christian, der vilde benytte den indre Splid i Landet til at bekæmpe Selvstændighedspartiet. Der udrettedes imidlertid intet; en af C. R. og hans svenske Forbundsfæller paabegyndt Belejring af Stockholm maatte atter ophæves, og efter at have mistet flere Skibe maatte de danske og Ærkebispen Jøns Bengtsson sejle bort igjen. I Foraaret 1471 afsluttede C. R. og flere andre en Stilstand med Rigsforstanderen Sten Sture; s. A. blev han taget til Fange i Slaget paa Brunkebjærg, men ikke et Fjerdingaar efter, i Jan. 1472, løslodes han, i det man sendte ham til Danmark for at aabne ny Underhandlinger, dog med Forpligtelse for ham til at vende tilbage med Svar inden en bestemt Frist. Det synes imidlertid ikke, at han har efterkommet denne Forpligtelse, og i ethvert Fald finder man ham i den følgende Tid stadig paa fri Fod. I Marts 1472 var han paa Kalmar, formodentlig for at bistaa Lensmanden der, Ture Turesson Bjelke, i at forsvare Slottet mod de belejrende Svenskere; men heller ikke her havde han Held med sig, i det Kalmar endnu i samme Maaned maatte kapitulere. Rimeligvis var det først efter Kapitulationen, at han traf Aftale med Kong Carl om et Forligsmøde, der skulde holdes i Kalmar i Juni 1472; men paafaldende nok nævnes han derefter ikke som befuldmægtiget ved et eneste af de store Møder mellem danske og svenske i Aarene 1472—76. Derimod har han i 1474 været i Rom sammen med Christian I, og i 1478 var han med til at afhente den senere Kong Hans' Brud,

Christine af Sachsen, i Warnemünde og føre hende til Danmark. 1483 deltog han i Forhandlingerne med de 2 andre nordiske Riger, som førte til Udstedelsen af Kong Hans' dansk-norske Haandfæstning i Halmstad og af Kalmarreces, og endnu 1485 var han nærværende ved et Rigsraadsmøde. Efter Aaret 1480 betegnes han næppe mere udtrykkelig som Marsk; men der vides i alt Fald intet om, at nogen anden i hans Levetid er bleven udnævnt til dette Embede. Han døde 1486.

Af Danmarks forskjellige Provinser var det især Fyn, hvortil C. R. var knyttet; til Pladsen som den første Mand blandt Datidens fynske Adel havde han kun én Medbejler, nemlig Eggert Frille (V, 450), og det naturligvis kun indtil dennes Fald. Paa Fyn ejede C. R. Hvidkilde, og her havde han vigtige Len: han var Lensmand paa Nyborg i alt Fald 1442—58, og Salling og Sunds Herreder havde han i Pant inden 1459 og har sikkert beholdt dem til sin Død, eftersom hans Søn Marqvard senere havde dem. Af mindre fynske Pantelen havde han Strynø, Turø, Drejø, Hjortø, Skarø, Svendborg By og Rynkebygaard. Men ogsaa uden for Fyn havde han Forleninger, saaledes et jysk Len (i 1439), Sprogø og (i 1452) Laholm; i sine senere Aar, i Slutningen af Christian I's og Begyndelsen af Hans' Regering, har han vistnok været Lensmand paa Vordingborg.

C. R. var først gift med Kirstine, Datter af Henrik Knudsen Gyldenstjerne (VI, 373) og Anne Mogensdatter Munk; hans Søn af dette Ægteskab, Carl (s. ovfr.), var født o. 1445. Hans anden Hustru, som han ægtede senest 1454, hed Birgitta, en Datter af Christiern Nilsson Vasa og Margrethe Eriksdatter Krummedige og Enke efter Erik Turesson Bjelke; hun nævnes som død i et Brev af 1478, men alligevel som levende i Aaret 1482; i alt Fald levede hun 1472. C. R. kom ved dette Giftermaal i nær Forbindelse med flere af de svenske Stormandsslægter, og en Tid lang erhvervede han Gods i Sverige; hans Hustru fik af Kronen 3 Skiblag i Upland i Pant, som imidlertid senere forholdtes hendes Børn. Et enkelt Sted tillægges der C. R. endnu en Hustru, Mette, hvad der dog næppe er paalideligt.

Som det vil ses af det ovenfor anførte, har C. R. ikke høstet mange krigerske Lavrbær i sin Marskstilling; men i hvor høj Grad dette skyldes Forhold, som han ikke kunde være Herre over, vides ikke. Hans hele omfattende Virksomhed baade i Krig og Fred

viser i ethvert Fald, at Datiden har vurderet hans Evner meget højt og ikke ment at kunne undvære dem.

Danske Mag. III, 321 ff. *William Christensen.*

Rønnov, Corfits, —1494, til Faarevejle, Rigsraad. Hans Forældre kjendes ikke med Vished; i Regelen anføres de som Tønne R. (der skal have været Broder til ovennævnte Claus R.) og Margrethe, Datter af Hr. Henrik Sigmar eller Sigmoe (ɔ: Siggem?). 1435, under Svenskernes Strid med Kong Erik, deltog C. R. som Væbner i Afslutningen af en Overenskomst paa Norrmalm; men derefter høres i længere Tid intet om ham. 1447 var han Ridder, og fra 1450 lige til 1489 nævnes han ret hyppig som Rigsraad, uden at han dog kan henregnes til Raadets mest fremtrædende Medlemmer. 1455 laa han sammen med Oluf Axelsen Thott og flere andre danske Stormænd i Østersøen ved Estlands Kyst for at forhindre Handelen paa Sverige; senere, i Tiden 1462—75, forekommer han som Dronning Dorotheas Hofmester. I alt Fald fra 1474 var han Lensmand paa Jungshoved; han havde Lenet i Pant, men s. A., som han døde, indløstes det fra hans Arvinger. Han var først (fra 1447) gift med Ellen, Datter af Henrik Knudsen Gyldenstjerne (VI, 373) og Anne Mogensdatter Munk og Enke efter Eske Jensen Brock (III, 88); paa Skifte efter hende og hendes første Mand fik C. R. 1472 udlagt Faarevejle paa Langeland. Hans anden Hustru, Birgitte, Datter af Joachim Flemming og Inger Andersdatter Hvide, havde ligeledes været gift før, nemlig med en Herman v. Vitzen i Pommern, der døde o. 1464; hun overlevede ogsaa C. R., da denne i 1494 (mellem 22. Jan. og 11. Juni) afgik ved Døden.

William Christensen.

Rønnov, Eiler (Eler), —o. 1435, Rigsraad, tilhørte en anset holstensk Adelsslægt, der tidlig ogsaa fik Besiddelser i Sønderjylland. Efter at Hertug Gerhard VI var faldet mod Ditmarskerne 1404, hørte E. R. til de Raader, der styrede Hertugdømmet sammen med Enkehertuginde Elisabeth, og han stod ved hendes Side under de første Stadier af Striden med Erik af Pommern; men efter at denne ved Dommen i Nyborg 1413 havde faaet Schaumburgernes Ret til Slesvig underkjendt, gik E. og hans Broder Tønne over til Kongen sammen med en Række andre af de hertugelige Raader. Kong Erik lønnede ham med en Plads i sit Rigsraad og forlenede ham med Lundenæs Slot, hvor han nævnes som Høveds-

mand 1419. Som naturligt var, led han meget Tab under den fortsatte Fejde, men han blev trofast paa Kongens Side; endnu i Horsensstilstanden 1432 tilsikredes der ham rolig Besiddelse af, hvad han ejede i Sønderjylland. 2 Aar efter fulgte han Kong Erik paa hans Tog til Stockholm og hørte til de Voldgiftsmænd, der skulde dømme mellem Kongen og Svenskerne; under de store Forhandlinger Aaret efter nævnes han derimod ikke og er vist død ved denne Tid. *Kr. Erslev.*

Rønnov, Eiler, —1565, til Hvidkilde, Rigsraad, var Søn af ndfr. omtalte Marqvard R. Som han ved sin Fødsel hørte hjemme paa Fyn, saaledes fik han ogsaa der sine første og fleste Forleninger. Frederik I forlenede ham og hans Moder med Salling Herred, som han med en kort Afbrydelse sad inde med til 1552, med Byen Killerup ved Odense, en Panteforlening, som han arvede efter sine Forældre, og som 1531 stadfæstedes ham for hans og hans Hustrus Levetid, og med Kirkeby ved Svendborg, som han 1532 fik Tilladelse til at indfri fra Panthaveren, og som han 4 Aar efter virkelig indløste og derpaa beholdt ligesom hint Herred til 1552. Men det var ikke Kongen alene, hvis Lensmand han blev. Hans Broder Biskop Joachim R. i Roskilde synes for en Tid at have overladt ham Bispesædets Slot Saltø ved Næstved, og Ærkebiskop Torben Bille forlenede ham 1533 med Skjænkelse i Nordsjælland for hans og hans Hustrus Levetid. Betydeligere vare dog de Forleninger, der tilfaldt ham i Christian III's Tid: Næsbyhoved og St. Hans Kloster i Odense (1543—49, fra 1546 tillige det dermed forenede Rugaard), Tranekjær (1549—53) og Hagenskov (1553—64).

Det gamle Fjendskab mellem Biskop Jens Andersen (Beldenak) i Fyn og Marqvard Rønnov gik i Arv til dennes Sønner, som 1528 fik Bispen idømt en stor Bøde for hans Adfærd mod deres Fader, og som, da deres Modstander ikke rettede sig efter Kjendelsen, men beskyldte E. R. for Uærlighed, 1530 fik ham dømt som Løgner og Æreskjænder (s. I, 246). Saa vidt det kan ses, var E. R. en af dem, som Rigsraadet 1533 efter Frederik I's Død egenmægtig optog i sin Midte, og han kom saaledes til at tage Del i dette Aars bevægede Herredag, hvor man skulde tro, at han som Broder til Sjællands Biskop og Svigersøn af Marsken Tyge Krabbe havde en given Plads mellem Katholicismens Forkæmpere, men hvor han, mærkelig nok, synes at have sluttet sig til Mod-

partiet i Religionsspørgsmaalet. Af de 19 fynske Adelsmænd, som 9. Juli 1534 i Hjallese udtalte deres Beredvillighed til at tage Hertug Christian til Konge og bemyndigede Johan Friis til at forhandle med Hertugen, var E. R. en; men i de nærmest følgende Dage rejste Fyns Borgere og Bønder sig, og blandt de adelige Herrer, som de bemægtigede sig, var vistnok ogsaa E. R. I hvert Fald førtes han noget senere som Fange til Kjøbenhavn, og han kom til at dele Skæbne med de andre danske Adelsmænd, der i Begyndelsen af 1536 sendtes til Meklenborg for at kunne bruges til at sikre Hertug Albrecht og Grev Christoffer, hvis disse skulde bukke under i Kampen mod den danske Konge. Han fik Ophold paa Slottet i Neustadt og forblev her, indtil han og de andre Gisler i Avg. s. A. frigaves og over Hamborg vendte tilbage til Fædrelandet, hvor han som de andre faldt i Unaade hos Christian III og foreløbig mistede sit Sæde i Rigsraadet. Ligesom det imidlertid ikke varede længe, før han fik store Len, saaledes kom han efter en halv Snes Aar paa ny ind i Rigsraadet (o. 1547).

Inden Tronfølgeren fik sin egen Hofholdning, skal E. R. en Tid have været Hofmester for ham. 1548 var han i Prinsesse Annas Brudefølge til Sachsen, og 1556 fulgte han Enkedronning Sophie og Hertug Adolf af Gottorp gjennem Landet. Han blev ofte brugt som Mønstringsherre, og 1563 udnævntes han til Proviantmester i Fyn. Som han havde forstrakt Christian III med Penge, saaledes maatte han ogsaa yde Efterfølgeren betydelige Laan, og selv 10. gik han i Kavtion for ham hos Hertugen af Meklenborg for 40000 Rdl. En kjedelig Sag havde han, da han og en Række Standsfæller 1564 af Rigsraadet dømtes til at betale Kongen 10000 Rdl., hvormed de 1562 vare gaaede i Borgen for Christoffer Urne, der i 13 Aar havde siddet fængslet for utilbørlige Ord om Christian III, men som, da han nu slap løs, ikke kunde styre sin hvasse Tunge og derved brød Forliget. I pekuniær Henseende havde dette mindre at sige, da Tabet fordeltes paa 20, men Christoffer Urne var en Søstersøn af E. R., og denne synes at have interesseret sig særlig for at faa ham paa fri Fod; naar man ser, at E. R. 1562 forærede Kongen nogle Stykker Hornkvæg, lige umiddelbart forinden Ordren til at løslade Fangen udstedtes, kan man ikke godt undgaa at sætte Gaven og denne Ordre i Forbindelse med hinanden.

Foruden Hvidkilde ejede han Faarevejle paa Langeland. 1529 fik han Patronatsret til Egense Kirke, Hvidkildes Sognekirke. St.

Jørgensgaard ved Svendborg, som 1526 var givet i Forlening til Broderen Joachim, blev 1528 overdraget begge Brødrene som arvelig Besiddelse mod Afstaaelse af et Vikarie i Rensborg. I Kjøbenhavn, Nyborg og Odense havde E. R. Gaarde. Den af ham i sidstnævnte By (1546) opførte Gaard staar endnu, den ældste bevaarede Bindingsværksbygning her i Landet. E. R. var næppe noget mildt Herskab, i alt Fald haves der flere Klager fra Almuesfolk over ham som Lensmand. Som ovenfor nævnt var han gift med en Datter af Marsken Tyge Krabbe (IX, 403), Anne K., der døde 1543. Skjønt hun fødte ham 11 Børn, deraf dog kun 3 Sønner, var han, da han lukkede sine Øjne 27. eller 28. April 1565 paa Hvidkilde, Slægtens sidste Mand.

H. Knudsen, Joachim Rønnow S. 13 f. (jvfr. Allen, De tre nord. Rigers Hist. III, 1, 380). Vedel Simonsen, Rugaards Hist. I, 2, 93 ff. *C. F. Bricka.*

Rønnov, Joachim (Jacob), —1544, Biskop, var Søn af ndfr. omtalte Marqvard R. til Hvidkilde og maa rimeligvis være født et Par Aar før 1500. I Aaret 1516 blev han indskreven ved Universitetet i Wittenberg, altsaa paa en Tid, da Luther vel endnu ikke havde begyndt Reformationen, men dog virkede ved Universitetet. I de følgende Aar opholdt R. sig i Frankrig, hvorfra han 1517 vendte tilbage; ogsaa Italien synes han paa denne Rejse at have besøgt. I Aarene 1525 og 1527 sendte Frederik I ham som Gesandt til Frankrig for at modvirke Christian II's Planer og indlede Forhandlinger om et nøjere Forbund med dette Land. R. skriver sig endnu paa denne Tid: Jacob R. til Hvidkilde, Væbner; nogen særlig gejstlig Uddannelse synes han saaledes ikke at have faaet. Frederik I maa imidlertid have haft høje Tanker om hans Dygtighed og Brugbarhed. Paa Herredagen i Odense 1527 havde Kongen sat igjennem, at Biskopperne herefter ikke skulde søge Bekræftelse paa deres Valg hos Paven i Rom, men hos Kongen, der skulde oppebære den Pengesum, som tidligere gik til Rom for Konfirmationen. Da Biskop Lage Urne i Roskilde derpaa døde i April 1529, og den katholske Kirkes kraftigste Støtte dermed var faldet, var det Kongen af Vigtighed at sikre sig en Biskop, der blev afhængig af ham, og som ikke vilde lægge Evangeliets Forkyndelse Hindringer i Vejen; han synes at have tænkt sig en Slags verdslig Forstander for Stiftet og skal i Begyndelsen endogsaa have haft den Tanke at faa sin egen yngste, endnu kun 2aarige Søn udnævnt til Biskop. I disse Bestræbelser støttedes Kongen af

Rigshofmesteren Mogens Gjøe, til hvem R. stod i et nøjere Forhold; der taltes endogsaa, selv efter at R. var bleven Biskop, om, at han vilde gifte sig, og Rygtet satte dette i Forbindelse med Mogens Gjøes Datter Birgitte, dog vistnok uden al Grund. I hvert Fald faldt Kongens Valg paa R. Denne maatte (11. Juni 1529) udstede en Forpligtelse til Kongen om at være denne huld og tro, ramme hans Børns bedste, navnlig den Søns, der blev udvalgt til Konge i Danmark, og, saa vidt det stod til ham, afværge, at nogen af Christian II's Børn eller nogen fremmed Fyrste blev Konge i Danmark, og ikke lægge Evangeliets Forkyndelse eller Præsters og Munkes Giftermaal nogen Hindring i Vejen; opstod Strid herom, skulde vedkommende staa til Rette for Kongen og Raadet. Dette var et betænkeligt Indgreb i Biskoppens gejstlige Jurisdiktion. R. gik imidlertid ind herpaa; Mogens Gjøe og en Del andre Adelsmænd gik i Borgen for, at R. holdt sine Forpligtelser, i modsat Fald skulde de staa til Rette for Kongen og den af dennes Sønner, som blev Konge i Danmark. Samme Dag har Kongen derpaa «samtykt, nomineret og stadfæstet Hr. J. R., vor Mand og Raad, til Biskop og Prælat til Roskilde Domkirke, Stift og Bispedømme» og lover tillige at holde ham og Roskilde Domkirke ved alle deres Privilegier, dog at de ikke stride mod R.s Forpligtelse, og at ville beskytte ham mod alle Angreb fra Rom eller andensteds.

Efter at Kongen saaledes havde lovet at overholde Roskilde Domkirkes Privilegier, lykkedes det R. at faa Kapitlet til at vælge ham, hvorpaa han 24. Juni fik en virkelig Bekræftelse af Kongen og de tilstedeværende Raader som Biskop og Forstander i Roskilde Stift med Løfte om at beskjærme ham mod enhver, der vilde gjøre ham Stillingen stridig, og med Forpligtelse for ham til at levere de Penge, der ellers gik til Rom til Konfirmationen, til Kongen. Dette skete ogsaa; Summen angives til 6000 Gylden.

R. indtog saaledes en højst ejendommelig Stilling. Han var i høj Grad bunden af Kongen og Raadet og af sine Forlovere. Hans Tausen blev nu kaldt til Kjøbenhavn; det stærke religiøse Røre i Hovedstaden begyndte, men paa den anden Side maatte R. se at faa en kirkelig Anerkjendelse; han søgte da, men forgjæves, at opnaa en Konfirmation af den fordrevne lundske Ærkebiskop Jørgen Skodborg. Kirkelig Indvielse fik han aldrig; han maatte derfor lade alle kirkelige Indvielser foretage af en Viebiskop. Under Herredagen 1530, da der førtes de store Forhandlinger mellem Katholikker og Protestanter, satte Kongen en ny

Ordinans igjennem, hvorved enhver, der havde Guds Naade, frit kunde prædike Guds Ord og Evangelium mod at staa til Rette for Kongen og Raadet. Det var det samme, R. selv havde maattet love for sit Vedkommende. Han synes paa denne Tid at have maattet afgive en Erklæring om ikke blot at taale Evangeliets Prædiken, men ogsaa selv at sørge for Indsættelse af evangelisk-sindede Præster. 24. Juni 1530 fik han en ny Bekræftelse paa sin Stilling af Kongen og hele Rigsraadet, deriblandt ogsaa de gejstlige Medlemmer. 22. Juli s. A. fik han derpaa et fornyet Løfte af Frederik I om, at denne vilde beskytte ham mod ethvert Angreb fra Rom eller andensteds, og dette Løfte tiltraadtes af hele det verdslige Raad for det Tilfældes Skyld, at R. overlevede Kongen, og dennes Efterfølger muligvis vilde fordrive ham fra Stiftet.

Hvad der især var R. en Torn i Øjet, vare de kongl. Beskjærmelsesbreve, hvorved i Virkeligheden Kongen indsatte Præster i Stiftet. Han var i og for sig ikke en Modstander af Evangeliet, men ønskede, i Kraft af sin Bispestilling, selv at bestemme alt. Dertil sigtede et mærkeligt Reformforslag, han indgav under Herredagen 1530. Han erklærer her, at han overensstemmende med tidligere Løfter vil beskikke det saa, «at Guds Ord og det hellige Evangelium skal klarligen og ret prædikes», og hvis der findes Mangler i denne Henseende blandt Præsteskabet i Stiftet, vil han selv opsøge gode, lærde Præstemænd; men paa den anden Side søgte han, saaledes som han ogsaa var forpligtet til paa Grund af sit Forhold til Roskilde Kapitel, at hævde Katholikkerne Besiddelsen af vor Frue Kirke i Kjøbenhavn, mod at Sognefolkene henvistes til Graabrødre- eller Helliggejstes Kirke; da Kannikerne ved Frue Kirke desuden skulde leve af de dem tillagte Sognekirker i Kjøbenhavn, som nu med Vold vare dem fratagne, forlanger han, at der skal sikres dem en Indtægt af Kirkerne; men navnlig viser R.s Standpunkt sig i den Begjæring, han stiller til Kongen, «at ingen Prædikant skal med Breve eller Magt fortrænge nogen Sognepræst fra sine Sognekirker paa Landet eller i Kjøbstæderne».

R.s Forslag førte dog ikke til nogen Ordning; Kongen vilde ikke paa denne Maade lade sig binde i sine Bestræbelser for at skaffe Prædikanterne Sikkerhed ved kongl. Beskjærmelsesbreve. I Kjøbenhavn udbrød Billedstormen i Frue Kirke 3. Juledag 1530, og lykkedes det end R. senere at faa den katholske Gudstjeneste gjenindført, maatte dog alle Forsøg paa atter at blive eneraadende i Stiftet opsættes til efter Frederik I's Død. I Mellem-

regeringens Tid indtog R. en betydelig Stilling. Myndig og egenraadig, som han var, mente han, at Tiden nu var kommen til at sætte sine Fordringer igjennem. Evangeliets Prædiken havde han i og for sig ikke lagt Hindringer i Vejen; Protestanterne rose ham endog i nogen Tid; hans Frænde Gustav Vasa ytrer i et Brev til ham sin Glæde over hans Færd i evangelisk Retning. Men han vilde have hele Bispemagten i sin Haand og ikke finde sig i de Overgreb, som de evangeliske Prædikanter, støttede af Kongen, havde udøvet ved egenmægtig at sætte sig i Besiddelse af alle de kjøbenhavnske Kirker. Paa Herredagen i Kjøbenhavn 1533 søgte de katholske Biskopper at faa vedtaget Bestemmelser mod Evangeliets Prædiken. Dette blev afvendt, og i den saakaldte Reces af 3. Juli lagdes vel hele Myndigheden atter i Biskoppens Haand, men det lykkedes ikke at faa en Bestemmelse indført om, at Biskopperne *kun* maatte ansætte katholske Præster. Da imidlertid hele Evangeliets Tilmaalen var lagt i Biskoppernes egen Haand, medførte denne Reces et Brud; Mogens Gjøe og flere lutherske Rigsraader vilde ikke besegle den, og Mogens Gjøes Indflydelse paa R. var saa stor, at heller ikke R. vovede at sætte sit Segl under. Dertil kom, at man vel havde udsat Kongevalget i et Aar, men havde maattet slutte en Union med Hertug Christian (III) som Hertugdømmernes Styrer. Blev *han* Konge, kunde det se galt nok ud for R. og hans Forlovere, der havde maattet forpligte sig ikke blot over for den afdøde Konge, men ogsaa over for hans Søn og Efterfølger.

Det var imidlertid kommet til de heftigste Stridigheder mellem R. og Prædikanterne; han havde haft en heftig Samtale med en Prædikant, rimeligvis Tausen selv, og da denne, saaledes som det evangeliske Partis Stilling var efter de store Rigsdagsforhandlinger i Tyskland, henviste til en almindelig Kirkeforsamling som Religionsagers Afgjører, afbrød R. ham med de betegnende Ord: «Hvem skal da være Dommer i Sagen, den Gjæk i Hessen (Landgrev Philip) eller den Nar i Holsten (Christian III)?» Disse Ord skulde senere faa Betydning. Han stævnede da, sammen med de øvrige Biskopper, Hans Tausen for Rigsraadet; Poul Helgesen beviste, efter katholsk Synsmaade, at Hans Tausen var en Kjætter, og R. forlangte Kirkerne i Kjøbenhavn tilbage. Paa Grund af de tumultuariske Scener, som foregik, medens Sagen førtes paa Kjøbenhavns Raadhus 14. Juli 1533, lagde de verdslige Rigsraader sig imellem (ved den saakaldte «Dannemænds Bøn») og fik afsagt en

Slags Voldgiftskjendelse, i Følge hvilken Hans Tausen ikke maatte befatte sig med nogen af Kjøbenhavns Kirker, ikke maatte skrive Bøger eller lade dem prente og inden en Maaned skulde forlade Sjællands Stift og siden ikke maatte opholde sig i Sjællands eller Skaanes Stifter. R. skulde derpaa atter «annamme og beholde» de kjøbenhavnske Kirker, men skikke og indsætte Prædikanter, som forkynde det hellige Evangelium og Guds hellige Ord. Dommen gav Anledning til den bekjendte Scene, hvori Hans Tausen maatte redde R. fra Mængdens Forbitrelse. Mogens Gjøe havde imidlertid som Forlover for de af R. i sin Tid indgaaede Forpligtelser saa stor Indflydelse, at han i Forening med en af sine Døtre (Birgitte) samt Kjøbenhavns Borgmestre og Raad og flere andre ansete Mænd ved en ny «Dannemænds Bøn» bevægede R. til at give Hans Tausen Tilladelse til at blive i Kjøbenhavn, dog kun paa den udtrykkelige Betingelse, at han anerkjendte R. som sin kirkelige foresatte og skulde prædike Evangeliet rettelig og klart uden Skjændsord mod Biskopper og andre. Herved havde R. opnaaet, hvad han ønskede, men fremkaldte stor Forbitrelse mod sig hos Katholikkerne. — Et Forsøg paa at faa pavelig Konfirmation, som R. atter foretog sig, mislykkedes; Paven havde nemlig givet Stiftet til den fordrevne lundske Ærkebiskop Johan Weze.

Ogsaa i verdslig Henseende havde R. baade under Frederik I og senere indtaget en fremragende Stilling. Efter Kongens Død overskred hans Hovmod alle Grænser. Han fik Roskilde Kapitel til at overlade ham de gamle Fordringer paa Kjøbenhavns Slot og Len og ytrede overmodig, at ingen skulde blive Konge, uden han selv fik Kjøbenhavns Slot tilbage af Kronen; ogsaa i andre Henseender skaffede han sig Fordele paa Kronens Bekostning. «Jeg skal være jer Konge nok», skal han have ytret til en af Prædikanterne og oven i Kjøbet i sin Hidsighed slaaet ham med en Stridshammer. Som Roskilde Biskop var han tillige Rigets Storkansler og beskyldes for i den kongeløse Tid paa egen Haand at have afgjort Statssager uden Hensyn til det øvrige Raad. Men saa kom pludselig Grev Christoffer; Grevefejden udbrød, Roskilde Bispegaard plyndredes (Juni 1534), og R. blev, for ikke at sætte alt paa Spil, nødt til at anerkjende Grev Christoffer paa Christian II's Vegne. Greven havde endogsaa overdraget Stiftet til Ærkebiskop Gustav Trolle. For anden Gang maatte R. da for en høj Sum tilkjøbe sig Roskilde Bispestol, dog med sit Kapitels Samtykke. Men da den store

Adelsforfølgelse udbrød paa Sjælland i Jan. 1535, tyede R. til sin faste Borg Dragsholm, undkom der fra til Jylland og hyldede nu Christian III. Da de kongelige Tropper efter Slaget paa Øxnebjærg 5. Juli s. A. gik over til Sjælland, kom ogsaa R. tilbage til sit Stift; i den følgende Tid var han endogsaa blandt de Mænd, som Kongen under sin egen Fraværelse udnævnte til Statholdere i Sjælland. Men da Kjøbenhavn i Juli 1536 havde overgivet sig, og Kongen havde besluttet at styrte Bispemagten, blev R. fangen paa sin Gaard i Kjøbenhavn. Paa Grund af hans hele egenmægtige Færd og de voldsomme Ytringer, han ved flere Lejligheder havde ladet falde, var Kongens Forbitrelse mod ham særlig stor; i det Klageskrift mod Biskopperne, som i Okt. 1536 oplæstes for den forsamlede Rigsdag, gaar det især ud over R., hvis hele Færd dadles paa det ubarmhjærtigste. Han førtes først til Dragsholm, derpaa til Krogen (Kronborg) og senere (1541) til Visborg paa Gulland. Hans Venner søgte forgjæves at bevæge Kongen til Mildhed; selv Kong Gustav Vasa gik til ingen Nytte i Forbøn for ham. I Begyndelsen lader det til, at R. selv ikke har villet udstede en Revers om Godkjendelsen af Bispemagtens Inddragelse; men til sidst lod det dog til at skulle komme til et Forlig, og R. flyttedes i Begyndelsen af 1544 fra Visborg til Kjøbenhavns Slot, men her døde han 1. Maj 1544, inden Forliget var kommet i Stand. Atter et Exempel paa en af Opløsningstidens Mænd, der ikke kunde finde et fast Stade og derfor maatte gaa til Grunde; at underordne sig den nye Tids Skik og finde sig i en kraftigere Kongemagt baade over Stat og Kirke havde R. aabenbart ikke formaaet.

H. Knudsen, J. R. (1840). Hist. Tidsskr. 4. R. III. *A. Heise.*

Rønnov, Marqvard, —1506, til Hvidkilde, Rigsraad, var en Søn af ovennævnte Claus R. og Birgitta Christiernsdatter Vasa. Han var Ridder i alt Fald 1490; Rigsraad blev han i Tiden 1493—97. Efter Faderen havde han arvet Hvidkilde og sikkert ogsaa Pantelenene Salling og Sunds Herreder; paa disse sidste fik han i 1497 nyt Pantebrev, der gjaldt for hans Livstid, en Gunstbevisning, som ikke usandsynlig staar i Forbindelse med hans Tjeneste paa Toget til Sverige s. A., hvor han skal have ført Hovedbanneret. 1502 havde han Pederstrup Birk paa Laaland og 1503 Ravnsborg i Forlening. Han døde 1506; hans Hustru Mette, der var Datter af Joachim Hardenberg og Mette Bertelsdatter Tinhus eller efter

andre Opgivelser af Joachim Hardenbergs Søn Erik og Anne Corfitsdatter Rønnov, overlevede ham i alt Fald indtil 1528. Hun beholdt Salling og Sunds Herreder i nogle Aar efter Mandens Død, men mistede først Sunds og senere tillige Salling Herred; det sidste fik hun dog igjen sammen med sin Søn Eiler. — M. R.s Navn turde være mest kjendt af en heftig Strid, hvori han og hans Slægt vare komne med Jens Andersen Beldenak (I, 242), der havde afløst M. R.s Broder Carl som Bisp i Odense. Om Stridens Oprindelse savnes nøjagtig Oplysning, men man ser, at det i Aaret 1504 gik saa vidt, at M. R. med Understøttelse af slesvigske og holstenske Adelsmænd en Tid lang belejrede Bispen paa hans Borg Ørkil. Og Fjendskabet standsede ikke med M. R.s Død; mange Aar efter, i 1528, idømte en kongelig Voldgiftskjendelse Jens Andersen en ret betydelig Bøde til M. R.s Enke og Sønner, og da Bispen i sin Harme herover lod sig henrive til at fremsætte forskjellige uforsigtige Paastande ogsaa vedrørende Kongen og dennes Kansler, endte det med, at han paa Herredagen i Kjøbenhavn 1530 dømtes som Tremarksmand. *William Christensen.*

Rønnov, Tønne, —1422, var en Broder til den ovennævnte Eiler R. og fulgte denne i hans Partistilling. Ogsaa han hørte til de Raader, der styrede Slesvig under Hertugsønnernes Mindreaarighed, og han deltog bl. a. i Overfaldet paa Dronning Margrethes Ven Biskop Johan Skondelev af Slesvig (Febr. 1410); kort efter Dommen 1413 gik han ligesom Broderen over til Kong Erik. Han blev sammen med en anden Holstener, Rymer Sehested, sat til Høvedsmand paa Borgen Fresenborg, som Kongen havde ladet bygge til Værn mod Friserne, men han kunde ikke modstaa det Angreb, som Friserne rettede mod Borgen i Sommeren 1416; hans Fælle mistede Livet her, medens T. R. maatte flygte. I det følgende Aar led han ligesom Broderen megen Skade af Holstenerne og skal bl. a. have mistet Gaarden Nybøl i Angel. 1419 nævnes han som Høvedsmand paa Ærø, 1421 var han med paa Viborg Landsting til at udstede Vidnesbyrd om Sønderjyllands Danskhed. Aaret efter deltog han i eller ledede et Angreb paa Borgen i Tønder; et Forsøg paa at indtage Borgen med stormende Haand slog dog ganske fejl, og blandt de talrige faldne var ogsaa T. R.

Kr. Erslev.

de Roepstorff, Christian Sophus, f. 1853, Forstmand, er Søn af Kapitajnlieutenant i Marinen Johan Louis Adolph de R.

(f. 1819 † 1881) og 1. Hustru, Charlotte Georgiana Holmes f. Farley. R., der er født i Kjøbenhavn 24. Jan. 1853, blev 1875 Forstkandidat, assisterede 1876—80 ved Planlægningsarbejder, opholdt sig 1881—87 i Udlandet og blev 1888 ansat som Plantør ved Klitvæsenet. I «Tidsskrift for Skovvæsen» 1894—97 har han givet udførlige «Meddelelser om danske Forstkandidater 1798—1897», der ogsaa ere udgivne som Særtryk. 4. Juli 1882 ægtede han Elsabe Margarethe Georgia Wodschow (f. 6. Juli 1852), Datter af Prokurator Georg Marinus Hoff W. i Hillerød.

Roepstorff, Medd. om danske Forstkandd. *A. Oppermann.*

de Roepstorff, Frederik Adolph, 1842—83, engelsk Koloniembedsmand, Broder til ovennævnte Forstmand Chr. S. de R., var født 25. Marts 1842 om Bord paa et engelsk Skib paa Rejsen fra Madras til Evropa, hvad der gav ham engelsk Borgerret. Han blev opdragen i Danmark, var først Søkadet, men kom senere i Horsens lærde Skole, hvorfra han blev Student 1863. Efter at have taget filosofisk Examen opgav han imidlertid Studeringerne og gik 1867 til Indien for der at bane sig Vej ved Benyttelse af sin engelske Borgerret. Han blev her 1868 ansat som Extra assistant superintendent paa Andamanøerne, 1877 som Assistant superintendent sammesteds og tillige paa Nikobarøerne, som han 1871 havde taget i Besiddelse paa den engelske Regerings Vegne. Paa begge Øgrupper skulde han væsentlig have Opsyn med de der til forviste Straffefanger fra det store Sepoy-Oprør i Indien. Under et Ophold i Danmark ægtede han 11. Jan. 1872 Hedevig Christiane Willemoës (f. 30. Nov. 1843, † i Kjøbenhavn 21. Avg. 1896), som derefter stod ham trofast bi i hans Gjerning. I 1878 var han paa ny hjemme, men allerede 24. Okt. 1883 fandt han Døden for Morderhaand, i det han blev skudt af en fangen Sepoy paa Camorta, en af Nikobarøerne. — R. var en varmhjærtet Natur med mange Interesser. De indfødte paa de Øer, hvor han virkede, deres Sprog og Sæder studerede han med Iver, ligesom han efterhaanden berigede de ethnografiske Samlinger dels i Kjøbenhavn, dels ogsaa i Berlin med betydelige Gaver. Foruden forskjellige mindre ethnologiske og sproglige Arbejder af ham maa fremhæves hans «Dictionary of the Nancowry dialect of the Nicobarese language» og «The Gospel of St. Matthew in Nicobarese», begge efter hans Død udgivne af hans Enke (Calcutta 1884). Sammen med sin Hustru arbejdede han med Iver paa at undervise de indfødte og udbrede

Kristendommen blandt dem. 1882 udgav han anonymt en politisk Piece: «Danmark, af en Fader», der vidner om hans varme Kjærlighed til Fædrelandet.

Nord. Convers. Lex., 3. Udg. Dansk Missionsblad 1884. *Vilh. Thomsen.*

de Roepstorff, Frederik Christian August, 1768—1848, Overstutmester, Søn af Generalmajor Gotfried Christopher de R. og Johanne Frederikke f. Gøring, er født i Næstved 3. Maj 1768. 1781 udnævntes han til Sekondlieutenant i sjællandske Dragonregiment, forsattes 1788 til Garden til Hest, hvori han næste Aar avancerede til Premierlieutenant, blev 1792 Kammerjunker og 1793 Ritmester, men sattes 1795 à la suite i Armeen, da han 1794 var bleven udnævnt til 2. Staldmester. 1805 udnævntes R., der 1801 var bleven Kammerherre, til Overstutmester, og 1807 oprettedes efter hans Initiativ for at fremhjælpe Landets Faareavl et Schæferi paa Jægerspris, som Stutterikommissionen paa lempelige Vilkaar forpagtede af Staten, men det nedlagdes 1820 efter at have kostet Staten en stor Sum Penge; i denne Periode boede R., der tillige en Tid ejede Herregaarden Nebbegaard, paa Jægerspris. R., der 1809 var bleven 1. Staldmester, 1828 Gehejmekonferensraad og 1829 Storkors af Danebrog, døde i Kjøbenhavn 12. Marts 1848. 21. Juni 1794 var han bleven gift med Caroline Christiane f. Komtesse Holstein-Ledreborg (f. 28. Febr. 1772 † 11. Dec. 1852), Enke efter Generalmajor Clemens August Baron Haxthausen (VII, 176).

C. E. A. Schøller.

de Roepstorff, Johan Adolph, 1674—1735, gottorpsk Hofmand. R., en Søn af Hofviolon paa Gottorp Ditlev R. og Catharine Cordessen, døbtes 29. Juli 1674 i Slesvig. Han tog Del i forskjellige Felttog under Prins Eugen og var 1707—10 Kammertjener hos Hertug Carl Frederik af Gottorp, hvem han havde Lejlighed til at frelse fra at drukne. Han udnævntes derefter til Hofintendant og optoges 1716 i den svenske Adelstand. Da Hertugen i Foraaret 1719 forlod Sverige for bestandig, udnævntes R. til Overkammerherre og Overhofmarskal, men maatte allerede Aaret efter opgive den sidste af disse Stillinger og vige Pladsen for H. F. Bassewitz (I, 582). Han blev derefter Amtmand i Trittau og Reinbek, erholdt Værdigheden som Domprovst i Hamborg og udnævntes til Konferensraad. 1719—25 ejede han Cronshagen og erhvervede 1732 Lehmkulen. Han døde 19. Marts 1735 i Kiel og er

begravet i Ridderholmskirken i Stockholm. R. var gift med Friederike Amalia f. Pincier (f. 1693 † 3. Juli 1724), Datter af Gehejmeraad Johann Ludwig P. Friherre v. Kønigstein (IX, 636) og tidligere gift med Gehejmeraad Gottfried v. Wedderkop († 27. Jan. 1741).

Gesch. des gottorf. Hofes S. 69. 84. Anrep, Svenska adelns ättar-taflor III, 427.

Louis Bobé.

de Roepstorff, Ulrich Wilhelm Greve, o. 1730—1821, Generalgouvernør, var en Søn af Oberstlieutenant Christian Frederik de R. (f. 1689 † 1741) og Christiane Marie f. v. Røbern (f. 1703 † 1775) og fødtes vistnok 12. Juni 1730. Opdragen til Søofficer blev han 1741 Kadet og avancerede 1763 til Kapitajnlieutenant, men udgik Aaret efter af Etaten, da han udnævntes til Kommandant paa St. Thomas og St. Jan og fik Rang med Oberstlieutenanter. 1765 tog han til Vestindien, men blev 1767 hjemkaldt paa Grund af Stridigheder med og Insubordination mod Generalgouvernøren P. Clausen (III, 632), og da det vestindisk-guineiske Rente- og Generaltoldkammer befrygtede, at han ikke egnede sig til atter at udsendes i nogen underordnet Stilling, blev han afskediget med Pension 1770. Under Struensees Regimente havde han den Tilfredsstillelse at afløse sin gamle Modstander Clausen som Generalgouvernør, men maatte i 1773 allerede atter vige Pladsen for ham. Hermed var R.s Embedsbane afbrudt; dog fik han 1783 igjen paa Statens Vegne med de vestindiske Forhold at gjøre som Medlem af Kommissionen til at undersøge Slavernes og deres Herrers Forhold til hverandre. R. slog sig senere ned paa Fyn, hvor han blev en af Landets betydeligste Godsejere. I 1784 kjøbte han Hovedgaarden Østergaard i Munkebo Sogn, senere hele 2 Baronier, Einsiedelsborg og Kjørup, hvoraf han ved endnu at tilføje 200000 Rdl. i Bankfonds 4. April 1810 fik oprettet Grevskabet Roepstorff, hvorhos han og Søstersønnen Chr. A. v. Petersdorff, til Fordel for hvem Grevskabet erigeredes, 12. Juni 1810 optoges i Grevestanden. R. anlagde et Sukkerraffinaderi i Odense, betænkte af sine rige Midler adskillige velgjørende Stiftelser og stiftede det store Roepstorffske Familielegat ved aarlige Pengetilskud (fra Grevskabet) lige til Aar 1900. Han døde 2. April 1821, ugift, paa Einsiedelsborg, agtet i Omegnen paa Grund af sin Godgjørenhed. R. udgav flere smaa Piecer, der foruden at rumme adskillige excentriske Indfald belyse hans patriotiske Sindelag og Interesse for en gavnlig og velgjø-

rende Anbringelse af hans Kapitaler. I 1818 blev han udnævnt til Gehejmeraad.

Thaarup, Fædrenelandsk Nekrolog 1821—26 S. 79 ff. Høst, Efterretn. om Øen St. Thomas S. 156 ff. Nyerup, Lit. Lex. *G. L. Grove.*

Rørbye, John, 1801—74, Læge, var en Søn af Overkrigskommissær Ferdinand Henrik R. († 1818) og Frederikke Eleonora Catharina f. de Stockfleth og fødtes i Kjøbenhavn 27. Juli 1801, tilbragte nogle Børneaar i Drammen, hvor hans Fader havde faaet en Ansættelse som Magasinforvalter, kom 1814 tilbage til Kjøbenhavn, dimitteredes privat til Universitetet 1820 og indskreves 1821 som kirurgisk Volontær ved Frederiks Hospital. Efter at han 1826 havde taget den kirurgiske Examen med Udmærkelse, blev han 1827 Interimskirurg, 1832 virkelig Reservekirurg (og dermed Docent) ved det kirurgiske Akademi. 1834 fik han Karakter af Regimentskirurg og blev samtidig Reservekirurg ved Frederiks Hospital. 1836—38 foretog han en Studierejse med Hovedophold i Paris og blev ved sin Hjemkomst Regimentskirurg, fik 1839 Rang med Kapitajner; 1842 blev han Overlæge (1842—46 ved Garnisonshospitalet). 1847—48 var han udenlands for at studere Militærlægevæsenet, men maatte skyndsomst vende hjem ved Oprørets Udbrud. I Felttoget fungerede han først som Brigade- og Ambulancelæge, derpaa som Divisionslæge. 1852 fik han Titel af Professor, 1854 blev han Medlem af Direktionen for Frederiks Hospital, 1855—56 sad han i Komiteen for Kommunehospitalets Oprettelse, men udtraadte paa Grund af divergerende Anskuelser. 1858 fik han Majors Rang, i Felttoget 1864 fungerede han som Korpsstabslæge, s. A. blev han Kommandør af Danebrog. 1864 fik han sin Afsked og udnævntes til Etatsraad. 1868 erholdt han Æresdoktordiplom fra Lunds Universitet. 6. Marts 1874 indtraf hans Død. 1862 havde han ægtet Elisabeth Toxverd, Datter af Distriktslæge i Odense, Kancelliraad Anton L. T.

R. var en kundskabsrig Mand og nød megen Anseelse i sin militære Embedsstilling for sin fremragende Dygtighed og store Retsindighed; han optraadte med Myndighed og en vis Haardhed, som kunde virke frastødende, men som paa ingen Maade udelukkede en mild, human Tænkemaade. I litterær Henseende har han kun udfoldet en ringe Virksomhed i Tidsskriftsafhandlinger og nogle Oversættelser af fremmede lægevidenskabelige Forfattere. 1828 besvarede han Universitetets medicinske Prisopgave om den danske

Lægevidenskabs Betydning og dens Udøvere i Frederik III's Tid. Han vandt ikke Prisen (det ham tilkjendte Accessit tog han ikke imod), men offentliggjorde senere nogle herhen hørende udførlige Lægebiografier i Østs Arkiv under Psevdonymet «Jørgen Horb». Om hans videnskabelige og litteræere Interesse vidner ogsaa det betydelige af ham samlede Bibliothek, som han før sin Død skjænkede Kjøbenhavns Kommunehospital.

Smith og Bladt, Den danske Lægestand, 5. Udg. Erslew, Forf. Lex. Ugeskr. f. Læger 3. R. XVII, 223. *Jul. Petersen.*

Rørbye, Martinus Christian Wesseltoft, 1803—48, Genremaler, blev født i Drammen 19. Maj 1803, men var af dansk Slægt, Broder til ovennævnte Overlæge J. R. Da Faderen, som kort før Sønnens Fødsel var bleven Embedsmand i Norge, ved dettes Adskillelse fra Danmark ikke ønskede at knytte sig til Norge, vendte han tilbage til sit Fædreland i Sønnens 12. Aar, og denne blev saaledes opdraget paa dansk og som dansk. Faderen ønskede, at han skulde studere, men da han ikke havde Lyst dertil, kom han, 17 Aar gammel, paa Kunstakademiet og blev Elev hos C. V. Eckersberg. Akademiet gik han jævnt, men ikke særlig hurtig igjennem, vandt 1824 den mindre, 1828 den store Sølvmedaille, konkurrerede til Guldmedaillen og vandt en Pengepræmie. Det var dog først, da han tredje Gang konkurrerede, at han vandt den mindre Guldmedaille for «Jesus helbreder de syge» (1829), og trods gjentagne Forsøg lykkedes det ham ikke at vinde den store. Det var dog ikke den tekniske Dygtighed, det skortede paa, thi han havde tilegnet sig hele den Eckersbergske Skoles Dygtighed i Tegning, om end med Skolens Skarphed i Omridsene og flade Modellering, der stod i Modsætning til det virkelig maleriske Blik, han havde for Farvernes Sammenstilling og symfoniske Virkning. Men hans maaske noget tørre Virkelighedssans strakte ikke til, naar han skulde sammensætte et Historiemaleri og give Sammenspillet mellem Personerne dramatisk Udtryk. Høyen fandt «hans historiske Sager altid utaalelige», og selv i hans senere Genrebilleder var det mere den portrætagtige, omhyggelige Udførelse og den heldige Farvevirkning end det sjælelige Liv, der gav hans Billeder Interesse. Imidlertid havde han begyndt at udstille allerede 1824, Portrætter, enkelte Motiver fra Walter Scott og Ossian og, med større Held, arkitektoniske Studier: «Figursalen paa Charlottenborg», «Børstrappen», «Toldboden», «Marked i Viborg», «Fængselsbygnin-

gen ved Raad- og Domhuset» m. fl. med sirlig udførte Figurer, grebne ud af det daglige Liv, men i Almindelighed kun virkende som malerisk Staffage, hvor meget end den øvede Figurmaler var kjendelig i Udførelsen; kun undtagelsesvis kunde en Figur have et saadant Præg af personligt Liv, at man ret kunde glæde sig over den. Men Helheden i den maleriske Virkning, som, trods den udførlige Fordybelse i Enkelthederne, var fortrinlig holdt, gjorde dog disse mindre Billeder til Kunstværker, der vakte Opmærksomhed og let fandt Kjøbere til Datidens mer end beskedne Priser, 50—70 Rdl. for et Billede, som det maaske havde taget Maaneder at udføre. Blandt hans Portrætter var den næsten som Genrebillede behandlede Gjengivelse af den gamle Maler Professor Lorentzen i hel Figur, siddende foran Staffeliet i sin Malerstue, et baade fra Formens og Farvens Side vellykket Billede, om end af lille Omfang.

R.s Ønske om at komme udenlands (1833) vandt derfor hurtig Anklang i Akademiet, der varmt anbefalede ham for hans Talent som Portrætmaler, og 1834 fik han Rejseunderstøttelse af Fonden ad usus publicos og afrejste til Italien. Her mødtes han med Arkitekten M. Bindesbøll og rejste Aaret efter med ham til Tyrkiet og Grækenland, en Rejse, som den Gang hørte til Sjældenhederne. Hans fortrinlige Studier fra disse Egne vakte derfor megen Opmærksomhed i Akademiet, og de Billeder, som han i de følgende Aar udførte efter dem, tiltalte Publikum ikke alene ved Udførelsen, men ogsaa ved det fremmedartede Præg, der ligesom hensatte Beskueren i en sol- og farverig Æventyrverden. Da han i 1837 var kommen hjem, blev han paa de nys nævnte Studier enstemmig agreeret og fik til Opgave for at blive Medlem at male et Optrin af det tyrkiske Folkeliv. Han tog sit Motiv fra en Studie af «Karavanebroen i Nærheden af Smyrna» og blev 1838 enstemmig optagen til Medlem. Forinden var ved Foraarsudstillingen s. A. Udstillingsmedaillen bleven ham tilkjendt, den første Gang, denne Medaille blev uddelt, for et i rig Farveharmoni udført Billede: «En tyrkisk Notar, som afslutter en Ægtepagt» (Moltkes Malerisamling).

Hans Helbred var ikke godt, og efter at han 29. Avg. 1839 havde ægtet Rose Frederikke Schiøtt (f. 1810 † 1859), rejste han om Efteraaret atter til Syden i Haab om, at et Ophold i Italien skulde styrke hans Helbred. Trods al Sygelighed malede han under dette Ophold i Italien et af sine livfuldeste Billeder: «Torvet i Amalfi» (udstillet 1842). Efter Hjemkomsten i 1841 udførte han paa Grundlag af ældre og nyere Studier 2 saa forskjellige, men i

sund Opfattelse lige værdifulde Billeder som «Østerlændere uden for et tyrkisk Kaffehus» (udstillet 1845) og «Skagboere ved Stranden» (udstillet 1848), der begge tilhøre Statens Samling. Et af de Billeder, hvori hans Sans for fin og sanddru Farvevirkning træder mest levende frem, er «Kapellet i Klosteret St. Benedetto i Subiaco» (1843), der ligeledes findes i Statens Samling. I 1844 blev han Professor ved Akademiets Modelskole og saa en mere betrygget Fremtid i Møde, men en Underlivssygdom, der fra Ungdomsaarene havde tæret paa hans Kræfter, fik forholdsvis pludselig Karakter af en Kræftsygdom i Maven. Efter et kort Sygeleje afgik han ved Døden 29. Marts 1848, efterladende sin unge Hustru som Enke med flere smaa Børn.

Weilbach, Nyt Kunstnerlex. *Ph. Weilbach.*

Rørdam, Hans Christian, 1803—69, Præst og theologisk Forfatter, tilhørte en gammel sjællandsk Præsteslægt, der oprindelig hed Brun, men o. 1700 skiftede Navn, i det en Gren kaldte sig Lindam, en anden Rørdam, rimeligvis efter Byen Rørby. H. C. R. var en Søn af Thomas Schat R., der ved hans Fødsel var Sognepræst i Serup og Lemming mellem Viborg og Silkeborg, til sidst Sognepræst i Tølløse paa Sjælland og Provst for Merløse og Tudse Herreder, og Cathrine Georgia f. Teilmann. Han blev født i Serup 18. Marts 1803, og efter at have modtaget Undervisning hjemme kom han 1816 i Roskilde Skole, fra hvilken han blev dimitteret 1820. 1824 blev han theologisk Kandidat, og derpaa tilbragte han, som Alumnus paa Elers' Kollegium, nogle Aar i Kjøbenhavn, sysselsat med Undervisning (i v. Westens Skole) og med theologiske, navnlig exegetiske, Studier. Han var, ligesom hans yngre Broder Peter R. (s. ndfr.), i de Aar Medlem af en Vennekreds, «Fraternitas sodalistica», til hvilken A. C. L. Heiberg, Casse, Kalkar og andre hørte. 1828 vandt han den theologiske Licentiatgrad ved en Afhandling om det saakaldte Barnabas-Brevs Avthenti, og Aaret efter blev han Sognepræst i Laastrup og Skals i Viborg Stift.

I sin afsides liggende jyske Præstegaard fortsatte han Studierne. Han skrev en Fortolkning til Matthæus-Evangeliet (1838) og en Disputats for den theologiske Doktorgrad, der behandlede de patristiske Vidnesbyrd om vore kanoniske Evangeliers, særlig Matthæus-Evangeliets, Oprindelse (1839), og sammen med Præsten H. L. Møller udgav han et Skrift «Om Fornødenheden af en Reform i det kirkelige Skriftemaal», en Sag, der optog ham stærkt og ogsaa senere gjen-

tagne Gange bragte ham til at tage til Orde. 1840 blev han Sognepræst ved Michaelis Kirke i Fredericia og Annexet Erridsø, og da der i Okt. 1848 skulde skrides til Valg af et Medlem for Fredericia til den grundlovgivende Rigsforsamling, stillede han sig; men han blev ikke valgt. Som Præst i Fredericia oplevede han Krigens Trængsler, og senere var han Medlem baade af den private og af den af Regeringen indsatte Komité, der skulde understøtte dem af Fredericias Indbyggere, der havde lidt ved Bombardementet. 1850 blev han Sognepræst for Hammer og Lundby, og hans Anseelse som Præst og Theolog var saa stor, at han blev valgt til at være med i den Kirkekommission (1854), der navnlig skulde drøfte Forfatningssagen. Som Præst paa Sjælland tog han ogsaa virksom Del i Roskilde Præstekonvents Møder, og en Tid lang var han Konventets Formand. 1868 blev han Medlem af den anden Kirkekommission, og paa den indbragte han Forslag om Oprettelse af en theologisk Examenskommission, om en Reform af det kirkelige Skriftemaal, om en Revision af Ritualet og af Bønnerne i Salmebogen, om Salget af Salmebøger og Bibler, henhørende under Waisenhusets Privilegium, og om en Udvidelse af Valgmenighedsloven.

Fra Fredericia havde han udsendt en populær Kirkehistorie (1849; 2. Opl. 1858) og forskjellige Prædikener til Erindring om Krigstiden i 1848 og om 6. Juli 1849 (1849 og 1850). Paa Sjælland fortsatte han sin Forfattervirksomhed. Han belyste «Den romerske Kirkes Indbydelse til de troende» (1854) og den tridentinske Trosbekjendelse (I—II, 1854) og udsendte et Par nyttige Smaaskrifter til Vejledning ved Bekæmpelsen af Mormonismen («Om Mormonerne», 1852, 3 Oplag; «Nyt Bidrag til Oplysning om Mormonerne», 1854); desuden gav han en Udvikling af Luthers lille Katekismus (1854) og et Bidrag til Forklaring af «Vor Kirkes offentlige Gudstjeneste» (1863). 1853 optraadte han ogsaa med et lille Skrift til Forsvar for Konferensraad Wegener, da denne var traadt i Skranken for Kongelovens Arvefølge. Ved sine Skrifter og ved sin livlige og dygtige Deltagelse i de kirkelige Forhandlinger vandt han et i alle Lejre anset Navn. Han døde 21. Dec. 1869.

7. Avg. 1829 havde han ægtet Conradine Engelbreth († 1885), Datter af den lærde Præst W. F. E. (IV, 513), en højsindet og energisk Kvinde, der hjalp sin Mand med at give Hjemmet et saadant Præg, at der fra det kunde udgaa Sønner, som have fortsat den gamle Præsteslægts kirkelige og videnskabelige Traditioner.

Kirkehist. Saml. 3. R. II. Solennia academica 1828 S. 16 f. Universitetsprogr. t. Reformationsfesten 1839 S. 139 f. Erslew, Forf. Lex. H. F. Rørdam, Peter Rørdam I—III, passim. *Fr. Nielsen.*

Rørdam, Holger Frederik, f. 1830, Præst og Historiker, er en Søn af ovfr. nævnte Sognepræst Hans Chr. R. Han blev født i Laastrup Præstegaard 14. Juni 1830 og undervist i Hjemmet, indtil han 1841 kom i Fredericia Skole, fra hvilken han blev dimitteret 1847. Som Student valgte han strax det theologiske Studium, og efter 2. Examen vendte han hjem til Fredericia for at studere under sin Faders Vejledning; Krigsurolighederne og Fredericias Belejring nødte ham dog efter et halvt Aars Forløb til igjen at gaa til Kjøbenhavn. 1853 underkastede han sig den theologiske Embedsprøve, og i de følgende Aar delte han, som Alumnus paa Borchs Kollegium, sin Tid mellem Undervisning, navnlig Manuduktion til Artium, og historiske Studier. 1854 var han en af Indbyderne til Stiftelsen af «Nordisk Universitetstidsskrift», og de fleste af Tidsskriftets Bestyrelsesmøder bleve holdte i hans Stue paa Kollegiet. 1855 udkom, som Førstegrøden af hans historiske Studier, «De danske og norske Studenters Deltagelse i Kjøbenhavns Forsvar mod Carl Gustav». 1857 blev han valgt til Medlem af Bestyrelsen for Selskabet for Danmarks Kirkehistorie og tillige til Udgiver af Selskabets Tidsskrift, og derved fik han Opfordring til særlig at sysle med den danske Kirkes Historie. Ved hans flittige Benyttelse af Bibliothekernes og Arkivernes haandskrevne Skatte bleve hans Samlinger til den danske Kirkes og Skoles Historie i Aarenes Løb meget righoldige, og af sit rige Forraad har han i en lang Aarrække i «Kirkehistoriske Samlinger» meddelt en Mængde Aktstykker og Afhandlinger, der have gjort det kirkehistoriske Selskabs Tidsskrift til en uvurderlig Kilde til det danske Aandslivs Historie, navnlig i det 16. og 17. Hundredaar. Desuden har han ofte paa Selskabets Møder i Landets forskjellige Egne med rund Haand uddelt af sin rige Skat for at vække og nære Sansen for de stedlige kirkehistoriske Minder.

De historiske Studier bragte ham dog ikke til at opgive Tanken om en præstelig Virksomhed, og flere Sommerrejser til Sønderjylland lagde ham det nær at søge en kirkelig Gjerning der. I Sept. 1860 blev han kaldet til Satrup i Gottorp Provsti, i Landskabet Angel. Satrup Sogn laa i de saakaldte blandede Distrikter; derfor maatte han skiftevis prædike paa Dansk og Tysk. Dette voldte ham dog ikke Vanskelighed, og han følte sig snart hjemme

der, oplivet og opmuntret ved en vækkende Omgang med en Kreds af yngre Præster, som jævnlig samledes for at drøfte kirkelige og theologiske Æmner. Efter at han havde fuldendt det værdifulde Skrift om «Kjøbenhavns Kirker og Klostre i Middelalderen» (1859—63), vendte hans Studier sig ganske naturlig til den sønderjyske Kirkes Historie, og sammen med sin Nabo Præsten Immanuel Barfod i Sørup (I, 528) udgav han en «Kirkekalender for Slesvig Stift» (I—II, 1862—64), af hvilken han selv skrev den kirkehistoriske Del.

Krigen 1864 gjorde imidlertid brat Ende paa hans i mange Henseender indholdsrige Liv i Angel, der krævede Opbud af alle Kræfter for at overvinde de Vanskeligheder, som baade i national og kirkelig Henseende mødte den danske Præst. Efter Opgivelsen af Danevirkestillingen var det fredelige Liv i den angelske Præstegaard til Ende, og Præsten i Satrup følte det som en Lettelse, da han i Marts blev afsat af den østerrigsk-preussiske Civiløvrighed. Siden fik han ad flere Veje at vide, at Menigheden i Satrup hurtig havde fortrudt, at den ikke med tilstrækkelig Kraft havde modsat sig hans Afsættelse. Men denne friede ham fra at leve under Forhold, der dog i Længden vilde være uudholdelige for en dansk Mand.

I April 1864 naaede han over Lybek Kjøbenhavn, og der fortsatte han, under vanskelige økonomiske Forhold, baade Præstegjerningen og Studierne. Fra Maj til Dec. 1864 var han en daglig Gjæst paa Lasarettet paa Frederiksberg Slot; fra Okt. 1866 til Juli 1867 fungerede han, under Sognepræstens Fraværelse paa en Udenlandsrejse (V, 459), som Hjælpepræst ved Johanneskirken paa Nørrebro, og i Sommeren 1868 var han en Tid lang konstitueret som Sognepræst ved denne Kirke. Fra hans ufrivillige og i flere Henseender trange kjøbenhavnske Otium stammer, foruden mange mindre Afhandlinger, en Monografi om M. Jørgen Jensen Sadolin (1866), en Fremstilling af «Skolens og Opdragelsens Historie; I. Oldtiden» (1866) og hans fortjenstfulde Afhandling for den filosofiske Doktorgrad: «Historieskrivningen og Historieskriverne i Danmark og Norge siden Reformationen; I. Tidsrummet fra Reformationen indtil Anders Vedel» (1867). Allerede 1857 havde han udgivet «Mester Anders Christensen Arrebos Levned og Skrifter» I—II; 1868 fulgte en Udgave af Peder Laurentsens «Malmøbog» og «Claus Christoffersen Lyskanders Levned samt hans Bog om danske Skribenter», og s. A. udkom 1. Hæfte af det betydelige Værk «Kjø-

benhavns Universitets Historie fra 1537—1621» (I—IV, 1868—77), der ved Universitetsfesten i 1879 fik et populært Supplement og en Fortsættelse i Skriftet «Fra Universitetets Fortid».

1869 blev han kaldet til Præst i Kornerup og Svogerslev ved Roskilde, et mindre Embede, der gav ham Lejlighed til med Kraft at fortsætte Studierne til Danmarks Kirkehistorie, og s. A. blev han Medlem af Kommissionen til Afholdelsen af Skolelærerexamen med Forpligtelse til at være Examinator i Pædagogik og Censor i praktisk Færdighed, et Hverv, som han røgtede til 1878. I sin sjællandske Præstegaard fortsatte han den store Universitetshistorie og udgav for det kongl. danske Selskab, af hvilket han blev Medlem 1867, en Samling «Smaaskrifter af Hans Tausen» (1870) foruden talrige og værdifulde Bidrag til «Kirkehistoriske Samlinger», og 1873 begyndte han Udgivelsen af «Monumenta historiæ Danicæ; historiske Kildeskrifter og Bearbejdelser af dansk Historie, især fra det 16. Aarhundrede» (I—II, 1873—75; 2. Række I—II, 1884—87), der siden have fundet en Fortsættelse i «Historiske Samlinger og Studier» (I—III, 1891—98). 1871 valgtes han til Medlem af Videnskabernes Selskab, og af dettes Regestakommission har han været Medlem siden 1872.

1876 blev han forflyttet til Brændekilde og Bellinge ved Odense, og her fortsatte han sine Granskninger til Fædrelandets Kirkehistorie, navnlig ved en omhyggelig Gjennemgang af Fyns Stifts Bispearkiv, til hvilket Biskop Engelstofts Velvilje aabnede ham udstrakt Adgang. Han tog tillige virksom Del i Fyns litterære Selskabs Arbejder, foranledigede Oprettelsen af Fyns Stiftskonvent, for hvilket han var Viceformand og, efter Strøms Fratrædelse (1883), en kort Tid Formand. 1883 blev han sin Farbroder P. R.s Efterfølger som Sognepræst i Kongens Lyngby, og derved kom han atter Hovedstadens Bibliotheker og Arkiver nærmere. Fra Lyngbytiden stamme bl. a. hans Udgaver af «Danske Kirkelove» (I—III, 1883—89), af «Skrifter fra Reformationstiden» (I—V, 1885—90), af Lyskanders «Bille-Slægtens Rimkrønnike» (1888), af «Peter Rørdam; Blade af hans Levnedsbog og Brevvexling» (I—III, 1891—95) og af «Breve fra Jacob Langebek» (1895), de «Fortællinger af Danmarks Kirkehistorie efter Reformationen», som han udgav sammen med L. Koch (1889), det lille Skrift om «Valget af Kirkens Tjenere i Danmark» (1893) og den lærde og udførlige Monografi om «Historieskriveren Arild Huitfeldt» (1896).

Denne rige og betydningsfulde Forfattervirksomhed er udfoldet

i den Fritid, som Præstegjerningen har levnet ham. Som Præst og Theolog er han til Hælvten Martensens, til Hælvten Grundtvigs Discipel, en Ireniker, der har søgt at lære af de forskjellige Retninger i vor Folkekirke. Siden 1884 har han været Medlem af Bestyrelsen af Grundtvigs Højskole, der i hans Bestyrelsestid er bleven flyttet fra Marielyst ved Kjøbenhavn til Lyngby. — 23. Maj 1856 ægtede han Helga Simonia Margrete Kalkar (f. 1832), Datter af Sognepræst C. A. H. K. (IX, 80).

Univ. Progr. til Reformationsfesten 1867 S. 210 f. Elvius, Danmarks Præstehist. 1869—84 S. 338 f. *Fr. Nielsen.*

Rørdam, Kristian, f. 1860, Geolog. R., Søn af ovennævnte Sognepræst Holger Fred. R., er født i Gladsaxe 22. Juli 1860. Efter Skolegang i Roskilde og Odense Latinskoler blev han Student 1878, tog 1884 Magisterkonferens med Kemi som Hovedfag og forsvarede 1892 sin for den filosofiske Doktorgrad skrevne Afhandling: «Saltvandsalluviet i det nordøstlige Sjælland» («Danm.s geolog. Undersøgelse» II, 2). 15. Okt. 1886 ægtede han Astrid Rørdam, Datter af nedennævnte Biskop Thom. Skat R. — Foruden kortvarige Vikariater var R. efter Examen Assistent ved Polyteknisk Læreanstalts Laboratorium samt Universitetets mineralogiske Musæum; han droges under denne Tid mere og mere fra Kemien over til Geologien, og hans første større Arbejde: «Undersøgelse af mesozoiske Lerarter og Kaolin paa Bornholm» (Besvarelse af Videnskabernes Selskab i 1887 for det Thottske Stipendium udsatte Prisopgave, senere trykt i «Danm. geol. Undersøgelse» II, 1, 1890), betegner Overgangen i saa Henseende. Da Danmarks geologiske Undersøgelse oprettedes i 1888, knyttedes R. til den som Geolog (senere med Titel Statsgeolog) for det sjællandske Omraade, og nu fremkom jævnsides med de egentlige Kortlægningsarbejder flere Arbejder i mere speciel videnskabelig Retning, hvoraf her skal nævnes «Kridtformationen i Sjælland» («Danm. geol. Unders.» II, 6, 1897). Ogsaa i populær Retning har R. ydet flere Bidrag, hvoraf hans i «Frem» 1. Aarg. (1897—98) givne, letlæselige Skildring af Danmarks Geologi har gjort hans Navn kjendt i den store Befolkning. — Ved Siden af Geologien dyrkede R. i en Aarrække tillige Hydrografien og fik saaledes i 1893 Sæde i den da nedsatte hydrografiske Kommission for de danske Farvande.

R.s geologiske Arbejder vise, at han har Blik for Tingenes praktiske Side; sine Evner i saa Henseende fik han Anvendelse

for, da han i 1896 overtog en Direktørplads ved den Ankerske Marmorforretning, ved Siden af hvilken han dog bibeholdt sin Stilling ved den geologiske Undersøgelse. Begge Dele opgav han i Sept. 1900 for at overtage Ledelsen af den under Østasiatisk Kompagnis Avspicier grundlagte Minedrift i Siam.

Univ. Progr. til Reformationsfesten 1892. *V. Hintze.*

Rørdam, Peter, 1806—83, Præst, var en yngre Broder til ovfr. nævnte Sognepræst Hans Chr. R. Han blev født i Serup Præstegaard 6. Maj 1806 og kom, 12 Aar gammel, i Roskilde Skole. 1823 blev han Student, men efter 2. Examen maatte han overtage en Huslærerplads hos Provst Schack i Sengeløse, da hans Fader ikke havde Raad til at holde ham i Kjøbenhavn. 1827 vendte han tilbage til Hovedstaden, hvor han fik Plads paa Valkendorfs Kollegium. 1829 blev han theologisk Kandidat, og Aaret efter tog han til Hillerød som Huslærer hos Amtmand Treschow. Da hans Fader døde 1831, opgav han denne Stilling og flyttede sammen med sin Moder og sine Søstre til Kjøbenhavn. 1834—36 havde han Bolig paa Borchs Kollegium.

Allerede som ganske ung havde han modtaget et stærkt Indtryk af Grundtvigs Ven Præsten Gunni Busck (III, 264), hvis trosvarme, milde og friske Prædiken i høj Grad havde tiltalt ham; i Kandidataarene blev han af F. E. Boisen (II, 475) ført til Grundtvig, og han blev i Aarenes Løb en af dennes mest hengivne Disciple, der paa sin egen Vis søgte at bringe flere af de grundtvigske Skoletanker ud i Livet. Om hans livlige og indtrængende Religionsundervisning i v. Westens Institut have vi et uvildigt Vidnesbyrd fra M. Goldschmidt («Livs Erindringer og Resultater» I), der, skjønt Jøde, maatte være tilstede i Religionstimerne. Det var dog især, da R. (1835) blev Lærer i Asylerne og senere (1838) Bestyrer af den kjøbenhavnske Asylskole, at han fik Lejlighed til at udfolde sine ejendommelige Lærergaver. Gjennem denne Virksomhed kom han tidlig i Forbindelse med den daværende Prinsesse Caroline Amalie, og derved blev der lagt Grunden til et Venskab, som varede Livet igjennem, og i hvilket den fromme Prinsesse ikke var den alene modtagende; paa sin stille Maade øvede hun ved en af ægte kvindelig Takt og overlegen Sikkerhed præget Kritik en ikke ringe Indflydelse paa sin Ven og Præst. Ved hendes Hjælp blev det R. muligt 1837—38 at foretage en Rejse, først til Ems, derpaa over Holland og England til Madeira for at styrke sit ned-

brudte Helbred. Efter hans Hjemkomst dannedes der paa Amalienborg et lille Selskab, der skulde fortsætte den kristelige Opdragelse af de Børn, som udgik fra Sølvgadens Asyl, og senere blev der oprettet 2 Asylskoler, en for Drenge og en for Piger. R. blev den omtalte Forenings Sekretær og den ene Asylskoles Bestyrer, og i denne første «Friskole» i grundtvigsk Stil fejrede han sine første Triumfer.

Men i Længden kunde det ikke tilfredsstille ham at ofre sin Tid og Kraft paa Undervisningen af det Par Snese Børn, der søgte til Asylskolen. Han havde helst set, at der i Hovedstaden selv havde aabnet sig en anden, større Virksomhed for ham i Kirke eller Skole; men Biskop Mynster ønskede ikke, at han der kom i en anden Stilling, som kunde give ham endnu mere Indflydelse end den, han allerede havde ved sin Forbindelse med Dronningen. Han maatte da søge sig en Virkeplads uden for Hovedstaden, og 1841 blev han Sognepræst i Mern mellem Præstø og Vordingborg. Som Præst paa Landet traadte han i nøje Forhold til sine Sognefolk; han sang for dem og med dem og søgte at aabne deres Øren ikke alene for Evangeliet, men ogsaa for den folkelige Oplysning, han vilde gjøre dem delagtige i. Ogsaa der lykkedes hans Arbejde, og Grundtvig glædede sig over «den danske Bondepræst i Mern», der selv var levende og forstod at vække Liv omkring sig, en af hans bedste Jævninger baade paa det kristelige og det folkelige Omraade. R. selv var ogsaa tilfreds; «jeg lever kongeligt, virksomt, ganske efter mit eget Sind, glæder mange Mennesker og er selv glad», skrev han til sin Mester. Men Tankerne gik dog stadig til Kjøbenhavn, og da der 1844 skulde udnævnes en Direktør for det kjøbenhavnske Skolevæsen, kom der Uro over ham. I den Stilling vilde han faa «ordentlig Magt og Ansvar, saa det kunde blive til en Bedrift»; derfor attraaede han den stærkt. Dronningen gav ham en varm Anbefaling, men det hjalp ikke; Stemann og Mynster frygtede for, at han ikke skulde kunne komme til rette med det administrative og vilde blive «chikaneret paa alle mulige Maader». Han blev da foreløbig i Mern og virkede som før med den største Nidkjærhed og Utrættelighed for Menighedens kristelige og folkelige Vækkelse, og hans Præstegaards Brand (Sept. 1847) kunde ikke mindske hans Glæde over at være kommen til et Sogn, hvor alt syntes at lykkes saa godt for ham.

Det varede dog ikke længe, før de politiske Bølger ogsaa i

hans Kreds begyndte at gaa højt og at frembringe Spaltninger. I Okt. 1848, da der skulde være Valg til den grundlovgivende Rigsforsamling, stod den ilde berygtede Væver Hans Hansen af Mern over for Professor H. N. Clausen paa Valgtribunen. R. ledede Valghandlingen som Valgbestyrelsens Formand, og han slog et alvorligt Slag for Clausen, saa at denne fik et stærkt Indtryk af «R.s Greb paa at tale Menigmand til». Men Væveren blev valgt, og R. gav sin Harme Luft i et Par djærve Prædikener, i hvilke han lod sin Menighed høre, at det var Lyst til Vold og Rov, der havde raadet ved Valget, og at Krage søger Mage. Tidligere havde Næstved haft et «dansk Samfund»; nu fik Byen et nyt Selskab, «den danske Enighed», der skulde fremme Oplysning og Broderskab og virke for at forsyne Rigsdagen med gode Ombud. I 1849 var Biskop Mynster paa Visitats i Mern, og han glædede Dronningen ved at sige, at han «næsten aldrig havde set en mere opmærksom og andægtig Menighed eller hørt en mere opbyggelig Prædiken». En ung Skotte, der en Tid lang opholdt sig i Mern Præstegaard, gav samtidig en i høj Grad sympathetisk Skildring af det Liv, som levedes der (A. Hamilton, Sixteen months in the Danish isles, I—II, Lond. 1852).

Mern var dog ikke Kjøbenhavn, og der var langt fra den sjællandske Præstegaard til Amalienborg og Sorgenfri, hvor R.s højbaarne Veninde færdedes. Men i Okt. 1855 blev Sognekaldet i Kongens Lyngby ledigt, og Enkedronningen skrev da strax Breve til Kongen og Kultusministeren for at skaffe sin Ven det ledige Kald. I Jan. 1856 kom Udnævnelsen, og dermed traadte R. ind i det sidste Afsnit af sin Virksomhed. I Lyngby havde han en Del af Aaret Enkedronningen i sin umiddelbare Nærhed, og mange trofaste Veninder og Venner søgte Søndag efter Søndag ud til Kirken i Lyngby og det 1863 aabnede Kapel i Taarbæk. Da Jærnbanen kom, gik der om Søndagen et «Kirketog», der var afpasset saaledes, at man med det kom fra Kjøbenhavn til Lyngby lige til Kirketid. Til Brug for Menigheden der samlede R. et «Tillæg» efter «Festsalmernes» Mønster, og det blev efterhaanden, ligesom P. A. Fengers, til en hel Salmebog, «Lyngbysalmebogen». Da der atter kom Krig i Landet, meldte R. sig, og fra Marts til Avg. 1864 virkede han som Feltpræst, med den Trofasthed, der havde staaet sin Prøve, og med en Forening af dyb kristelig Alvor og sund menneskelig Sans, som ikke forfejlede sin Virkning hverken paa Officerer eller Soldater. Til Brug for Hæren samlede han et Hæfte «Salmer

for danske Krigere» (1864), og han var selv den ivrigste til at synge dem ind i Soldaterne. Et Par Aar efter Fredens Slutning (1866) havde han den store Sorg at miste sin Hustru, Jutta Christiane Olivia Bertha f. Carlsen (Datter af Chr. Rasmussen C. til Gammel Kjøgegaard), som han havde ægtet 1850, og da den politiske Strid udbrød, faldt der tunge Skygger over hans Liv. Han misbilligede i høj Grad sine grundtvigske Venners Tilslutning til «det forenede Venstre» og advarede gjentagne Gange paa Vennemøder med stor Styrke imod, hvad han kaldte «at lefle for Talmajestæten». Hans Advarsler gjorde ikke Indtryk paa mange, og den Vending, de politiske Forhold toge, fyldte ham med bange Anelser for Fædrelandet. 1883 søgte han, bøjet af Sygdom, sin Afsked, men inden han havde forladt Lyngby Præstegaard, døde han (18. Sept. 1883).

Foruden «24 Feltprædikener» (1864) har han udgivet en Postil («Prædikener», 1879) og en stor Samling «Lejlighedstaler» (1880), der afspejle hans Ejendommelighed. Der var over hans Personlighed noget tætsluttet og over hans Prædiken en Ensformighed, der baade var en Styrke og en Svaghed. Han lærte af alt, hvad han læste og saa, men brugte det paa sin ejendommelige Maade til at indskærpe de enfoldige Sandheder og den Levevisdom, som det var hans Opgave at indprente sine Tilhørere og sine Omgivelser. Han kjendte Gjentagelsens Hemmelighed, og han blev aldrig trættende, selv naar han sagde det, som han havde sagt mange Gange tilforn; thi bag ved hans Ord stod der en Mand, en udviklet kristelig Personlighed, der talte uden Frygt for «Talmajestæten» og andre Majestæter, men med Kjærlighed baade til lave og høje. Hans Styrke laa paa Enkelthedernes Omraade. «At danne et Hele, det formaar jeg ikke; Enkeltheder glæder mig», skrev han 1841 til Grundtvig; og dette mærkedes til det sidste paa hans Prædiken, der virkede, paa mange forskjellige Naturer uimodstaaelig, ved ypperlige Enkeltheder, som vidnede om en rig kristelig Erfaring og megen Menneskekundskab. Og ogsaa uden for Kirken bar han Præsten med sig i sin Tale og sin Færd, men ikke i sin Klædedragt, altid djærv og sandhedskjærlig, men ogsaa altid med et eget Blink i Øjet, der røbede det rige Lune og det varme Hjærte.

Fr. Nielsen, Karakteristiker og Kritiker (1884). H. F. Rørdam, P. R.; Blade af hans Levnedsbog og Brevvexling, I—III (1891—95). M. Pontoppidan, En dansk Præst, 2. Opl. (1898). *Fr. Nielsen.*

Rørdam, Thomas Ludvig, 1836—94, Præst, fødtes 11. Maj 1836 paa Harboøre, hvor hans Fader, Hans Nicolai Kellermann R., en Broder til ovennævnte Hans Chr. og Peter R., da var Præst; hans Moder, Valdemarine Charlotte f. Birkedal, var en Søster til Præsten V. B. (II, 304). 12 Aar gammel kom han, da Faderen var bleven forflyttet til Ondløse og Søndersted paa Sjælland, i Roskilde Skole, og fra den blev han dimitteret til Universitetet 1854. 1861 blev han theologisk Kandidat, og 1863 ægtede han Clara Sophie Clausen, Datter af Præsten Emil Theodor C. (III, 604). Det nygifte Par tog Bolig i Stege, hvor T. R., under Præsten F. E. Boisens (II, 475) Ægide, havde aabnet en privat Skole; han var tillige en flittig Medarbejder ved Boisens «Budstikke», og enkelte af hans Bidrag til dette Tidsskrift (navnlig den varmtfølte Artikel «Hvad Kirkeklokken nu fortæller», 15. Dec. 1864) vakte stor Paaskjønnelse. Virksomheden i Stege fik imidlertid en brat Afslutning, da Brystsvaghed nødte ham til allerede i Efteraaret 1865 ved Venners Hjælp at søge Helbredelse i Syden. Opholdet i Italien skaffede ham dog ikke Sundheden tilbage; først ved en energisk Diæt blev han saa rask, at han 1868 kunde overtage et Kapellani i Rerslev paa Sjælland. 5 Aar efter blev han Sognepræst i Norup paa den fynske Slette; 1879 blev han forflyttet til Vejlø og 1892 til Gamtofte. Her bukkede han allerede 30. Okt. 1894 under for et Hjærteonde, som i flere Aar havde lammet hans Arbejde. R. var en irenisk Natur, der paa forskjellig Vis, navnlig ved Udgivelsen af «Kirkebladet» (siden 1877), stræbte at tilvejebringe Forstaaelse imellem den grundtvigske Retning og dens kirkelige Modstandere, særlig den indre Mission. Han var en varm Ven af Bethesdamøderne og Santhalmissionen, og da «det forenede Venstre» var dannet, skrev han «Vennebrev til Grundtvigianerne i «det forenede Venstre»» (1874) for at drage sine Meningsfæller bort fra en Sammenslutning, der i hans Øjne var en falsk Alliance. Det var en Artikel af ham (i «Dansk Kirketid.» 1878, Nr. 10), der vakte en langvarig Fejde om Bjørnstjerne Bjørnsons Stilling til Kristendommen.

Højskolebladet XIX og XX. Til Minde om Pastor Th. R. (1895). Dagbogsoptegnelser af Th. R.s efterladte Dagbøger (1896). *Fr. Nielsen.*

Rørdam, Thomas Skat, f. 1832, Biskop, er en Søn af ovfr. nævnte Sognepræst Hans Chr. R. Han blev født i Laastrup Præstegaard 11. Febr. 1832 og kom, 9 Aar gammel, i Fredericia Skole,

fra hvilken han blev dimitteret 1848. Efter at have taget 2. Examen tilbragte han 1½ Aar i Hjemmet for under sin Faders Vejledning at begynde det theologiske Studium, og da han 1851 vendte tilbage til Universitetet, kastede han sig ikke alene over Theologien, men ogsaa over de østerlandske Sprog, i hvilke især Professor C. Hermansen var hans Lærer. 1855 blev han theologisk Kandidat, og derpaa fik han Bolig paa Borchs Kollegium. 1857 foretog han med offentlig Understøttelse en Rejse til England for at studere de syriske Haandskrifter, der kort i Forvejen vare erhvervede i de nitriske Klostre. Han undersøgte navnlig Biskop Paulus fra Tellas syriske Oversættelse af den hexaplariske Septuagintatext (fra 616 eller 617), og af den udgav han Dommernes og Ruths Bog med græsk Oversættelse og en Afhandling om Paulus fra Tella som Oversætter (1859—61). Ved dette lærde Arbejde, der nyder stor Anseelse blandt Syriologer, vandt han (1859) den filosofiske Doktorgrad.

Efter sin Hjemkomst fra England ægtede han (19. Maj 1858) Ovine Marie Frederikke Hauch (f. 13. Juni 1834), Datter af Digteren Johannes Carsten H. (VII, 143), og i de følgende Aar opholdt han sig i Kjøbenhavn, sysselsat dels med Studier, dels med Manuduktion til theologisk Embedsexamen og Undervisning paa Blaagaard Seminarium. Samtidig øvede han som Leder af «Theologisk Samfund» en ikke ubetydelig Indflydelse paa mange theologiske studerende, og en kort Tid (1. Maj 1862 til 1. Nov. 1863) var han Forstander for Missionsskolen i Kjøbenhavn (om Grunden til hans Fratræden fra denne Stilling s. «Dansk Kirketid.» 1863, Nr. 52). 1866 tog han Del i Konkurrencen om en theologisk Docentpost i Ethik («Afhandlinger ved den theologiske Konkurrence», 1867), og s. A. udgav han «Historisk Oplysning om den hellige Skrift» (3. Opl. 1884). Næste Aar fulgte «Den kristelige Lære, fremstillet i Sammenhæng» (6. Opl. 1892), der var en Frugt af hans theologiske Manuduktion og Undervisningen paa Blaagaard Seminarium. Denne populære Dogmatik bærer helt igjennem et stærkt Præg af hans orthodox-lutherske Grundanskuelse, paa enkelte Punkter ogsaa af Paavirkningen fra Grundtvig; den indviklede ham i en Fejde med Biskop P. G. Brammer («Forsvar mod Biskop P. G. Brammers Angreb paa «Den kristelige Lære»», 1869).

Da der ikke syntes at skulle aabne sig Udsigt for ham til en Ansættelse ved Universitetet, søgte han Præstekald paa Landet. 1869 blev han Præst i Sønderup og Nordrup, Sjællands Stift, og

1873 blev han C. J. Brandts Efterfølger i Rønnebæk og Olstrup i samme Stift. 1871 blev han Medlem af det første Censorhold ved den theologiske Examen, og dette Hverv varetog han til 1886. I de sjællandske Præstegaarde fortsatte han ogsaa Studierne og fulgte med Opmærksomhed de theologiske Forhandlinger. Ofte gav han sit Ord med i Laget, snart ved Artikler i «Dansk Kirketidende», snart ved mindre Skrifter og Foredrag («Grundtvig og Luthers lille Katekismus», 1873; «Tidens Alvor», 1876; «Ret og Frihed», 1877; «Det er godt at haabe», 1879), og han var i mange kristelig vakte Kredse paa Sjælland en meget paaskjønnet Foredragsholder, som i de politisk bevægede Tider jævnlig fik Lejlighed til at tale et besindigt og beroligende Ord og at indskærpe sine Tilhørere «Tidens Alvor». Han tog ogsaa Del i de grundtvigske Vennemøder, altid med Stade paa Retningens højre Fløj, og paa Vennemødet 1879 (s. Beretningen om dette Møde) hævdede han, at Trosbekjendelsen «ikke er et udvortes Bogstav, men et aandeligt Grænseskjel, givet Menigheden ikke til at dømme med, men til at leve ved» — en Udtalelse, der fremkaldte Modsigelse fra adskillige af Grundtvigs Disciple. At den gamle Kjærlighed til det syriske Sprog og den syriske Litteratur ikke var rustet, viste han ved en fortrinlig Oversættelse af nogle af Afrem Syrers «Aandelige Digte» (1879).

Det var ikke underligt, at efterhaanden flere og flere kom til den Overbevisning, at Hovedstaden vilde være den rette Virkeplads for en Mand med R.s Gaver og aandelige Overlegenhed, og at han ogsaa selv kunde ønske at faa en Gjerning der inde. I Foraaret 1880, da Helligaandskirken efter den omfattende Restavration igjen blev aabnet, blev han dens Sognepræst, og han samlede hurtig en stor Menighed, der helt fyldte det gamle Kirkehus. Det var ikke bestikkende ydre Gaver, der droge de mange, indbyrdes højst forskjellige Tilhørere, navnlig mange Mænd af de dannede Klasser og studerende, til hans Kirke, men hans ægte bibelske, jævne og dog saa indtrængende Forkyndelse. Som Prædikant forstaar R. af den hellige Skrifts Skatkammer at fremtage ikke blot gammelt, men ogsaa nyt, og uden at forfalde til Journalistik paa Prædikestolen har han en ejendommelig Evne til at kaste Kristendommens Lys over de Spørgsmaal, der røre sig i hans nærmeste Kreds, og at virke baade direkte og indirekte apologetisk. Aandelig Sundhed, grundigt Kjendskab til det sjælelige Liv og en medfødt Logik aabenbare sig i hans Forkyndelse, og denne bæres frem af en Personlighed, der i en sjælden Grad forstaar at give sine

Ord Vægt som «en troværdig Tale». En Samling Prædikener fra hans første Præstetid foreligger trykt i «Kirkeaaret, en Aargang Prædikener» (2. Opl. 1890), og den har siden fundet en Fortsættelse i en ny Samling over de nye Texter («Naadens Aar», 1899). Kort efter at R. var kommen til Hovedstaden, fik han i det lille Skrift «De kirkelige Frihedskrav» (2. Opl. 1881) Lejlighed til at fremsætte og begrunde forskjellige besindige kirkelige Reformforslag og til at hævde de folkekirkelige Synspunkter over for de frikirkelige Tendenser i visse Dele af den grundtvigske Kreds; og da Rigsdagen 1884 aabnedes, holdt han, med Christiansborg Slots rygende Brandtomt som Baggrund, en indtrængende Prædiken om Tidens Alvor.

1886 ombyttede han Helligaandskirkens Prædikestol med Holmens Kirkes, og som Holmens Provst kom han tillige til at indtage en ledende Stilling blandt Hovedstadens Præsteskab og over for mange af Kjøbenhavns kirkelige Anliggender. De fleste af Byens Præster sloge Kreds omkring ham, og paa Bethesdamøderne stod han som en sikker Talsmand for aandelig Sundhed og kirkelig Besindighed. Og trods den store og anstrængende Præstegjerning fik han Tid til at fuldende en ny Oversættelse af det nye Testamente, ledsaget af korte Indledninger og Anmærkninger (1887—92; 2. Opl. 1894—95; en Textudgave alene udkom 1896). Dette Værk hviler paa et betydeligt videnskabeligt Forarbejde baade i Retning af Textkritik og Exegese. Oversættelsen vidner helt igjennem om stor Troskab over for Grundtexten, og uden helt at bryde med det overleverede Bibelmaal har R., i højere Grad end de tidligere Oversættelser, søgt at forene Hensynet til Modersmaalets Renhed med Troskaben mod Græsken. Det var navnlig med Henblik paa dette fremragende Arbejde, at det theologiske Fakultet 1894, ved Kronprinseparrets Sølvbryllup, tildelte ham den theologiske Æresdoktorgrad.

Da Fog 1895 nedlagde den sjællandske Hyrdestav, blev R. hans Efterfølger, efter at der forud fra en meget stor Del af Stiftets Præster var udtalt et Ønske om at se ham paa denne Plads. Det første, der her ventede ham, var Fortsættelsen og Fuldendelsen af det Arbejde for Opførelsen af nye Kirkebygninger og Sognedeling i Hovedstaden, som et Lægmandsudvalg i flere Aar med Iver og Energi havde holdt i Gang. Kort efter sin Overtagelse af Bispeembedet dannede han «det kjøbenhavnske Kirkefond». Derved blev Kirkesagen knæsat af den kirkelige Øvrighed, og Arbejdet for den blev

knyttet fastere til den folkekirkelige Ordning. Kirke har rejst sig ved Kirke i Hovedstadens folkerige Sogne, og R. er derved kommet til at foretage en usædvanlig stor Mængde Kirkeindvielser. Under hans Forsæde har det kirkelige Raad tilendebragt Revisionen af Ritualerne og ført Salmebogssagen til en Afslutning. Som Holmens Provst havde han, sammen med Professor Fr. Nielsen, udgivet et Forslag til et lempeligt Gjennemsyn af Ritualerne for Daab og Nadver; nu er det overdraget ham, paa Grundlag af de af det kirkelige Raad reviderede Ritualer, at tilvejebringe en ny Udgave af Alterbogen. Han var Medlem af det private Udvalg, der fremlagde Forslaget til «Salmebog for Kirke og Hjem» i dets forskjellige Skikkelser, og en af dem, der udarbejdede det sidste «Tillæg» til Roskilde Konvents Salmebog. Som Sjællands Biskop faldt det i hans Lod at have Tilsyn med den endelige Redaktion af «Salmebog for Kirke og Hjem» og med Udarbejdelsen af «Hjælpetillægget» til denne.

1894, ved sit 25 Aars Jubilæum som Præst, fik R. Kommandørkorset af 2. Grad; 1898 blev han Kommandør af 1. Grad, 1900 Ordensbiskop.

Universitetsprogrammer til Reformationsfesterne 1859 og 1894. Elvius, Danmarks Præstehist. 1869—84 S. 275. Illustr. Tid. XXXVI, Nr. 23.

Fr. Nielsen.

Rørdam, Valdemar, f. 1872, Forfatter. R. er født 23. Sept. 1872 i Dalby Præstegaard ved Tureby som Søn af daværende Kapellan i Stege Hans Kristian R. (en Broder til ovennævnte Sognepræst Thom. Ludv. R.) og Ingeborg Bolette f. Olsen. 1884 kom han som Kostgænger til Lyngby Realskole, hvorfra han 1888 tog almindelig Forberedelsesexamen, og 1890 blev han, privat dimitteret, Student. Derefter opholdt han sig et halvt Aar paa Askov Højskole, tog Philosophicum og begyndte paa det juridiske Studium, men nødtes til at tage ud som Huslærer paa forskjellige Gaarde i Jylland. 1894 kom han tilbage til Hovedstaden, studerede Sprog og Historie og underviste i Skoler. 1896 angrebes han af en saa alvorlig Brystlidelse, at han allerede var opgivet, men 2 Aars Ophold i Hjemmet bragte ham dog saa vidt, at han, da det Anckerske Legat tildeltes ham, i 1898—99 kunde foretage en Rejse til Schwarzwald (hvor han fuldkomment restitueredes paa et Sanatorium), Schweits, Korsika og Italien. For Øjeblikket er han som fast Litteratur- og Theateranmelder knyttet til Dagbladet «Samfundet». — R., der allerede som Barn skrev Digte, udgav 1895

Digtsamlingen «Sol og Sky». Under sit Sygeleje skrev han «Tre Strænge» (1897), der viser ham som en udpræget, talentfuld Lyriker; 1898 udgav han Novellen «Paa Højskole», 1899 det episke Digt «Bjovulv», 1900 Fortællingen «Karen Kjeldsen».

Sophus Bauditz.

Røse, Carl Christian Vilhelm, f. 1863, Forfatter. R. er født 29. Avg. 1863 i Grindsted som Søn af Distriktslæge Christian Frederik R. († 1895) og Charlotte Louise f. Blegvad-Ring. Han blev Student fra Odense 1882, studerede, uden egentlig Interesse, Medicin, men opgav dette Studium og tog Skolelærerexamen. For Tiden er han Lærer ved Tranekjær Realskole. Allerede 1887 udgav R. den af Drachmann stærkt paavirkede, men om afgjort Talent vidnende Digtning «Rejsekammeraten»; senere har han skrevet «Mester Dubitans» (1891), Digtsamlingen «Bygevejr» (1892), «Jul» (1894) og «Rosmer Havmand» (1897). *Sophus Bauditz.*

Røyem (Royem), **Claus,** —1692, Amtmand, var Søn af Niels Clausen R., Borger og Handelsmand i Sønderborg, og Mette Nielsdatter. Han er formentlig kommen til Norge kort efter Midten af det 17. Aarhundrede med en eller anden dansk Lensmand og skal allerede i 1659 have været Foged i Tønsberg Len. I 1661 fik han i alle Fald Beskikkelse som saadan, hvilket dog maaske kun er en Konfirmation paa et tidligere bestaaende Forhold. I 1673 beskikkede Griffenfeld ham derhos til sin Amtsfuldmægtig i Tønsberg Amt, og 1675—87 benævnes han ogsaa Foged i Brunlag Len og 1685 Amtsforvalter i Grevskabet Lavrvig. 1686 eller 1687 blev han Amtmand i Lister og Mandals Amt og fungerede i flere Aar til sin Død som Stiftamtmand i Christianssand (for Christian Stockfleth). Han ses i denne Tid at have drevet Skibsrederi, hvilket vel ogsaa er den «Negotie», hans Enke omtales at indehave. C. R. døde 4. Sept. 1692 i Kjøbenhavn, hvorfra Liget førtes til Christianssand. Hans Enke, Else Dop, der sad igjen med 10 Børn, fik 1695 hans Ansvar som Foged modereret til 2000 Rdl. Hun var en Datter af Christian D., Provst og Sognepræst til Sandeherred, og Maren Olsdatter Prytz og afgik ved Døden i Christianssand 22. Jan. 1696.

Nicolaysen, Norske Stiftelser III, 1014. Personalhist. Tidsskr. IV, 24. 98 f.

H. J. Huitfeldt-Kaas.

Saaby, Viggo Alfred Emil, 1835—98, Sprogmand, er Søn af Hans Erik Colding Saabye og Sophie Elisabeth f. Pedersen, og er født 29. Okt. 1835 paa Frijsenborg, hvor Faderen var Godsforvalter. Efter en Tid at have været ved Boghandelen blev han 1852 sat i Aarhus Latinskole, hvorfra han blev Student 1857. Han begyndte at studere Theologi, men opgav dette Studium, især paavirket af S. Kierkegaard. Senere studerede han Filosofi, men maatte efter Faderens Død 1861 forlade Kjøbenhavn og tage Plads som Huslærer, først hos Præsten Johannes Kok (IX, 342) i Burkal i Sønderjylland, hvor han forblev et Par Aars Tid, senere forskjellige andre Steder. I sin fleraarige Huslærertid studerede han Botanik, et Fag, han vedblev at dyrke sin hele Levetid. Men hans Hovedstudium blev dog det danske Sprog, for hvilket Interessen vaktes under Opholdet hos J. Kok. I nogle Aar var han optaget af Arbejdet paa Fuldendelsen af Videnskabernes Selskabs danske Ordbog. 1883 opnaaede han Ansættelse ved Universitetet som Docent i dansk Sprog, og s. A. giftede han sig med Karoline Kristine Elisabeth Bentzen. I sine sidste Aar var han ved Sygdom forhindret i at holde Forelæsninger, og han endte sine Dage paa Oringe Hospital 29. Jan. 1898. Hans Hustru fulgte ham i Døden 8. Maj 1900.

S.s litterære Virksomhed har i væsentlig Grad været knyttet til «Universitetsjubilæets danske Samfund». Af dette udgaves den Afhandling, der vel tør regnes for S.s betydeligste: «Exempler paa uorganiske Lydformer i Dansk» («Blandinger» I, 1881), og ligeledes hans Udgave af en dansk Lægebog fra det 14. Aarhundrede: «Det Arnamagnæanske Haandskrift Nr. 187 i Oktav» (1886). Ved Udstedelsen af de ministerielle Retskrivningscirkulærer af 24. Juli 1888,

7. Juni 1889 og senere overdroges det S. at udarbejde en Ordbog med befalet Retskrivning til Brug for Skolerne. Retskrivningsordbogen udkom 1891 (3. Udg. 1896). Gjennem den er S.s Navn især blevet kjendt af Almenheden. *P. K. Thorsen.*

Saabye, August Vilhelm, f. 1823, Billedhugger, er Søn af Sognepræst Erhard S. (f. 1778 † 1851) og Susanne f. Schmidt (f. 1785 † 1856). Han blev født i Skivholme Præstegaard ved Aarhus 7. Juli 1823. Bestemt til Haandværket kom han efter sin Konfirmation i Gjørtlerlære i Kjøbenhavn. Han besøgte som Haandværkslærling Kunstakademiets Tegneskoler og dristede sig til i 1845 paa egen Haand at konkurrere til den Neuhausenske Præmie, uagtet han endnu ikke havde faaet nogen kunstnerisk Uddannelse. Opgaven var et Døbefad i drevet Messing med plastiske Fremstillinger, for hvilket vel Præmien ikke kunde tilkjendes ham, men Arbejdet fik Ros i en Skrivelse, der ved et Tilfælde blev sendt til en Slægtning af ham, Generalkonsul Saabye. Saa vel denne som H. V. Bissen tog sig nu af ham, saaledes at han fik Faderens Tilladelse til at blive Kunstner. Fra Dekorationsklassen gik han over til Modelskolen, hvoraf han i 1849 blev Elev. Nu gik han hurtig fremad; s. A. vandt han den Neuhausenske Præmie for en Kopi i Malm efter en Statue fra Oldtiden, «Polyhymnia», og Aaret efter vandt han med 2 Kvartalers Mellemrum saa vel den mindre som den store Sølvmedaille og udstillede samtidig nogle Buster. I 1851 konkurrerede han atter, men uden at vinde den, til den Neuhausenske Præmie med en Billedstøtte af Holberg. Hverken den historiske Komposition, som efter givne Opgaver fordredes til Guldmedaillearbejderne, eller Reliefbehandlingen synes at have ligget for ham, thi han konkurrerede 3 Gange (1851, 53, 55) uden at vinde den mindre Guldmedaille. Men hans Arbejder havde dog vakt saa megen Opmærksomhed, at han i 1855 fik Rejseunderstøttelse fra Indenrigsministeriet og den Reiersenske Fond — altsaa dog snarest som Kunsthaandværker — og rejste til Paris for at se Verdensudstillingen og der fra til Rom, hvor han forblev til Sommeren 1865, dels ved hvad han fortjente paa sine Arbejder, dels ved Akademiets 2aarige Stipendium (1859—60).

I Rom udviklede hans Kunstnerpersonlighed sig under utrættelig Flid og med stedse større Opgaver for Øje. Ganske naturlig drog han i Førstningen Fordel af den Færdighed i Malmens Behandling, som han fra Haandværket sad inde med. For en mindre

Broncefigur, «En Fiskerdreng», vandt han for tredje Gang den Neuhausenske Præmie 1857, og 2 Aar efter vakte han megen Opmærksomhed ved «En Favn, som danser med den lille Bacchus paa Knæet», en saa vel i Form som i Bevægelse med stort Liv gjennemført lille Broncegruppe (Statens Samling). Endnu en Gang behandlede han et Æmne fra Oldtidens Sagnkreds som Statuette i Malm: «Silen ridende paa et Æsel». Medens han hidtil ligesom havde søgt en Støtte for sit Talent i Gjengivelsen af kjendte Typer fra Oldtidens Kunst, frigjorde han sig nu mere og mere. Vel valgte han til sit første Arbejde med legemsstore Figurer et Motiv fra Oldtiden: «Pan, som trøster Psyche med sit Fløjtespil», men hele Opfattelsen havde et andet Præg, nærmere beslægtet med Nutidens Følelsesliv. Ligesom Psyche var en ganske naturlig gjengivet bedrøvet ung Pige, havde ogsaa i Pan det stiliserede Fantasibillede givet Plads for en mere menneskelig Skikkelse med et naturligere sjæleligt Udtryk.

S. havde i 1858 i Rom ægtet Anna Pauline Hansen (f. 1822 † 1867), Datter af Overretsprokurator F. F. H. i Vestindien (f. 1793 † 1859), og denne begavede Dame udøvede en Paavirkning i religiøs Retning paa ham, som dog først efter nogle Aars Forløb slog igjennem i hans Valg af Æmner. En legemsstor Gruppe, «Adam og Eva efter Syndefaldet», blev udført i Rom kort før Hjemrejsen og vandt i 1866 den Eibeschützske Præmie, som han dog maatte dele med V. Bissen, der konkurrerede til samme Præmie med sin «Noah». Efter et Par Aars Ophold i Hjemmet døde hans Hustru, og atter 2 Aar efter ægtede han (1869) Hanne Louise Baronesse Haxthausen (f. 1831), Datter af Oberst M. F. Baron H. (f. 1793 † 1874) og Hanne Bartholine f. Würtzen (f. 1794 † 1883), og var den følgende Vinter i Paris med sin Hustru paa det Anckerske Legat. En «Kain», udstillet 1872, vandt den Eibeschützske Præmie, og tredje Gang tilkjendtes den samme Præmie ham i 1884 for et af de Arbejder, der have vundet ham størst Navn, «Susanne for Raadet», som i Marmor tilhører Statens Samling.

Ved Siden af disse Arbejder udførte S. allerede i 1868 en Billedstøtte af Maleren Abildgaard, som tillige med 3 andre Billedstøtter af Kunstnere smykker Akademiets Festsal, i 1877 en Billedstøtte i Bronce i overnaturlig Størrelse som Mindestøtte over Digteren H. C. Andersen, hvoraf navnlig den sidste ved sin smukke Lighed og naturlige Opfattelse af Bevægelsen paa en værdig Maade bevarer Erindringen om den en Gang saa kjendte Skikkelse. Af

religiøse Billedstøtter modellerede han i 1875 en «David» og o. 1889 en Billedstøtte i overnaturlig Størrelse af «Petrus», udført i Sink til Frederikskirken. Hans sidste større Værk er «Lady Macbeth som Søvngængerske», udstillet 1891 og derefter udført i Marmor til Statens Samling (1894). Ved sin grundige Naturopfattelse og sin omhyggelige Udførelse har S. de bedste Forudsætninger som Portrætør, og Buster som J. P. E. Hartmanns, Jul. Thomsens, Fr. Hammerichs og en Mængde, der tilhører Privatlivet, vidne om hans kjærlighedsfulde Opfattelse og sikre Gjengivelse. De samme Fortrin vise sig i hans Portrætmedailloner, hvoriblandt de 2 Legatstiftere Godsejer Wolfs for Udstillingsfonden og Grosserer Joh. P. Hansens for Akademiet samt Jul. Thomsens Medaillon, der af Gunnar Jensen blev udført som Medaille (1895).

S. blev 1871 Medlem af Kunstakademiet, 1887 Medlem af Akademiraadet, 1888 Lærer i Billedhuggerkunst i den med Akademiet forbundne Kunstskole for Kvinder og tilkjendtes i 1891 ved Jubilæumsudstillingen i Berlin Guldmedaille af 2. Klasse, senere i München og i Paris en 1. Guldmedaille, alle for Statuen «Susanne for Raadet».

Illustr. Tid. XXXIV, Nr. 25. Weilbach, Nyt Kunstnerlex.

Ph. Weilbach.

Saabye, Hans Egede, 1746—1817, Missionær og Præst, fødtes i Juli 1746 paa Strynø, hvor hans Fader, Jørgen S. († 1767), da var Præst; hans Moder, Petronella f. Egede, var en Datter af Hans E. (IV, 423). 1764 blev han dimitteret fra Roskilde Skole. 1767 tog han theologisk Attestats, og 3 Aar efter rejste han til Grønland for at virke som Missionær i Claushavns og Christianshaabs Distrikter. 1779 blev han kaldet til Sognepræst for Vaalse paa Falster, 1811 forflyttet til Udby paa Fyn, og der døde han 31. Avg. 1817. 28. April 1770 havde han ægtet Vibeke Margrethe Thye († 1833), Datter af Præsten Lauritz Mund T. til Hvedstrup og Fløng paa Sjælland. 1816 udgav han Brudstykker af en Dagbog, som han havde ført i Grønland 1770—78; den vakte en ikke ringe Opsigt blandt Missionsvenner og Ethnografer og blev, helt eller delvis, oversat paa Svensk, Tysk og Engelsk.

Erslew, Forf. Lex. *Fr. Nielsen.*

Saabye, Harald Georg, f. 1838, Præst, er en Broder til ovennævnte Docent Viggo A. E. Saaby. Han er født 21. Juni 1838 i Snurom, Havrum Sogn, og blev 1857 Student fra Aarhus

Skole. 1864 gik han med i Krigen som Officersaspirant; 1865 tog han theologisk Embedsexamen, og Aaret efter blev han Lærer ved Kjøbenhavns Kommuneskoler. 1869 blev han personel Kapellan i Kundby paa Sjælland, 1875 Sognepræst i Nordby paa Fanø, 1879 i Ovre og Vejstrup paa Fyn, 1884 i Thoreby paa Laaland. Han har taget Del i Forhandlingerne om Afholdssagen, dels ved et Par Smaaskrifter («Bibelen og Vinen», 1882; «Endnu et Ord om Totalafholdssagen», 1883), dels ved at være den ene Indleder af Diskussionen herom paa Bethesdamødet i Kjøbenhavn 1886. Hans Opfattelse er denne: set fra Nyttestandpunktet maa Totalafholdssagen billiges, set fra et kristeligt Stade er den betænkelig. 1884 udgav han et ret omfangsrigt Skrift, «Om Sekterne i Danmark med særligt Hensyn til deres Afvigelse i Læren fra den evang.-luth. Kirke», og 1888 en Række Foredrag, der give «Et Omrids af Vantroens Historie». 1868 ægtede han Sara Malvina Bentzen, Datter af Overpolitibetjent Jacob Vilhelm B. og Ingeborg Kirstine f. Bager.

Elvius, Danmarks Præstehist. 1869—84 S. 517. *Fr. Nielsen.*

Saabye, Peter Rasmussen, 1762—1810, Skuespiller, fødtes 1. Marts 1762 i Kjøbenhavn — hans Forældre vare Tømmersvend Peder Christensen S. og Karen Birgitte Andersdatter —, blev ved Begyndelsen af 1780—81 Danseskolar ved det kongl. Theater og fik 14. Juni 1781 sin Debut som Lieutenant Krone i «Greven af Waltron». Han gjorde strax et heldigt Indtryk paa Publikum ved sit kjønne, aabne Ansigt, sin belevne, friske Tale og sin frejdige, gratiøse Fremtræden, dog maatte han endnu i nogle Aar nøjes med Smaaroller og fik først 1786 Plads blandt Skuespillerne, men vandt, da han endelig anvendtes i betydende Roller, hurtig fast Fodfæste hos Publikum, og Direktionen føjede sin Anerkjendelse til, i det den kaarede ham til yngste Deltager i den Studierejse til Tyskland og Frankrig, Theaterkassen 1788 bekostede for 3 Skuespillere. Hjemkommen ikke alene bevarede S. sin Yndest hos det kvindelige Publikum, men han blev i sin Paaklædning snart et Mønster for Hovedstadens Modekavallerer, og i en Snes Aar stod han som den ubestridte Indehaver af Repertoirets lystige Elskere og elskværdige Galninger. S. besad i fuldt Maal Ungdommens Naadegave: den umiddelbare Sympathi, og han bevarede denne i den kaadeste Overgivenhed og de vildeste Løjer, ja selv i de lavkomiske Overdrivelser, hvortil han ikke sjælden lod sig forlede af Publikums

Bifald og sin egen usikre Smag; hans Raskhed kunde faa et Anstrøg af Friskfyragtighed, hans Naivitet af Dumhed, hans Lystighed af Karikatur, men selv i saadanne Øjeblikke meddelte det Ungdommens Overmod, der gav sig Udslag i disse Overdrivelser, Fremstillingen en forsonende Frodighed. Blandt S.s bedste Roller indtager Charles i «Bagtalelsens Skole» en fremtrædende Plads, den var som skreven netop for ham: letsindig og elskværdig, rask og ubetænksom, overgiven og varmhjærtet, vilter og trofast. S., der besad en behagelig, ikke stor Tenorstemme og et indtagende Foredrag, havde nogle af sine bedste Roller i Syngestykker, saaledes Just i «Kinafarerne» og Falentin i «Sovedrikken»; derimod savnede han ægte Udtryk for det lidenskabelige og pathetiske og tog her sin Tilflugt til en snart svulstig, snart sødlig Deklamation. Skæbnen vilde, at S. skulde komme til at tage Afsked med Scenen netop i en pathetisk Rolle; under en Kollegas Sygdom havde han for at muliggjøre Opførelsen af «Axel og Valborg» overtaget Hakon Hærdebred, for hvis brynjeklædte Mandighed hans bløde Elskværdighed intet Udtryk ejede, og Tragediens 6. Opførelse 24. Febr. 1810 blev S.s sidste Optræden. Ugedagen efter, 3. Marts, døde han, ramt af et apoplektisk Slag. — S. havde 24. Juni 1791 ægtet Bernhardine Anna Cathrine Fesser, der døde 1803 (begravet 4. Avg.), 28 Aar gammel.

Theone 1. H. S. 6 ff. Overskou, Den danske Skueplads III—IV.

Arthur Aumont.

Sacco, Antonio, —1765—, Balletmester. Efter Comos (IV, 75) pludselige Afgang i Marts 1763 engagerede Theaterdirektionen Italieneren S., der paa den Tid havde vundet sig Anseelse i St. Petersborg, til Balletmester for saa vel det danske Skuespil som den italienske Opera. S. tog fat med Iver: strax paa Sæsonens første Dag, 30. Sept. 1763, præsenterede han sin første Ballet: «De ved en Skovhex hjulpne elskende», og i Løbet af et halvt Aar fulgte ikke mindre end 14 andre Balletter, der alle vandt Bifald. S.s Balletter betegnede et ikke ubetydeligt Fremskridt: ikke alene viste han stor Opfindsomhed i Kompositionen af Dansene og malerisk Smag i Grupperingerne, men han stræbte at forbinde de enkelte Scener og Danse ved en virkelig dramatisk Traad; hyppig var Skinsyge eller anden Elskovsforvirring Drivhjulet. Naar han i sit andet Aar mødte med kun 8 Nyheder og i de følgende 2 Sæsoner med kun 3 i hver, skyldtes det utvivlsomt mere Direktionens Spar-

sommelighed end Mangel paa nye Ideer hos S.; han var temmelig fordringsfuld i Henseende til Udstyrelse, og da han aldrig kunde holde Udgifterne inden for sine Overslag, kom det tit til Rivninger mellem ham og Direktionen, og disse endte med, at han i Marts 1767 sluttede Engagement med den franske Hoftroup; han fik en høj Gage med Pension, men heller ikke her kunde han forliges med sine overordnede, og i Juni 1772 afgik han og modtog en større Sum én Gang for alle i Steden for Pension. I 1786—87 prøvede S. atter Lykken i Kjøbenhavn, men fortrydelig over den kølige Modtagelse, hans Balletter fik, og utilfreds med det Honorar, Theatret gav ham, forlod han snart igjen Danmark.

Overskou, Den danske Skueplads II—III. *Arthur Aumont.*

Sadolin, Hans Jørgensen, o. 1528 — o. 1601, Humanist, Søn af ndfr. nævnte Biskop Jørgen Jensen S. og dennes 1. Hustru, var født i Viborg, hvorfor han i den lærde Verden ofte kaldtes Vibergius. Et Vikariat i Frue Kirke i Kjøbenhavn, som Faderen 1536 havde faaet, overlod han med kongelig Tilladelse Aaret efter til Sønnen «til at optugtes og holdes til Skole med». Han beholdt det dog langt ud over sin Læretid (til 1576). Efter at have opholdt sig nogen Tid som Student i Kjøbenhavn drog han 1550, forsynet med Dr. Peder Palladius' Anbefaling, til Wittenberg, hvor han ved sit gode Hoved og sit elskværdige Væsen i høj Grad vandt Melanchthons Yndest. Efter en Rejse til Sydtyskland vendte han tilbage til Wittenberg, hvor han fra 1552 af udfoldede en saa frugtbar Virksomhed som latinsk Digter, at han fik et anset Navn i Humanisternes Kreds.

Hjemkommen blev han 1556 Præst i det store Thoreby Kald paa Laaland og ægtede Marine Ulfsdatter, Datter af Præsten Niels Ulf i Nysted. 1561 blev han Provst i Musse Herred. Sin litterære Virksomhed fortsatte han med saa stort Held, at den skaffede ham kongl. Diplom af 10. Jan. 1570 som «Poëta laureatus» med tilhørende Digtervaaben. 1575 bragte et sædeligt Fald dog Forstyrrelse i hans hidtil lykkelige Tilværelse. Han maatte en Tid forlade Landet, og efter Hjemkomsten blev han dømt fra Embedet og indsat i Forvaring i Sorø Kloster. Her fortsatte han dog sin Syslen med Digtekunsten, og 1580 blev han sat paa fri Fod og fik Lov til at opholde sig, «hvor han kunde nære og underholde sig i Riget». Det var imidlertid vanskeligt for ham at skaffe sig passende Erhverv, og hans følgende Liv er vistnok derfor som oftest

ført under trange Kaar hos Slægt og Venner. Endnu var hans Lyre dog ikke forstummet. Han besang 1596 Christian IV's Kroning, og 1598 omtales det, at «Digteren» S. var Kansler Chr. Friis' Husfælle («domesticus»). Han maa være død et Par Aar derefter; i alt Fald omtales det 1602, at han da allerede en Tid lang havde været død.

Blandt S.s talrige Digtsamlinger kunne fremhæves «Elegiada» (1552), «Disticha moralia» (1553), «Fasciculus Apollinaris» (1566), «De regibus Daniæ epigrammata» (1569), «De nuptiis Friderici II» (1572), «Enchiridion evangelicum» (1572), «Sylvarum liber» (1581). «Piarum meditationum liber» (1581). — Af hans Børn kan nævnes Sønnen Theophilus S., der efter Studier i Rostock blev Præst i Aastrup paa Falster og havde arvet en Del af Faderens litterære Interesser, ligesom han skal have efterladt et (utrykt) Mindeskrift over ham.

Saml. t. Fyens Hist. og Topogr. IV, 101 ff. *H. F. Rørdam.*

Sadolin, Jørgen Jensen, o. 1499—1559, Biskop, var født i Viborg, hvorfor han undertiden skrev sig Vibergius, medens Navnet Sadolinus ikke brugtes af ham selv, men synes lavet af hans ovennævnte Søn med Hensyn til, at Familien, der stammede fra Mors, i ældre Led havde baaret Navnet Sadelmager. Hans Fader hed Jens Christensen, Moderen Marine Nielsdatter. Faderen skal have været Vicarius ved Viborg Domkirke og blev, som det synes, senere Kannik sammesteds. Efter den Tids Forhold kunne Forældrene altsaa næppe have været ægteviede, hvad S.s kirkelige Modstander Poul Helgesen senere gjorde til Sønnens Brøde.

Om dennes Ungdom savnes for øvrigt Efterretninger. Vi træffe hans Navn første Gang, da han 1. Dec. 1526 af Kong Frederik I fik Tilladelse til at bosætte sig i Viborg og der «læse og læse lade, hvad som nyttigt kan være, for unge Personer, som formaa at kjøbe deres Kost, dog ikke for de Personer, som formaa og ville være udi Universiteter». Foruden de sædvanlige Borgerrettigheder tillagdes der ham Frihed for kongelige Skatter og «Bys Tyngsel udi alle Maader». Han kaldes ved denne Lejlighed «Mester» og havde vel erhvervet Graden udenlands, hvor han vistnok ogsaa var vundet for Reformationen, hvis uforfærdede Talsmand han siden blev, i det han stillede sig ved Hans Tausens Side i Arbejdet for Evangeliets Udbredelse i Viborg. Det var ikke en almindelig Børneskole, S. oprettede, men, som det synes, en Præste-

skole, om end i det smaa, medens han samtidig ved Udgivelsen af enkelte danske Salmer og ved Oversættelse af religiøse Smaaskrifter søgte at fremme Reformationens Sag. Især kan mærkes hans Gjengivelse paa Dansk af et Skrift af Luther om Ægteskabet (Viborg 1530).

Inden Hans Tausen 1529 forlod Viborg, ordinerede han S., der blev Præst ved Sortebrødrekirke sammesteds, som Munkene havde maattet opgive. Blandt de evangeliske Prædikanter eller Fripræster, der mødte ved Herredagen i Kjøbenhavn 1530 for at forsvare den nye Lære, indtog S. en fremragende Plads. Efter sin Hjemkomst til Viborg udgav han en i historisk Henseende vigtig Beretning om Forhandlingerne, i det han derhos i skarpe Ord udtalte sin Dom over Prælaternes formentlig ubillige Fordringer og utilbørlige Adfærd under Mødet (paa ny udg. 1885). S.s reformatoriske Virksomhed forlagdes senere til Fyn, vistnok efter Kong Frederiks Ønske og med den udvalgte Biskop Knud Gyldenstjernes Samtykke. I alt Fald paalagde Kongen 1532 Prioren i St. Knuds Kloster at give S. Bolig og Underhold i Klosteret samt udbetale ham èn aarlig Løn af 40 Mark. S. betegner sig selv som Biskoppens Medhjælper i Ordet («adjutor in verbo»), og da Gyldenstjerne snart efter forlod Stiftet for at overtage Anførselen over den Flaade, der afsendtes til Norge i Anledning af Christian II's Indfald i Landet, saa fik S. frie Hænder til at virke for Reformationen, som han kunde bedst. Paa Landemodet i Odense 27. Maj 1532 forelagde han da i den fraværende Biskops Navn Stiftets forsamlede Præster en (senere udgiven) Oversættelse af Luthers Katekismus (dog uden Nævnelse af Luthers Navn), ledsaget af en indtrængende Formaning til dem om at tage sig af den forsømte Børnelærdom samt en Anvisning om Fremgangsmaaden, de burde følge, for at indprente den i Katekismus indeholdte Lære i Ungdommens Sind og vise dens praktiske Anvendelse til Fremme for det kristelige Liv. Tillige antydedes, at der senere skulde anstilles Prøve angaaende Præsternes Indsigt i en Række nærmere opgivne Lærestykker.

Det er et mærkeligt Skrift, der staar højt i den danske Reformationslitteratur, og dets Forelæggelse for Odense Stifts Præsteskab maatte give alle Evangeliets Venner Mod til at virke i den lutherske Oplysnings Tjeneste, medens det samtidig vakte saa stærk en Harme hos Papismens Tilhængere, at de, som det synes tilskyndede af den bispelige Generalvikar Niels Poulsen, stiftede en

Sammensværgelse mod S. af saa truende Art, at han fandt det raadeligt at modtage det Tilbud, den gamle, afgaaede Biskop Jens Andersen (Beldenak) gjorde ham, om indtil videre at søge et Fristed hos ham paa Bispeslottet Kjærstrup paa Taasinge. Efter Knud Gyldenstjernes Hjemkomst lod denne anstille en Religionsdisputats mellem S. og ovennævnte Niels Poulsen, og da S. blev Sejerherre, paalagdes der Generalvikaren en Bøde for hans Adfærd.

Sin i reformatorisk Henseende betydningsfulde litterære Virksomhed fortsatte S. ved 1533 at udgive den første danske Oversættelse af den augsburgske Bekjendelse. Hvorledes det er gaaet ham i de for de evangeliske Prædikanter saa vanskelige Tider efter Frederik I's Død, er os ikke bekjendt. Vi møde ham først efter Grevefejdens Afslutning 1536, da han som Prædikant ved Frue Kirke i Kjøbenhavn (hvad han mulig allerede har været under Belejringen) modtog et kongl. Beskjærmelsesbrev og forlenedes med et Vikariat ved samme Kirke. Efter at have deltaget i Forhandlingerne om Kirkeordinansens Affattelse kaldedes S. til Superintendent i Fyns Stift og indviedes 2. Sept. 1537 af Dr. Joh. Bugenhagen.

Som evangelisk Biskop i Odense udfoldede S. en betydelig Virksomhed for at bringe Kirkevæsenet i det den Gang vidtstrakte Stift i Overensstemmelse med de i Ordinansen foreskrevne Regler. Særlig fortjener han Paaskjønnelse for sit Arbejde med at skaffe Kirker, Præster, Skoler og Hospitaler de fornødne Midler til deres Bestaaen, efter at den Rigdomskilde var hentørret, som i den katholske Tid saa rigelig havde tilflydt disse Formaal gjennem Betalingen for Sjælemesser. Over for Papismens talrige Levninger i Kirker og Klostre ligesom i Folkelivet indtog han en fast, men dog rolig og besindig Holdning. Det Maadehold, han viste over for de gamle Brødre i St. Knuds Kloster, paadrog ham endog saa stærke Angreb fra 2 puritanske Præstemænd i Odense, Laurids Helgesen og Christoffer Mikkelsen (s. VII, 293 og XI, 326), at han nødtes til ved Rettens Midler at værge sig imod de ubeføjede Beskyldninger for Leflen med Papismen, som de med fanatisk Voldsomhed udslyngede imod ham. Hans forstandige Forslag til Oprettelse af et Domkapitel i evangelisk Stil i Odense lykkedes det ham des værre ikke at faa gjennemført. Derimod fik han det gamle Præstekalent for Odense By og Herred rekonstrueret saaledes, at det kunde tjene til Fremme for Kirkelivet og være et Mønster for lignende Foreninger i andre Dele af Stiftet.

I det hele maa det siges, at S. har været en virksom og duelig kirkelig Tilsynsmand, om det end skal være gaaet tilbage for ham i hans sidste Tid, da han var hjemsøgt af Legemssvaghed og, som det etsteds antydes, endog havde mistet Synet. Han holdt dog endnu Ligtale over Christian III i St. Hans Kirke i Odense i Febr. 1559. Selv døde han 19. Dec. s. A. — S. var 2 Gange gift: 1. (o. 1527) med Marine Ibsdatter Hegelund fra Skive; 2. (1547) med Elsebe Lauridsdatter fra Roskilde, der overlevede ham i mange Aar og døde 1588. Blandt hans talrige Børn kan især mærkes den ovfr. nævnte M. Hans Jørgensen S.

Saml. t. Fyens Hist. og Topogr. IV. *H. F. Rørdam.*

le Sage de Fontenay, s. de Fontenay (V, 239 ff.).

Sagen, Lyder Christian, 1777—1850, Skolemand, Forfatter, blev født i Bergen 13. Marts 1777 og var Søn af Kjøbmand Albert Peter S. og Lydia Catharina f. Middelthun. Efter at han 1797 var bleven Student fra Bergens Skole, tilbragte han 8 indholdsrige Aar i Kjøbenhavn. I «det norske Selskab» gjorde han Rahbeks Bekjendtskab og blev snart en stadig Gjæst paa Bakkehuset, hvilket atter førte til Omgang med mange andre af Litteraturens eller Kunstens fremtrædende Mænd. Selv leverede han af og til poetiske Bidrag til Tidsskrifterne og udviklede sit Talent for Tegnekunsten. Ved Siden heraf var han i henved 5 Aar Lærer ved Christianis Institut, en Stilling, hvorved han følte sig lykkelig. I Slutningen af 1805 udnævntes han til Adjunkt ved Bergens Kathedralskole. Til denne Skole, ved hvilken han 1814 rykkede op til Overlærer, var hans Virksomhed derefter knyttet i 45 Aar. I det meste af denne Tid var Modersmaalet hans Undervisningsfag, og som Lærer i dette den Gang ellers saa forsømte Fag vandt han en enestaaende Navnkundighed og øvede paa sine Disciples aandelige Udvikling en Indflydelse, som mange af disse senere med Taknemmelighed have erkjendt. Ved denne Undervisning lagde han kun liden Vægt paa Meddelelse af Kundskabsstof, men den gik hovedsagelig ud paa at vække til Selvtænkning, skabe Sans for Stilens Skjønhed og vænne de unge til en smuk og fornuftig Oplæsning. Han virkede mindre gjennem en fast Methode end ved sin Personlighed. Rig paa Humor, uudtømmelig paa Indfald, sarkastisk og samtidig Elskværdigheden selv, interesseret for alle mulige Ting, var han altid ny og fængslende. Det lader sig imidlertid ikke nægte, at

hans Timer, der vare saa frugtbare for de fremmelige Disciple, vare paa det nærmeste spildte for de daarlige Hoveder. Skjønt S. altid med Kjærlighed bevarede Minderne fra Ungdomsaarene i Kjøbenhavn, og hans æsthetiske Standpunkt væsentligt faldt sammen med det Rahbekske, var han «norsk Patriot fra Top til Taa» og udtrykte sig baade i Skolen og paa Gaden i bred bergensk Dialekt.

Ved Siden af sin Lærergjerning var S. medvirkende i omtrent alle de Foretagender, som i hans Tid i Bergen sattes i Gang paa Skolevæsenets, Kunstens eller Litteraturens Omraader. At en Realskole i 1806 oprettedes, var hovedsagelig hans Værk, og i hele 30 Aar var han Lærer ogsaa ved denne Skole. Ligeledes deltog han i Oprettelsen af en Tegneskole, af Bergens Musæum og Byens Kunstforening. I Grunden var ogsaa hans Forfatterskab kun en anden Side af hans Trang til at virke for sin kjære Fødeby. I sine mangfoldige Prologer, Kantater og andre Lejlighedsarbejder fandt han altid et anslaaende, ofte ogsaa et ægte poetisk Udtryk for Festens Stemning. Sammen med H. Foss udgav han 1824 en omfangsrig «Bergens Beskrivelse», og 1837 leverede han et fortræffeligt Udvalg af sit Bysbarn Claus Fastings Skrifter med dennes udførlige Biografi som Indledning. Allerede 1808 havde han udgivet den første i Norge udkomne Læsebog i Modersmaalet, der ligesom hans «Dansk Stilebog» (1811) fik fortjent Udbredelse.

S. levede siden 1806 i et lykkeligt Ægteskab med Anne Marie f. Hansen († 1839), Datter af en Kjøbmand i Kjøbenhavn, men Plejedatter af Juveler Magnus Tank i Bergen. Da han tog Afsked fra sit Embede, erholdt han sin fulde Gage i Pension og talrige Beviser paa Medborgeres Sympathi, men døde et Par Maaneder derefter, 16. Juni 1850.

Halvorsen, Norsk Forf. Lex. *A. E. Erichsen.*

Sahl, Laurits, 1734—1805, Filolog, fødtes 10. Dec. 1734 i Nørre Tranders, hvor hans Fader var Degn, og kom siden i Aalborg Kathedralskole, hvorfra han gik til Universitetet 1754 og studerede Theologi og Filologi. I sin Studentertid var han Alumnus paa Elers' Kollegium og blev 1759 Decanus paa Kommunitetet; 1761 blev han theologisk Kandidat og tog tillige Magistergraden. 1765 udnævntes han til Konrektor ved vor Frue Skole i Kjøbenhavn (Metropolitanskolen), hvor han fik Embedsbolig, og til Vicarius for Professoren i Græsk ved Universitetet; 1781 blev han virkelig Professor i græsk Sprog og virkede indtil 1801, da han paa

Grund af Alderdom og Svagelighed blev entlediget. Han døde 19. Nov. 1805. 8. Febr. 1766 havde han i Kjøbenhavn ægtet Johanne Georgia Munk.

J. P. Mynster, der en Tid havde været hans Discipel i Metropolitanskolen, giver et meget lidet tiltalende Billede af ham som Lærer, og Werlauffs Udtalelser om ham som Universitetslærer lyde ogsaa meget nedsættende; han var til Nar baade for Disciplene og for Studenterne paa Grund af sin Grisethed og Smagløshed, og han var navnlig ilde lidt af Studenterne for sin Nærighed, i det han var stræng mod dem, der ikke kunde betale ham for hans Forelæsninger. For øvrigt synes han at have været en meget flittig Mand; men Resultaterne af hans Flid duede ikke meget. Foruden andet har han leveret tarvelig kommenterede Udgaver af en lang Række Værker af klassiske Forfattere, især saadanne, som læstes i Skolerne; ligeledes oversatte han mange baade poetiske og prosaiske Stykker af den klassiske Litteratur, men disse Oversættelser, særlig de poetiske, vare ilde berygtede for deres store Smagløshed. Spottet blev især hans Oversættelse af Verset i Horatius' «Ars poëtica» om den foroven skjønne Kvinde, der «til fælen, sorten Fisk sig udi Enden giver»; og da han havde udgivet sin Oversættelse af de 4 første Bøger af Ovids «Metamorfoser», blev der lavet dette Epigram: «O Naso! aldrig var din Brøde lig din Kval: du blev forvist fra Rom og oversat af Sahl». En Del af disse Oversættelser indrykkede han i de Berlingske «Kjøbenhavns Efterretninger ell. nye Tidender om lærde Sager», som han redigerede i Tiden 1763—77, men som under hans Redaktion, som det siges, «ikke udmærkede sig synderligt ved Lærdom».

Worm, Lex. ov. lærde Mænd. Nyerup, Lit. Lex. Tauber, Aalborg Kathedralskoles Disc. I, 114. Hundrup, Lærerstanden ved Metropolitanskolen S. 53. Mynster, Meddelelser om mit Levnet S. 26. Hist. Tidsskr. 4. R. IV, 263 ff. Danske Saml. II, 341. Fallesen, Theol. Maanedsskr. 1806, I, 132. *M. Cl. Gertz.*

Sahlertz, Ludvig Ferdinand, 1812—86, Operasanger, fødtes i Kjøbenhavn 10. Maj 1812 og var Søn af «borgerlig Infanterist og Kompositionsarbejder», Legetøjsfabrikant Hellmann S. (f. 1777 † 1847) og Christiane Henriette f. Severin. Ved Moderens Død var han kun lidt over 2 Aar, og da Faderen derpaa bosatte sig i Rusland, tog Morfaderen, Major Christoffer S., der boede paa Erikstrup ved Store Heddinge, ham til sig og opdrog ham. Han tog 1831 Examen paa Jonstrup Seminarium og levede derpaa som Skrivelærer, men hans smukke Tenorstemme førte ham snart til Siboni,

der uddannede den. 21. Sept. 1832 debuterede han som Carill i «De 2 Nætter», og han blev fast ansat ved Theatret 8. Avg. 1835. Han udførte de blidere Figurer, især Syngespillets Elskere, Aimar i «Røverborgen», Greven i «Barberen i Sevilla» og George Brown i «Den hvide Dame», der var hans Yndlingsrolle. Han blev den første danske Orpheus i Glucks Opera, hvis 2. Akt opførtes i 1846 paa Hoftheatret. Spillet var konventionelt, men kunde lægge et vist Lune for Dagen. Stemmen, en ægte Brysttenor, var godt skolet og lededes med musikalsk Dygtighed. Dens Charme var allerede borte, da han efter Faaborgs Afgang (1850) i nogle Aar saa godt som ene maatte trække Læsset, men han mistede ikke Anseelsen. Han optraadte sidste Gang som Juda i «Josef og hans Brødre» 1. Maj 1860. Meget tidlig havde han ægtet Christine Marie Gade (f. 1805), Datter af Klædefabrikant G. i Randers. Hun døde i 1861 og i 1863 ægtede han Grosserer H. P. Lorentzens Enke, Christiane f. Løvgrén, som overlevede ham. Han døde 7. Jan. 1886. *C. Thrane.*

Sahlgreen, Louise Rudolfine, 1818—91, Operasangerinde, fødtes i Kjøbenhavn 17. Sept. 1818. Hun var Datter af Skibsfører Christian Clemens Marcher og Christiane Magdalene Cathrine Eleonore f. Rose og en af de yngre blandt 15 Søskende, af hvilke 9 levede, da Faderen i 1830 forliste med Skib og Mandskab ved Vordingborg og efterlod Moderen i stor Fattigdom. Sidst i 1830 kom Datteren paa Grund af sin Stemmebegavelse ind i Musikkonservatoriet, ved hvis aarlige Aftenunderholdninger hun optraadte første Gang 20. April 1834 i en Kvartet af Bellini. Fra 1. Jan. 1836 blev hun Koristinde ved det kongl. Theater, og da hendes Ydre, der havde noget af den bornholmske Type, ikke var elskerindemæssigt, vilde hun vel aldrig være kommen videre, hvis ikke hendes ualmindelige musikalske Nemme efter henved 7 Aars Forløb havde reddet hende. Hun havde lært Gemmys Parti i «Vilhelm Tell», der skulde gaa første Gang, ved at høre det synge paa Prøverne og kunde, da Fremstillerinden blev syg, strax overtage det, saa at hun debuterede ved Førsteopførelsen 4. Sept. 1842 og vandt meget Bifald, der i de følgende Aar særlig blev hende til Del i lignende Drengeroller, Pagen i «Huguenotterne» og «Figaros Bryllup». Hun fik fast Ansættelse 26. Avg. 1845. 14. April 1847 ægtede hun Tenorsanger ved Theatret, senere Syngesoufflør, Ludvig Bernhard Sahlgreen (f. 31. Maj 1816).

Stemmen, en fyldig, høj og blød Sopran, uddannedes yderligere af den italienske Kapelmester Sperati. Dens haarfine Renhed og fuldkomne Egalitet viste sig i Glans i Donna Elviras Es-Dur-Arie i «Don Juan». Teknikken var betydelig, og hendes Styrke laa i det rent musikalske, i det hun med sikkert Øre førte Stemmen som et Instrument. Da hun ogsaa kunde synge Altpartier, bidrog dette til, at hendes Repertoire blev meget forskjelligartet, saa at hun bevægede sig fra Sopranbravourrollen Vitellia i «Titus» til Moder Gertrud i «Hans Heiling», fra Norma til Madam Sommer. Den sidste gik af med Sejeren. Hun spillede med Held flere komiske Damer, ogsaa Fru Nothington i «Capriciosa», medens Donna Elvira og Norma, hvilken sidste hun kun udførte et Par Gange, slet ikke passede for hende i dramatisk Henseende. Til hendes bedste Partier hørte Alice i «Robert», som hun sang med stor Virkning, Jenny i «Den hvide Dame» og Anna i «Jægerbruden».

Primadonnaværdigheden, der ikke tilkom hende paa Scenen, naaede hun i Musikforeningen ved Siden af Fru Zinck under Gades Avspicier og i dens fejreste Tid. Hun optraadte her første Gang 28. Nov. 1843, og i Tiden 1850—66 medvirkede hun ved over 100 Koncerter og i o. 70 forskjellige Kompositioner. Hun anvendtes i alle Soprangenrer, ogsaa Romance og «Lied», og blev den første Dryade («Dryadens Bryllup») og Elverkongedatter («Elverskud»); et lille Speciale havde hun som Sirene. Ved det kongl. Theaters Korpersonales aarlige Passions- eller Paaskekoncert i Frue Kirke var hun uafbrudt gjennem 18 Aar (1851—69) en bærende Kraft. Stemmen lød fortrinlig i Kirken, og hun udførte i Regelen ikke blot Solosopranen i Hovedværket, men tillige i 2 eller 3 andre Nummere. Paa Theatret optraadte hun sidste Gang 15. Maj 1868 som en ægyptisk Pige i «Josef og hans Brødre», i Musikforeningen sidste Gang 4. Maj 1869. Hun var bleven Enke 21. Okt. 1866 og døde i Kjøbenhavn 15. Avg. 1891. Det blev hendes særlige Fortjeneste, at hun i et ualmindeligt Omfang var den klassiske og ædle Musiks Tjenerinde. *C. Thrane.*

de Saint-Aubain, Andreas Nicolai, 1798—1865, Forfatter. Den under Psevdonymet «Carl Bernhard» saa bekjendte Novellist nedstammer fra franske Forfædre. Bedstefaderen, Nicolai St.-A. (f. 1707 i Bretagne), kom ved Midten af det 18. Aarhundrede til Danmark og blev ansat som Frisør hos Kong Frederik V, fra

hvilken Stilling han kort efter avancerede til Kammertjener hos Kongen († 1768 som Justitsraad). Hans ældste Søn, Frederik Christian Julius (f. 1754, † 1819 som karakt. Oberst), blev Artilleriofficer og giftede sig med Bolette Buntzen, Datter af den rige christianshavnske Kjøbmand Andreas B. De nygifte flyttede ind i Christianshavns gamle Raadhus paa Hjørnet af Strandgade og Torvegade, en stor gammel Gaard, som efter Byens Indlemmelse i Hovedstaden havde været nedarvet fra Fader til Søn i en Vinhandlerfamilie, og her kom A. N. St.-A. til Verden 18. Nov. 1798.

I dette gamle Raadhus og, under de regelmæssige Søndagsbesøg hos Morfaderen, i den store Kjøbmandsgaard paa Hjørnet af Overgaden neden Vandet og Baadsmandsstræde henrandt St.-A.s Barndom, det første Sted under fantastiske Indtryk af de dybe, mørke Raadhuskjældere og under alskens opfindsom Leg i de rummelige Stuer, det andet Sted med lystigt Friluftsliv i den store Have. Han mener at skylde sin Fødegaard en mere levende Fantasi, end der maaske ellers var bleven ham til Del; muligvis for at lægge en Dæmper paa denne ved adstadig Beskæftigelse blev Drengen sat til at strikke alenlange Strimler af tykt Bomuldsgarn med 2 lange Fiskebenspinde; naar Bundtet var blevet saa stort, at han ikke mere kunde holde det under Armen, blev det vrævlet op igjen, og Arbejdet begyndte forfra. Af Udflugter uden for Hjemmene var især den aarlige Dyrehavstur en straalende Fest, men et ædlere og varigere Indtryk efterlod Udflytningen til Frederiksværk sig. St.-A.s Moder var en Ungdomsveninde af Administratorens Datter, og hans Fader var kjendt og yndet af Værkets tidligere Ejer Landgrev Carl af Hessen, som endnu stadig sendte Sommergjæster der ud. Paa det lille Slot Arresødal samledes et fint og fornemt Selskab, i hvilket den christianshavnske Patricierfamilie nu blev indlemmet. Under det ceremonielle Taffel og under Theserveringen paa den obligate Rotur ned ad Kanalen lærte den lille «Monsieur Quatorze», som han kaldtes, fordi hans Tilstedeværelse ved Middagsbordet skulde uskadeliggjøre det ulykkelige Trettental, de gode Manerer og den korrekte Holdning, som altid senere udmærkede ham. Men hvad der havde endnu mere Betydning for ham: han blev her fortrolig med Naturen og fik sin Sans opladt for dens Stemninger. «Fra denne Episode i mit Barndomsliv», siger han, «regner jeg den store Forkjærlighed, jeg altid har haft for Landet og dets stille Ro, for kornrige Marker og nette Bønderhuse, men især for de stolte gamle Bøgetræer, de knudrede

Ege og de blomstrende Tjørnebuske, for grønne Skrænter og stille Damme med Vandliljer og Aakander, for rislende Bække og de smaa Vandfald, som dannes af en Sten eller en Trærod, der bestandig smaamumle, men som kun hviske *den* tydeligt i Øret, der kaster sig i det frodige Græs og lytter til de mange Stemmer, hvormed Naturen taler til vort Hjærte.»

Om St.-A.s Skoleaar er der kun lidet at berette. Han blev i Begyndelsen privat undervist og gik saa fra 1812—16 i Metropolitanskolen, men her stod han ikke lidet tilbage for sin yngre Broder Frederik (død 27 Aar gammel som Lieutenant ved det holstenske Lansenerregiment). Til Universitetet dimitteredes han (1818) privat og havde til Lærere bl. a. den senere Professor ved Sorø Akademi Chr. Lütken og Lieutenant H. J. Blom, senere bekjendt som Militærforfatter. Nogen Embedsexamen tog han aldrig, men han havde tidlig — ligesom hans Slægtning J. L. Heiberg — Tanker om at slaa ind paa den diplomatiske Løbebane, og han nød i nogen Tid den gamle Statsminister N. Rosenkrantz' Protektion; men af ukjendte Aarsager førte denne ham ikke til Maalet. Efter Faderens Død (1819) var St.-A. med sin Moder flyttet til sin Onkel Buntzens nye Ejendom ved Christianshavns Vold, hvor ogsaa Fru Gyllembourg tilbragte nogle Aar af sin Enkestand. Men midt i Tyverne gik det gamle, ansete Handelshus Buntzen & Søn Fallit som Følge af betydelige Tab under Krigen 1807—14 og dennes lammende Indflydelse paa alle Forretningsforhold. Fru St.-A. havde Part i Firmaet og tabte hele sin Formue med Undtagelse af nogle Grunde ved Kalkbrænderiet — den Gang næsten uden Værd, nu repræsenterende en hel Kapital. Næsten samtidig hermed mistede hun 2 af sine Børn, den ovfr. nævnte flinke Søn, der som Lieutenant havde forberedt sig til at tage den juridiske Embedsexamen, og den elskelige Datter Albertine, hvis Minde Heibergs smukke Digt har bevaret for Efterverdenen. Næsten knust af disse Ulykker søgte hun nu hos sin Søn sin eneste Støtte og fandt den ogsaa i rigt Maal. Med den inderligste Kjærlighed sluttede St.-A. sig til sin Moder, og de to levede uadskillelig sammen indtil hendes Død under Koleraepidemien 1853.

Katastrofen gav ham Tilskyndelsen til hans Forsøg som Forfatter. Han debuterede 1828 i Heibergs «Flyvende Post» med en ret ubetydelig lille Novelle, «Nummer Syv». Den efterfulgtes 1834 af den større Fortælling «Et Aar i Kjøbenhavn», indledet med en Fortale af J. L. Heiberg, der ogsaa i sidste Øjeblik, da Titelbladet

skulde trykkes, opfandt Navnet Carl Bernhard. Vi møde her endnu en ældre Tids Smag for det romanagtig spændende med dets hele Apparat af Anelser og Hemmeligheder og den ufuldstændige Behandling i Form af indskudte Breve og Memoirer. Først Aaret efter fandt Carl Bernhard sit rette Omraade, Skildringen af Familielivets Begivenheder og Konflikter, Fremstillingen af det højere Bourgeoisis Personligheder og af Interiører fra det dannede Kjøbenhavns hjemlige og selskabelige Liv. 1835 udkom «Dagvognen» og «Deklarationen», hvilken sidste Fortælling dog ikke er af St.-A., hvad han ogsaa halvt spøgende erklærer i den lille Humoreske «Brødrene Bernhard» (Dr. Schwanenflügel oplyser, at den har Martin Hammerich og St.-A.s Fætter, den senere saa bekjendte Læge Professor Andr. Buntzen, til Forfattere). Det følgende Aar saa ikke mindre end 4 nye Noveller Lyset: «Kommissionæren», «Børneballet», «Tante Francisca» og «Skjødesynderne»; af disse er «Børneballet» den betydeligste ved skarp Iagttagelse af Overgangsalderens sjælelige Bevægelser og ved den alvorlige Lære, den trods sin lette Form og flydende Fremstilling indprenter Læserne med et efter Omstændighederne mere eller mindre rammende «de te fabula».

Sit bedste og berømteste Arbejde udgav Carl Bernhard 1837: Novellen «Lykkens Yndling». Den vakte en ganske ualmindelig Opsigt og gjorde en lige saa overordentlig Virkning. Man lærte her for første Gang i dansk Skjønlitteratur den diplomatiske Verden at kjende med dens slebne Former, dens Blik paa Livet de haut en bas, dens Intriger og Sarkasmer, og det forhøjede ikke lidet den pikante Nydelse, at man bag de optrædende Personligheder mente at kunne skimte virkelig existerende Mennesker fra det kjøbenhavnske Selskabslivs øverste Lag; over for denne Verden stilles saa en begavet ung borgerlig, der ved egen Dygtighed og ved Lykkens Medbør naar frem til det fast uopnaaelig høje Maal, hans Kjærlighed har sat sig: Besiddelsen af en lige saa skjøn som elskelig Kvinde af den allerfornemste udenlandske Herkomst, hvorpaa Lykken endnu en sidste Gang skjænker ham sin Gunst ved at lade ham og hans elskede dø i hinandens Arme i deres Livs saligste Øjeblik, inden Besiddelsens Vane har svækket deres Følelse. «Lykkens Yndling» blev et Breviar for alle de unge elskende, en Haandbog i den gode Tone for et beundrende Publikum. Novelleproduktionen fortsattes 1838 med «Et Løfte», «En Familie paa Landet» og «Et Ordsprog». 1840 slog Carl Bernhard med «Gamle Minder» ind paa den historiske Romans Territorium og skildrede

Livet ved Christian VII's Hof og i den Tids borgerlige Kredse. Bogen vandt stort Bifald, og Forfatteren gik videre ad den indslagne Vej med «Krønniker fra Kong Christian II's Tid» (1846) og «Krønniker fra Kong Erik af Pommerns Tid» (1850). Disse Romaner ere underholdende at læse, og især ere Krønnikerne fra Christian II's Tid en historisk Roman, som selv i Sammenligning med de bedste Forbilleder altid vil hævde sig en Rang; de hvile paa samvittighedsfuldt Studium af det knappe Materiale, som den Gang var for Haanden, medens Forfatteren andensteds ikke undgaar enkelte kapitale Bommerter (som naar han i «Dagvognen» forvexler Valdemar den store med Valdemar Atterdag og tror, at det var denne, der gjorde Tog til Venden for at indføre Kristendommen, eller naar han (i «Gamle Minder») lader Dronning Helvig, Biskop Jens Grand og Biskop Valdemar sidde samtidig fængslede paa Søborg Slot, skjønt de 2 sidstnævntes Fængselstid faldt henholdsvis 1294—95 og 1194—1206, og Dronningen først døde 1374). — Samtidig med og efter disse historiske Digtninger skrev Carl Bernhard endnu en Række Noveller, dog kun undtagelsesvis af større Omfang, de fleste ikke omfangsrigere, end at de kunde meddeles i Folkekalendre og Ugeblade. Vi nævne af disse Arbejder «To Venner», som vakte en Del Opmærksomhed paa Grund af sin hyperæsthetiske Betragtning af det ægteskabelige Samliv, «Det gyldne Skind», «Hr. Kraft», «Damon og Pythias», «Den opmærksomme Ægtemand». Den sidste Novelle, «En Baderejse», fremkom i St.-A.s Dødsaar, 1865. Carl Bernhards samlede Skrifter udgjøre 14 Bind og ere udkomne i 2 Udgaver.

Formel og pertentlig, som St.-A. var, vaagede han med den yderste Omhu over Iagttagelsen af en Psevdonymitet, som dog omtrent lige fra Begyndelsen af havde været en offentlig Hemmelighed. Han skriver i Midten af 40erne til Jonas Collin: «Ihvor transparent min Anonymitet end kan være — sandelig ikke ved min Skyld —, er den mig dog vigtig som en nødvendig Betingelse for min litterære Virksomhed, der uden denne vilde være aldeles lammet.» Som S. Kierkegaard drog han et skarpt Skjel mellem den psevdonyme Forfatter og det borgerlige Menneske; han vilde unddrage sig Inkonveniensen ved en Sammenblanding af disse 2 Personligheder og overholdt i det selskabelige, ja endog i det fortroligere Omgangsliv paa det omhyggeligste denne Sondring. Endogsaa over for sig selv bevarede han Fiktionen, kan man næsten sige. I de blandt hans Efterladenskaber forefundne avtobiografiske

Fragmenter, som han har kaldt «Af en gammel Herres Erindringer», fortæller han om den gamle Kjøbmandsgaard paa Christianshavn og tilføjer saa: «Det har fornøjet mig at gjenkjende den livagtig i «Et Aar i Kjøbenhavn» af Carl Bernhard, som har henlagt Scenen for denne min Familie i øvrigt uvedkommende Fortælling til min Bedstefaders gamle Gaard».

Fra sin tidlige Ungdom af færdedes St.-A. i de mest udsøgte Omgangskredse, som Hovedstaden havde at byde paa. Han var beslægtet med nogle af dens aandfuldeste Mænd og Kvinder og vandt sig Venner blandt Personligheder og i Familier med anerkjendt fremragende Position: Oehlenschläger, Baggesen og Hauch, den senere Præst Timm og Brødrene Scheuermann, Tscherning, de Meza, Komponisten Bay og Abrahams, Minister Rosenkrantz' Hus og det Hegermann-Lindencroneske Hjem paa Kalkbrænderiet, hvor han traf en vis Lieutenant Helmuth Moltke, som senere gav Verden nok at tale om. Litterære, musikalske og mange andre samlende Interesser knyttede disse Kredse til ham og ham til dem. Hans Forkjærlighed for fransk Litteratur og Aand vedligeholdt og udviklede, hvad hans franske Afstamning havde givet ham af elegant og kavallermæssigt: et behageligt Konversationstalent, Ridderlighed over for Damer, taktfuld Beherskelse. Ikke alle kunde dog dette afglattede Væsen tiltale; P. V. Jacobsen kalder ham i et af sine Breve «et naragtigt Menneske» og mener, at Heiberg har brugt ham som Model for den diplomatiske Arthur i «Kjøge Huskors». Og nægtes kan det vel ikke, at der til dette Plus i formel Dannelse svarede et Minus i Følelsens Dybde. Betegnende i saa Henseende er en Brevytring af St.-A. om «Hjortens Flugt» — «som hele Verden er kommen i Extase over, og som jeg akkurat kan finde affattet i temmelig afrundede Vers og med livlige Naturskildringer af stille Solopgang og Maanenedgang. Jeg skammer mig over mig selv, men jeg solgte gjærne Bogen for halv Pris, thi mig har den kun interesseret lidet . . . Der er mig for megen letfærdig og blaseret Kjærlighed i den, det kalder jeg ikke ungdommelig Friskhed, som Folk skrige paa, men forældet Affældighed, som har slaaet sig paa Hjærnen og ytrer sig i udskejende Fantasi».

Som en Herre de la vieille roche saa St.-A. ikke med gunstige Øjne paa den udstrakte Folkefrihed, Junigrundloven havde givet, og forholdt sig stærkt kritisk over for det nye Regimente. Han havde været den æsthetisk dannede Christian VIII meget hen-

given og kunde aldrig forsone sig med hans Efterfølger, hvis Giftermaal med Grevinde Danner han betragtede som en offentlig Skandale. Hans fortrolige Breve indeholde de hvasseste Udfald mod «Frederik Folkekjær og hans Folkekjæreste», og efter Frederiksborgs Brand skriver han: «Jeg har elsket Frederiksborg af mit hele Hjærte; selv i dets Fornedrelse indgød det mig Ærefrygt; og det *var* bleven fornedret! — Nu er Skjændselen brændt ud . . .»

Paa sine ældre Dage levede St.-A. mest i tilbagetrukken Ensomhed og i knappe Kaar, som maa have været dobbelt trykkende for en Mand, der kjendte et forfinet Livs udsøgte, om end beskedne, Nydelser og havde en kræsen Smag for det daglige Behov. Om Sommeren og ved Juletid gjæstede han sine Herregaardsvenner: Grevefamilien paa Holsteinborg, Dinesens paa Katholm og fremfor alt Castenschiolds paa Borreby. Den øvrige Del af Aaret var stærkt optagen af Velgjørenhedsvirksomhed. Han var Medlem af en Mængde Asylbestyrelser og Brændselskomiteer, tog virksom Del i Sygehjemmets Oprettelse, var Kasserer i det kvindelige velgjørende Selskab og paakaldtes stadig som Bistand ved Basarers Afholdelse. I Forbindelse hermed kan anføres, at han i en Aarrække var Sekretær i Foreningen for den ædle Hesteavls Fremme. Efter nogle Aars Lidelser af en Nyresygdom døde St.-A. 25. Nov. 1865.

Af en gammel Herres Erindringer, autobiogr. Fragmenter (Saml. Noveller og Fortællinger af Carl Bernhard, XIV). Illustr. Tid. Dec. 1865; samt Nr. 1112. 1184 ff. H. Schwanenflügel, Carl Bernhard, hans Liv og Forfattervirksomhed (1895). Personalhist. Tidsskr. 3. R. VI. *P. Hansen.*

de Saint-Germain, Claude Louis Greve, 1707—78, Officer, fødtes 15. April 1707 paa Vertamboz, en Gaard i Franche-Comté. Hans Fader, der tilhørte en gammel, men fattig Adelsslægt, var Officer i Provinsens Milits. Den unge St.-G. blev opdragen hos Jesuiterne og traadte 1726 som Lieutenant ind i Faderens Bataillon; men da han ikke havde Udsigt til nogen Sinde at kunne kjøbe et Kompagni, gik han 1729 i kurpfalzisk Tjeneste. Ved Eugen af Savoyens Protektion fik han 3 Aar senere Ansættelse i den østerrigske Hær og avancerede under Tyrkekrigen til Major; men da Østerrig 1741 kom i Krig med hans Fædreland, tog han sin Afsked, traadte som Oberst ind i Carl af Bajerns Hær og blev, da Kurfyrsten 1742 blev Kejser, udnævnt til Feltmarskallieutenant. Hans nye Krigsherre døde imidlertid allerede 1745, og St.-G. tænkte nu alvorlig paa at tage Tjeneste hos Frederik II, hvem han beundrede; han opgav dog denne Plan, vendte tilbage til Frankrig og tog til

Takke med en Ansættelse som Maréchal de camp (Generalmajor). Han deltog med Berømmelse i Marechallen af Sachsens 3 hæderfulde flanderske Felttog, blev Generallieutenant og fik efter Fredslutningen høje Kommandoposter i Grænseprovinserne. I Syvaarskrigen udmærkede han sig ved flere Lejligheder. Han dækkede Retræten efter Nederlaget ved Rossbach (1757), kæmpede glimrende ved Krefeld (1758) og bidrog væsentlig til Sejeren ved Korbach (1760); men faa Dage efter Slaget nedlagde han sin Kommando paa Grund af Uoverensstemmelse med Overgeneralen, Hertugen af Broglie. Han forlod Hæren og tog Ophold i Holland.

Kun faa af Frankrigs dalevende Generaler kunde maale sig med St.-G. i Krigserfaring, militære Anlæg og videnskabelig Uddannelse. Han havde deltaget i henved 50 Træfninger og Slag og havde levet mere under Telt end under Tag. Hans Ydre var ikke meget martialsk, og han «red som en Landsbydegn»; men han var en fortrinlig Fører, rolig under de mest kritiske Forhold og dog ildfuld nok til at rive Soldaterne med sig i det afgjørende Øjeblik. Han var ikke blot Feltsoldat; han havde mange andre Interesser; han kjendte Oldtidsforfatterne, studerede Mathematik, Historie, Filosofi og Politik, behandlede sit Modersmaal, men ogsaa kun dette, med stor Færdighed og forstod at give sin Tanke et klart og koncist Udtryk. Hærvæsenet var dog St.-G.s Hovedinteresse; han havde et aabent Øje for den franske Hærs Brøst og indsendte 1758 til Krigsministeriet et Reformprojekt, der i Hovedtrækkene ligner de Hærplaner, han senere søgte at føre ud i Livet, da han selv kom til Magten. I den franske Hær nød St.-G. stor Anseelse, og hans Tilbagetræden vakte megen Beklagelse, kun ikke blandt Magthaverne, af hvem han havde gjort sig ilde lidt ved sit selvbevidste Væsen, sin skarpe Tunge og sin skaanselsløse Kritik.

Ogsaa til Danmark var St.-G.s Ry naaet; en Mængde danske Officerer som P. E. Gähler, H. W. Schmettau, F. Numsen og C. Lohenskjold havde tjent sammen med eller under ham, og i Syvaarskrigen havde han endog en Tid haft en dansk Adjudant, C. C. Pflueg (XIII, 87). Han havde tilmed Familieforbindelser her i Landet. Hans Hustru, Armgard Margrethe f. v. d. Osten (f. 19. Dec. 1707), hvem han ægtede 1. Okt. 1736, var nemlig Datter af en dansk Adelsdame, Anna Dorothea f. Gjedde, i hendes Ægteskab med kurpfalzisk Gehejmeraad C. G. v. d. O., der længe havde tjent i den danske Hær (XII, 458), og Søster til Hofmesterinde hos Prinsesse Charlotte Amalie, Anna Susanne v. d. O. Allerede 1750

havde J. H. E. Bernstorff, da Forhandlingerne med Marechal Løvendal glippede (X, 594), forgjæves henvendt sig til St.-G.; 9 Aar senere havde denne af egen Drift tilbudt den danske Konge sin Tjeneste, men man fandt den Gang hans Fordringer for høje. Nu derimod, da han efter at være udtraadt af den franske Hær stod uden Virksomhed, var han lettere at komme til rette med, og i Jan. 1761 modtog han Tilbudet om Ansættelse som dansk Generalfeltmarskal med 14000 Rdl. aarlig Gage. Den franske Regering vægrede sig i nogen Tid ved at give den bortrømte General Afsked; men Frederik V skrev egenhændig til Ludvig XV, og denne føjede beredvillig den danske Konge. 5. Juni 1761 kom St.-G. til Kjøbenhavn, modtog sin Udnævnelse med Aldersorden fra 1. Dec. 1760 og rejste strax efter til Holsten for at studere Forholdene ved den Hær, der i henved 3 Aar havde staaet ved Monarkiets Sydgrænse, og for at gjøre sig nøjere bekjendt med det Terræn, hvori man kunde komme til at kæmpe. I Begyndelsen af 1762 vendte han tilbage til Hovedstaden for at forhandle med Regeringen om Krigsforberedelserne; alt tydede paa et snarligt Brud med Rusland. Midt i Marts fik St.-G. Kommandoen over Hæren i Hertugdømmerne og begav sig strax til sin Post.

St.-G. forlangte bestemt, at Krigen skulde føres offensivt; man maatte ikke vente paa Russerne ved Grænsen. Flaaden skulde direkte angribe Ruslands Kyster og ødelægge dets Marine; Hæren skulde gaa ind i Meklenborg og sætte sig fast i et Terræn, hvor Fjenden ikke kunde udnytte sin Overlegenhed. Skjønt Armeen havde været samlet i Hertugdømmerne siden 1758, var den ikke krigsberedt; den var ikke sammenarbejdet og manglede alle Feltinstitutioner. St.-G. fik Lov til at arbejde uforstyrret i 4 Maaneder, og det lykkedes ham at naa et forholdsvis godt Resultat. Tropperne blev lagte i Lejre langs Sydostgrænsen, hvor der blev exerceret og manøvreret med Energi. Han organiserede en Stab, navnlig bestaaende af Officerer, der havde tjent sammen med ham i Frankrig; han oprettede lette Tropper, forstærkede Feltartilleriet, anlagde Depoter og indrettede Forplejnings-, Sundheds- og Trænvæsen. Da Rusland i Begyndelsen af Juli brød Freden, var St.-G. saa nogenlunde færdig, og i Dagene mellem 9. og 12. Juli marcherede han i Spidsen for 27000 Mand ind i Meklenborg, som han i Forvejen omhyggelig havde rekognosceret. Man tog Stilling syd for Wismar og gjorde alt rede til at give Russerne en varm Modtagelse. Allerede havde Fortropperne faaet Føling med hinanden,

da St.-G. 23. Juli til sin Forbavselse erfarede, at Fjenden trak sig tilbage. Peter III var styrtet 8. Juli; Krigen var endt, førend den var begyndt. St.-G. blev staaende i Meklenborg til langt ind i Avg. og gik saa til Holsten, hvorfra han i Dec. begav sig til Kjøbenhavn. Hæren blev først i det følgende Foraar sat paa Fredsfod.

Da St.-G. kom til Danmark, var han en anerkjendt og prøvet Hærfører, hvorimod han var ganske uforsøgt som Hærorganisator; og dog blev det i denne Egenskab, at han kom til at erhverve sig et Navn i den danske Hærs Historie. Uagtet det ikke var kommet til Slag, havde Felttoget i Meklenborg vist, at den danske Hær var mangelfuldt indøvet, organiseret og kommanderet; dens Mangler og Brøst laa klart for alle. Fra de forskjelligste Sider blev der til Regeringen indsendt Forslag til Armeens Omordning, og Kongen paalagde St.-G. at udtale sig om nogle af disse Projekter og selv stille Forslag. De Betænkninger, som han i Febr. 1763 indsendte til Kongen, indeholde mange sunde Tanker, der ville bevare deres Gyldighed, saa længe der overhovedet existerer Armeer: Hærens Styrke maa staa i Forhold til Statens finansielle Evne; en lille, vel ordnet og vel forplejet Hær er mere værd end en stor, der er løst sammensat og slet underholdt. Et godt Officerskorps er den vigtigste Betingelse for at have en god Armé; man maa ikke have for mange Generaler, og Forfremmelse til højere Stillinger maa kun ske efter Dygtighed. Underofficerskorpset er «Maskinens Drivfjeder»; det maa lønnes anstændig og udelukkende bestaa af indfødte. Landet forsvares bedst af dets egne Børn; i alle Tilfælde maa et stort Antal af Soldaterne være nationalt, og disse maa øves ordentlig. Der maa skaffes Folkene ordentlige Kvarterer og god Sygepleje; der maa strængt vaages over, at de faa, hvad de skulle have; Forsømmelser og Misbrug fra Chefernes Side straffes med Afskedigelse. Soldaten skal være «Kongens Mand», ikke Chefens, Regimenter og Kompagnier maa ikke være Entrepriser, ikke gjøres til Gjenstand for Kjøb og Salg; men Officererne maa ved rigelige Lønninger holdes skadesløse for de uvisse Indtægter. Fodfolket er det vigtigste Vaaben; en Hær paa 24000 Mand bør tælle 20000 Infanterister, 4000 Ryttere og Dragoner med 30 lette og 40 sværere Kanoner. Artilleriet bør samles i et Korps under en fælles Ledelse, ligesaa Ingeniørerne; der bør oprettes lette Tropper og sørges for Træn- og Hospitalsvæsen. St.-G. var ogsaa, saa vidt vides, den første, der havde Øje for, at den administrative Inddeling bør falde sammen med

den taktiske. Alt dette forekommer nu at være selvfølgeligt, næsten trivielt; den Gang var det nyt, ja paradoxalt.

Kongen fandt Behag i St.-G.s Udtalelser og hædrede ham i Marts 1763 med det blaa Baand; men der hengik over et halvt Aar, inden han lod ham begynde paa at føre sine Ideer ud i Livet. Dette skete først, efter at Hærens Centralstyrelse ved en kongl. Forordning af 28. Okt. 1763 var bleven totalt omdannet. Krigskancelliet og Generalkommissariatet bleve ophævede og erstattede af et «Generalkrigsdirektorium». Dette fik 4 Departementer, der hver havde sin Del af Administrationen at varetage, og hvis Chefer dannede et Kollegium med St.-G. i Spidsen som Præsident. I Norge blev der 1764 oprettet et særligt Krigsdirektorium under W. Schmettau.

St.-G. skred strax til Udførelsen af sine Reformer. Han indførte et Normalbudget og satte Hærens Regnskabsvæsen paa en bedre Fod. De 3 Garderkorpser bleve indskrænkede til en lille kombineret Livvagt. De nationale Regimenter bleve opløste og Mandskabet stukket ind i de hvervede Afdelinger, der fremtidig skulde have en Kjærne af udskrevne Soldater. Et Artillerikorps og et Ingeniørkorps afløste de 3 Artillerier og de 3 Fortifikationsetater. Af Fæstningerne bleve de, der ikke havde virkelig Betydning for Monarkiets Forsvar, nedlagte. En Mængde overflødige Officerer blev afskediget eller sat paa Ventepenge. Tilgangen til Officerskorpset og Avancementsforholdene bleve regulerede; der blev udfærdiget Konduitelister og givet Bestemmelser, som indskrænkede Kjøb og Salg af Officersposter. Pensions- og Enkeforsørgelsesvæsenet ordnedes. Rekruteringen af det hvervede Mandskab gik fra Kompagnierne over til en Generalhvervingskommission; de nationale Soldater kom til at ligge noget længere til Tjeneste. Mandskabets Vilkaar bleve forbedrede; der blev taget fat paa Opførelsen af Kaserner; et Plejehjem for udslidte Soldater, for Enker og Børn afløste den «verfluchte Ladegaard» (jvfr. XIII, 88); hvert Regiment fik sin Invalidekasse, og der blev ydet Statsbidrag til Soldaterbørns Underhold, ganske vist under den Forudsætning, at de senere traadte ind i Hæren. Den preussiske Exercits blev indført; man bestræbte sig for at skaffe Feltartilleriet et lettere og kraftigere Materiel; kort sagt, St.-G. arbejdede med utrættelig Iver paa at forbedre Hærens Administration og Organisation, dens taktiske Brugbarhed og Personellets Vilkaar.

St.-G. siger selv, at hans Hovedfejl var «le désir trop vif de

voir bien aller toutes les choses», og den samme Følelse havde nogle af hans Medarbejdere. «Il voudrait tout simplifier, tout abréger et ne voudrait jamais trouver des obstacles», siger U. A. Holstein, der var Deputeret i Generalkrigsdirektoriet. Han vilde med andre Ord gjennemføre sine Ideer uden at tage Hensyn til de Forhold, hvorunder han arbejdede. Han savnede Forstaaelse af det indviklede Maskineri, som skal til for at administrere en Armé; han var blind over for Folkets og Hærens Ejendommeligheder; han var og blev en fremmed. Det var kun til Nød, at han lærte at forstaa en dansk Skrivelse, og hans Kundskaber i Tysk, der jo endnu blev almindelig brugt i den danske Hær, vare saare tarvelige, skjønt han i 17 Aar havde tjent i tyske Hære. Man har ogsaa beskyldt St.-G. for at mangle Menneskekundskab og for at have været uheldig i Valget af sine Medarbejdere. Hertil bemærker han selv med rette, at der ikke var mange at vælge imellem; det maa da ogsaa siges, at han i Regelen tog de bedste, der fandtes. I Generalerne P. E. Gähler, F. A. Finck og A. Hauch havde han dygtige og erfarne Medhjælpere; mindre forstaaelig er den Tillid, han nærede til Personer som C. F. A. Gørtz og S. C. Rantzau-Ascheberg.

Saa vel i som uden for Hæren stødte St.-G.s Reformer paa megen Modstand og vakte megen Uvilje. De mange afskedigede Officerer følte sig forurettede. Kompagnicheferne vare misfornøjede over at miste den selvstændige Bestyrelse af Underafdelingernes Økonomi. Hans nye Artillerimateriel vandt ikke Bifald. Godsejerne klagede over, at de skulde stille flere Soldater og undvære dem i længere Tid; de vare ogsaa ilde berørte af hans Sympathi for den stavnsbundne Bonde. Den lavere Borgerstand i Hovedstaden, der for en Del havde levet af at have Soldater i Kvarter, besværede sig over de nye Kaserner. Mange fandt, at Hæren, der jo befandt sig i en Overgangstilstand, var kostbarere og mindre kampdygtig end tilforn; der var endog dem, der mente, at Gardens Indskrænkning var en ilde anbragt Sparsommelighed. Selv Hærens Underklasser havde vanskeligt ved at forstaa, at Reformerne havde deres Tarv for Øje. St.-G. kunde ikke altid overvinde denne Modstand, der ikke overalt var helt uberettiget, da han paa Grund af det Hastværk, hvormed han vilde reformere, let kom til at træde hævdvundne Rettigheder for nær; ofte maatte han modificere de en Gang vedtagne Planer, men i det hele satte han sin Vilje igjennem, saa længe Kongen levede.

14. Jan. 1766 døde Frederik V, og 14 Dage senere havde St.-G. «fait le saut», som den unge, lunefulde Konge udtrykte sig; han og hans Venner maatte træde ud af Centralstyrelsen og forlade det kun halv fuldførte Arbejde. Feltmarskallen, der nominelt beholdt Overkommandoen over Hæren, begav sig til sin Ejendom Søllerødgaard, medens hans Efterfølgere, først F. C. Rosenkrantz og dernæst Carl af Hessen, søgte at raade Bod paa den Fortræd, han skulde have anstiftet. Generalkrigsdirektoriet blev delt i det høje Krigsraad og Landetatens Generalkommissariat, og nye Hærplaner i reaktionær Aand bleve udarbejdede. Men inden de vare traadte i Kraft, blev Kongen kjed af Prinsen, og i Marts 1767 blev St.-G. kaldt tilbage. Han havde i Mellemtiden forgjæves søgt at faa Ansættelse i den franske Hær og havde i øvrigt, da han ikke kunde ligge ledig, benyttet sit landlige Otium til med sine Venner Gähler, Gørtz, Rantzau-Ascheberg og den preussiske Gesandt v. Borcke at lægge Planer af forskjellig Art. Han var derfor strax rede til at tage fat paa ny. Generalkrigsdirektoriet blev gjenoprettet, og i Sommeren 1767 blev der indført en Del Reformer baade i den danske Hær og i den norske, hvis Ledelse Rantzau-Ascheberg overtog. Nogle Fodfolksregimenter bleve opløste, men navnlig blev Rytteriet stærkt reduceret. Sø- og Landartilleriet bleve fuldstændig udsondrede fra hinanden. Der blev sluttet Kontrakt med Generalkrigskommissær J. F. Classen (III, 595) om Levering af Vaaben og Artillerimateriel. Reformerne vakte imidlertid atter megen Uvilje, og ganske særlig følte den offentlige Mening sig forarget over de Vilkaar, paa hvilke man havde overladt Classen Frederiksværk og Hammermøllen. Men da St.-G. 22. Nov. 1767 for anden Gang maatte trække sig tilbage, var det mere af politiske end af militære Grunde.

I Begyndelsen af 1767 vare J. H. E. Bernstorffs Forhandlinger med den russiske Regering om Ordningen af det holsten-gottorpske Spørgsmaal endelig naaede saa vidt, at der var Haab om, at man snart kunde komme til Enighed; det var derfor Rusland magtpaaliggende, at Bernstorff blev ved Roret, og man blev ubehagelig berørt, ved at St.-G. og hans Venner kom til Magten. Disse paastode nemlig, at Cathrine II aldrig vilde afstaa Holsten, men kun vilde holde Danmark i Afhængighed ved at give det falske Forhaabninger; derfor intrigerede de mod Bernstorff og søgte at styrte ham. Det lykkedes imidlertid de russiske Afsendinger at faa Gørtz og Borcke fjærnede, og 22. April blev den provisoriske Mageskifte-

traktat underskreven; men da det varede længe, inden Kejserinden ratificerede den, begyndte St.-G.s Parti paa ny sine Intriger. Disse fik dog en brat Ende; den russiske Gesandt Filosofoff optraadte med saadan Kraft mod det antirussiske Parti, at Kongen maatte afskedige St.-G., der tilmed fik Paalæg om at forlade Landet. Afskeden var dog holdt i de naadigste Udtryk, og han fik en rundelig Pension.

St.-G. rejste først til Hamborg, opholdt sig derefter en længere Tid i Worms og begav sig sluttelig til sin Fødestavn Franche-Comté. Han tabte dog ikke Forbindelsen med den danske Hær, i hvis Centralstyrelse hans Ven og Discipel Gähler havde beholdt sit Sæde. Med ham og Rantzau-Ascheberg vedligeholdt han en uafbrudt Brevvexling af militært og politisk Indhold. De 3 Generaler ønskede Ruslands Indflydelse begrænset; men mest ivrede de for at knække «Aristokratiet og Anarkiet»; den «oplyste Enevælde» efter Frederik II's Mønster var deres Ideal. I et Brev af 6. Okt. 1770 udkaster St.-G. det Program, som Struensee snart efter optog; gjennem Gähler og Rantzau blev denne Statsmand Feltmarskallens Discipel. I Juli 1771 blev St.-G. kaldt tilbage til Kjøbenhavn. Han kom kun ugjærne og indvendte, at hans Tilbagevenden vistnok vilde være Rusland ubehagelig. Herom var der dog ikke Tale; han fik ingen Ansættelse, man ønskede kun, at han skulde fortære sin Pension i Landet. Han tog ingen Del i de Begivenheder, der medførte Struensees Fald; ved Rantzaus Hjælp fik han sin Pension kapitaliseret, og i Maj 1772 sagde han Danmark Farvel for stedse. Sin Kapital betroede han til den bekjendte H. F. Bargum (I, 535), der satte den over Styr ved sin Negerhandel.

St.-G. levede nu i yderlig Armod i en lille By i Elsass, indtil nogle tidligere Kammerater kom ham til Hjælp. De skøde Penge sammen til ham og fik Ludvig XVI til at give ham en Pension. Han indsendte nu til Regeringen forskjellige Planer til den franske Hærs Reorganisation, og 25. Okt. 1775 blev han udnævnt til Krigsminister. Som saadan virkede han i henved 2 Aar i samme Aand som i Danmark og fandt ligesom der megen Modstand. Det lykkedes ham dog at indskrænke Garden, at opløse Militsafdelingerne og at ophæve Tilladelsen til at kjøbe og sælge Regimenter og Kompagnier. Ved sin Afgang fik han en stor Pension med Fribolig i Arsenalet. Her døde han 15. Jan. 1778. Hans Enke overlevede ham.

Mémoires de St.-G. (1779). Corréspondance particulière du comte de St.-

G. (1789). Mention, St.-G. et ses réformes (1884). Minerva 1797, III. Holm, Danmark-Norges Hist. 1720—1814 III. Tychsen, Fortifikations-Etaterne og Ingenieurkorpset 1684—1893. Blom, Ældre danske Metal og Jern Stykker. Vedel, Den ældre Bernstorffs Ministerium. Vaupell, Den dansk-norske Hærs Hist. Personalhist. Tidsskr. 3. R. I. Milit. Tidsskr. XXI.

A. Tuxen.

Saint-Germain, Joseph Marie, —1784, Æventyrer. I Følge de Oplysninger, St.-G. kort før sin Død gav sin Velynder Landgrev Carl af Hessen, skulde han være Søn af den bekjendte Oprørsleder Fyrst Frantz Leopold Ragoczy af Siebenbürgen og født ved Aar 1692. At han i Betragtning af Faderens ulykkelige Skæbne kan have haft Grund til i yngre Aar at holde sin Herkomst skjult, er ikke urimeligt. At Moderen skulde være en Grevinde Tøkøly, stemmer dog ikke med de faktiske Forhold. Om St.-G. er Frugten af en illegitim Forbindelse, eller Landgreven er faret vild i sin Beretning, kan ikke afgjøres. I Følge en anden Version var han Søn af en Toldembedsmand i San Germano i Savoyen. Italien er det Land, hvor St.-G. først dukker op, han talte Sproget til Fuldkommenhed, ligesom ogsaa Spansk og Portugisisk, Fransk med piemontesisk Accent. Sin Ungdom skal han have tilbragt ved den sidste Medicæers Hof. I et halvt Aarhundrede gjennemstrejfede han Evropa, snart som diplomatisk og politisk Æventyrer, snart som foregiven Ejer af umaadelige Rigdomme, men mest som Dyrker og Kjender af Naturens Hemmeligheder, de vises Sten, Livselixiren, Kunsten at fabrikere Ædelstene og blande de kostbareste Farver. Ved 1760 hørte han til Ludvig XV's og Madame Pompadours intime Kreds, skal 1762 have spillet en Rolle ved Revolutionen i St. Petersborg, viste sig 1770 i Italien i russisk Generalsuniform og opholdt sig 1776 i Dresden og Leipzig. Voltaire betegnede ham som «un comte pour rire», men ogsaa som «l'homme qu'on n'a pu déchiffrer». 1779 flyttede St.-G. til Slesvig, hvor Landgrev Carl af Hessen med sit store Hang til Mysticisme blev hans Discipel og af ham lod sig indvie i Naturens Gaader. St.-G. og Prinsen experimenterede sammen med «Metallernes Forbedring», Farvernes Forskjønnelse og Tilberedelsen af Lægemidler, der skulde kunne forlænge Livet. Landgreven kjøbte til ham en ledig Farvefabrik i Ekernførde, hvor St.-G. farvede Uld og Silke, fremstillede den efter ham opkaldte Farve og tilberedte den bekjendte Senneste, der ogsaa bærer hans Navn. Landgreven betegner ham som en af de største Filosofer, der have levet. Han bad kun om Penge for at give dem til de fattige; hans Hjærte beskæftigede sig kun

med andres Lykke. Sikkert har St.-G., især ved sine alkymistiske Forsøg, kostet Landgreven store Summer, og en Tid lang troede denne paa hans Fortælling om, at han havde levet gjennem flere Aarhundreder. Grev St.-G. eller Welldona, som han selv kaldte sig, endte sit hemmelighedsfulde Liv 27. Febr. 1784 i Ekernførde.

F. Bülau, Geheime Geschichten u. räthselhafte Menschen III. Fædrelandet 1879, Nr. 288. Gleichen, Mémoires S. 120 ff. Charles de Hesse, Mémoires de mon temps S. 132 ff. Bobé, Lavaters Rejse til Danmark 1793 S. 156 ff.

Louis Bobé.

de Saint-Saphorin, Armand François Louis de Mestral, 1738—1805, Diplomat, var Schweitser af Fødsel og tilhørte en gammeladelig Godsejerslægt, der endnu blomstrer i Canton de Vaud. Han fødtes der paa Slottet Saint-Saphorin sur Morges 8. Febr. 1738, og hans Forældre vare Henri de Mestral til Pampigny og Louise de Pesmes til Saint-Saphorin. Han bestemte sig for den diplomatiske Karriere, i hvilken hans Morfader, General de Pesmes de Saint-Saphorin, skal have udmærket sig, studerede Statsvidenskaber i Genf og senere i Gøttingen og kom i Forbindelse med den ældre Bernstorff, ved hvis Hjælp han indtraadte i dansk Statstjeneste. Han udnævntes 1762 til Kammerjunker og ansattes som Legationssekretær i Dresden og Warschau hos Grev Osten, og da denne det følgende Aar udnævntes til Gesandt i St. Petersborg, akkrediteredes St.-S. som Chargé d'affaires, 1765 som Ministerresident og 1767 som Gesandt i Warschau. Det var just ikke nogen let Post, da Bernstorff ved sine kloge Raad i Dissidentersagen søgte at redde Polen fra Undergang, men St.-S. vidste med Takt og Forsigtighed at udføre sine Instruxer uden at støde Rusland. Da Gesandtskabsposten i Polen inddroges 1773, blev han Gesandt i Madrid, hvor han forblev til 1778, forflyttedes der fra til Holland, var derefter Gesandt i St. Petersborg 1784—89 og endelig fra 1790 i Wien, hvor han døde 13. Dec. 1805. — St.-S. var ikke nogen fremtrædende diplomatisk Kapacitet, havde næppe synderlig Interesse for Danmark og danske, og A. P. Bernstorff skriver om ham, at han var lidet elskværdig, og at hans Moralitet var angribelig. Men han var kundskabsrig, flittig og paalidelig, holdt sig derfor under de forskjellige Systemvexlinger i Kjøbenhavn og blev efterhaanden Danebrogsridder og Gehejmekonferensraad. Han var i øvrigt Kunstkjender og besad en betydelig Maleri- og Kobberstiksamling. Han døde ugift.

Michaud, Biographie universelle XXVII. Lutz, Nekrolog denkwürd. Schweizer aus d. 18. Jahrh. Museum 1896, I, 168. A. Friis, A. P. Bernstorff og Guldberg S. 74.

P. Vedel.

v. Saldern, Caspar, 1710—86, gottorpsk-russisk Statsmand. Han var Søn af en Amtsforvalter Friedrich v. S. i Aabenraa; Moderen var en født Kamphøvener. Efter at han havde uddannet sig som Jurist ved Universiteterne i Kiel og Gøttingen, kom han ind paa Embedsbanen i det gottorpske Holsten, hvor han blev Amtsforvalter i Neumünster. Her kom han snart i en heftig Strid med sin Amtmand, Grev Dernath, men fik Ret af det gottorpske Gehejmeraad. Senere stillede imidlertid Forholdene sig mindre heldig for ham som en Følge af bitre Stridigheder iblandt de ledende Statsmænd i det lille Fyrstendømme, saaledes at han valgte at flygte til Rusland, hvor den daværende gottorpske Hertug, Carl Peter Ulrik, den Gang opholdt sig som russisk Tronfølger. Da han var saa heldig at indynde sig hos denne, naaede han efterhaanden at blive holstensk Gehejmeraad, i det han som saadan vedblev at opholde sig hos Tronfølgeren. Det var i denne Stilling, han kunde give sin fyrstelige Herre Raad, da denne i Aaret 1762 besteg den russiske Trone og strax stillede sig det som sit første Maal at føre Krig imod vort Fædreland.

S. var en stor Egoist, baade herskesyg og pengekjær, foruden at han var hidsig og brutal i sin Optræden; men han var en begavet Mand, der ikke var mindre snu end handlekraftig. Hvor vanskelig end en saadan Natur maatte være at have at gjøre med, kunde han aabenbart være en højst fordelagtig Forbundsfælle, naar han vilde være det. Under det truende Forhold til den russiske Kejser trængte Regeringen i Kjøbenhavn haardt til en saadan, og det traf sig saa heldig, at S. virkelig var tilbøjelig til at række den sin Haand. Hvor lidt han end mente at ville gjøre det for intet, var det dog ikke alene egen Fordel, han her tænkte paa. Det synes, som om han har haft Øje for, at hans holstenske Fædreland kun var ilde tjent med at være delt imellem den danske Konge og den gottorpske Hertug, og at det ej heller vilde være til dets Gavn, om det i sin Helhed blev knyttet som et lille fjærntliggende Appendix til det store Rusland, men at det var naturligst, at det helt blev bragt under den danske Konges Herredømme, da det geografisk laa op til hans Lande. Men denne hans Tankegang faldt nøje sammen med den Plan, som den danske Regering i længere Tid havde været ivrig for, nemlig at komme til en Udsoning med det gottorpske Fyrstehus ved et Mageskifte imellem det hertugelige Holsten og de til Danmark hørende Fyrstendømmer Oldenborg og Delmenhorst. Saa gjærne S. end vilde virke herfor,

var det dog umuligt at formaa Kejser Peter III hertil, da han bare tænkte paa Krig, og S. maatte foreløbig søge at faa Kejseren til at udsætte Krigen. Dette lykkedes ham vel ikke; men Krigen blev dog som bekjendt ikke til noget, da Peter III blev styrtet af Cathrine II. Efter hendes Tronbestigelse var Udsigten til en Overenskomst om et Mageskifte bleven bedre, og S. synes i den følgende Tid i det hele at have arbejdet alvorlig i den Retning, man ønskede i Kjøbenhavn. Det foreløbige Resultat af de Forhandlinger, der fandt Sted i vor Hovedstad i Vinteren 1766—67, og hvori han havde en Hoveddel, var den foreløbige Mageskiftetraktat af 22. April 1767, der omsider efter forskjellige Vanskeligheder, som dog ikke hang sammen med noget Omslag i S.s Synsmaade, førte til den endelige Traktat af 30. April 1773.

Man vil i J. H. E. Bernstorffs Breve og Depecher jævnlig finde ret stærke Ord om den Betydning, S.s Venskab havde for Danmark; men hvor meget sandt der end var heri, saa maatte der ogsaa betales en høj Pris for hans Hjælp. For det første rent pekuniært. Intet kan let overgaa den Uforskammethed, med hvilken S. lige fra 1762 ved forskjellige Lejligheder stillede Krav til, hvad man maa kalde ligefrem Betaling for de Tjenester, han viste den danske Regering. At disse Krav maatte opfyldes, er en Selvfølge, og hvad der paa den Maade maatte ydes ham, løb efterhaanden op til 140000 Rdl. d. K. samt 33000 Rubler foruden 1000 Dukater og en kostbar Gulddaase, og saa maatte Statskassen desuden fra den Tid, Mageskiftet traadte i Kraft, betale ham en aarlig Pension paa 6000 Specier og lige saa mange Rdl. d. K. At han tillige 1768 blev Greve og Ridder af Elefanten, havde mindre at sige. Drøjest var imidlertid det Hovmod og den Selvraadighed, man i Kjøbenhavn maatte finde sig i fra hans Side under hans Ophold her fra Efteraaret 1766 til 1768. Desto værre vare Forholdene her kun alt for gunstige for ham, til at han ikke skulde kunne te sig, som han vilde. Det var paa denne Tid, at Kongens usle Holdning gav Spillerum for en Række Intriger, der bragte Usikkerhed i Statens Styrelse indad til og i Politikken udad til, saaledes at Bernstorffs Stilling og med den det gode Forhold til Rusland var i Fare. Det kom saa vidt, at selve Bernstorff maatte paakalde S.s Hjælp, og denne holdt saa Hus med Kongen, indtil han gav tabt og fjærnede de Personer, som S. vilde have af Vejen. Naturligvis undlod S., da han havde lært sin Magt at kjende, ikke i det hele

at bruge den over for saadanne Personligheder, som han af en eller anden Grund vilde til Livs.

Ogsaa senere, da den endelige Traktat var sluttet, og S. som gottorpsk Kommissær skulde fuldbyrde Mageskiftet, viste han sin Lyst til at optræde bydende imod den daværende Regering her hjemme. For at opnaa den Ordning af det tyske Kancelli, som han, for øvrigt ikke uden Grund, holdt for den politisk rigtige, erklærede han ligefrem Regeringen, at hvis man ikke gjorde, hvad han vilde, standsede han hele Fuldbyrdelsen af Mageskiftet og indberettede Sagen til Kejserinden af Rusland. Intet kunde være brutalere end denne Maade at tage Sagen paa. Naturligvis fik han sin Vilje.

Men netop paa den Tid, da han havde set sin Politik sejre og stod paa sin Indflydelses Højdepunkt, var hans Stilling i Rusland undergravet, thi han havde paa flere Maader, bl. a. ved ligefrem Uredelighed, givet sig saadanne Blottelser, at hans Fjender fik Kejserinden ophidset imod ham, og han faldt fuldstændig i Unaade. Resten af sit Liv levede han som Privatmand paa sit Gods Schierensee i Holsten, indtil han døde 31. Okt. 1786. — S. havde været gift, og i sit Ægteskab havde han en Søn og en Datter; Sønnen, der bar Grevetitelen, som Faderen selv ikke havde villet bruge, oppebar af den danske Regering en aarlig Pension paa 3000 Rdl., som Faderen havde afkrævet den.

Hist. Tidsskr. 4. R. III. Zeitschr. der Gesellsch. f. Schlesw.-Holst.-Lauenb. Gesch. XXIII. *E. Holm.*

Saleman, Georg, —1700—, Miniaturmaler, kjendes kun af, hvad han udførte for Hoffet i Kjøbenhavn. Han fik 1691 100 Rdl. d. K. for et Miniaturmaleri, der maaske har været en historisk Komposition; det samme kan være Tilfældet med 3 «Miniaturskilderier», som han 1729 ogsaa fik 100 Rdl. for. Ellers nævnes Kronprinsens Portræt 1697 og en Kopi af Hertuginden af Slesvigs (Anna Sophie Reventlows) Portræt 1717. Ældre Kunstforfattere rose ham som en dygtig Miniaturmaler. At han i 1701 var en af de 6 Kunstnere, der søgte Kong Frederik IV om Tilladelse til Oprettelsen af et «Kunstnersocietet» i Kjøbenhavn, tyder paa, at han, selv om han vistnok var født Udlænding, følte sig som dansk Borger.

Weilbach, Nyt Kunstnerlex. *Ph. Weilbach.*

Salicath, Peter Gottmann Henrik Ludvig, 1794—1864, Højesteretsadvokat, var en Søn af Holzførster og Landvæsenskommissær

Johan Frederik S. (f. 1748 † 19. Dec. 1795) og Anna Marie Lidemark f. Selboe (f. 1760 † 13. April 1816). Han fødtes paa Gaarden Skovlyst ved Hillerød 23. Jan. 1794, dimitteredes 1811 fra Frederiksborg lærde Skole, tog 1815 juridisk Embedsexamen, blev 1817 Prokurator ved Landsover- samt Hof- og Stadsretten, 1821 Højesteretsadvokat og 1839 tillige Søkrigsprokurør. Desuden var han i kortere eller længere Tid fra 1839 Medlem af Direktionen for «Bombebøssen», fra 1846 af det sjællandske Jærnbaneselskabs Centralkomité og fra 1851 af Centralkassens Lovkomité. 1834 valgtes han til 1. Stændersuppleant for Kjøbenhavn og mødte i denne Egenskab ved Stænderforsamlingerne i Roskilde 1835—40, hvor han spillede en ret fremragende Rolle; men han trak sig derefter tilbage fra umiddelbar Deltagelse i det politiske Liv, da den følgende Tids stærke Frihedsbevægelse ikke harmonerede med hans konservative Anskuelser. Disse i Forbindelse med den store Anseelse, han nød som Advokat, bevirkede, at han 1855 i den store Rigsretsaktion imod det Ørstedske Ministerium beskikkedes til Defensor for Ministrene Bille, Hansen og Ørsted, hvis Sag han forsvarede med overlegen Dygtighed. 1832 var han bleven Justitsraad, 1841 Etatsraad, og han døde 31. Dec. 1864 i Kjøbenhavn. — 18. Nov. 1819 ægtede han Frederikke Christiane Beyer (f. 7. Okt. 1798 † 10. April 1876), Datter af Sukkerraffinadør, Kammerraad Hans Peter B. og Elisabeth Esmith f. Aarøe.

Erslew, Forf. Lex. *G. Kringelbach.*

Salling, Severin Christian, 1778—1833, Præst, Søn af Murmester Christian S. og Johanne Marie f. Sørensen, er født i Middelfart 25. Jan. 1778. Han blev Student fra Kolding 1796, men var derefter 11 Aar Lærer ved et af Kapellan U. C. Boesen i Faaborg oprettet Institut. Han tog theologisk Embedsexamen 1808 og blev 1809 ordineret Kateket ved Petri Kirke i Kjøbenhavn, 1812 Sognepræst for Vonsild og Dalby syd for Kolding, hvor han døde 18. Marts 1833. Han ægtede 1810 Christiane Caroline Marie Hammerich (f. 1792 † 1864), Datter af Kjøbmand, Borgerkapitajn Cay Friedr. H. i Kjøbenhavn. — S. var stærkt paavirket af Brødremenigheden. Han holdt hver Uge «Stund» ɔ: Bedetime i Præstegaarden, og han vilde paatrykke sine Sogne et saa pietistisk Præg, at der ikke i dem maatte synges andet end Salmer. Han nød stor Anseelse i de opvakte Kredse baade i Jylland og paa Fyn; Folk kom langt borte fra til hans Kirker. O. P. H. Larsen (X,

96) har sagt om ham, at han aldrig har kjendt nogen mere begavet Mand til at røre op i et Menneske eller saa nidkjær en Sjælesørger. Hans Hustrus Brodersøn Fr. Hammerich giver ham et herfra meget afvigende Vidnesbyrd: han var pengegridsk og uordentlig i sin Husholdning, og der var meget overfladisk og uægte i den Maade, hvorpaa han vilde præge Livet. — Han var meget virksom for at indføre den indbyrdes Undervisning, hvilket skaffede ham Frederik VI's Yndest, saa han 1826 blev Ridder og 1828 Dannebrogsmand, hvad en Landsbypræst den Gang saare sjælden opnaaede. Han har 1818 oversat den augsburgske Konfession, og han samlede paa en Salmebog, der skulde afløse den evangeliske, om hvis Mangler han har udtalt sig særdeles forstandig. Desuden har han skrevet en Del Afhandlinger om fysiske Æmner.

Erslew, Forf. Lex. L. Schrøder, O. P. H. Larsen S. 85. F. Hammerich, Et Levnedsløb S. 156 f. *L. Koch.*

Saloman (opr. Salomon), **Geskel,** f. 1821, Portræt- og Genremaler, er født i Tønder 1. April 1821 og er Søn af Kjøbmand Isak Salomon, der senere blev Kantor ved den mosaiske Menighed i Kjøbenhavn (f. 1782 † 1848), og Veilchen f. Geskel (f. 1787 † 1836). Da Forældrene flyttede til Kjøbenhavn, kom han paa Kunstakademiet, hvor han 1846 vandt den mindre Sølvmedaille. Han var Elev af J. L. Lund og har udstillet siden 1843, deriblandt Maleren Bøhndels Portræt og Th. Overskous Portræt, for hvilket han 1849 vandt den Neuhausenske Præmie. Et tilfældigt Ophold i Gøteborg førte til, at han fra 1850 forblev bosat i Sverige, hvor han fik Indfødsret. I Gøteborg nød han megen Anseelse som Portrætmaler, men udførte dog ogsaa Genrebilleder, som han for en Del udstillede i Kjøbenhavn. Han interesserede sig ogsaa for Tegneundervisning og blev Forstander for «Göteborg musei ritskola»; men efter at han 1868 var bleven Medlem af Kunstakademiet i Stockholm, følte han sig dragen der til og flyttede der hen 1871. Der blev han Viceprofessor og Professor ved Akademiet og kongl. Portrætmaler med Løn. Han har dog nu taget sin Afsked fra Akademiet. S. har været en meget søgt Portrætmaler i Sverige, men har ved Siden deraf stillet sig stedse større Opgaver, dels i Genrebilleder, dels senere i historiske Kompositioner eller nærmest, hvad man kalder den historiske Genre, og han har endnu i sin høje Alder bevaret sin Friskhed og Arbejdskraft. Et af hans tidligere Arbejder, «En Væverske med sit Barn» (udstillet i Kjøbenhavn 1858), fik «mention

honorable» i Paris. Et andet ældre Billede, «Nyheder fra Krimkrigen» (1855), tilhører Musæet i Gøteborg, medens «En ung Pige med et Brev» (1872) tilhører Nationalmusæet i Stockholm. Et i dekorativ Henseende meget virkningsfuldt Billede, om end ikke indholdsvægtigt nok til Størrelsen, «En sejerrig (fransk) Armés Hjemkomst» (1879), blev skjænket Kong Oscar II til hans Sølvbryllup. Hans seneste Arbejder ere «Gustav Vasa og Dalkarlene» (1885) og «Marsk Stigs Døtre» (1893), hvilke tilhøre Nationalmusæet i Stockholm, og endelig «Ahasverus og Dødens Engel» (udstillet 1896). Trods nogen Svaghed i Udførelsen savne navnlig de 2 sidste Billeder dog ikke følelsesfuld poetisk Virkning. — S. blev 1855 gift med Ida Jacobson (f. 1828 † 1863) fra Gøteborg, Datter af Bankier Morris J. (f. 1800 † 1870). S. er ogsaa optraadt som Forfatter, især med Studier over Venus fra Milo.

Weilbach, Nyt Kunstnerlex. *Ph. Weilbach.*

Saloman (opr. Salomon), **Siegfried**, 1816—99, Komponist, blev født 2. Okt. 1816 i Tønder og var Broder til ovennævnte Professor G. S. Da han tidlig røbede Musikbegavelse, fik han Undervisning i Violin og optraadte allerede i sit 12. Aar paa Koncerter. Imidlertid var det gaaet tilbage med Faderens Forretning, og i sit 13. Aar fulgte Siegfried da med Forældrene til Kjøbenhavn. Her fortsattes S.s Uddannelse under dygtige Lærere som Frøhlich og Paulli, senere Wexschall og J. P. E. Hartmann; men han havde det i øvrigt trangt, da han til Dels maatte ernære sig selv ved Informationer og Nodeafskrivning. 1838 opnaaede han ved Weyses og Sibonis Interesse for den talentfulde unge Mand et Rejsestipendium for 3 Aar. Han opholdt sig først $2^1/_2$ Aar i Dessau, hvor han studerede Musiktheori og Kompositionslære under Fr. Schneider, der ogsaa skaffede ham Ansættelse som 1. Violinist i det derværende Hofkapel; 1841 begav han sig til Dresden, hvor han uddannede sig videre paa Violin under Lipinski. Under sit Ophold i Udlandet optraadte han ogsaa som Komponist, i det Meyerbeer skaffede ham en Forlægger, Schuberth i Hamborg; her udkom 9 Hæfter Romancer og Sange. 1843 vendte han hjem til Kjøbenhavn, hvor han søgte at bane sig en Vej ved at holde Forelæsninger og give Undervisning i Musiktheori, og 1845 oprettede han et Musikinstitut. Samtidig skrev han for Theatret Musikken til Syngestykkerne «Tordenskjold i Dynekilen» af Hertz efter Lyser (1844) og «Diamantkorset» af Overskou (1847); intet af dem gjorde Lykke,

hvad der i hvert Fald for det sidstes Vedkommende var ufortjent; et tredje Arbejde, «Hjærtet paa Prøve», kom slet ikke frem. 1847 forlod S. atter sit Fædreland for at søge bedre Lykke i Udlandet, hvor han vel ogsaa efter hele sin Natur bedre hørte hjemme. Her havde «Diamantkorset» Held med sig og opførtes med Bifald i Berlin, Leipzig o. fl. Stæder. 1850 tog S. efter Indbydelse af Liszt til Weimar, hvor hans komiske Opera «Das Korps der Rache» kom til Opførelse. S. A. ægtede han i Berlin Sangerinden Henriette Nissen (f. 1821 i Gøteborg) og drog nu med hende paa Kunstrejser, han som Violinist, rundt om i Evropa, indtil de toge fast Ophold i St. Petersborg, hvor Fru S. fik Ansættelse som Sanglærerinde ved Konservatoriet. I Moskov opførtes 1867 Operaen «Karpathernes Rose» af S. Efter Hustruens Død 1879 rejste han til Sverige, hvor han tog Ophold i Stockholm. Her fik han flere af sine ældre Operaer opførte og komponerede nye, saasom «Flyktingen från Estrella», «I Bretagne» og «Led vid lifvet». Alt siden 1850 havde han været Medlem af det musikalske Akademi. Efter nogle Aars Svagelighed døde han 22. Juli 1899 under et Sommerophold paa Dalarø.

Erslew, Forf. Lex. Schytte, Musiklex. Svensk Musiktidn. 1. Sept. 1899.

G. St. Bricka.

Salomon, Nota, 1823—85, Læge, var Broder til ovennævnte Geskel og Siegfried Saloman og fødtes i Tønder 21. Marts 1823. Han blev 1842 Student fra Borgerdydskolen paa Christianshavn, tog 1850 Lægeexamen og var derefter Kandidat paa Frederiks Hospital. 1853 blev han militær Underlæge, 1858 Overlæge, først i Altona, derpaa i Rensborg. 1862 forflyttedes han til Aalborg. Under Krigen 1864 blev han Fange ved Sankelmark, virkede under Fangenskabet ved Lasaretterne i Flensborg og overtog efter dets Ophør et Lasaret i Rudkjøbing. Efter Krigen var han atter ved Garnisonen i Aalborg indtil 1873, da han efter M. Djørup udnævntes til Stabslæge og Chef for Hærens og Flaadens Lægekorps. 1877 blev han Medlem af Sundhedskollegiet, 1880 ved den fornyede Adskillelse af Hærens og Flaadens Medicinaladministration Stabslæge for hin alene. Han virkede for det «Røde Korses» Indførelse i Danmark og blev 1875 Medlem af Bestyrelsen for den nydannede «Forening til syges og saaredes Pleje under Krigsforhold». Han var Medlem af den danske Generalkomité for den internationale Kongres og Udstilling for Sundheds- og Redningsvæsen i Brüssel, hvor en af

ham konstrueret Sygevogn blev prisbelønnet (1876). 1880 blev han Kommandør af Danebrog (2. Grad). 20. Marts 1885 døde han pludselig af en Hjærtelidelse. 1855 ægtede han Augusta Tachau, Datter af Grosserer Selig Salomon T.

Carøe og Selmer, Den danske Lægestand, 6. Udg. *Jul. Petersen.*

Salomonsen, Carl Julius, f. 1847, Læge, Bakteriolog. Han er en Søn af nedennævnte Dr. med. Mart. S. og fødtes i Kjøbenhavn 6. Dec. 1847. Dimitteret fra Metropolitanskolen 1865 tog han 1871 Lægeexamen, fungerede derefter som Kandidat ved kjøbenhavnske Hospitaler, kastede sig under særlig Støtte af sin Lærer Panum med stor Energi over Specialstudier og experimentel Forskning paa den almindelige Pathologis og Bakteriologiens Omraade, hvoraf snart fremgik vigtige videnskabelige Resultater: 1876 kunde han (i den tyske «Botan. Zeitung») publicere en ny Methode for Rendyrkning af Bakterier, hvilken betegnede et stort Fremskridt i saa Henseende, 1877 sin Doktordisputats: «Studier over Blodets Forraadnelse». S. A. gjorde han et længere Studieophold hos Cohnheim i Breslau og publicerede sammen med denne Lærer et for den da nye Antagelse af Tuberkelets Specificitet og Virulens meget betydningsfuldt Arbejde: «Üb. künstliche Tuberculose» (trykt i «Sitzungsberichte der schlesischen Gesellschaft f. vaterländ. Kultur» 1877). Hjemkommen blev han s. A. Prosektor ved Kommunehospitalet og virkede i de følgende Aar som Privatdocent i pathologisk Anatomi og Bakteriologi, foretog paa ny Studierejser, til Koch i Berlin og til Pasteur i Paris, og blev 1883 midlertidig Docent ved Universitetet i medicinsk Bakteriologi. For dette sit Universitetsfag fik han endnu s. A. oprettet et særligt Laboratorium, det første Institut af denne Art ved noget Universitet. Her gjennemførte han derefter med stor Iver og fremragende Talent en bakteriologisk Undervisning ikke blot af danske Medicinere, men ogsaa med Tilstrømning fra de andre skandinaviske Lande og offentliggjorde en «Ledetraad for Medicinere i bakteriologisk Teknik» (trykt i «Nord. med. Arkiv» 1885 og særskilt), der hurtig vandt megen Anerkjendelse og senere er udkommen i nye, udvidede Udgaver (2. Udg. 1889, 3. 1894) og i Oversættelser paa flere fremmede Sprog. Fra Instituttet fremkom ogsaa jævnlig i Tidsskrifterne, navnlig i «Nord. med. Arkiv» og i «Fortschritte der Medicin», Meddelelser om nyindvundne videnskabelige Resultater, til Dels publicerede af S. sammen med hans Assistenter. 1891 blev han Medlem af

Videnskabernes Selskab, 1893 Professor ordinarius i almindelig Pathologi. Efter at den nye Serumtherapi mod Difteri var fremkommen fra Frankrig og Tyskland, kastede han sig særlig over den videre Udforskning af herhen hørende Problemer, under dygtig Medvirkning af sin Assistent Dr. med. Thorvald Madsen, og fik hurtig under Laboratoriet oprettet en særskilt Afdeling for Tilvirkning af dette Serum, hvilken efterhaanden fik stor Betydning til Forsyning af hele Landet dermed.

1880 ægtede han Ellen Pauline Henriques, Datter af Grosserer Aron Ruben H.

Carøe og Selmer, Den danske Lægestand, 6. Udg. *Jul. Petersen.*

Salomonsen, Martin, 1814—89, Læge, var en Søn af Urtekræmmer Samuel Moses S. og Amalie f. Henriques og fødtes i Kjøbenhavn 9. Marts 1814, dimitteredes 1832 fra Borgerdydskolen i Kjøbenhavn og tog Lægeexamen 1838 (første Gang den forenede medico-kirurgiske Examen blev afholdt). Efter at have foretaget en Studierejse, hvor han særlig kastede sig over Fysiologien, og fungeret som Kandidat ved Frederiks Hospital blev han 1842 Underlæge ved Kongens Livkorps og 1844 Distriktslæge i Kjøbenhavn, i det han samtidig udfoldede en meget skattet privat Lægevirksomhed og tillige som Medlem af det kongl. medicinske Selskabs hygiejniske Udvalg med Dygtighed deltog i den Fenger-Hornemannske Skoles Reformbestræbelser og særlig virkede for Skabelse af en epidemiologisk Sygestatistik. Gjennemførelsen af ugentlige Sygelister fra Lægerne i Kjøbenhavn (1850), hvorved vor Hovedstad fik den Ære paa dette Punkt at være forud for alle andre, var hovedsagelig hans Værk. Han fordybede sig ogsaa i Studier over den danske Epidemihistorie, og en Frugt heraf var hans fortjenstfulde Doktordisputats: «Udsigt over Kjøbenhavns Epidemier i sidste Halvdel af det 18. Aarhundrede» (1854). I en længere Aarrække udgav han paa Grundlag af Sygelisterne omhyggelig affattede Aarsberetninger om de epidemiske Sygdomsforhold i Kjøbenhavn, men i øvrigt var hans Forfattervirksomhed i den følgende Tid kun ringe. Med usvækket varm Interesse og Kyndighed vedblev han imidlertid lige til sine sidste Dage at følge Lægevidenskabens Udvikling, særlig for sit gamle Specialomraades Vedkommende, og nød stadig en velgrundet Anseelse, hvad der ogsaa medførte forskjellige Tillidshverv, baade i kollegiale og andre Institutioner. Som et Udtryk for den milde og menneskekjærlige Humanitet, han helt

igjennem var præget af, har han stiftet forskjellige Legater for trængende. Hans Død indtraf 21. Dec. 1889. — 1844 havde han ægtet Emma Henriques, Datter af Grosserer Ruben H.

Carøe og Selmer, Den danske Lægestand, 6. Udg. Erslew, Forf. Lex. Bibl. f. Læger 7. R. I, 185. Ugeskr. f. Læger 4. R. XXI, 79. *Jul. Petersen.*

Salomonsen, William, 1842—1900, Fabrikant, var Søn af Klæde- og Silkehandler Benny S. og Julie f. Cohn og fødtes 16. Dec. 1842 i Kjøbenhavn. Efter at have gaaet i det v. Westenske Institut, hvorfra han tog Præliminærexamen, læste han privat til Studenterexamen, som han fik i 1860. Derefter fik han Handelsuddannelse og opholdt sig flere Aar i Udlandet (Paris og London). Senere indtraadte han i sin Faders Forretning og overtog 1872 Brede Klædefabrik sammen med C. Albeck, hvilken sidstnævnte senere trak sig tilbage, hvorefter S. 1895, efter at have udvidet Fabrikken meget betydelig, omdannede hele den store Virksomhed til det nuværende Aktieselskab J. C. Modeweg & Søn, for hvis Bestyrelse S. var Formand. I sin Tid var han Medstifter af Foreningen af kjøbenhavnske Manufakturgrossister, ligesom han ogsaa i en Del Aar var Medlem af Sø- og Handelsretten. Han døde 5. Febr. 1900. — S. var en særdeles begavet Mand med megen Kunstsans og Smag og med flersidige Interesser. Under den stærke Toldbevægelse i 80erne var han Stifter af og en bærende Kraft i Foreningen «det nationale Arbejde». Skjønt det var hans Natur imod at træde offentlig frem, deltog han dog i Agitations- og Diskussionsmøder. Han raadede over megen Veltalenhed og øvede betydelig Indflydelse paa sine Omgivelser. Men i øvrigt støttede han det, der laa ham paa Sinde, baade med gode Ideer og med Penge. Som Ejer af Slavgaardens Plantage i Vorbasse Sogn paa o. 1000 Tdr. Land, hvoraf han har beplantet henimod 300 Tdr. Land, viste han sin Interesse for Hedesagen. — Han ægtede i 1867 Amanda Salomonsen, Datter af Generalkonsul S. M. S. *C. Christensen.*

Saltensee, Erik Nielsen, —o. 1379, til Hørningsholm (nu Hørsholm), Søholm og Linde, kaldte sig selv kun E. N., men førte i sit Vaaben en Murtinde, hvilken Slægt, uvist med hvilken Ret, af Slægtebøgerne tillægges Navnet S. Hans Fader var Niels Eriksen til Linde, Moderen hed vistnok Cathrine Timmesdatter til Søholm. Han, der nævnes fra 1361, synes ved Kong Valdemar Atterdags Død at have hørt til det Parti, der ønskede den meklenborgske

Hertug Albrecht (Henriksøn) til Konge, men da Hertugen snart efter døde, har han sikkert sluttet sig til Kong Oluf, hvis Haandfæstninger 1376—77 han har beseglet. Sidstnævnte Aar var han Høvedsmand paa Skanderborg og blev med de andre jyske Slotshøvedsmænd stævnet til at møde for den kejserlige Domstol, men Aaret efter var han Høvedsmand paa Søborg. Snart efter, i alt Fald før 22. Marts 1380, døde han efter at have stiftet et Vikarie i Roskilde Domkirke og givet Sjælegaver andensteds. Han efterlod en barnløs Enke, Ingeborg Pedersdatter Grubbe, der siden ægtede Hr. Johan Olufsen Bjørn (II, 363).

C. Christensen, Hørsholms Hist. S. 4 f. *Thiset.*

Saly, Jacques François Joseph, 1717—76, Billedhugger, var født i Valenciennes i Frankrig 20. Juni 1717 og var Søn af Snedker François Marie S. (f. 1684 † 1776) og Marie Michelle f. Jardez (f. 1690 † 1760). Han var Elev af Billedhuggeren G. Coustou og af Kunstakademiet i Paris, hvis Medailler han vandt lige til den store Guldmedaille, der gav Ret til at studere ved det franske Kunstakademi i Rom. Her forblev han i 8 Aar (1740—49) og vakte saa megen Opmærksomhed ved sine hjemsendte Arbejder, at hans Fødeby, da han kom hjem, bestilte et Standbillede af Ludvig XV hos ham. Kunstneren skjænkede dog Modellen, saaledes at Byen blot skulde betale Støbning i Bronce m. m. Derefter blev han 1751 Medlem af Kunstakademiet i Paris paa «En Favn med et Gedekid».

I Kjøbenhavn mente det asiatiske Handelskompagni at skylde Kong Frederik V saa meget, at Selskabet besluttede paa sin Bekostning at rejse Kongen en Rytterstøtte paa Amalienborg Plads. Underhandlingen om Valget af en fransk Billedhugger førtes dog af den danske Regering selv, og efter Billedhuggeren Bonchardous Raad sluttedes derpaa 1752 Kontrakt med S., der skulde have en betydelig Sum for Modellen og fri Bolig i Kjøbenhavn. S. kom til Danmark i Okt. 1753, medførende sine Forældre og 2 Søstre samt mindst én Medhjælper, Journée, der ogsaa havde Familie. Da det danske Kunstakademi Aaret efter fik sine Lokaler paa Charlottenborg og en ny Fundats, blev S. strax Medlem og Professor med Bolig paa Charlottenborg samt fik 1760 en livsvarig aarlig Pension paa 1000 Rdl. d. K. Endnu s. A. blev S. Akademiets Direktør og ledede dette lige til 1771, da han, misfornøjet med et nyt Reglement og med den Indflydelse, indfødte danske Kunstnere

efterhaanden havde opnaaet, tog sin Afsked. Dog beholdt han endnu sin Bolig paa Charlottenborg. Imidlertid vare baade Moderen og den ene Søster døde i Kjøbenhavn, den anden blev gift med en fransk Søofficer i dansk Tjeneste, og kun den alderstegne Fader fulgte ham til Paris 1774. Her døde S. ugift 4. Maj 1776.

Samtidig med at S. tog sig meget af Akademiet og søgte at indføre nogle Forandringer, der skulde give det større Glans, arbejdede han paa sin Model til den ridende Konge. Heste fra Kongens Stalde stilledes til hans Raadighed til Valg, og han udførte først en mindre Model, hvoraf en Afstøbning findes i Akademiet, en anden i Statens Samling, samt en Buste i Legemsstørrelse af Kongen. Deraf blev afstøbt 7 Exemplarer i Bronce. Den store Model var færdig 1764 og blev afformet i Gibs. Den fik Kongen saaledes at se. Derimod oplevede han ikke selve Statuens Opstilling, da Afstøbningen i Bronce ikke blev færdig før i 1768, og Efterarbejdet tog saa megen Tid, at den færdige Billedstøtte først kunde afleveres i 1770. At dog 1768 regnedes for Fuldendelsesaaret, ser man ogsaa deraf, at det asiatiske Kompagni s. A. lod præge 2 Medailler til Minde om Begivenheden, den ene af Medaillør Wulff, den anden af Adzer. Christian VII, som netop den Gang var i Paris, fik S. udnævnt til Ridder af l'ordre de St. Michel, men Kunstneren fik ikke Tilladelse til at bære den, før han 1775 atter var bosat i Paris. S. var tillige Medlem af Akademierne i St. Petersborg, Florents og Bologna. Den Statue, som endnu pryder Amalienborg Plads, var et for sin Tid meget fortjenstligt Kunstværk og hævder endnu paa en værdig Maade sin Plads mellem Kjøbenhavns offentlige Mindesmærker; navnlig anerkjendtes allerede af Samtiden den Dygtighed, hvormed Hesten baade i Form og Bevægelse var udført. Da S., som havde faaet alt det, Kontrakten hjemlede ham, og mere til, alligevel syntes, at han kunde gjøre Fordring paa et Tillæg, navnlig af Hensyn til, at Arbejdet havde taget meget længere Tid end paaregnet, udgav han paa Fransk en Beskrivelse af Statuen (1771) som Redegjørelse for den Omhu, han havde anvendt paa Udførelsen, og han forblev, efter at have taget sin Afsked fra Akademiet, endnu 2—3 Aar i Kjøbenhavn i stadig Underhandling om Pengetilskud fra Kompagniet, men uden at faa sine endog ret betydelig nedstemte Fordringer fyldestgjorte. Som dansk Elev af S. nævnes kun Billedhuggeren Weidenhaupt.

H. Jouin, J. Saly, l'homme et l'œuvre (Paris 1896). Thiele, Kunstakademiet og Heststatuen. Weilbach, Nyt dansk Kunstnerlex. *Ph. Weilbach.*

Sames, Carl Erich, 1755—1828, Officer, var en Søn af nedennævnte Generallieutenant Carl Vilh. S. og var født i Frankrig. Han kom til Danmark med Faderen og blev 1769 Sekondlieutenant ved dennes Regiment, hvor han 1781 avancerede til Premierlieutenant. Snart efter traadte han ind i Diplomatiet og var i en Aarrække Legationssekretær, først i Madrid, senere i London og Paris. Han fik Oberstlieutenants Karakter 1799 og blev Aaret efter Medlem af Theaterdirektionen. Hans Virksomhed i denne Stilling har ikke efterladt sig Spor i Theatrets Historie. Han havde megen Interesse for Skuepladsen, var belæst, var ikke uden Smag og havde den bedste Vilje til at fremme Kunstens Tarv; men han gav sig ikke af med den daglige Tjeneste, og Personalet havde kun ringe Tanker om hans Duelighed. 1809 gik han af med sin fulde Gage i Pension, efter at han i de 2 sidste Aar havde opholdt sig i Udlandet. Ved sin Afgang blev S. udnævnt til Kammerherre og Generalmajor à la suite. I sin Theatertid havde han stadig været knyttet til Hæren: 1801 var han bleven Bataillonskommandør, 1803 Oberst og 1806 Regimentschef i Landeværnet. Som General kom S. til at optræde i Krigen, men hans Rolle var saare beskeden. Med et Par Hundrede Mand dækkede han 1810 Vendsyssels udstrakte Kyster, og med en lignende Styrke udførte han 1812—13 et lignende Hverv i det østlige Holsten. Da Frederik af Hessen i Dec. 1813 gik tilbage fra Sydgrænsen, stødte S. med sit lille Korps til ham i Kiel og deltog 10. Dec. i den hæderlige Kamp ved Sehested.

S. har skrevet en Del Smaapiecer og Tidsskriftsartikler uden synderlig Værd. Snurrig nok har han, der i 1810 til Generaladjudant F. C. Bülow indsendte sine «Tilfældige Tanker om det ved den danske Armé indførte mangfoldige Skriveri m. m.», fundet det Umagen værd at skrive en hel lille Piece om «den meget ønskede og nødvendige Forening af den ved Landeværnet reglementerede grønne Fjerbusk med den ved Armeen brugelige hvide» (1805). — S. døde ugift 27. Okt. 1828.

Erslew, Forf. Lex. Medd. fra Krigsark. V, VIII. Overskou, Den danske Skueplads IV. *A. Tuxen.*

Sames, Carl Vilhelm, 1724—89, Officer, var Søn af Johan Volpert S., Hofkammerraad hos Fyrsten af Solms-Braunfels, og var født i Braunfels ved Wetzlar 1. Marts 1724. Han studerede i nogen Tid ved Universitetet i Jena, men gik saa over til Krigshaandværket, først preussisk, siden i fransk Tjeneste. I Frankrig ægtede

han o. 1753 Marie Jeanne Constance de Saint-Germain (f. 24. Avg. 1737 i Sedan, † 23. Maj 1791 i Glückstadt), en Slægtning af Generalfeltmarskal Grev St.-G. (ovfr. S. 561). Denne kaldte S. til Danmark, hvor han 1761 blev Oberst og Aaret efter Chef for oldenborgske Infanteriregiment, som han midlertidig havde kommanderet under Toget til Meklenborg s. A. Da Hæren blev sat paa Fredsfod, kom S. med sit Regiment til Kjøbenhavn, hvor han gjorde sig bemærket ved efter fremmed Mønster at indføre Forbedringer paa det taktiske Omraade. 1767 blev han derfor udnævnt til Direktør for Infanteriets Exercits. Denne Post beholdt han i længere Tid, uagtet han, efter at Saint-Germain anden Gang var bleven styrtet, 1768 blev sendt til Kronborg med sit Regiment. Under Struensee blev S., ligesom andre af Saint-Germains Tilhængere, atter trukken frem. I Begyndelsen af 1771 blev han Kommandant ad interim i Kjøbenhavn og kort efter Medlem af Direktionen for Frederiks Hospital, ligesom det ogsaa var paatænkt at overdrage ham en Sendelse til det franske Hof. Maaske ikke uden Grund mistede Struensee dog snart Tilliden til S., og i Dec. blev denne som Kommandant afløst af Gude (VI, 272), efter Sigende fordi han ikke vilde rette sig efter Kabinetsministeren i et Spørgsmaal vedrørende Passagen gjennem Fæstningsportene. Under «Juleaftensfejden» s. A. blev han ilde medhandlet af de oprørske Gardere, da han søgte at stille dem til Freds. Efter Struensees Fald holdt S. sig til Rantzau-Aschebergs Parti, og da denne i Juli 1772 blev afskediget, blev S. sendt til Glückstadt som Kommandant. 1773 blev han Generalmajor, fratraadte Kommandoen over oldenborgske Regiment og blev (dog kun i 3/4 Aar) tillige Chef for Dronningens Livregiment; 1782 hvid Ridder og Generallieutenant, 1788 Kommandant i Rensborg og kommanderende General i Hertugdømmerne. 18. Okt. 1789 døde han pludselig i Rensborg. — S. var 1775 bleven adlet af Kejser Josef II, men hans Adel blev ikke naturaliseret, da han Aaret efter fik dansk Indfødsret.

Nyt Mag. f. milit. Videnskabelighed II, 115 ff. Høst, Struensee og hans Minist., passim.

H. W. Harbou.

Samsing, Anders, 1672—1751, Præst og Personalhistoriker, var født 2. Dec. 1672 i Ramme (Ribe Stift), hvor Faderen, Peder Andersen S., var Præst; Moderen hed Ane Hansdatter Juul. Efter Skolegang flere Steder, sidst i Sorø, blev S. Student 1692, men maatte paa Grund af Fattigdom forlade Universitetet efter et Aars

Forløb og blive Huslærer. Tog dog 1696 theologisk Attestats. 1701—7 øverste Hører og Kantor paa Herlufsholm. Derefter paa 4. Aar dansk og tysk Præst paa St. Thomas i Vestindien; endelig 1714 kaldet til Sognepræst i Kjølstrup og Agedrup i Fyn, i hvilken Stilling han døde 13. Marts 1751. Han roses højlig for sin «Lærdom, Dyd og ypperlige Hukommelse», og han var en flittig Personalhistoriker, af hvis Arbejder en Del endnu findes i offentlige og private Haandskriftsamlinger. Prøver af hans Samlinger til Fyns Præstehistorie ere meddelte i «Ny kirkehist. Saml.» VI. 1714 havde han ægtet Barbara Sørensdatter Ballov († 1725).

Treschow, Danske Jubel-Lærere S. 233 ff. Saml. t. Fyens Hist. og Topogr. V, 346 ff.

H. F. Rørdam.

Samsing, Jørgen Pedersen, —1548, Prælat, er formodentlig den Georgius Petri fra Aarhus, der 1504 blev immatrikuleret i Rostock. I Udlandet har han vel ogsaa erhvervet Magistergraden. I en lang Aarrække var han knyttet til Aarhus Domkapitel, først som Kannik og siden, efter Dr. Morten Børups Død 1526, som Kantor. Tillige var han, i alt Fald 1521—33, Biskop Ove Billes Kansler. I Anledning af de forestaaende Religionsforhandlinger paa Herredagen i Kjøbenhavn 1530 blev han sendt til Tyskland for at hente nogle «aristoteliske Lærere» til Hjælp for de aandelig betrængte Papister. 1536 var han en af de Repræsentanter for Domkapitlerne, der vare indkaldte for at forhandle om Vedtagelse af Kirkeordinansen, og hans Navn findes blandt Underskriverne af den latinske Ordinans. Sin Stilling i Kapitlet beholdt han efter Reformationen og havde tillige Overopsynet med Hospitalet i Aarhus. Han døde 15. Juni 1548.

Denne Mand maa adskilles fra en lidt yngre *Jørgen Pedersen Samsing*, der efter Studeringer i Wittenberg (1532 ff.) 1538—40 var Professor ved Universitetet og siden Præst i Besser og Onsbjærg samt Provst paa Samsø († 1572).

Rørdam, Kbhvns Universitets Hist. 1537—1621 I, 550 ff.

H. F. Rørdam.

Samsøe, Hans Jørgensen, 1661—1739, Officer, var født 10. Nov. 1661 paa den Ø, som han bar Navn efter; hans Forældre kjendes ikke, men maa have været Almuesfolk. S. træffes 1691 som Kapitajn i venetiansk Tjeneste ved et Regiment, der tilhørte den tidligere danske General Hannibal Degenfeld (IV, 228) og senere dennes Arvinger. I Krigen mod Tyrkerne paa Morea steg

S. til Oberstlieutenant, uagtet han til Stadighed laa i Strid med sin Oberst, den svenskfødte Baron Erik Sparre. Da det Degenfeldske Regiment 1698 var blevet opløst, søgte S. Ansættelse i sit Fødelands Hær, i lang Tid dog uden Held; thi skjønt han med Kongens Tilladelse og Overkrigssekretærens Anbefaling fulgte de danske Hjælpetropper i Udlandet, vilde Cheferne nødig have med ham at gjøre paa Grund af den «stygge Mund», han brugte. Omsider vandt han dog Anerkjendelse hos Chefen for det danske Korps i Kejserens Sold, Generallieutenant A. F. Trampe, især efter at han som frivillig havde udmærket sig ved «Konduite og Bravour» i en Kamp paa Øen Schütt mod de ungarske Insurgenter (19. April 1704). Han blev s. A. ansat som Generaladjudant ved Korpset, og uagtet A. Harboe, der var bleven Trampes Efterfølger, ikke nærede synderlig Velvilje for S., fik denne Aaret efter Kompagni ved Korpsets 4. Regiment (v. Enden, senere Reusch) og Bekræftelse paa sin Oberstlieutenantsgrad. Da Korpset var kommet hjem, blev S. 1710 Oberst og Chef for oldenborgske nationale Infanteriregiment. Nogle Aar efter kom det op, at der gik grove Bestikkelser og Pengeafpresninger i Svang ved Regimentet. Næsten alle Officererne bleve straffede, til Dels meget haardt; men Chefen gik mærkelig nok fri og fik endog et Gagetillæg som Tegn paa Kongens Velbehag med hans gode Forhold. Han vedblev, fra 1728 som Generalmajor, at staa i Spidsen for Regimentet, indtil dette 1730 blev opløst. Siden flyttede han til Rudkjøbing, hvor han døde ugift 1. Marts 1739.

Personalhist. Tidsskr. 3. R. II. *H. W. Harbou.*

Samsøe, Ole Johan, 1759—96, Digter. S., en Søn af Koffardikapitajn Jørgen S., blev født 21. Marts 1759 i Næstved. Som Dreng kom han, sammen med sin Huslærer, jævnlig ud paa Herlufsholm Skole og sluttede her Venskab med en af dens daværende Disciple, K. L. Rahbek. I 1773 blev han sat i Kolding Latinskole, hvis Rektor, Skule Thorlacius, efter hans eget Udsagn bidrog meget til at vække hans videnskabelige Interesse. Han blev dimitteret fra denne Skole i 1776; Aaret efter tog han den filosofiske og i 1779 den filologiske Examen. S. A. døde Faderen, og af den Arv, der tilfaldt S., kunde han nok leve, mente han. Saa forlod han den slagne Embedsvej, draget af Kjærlighed til friere litterære Sysler. Et Bekjendtskab, som han stiftede med Historikeren Kierulf, hjalp meget til at uddybe denne Kjærlighed. — S. blev paa dette

Tidspunkt Medlem af en af disse den Gang saa meget yndede litterære Klubber, i hvilke Medlemmerne, for gjensidig at udvikle hinandens litterære Evner, efter Tur skulde indlevere et eller andet litterært Arbejde. Da Turen kom til S., skrev han «Fridthjof», en nordisk Fortælling i den af Suhm skabte Genre; senere kom 2 andre nordiske Fortællinger, «Hildur» og «Halvdans Sønner». Rahbek taler i Anledning af disse Arbejder om S.s «mere end almindelige Fortrolighed med vore gamle Forfædres Karakter, Sæder og Skikke». Fortællingerne røbe imidlertid ingen Fortrolighed med Aanden i Nordens Oldtid; de ere gjennemtrængte af en, undertiden noget sødlig, moraliserende Tone. Om «Hildur» siger en Anmelder, at den staar højt ved sine «strænge Grundsætninger og den dybe Ærefrygt for Dyd, Uskyld og Pligt».

Slutningen af 70erne er «Werther-Perioden» i vor litterære Udvikling. S. besad et irritabelt Nervesystem og et fra Faderen arvet Anlæg til Tungsind. Han faldt da ogsaa som et Offer for «Werther-Feberen»; voldsomme Sindslidelser, siger Rahbek, kaldte Tungsindet frem. Den sidstnævnte hørte selv til de stærkt angrebne, og han tænkte saa paa en Udenlandsrejse for om muligt at slippe bort fra Sygdommen. «For at undfly sig selv» og for at være Rahbek en Trøster paa den tunge Vandring besluttede S. at følge med ham. I Juli 1782 rejste de fra Kjøbenhavn til Kiel, hvor de 2 Melankolikere forgjæves søgte at trøste hinanden; der var meget, de ikke stemte overens i. De fortsatte Rejsen, for det meste i Fællesskab, over Leipzig, Dresden, Wien, München til Paris. S. syslede en Del med videnskabelige Studier, særlig i den græske Litteratur, men dilettantmæssig, uden nogen fast Plan. I Okt. 1784 kom han hjem, saa temmelig helbredet for sit Tungsind. Arven var imidlertid opbrugt, og han maatte tænke paa en Levevej. Efter at han havde tumlet et Aars Tid med forskjellige Planer og Overvejelser, søgte og fik han Pladsen som Lærer ved Skolen for de kongl. Pager. Men Gjerningen tilfredsstillede ham ikke. Han havde det samme kritiske Syn paa Adelen som Datidens liberale Fremskridtsmænd, hvad man bl. a. kan se af hans Afhandling: «Endnu noget mere om Adel», der anonymt blev indrykket i «Minerva» (Dec. 1790). 1791 blev Pageskolen ophævet, og saa var S. igjen en fri Mand, med 300 Rdl. i Ventepenge. Men han havde forlovet sig og maatte derfor tænke paa en ny Levevej. En kort Tid havde han nogle Timer i Borgerdydskolen, indtil han i Avg. 1792 blev Lærer ved Frue lærde Skole, en Stil-

ling, han dog allerede opgav det følgende Foraar, til Dels paa Grund af nogle ubetydelige Fortrædeligheder, han havde haft i sin Lærergjerning. Desuden tænkte han ikke længere paa Giftermaal; baade han selv og hans forlovede tvivlede om, at de egentlig passede for hinanden, og saa skiltes de «med indbyrdes Højagtelse» og «med en inderlig Deltagelse i hinandens Vel og Ve». I Efteraaret 1793 tog S. dog igjen Timer i Borgerdydskolen. Det er i det Tidsrum, som nu kommer, at han frembringer sit betydeligste Arbejde.

Kierulf var i 1794 bleven en af det kongl. Theaters Direktører, og det var en tilfældig Bemærkning af denne Ven, der bragte S. paa den Tanke at skrive noget for Theatret. En Aften i Febr. 1795 kunde han overraske Rahbek med den Nyhed, at han havde skrevet en Tragedie og indsendt den til det kongl. Theater. «Dyveke, et Sørgespil», saaledes kom Stykkets Titel til at lyde. Det historiske Drama, med Æmner fra vor egen Historie, var blevet skabt af Ewald. Andre Digtere havde søgt at fortsætte hans Gjerning, men det var mislykkedes. «Dyveke» er det første læselige Arbejde af den Art efter Ewald. Skjønt det ikke i stræng Forstand er et historisk Drama — det behandler væsentlig et Privatoptrin i en Konges Liv —, strejfer det dog vor Historie og gav ved sit Æmne Lejlighed til at komme ind paa det den Gang saa yndede Æmne om Adelstanden og dens Berettigelse. Torben Oxe repræsenterer «Oplysningstidens» Betragtning af dette Spørgsmaal. Han siger til Dyveke: «Kjærligheden kjender ingen Stænder» (ɔ: Standsforskjel). At skildre historisk forstod den Tid overhovedet ikke; den brugte de historiske Skikkelser som Talerør for sine egne Tanker og Stemninger. «Dyveke» er gjennemtrængt af Tidsalderens sentimentale Tone. Man yndede at fremstille gjennemædle Skikkelser paa en Baggrund af nogle Skurke, der tjente til end yderligere at fremhæve Ædelheden hos de andre Personer. Knud Gyldenstjerne er ædel, og det er Torben Oxe ogsaa, ja Sigbrit med. Men Ædelheden naar dog først sit Højdepunkt i Dronningen og Dyveke. De kappes om at ofre sig for hinanden. Dyveke vil frivillig træde tilbage, da Kongen har faaet en retmæssig Hustru. Men Dronningen beder hende selv om at blive: «Lad os være Venner! Selv glade og lykkelige skulle vi gjøre vor Christierns Dage lykkelige.» Tiden var jo ellers meget «moralsk», i alt Fald meget moraliserende; men med de sentimentale Taarer i Øjnene kunde man ikke se nøgternt og klart paa en Sag, og

saa var det umoralske ganske i sin moralske Orden. Og derfor finder Gyldenstjerne heller ikke noget som helst anstødeligt i, at Torben Oxe vil ægte Kongens tidligere Frille. — Imidlertid, naar man har fremhævet Stykkets forskjellige Mangler, det fejlagtige i Karaktertegningen, det usunde og usande i Tankegangen, trænger man til at sige: «Men «Dyveke» er alligevel noget af et Digterværk, et af de meget faa dramatiske Arbejder fra det 18. Aarhundredes Slutning, som man endnu kan holde ud at læse». Og Grunden dertil er, at Stykket virkelig til Dels er baaret af en poetisk Stemning, selv om denne Stemning kan være noget sygelig. En samtidig siger om «Dyveke»: «Der flyder en sød Melankoli igjennem det hele». — Stykket blev spillet første Gang 30. Jan. 1796. Det var imødeset med stor Forventning, og man sloges næsten om Billetterne til Forestillingen. (Det er i alt blevet spillet 77 Gange, sidste Gang 1856.) Vi vare den Gang i en litterær Nedgangsperiode, og «Dyveke» kom som et lovende Lysglimt i Mørket. Men det var kun et Glimt; da det første Gang gik over det kongl. Theaters Scene, var S. allerede død. I Slutningen af 1795 syslede han med Planer til nye Arbejder; bl. a. tog han igjen fat paa et tidligere forfattet Udkast til en Tragedie om Marsk Stig; men Nytaarsdag blev han upasselig, og Natten mellem 23. og 24. Jan. 1796 døde han. Af hans «Efterladte digteriske Skrifter», I—II (1796), der blev udgivet af Rahbek, kom der 3 Oplag. «Dyveke» oversattes paa Tysk og Hollandsk.

O. J. Samsøes Efterl. digt. Skrifter I. Vor Ungdom 1883, S. 158 ff.

F. Rønning.

Samwer, Karl Friedrich Lucian, 1819—82, Politiker, Søn af Over- og Landretsadvokat Karl August S. (f. 7. Juni 1790 † 10. Febr. 1828) og Dorothea Maria f. Wiegmann (f. 18. Jan. 1786 † 2. Juni 1860), var født 16. Marts 1819 i Ekernførde, gik i Slesvig Domskole, studerede i Kiel og Berlin og tog 1843 juridisk Examen i Kiel. Kort efter begyndte han sin omfattende politiske Virksomhed og oprettede allerede s. A. i Forening med Karl Lorentzen o. fl. Tidsskriftet «Neue Kieler Blätter», i hvilket Spørgsmaalet om Arvefølgen i Hertugdømmerne var hans Specialitet. Han studerede dette Spørgsmaal med stor Iver og kom derved i nærmere Forbindelse med Hertugen af Augustenborg, som forsynede ham med Materiale til et større Skrift: «Die Staatserbfolge der Herz. Schleswig-Holstein u. zugehöriger Lande», som udkom 1844, og i hvil-

ket han hævdede Augustenborgernes Arveret efter almindelig tysk Lensret.

Imidlertid var han (1843) bleven udnævnt til Underretsadvokat og tog 1844 Bopæl i Neumünster. Ved Aarets Slutning var han i Brüssel for paa Hertugens Vegne at formaa Kong Leopold til at paavirke den franske og den engelske Regering til Fordel for Hertugen; 1846 flyttede han tilbage til Kiel som Manuduktør og tog fra nu af levende og virksom Andel i det politiske Liv. Paa det store Møde i Neumünster 1846 var han en af Hovedtalerne, udgav s. A. «Vorgänge von 1721 im Herzogthum Schleswig» og 1847 «Das Kommissionsbedenken üb. die Erbfolge des Herz. Schleswig». Han traadte i nærmere Forbindelse med Beseler og Prinsen af Noer og ledsagede denne paa Toget til Rensborg i Marts 1848 som Fører for en Skare frivillige, hvorefter han blev Civiladjudant hos Prinsen og fik det Hverv at organisere Friskarerne. Men efter Nederlaget ved Bov forlod han Hæren og lod sig i Neumünster vælge til Medlem af Landsforsamlingen, hvor han havde Del i Udarbejdelsen af Forfatningen. Ud paa Efteraaret blev han sendt til London for at knytte Forbindelser med den preussiske Gesandt Bunsen, og efter sin Hjemkomst i Okt. blev han Bureauchef i Regeringen, som anvendte ham meget til Missioner i Udlandet. Fra Dec. 1848 til Avg. 1849 var han med korte Afbrydelser i London, hvorfra han ved Bunsens Hjælp kunde hjemsende Beretninger om hans livlige Forhandlinger med Palmerston. Efter sin Hjemkomst til Kiel skrev han «Die verfassungsmässige Staatseinheit der Herz. Schleswig-Holstein» imod Wegener og «Die Ausführung der Berliner Friedenspräliminarien vom 10. Juli 1849» for at forhindre Slesvigs Inkorporation i Danmark. I Nov. 1849 blev han Professor i Lovkyndighed ved Kiels Universitet, som Aaret efter gav ham Doktorgraden; i Dec. 1849 var han i Berlin for at søge at forhindre en for Danmark gunstig Fred, og i Marts 1850 udgav han sammen med Droysen sit politiske Hovedværk: «Die Herz. Schleswig-Holstein u. das Königreich Dänemark»; han blev et halvt Aar i Berlin og øvede ikke ringe Indflydelse paa Fredsforhandlingerne. Efter Krigens Gjenudbrud sendtes han atter til Berlin for at skaffe preussiske Officerer til Felttoget mod Danmark og deltog tillige, dog anonymt, i Max Dunckers voldsomme Angreb paa Manteuffel. Hjemkommen til Kiel gjenoptog han sine Forelæsninger, men fik 24. April 1851 sin Afsked og udnævntes i Juli s. A. til Bibliothekar hos Hertug Ernst af Sachsen-Koburg-Gotha, 1858 til Regeringsraad.

Her udgav han fra 1856—76 10 Bind af Martens og Murhards «Récueil général des traités».

Under Landflygtigheden kom han i høj Yndest hos Prins Frederik af Augustenborg, og da Kong Frederik VII døde, traadte han strax i Prinsens Tjeneste, fulgte ham til Kiel og blev en Slags Udenrigsminister hos ham. Her skrev han i Sept. 1864 sammen med Hänel «Nachweisung des Erbrechts des Herzogs Friedrich VIII auf die Herz. Schleswig u. Holstein». Ved Krigens Udbrud 1866 forlod han sammen med Prinsen Kiel og gjenindtraadte i sin tidligere Stilling i Gotha, overtog s. A. Bestyrelsen af Hertugens Husfideikommis, blev 1868 Ministerialraad, 1881 Departementschef og Gehejmeraad og døde 8. Dec. 1887. S. var en ivrig Møntsamler, og efter hans Død udgaves et af ham forfattet Skrift om Møntvæsenet til 200 Aar f. Chr. — Han var 15. Sept. 1855 bleven gift med Magdalene Møller (f. 2. Nov. 1826), Datter af Professor Jens M. (XII, 65).

Allg. Deutsche Biographie XXX. Alberti, Schlesw.-Holst.-Lauenb. Schriftsteller-Lex.

H. R. Hiort-Lorenzen.

Sand, Gerhard Alexis Cappelen, f. 1861, Veterinær. S. er født 7. Febr. 1861 i Lemvig som Søn af Kjøbmand Søren B. V. S. og Henriette f. Cappelen. Da Forældrene flyttede til Kjøbenhavn, blev han sat i Nørrebros Latin- og Realskole og tog 1877 4. Klasses Examen. Hans Lyst førte ham til Veterinærstudiet, som han afsluttede med Dyrlægeexamen (1. Kar. med Udm.) i 1883. Allerede s. A. blev han ansat som Assistent ved Højskolens stationære Klinik. I 1885 blev det overdraget ham at lede de kirurgiske Operationsøvelser, og 1. Juli 1887 blev han ansat som Lærer i Kirurgi og Fødselshjælp og som Forstander for Højskolens ambulatoriske Klinik. 1895 udnævntes han til Professor. Kirurgien ombyttede han i 1896 med Hestens Avl og Ydrelære, medens han fremdeles underviser i Fødselshjælp og i ambulatorisk Klinik. S. beskæftigede sig som ung meget med bakteriologiske Studier, hvis vigtigste Frugt var de i 1888 sammen med C. O. Jensen offentliggjorte «Undersøgelser over Aarsagen til Kværke». Senere har han offentliggjort flere mindre, væsentlig kliniske, Afhandlinger, af hvilke især hans Studier over Kvægets smitsomme Kastning (1894) fortjener at nævnes, og han har ydet Bidrag til «Landmandsbogen». Siden 1898 er han Medudgiver af «Tidsskrift for Hesteavl». Langt mere end paa det litterære Omraade har han dog hidtil virket som

Lærer. Som saadan har hans Betydning været stor, fordi han med grundig videnskabelig Indsigt forbinder ualmindelig praktisk Sans og Interesse for Gjerningen. I de senere Aar har han med særlig Iver kastet sig over Studiet af Hestevæsenet. Ved vidtstrakte Rejser i Udlandet og grundige Studier i Indlandet har han forberedt sig til at indtage en ledende Plads paa dette vigtige Omraade. — S. ægtede 1888 Albertine Fro Olufsen (f. 15. Juli 1863), Datter af Kjøbmand i Slagelse Hans O. og Oline f. Hansen.

B. Bang.

Sandal, Henrik Paulin, 1751—1833, Præst, Søn af Degn Peder S. († 1772) og Ide Marie f. Schmidt, er født 7. Maj 1751 i Sørup ved Svendborg. Efter at han var bleven Student fra Odense 1772, lod han sig paa Grund af Fattigdom engagere i Artillerikorpset. Han blev 1780 Lærer ved Landkadetakademiet og tog 1782 theologisk Embedsexamen. 1786 udnævntes han til Sognepræst for Magleby paa Møen og 1789 til Slotspræst paa Kronborg, Præst ved den tyske Menighed i Helsingør og Garnisonspræst. 1813 udnævntes han til titulær Professor og tillige til Sognepræst for Udby og Ørslev paa Sjælland, og 1815 fik han Rang med Amtsprovster. Han tog sin Afsked 1830 og døde i Rønne 27. Marts 1833. Han ægtede 1778 Sophie Laurine Stalfest (f. 1754 † 1827). — S. har skrevet en Del mindre Afhandlinger, pædagogiske, theologiske, filosofiske og praktiske, og et større Skrift: «Cosmogoniæ antiqvitatis primæ lineæ» (1811—19). Han var en flittig Medarbejder af Maanedsskriftet «Iris»; da han i dette gav Stiftsøvrighedens mangelfulde Tilsyn Skylden for nogle Uordener, der havde fundet Sted ved Fattigvæsenet og Hospitalet i Helsingør, blev denne Klage Anledning til, at Balle begyndte Udgivelsen af «Pligtankeret».

Erslew, Forf. Lex. *L. Koch.*

Sandberg, Anders, 1620—77, Officer, Søn af nedennævnte Ulrik S. og hans 2. Hustru, var født paa Lundenæs. Efter at have gaaet i Skole paa Herlufsholm valgte han Krigshaandværket. Han begyndte fra neden af som Pikener, tjente i flere Aar udenlands og blev 1653 Ritmester for et Kompagni jyske Sogneryttere. Som Major og Chef for en Eskadron paa 3 saadanne Kompagnier stødte han 1657 til Jens Løvenklaus Regiment og rykkede med ind i Hertugdømmet Bremen; men da Svenskerne toge denne Provins tilbage, blev S.s Eskadron ligesom de andre der efterladte Afdelinger splittet ad og blev aldrig rigtig reorganiseret. Da Carl Gustav 1658

brød Roskildefreden, kom S. i svensk Fangenskab og slap først løs i sidste Halvdel af 1659, hvornæst han stod som Oberstlieutenant i Hans Friis' Regiment til dets Opløsning 1661. Ved det nationale Rytteris Oprettelse 1670 blev S. Oberst for det nordjyske Regiment, ved Dubleringen 1675 for 3. jyske; samtidig blev han forfremmet til Generalmajor, i hvilken Egenskab han deltog i Wismars Belejring. Under Felttoget i Skaane 1676 kommanderede han en kombineret Rytterstyrke, med hvilken han iagttog Grænsen til Smaaland og støttede Snaphanebevægelsen i de tidligere danske Landskaber. Da Kong Carl XI var rykket ind i Skaane, og de 2 Hære lejrede sig over for hinanden nordost for Lund, blev S. kaldt tilbage og ansat som næstkommanderende ved venstre Fløj, hvor Overgeneralen, C. Arenstorff, personlig var højstbefalende. 4. Dec. omgik Svenskerne i den mørke Vintermorgen denne Fløj; S. lod sidde op og sendte Melding til Arenstorff, der gav ham Ordre til at afmarchere til Flanken, parallelt med Fjenden, for at dække Centrums og højre Fløjs Opmarche paa den nye Front. Denne Opmarche var endnu ikke fuldført, da vor venstre Fløj stødte sammen med Fjendens højre. Arenstorff havde nu selv overtaget Kommandoen og blev dødelig saaret i den paafølgende Kamp, der i mere end 2 Timer førtes med stor Tapperhed og Haardnakkethed paa begge Sider, men som endte med den danske venstre Fløjs Nederlag. S. var en af de sidste, der gik tilbage; han søgte at faa de flygtende til at staa, men forgjæves; Tilbagegangen var udartet til Panik, og først ved Landskrone fik han atter Hold paa sine Tropper.

Nogle Dage efter blev S. suspenderet og sat under Anklage for sit Forhold i Slaget. Bag Aktionen stod Generallieutenant Fr. Arenstorff, der, støttet af Krigssekretær og Generalavditør Herman Meier (XI, 223), ønskede at rense sin afdøde Broders Minde ved at gjøre S. til Syndebuk. S. blev ogsaa af Krigsretten, dog ikke enstemmig, dømt fra Ære, Liv og Gods, men af Kongen benaadet med Charges Fortabelse (7. Maj 1677). Men skjønt Undersøgelsen ingenlunde blev ledet upartisk (det blev saaledes nægtet S. at føre de Vidner, han ønskede), vil C. Arenstorff dog i Eftertidens Øjne staa som den, der med al sin Tapperhed bærer Hovedskylden for Slagets ulykkelige Udfald, medens S. i Virkeligheden staar uden Ansvar herfor. Selv hans værste Fejl — at han, da han indsaa Umuligheden af at standse sine flygtende Ryttere, ikke vendte om og med de Officerer, der fulgte ham, paa ny tog Del i Slaget, der

langtfra var endt — gjorde hverken fra eller til; men for hans eget Eftermæle havde det rigtignok været bedre, om han havde fundet Døden med Sværdet i Haanden, i Steden for at han nu døde af Græmmelse 3 Fjerdingaar senere (8. Sept. 1677).

S. var sidste Mand af sin Slægt. Hans Hustru, Ingeborg Krabbe, som han havde ægtet 1654, var Datter af Ivar K. til Kongstedlund og Dorthe Juul. Hun levede endnu 1688, da Kongen paa Grund af hendes store Armod tillod, at hun i sin «forhaabentlig korte Livstid» maatte hensidde skattefri paa Mandens Fædrenegaard Kvelstrup, imod at denne efter hendes Død skulde tilfalde Kronen.

Milit. Tidsskr. XXX. *H. W. Harbou.*

Sandberg, Gerhard, 1742—1805, Præst, er født i Throndhjem 30. Marts 1742. 1753 kom han ind i Byens Skole efter Foranstaltning af Biskop Nannestad, der havde antaget ham til Missionens Tjeneste. Han dimitteredes 1761 med det bedste Skudsmaal og tog 1764 Attestats, blev saa 1767 Missionær for Tanens og Laxefjords Finner og led meget ondt paa de besværlige Rejser. I Finmarken var han i 2½ Aar fungerende Præst paa Vardø og Vadsø og i 2 Aar konstit. Provst. Han holdt ud til Avg. 1775, da han drog til Kjøbenhavn og for Missionskollegiet fremførte den indstændigste Begjæring om, at Finnerne maatte faa Bøger i sit eget Sprog til sin Undervisning, hvad han i de 8 Aar, han var der oppe, idelig, men forgjæves havde fremholdt. Det har rimeligvis været umuligt at finde en Mand, der kunde besørge Trykningen i det ukjendte Sprog, men nu fik S. selv, der var «en af de allerkyndigste i det lappiske Sprog», Sagen i sin Haand, og hans Oversættelse af Luthers Katekismus blev trykt 1777 (Nyerup kalder den fejlagtigen «Dansk og grønlandsk Katekismus»). Han fik ellers nok at gjøre i Kjøbenhavn, da det blev ham overdraget at ordne Professor Leems Papirer, og han fik da ogsaa 1781 udgivet 2. Del af hans «Lexicon Lapponicum» (X, 160). Efter Fuldførelsen af dette store Arbejde og efter at have undervist flere vordende Finnemissionærer fik han 1781 Os Sognekald ved Bergen, hvor han levede stille og fromt under mange huslige Sorger til sin Død, 10. Maj 1805. Under hele sin Embedstid var S. bekjendt for sin Fromhed og Nidkjærhed. Han blev anset for Pietist, og en Skriftemaalssag, hvori hans Barndomsven og Biskop J. N. Brun hjalp ham

til rette, tyder paa noget saadant. Et lidet Skrift om Ægteskabet, han udgav 1791, røber den for os besynderlige Opfatning, at Forordningen af 4. Avg. 1788 om Embedsmænds Forpligtelse til Indskud i Enkekassen i Virkeligheden er et Ægteskabsforbud. Gift med Inger Margrethe f. Segelke (f. paa Molde 1756, † i Bergen 15. Nov. 1826), Datter af Guldsmed Michael S. († 1784) og Christence Danielsdatter f. Rafnsberg († 1811).

Lampe, Bergens Stifts Biskoper og Præster I, 264. Erlandsen, Geistligheden i Tromsø Stift S. 37. *D. Thrap.*

Sandberg, Ulrik, 1552—1636, til Kvelstrup, Løjstrup og Bøgested, var Søn af Anders Christensen S. til Kvelstrup og Løjstrup og Gertrud Tygesdatter Krabbe til Vedø og blev født 23. Marts 1552 paa Vedø. Efter i 3 Aar at have gaaet i Aarhus Skole tjente han en holstensk Adelsmand, Jørgen Sehested, og siden forskjellige udenlandske Fyrster: Greverne Günther og Jørgen af Barby, Kurfyrsten af Sachsen og Pfalzgrev Johan Casimir, denne sidste først som Kammerdreng, siden som Kammerjunker. Efter sin Hjemkomst var han fra 1578—81 Hofjunker, havde saa et Par norske Len: Tønsberg fra 1584 og Senjen fra 1591—98, men blev derefter 1603 forlenet med Lundenæs, som han beholdt til sin Død. 1609 blev han Ritmester for den aalborgske Fane af Adelens Rostjeneste, og i Spidsen for denne Fane udmærkede han sig i Kalmarkrigen, i hvilken han 10. Juni 1611 kæmpede ved Nyløse og særlig 21. Sept. s. A. ved Valda Kirke, hvor han og Knud Brahe med 200 Ryttere sloge 600 svenske, der anførtes af Statholderen paa Elfsborg Nils Bengtsson. Ved sit Forhold i Krigen erhvervede han sig megen Anseelse, og Kongen, der alt s. A. havde hædret ham ved at bede ham staa Fadder ved Prins Ulriks Daab, tildelte ham 1616 den netop til Løn for udvist Tapperhed nyindstiftede Ridderorden den væbnede Arm. Hans fremrykkede Alder tvang ham til 1620 at tage Afsked fra sin Ritmestercharge. U. S., der døde 29. Sept. 1636 i Viborg, var saa vel i Henseende til Jordegods som til Børn en rig Mand. Det første taxeredes 1625 til 1138 Tdr. Hartk., og med sine 2 Hustruer, Anne Maltesdatter Sehested (f. 22. Febr. 1560, gift 6. Sept. 1584, † 1594) og Anne Mogensdatter Gyldenstjerne (gift 27. Sept. 1601, † 1657), havde han ikke færre end 21 Børn.

H. Wandel, Ligprædik. ov. U. S. (1636). *Thiset.*

Sander, Christian Levin, 1756—1819, Forfatter. S., en Skræddersøn fra Itzeho, blev født 13. Nov. 1756. Bøger fængslede ham tidlig; som 6 Aars Dreng læste han Røverhistorier og Robisonader højt for Svendene paa Faderens Værksted. Han erhvervede sig hurtig stor sproglig Færdighed, kunde paa staaende Fod omsætte hele Sider af en Prosaroman paa Rim og opfandt selv Røverhistorier. Allerede fra Fødselen havde han et svageligt Helbred, hvad der bidrog til, at der tidlig kom noget usundt i hans Natur: hans Indbildningskraft blev uforholdsmæssig udviklet, og han blev tilbøjelig til Ensomhed og Melankoli. Indtil sit 14. Aar nød han ingen regelmæssig Skolegang; de følgende 3 Aar fik han gratis Undervisning sammen med Borgmesterens Søn. I disse Aar læste han næsten stadig fra Kl. 3 Morgen til 10 Aften og paadrog sig ved Overanstrængelse en Brystsygdom, der bandt ham til Sengen i 1½ Aar. 1774 kom han til Altona, hvor en Professor Ehlers tog sig af ham. Theatret i Hamborg vakte hans Interesse, og han skrev Sørgespillet «Golderich u. Tasso», der udkom 1778, efter at han med Professor Ehlers var flyttet til Kiel. Paa Anbefaling af Rektor Trap i Itzeho fik han det følgende Aar Plads som Lærer ved det Basedowske Filanthropin i Dessau. Det for hans svagelige Helbred anstrængende Arbejde og Rivninger inden for Instituttet bevægede ham til at tage sin Afsked 1783; det følgende Aar fik han Plads som Huslærer i Kjøbenhavn hos Grev C. D. F. Reventlow. Han havde i disse Aar udgivet en Række Værker af forskjellig Art, digteriske og pædagogiske, f. Ex. Lystspillet «Der kleine Herzog» (1781), «Prosaische Dichtungen» (1783), «Friedrich Robinson, ein Lesebuch f. Kinder» (1784), og en Roman, «Geschichte meines Freundes Bernhard Ambrosius Rund» (1784), der til Dels er selvbiografisk. Intet af disse Værker slog igjennem. Sin litterære Virksomhed fortsatte han efter Ankomsten til Kjøbenhavn, og det lykkedes ham nu at gjøre sit Navn fordelagtig bekjendt i Tyskland ved nogle satiriske og humoristiske Skrifter: «Papiere des Kleeblattes» (1787), «Komische Erzählungen» (1794) o. a., og især ved et sprogvidenskabeligt Arbejde: «Deutsche Synonyme od. sinnverwandte Wörter» (1794), der blev prisbelønnet af det tyske Selskab i Mannheim. Hans tyske Oversættelser af danske Digteres Arbejder (Ewald, P. A. Heiberg, Rahbek, Pram o. a.) vakte derimod kun ringe Opmærksomhed.

S. havde hidtil næsten udelukkende skrevet paa Tysk. Saa meget desto større Opsigt vakte det, da det rygtedes, at han havde

faaet en original Tragedie, «Niels Ebbesen af Nørreris eller Danmarks Befrielse», antaget til Opførelse paa det kongl. Theater. Samsøe havde skrevet «Dyveke», det første lovende historiske Drama siden Ewalds Dage, og saa døde han nogle Dage, før hans Stykke blev opført; men netop et Aar efter, 31. Jan. 1797, blev «Niels Ebbesen» spillet for første Gang, og en Anmelder byder den Mand velkommen, «der vover, og er værdig at vove, at træde i vor bortrevne Samsøes Spor».

Hvad den tekniske Bygning angaar, staar «Niels Ebbesen» ikke højt; Stykkets Interesse ligger i Karaktertegningen. Niels Ebbesen skulde være Dramets Hovedperson, men Skildringen af ham er ikke lykkedes. Han er tænkt som den patriotiske Helt, der vil befri sit Fædreland for de fremmede Herrer; men denne Tanke er ikke klart gjennemført. Desuden har Forfatteren udstyret ham med det 18. Aarhundredes Ædelhed og Dyd; døende udbryder Niels Ebbesen: «Ikke Hævn, ædelmodig Tilgivelse sømmer os danske». Gert er ulige interessantere; han er skildret som en stort anlagt Natur, med fremragende Herskerevner; men i Følelsen af sin Styrke bliver han brutal og hensynsløs. Han foragter ikke blot de danske Adelsmænd, disse Storbønder, hvis «hele Liv og Levned kan skrives paa en Ligsten», men Menneskeslægten overhovedet, «disse Uslinger, man kalder Mennesker». Gert tror kun paa Styrkens Ret. Blandt Stykkets andre Skikkelser er Stig Andersen den ejendommeligste. Han er noget af en Verdensborger. «O! lader os dog ikke blot være danske», udbryder han, «lader os være Mennesker.» Han har sluttet sig til Grev Gert, Tidsalderens «fuldkomneste Mand», i den Tro, at han ene kunde bringe Landet ud af det Uføre, hvori det var endt. — Der er i «Niels Ebbesen» paa flere Steder Tilløb til interessante Karakterskildringer, men ud over dette naar Forfatteren ikke; som Helhed er Stykket mislykket. Det blev i alt opført 37 Gange, sidste Gang 1834. Den Opsigt, «Niels Ebbesen» vakte, var ikke fri for at gaa Forfatteren til Hovedet; hans følgende digteriske Arbejder betegne imidlertid snarere Tilbagegang end Fremgang: «Eropolis, lyrisk Skuespil» (1803), «Hospitalet, et Lystspil» (1805), i hvilket han satiriserer over den Schellingske Filosofi, «Knud, Danmarks Hertug, et Sørgespil» (1808) o. a. Af hans lyriske Digte er det mest bekjendte «Dødens Vuggevise», der i sin Tid var meget yndet; det blev flere Gange oversat paa Tysk, en Gang paa Engelsk, og der er komponeret flere Melodier til det.

I 1789 blev S., efter at have opgivet sin Stilling som Huslærer, Fuldmægtig ved Kreditkassedirektionens Sekretariat og 2 Aar efter Sekretær ved General-Vejkommissionen; 1800 udnævntes han til Lærer i Pædagogik, Methodik og Tysk ved det da nylig oprettede pædagogiske Seminarium og fik Titel af Professor; fra 1811 holdt han Forelæsninger ved Kjøbenhavns Universitet over Deklamerekunst, Pædagogik og Tysk. Denne hans Virksomhed gav sig ogsaa Udtryk i litterære Arbejder. Han skrev forskjellige pædagogiske Artikler i Datidens Tidsskrifter, var Medudgiver af «Egeria, Fjerdingaarsskrift for Opdragelses- og Undervisningsvæsenet i Danmark og Norge» (I—II, 1804—8), udgav «Bidrag til Pædagogikken og dens Historie» (I—II, 1804—6) og «Odeum ell. Deklamerekunstens Theori» (1808) m. m.

S. hørte efter hele sin Natur til det 18. Aarhundrede; han forstod ikke den nye Tid, og den ænsede ikke ham som Digter. Saa blev han, med sin ærgjerrige, noget sygelige Natur, bitter og mente, han var Offer for en Kabale. — S. var 2 Gange gift: 1. (1802) med Johanna Augusta Charlotte Amalie f. Grube († 1818), Datter af Kapitajn J. R. G.; 2. (1819) med Maria Sophie f. de Clozell († 1834). Han døde 29. Juli 1819.

Dansk Lit.-Tid. 1819, S. 567 ff. Allg. Deutsche Biographie XXX. Erslew, Forf. Lex.

F. Rønning.

Sandhagen, Caspar Hermann, 1639—97, Superintendent, blev født 22. Okt. 1639 i Berchteshusen i Westfalen, hvor hans Fader var Skolelærer. Fra Gymnasiet i Osnabrück kom han 1657 til Universitetet i Rostock. 1665 blev han ansat ved Skolen i Bielefeld, hvis Rektor han blev 1667. Der fra kaldedes han til Superintendent i Lyneborg 1672. Hertug Christian Albrecht af Gottorp udnævnte ham 1684 til Overhofprædikant og Generalsuperintendent. Men samtidig udbrød Krigen mellem Danmark og Gottorp, og Christian V inddrog den gottorpske Del af Sønderjylland under Kronen. S. kunde derfor først tiltræde sit Embede efter Fredslutningen 1689. Tillige havde han faaet Bestyrelsen af flere holstenske Provstier. Da S. i Maj 1696 sendte Præsterne en Udlægning af Profeten Michas 7. Kap. til Brug ved de anordnede Bededage, udgav Generalsuperintendenten i den kongelige Del af Slesvig, Josua Schwartz, et Skrift (1697), hvori han søgte at paavise, at S. i sin Udlægning gjorde sig skyldig i kiliastiske Sværmerier. Imidlertid døde S. 17. Juni 1697. Han var bleven syg paa en

Visitats og lod sig bringe til Kiel. Her samlede han det theologiske Fakultet om sit Dødsleje og erklærede højtidelig, at Dr. Schwartz havde gjort ham Uret. Striden om S.s Kiliasme fortsattes adskillige Aar efter hans Død ved en Del mere eller mindre heftige polemiske Skrifter. S. var almindelig anset som en af sin Tids dygtigste Bibelforskere, og en Række navnkundige Theologer giver ham berømmelige Vidnesbyrd i saa Henseende. Særlig i hans Lyneborger-Embedstid droge mange til ham for at sætte sig som Disciple ved hans Fødder. A. H. Francke fik her sin første gjennemgribende Opvækkelse. Den danske Hofpræst F. J. Lütkens (X, 558) plejede at sige: «Jeg er en Bibelmand; det har S. lært mig». Ogsaa Spener følte sig i stor Taknemmelighedsgjæld til ham. Uheldigst træder han op ved sit Vægelsind lige over for den bekjendte Mystiker Dr. Joh. Wilh. Petersen, som blev hans Eftermand i Lyneborg, men hvem han i Begyndelsen ikke vilde vige Pladsen for, skjønt han havde holdt sin Afskedsprædiken og selv havde givet Anvisning paa denne Efterfølger. — Han har udgivet adskillige Skrifter i exegetisk og kateketisk Retning foruden en Del Prædikener, deriblandt Ligprædiken over Hertug Christian Albrecht (1695).

Moller, Cimbria lit. II. Carstens, Die Generalsuperintendenten in Schlesw.-Holst. S. 27 ff. Lebens-Beschreibung Johannis Wilh. Petersen (1719) S. 80 ff. Schlesw.-Holst.-Lauenb. Prov.-Berichte 1830, S. 415 ff. *A. Jantzen.*

Sandstrøm, Olivia Wilhelmine Rosalie, 1847—94, Forfatterinde, fødtes i Kjøbenhavn 30. Juli 1847 af Forældrene Dr. phil. E. Levison (f. 1803 † 1891) og Frederikke Vilhelmine f. Bendix (f. 1809 † 1884) og var Søster til Dr. med. F. L. (X, 252). Frk. L. udgav under Mærket «Silvia Bennet» 2 Bind Fortællinger: «Min første Bog» (1874) og «Gjæringstid» (1881), samt en Roman, «Konsulinden» (1887). Hun skildrer bedst og gjærne Kvinder, der hige nervøst heftig mod Livsfylde og Lykke, Pantersjæle, indespærrede i trange Forhold eller i en Lede af tomme Dage, levende paa anden Haand, skuffede i deres Attraa efter stærk Mandighed hos Mændene. Størst Værd har «Gjæringstid», hvori hun «uafbrudt skrifter under Form af at fortælle» (G. Brandes). Under sit eget Navn har Fru S. offentliggjort en god Levnedstegning af Ch. Bradlaugh («Studentersamfundets Smaaskrifter» 7. Række, 1892); desuden har hun skrevet Afhandlinger i «Hist. Arkiv» og en Del Skitser og Artikler i Bladene, navnlig Rejseskildringer. Hun opholdt sig i Rom Vinteren 1875—76 og tog senere jævnlig til Schweits

og Tyrol. Efter at hun 31. Avg. 1888 var bleven gift med en svensk Journalist, Hilder Gustaf Julius Sandstrøm, bosatte hun sig i Stockholm, men da Ægteskabet opløstes, vendte hun 1891 tilbage til Kjøbenhavn, hvor hun døde 11. April 1894.

Politiken 13. April 1894. *Niels Møller.*

Sandvig, Bertel Christian, 1752—86, Historiker og Litterærhistoriker, fødtes i Kjøbenhavn 5. Dec. 1752 som Søn af Fiskebløder Johan Bertelsen S. og Karen Christensdatter. 11 Aar gammel sattes han i vor Frue Skole, hvorfra han dimitteredes 1768 med et hædrende Vidnesbyrd. Universitetsstudierne synes han snart at have opgivet, og tidlig kom han ind paa litterær Virksomhed, i det han allerede 1771 udgav «Celadon og Chloris», en fra Tysk oversat Fortælling. Efter Anmodning af den nedsatte Skolekommission besørgede han 1776 en Udgave af Cornelius Nepos til Skolebrug, og omtrent samtidig blev han Korrektør ved Mad. A. M. Godiches Bogtrykkeri. 1777 var han med at stifte det genealogisk-heraldiske Selskab, hvis første Sekretær han var (til sin Død), og som saadan redigerede han de første 3 Hæfter af «Lexikon over adelige Familier i Danmark, Norge og Hertugdommene», omfattende Bogstaverne A—K (1772—84). 1781 blev han Sekretær i det kongl. danske Selskab, som da efter en lang Pavse paa ny traadte i Virksomhed, og overtog dermed Redaktionen af «Ny danske Magasin», af hvis 1. Bind 6 Hæfter laa færdigtrykte ved hans Død. Denne indtraf 12. Marts 1786 temmelig pludselig. For den Arnamagnæanske Kommission havde han udarbejdet en Fortegnelse over dens norske Diplomer.

Ved Siden af sin nævnte Virksomhed havde han ogsaa paa anden Maade lagt sine gode historiske Detailkundskaber for Dagen. 1776 udgav han en lille Beskrivelse af Møen med stærk Fremhævelse af det historiske Element, men i øvrigt et svagt Begynderarbejde, som fik en ikke ganske blid Modtagelse af Kritikken. 1776—79 udgav han en dansk Oversættelse af Niels Krags og Stephanius' latinske Aarbøger over Christian III's Historie, ledsaget af enkelte Noter og et betydeligt Tillæg af Aktstykker (3 Bind); selve Oversættelsen var ikke af ham, men af en Student J. Ørslef. Omtrent samtidig (1777—79) besørgede han udgivet Student C. Liunges Oversættelse af T. Hofmans «Portraits historiques» under Titelen: «Hist. Efterretninger om velfortjente danske Adelsmænd» (3 Bind) i en fra den franske Udgave betydelig forbedret og ud-

videt Skikkelse. Paa Bekostning af Suhm, i hvis Bibliothek han en Tid var sysselsat med at katalogisere, udgav han 1779—84 «Samlinger til den danske Historie» (2 Bind). Ogsaa hans 1777 udkomne Biografi af Peder Svave er et Udgiverarbejde, nemlig en gammel Levnedsbeskrivelse, forsynet med en Del Tillæg. S. A. besørgede han en forbedret Udgave af T. Hofmans Afhandling om Tienden. 100 Aar efter hans Død fremkom hans Efterretninger om Ærkebiskop Jens Brostrup (i «Kirkehist. Saml.» 3. R. VI). I Udarbejdelsen af 7. Del af Pontoppidans «Danske Atlas», der udkom 1781 og omfattede Slesvig, havde S. en væsentlig Andel. 1777—78 var han en af Udgiverne af det for øvrigt kun lidet udbredte «Ny kritisk Tilskuer». Et Æmne, han særlig interesserede sig for, var dansk Kunstnerhistorie. I «Minerva» for 1785 leverede han som Prøve paa et Kunstnerlexikon en Biografi af Melchior Lorichs, og samtidig indbød han til Subskription paa det hele Værk, hvad han for Resten havde gjort allerede 4 Aar tidligere. Man skulde herefter tro, at han havde en Del liggende færdigt til Udgivelse, men de Collectanea, man fandt efter ham, vare kun løst henkastede Optegnelser; alligevel bleve de som et første Forsøg i sin Art udgivne af Nyerup i Suhms «Nye Saml.» IV (1795).

Men ogsaa paa andre Omraader virkede S. Han sad inde med et for den Tid ganske usædvanligt Kjendskab til det islandske Sprog ligesom til flere andre gamle Sprog, f. Ex. Angelsaxisk. En Frugt af hans Interesse for den gamle nordiske Litteratur var «Danske Sange af det ældste Tidsrum» (1779), en Anthologi, indeholdende Oversættelser fra Oldsproget, og da det lille Bind modtoges med Bifald, fortsatte han det følgende Aar med 1. Hæfte af «Levninger af Middelalderens Digtekunst», henved en Snes, til Dels forhen utrykte Folkeviser, udgivne anonymt ligesom hint Bind (2. Hæfte udgav Nyerup 1784). Endelig kom 1783—85 hans Oversættelse af den ældre Edda (2 Hæfter); det 3., aldrig udkomne Hæfte skulde have bragt Afhandlinger om den gamle Gudetro. Ogsaa gammel tysk Litteratur kastede S. sig over. 1783 udgav han som Prøve et Fragment af et middelalderligt Digt om St. Jørgen. En større Samling af slige gamle Sager efter Haandskrifter i Kjøbenhavn skulde følge efter og udkom ogsaa 1787 under Titelen: «Symbolæ ad litteraturam Teutonicam antiqviorem», men Foretagendets Afslutning var da et af de mange Hverv, der vare gaaede i Arv fra S. til R. Nyerup.

At en saa omfattende og over forskjellige Felter spredt litterær Virksomhed maatte beslaglægge S.s Tid i høj Grad, er naturligt; man undres kun over, at han kunde magte det alt. Det meget Arbejde i Forbindelse med hans vistnok svage Helbred og trange Kaar var vel til Dels Skyld i, at hans Sind var noget pirreligt og vanskeligt, hvad der affødte adskillige Rivninger i det genealogisk-heraldiske Selskab. — Han var gift med Sophie Elisabeth f. Freuchen (f. 1746), Datter af Amtsbarber Joh. Nic. F. Han efterlod sig ingen Børn, og efter hans Død gik Enken fra Arv og Gjæld.

Symbolæ ad literaturam Teuton. antiquiorem (Havn. 1787), præfat. S. IX ff. Nyerup, Lit. Lex. Werlauff, Det kgl. danske Selskab. *C. F. Bricka.*

Sandøe, Jens, 1743—1817, Præst, blev født 18. Avg. 1743 i Holbæk, hvor hans Fader, Hans Olsen S. († 1755), var Kjøbmand. Efter at være dimitteret 1759 fra Roskilde Skole tog han 2 Aar efter Attestats og var Alumn paa Elers' Kollegium 1764—68. Sidstnævnte Aar blev han Præst i Vester Ulslev paa Laaland og s. A. Magister. 1775 forflyttedes han til Thoreby, ligeledes paa Laaland, og blev 1786 tillige Herredsprovst. 1779 havde han faaet den theologiske Doktorgrad ved den store Promotion i Anledning af Universitetsjubilæet. Allerede 1805 trak han sig tilbage i Hvilestand, skjønt han endnu var rask og rørig; som Aarsag nævnes, at han var fortrydelig over, at P. O. Boisen blev foretrukket for ham til Biskop over Stiftet. Han flyttede derefter til Nykjøbing paa Falster, hvor han døde 2. Juli 1817. Han havde 1769 ægtet Karen Schæffer († 1826), Datter af Etatsraad, Overførster paa Laaland A. F. S. († 1774). — S. er bekjendt som Odedigter. Da Selskabet for de skjønne Videnskaber 1764 udsatte en Pris for den bedste Ode over en af de guddommelige Egenskaber, blev hans Digt om «Guds Hellighed» præmieret samtidig med L. J. Benzons (II, 76). Denne poetiske Væddestrid er imidlertid mere bekjendt ved, at den tillige førte Johs. Ewald frem paa Kamppladsen og gav Anledning til Ewalds «Adam og Eva». Adskillige Aar senere (1779) mødte S. atter med en Ode, «Urania eller Religionen», der ligeledes er optaget i nævnte Selskabs «Forsøg». Et Oratorium, «Religionens Trøst mod Døden» (1786), fandt derimod ikke Bifald. S. har desuden udgivet forskjellige Prædikener og Lejlighedstaler.

Erslew, Forf. Lex. Dansk Minerva, Avg. 1817, S. 1 ff. *A. Jantzen.*

Sanne, Viggo Agathon Hagbarth, 1840—96, Sanginspektør, blev født 10. Avg. 1840 i Christiania, hvor hans Fader, Jacob Heilskov S. (f. 1812 † 1863), var Gjæstgiver; Moderens Navn var Birgitte Marie f. Mikkelsen (f. 1814 † 1872). Da det gik tilbage med Forretningen, flyttede Forældrene 1842 til Faderens Fødeby Kjøbenhavn, hvor han underholdt sin talrige Familie ved Bogbinderi, ved at gjøre Tjeneste ved Theatret som Korist og ved at stemme Klaverer. Sønnen Viggo blev bestemt til Musiker. 1860—65 gjorde han Tjeneste som Hornist i det kongl. Kapel, dernæst i Folketheatrets Orkester og under H. C. Lumbye i Tivoli, indtil han 1870 afbrød denne Virksomhed. Han havde nemlig et Par Aar været Lærer i Sang ved Kommuneskolerne, da han 1868 blev ansat i samme Egenskab ved de forenede Kirkeskoler og Søofficersskolen, og efter at have foretaget et Par Studierejser til Udlandet besluttede han helt at hellige sig denne Virksomhed. 1871 ansattes han som Kantor ved Johanneskirken, 1874 ved Frue Kirke, og 1880 blev han Berggreens Efterfølger som Sanginspektør ved alle Kirke- og Undervisningsministeriet underlagte Læreanstalter og Skoler og kort efter tillige Lærer i Messesang ved Pastoralseminariet, i hvilke 3 Stillinger han virkede til sin Død, 22. Juli 1896. S. har skrevet henved 80 Romancer og Sange. Som Sanglærer har han udgivet et større Skolesangværk, «Syngeplan» i 14 Hæfter (1873). Desuden haves en lille Violinskole af ham. — 2. Dec. 1865 ægtede han Eliza Nina Frederikke Rømer (f. 7. Sept. 1839), Datter af Kammerjunker, Kontorchef i Krigsministeriets Kommissariatskollegium Frederik Frantz Daniel R. Hun, der havde uddannet sig først under H. Rung og senere under Lamperti i Mailand, havde optraadt som Sangerinde i Cæcilia- og Musikforeningen og var 1865—70 ansat ved Folketheatret. Hun overlever sin Mand.

Schytte, Musiklex. *G. St. Bricka.*

Sappi, Johanne Andersdatter, —1479, den i alt Fald i fordums Dage vidt berømte Fru J. af Asdal, om hvem det hed, at hun sad i Rigens Raad og red med 24 Svende, tillægges af Slægtebøgerne ganske med urette Navnet Sappi, thi hun hørte til den i det 14. Aarhundrede mægtige Slægt, der stundum efter sit Vaaben kaldes Panter; hendes Forældre vare Anders Nielsen til Asdal og Ide Lydersdatter. Da alle hendes Brødre døde smaa, var hun sine Forældres eneste Arving og havde derfor mange Friere, af hvilke en, Hr. Bonde Due til Torp, Søn af Rigshofmesteren Hr. Jens D.

(IV, 359), efter en Folkevises Beretning voldførte hende ved at bestikke hendes Kjøresvend og ægtede hende mod hendes Frænders Vilje. Efter hans Død o. 1430 ægtede hun Hr. Niels Eriksen til Vinstrup, ved hvem hun blev Stammoder til hele den senere Slægt Banner. Hun blev anden Gang Enke 1447 og hendes lange Enkestand, til 1479, hendes store Børneflok (4 af 1. og 14 af 2. Ægteskab), hendes Rigdom og vistnok ogsaa fremragende personlige Egenskaber skaffede hende stor Anseelse blandt hendes Standsfæller. Det er dog ikke historisk, at hun var Rigsraad, derimod skal hun i et nu tabt Dokument fra 1462, hvori hun endog nævnes foran Bispen af Børglum, have været betegnet som Høvedsmand i Vendsyssel. Som den sidste af sin en Gang berømmelige Slægt døde hun 1479 og blev begravet i Dueholm Kloster, hvortil hun havde givet meget Gods. *Thiset.*

Sappi, Valdemar Eriksen, —1360—, vistnok en Sønnesøn af Ridderen Abel Valdemarsen, som var en uægte Søn af Hertug Valdemar IV af Sønderjylland og ofte nævnes som Hovedraadgiver for sin Brodersøn Hertug Valdemar V. Selv fremtræder V. S. som Godsejer i Vestslesvig, hvor han bl. a. fik 3 Sogne i Hvidding Herred i Pant af Hertugen (1351). Snart efter sluttede han sig dog til Valdemar Atterdag og hjalp sammen med sin Broder Erik Rind Kongen til at faa Magten i de frisiske Herreder; 1359 nævnes han som Kongens Staller her. Aaret efter deltog han i det store Rigsmøde i Kalundborg, og 1361 fulgte han Valdemar paa hans Tog til Gulland; ved Visbys Indtagelse har han vistnok opnaaet Ridderslaget. Han hørte nu i nogle Aar til Kongens vigtigste Raader og var Slotshøvedsmand paa Riberhus; efter 1367 nævnes han næppe. Saa vel han som hans Broder og dennes Børn førte i deres Skjold flere Hjærter («Søblade») som Minde om deres Frændskab med det danske Kongehus.

A. D. Jørgensen, Hist. Afhandl. II, 73 ff. H. Petersen, Adelige Sigiller Nr. 430. 470. *Kr. Erslev.*

Sarauw, Christian Frederik Conrad, f. 1824, Militærforfatter, er en yngre Broder til ndfr. nævnte Forstraad Conr. Aug. N. S. Han kom til Verden 2. Juli 1824 i Slesvig, fra hvis Domskole han 1843 blev dimitteret. Efter i 5 Aar at have studeret Jura og Filologi i Kiel og ved forskjellige andre tyske Universiteter traadte han 1848 ind i den slesvig-holstenske Hær, hvor han Aaret

efter blev Premierlieutenant. Med Bibehold af sin Grad blev han efter Krigen ansat i Forbundskontingentet, der snart efter indlemmedes i den danske Hær. S. deltog i den 2. slesvigske Krig, blev Kapitajn 1864, men udtraadte allerede 1872 af Krigstjenesten.

S., der 1857 tog statsvidenskabelig Examen, har udfoldet en ret betydelig Forfattervirksomhed saa vel i det danske som i det tyske Sprog; han er optraadt baade som politisk og som militær Skribent og har beskæftiget sig baade med danske og med fremmede Forhold. Han har skildret Carl XII's Felttog (1881), den fransk-tyske Krig 1870—71 (1872), den russisk-tyrkiske Krig 1877—78 (1878) og har i Blade, Tidsskrifter og Brochurer behandlet danske og fremmede Hærforhold. S. er en dygtig Militærjournalist; hans Artikler om Krigen 1870—71 vare i sin Slags fortrinlige, og naar han senere undertiden har været mindre heldig, ligger det til Dels i, at han har maattet operere med mindre paalideligt Kildestof. Baade som Historiker og som Journalist udmærker han sig ved en klar, logisk, undertiden dog noget tendentiøs Fremstilling; men det Grundlag, hvorfra han gaar ud, kan i Følge Sagens Natur ikke altid være paalideligt. Hans Virksomhed som Korrespondent for «Bureau des renseignements» i Paris bragte ham i 1885 i Kollision med de tyske Love, og Aaret efter dømtes han ved Rigsretten i Leipzig til 12 Aars Tugthus for Landsforræderi. Han kom dog ikke til at udstaa hele Straffen, men gjenoptog nogle Aar efter sin journalistiske Virksomhed i Kjøbenhavn. — S. ægtede 1857 Julie Emilie Henriette Lüders (f. 13. Jan. 1836 † 6. Juni 1873), Datter af Kammermusikus Heinrich Conrad Julius L. 1877 ægtede han Marie Birgitte Ring (f. 1. Sept. 1857), Datter af Justitsraad, Landinspektør Sophus R.

Alberti, Schlesw.-Holst.-Lauenb. Schriftsteller-Lex. Højesteretstid. 1888—89.

A. Tuxen.

Sarauw, Conrad August Nicolaus, 1816—86, Forstmand, var født 21. Juli 1816 i Burg paa Femern, hvor Faderen, Friedrich Heinrich Wilhelm S., en Slægtning af nedennævnte F. G. E. Sarauw, var Borgmester; Moderens Navn var Sophia Hedewig f. Claussen. S. blev Forstkandidat 1838, assisterede 1839—51 ved Statsskovenes Planlægning og var 1853—65 under skiftende Former den ledende Mand i dette Arbejde, samtidig med at han beklædte forskjellige Skovriderembeder og paa Statens Vegne førte Tilsyn med de private Skove paa Fyn. Fra 1860 til sin Død, 24. Febr.

1886, bestyrede han det petersgaardske Skovdistrikt og gik saaledes ved dets Salg 1868 over i privat Tjeneste. Desuden har han lagt Driftsplaner for og haft Overtilsyn med mange private Skove. S. var, bl. a. som Skovdyrker, en meget virksom Mand, der har haft en ikke ringe Indflydelse blandt sine Fagfæller paa Fyn, Laaland-Falster og Sydsjælland; 1857 blev han udnævnt til virkelig Forstraad. S. var 3 Gange gift: 1. (9. Avg. 1851) med Julia Olivia Camilla f. Bach (f. 11. April 1822 † 7. Nov. 1854), Datter af Kjøbmand i Hillerød Jens Nielsen B.; 2. (25. Juli 1858) med Frederikke f. Graae (f. 2. Juli 1835 † 19. Maj 1859), Datter af Provst i Tranekjær Christian G.; 3. (26. Nov. 1861) med Betzy Wilhelmine f. Hansen (f. 28. Juli 1834), Datter af Godsejer Christen H. til Kjærsgaard.

A. Oppermann, Bidrag t. d. danske Skovbrugs Hist. 1786—1886. Roepstorff, Danske Forstkandd. *A. Oppermann.*

Sarauw, Friedrich Georg Ernst, 1779—1846, Forstmand, blev født 13. Maj 1779 i Ruschbaden i Hannover, hvor Faderen, Johann Friedrich Wilhelm Meyer, var Amtsforvalter; Moderen, Charlotte Elisabeth Christiane f. Albrecht, bar i 1. Ægteskab Navnet Rischmüller. 1797 blev S. adopteret af sin Onkel, preussisk Kapitajn Georg Adolph Sarauw i Holsten, og fik dermed Navnet S. Efter at have uddannet sig praktisk og theoretisk kom han 1802 til Danmark, hvor han s. A. blev naturaliseret og ansat som Skovrider paa Frederiksborg Distrikt. Her virkede han i 30 Aar, hvorefter han 1832 blev udnævnt til Forstinspektør ved Sorø Akademi, en Stilling, han beklædte indtil sin Død, 16. Juli 1846. S. var en meget kundskabsrig Mand, der har udfoldet en betydelig Forfattervirksomhed; allerede 1801 udgav han (paa Tysk) et Skrift om Bøgeskovens Behandling, der nyder stor Anseelse, og senere Landhusholdningsselskabets Beskrivelse af Frederiksborg Amt (1831). Tillige var han Medlem af flere vigtige Kommissioner, og 1829 blev han virkelig Forstraad, 1832 virkelig Justitsraad. 1805 ægtede han Juliane Marie Randahl (f. i Kiel 12. Febr. 1779, † 6. Dec. 1872), Datter af Etatsraad Carl Friedrich R.

Erslew, Forf. Lex. A. Oppermann, Bidrag t. d. danske Skovbrugs Hist. 1786—1886. *A. Oppermann.*

Sarti, Giuseppe, 1729—1802, Komponist, var født i Faënza 1. Dec. 1729 og Søn af en Juveler, der tillige var Musiker og

spillede Violin i Domkirken. 1748—50 ses han at have været Organist i sin Fødeby, men hans Hu stod til Theatret, og i 1751 opførtes hans første Opera. 2 Aar senere vandt han en afgjort Sejer i Venedig med «Il rè pastore» og fik Engagement som Kapelmester ved Pietro Mingottis Operaselskab, der om Vinteren plejede at optræde i Kjøbenhavn. S. kom her til i Slutningen af 1753 og tiltrak sig hurtig Hoffets Opmærksomhed. Efter i 1754 at have opført Operaerne «Antigono» og «Il Ciro riconosciuto» blev han 1755 udnævnt til kongl. Kapelmester. «Ciro riconosciuto» udkom 1756 her i Kjøbenhavn, trykt i Partitur og tilegnet Kongen, et af de meget faa trykte Partiturer af S.

Mingotti, for hvem S. foruden de allerede nævnte Operaer endnu komponerede «Sesostris» (1755) og «Arianna e Teseo» (1756), gik Fallit efter Sæsonen 1755—56, men Operaen gjenoprettedes 1758 under Ledelse af Sangerinden Marianna Galeotti, hvis Associé S. kaldes, og Repertoiret forsynedes med en Række nye Operaer af ham: «Anagilda» (1758), Pastoralen «Il Filindo» (1760), «Astrea placata» (i Anledning af Jubelfesten 1760), «Andromaca» (s. A.) og «L'Issipile» (1761). I 1761 lykkedes det S.s Velyndere at faa Operaen forenet med det danske Skuespil og ham antaget til Dirigent og Komponist. Denne nye Ordning, der gjorde det muligt at udfolde en vis musikalsk og dekorativ Pragt, ansporede yderligere hans Produktionsevne. Han havde forpligtet sig til at levere 3 Operaer om Aaret og opførte i denne Periode foruden nogle mindre Stykker Operaerne «La Nitteti» (1761), «Semiramide» (1762), «Didone abbandonata», «Il Narcisso» og «Cesare in Egitto» (alle 1763), «Il gran Tamerlano» og «Il naufragio di Cipro» (begge 1764). Under denne Masseproduktion var hans Talent i stadig Udvikling. Efter hvad der 1765 skrives om ham fra Kjøbenhavn, havde han i de senere Aar uddannet sig meget betydelig, saa at han vilde være en virkelig stor Operakomponist, hvis hans Geni var mangfoldigere, og hvis han ikke undertiden for de smaa Finheders Skyld gik glip af det sande ophøjede. Han udmærkede sig især ved en følelsesfuld, delikat Melodi, og det ømme, mildt rørende lykkedes ham bedre end den høje Pathos, men hans Musik manglede dog ikke Karakter, og som Bevis herfor anfører Korrespondenten exempelvis «Didone abbandonata», der var fuld af ypperlige Træk.

Det viste sig, at Operaen krævede alt for store Ofre, og den ophørte derfor med Sæsonen 1763—64, hvorefter S. i Sommeren

1765 rejste til Italien. Han havde lovet at træffe Forberedelser til et nyt Forsøg med en italiensk Opera, men paa Grund af Frederik V's Sygdom og Død maatte dette opgives. Efter 3 Aars Fraværelse vendte han tilbage til Kjøbenhavn og udnævntes til Overkapelmester. Det Afsnit af S.s Liv, som nu begyndte, er især mærkeligt ved hans Deltagelse i Bestræbelserne for at indføre danske Syngespil, et Virkefelt, der naturlig frembød sig for ham, da han 1770 overtog «den kongl. danske Skueplads», som Theatret fra nu af kaldtes, i Entreprise. Hans Navn var allerede knyttet til det ældste danske Operaforsøg, i det N. K. Bredal havde skrevet Arierne i sit Syngespil «Gram og Signe» (1756) til Musik af S., og Kompositioner af ham vare ligeledes benyttede til flere mindre Stykker, der fulgte efter, et Tegn paa, at man fandt Behag i hans Musik. Medens han var paa Rejse, havde en ny Genre, de franske Syngestykker, der vare en Mellemting mellem Opera og Lystspil («Comédies mêlées d'ariettes»), faaet Indpas, og disse muntre, lidt sentimentale Smaastykker, hvor Dialogen traadte i Steden for Recitativet, og Operaarien var afløst af mindre Sangnumre i en ukunstlet, udtryksfuld Stil, faldt ret i Publikums Smag. S. var klog nok til at benytte sig heraf. Efter at han i 1769 havde komponeret Syngestykket «Carlile et Fanny» for det franske Hoftheater, aabnede han ved sin Overtagelse af Theatret paa Kongens Nytorv det følgende Aar Sæsonen med sit første danske Syngestykke: «Soliman II», der slog godt an og oplevede en lang Række Forestillinger. Allerede i Foraaret 1771 fulgte et nyt dansk Syngestykke af ham, Bredals «Tronfølgen i Sidon». Som bekjendt gav dette Sangspil, hvis Musik ligeledes gjorde Lykke, paa Grund af Bredals uheldige Forsvar mod Rosenstand-Goiskes Kritik Anledning til alvorlige Theateroptøjer (III, 33), der en Tid lang forhindrede dets Gjentagelse, men det holdt sig dog paa Repertoiret i nogle Aar. Ved Siden af de danske Syngestykker opførte S. ogsaa italienske Operaer med til Dels udsøgte Sangkræfter, hvoriblandt den senere berømte Tenorist Ansani. Saaledes fik man i 1771 2 nye Operaer af ham at høre, nemlig «Demofoonte» og «Alexander». I «Demofoonte» optraadte den 19aarige Sopransangerinde Camilla Pasi, der blev S.s Hustru.

Som udmærket Syngelærer bidrog S. meget til Udbredelse af den gode Sang, især i de operainteresserede aristokratiske Kredse, der sympathiserede med hans forfinede Kunst og satte Pris paa ham, ikke blot for hans Talenters, men ogsaa for hans belevne

Væsens Skyld. Christian VII havde som Prins været hans Elev og bevarede som Konge sin Interesse for ham. Der fandt hyppig Koncerter Sted saa vel ved Hoffet som i de adeliges Saloner, hvor fornemme Dilettanter optraadte sammen med de italienske Virtuoser, og S. var Sjælen i disse musikalske Underholdninger. Over for det store Publikum vedblev han at føle sig som fremmed. Uagtet han kom her til i en ung Alder og opholdt sig her saa længe, blev han aldrig ret fortrolig med dansk Aand og Sprog. Synderlig dyb har hans Interesse for vort nationale Syngespil næppe været; i alle Tilfælde svækkedes den snart paa Grund af de Fortrædeligheder, det paaførte ham. Dog komponerede han endnu Musikken til «Deucalion og Pyrrha» (1772), «Aglaë eller Støtten» (1774), som ved Caroline Walters fortryllende Udførelse af Hovedrollen blev en stor Succes, og Charlotte Biehls «Kjærlighedsbrevene» (1775).

Ved Overtagelsen af Theatret havde S. indladt sig paa noget, han ikke kunde magte. Konkurrencen fra det franske Theaters Side og hans Uheld med «Tronfølgen i Sidon» skadede ham meget, og ved Struensees Fald mistede han nogle af sine bedste Støtter. Han kom i en bundløs Gjæld, saa at han allerede ved Udløbet af den anden Sæson saa sig nødt til at opgive Foretagendet. Indtil et gyldigt Moratorium kunde blive udfærdiget, maatte han søge Tilflugt hos den kejserlige Gesandt, og der fortælles, at naar han kjørte til eller fra Slottet, maatte 2 kongl. Lakajer gaa ved Siden af Vognen for at beskytte ham mod hans Kreditorer. Den sindssyge Monark kunde ikke undvære S., der i Følge Charl. Biehl «mere ved alle Haande smaa mekaniske Kunster og Experimenter morede Kongen end ved sin Musik». Denne Yndest førte ham paa Afveje. Han lod sig forlede til at misbruge sin Indflydelse til for god Betaling at skaffe Ansøgere Embeder og blev herfor ved Kommissionsdom af 6. Maj 1775 dømt til at «have sin Bestilling og Gods forbrudt», hvilket dog ved kongl. Resolution af 16. s. M. forandredes til, at han med Bestillings Forlis inden 8 Dage skulde forlade Landet.

S. rejste tilbage til Italien, blev Direktør for Ospedaletto-Konservatoriet i Venedig og indtog derefter 1779—84 den ærefulde Stilling som Kapelmester ved Domkirken i Milano. I denne sin Glansperiode, hvor hans ualmindelige Evner først synes helt at have udfoldet sig, komponerede han nogle af sine mest yndede Operaer: «Le gelosie villane» og «Farnace» (1776), «Achille in Sciro» (1779), «Fra due litiganti il terzo gode» (1780) («I opført

Vand er godt at fiske», opført i Kjøbenhavn 1795), «Giulio Sabino» (1781), «Le nozze di Dorina» (1782) m. fl., foruden en stor Del Kantater, Messer, Motetter o. a. Den Berømmelse, han herved vandt, bevirkede, at han i 1784 blev kaldt til Hoffet i St. Petersborg, hvor han bragte den italienske Opera paa et højt Trin og bl. a. komponerede en «Armida» (1786), som vandt overordentligt Bifald. Som Følge af Intriger, der fremkaldte Modintriger fra hans Side, faldt han i Unaade, men han kom atter i Gunst og blev stillet i Spidsen for et Konservatorium efter italiensk Mønster. 1802 forlod han Rusland for at rejse til Italien, men døde undervejs 28. Juli 1802 i Berlin.

Messer af S. ere opførte i nyere Tid. Hans talrige Arbejder for Theatret ere derimod for længst skrinlagte. Selv de komiske Operaer, hvis gratiøse Melodier skaffede dem saa mange Venner og Beundrere ogsaa uden for Italien, ere glemte. Alt, hvad der nu er tilbage, er det lille Thema af «Fra due litiganti», som er benyttet af Mozart til Taffelmusikken i sidste Akt af «Don Juan».

Grove, Dictionary of music and musicians. Overskou, Den danske Skueplads II—III. Bibl. d. schön. Wissensch. XII, 348. Hist. Tidsskr. 3. R. IV, 399. 462. Musikforeningens Festskrift I. *V. C. Ravn.*

Sartor (ell. Sartorius), **Salomon,** —1644, Bogtrykker, forekommer 1611 som næringsdrivende Borger i Kjøbenhavn. Af Fødsel var han Udlænding, men maa formodentlig tidlig være kommen her ind som Bogtrykkersvend. Han maa have forstaaet at gjøre sig gjældende, eftersom han 1622 opnaaede et overordentlig udstrakt kongl. Privilegium, der næsten gjorde ham til eneberettiget Bogtrykker for hele Landet, i det han tillige fik Tilsagn om en fast aarlig Løn, indtil han kunde blive aflagt med et Kanonikat i Roskilde. Aaret efter blev han tillige Universitetsbogtrykker, hvorved han bl. a. forpligtede sig til at holde «et perfekt Typografi og Bogtrykkeri af alle Haande fremmede Sprog og saadan og saa god, ren og perfekt Stil af alle Slags, som udi andre velbestilte Trykkerier i Frankrig, England eller Nederland findes og brugelig er, saa og at have et Trykkeri til Kobberstykker». S. var nu altsaa «Typographus regius et academicus». Som Skik var i hine Tider, drev han tillige Boghandel, hvortil St. Rochi Kapel ved Frue Kirke var ham indrømmet, og Bogbinderi. For at trykke og udgive et saa stort Værk som Christian IV's danske Foliobibel maatte han dog associere sig med Melchior Martzan (XI, 177). Efter at have trykt

og udgivet en Mængde Bøger døde S. 1644. Hans Enke, der fortsatte Forretningen, ægtede siden Bogtrykker Melchior Winckeler.

Nyrop, Den danske Boghandels Hist. I. Stolpe, Dagspressen i Danm. I. Danske Mag. 5. R. I og II. *H. F. Rørdam.*

Sartorius, Erasmus, 1578—1637, Musiker, «Poëta laureatus», var født i Byen Slesvig og kom i sit 10. Aar som Sangerdreng ind i det holsten-gottorpske Hofkapel. Hertug Johan Adolf lod ham studere, først ved Gymnasiet i Bordesholm, hvor han samtidig fungerede som Organist, og derefter ved Universitetet i Rostock. Da han havde tilendebragt sine theologiske Studier, blev han ansat som Kantor ved St. Mariæ Kirke og «Director chori musici» i Rostock og kom der fra i 1604 til Hamborg, ligeledes som Kantor, blev 1612 Vicarius ved Domkirken og 1628 Domkantor. Ved Siden deraf var han som Kantor ved Johanneum Direktør for hele det offentlige Musikvæsen, i hvilken Egenskab han 1609 opførte en Passionsmusik i St. Gertruds Kapel og derefter hvert Aar foranstaltede lignende Musikopførelser, der maa betragtes som Begyndelsen til de senere saa berømte hamborgske Kirkekoncerter, hvortil der ydedes et betydeligt Tilskud af Stadens Kasse. S., der var en livlig og vittig Mand, blev især bekjendt ved sine Skrifter, dels af poetisk, dels af musikalsk Indhold. Et af disse, «Belligerasmus, i. e. historia belli exorti in regno musico» (1622), udkom i 4 Oplag. Som Musiker holdt han paa det gamle og rettede et skarpt Angreb paa dem, der vilde have det nye frem, i Fortalen til sin «Institutionum musicarum tractatio nova et brevis» (1635). Til dette Skrift var føjet en Del Kanoner for 2—8 Stemmer til Brug for Disciplene i Skolen. Han var 3 Gange gift og døde i Hamborg 17. Okt. 1637.

Moller, Cimbria lit. I. Schröder u. Klose, Lex. d. hamburg. Schriftsteller VI. *V. C. Ravn.*

Sascerides, Gellius, 1562—1612, Læge, Søn af ndfr. nævnte Johannes S., var født i Kjøbenhavn 3. Marts 1562. I sin Ungdom studerede han Medicin samt de filosofiske, astronomiske og mathematiske Fag, dels i Kjøbenhavn, dels i Wittenberg og endelig paa Hven hos Tyge Brahe, hvis Yndest han vandt i høj Grad. Anbefalet af denne fik han det kongl. Rejsestipendium. Han tilbragte nu, til Dels som Hovmester for den siden bekjendte Albert Skeel, nogle Aar i Italien, hvor han især sluttede sig til Astronomen

Magini. 1593 tog han den medicinske Doktorgrad i Basel. Hjemkommen traadte han atter i nær Forbindelse med Tyge Brahe, med hvis Datter Magdalene han endog blev forlovet. Men da der 1594 blev Tale om Bryllup, vilde Tyge Brahe ikke indlade sig paa at gjøre det med sædvanlig Højtidelighed; derimod forlangte han, at G. S. ogsaa efter Ægteskabet en rum Tid skulde blive hos ham og være ham til Tjeneste. Dette gav Anledning til et skarpt Brud mellem dem, og Ægteskabet blev der intet af. — 1595 blev G. S. Provinsialmedikus i Skaane med Bolig i Lund, af hvis Kapitel han ogsaa blev Medlem. Aaret efter ægtede han Anne, Datter af Raadmand Hans Skytte i Kjøbenhavn. 1603 kaldedes han til Professor i Medicinen ved Kjøbenhavns Universitet, og 1609 blev han dets Rektor. Han roses som en lærd og begavet Mand, men han døde allerede 9. Nov. 1612. Hans Skrifter indskrænke sig til Theses over naturvidenskabelige Æmner.

Rørdam, Kbhvns Universitets Hist. 1537—1621 III, 618. Museum 1891, II, 260 ff.

H. F. Rørdam.

Sascerides, Johannes, 1526—94, Theolog, var født i Warmenhuijsen i Nordholland. Hans egentlige Navn var Jan Sasgers. Efter Skolegang i Utrecht gik han til Universitetet i Løwen, hvor han ved Læsning af protestantiske Skrifter blev bekjendt med Reformationen. Efter fuldendte Studeringer blev han Præst i Nærheden af sin Hjemstavn; men hans Hengivenhed for den evangeliske Lære og Sognefolkenes Modstand imod samme tvang ham til at opgive Præstestillingen, hvorpaa han først begav sig til England og siden, o. 1554, til Wittenberg. Her studerede han nu flittig Theologi i 3 Aar, medens han samtidig syslede med den latinske Digtekunst, hvortil han havde gode Gaver. Da han 1557 havde udgivet et Bind latinske Oder over bibelske Æmner, tilegnede han den danske Konge Christian III samme, medens Melanchthon samtidig i Breve til Kongen og til Hofpræst Henr. v. Bruchofen anbefalede ham som en beskeden, i det latinske, græske og hebraiske Sprog højlærd Mand, der for sin Tros Skyld levede i stor Fattigdom i Wittenberg, skjønt han kunde have haft gode Dage hos Papisterne i Brabant, om han havde villet. Følgen af denne Anbefaling var, at S. 1557 blev Professor i Hebraisk ved Kjøbenhavns Universitet, i hvilken Stilling han forblev hele sin øvrige Levetid. Niels Hemmingsen kreerede ham 1558 til Bakkalavr i Theologien. Til Rektor valgtes han 1570 og 1592. — Foruden en lang Række

akademiske Theses som Grundlag for Disputationer har han udgivet flere metriske Arbejder, bl. a. «Epicedium in obitum Christiani III» (1559) og «Carmen gratulatorium ad Fridericum II de nato filio primogenito» (1577), samt nogle theologiske Skrifter, hvoriblandt «De agni seu Christi victoria contra Gogum et Magogum» (1577), tilegnet Vilhelm af Oranien. — Han døde efter længere Svagelighed 27. Febr. 1594. I sit Ægteskab med Elisabeth Gelliusdatter havde han mange Børn, deriblandt den ovfr. nævnte Professor Gellius S. og Agathe, der var gift med den bekjendte Videnskabsmand M. Jon Jacobsen Venusinus.

Rørdam, Kbhvns Universitets Hist. 1537—1621 II, 495 ff. Allg. Deutsche Biographie XXX.

H. F. Rørdam.

Sass, Matthias Wilhelm, 1792—1866, Handelsmand, var født paa Clausholm i Jylland 28. April 1792. Hans Forældre vare Møller og Kok Bendix S. († 1799) og Kirstine Nielsdatter f. Lange. Efter Faderens Død kom han til Sjælland hos en Moster, hvis Mand var Skolelærer. Her blev han strængt opdraget og maatte gjøre Tjenestepigegjerning og passe Kreaturerne. Efter sin Konfirmation kom han i Lære hos en Grosserer i Kjøbenhavn, hvor han havde strængt Arbejde, men efter sin egen Formening ikke havde Lejlighed til at lære noget af den egentlige Handelskundskab. Da Læretiden var udløben, fik han en bedre Plads, og faa Aar efter blev han Pakhusforvalter hos det store Handelshus Andresen & Schmidt. I den halve Snes Aar, han arbejdede der, erhvervede han sig dels betydelige Forretningskundskaber, og dels tjente han saa meget, at han ved Sparsommelighed kunde samle en Kapital til at begynde en selvstændig Forretning med. Den ydre Anledning til, at han etablerede sig paa egen Haand, var Firmaet Andresen & Schmidts Standsning, som indtraf i Midten af 20erne. 1824 havde S. faaet Grossererborgerskab, og han oparbejdede nu en Forretning, der stemmede med hans Forestillinger om, hvad det betød at være Grosserer. Han drev Ind- og Udførselshandel paa oversøiske Pladser, bl. a. paa Kina, og Transporten besørgedes af hans egne Skibe, af hvilke han efterhaanden kom til at eje mellem 20 og 30. Hans Firma blev et af de største og rigeste i Kjøbenhavn. S. var fra 1834—66 Medlem af Grosserersocietetets Komité. Han deltog i Stiftelsen af Privatbanken (1857) og havde til sin Død Sæde i dennes Bankraad, ligesom han i en Aarrække var Medlem af Nationalbankens Repræsentantskab. Han

var Major i Borgervæbningen og udnævntes 1864 til Etatsraad. — S. var gift 1. med Ane Louise f. Petersen (f. 13. Juni 1796 † 13. Juni 1823), Datter af Vinhandler Lorentz Christian P., og 2. med Emma Vilhelmine f. Rosenkilde (f. 19. Okt. 1809 † 29. Dec. 1883), Datter af Lieutenant Jens Jacob R. Han døde 16. Jan. 1866.

Hans Forretning fortsattes af 2 Sønner, *Bendix Wilhelm S.* (f. 2. Juli 1820, † ugift 15. Febr. 1883) og *Carl Adolph Rothe S.* (f. 27. April 1835 † 2. Marts 1869), gift med Caroline f. Kraft (f. 28. Dec. 1835 † 1. Maj 1869), Datter af Overretsprokurator K. Den ældste Søn, *Lorentz Waage S.* (f. 27. Okt. 1818), bosatte sig som Kjøbmand i Aalborg, hvor han i en lang Aarrække var Direktør for Diskontobanken, og hvor han døde 10. Dec. 1889. Han var gift med Johanne Magdalene f. Qwist (f. 2. Febr. 1836), Datter af Sparekassedirektør Q.

Af Familien S.s betydelige Formue er der dannet meget store Legater, hvis Renter hovedsagelig tilfalde trængende Medlemmer af Handelsstanden og disses Enker og Børn.

M. Rosenkilde, Stamtavle ov. Fam. Rosenkilde (Randers 1883).

E. Meyer.

Sass, Niels, 1608—65, Præst, var født i Haderslev, hvor Faderen, Matthias S., var Hospitalsforstander; Moderen hed Kirstine Justens. Efter Skolegang i sin Fødeby blev han 1628 immatrikuleret ved Kjøbenhavns Universitet, hvor han 1639 ogsaa tog Magistergraden. Kort efter blev han Konrektor ved Odense Skole, hvorfra han 1641 kaldedes til Sognepræst i Assens og Kjærum. S. A. valgtes han tillige til Provst i Baag Herred. I denne Stilling døde han 19. Juli 1665. — Medens S. laa ved Universitetet, forfattede han en Række poetiske Smaaskrifter i det latinske og tyske Sprog (deriblandt Mindedigte over Christian IV's Søn Hertug Ulrik, der blev dræbt under Trediveaarskrigen, og over Grev Henrik Holck, der vandt et omstridt Navn i samme Krig). S. var siden 1644 gift med Mariche, Datter af hans Formand i Assens, Mag. Poul Andersen, og havde med hende bl. a. ndfr. anførte Søn Poul S.

Moller, Cimbria lit. I. Worm, Lex. ov. lærde Mænd. Bloch, Den fyenske Geistligheds Hist. I, 475 ff. Allg. Deutsche Biographie XXX. *H. F. Rørdam.*

Sass, Poul, 1644—1700, Præst, forriges Søn, blev født 12. Dec. 1644 i Assens. I sit 16. Aar kom han over til Familiens gamle Hjemstad Haderslev, hvor en Ven af Faderen var Rektor. 1662 dimitteredes han der fra sammen med en ældre Broder til

Kjøbenhavn og tog 2 Aar efter Attestats. Der var en ikke ringe poetisk Aare i ham, og han bragte det bl. a. til stor Færdighed i at skrive latinske Hexametre. Sammen med sin Broder studerede han i Wittenberg (1665—66) og kom her under stærk Indflydelse af en Adept. 1666 vendte han tilbage til Kjøbenhavn, hvor han blev en anset Lærer. Ved Kongens personlige Gunst udnævntes han, kun 23 Aar gammel, til Arkidiakon i Haderslev. Den myndige Provst Bon. Rehefeld (XIII, 583) vilde ikke ordinere ham, dels paa Grund af hans Ungdom, dels fordi Arkidiakonatet altid tidligere havde været et Valgkald. Der maatte derfor udgaa særlig kongelig Befaling til Provsten i saa Henseende; men Forholdet til S. blev saaledes fra Begyndelsen spændt og udartede gjennem Aarene til flere og flere kjedelige Chikanerier, hvorhos S. gjorde Provsten til Skive for sine poetiske Satirer. Han forblev i samme Embede til sin Død, 27. Dec. 1700. Med sit livlige Naturel forbandt han ikke saa ringe Stridbarhed. Foruden nogle Ligprædikener har han udgivet Chr. v. Støckens tyske Katekismus, forsynet med dansk Oversættelse (Slesvig, 1693), i Anledning af den Tids blandede Sprogforhold i hans Menighed. Han var gift med sin Formands Enke, Margrethe Drejer, f. Schmidt, som selv var Præstedatter fra Haderslev.

Rhode, Haderslev Amts Beskr. S. 223 ff. Lautrup, Chronik der Stadt Hadersleben S. 49 ff.

A. Jantzen.

Sauter, Emil Frederik Ferdinand, f. 1832, Skolemand, er Søn af Musikrepetitør Johan Frederik S. og Anna Christence f. Carstensen. Han er født i Kjøbenhavn 7. Maj 1832. Han lærte først Sadelmagerhaandværket og arbejdede i dette Fag i 9 Aar. Efter privat Forberedelse tog han Skolelærerexamen 1861 og gjennemgik senere en Række Feriekursus. En kort Tid var han Andenlærer i Viby ved Aarhus, blev derpaa 1862 Lærer i Vindum ved Viborg og i 1883 i Gladsaxe ved Kjøbenhavn, indtil han 1898 søgte sin Afsked. Siden har han boet i Hovedstaden. Sammen med P. A. Holm (VII, 587) og C. A. Thyregod oprettede han 1874 «Danmarks Lærerforening», i hvis Bestyrelse han sad i 20 Aar. Her udførte han et betydeligt Ardejde som Formand (1874—77 og 1883—94) og deltog navnlig med levende Interesse i Foreningens Virksomhed for at udbrede godt Skolemateriel. I dette Øjemed foretog han med offentlig Understøttelse flere Rejser i Udlandet, ledede de Udstillinger af Skolemateriel, der have været forenede

med de af Lærerforeningen siden 1876 afholdte Skolemøder, og vakte Sans for Skolernes bedre Forsyning med Materiel ved en Mængde Foredrag hele Danmark over. S. var Hovedmanden for Oprettelsen af «Dansk Skolemusæum» (1887), ved hvilket han siden har været Inspektør og haft Sæde i Bestyrelsen. Han er Medudgiver af en Samling Lovbestemmelser for Folkeskolen (2. Udg. 1890). — 13. Marts 1852 ægtede han Marie Rasmussen (f. 18. Sept. 1826).

J. Larsen, Danmarks Lærerforening 1874—99. *Joakim Larsen.*

Sax, Jacob, 1554—1616, Præst, var født 8. Dec. 1554 i Flensborg, hvor hans Fader, Peter S., var en anset Borger. Efter at have nydt Skolegang i sin Fødeby afgik han 1571 til Universitetet i Strasburg. Senere var han Lærer ved forskjellige Skoler i Tyskland, i Køthen 1577, i Elbingen 1579, i Brieg 1580. I sidstnævnte Aar blev han kaldet til Præst i Olderup i Nærheden af Husum, hvorfra han 1583 forflyttedes til Kosel i Svansen. 1586 kaldedes han til Diaconus og 1605 til Archidiaconus i Husum, i hvilken Stilling han døde 14. April 1616. Han var siden 1583 gift med Christiane, Datter af Peter Payngk, Borger i Husum. Blandt deres Børn var M. Peter Saxonius (s. ndfr.). — I Haandskrift efterlod J. S. «Annales Husumenses» og et «Diarium».

Krafft, Husumische Kirchen-Hist. S. 236 ff. Moller, Cimbria lit. I. Jensen, Kirchl. Statistik d. Herz. Schleswig S. 623. *H. F. Rørdam.*

Sax, Peter, 1597—1662, Annalist og historisk Samler, var født 6. Sept. 1597 i Evensbüll paa Nordstrand blandt Strandfriserne, hvis Historieskriver han siden blev. Hans Fader, Sax Laurentzen, var en velhavende Gaardejer († 1648). I sin Ungdom gik P. S. i Skole i Husum og Lybek og studerede siden i Wittenberg, hvorved han tilegnede sig sin Tids lærde Dannelse. Især havde han Interesse for Historie, Geografi og Mathematik. For øvrigt gik han ikke den studerende Vej, men vendte tilbage til sin Hjemstavn og blev Ejer af en Gaard i Drandersum i Koldenbüttel Sogn, hvor han siden indtog en anset Stilling og i en Række Aar var Raadmand for Landskabet Ejdersted. P. S. var en meget flittig Samler af historiske og topografiske Efterretninger om de nordfrisiske Egne samt Ditmarsken og udarbejdede meget i dette Æmne, uden dog at lade noget trykke, hvortil det da heller ikke alt havde egnet sig, da Forfatteren, særlig paa det korografiske

Omraade, giver sin Fantasi alt for slappe Tøjler og i det hele er af den Slags Skribenter, der sætte en Læser med kritisk Sans paa en haard Prøve. Hans Manuskripter, der dels ere paa Latin, dels paa Tysk, ere efter forskjellige Omskiftelser for en Del landede i det store kongl. Bibliothek i Kjøbenhavn. Især kan mærkes: «Annales Eiderstadienses» (paa Tysk, 1636) og «Beschreibung der Lande Eiderstedt, Everschop u. Uthholm» (1637). Et Par Afhandlinger ere optagne i Westphalens «Monumenta ined.» I og II. For de øvrige er gjort Rede i J. H. v. Seelens «Athenæ Lubecenses» III og i «Prov.-Berichte» 1834, S. 495 ff. — P. S. døde ugift 1662.

Moller, Cimbria lit. I. A. Heimreichs Nordfres. Chronik, hrsg. v. Falck, I, Vorrede S. xv f. Hist. Tidsskr. 6. R. I. Allg. Deutsche Biographie XXX.

H. F. Rørdam.

Saxesen, Peder, —1228, Ærkebiskop, hørte antagelig ligesom sine Navner fra 13. og 14. Aarhundrede til Slægten Uldsax. Han var Domprovst i Lund, da han, vistnok i Begyndelsen af Aaret 1223, valgtes til Ærkebiskop efter Anders Sunesen, der paa Grund af en uhelbredelig Sygdom havde trukket sig tilbage. Ved Valget var det dog ikke gaaet lovformelig til, Paven erklærede det ugyldigt, men beskikkede dog samtidig P. S. til Ærkebiskop. Dette skete 11. Jan. 1224. I de Møder, som afholdtes i dette og det følgende Aar med Grev Henrik af Schwerin angaaende Kong Valdemars og hans Søns Løsladelse, deltog P. S. ikke; men han har uden Tvivl paa anden Maade virket i Kongens Sag. Herpaa tyde nemlig de Beretninger, Paven under Kong Valdemars Fangenskab fik fra Danmark, af hvilke i alt Fald én vistnok kan føres tilbage til Ærkebispen som dens Ophav. P. S. døde 10. Juli 1228.

C. Weeke.

Saxild, Erik Nicolai, 1787—1846, Raadmand, Filanthrop, født i Christiania 6. Nov. 1787 af Forældrene Kjøbmand Ole Eriksen S. († 1794) og hans anden Hustru, Dorothea f. Gjedde († 1826). Han dimitteredes fra Christiania Skole 1804, fik 1808 juridisk Examen og blev s. A. konstit. Avditør ved Prins Frederik Ferdinands Dragonregiment. 1809 fik han Bevilling som Overretsprokurator i Akershus Stift, hvorpaa han bosatte sig i sin Fødeby. Her var han en Tid konstit. Sorenskriver i Aker og en søgt Manuduktør, til han 1820 blev udnævnt til Raadmand samt 1822 til Maaler og Vrager i Christiania. 1827 tog han Afsked som Raadmand, men vedblev

som Maaler og Vrager til sin Død i Nov. 1846. S. kom tidlig ind i den Kreds af Grundtvigianere, der samlede sig om den senere Professor St. J. Stenersen, og hans kristelige Livsanskuelse, der hermed var given, antog snart en udpræget Karakter og drev ham ind i filanthropisk Virksomhed. Fra 1813 blev han knyttet til Christiania Søndagsskole som Lærer, Medbestyrer og Inspektør, og han arbejdede her uden Løn — et Par Aar fik han et lidet Gratiale — til 1841. Flinke Elever gav han videregaaende Undervisning, og adskillige bleve ved hans Hjælp førte frem til Universitetet. Senere tog han sig af Børneasylerne og gjorde adskilligt for at uddanne Almueskolelærere, før Seminarierne bleve oprettede. 1816—18 var han Inspektør og Førstelærer ved Christiania i 1812 oprettede Borgerskole, og 1816—17 satte han i Gang et Handelsinstitut under Inspektion af Borgerskolens Bestyrelse. 1816 blev han indvalgt i det nystiftede Bibelselskabs Centralkomité, hvis Sekretær han var i 6 Aar. Da hans Embede gav ham lidet at bestille, var han altid paa Færde, hvor der var noget at høre eller udrette i Skolevæsenet. Før nogen anden var han (1816) fremme med en alvorlig Mindelse om Samfundets Pligt at sørge for Sjælepleje i Fængslerne, men det røbede liden Omtanke, naar han vilde lægge denne Sag ind under Bibelselskabet. S. var i mange Aar en af Christianias Figurer. Han var populær, men ikke heldig. Han fandt ikke sine Bestræbelser tilstrækkelig paaskjønnede, og hans Husliv var mindre lykkeligt. Gift 24. Maj 1810 med Margaretha Grimstad (f. 2. Maj 1783 † 16. Okt. 1870), Datter af Fabrikmester ved Lians Krudtmølle Lars G. og Plejedatter af Rektor Amberg.

Halvorsen, Norsk Forf. Lex. Pavels' Dagbøger 1812—13 og 1815—16. Morgenbladet 9. Nov. 1846.

D. Thrap.

Saxo, —1206, Prælat. En Provst S. var i 1165 Absalons Sendebud i Paris for at hente Kanniken Vilhelm til Danmark og er sikkert identisk med Roskildeprovsten S., der i 1180 var hos Absalon i Lund og medundertegnede hans Stadfæstelse af Odense Kirkes Privilegier, og som tillige var tilstedeværende paa Møderne i Hjulby 1180 og 1183. Mere tvivlsomt er det, om Mag. S., der medundertegnede Peder Sunesens og de landflygtige norske Prælaters Stadfæstelse af Sorø Klosters Stiftelsesbrev (o. 1198), er den samme. Roskildeprovsten S. døde 29. Juli 1206, og det maa være denne S., der blev jordet i Domkirkens nordre Sideskib. Tidlig har man imidlertid ved selve Kirken forvexlet ham med hans yngre

Navne, den berømte Krønnikeskriver, og over hans Gravsten sat Ærevers for denne. Endnu C. Paludan-Müller har holdt det for sandsynligt, at Provst S. virkelig var Saxo Grammaticus. Dette er dog umuligt, allerede af den Grund, at i det mindste Forordet til Danmarkskrønniken maa være skrevet efter 1206. *Hans Olrik.*

Saxo (Grammaticus), —1200—, Historiker. Hvad vi vide om S., støtter sig væsentlig til tilfældige Udsagn i hans Værk. Han siger i Fortalens første Linjer, at Ærkebiskop Absalon har betroet, ja befalet ham, «den ringeste af hans Ledsagere», at skrive Danmarks Historie. En saadan beskeden Betegnelsesmaade var almindelig i Indledninger og behøver ikke at tages bogstavelig, men deraf fremgaar dog, at S. hørte hjemme i Absalons nærmeste Omgivelser, hvorom ogsaa Værket helt igjennem bærer Vidne. I Absalons Testamente lyder en Bestemmelse saaledes: «Saxo, hans Klerk, eftergav han $2^1/_2$ Mark Sølv. Saxo bør bringe de 2 Bøger, som Ærkebispen havde overladt ham, til Klosteret i Sorø.» Dette synes at pege paa Historieskriveren, og «clericus» hos en højere gejstlig vil sige hans Sekretær eller Brevfører.

Man har næppe Ret til at tildele S. en højere gejstlig Stilling end denne. Der levede i Roskilde paa Absalons Tid en Provst Saxo (s. ovfr.), men da han havde denne Værdighed allerede 1165, synes hans Levetid at falde for tidlig til, at han kan være Historikeren. Et gammelt latinsk Vers, som udtaler høje Lovord over S., angiver ganske vist, at han var Provst i Roskilde, men Digtet synes skrevet nogle Hundrede Aar efter S.s Tid, og Forfatteren har formodentlig, med Kjendskab til, at en Provst Saxo var samtidig med Absalon, gættet paa, at han var Historieskriveren. Et Vidnesbyrd om S.s virkelige Stilling faas langt snarere af Svend Aagesens Meddelelse om, at «contubernalis meus Saxo» agtede at skrive en udførlig Danmarkshistorie; Vederlagsmanden Aage havde altsaa tjent i Gaarde sammen med ham. I øvrigt giver S. lejlighedsvis den Oplysning om sin Slægt, at baade hans Fader og Bedstefader havde gjort Krigstjeneste under Kong Valdemar.

Den sjællandske Krønnike (o. 1300) henviser til, hvad Saxo med Tilnavnet Lang (Longus), en Klerk af vidunderlig og højtdannet Veltalenhed, fortæller i «Gesta Danorum». Imidlertid er det ikke ved dette Tilnavn, men som Grammaticus, at S. især er bekjendt. Betegnelsen forekommer første Gang i det Udtog af S.s Værk, som blev forfattet i de første Aar af Valdemar Atter-

dags Regering, og som gaar under Thomas Gheysmers Navn (s. VI, 15); det betegner «Gesta Danorum» som skreven af en ypperlig Grammaticus, Sjællænderen S. Grammaticus betyder i Datidens Sprog den lærde og uddannede latinske Stilist; det vil ses, at Ordet endnu ikke staar som Tilnavn, hvad det dog senere blev, i det S. i Middelalderen saa godt som alene var kjendt gjennem hint Uddrag. Efterretningen om, at han var en Sjællænder, kan være rimelig nok, men maaske kun udledet af den Interesse for Sjælland, som aander ud af Værket.

Ingen dansk, som elsker sit Fødelands Fortid, vil uden Gru kunne tænke paa, at den Skat, som er givet os ved S.s Historieværk, kun er bevaret gjennem Christiern Pedersens Udgave af Bogen. Hvad vi kjende af Texten gjennem Haandskrifter, fylder kun faa Sider i det omfattende Værk. Derfor var det en Bedrift af den største fædrelandske Betydning, at Chr. Pedersen under sit Ophold i Paris lod det udgive (1514), i det Ærkebisp Birger omsider fik tilvejebragt et Exemplar, og Christian II tillod Udgivelsen. Det var helt igjennem en omhyggelig Udgave og smukt udstyret, og den naaede at skaffe Forfatteren og hans Fædreland stor Hæder, saa at nye Udgaver fulgte paa (Basel 1534, Frankfurt 1576).

Det Haandskrift, hvorefter Udgaven tryktes, kjendes ikke mere; i den nyeste Tid ere nogle faa Fragmenter fundne af 2 Haandskrifter fra det 14. Aarhundredes Begyndelse (paa Hæftelister og Remme af en Jordebog fra 1627 og en Skatteliste fra 1623). Det mærkeligste Brudstykke fandtes imidlertid 1877 i Angers og udgaves i fotolithografisk Faksimile 1879. I dette Haandskrift er der tilføjet Stilrettelser over Texten samt i Marginen, og disse, som skyldes dels Skriveren selv, dels 2 yngre Hænder, have til Hensigt at tydeliggjøre Udtrykket eller at udpynte det. Da baade Texten og Tilføjelserne ere fra det 13. Aarhundredes Slutning (den yngste Haand vel endog fra 14. Aarhundrede) foreligger der ikke — saaledes som det oprindelig antoges — et Originalhaandskrift med S.s egne Forsøg paa Rettelser. Chr. Pedersens Udgave stemmer med flere af Rettelserne i Angers-Fragmentet, der derfor mulig har været raadspurgt ved denne Udgave. Selv om imidlertid 1. Bog af S.s Værk — til denne hører Brudstykket — maaske har faaet en Form, som ikke helt skyldes ham, behøver det ikke at være Tilfældet med Resten, i det Glossatorer ofte forsøgte sig paa de første Sider af et Haandskrift; det fortjener da ogsaa at erindres, at de øvrige fundne Fragmenter have stemt overens med Udgaven.

S.s Værk ender ved samme Tidspunkt, ved hvilket Svend Aagesen og Knytlingasaga slutte, nemlig Sejeren over Bugislav af Pommern i Pinsen 1184 og de dertil knyttede Begivenheder. Vendertogene og i det hele Valdemarstiden ere fortalte saa levende og udførlig, at Beretningen utvivlsomt er nedskrevet omtrent samtidig eller i de nærmeste Aar derefter. Men først o. 1208 er Værket blevet sluttet. S. opnaaede ikke at kunne dedicere det til Absalon († 1201); derimod viede han det til hans Slægtning og Efterfølger, Ærkebisp Anders Sunesen. Enkelte Udtalelser henstaa uforandrede, skjønt de ikke passede paa Dedikationstiden (saaledes at Birger Jarl, † 1202, siges at være i Live), men der mærkes intet til, at de store Begivenheder i Slutningen af Knud VI's Tid og i Begyndelsen af Valdemar Sejers Tid have medført Forandringer. Kun i Fortalen omtaler S., at Valdemar har vundet Herredømme paa begge Sider af Elben, hvad der synes at sigte til Begivenheder 1206 og 1208, paa hvilken Tid vel derfor S. endelig har sluttet sit Værk.

I Følge en af C. Paludan-Müller opstillet Hypothese skulde den udførlige 14. Bog, «Absalonspartiet», der udgjør en Fjerdedel af det hele Værk, danne den egentlige Kjærne deri. Under sin daglige Færden ved Absalons Side har S. optegnet enkeltvis de mærkelige Gjerninger, han var Vidne til, men uden ret at faa skjelnet mellem det betydningsfulde og mindre væsentlige og saaledes, at Absalon stadig kommer til at staa i Forgrunden. Da denne bliver Ærkebisp, fuldfører S., tilskyndet af ham, en sammenhængende Skildring af det hele Tidsrum efter Kong Niels' Fald. Saa opfordrer Absalon S. til at gaa længere tilbage i Tiden, og støttet paa Traditioner i Hvide-Slægten skriver han Svend Estridsens og hans Sønners Historie. Omsider fordrer Absalon en fuldstændig Danmarkshistorie, og S. giver sig da i Lag med de ældre Tider, men han naar ikke ud over Sagntiden, inden han er bleven en gammel Mand; for at faa Værket færdigt skriver han da paa Grundlag af Folketraditionen og uden at raadspørge Aarbøger og Krønniker den ældste historiske Tid indtil Magnus den godes Død, hvorfor dette Parti bliver det mindst tilfredsstillende af hans Arbejde. — Der kan dog indvendes mod denne Hypothese, at den ikke finder Støtte ved noget Udsagn af S. selv; han udtaler, at Absalon jævnlig havde paabudt ham at skrive «den danske Historie». Desuden danner Sagnhistorien et saa omfattende Parti af S.s Værk, omtrent Halvdelen, at der synes at maatte være samlet til den gjennem en hel Menneskealder, tilmed da Behandlingen af den

maatte kræve et overordentligt og besværligt Arbejde. Formentlig ere ikke heller stærkt afvigende Principper fulgte ved Behandlingen af hin Tid fra 800—1047, og man kan vel i det hele vanskelig tænke sig Værkets uhyre store Stof tilvejebragt ved en saadan skridtvis Indsamling til enkelte Tiders Historie.

«Gesta Danorum» er ikke blot det mærkeligste Historieværk fra Danmark i Middelalderen, det er enestaaende inden for den hele evropæiske Litteratur. Dette gjælder for det første Stil og Sprog. S. skriver ikke blot det latinske Sprog rent, han fører sin Pen med Mesterhaand, hvad enten han skriver Digt eller Prosa. Intet falder ham lettere end at forme en smuk latinsk Vending, og hans Ordforraad er overordentligt, saa at hans Stil sjælden bliver ensformig. Fristet af sin Rigdom paa Midler har han ofte en Tilbøjelighed til ikke at tage det simpleste og naturligste Udtryk og kan vælge et søgt, om end prægtig klingende; derved kan han blive dunkel og — da han ynder at gjentage et Udsagn i omskrevet Form — tillige bred. Ikke des mindre er den varme, malende Stil fuld af Skjønhed; Erasmus fra Rotterdam skrev om ham: «Jeg maa rose hans livlige og glødende Aand, hans Tale, der aldrig slappes eller bliver søvnig, hans vidunderlige Ordrigdom, hyppige Tankesprog og den beundringsværdige Mangfoldighed i hans Vendinger».

S. havde bestemte Forbilleder blandt den romerske Kejsertids Forfattere, særlig Valerius Maximus og Marcianus Capella; han laante ofte direkte Udtryk fra dem, men aldrig saaledes, at han derved blev tvunget til at sige andet end, hvad han ønskede at sige. Han har en sjælden Lethed ved at finde klassiske Udtryk for middelalderlige Begreber eller kirkelige Forhold. Og her er igjen et Punkt, hvori han staar mærkelig ene blandt Middelalderens Forfattere. S. nævner næppe nogensteds Personer fra det gamle eller nye Testamente, hverken Patriarker, Profeter eller Apostle, ej heller Helgener; om vidunderlige Ting taler han ofte, men næsten aldrig om Mirakler; Djævelen, den «gamle Fjende», som ellers har en stor Rolle, nævnes ikke. Hans Sprog er i det hele saa lidt kirkeligt som muligt; han taler hellere om Guddommen end om Gud, Kirkerne ere Templer, Absalon Pontifex maximus og lign. Det vilde ikke desto mindre være ganske urigtigt at tillægge S. nogen religiøs Tvivl eller noget Fritænkeri. Han dadler enhver Fornægtelse og taler varmt Kirkens Sag; men ganske vist ønsker han, at gejstlige som Lægmænd ikke for Bønner og Askese glemme et

daadfuldt Liv, Bedrifter til Landets Forsvar eller at tage retfærdig Straf over Misdædere.

En glødende Fædrelandskjærlighed aander ud af S.s Værk. Han elsker dette Land, hvis Natur og Ejendommelighed han beskriver, og han elsker Folket med dets Historie, dets Nedgang og Skam, dets Rejsning og Hæder. Han finder i sit Fødelands Fortid uendelig meget, der er værdt at iagttage og beundre, og som, om det var nedskrevet, «vilde fylde utallige Bind». Han vil vække til Fædrelandskjærlighed og kalde til Kamp mod enhver udenlandsk Fjende, han lærer gjennem utallige Exempler, hvad Karakterstyrke, Selvbeherskelse, Trofasthed mod Konge eller Herre have at betyde, han finder den bedste Styrke for Staten i en kraftig Kongemagt, medens dog Kongen skal være sig sin ansvarsfulde Gjerning bevidst og lytte til Folkets Røst. Saaledes lyser Forfatterens Karakter ud af hele Værket; det viser os tillige en Digter og Iagttager, som har Sans for ethvert realistisk Træk i Optræden og Adfærd, uden at han derfor glemmer Begivenhedens poetiske eller historiske Hovedindhold. Hans Personskildringer ere levende, om han end ikke stræber efter en indgaaende psykologisk Karakteristik, hans Tegninger af mangfoldige Kvindeskikkelser besidde Finhed, Ynde og Friskhed.

De Mangler, hvoraf S.s Værk lides, ere for det første, at han ikke har skabt sig et fast kronologisk Grundlag; der findes saaledes i hele hans store Bog, som dog søger at gaa strængt frem efter Tidsfølgen, ikke et eneste Aarstal og kun sjælden Angivelse af Tidsafstande. I Benyttelsen af sine Kilder gaar S. end videre ejendommelig til Værks. Vi vide, at han i meget bygger paa Absalons Beretning; han siger det selv, og Svend Aagesen bekræfter det. S. nævner fremdeles i Fortalen, at han skylder «Thylenses» (Islænderne) en stor Del af sit Værk, han støtter sig til og oversætter gamle danske Kvad, han har ligeledes benyttet Kongerækker og indsamlet Traditionen, men han angiver saa godt som aldrig, hvem der er Hjemmel for hans Beretning. Vi maa af enkelte Opgivelser tro, at han har kjendt Adam af Bremens Værk, Knud Lavards Levned og den saakaldte Roskilde-Anonym, men noget ordret Citat af disse eller nogen som helst anden Kilde giver han aldrig. De faa fremmede Forfattere, som han nævner, synes han at citere efter Hukommelsen. Han optager aldrig et Aktstykke i sin Text, kun nogle Love gjengiver han, dog ikke ordret, og ledsagede af Kommentar. I det hele faar alt, hvad han har ind-

samlet, Præg af hans Aand og Opfattelse, og selv om derved hans Arbejde har faaet en sjælden Helhed og Karakter, er det klart, at det kræver en kritisk Benyttelse og Forstaaelse.

«Gesta Danorum» blev udgivet paa ny af Stephanius (1644) og Klotzius (1771); en mønstergyldig, af ypperlige Noter ledsaget Udgave besørgede P. E. Müller og H. M. Velschow (1839—58); en paalidelig Udgave uden Noter er givet af A. Holder (Strasburg 1886). — S.s Værk har først gjennem Oversættelser ret kunnet blive Folkets Eje. Den første, kraftige og gode gav Anders Sørensen Vedel (1575; paa ny 1610 og 1851). Nærmere til Texten holdt sig Schousbølle (1752). N. F. S. Grundtvig udgav 1818—22 sin djærve, men i Stil og Tone Originalen alt for ulige Bearbejdelse (4. Udg. 1886), F. Winkel Horn en i det hele paalidelig Oversættelse (1898). En god Oversættelse paa Engelsk af S.s 9 første Bøger er givet af Elton (1894), en tysk, af H. Jantzen, er begyndt at udkomme (1899).

Saxonis Grammatici Historia Danica II (1858). C. Paludan-Müller, Hvad var S. G.? og hvor er hans Grav? (Program fra Nykjøbing Kathedralskole 1861). Aarsberetn. fra Geh.-Arch. I, Till. S. 23 ff.; VI, Till. S. 3 ff. Tidsskr. f. Philologi og Pædagogik II, 41 ff. N. M. Petersen, Den dsk. Lit. Hist., 2. Udg., I, 43 ff. A. D. Jørgensen, Bidrag til Nordens Hist. i Middelald. S. 229 ff. Rosenberg, Nordboernes Aandsliv II, 318 ff. Chr. Bruun, Angers-Fragmentet af et Haandskrift af S. G. (1879). Pertz, Monum. German. hist., Scriptores XXIX, 37 ff. Neues Archiv f. ältere deutsche Geschichtskunde XII, 13 ff. 315 ff.; XIV, 137 ff. Nyt hist. Tidsskr. V, 1 ff. Hist. Tidsskr. 4. R. V, 333 ff. Aarbøger f. nord. Oldkynd. 1874, S. 271 ff. Arkiv f. nord. filologi, Ny följd, VIII, 222 ff.; IX, 101 ff.; X, 47 ff. *Johannes C. H. R. Steenstrup.*

Saxonius, Johannes, —1561, Humanist, Filolog og Retskyndig, var Søn af en Landmand i Hatsted nær ved Husum. Fra Husum Skole drog han til Universitetet i Wittenberg, hvor han studerede Filologi, Historie, Filosofi og Retsvidenskab; han tog ogsaa her Magister- og Doktorgraden, blev Professor i Filosofi og var 2 Gange Decanus for det filosofiske Fakultet og 1544 Universitetets Rektor. Paa Bugenhagens og Melanchthons Anbefaling kom han en Tid til Kiel, uvist i hvilket Embede, men blev atter der fra kaldet til Erfurt som Professor i Retsvidenskaben. 1550 fik han et Kanonikat i Hamborg, med hvilket han 1555 forenede et Kanonikat i Bremen, og han blev tillige Dekan for det hamborgske Domkapitel; i dette Embede døde han som ugift 16. Marts 1561. I Aarene 1550—51 havde han været holsten-gottorpsk Kans-

ler. Han hørte til og nød megen Anseelse i de tyske Humanisters Kreds; man har af ham nogle filologiske Arbejder over Cicero og Livius m. m.; han begyndte ogsaa at samle Materiale til en Frisernes Historie, men der kom intet ud deraf.

Moller, Cimbria lit. I. Allg. Deutsche Biographie XXX. *M. Cl. Gertz.*

Saxonius, Peter, 1591—1625, Astronom, fødtes 16. Avg. 1591 som Søn af ovennævnte Præst Jacob Sax († 1616) i Husum, hvor han gik i Skole. 1609 blev han sendt til Universitetet i Leipzig. 3 Aar senere drog han til Universitetet i Altdorf, hvor den bekjendte Prætorius indgød ham Interesse for Astronomi. 1614—15 besøgte han ogsaa Astronomerne Scheiner i Ingolstadt, Simon Marius i Ansbach og Mæstlin i Tübingen, hvor han tillige holdt Foredrag over Euclid. Efter et kortere Ophold i Altdorf rejste han 1616 til Holland og der fra hjem til Husum. Her fra blev han 1617 efter Prætorius' Død kaldet til Altdorf som Professor mathematum superiorum, i hvilken Stilling han døde 16. Sept. 1625. Han nød overordentligt Ry som Lærer. Det eneste Skrift, der haves af ham, angaar de af ham 22. Febr.—12. Marts 1616 iagttagne Solpletter; det blev først udgivet efter hans Død af hans Kollega Odontius: «Maculæ solares».

Moller, Cimbria lit. I. Allg. Deutsche Biographie XXX. *C. F. Pechüle.*

Saxtorph, Hans Christian, 1813—75, Læge, var en Søn af ndfr. nævnte Professor Jacob S., fødtes paa Jonstrup 19. Avg. 1813, blev 1830 Student fra Odense Skole og tog 1836 først den kirurgiske, derpaa den medicinske Examen. Paa en Udenlandsrejse 1837 uddannede han sig overensstemmende med den Saxtorphske Slægts Traditioner særlig i Fødselsvidenskab og erhvervede sig efter sin Hjemkomst og efter nogle Aars medicinsk Kandidattjeneste paa Frederiks Hospital 1840 den medicinske Licentiatgrad og kort derpaa Doktorgraden ved obstetriciske Afhandlinger. 1841 blev han Læge ved Waisenhuset, 1844 Underaccouchør og Reservelæge ved Fødsels- og Plejestiftelsen. Under Krigen fungerede han 1850 som Overlæge ved et Lasaret i Kjøbenhavn, 1850—58 var han Læge ved det nye, ved J. L. Drejers (IV, 332) Bestræbelser oprettede Børnehospital; 1864 blev han Medlem af dettes Direktion. 1856 fik han Titel af Professor, 1864 blev han Etatsraad. Som Huslæge og Børnelæge var han meget skattet. 7. Sept. 1875 indtraf hans

Død. — 1847 ægtede han sit Næstsøskendebarn Ane Elisabeth Saxtorph, Datter af nedennævnte Konferensraad Joh. Sylv. S.

Smith og Bladt, Den danske Lægestand, 5. Udg. Illustr. Tid. XVI, Nr. 834.

Jul. Petersen.

Saxtorph, Jacob, 1771—1850, Skolemand, er født i Roskilde 7. Sept. 1771 og Søn af Konrektor Hans Christian S. og Marie Abigael f. Kjeldskov. 1788 blev han Student fra Roskilde Kathedralskole og Aaret efter Hører ved denne. 1795 tog han den store filologiske Skoleembedsexamen. Sin Hovedvirksomhed fik S. 1799 som Lærer i Realfagene og Inspektør ved Blaagaard Seminarium, og da dette 1809 blev flyttet til Jonstrup, udnævntes han til Forstander, efter at han i flere Aar allerede havde udført en Forstanders Gjerning og 1807 faaet Professortitelen. S. var en udmærket Lærer, hvorom den af ham 1799 udgivne Lærebog i Fysik vidner, og en fortrinlig Forstander, der uden Overvurdering forstod at hævde Seminarieuddannelsens Betydning, hvorfor han indtog en ledende Stilling i Folkeskole- og Seminarieanliggender. 1807 blev S. Medlem af den store Skolekommission og havde her betydelig Indflydelse paa Affattelsen af Skoleanordningen for Kjøbstæderne. Sammen med P. O. Boisen (II, 482) skrev han en Vejledning for de allerede ansatte Læreres Uddannelse, og Seminariereglementet af 1818 skyldes i Hovedsagen disse 2 Mænds Forarbejder. Da Interessen for Folkeoplysningen tabte sig, forlod S. Seminarievejen og blev 1818 Rektor ved Odense Kathedralskole, en Stilling, han udfyldte til almindelig Paaskjønnelse. 1843 søgte han Afsked og døde 12. Avg. 1850. — Ægtede 14. Juli 1798 Petronelle Sophie Frick (f. 24. Maj 1771 † 30. Sept. 1848), Datter af Hører ved Slagelse Skole Poul Boesen F.

Erslew, Forf. Lex.

Joakim Larsen.

Saxtorph, Johan Sylvester, 1772—1840, Læge, var Søn af nedennævnte Etatsraad Matthias S. og fødtes i Kjøbenhavn 27. Okt. 1772. Dimitteret privat til Universitetet 1788 tog han 1792 den kirurgiske Examen ved Akademiet, blev s. A. kirurgisk Kandidat paa Frederiks Hospital og tillige som Faderens Assistent Lektor ved Jordemoderskolen paa Fødselsstiftelsen; det følgende Aar tog han medicinsk Examen ved Fakultetet. Som velmeriteret kirurgisk Kandidat søgte han Ansættelse som Reservekirurg ved det kirurgiske Akademi, men blev gjentagne Gange forbigaaet af yngre

og uexaminerede, vistnok paa Grund af Akademiets fjendtlige Forhold til hans Fader. Men saa støttedes han ogsaa til Gjengjæld meget varmt af det medicinske Fakultet, hvis indflydelsesrige Decanus hans Fader tilmed var. Efter at han 1795 under dennes Præsidium havde forsvaret en Afhandling om de obstetriciske Instrumenter for Doktorgraden og dernæst var bleven promoveret af Faderen som Universitetets daværende Rektor, blev han udsendt med et extraordinært Stipendium paa en stor Studierejse, og da den unge anatomiske Professor Horrebow (VIII, 107) det følgende Aar døde, satte Fakultetet sig strax i Bevægelse for at erhverve Professoratet for den unge S. ved dennes Tilbagekomst, i det hans Fader paatog sig i Mellemtiden at varetage den anatomiske Undervisning. Sagen gik ogsaa i Orden, og den unge S., der rundt om i Udlandet havde nydt megen Opmærksomhed som den berømte M. S.s Søn og kom hjem som Medlem af forskjellige lærde Selskaber, blev strax efter (1799) udnævnt til Professor extraordinarius i Kirurgi og Fødselsvidenskab. Da Faderen det følgende Aar døde, overtog Sønnen dennes Stilling som Stadsaccouchør samt Accouchør ved Fødselsstiftelsen og Læge ved Plejestiftelsen, blev samtidig ogsaa Medlem af Direktionen for disse Stiftelser ligesom Medlem af Jordemoderkommissionen og Collegium medicum, blev desuden 1801 Distriktslæge i Kjøbenhavn, 1803 Medlem af det nyoprettede Sundhedskollegium og 1805 ved Todes Afgang Professor ordinarius og Assessor consistorii.

S. stod saaledes i en endnu ung Alder som fuld Arvetager af Faderens banebrydende Virksomhed, men formaaede ikke at fyldestgjøre de Fordringer, som stilledes til hans fremskudte Position og til Navnet. Han var en intelligent og vel instrueret Mand, dertil udrustet med sympathetiske Egenskaber som Læge og skattet som saadan for sin Samvittighedsfuldhed og Dygtighed, men, i den mest afgjorte Modsætning til Faderen, blottet for videnskabeligt Initiativ og Energi. I litterær Henseende præsterede han i sin lange Professortid intet andet end gjennemsete nye Udgaver af Faderens Jordemoderbøger samt nogle smaa og lidet betydende Afhandlinger i Tidsskrifterne, i «Fysisk, økonomisk og medico-kirurgisk Bibliothek», ved hvilket han i sin Ungdom, vistnok nærmest som O. H. Mynsters Ven, var bleven Medarbejder, i det medicinske Selskabs Acta og i «Bibliothek for Læger». Som Fødselsstiftelsens Accouchør og Universitetslærer fulgte han de af hans Fader banede Spor uden at gjøre Tidsaanden og Udviklingen de Reformindrøm-

melser, som efterhaanden krævedes; saaledes lod han Fordringen om methodisk klinisk Undervisning for de studerende, hvilken i 30erne kom frem med bestandig større Styrke, ganske uænset, hvad der i øvrigt fandt en naturlig Forklaring i de yderst vanskelige Forhold, hvorunder han var stillet i Fødselsstiftelsen paa Grund af de bestandig mere overhaandtagende, voldsomme Barselfeberepidemier. De Foranstaltninger, som S. traf for at hemme og standse dem, viste sig frugtesløse — hvad der dog ogsaa var Tilfældet med alle de samtidige Bestræbelser ved udenlandske Fødselsstiftelser —, og hans sidste Funktionstid forbitredes ved anonyme Angreb paa hans Ledelse af Fødselsstiftelsen.

I hans officielle Karriere gjorde dog disse uheldige Forhold og Mangler intet Skaar. Efter at være bleven Consistorialis var han gjentagne Gange Universitetets Rektor, 1819 blev han Medlem af Videnskabernes Selskab, 1822 Æresmedlem af det kongl. medicinske Selskab, 1823 Medlem af Direktionen for det Classenske Litteraturselskab, 1826 Etatsraad, 1831 Medlem af Frederiks Hospitals Direktion og 1836 Konferensraad. Som Universitetets Senior døde han 22. April 1840. — 1821 havde han ægtet Ulrikke Eleonora Schwane Hansen, Datter af Kjøbmand Hans Jacob H. og Anna Christine f. Liebenberg, der senere som Enke ægtede S.s Fakultetskollega Professor O. H. Mynster (XII, 20).

Ingerslev, Danmarks Læger og Lægevæsen II, 524 f. Smith og Bladt, Den danske Lægestand, 4. Udg. Ugeskr. f. Læger II, 288. J. K. Høst, Erindringer S. 162 f. Hosp.-Tid. 4. R. VII, 1164 ff. *Jul. Petersen.*

Saxtorph, Johan Sylvester Peter, f. 1851, Læge. Sylv. S. er en Søn af Jægermester Jacob Vilhelm S. (ovennævnte Konferensraad Joh. Sylv. S.s Søn) og Emma Ludovine f. Holm og fødtes paa Frihedslund ved Kalundborg 18. Marts 1851. Dimitteret fra Aarhus Skole 1870 tog han Lægeexamen 1877, kastede sig som Kandidat paa Frederiks Hospital (1879—81) særlig over kirurgiske Studier, hvilke han dernæst førte videre paa Studierejser med Hovedophold i Paris til Specialstudium af Urinorganernes Sygdomme, var 1882—84 Reservekirurg paa Frederiks Hospital, erhvervede sig 1886 den medicinske Doktorgrad ved en Afhandling om «den moderne Lithoklastik», udfoldede derefter en meget paaskjønnet Virksomhed som Privatdocent i klinisk Kirurgi, overtog 1889 Ledelsen af den kirurgiske Afdeling ved Poliklinikken for ubemidlede og 1890 den kirurgiske Overlægepost ved St. Josefs Hospital. 1894 erholdt han Professortitelen, 1899 udnævntes han til Overkirurg ved Kommune-

hospitalet. Talrige kirurgiske Afhandlinger, navnlig omhandlende hans særlige Specialitet, Urinorganernes Sygdomme, foreligge fra hans Haand i Tidsskrifterne, derimellem omfangsrige Afhandlinger i «Medicinsk Aarsskrift», hvori han 1889 indtraadte som Medredaktør.

Carøe og Selmer, Den danske Lægestand, 6. Udg. *Jul. Petersen.*

Saxtorph, Matthias, 1740—1800, Læge, fødtes 1. Juni 1740 i Mejerup Sogn ved Holstebro, hvor Faderen, Ole S., var Præst; hans Moder var Maria f. Seyer. Han var den yngste af en talrig Børneflok og kun 5 Aar gammel, da begge Forældrene døde af Tyfus («Sprinkler»). Efter at han til sit 10. Aar havde været anbragt hos en Borger i Holstebro, kom han til Kjøbenhavn, hvor en ældre Broder, Magister Hans Chr. S., tog sig af ham og 1756 privat dimitterede ham til Universitetet, og her studerede han dernæst som Alumnus paa Elers' Kollegium baade Theologi — han tog 1760 theologisk Attestats — og Naturvidenskaber. Han sluttede nært Venskab med sin jævnaldrende Thomas Bugge (III, 243), og i dennes Forældres Hus boede han i flere Aar. Efterhaanden blev det dog særlig de lægevidenskabelige Discipliner, som han viede sine Kræfter. 1765 var han saa vidt, at han kunde underkaste sig Examen for Fakultetet med det Resultat, at han kjendtes fuld værdig til at tage Doktorgraden. Foreløbig nøjedes han dog med at gaa ind som medicinsk Kandidat paa Frederiks Hospital, hvor han med Iver kastede sig over den praktiske Medicin og særlig over Studiet af Fødselsvidenskab i den til Hospitalet knyttede Fødselsstiftelse. Han nød her udmærket Undervisning af Chr. Johan Berger (II, 101) og var allerede 1764 «under saa berømmelig en Lærers Anførsel» i Stand til at udgive et nærmest til Jordemødres Belæring bestemt Skrift: «Erfaringer samlede paa det frie Jordemoderhus ang. den fuldstændige Fødsel samt dens theoretiske Lærdom» (Sorø 1764; tysk Oversættelse 1766). 1767—70 foretog han med kongl. Stipendium en Studierejse med hovedsageligt Ophold i Wien, Strasburg og Paris, paa hvilken han navnlig lagde sig efter de praktiske Discipliner og paa sidstnævnte Sted i Særdeleshed studerede Fødselsvidenskaben under dette Fags daværende store Banebryder Levret.

I Slutningen af 1770 kom han hjem og gjorde sig hurtig gjældende som en af det fremblomstrende lægevidenskabelige Livs mest begavede unge Førere; han var derfor ogsaa selskreven til at blive

en af det medicinske Selskabs Stiftere (1772). Men, hvad der var af størst Betydning for ham, han forefandt ved sin Hjemkomst en for sig og for den Specialvirksomhed, han havde uddannet sig til, yderst gunstig Situation. Hans Lærer Berger var i den Struenseeske Periode bleven optagen paa forskjellig Maade og ønskede at trække sig tilbage fra sin obstetriciske Virksomhed, og efter at S. i Begyndelsen af 1771 under Bergers Præsidium havde forsvaret sin dygtige Inavguraldissertation — en videre Udførelse af Mesterens banebrydende Lære om den normale Fødselsmekanisme —, overtog han faa Dage efter Bergers Stadsaccouchørembede i Kjøbenhavn og kort efter tillige «under bestandigt Opsyn og Direktion af Livmedikus, Professor Berger» selve Accouchørvirksomheden i Frederiks Hospitals Fødselsstiftelse; endnu s. A. ansattes han ved den nye, under Bergers Direktion staaende almindelige Plejestiftelse i det Bydistrikt, hvormed Lægestillingen ved det netop udvidede Almindeligt Hospital var forbunden. 1773 naaede han den fulde Avtoritetsstilling i sit Specialfag, i det han efter Bergers definitive Fjærnelse blev dennes Efterfølger ogsaa ved Universitetet og udnævntes til Professor medicinæ designatus og dermed til Medlem af Fakultetet, hvis tro Mand han i den følgende Tid var under de bestandige Stridigheder med Kirurgernes Lejr. Med disse Stillinger forenede han endnu 1775 Reservemedikatet paa Frederiks Hospital — en ret paafaldende Udnævnelse i hans allerede den Gang fremskudte Position, navnlig da hans Overlæge, F. L. Bang (I, 477), var en ganske ung Doktor. Men han skulde heller ikke staa under denne, han skulde kun nyde sin Gage og Embedsbolig for i Overlægens mulige Sygdomstilfælde at bestyre Sygeafdelingen, og han beholdt Posten i en lang Aarrække og lige til sin Død uden i øvrigt at give sig af med den kliniske Medicin.

Det var saa godt som udelukkende Fødselsvidenskaben, som S. i sin lange Professortid viede sine Kræfter, og som ved hans Talentfuldhed og Energi som Accouchør, som Lærer og Forfatter kom til at indtage en glimrende Stilling ved vort Universitet. Rundt om fra Udlandet strømmede medicinske studerende til for at nyde godt af S.s Undervisning i Faget, og navnlig var det Tilfældet, efter at Fødselsstiftelsen fra 1787 ved Enkedronning Juliane Maries Gavebrev havde erholdt sin egen anselige Bygning, der blev for sin Tid højst formaalstjenlig indrettet under Ledelse af en nedsat kongl. Kommission, af hvilken S. var et virksomt Medlem. Anvendelsen af den uskadelige Fødselstang, det 18. Aarhundredes

største Opfindelse paa Obstetrikens Omraade, kunde de studerende ingensteds lære grundigere og bedre end hos den overlegent kyndige kjøbenhavnske Professor, der selv havde konstrueret et Instrument, som besad væsentlige Fortrin for de den Gang anvendte Fødselstænger i Frankrig og England. Og de lærte hos S. en forsigtig og reserveret operativ Fødselshjælp; thi han fulgte ikke sin franske Lærer i fremstormende Operationsiver, men blev den Lære tro, han havde modtaget af Berger, og indskærpede først og fremmest at udrede den naturlige Fødselsmekanisme og respektere Naturens egne formaalstjenlige Bestræbelser. Netop paa dette Hovedpunkt udmærkede S.s Klinik sig fremfor de allerfleste udenlandske.

Men hvad der fornemmelig har gjort S.s Navn berømt og betydningsfuldt for Fødselsvidenskabens Udvikling, er hans frugtbare Forfattervirksomhed baade i særskilt udkomne Skrifter og i Afhandlinger, trykte i det kongl. medicinske Selskabs Acta og i Videnskabernes Selskabs Skrifter. De fleste vigtige Spørgsmaal i Fødselshjælpen har han med overlegen Kyndighed og Fremhævelse af nye Synspunkter behandlet. Allerede hans skematisk affattede «Plan til Forelæsninger over Jordemodervidenskaben» (for videnskabelige Tilhørere) I—II (1772—73) vidner noksom om den systematiske Klarhed og Overlegenhed, hvormed han behersker sit Stof. Hans dertil sig sluttende elementær-didaktiske Jordemoderbøger («Kort Udtog af Fødselsvidenskaben», 1776; «Nyeste Udtog af Fødselsvidenskaben for Jordemødre», 1790) indtage en fremskudt Plads i denne særlige Litteratur og bleve ogsaa i Oversættelser i lang Tid benyttede uden for Landets Grænser. Fremragende videnskabelig Betydning have de fleste af hans nævnte Afhandlinger, og mellem disse kan særlig fremhæves hans omfattende Afhandling i Videnskabernes Selskabs Skrifter: «Om den Tilvæxt, Forbedring og Nytte, som Fødselsvidenskaben har vundet i Danmark ved Fødselshospitalets Stiftelse i Kjøbenhavn» (udkom tillige særskilt 1782), i det han her ogsaa giver en udførlig og meget instruktiv Fremstilling af Obstetrikens nyere Historie i Danmark. 1803 udgav P. Scheel hans «Gesammelte Schriften geburtshülflichen u. physiologischen Inhalts» med en indledende Biografi.

I sine sidste Professoraar holdt han ogsaa regelmæssige Forelæsninger over deskriptiv Anatomi og udgav i Tilslutning dertil en «Osteologi til Brug ved Forelæsninger» (1800), hvilken har den særlige Interesse at betegne det første systematiske Forsøg paa at gjennemføre en dansk Nomenklatur i dette Videnskabsfag, en Be-

stræbelse, der naturlig fremstillede sig for en Obstetriker, som gav ulærde Disciple Undervisning. Men i øvrigt var denne hans Docentvirksomhed nærmest kun en Lejlighedsbeskæftigelse, fremkaldt ved hans Iver for at hjælpe sin ovennævnte eneste Søn, Joh. Sylv. S., af det 1772 indgaaede Ægteskab med Elisabeth Christine Sibrandt, Datter af Major og Kommandant paa Akershus Johan Sylvester S., til en Universitetsansættelse.

At en Mand med hans Talent og Dygtighed og hans Evne og Vilje til at gjøre sig gjældende fik forskjellige fremskudte Tillidshverv og Udmærkelser, er en Selvfølge. 1776 blev han Medlem af den i Anledning af Indfødsrettens Indførelse nedsatte, mod de kirurgiske Særinteresser fjendtlige Kommission til Ophjælpning af den danske Kirurgi, 1780 blev han Medlem af Videnskabernes Selskab, 1781, skjønt kun «Reservemedikus», Medlem af Direktionen for Frederiks Hospital, 1784 udnævntes han til Justitsraad, 1792 til Etatsraad, men først 1795 blev der, ved Oprykning efter Kratzenstein, Plads for ham som Professor medicinæ ordinarius, og det følgende Aar valgtes han til Universitetets Rektor. 29. Juni 1800 døde han pludselig af Apoplexi.

Ingerslev, Danmarks Læger og Lægevæsen II, 508 f. Smith og Bladt, Den danske Lægestand, 4. Udg. Lahde, Saml. af fortjente Mænds Portraiter. M. Saxtorph, Gesammelte Schriften. Nord. Archiv f. Natur- u. Arzeneywiss. II, 2. Tode, Nyeste Sundhedstid. 1800, Nr. 40. Mag. f. Natur- og Menneskekundsk. 1852, III, 97. Ingerslev, Fødselstangen S. 60 ff. og fl. St. E. Schønberg, Den operative Fødselshjælp, passim.

Jul. Petersen.

Saxtorph, Matthias Hieronymus, 1822—1900, Læge, fødtes 26. Okt. 1822 i Kjøbenhavn som en Søn af ovennævnte Professor Joh. Sylv. S. Dimitteret til Universitetet fra Borgerdydskolen i Kjøbenhavn 1839 tog han 1845 Lægeexamen, var derefter Kandidat paa Frederiks Hospital, foretog en Studierejse med Hovedophold i Edinburgh hos den berømte Kirurg og Obstetriker James Simpson og blev 1855 efter Konkurrence (med C. Withusen) Lektor i Kirurgi ved Universitetet og samtidig Reservekirurg ved Frederiks Hospital. 1860 fik han Professortitelen, 1862 blev han Professor ordinarius. 1866 overtog han efter A. Buntzen (III, 255) den kliniske Lærerpost i Kirurgi i Forbindelse med Overkirurgstillingen paa Frederiks Hospital. I denne Virksomhed vandt han særdeles megen Anerkjendelse baade som praktisk Kirurg og Operatør og ikke mindre som Lærer. I sidstnævnte Henseende var han i Besiddelse af eminente Egenskaber, en Lethed og Klarhed i Fore-

draget, en Præcision i Fremstillingen af Sygdomsbillederne, som søge deres Lige. Og hans praktiske Kirurgvirken blev af ligefrem banebrydende Betydning, i det han efter i 1868 ved Selvsyn at have lært Listers nye antiseptiske Methode at kjende i Glasgow strax med Konsekvens og Energi indførte den paa sin Hospitalsafdeling og dermed paa en Gang bragte de ondartede infektiøse Saarsygdomme, som her og overalt paa de kirurgiske Servicer havde voldt saa uhyggelige Kalamiteter, til Ophør. S. var den første kirurgiske Avtoritet, der afgjort fulgte Lister, hvis Methode i Begyndelsen mødte almindelig Modstand baade i hans Hjemland og udenfor, og S.s gunstige Erfaringer fik saaledes evropæisk Betydning, skjønt han selv kun gjorde dem bekjendt for Offentligheden ved et Brev til Lister, trykt af denne i det engelske lægevidenskabelige Tidsskrift «The Lancet» i 1870. Endnu i 1876, da den første Forhandling om Listers Antiseptik endelig kom frem i det franske Société de chirurgie, var det navnlig Meddelelser fra S., som Talsmanden derfor (Verneuil) støttede sig til. For vort eget Land fik hans Hospitalsreform saa meget større Betydning, som han var alle de studerendes kliniske Lærer, ligesom ogsaa den kirurgiske Docent V. Holmer (VII, 602) paa Kommunehospitalet og den obstetriciske Professor Stadfeldt paa Fødselsstiftelsen hurtig fulgte det af ham givne Exempel.

Litterært Anlæg manglede han i høj Grad, men som Resultat af sin Virksomhed paa Hospitalet har han dog publiceret en ret omfangsrig Række kasuistiske Meddelelser: «Kirurgisk Klinik» (3 Dele, 1878—79, samt Supplement, 1882—83). 1886 udgav han en Oversættelse af en tysk Specialistbog, Schauenburgs Ofthalmologi.

1886 traadte han tilbage fra sin kliniske Post — med den Motivering, at moralske Hensyn forbøde ham at have kvindelige kirurgiske Kandidater paa sin Afdeling — og vendte nu tilbage til sit oprindelige Universitetsfag, systematiske Kathederforelæsninger over Kirurgien. Ogsaa disse Forelæsninger, der aldrig ere blevne udgivne, udmærkede sig ved den samme Klarhed og mesterlige — om end tillige noget stereotype — Udforming som de kliniske; de bare den ældre klassiske Kirurgis Præg, i det de helt igjennem hvilede paa den topografiske Anatomi, og gjengave i øvrigt, uden at vise fremtrædende Tegn paa selvstændig Opfattelse, de berømte franske og engelske Kirurgers Anskuelser, medens de derimod, i ethvert Tilfælde fra 1864, lode den tyske Videnskab fuldkommen uænset. Under Krigen udviklede sig nemlig hos S. et glødende,

senere aldrig formindsket Tyskerhad, ligesom samtidig en lige saa stærk Afsky for hele den nye, omsiggribende kirurgiske Specialisme, som hvis Hovedarnested han betragtede Tyskland. Den haanlige Afvisning, han som Overlæge paa et kjøbenhavnsk Lasaret 1864 lod den berømte og almindelig fejrede kirurgiske Professor v. Langenbeck blive til Del, da denne under Vaabenstilstanden kom til Kjøbenhavn for at se til en paa S.s Lasaret henliggende haardtsaaret preussisk Officer, vakte i sin Tid stærkt Røre i Tyskland. I det hele udviklede S.s Personlighed sig efterhaanden i en ejendommelig, noget bisar Retning, men han skattedes bestandig for sin Docentbegavelse, sin Grundighed og Paalidelighed.

Som officiel Repræsentant ved Edinburghs Universitets 300 Aars Jubilæum 1884 fik han det juridiske Æresdoktordiplom, det medicinske fik han fra Lunds Universitet 1893. Ved sin Entledigelse 1899 blev han Konferensraad. 1879 erholdt han Danebrogsordenens Kommandørkors af 2. Grad, 1892 af 1. Grad. 14. Marts 1900 indtraf hans Død. 1870 ægtede han Maria Augusta Aagaard, Datter af Kontorchef, Justitsraad Enoch Sophus A.

Carøe og Selmer, Den danske Lægestand, 6. Udg. Hosp.-Tid. 4. R. VIII, 330 ff. Illustr. Tid. XLI, Nr. 26. *Jul. Petersen.*

Saxtorph, Peder, 1730—1803, Præst, en Broder til ovennævnte Læge Matthias S., blev født 14. Maj 1730 i Allerslev, Præstø Amt, hvor Faderen den Gang var Kapellan. Han blev Student fra Viborg 1745, men fik først 7 Aar efter Attestats. 1756 blev han Informator ved Waisenhuset og hørte ligesom sin ældre Broder Ole S., der var Boghandler ved Waisenhuset, til de tidligste Medlemmer af det kjøbenhavnske «Brødresocietet». 1759 kaldede Grev J. L. Holstein ham uden hans Ansøgning til Præst i Rorup og Glim under Ledreborg; 1762 forflyttedes han til Saaby og Kidserup, hvortil Grev Holstein ligeledes havde Kaldsret. Her forblev han i 12 Aar, indtil han 1774 kom til Nicolai Kirke i Kjøbenhavn, først som 2. Kapellan, fra 1780 1. Kapellan og 1799 Sognepræst. Nicolai Kirkes Brand 1795 indtraf saaledes i hans Embedstid, og Menigheden maatte holde Gudstjeneste i Helligaands Kirke. Det var sørgelige Tider for Nicolai Sogns Præster, da Striden om, hvorvidt den gamle Kirke burde bygges op paa ny eller Sognet opløses, antog uhyggelige Former. Forhandlingerne holdtes gaaende, saa længe S. levede. S. døde 9. Okt. 1803. Han var 2 Dage i Forvejen ved godt Helbred gaaet til Kirke for at forrette Kommunion;

under Handlingen segnede han om bag Alteret, ramt af et Slagtilfælde. Han var en stille, from Mand af herrnhutisk Retning og tog sig meget af Sognets Fattig- og Skolevæsen. «Naar alle Herrnhuter lignede ham,» siger Pastor Fallesen i Nekrologen over ham, «maatte man ønske, at alle Mennesker vare Herrnhuter.» Han har udgivet adskillige Prædikener. Særlig bevarede hans «Passionsprædikener» (1762) gjennem lange Tider Kirkefolkets Yndest. De tryktes oprindelig som Tillæg til Brochmands «Huspostil». 1839 udkom de paa ny, til Dels for at kunne tjene som Anhang til Rudelbachs Huspostil. Hans «Udtog af Pontoppidans Forklaring» (1771; 9 Gange oplagt indtil 1798) fortrængte næsten ganske Pontoppidans Bog, indtil den atter afløstes af Balles Lærebog. — Han var 3 Gange gift: 1. (1761) med Maria Christiane f. Schjøtt († 1783), Datter af den bekjendte herrnhutiske Præst Preben S. ved Frue Kirke i Kjøbenhavn; 2. (1784) med Marie Christine f. Gram († 1796), en Grossererdatter; 3. (1797) med en Præsteenke fra Skjern, Ellen Cathrine Bering, f. Christensen († 1817).

Fallesen, Theol. Maanedsskr. 1803, II, 599 f. Pavels' Autobiographi (1866) S. 165. Kirkehist. Saml. 4. R. V, 605. Hundrup, Stamtavle ov. Chr. Saxtorphs Descendenter, 2. Udg., S. 5 ff. Nyerup, Lit. Lex. *A. Jantzen.*

Saxtrup, Niels Pedersen, o. 1624—1686, Præst, blev 1646 Student fra Aalborg Skole. 1655 blev han personel Kapellan i Nakskov og 1658 resid. Kapellan sammesteds samt Sognepræst i Lille Løjtofte, med hvilket Embede han, skjønt han var anset som en lærd, dygtig og hæderlig Præst, der var i Besiddelse af et forholdsvis betydeligt Bibliothek, maatte lade sig nøje til sin Død, 14. Okt. 1686. 1659 oplevede han Nakskovs Belejring, som gjorde stort Indtryk paa ham, hvad der var god Grund til, særlig da han under denne som ved et Mirakel undgik Døden, i det en Bombe sprang i Kirken og knuste Skriftestolen, som han et Øjeblik i Forvejen var gaaet ud af. Han forfattede en rimet Beskrivelse af Belejringen, som 1775 blev udgivet, forsynet med Anmærkninger af Poul Rogert (ovfr. S. 153); den er uden noget poetisk Værd, men er, især ved Anmærkningerne, ikke uvigtig i historisk Henseende. Juledag 1660 saa han et nyt Bevis paa Guds Beskjærmelse, i det en Bjælke faldt ned i Løjtofte Kirke ved hans Fødder uden at gjøre ham Skade. Han var en bitter Modstander af Valfarterne til Kippinge paa Falster, hvilke han eftertrykkelig gjennemheglede; men han tog sig ikke i Agt for at sigte for højt, saa han skød

over Maalet, i det han stemplede disse Levninger fra Pavedømmet og de Helbredelser af syge, der nu og da fandt Sted under eller efter Besøgene ved Kippinge Kilde og Kirke, som intet ringere end «Satans Bedrageri». Fra ham og hans 2 Hustruer, 1. Abel Marie Krag († 1671), hvis Fader var Sognepræst i Nakskov, 2. Anne Jacobsdatter Lund, senere gift med en Kapitajn Leeh, nedstammer Familien Saxtorph.

Worm, Lex. ov. lærde Mænd. Nyerup, Lit. Lex. Wiberg, Alm. Præstehist. II, 424. Kirkehist. Saml. 4. R. III, 458; IV, 629 ff. Rhode, Saml. til Laalands og Falsters Hist., ved Friis, I, 109. *Vilh. Bang.*

RETTELSER.

I. BIND.

S. 152 L. 4 f. o. I, 180, læs: II, 180.
- 216 - 8—6 f. n. Ordene «Rimeligvis . . . Forvalterske» udgaa.
- 218 - 1 f. n. 24. Marts, læs: 2. Marts.
- 377 - 13 — Hatzgerode læs: Harzgerode.

II. BIND.

S. 107 L. 1 f. o. Randohr, læs: Ramdohr.
- 246 - 1 — Birgitte, læs: Birgitte Ledebur.
- 441 - 15 f. n. A. W., læs: J. W.
- 631 - 12 f. o. Brandersen, Laurens, læs: Brandsen, Laurids.

III. BIND.

S. 101 L. 3 f. n. } Det var Ditlev og ikke Schack Brockdorff, der var med
- 103 - 12—5 f. n. } i Skaane 1709—10.
- 312 - 14 f. o. Erik, læs: Erik Nicolai.
- 335 - 19 f. n. Charlotte Elisabeth, læs: Elisabeth Cathrine.
- 432 - 6 f. o. Major, læs: Major ved Livgarden til Fods.
- — - 19 — Elsabe Eleonora, læs: Charlotte.
- 448 - 2 — F. Henry de Cheusses blev 30. Marts 1732 gift med Sophie Ernestine Louise de Suzannet de la Forest, Sønnedatter af Generallieutenant F. H. de S. Marquis de la F. (V, 257).
- — - 3 — Schoutbynacht, Baron, læs: Kapitajn Jacob Henrik.
- 476 - 13 f. n. Vilhelm, læs: Frederik Christian Vilhelm.

IV. BIND.

S. 13 L. 4 f. n. Sjællandsgade, læs: Oehlenschlägersgade.
- 104 - 8 f. o. J. A. Cramer besøgte flere Gange Kjøbenhavn under sin Embedstid i Kiel.
- 138 - 19 — 1748, læs: 1749.
- 140 - 9 — Margrethe, læs: Magdalene.

S. 188 L. 20 f. n. født, læs: født i Kjøbenhavn.
- 247 - 9 f. o. } J. B. Desroches de Parthenay døde 18. Jan. 1768.
- 248 - 1 —
- 297 - 8 f. n. o. 1739, læs: 16. Juni 1739 (hun var 35 Aar gammel ved sin Død).
- 574 - 10 f. o. Marcher, læs: Mercker.
- — - 14 f. n. Dotzem, læs: Dotzen.
- 575 - 14 — Jacobsen (?), læs: Jacobsen Lindberg.
- 623 - 20 f. o. 3. Maj, læs: 27. April.

V. BIND.

S. 47 L. 2 f. n. f. Bärens, læs: Dorothea f. Lorck (f. 1790 † 1857).
- 257 - 4—3 f. n. en Frøken Henry . . . (III, 448), læs: Elisabeth de Coursillon, Datter af Louis de C. Marquis de Dangeau.
- 362 - 8 f. n. } Hertug Frederik Vilhelm Philip af Württemberg døde 10. Avg. 1830.
- 363 - 9 f. o.
- — - 7 — 28. Avg., læs: 23. Avg.
- 484 - 3—1 f. n. Hypothesen, at A. Fuchs 1700 blev gjort «til Syndebuk for Felttogets Uheld», er næppe holdbar. Hans Afskedigelse er vist foranlediget ved hans eget Ønske; han var da henved 60 Aar, og Embedet som Amtmand i Rensborg, hvor han havde boet i 20 Aar, blev netop ledigt.
- 498 - 8 f. n. A. G. Füssel fødtes 28. Okt. 1809.

VI. BIND.

S. 364 L. 4 f. n. Montaleone, læs: Monteleone.
- 410 - 6 f. o. 1877, læs: 1875 (i 2. Ægteskab).
- 477 - 18 — Zeidewitz, læs: Seydewitz.

VII. BIND.

S. 134 L. 2 f. o. Sekretær Jens, læs: Kjøbmand Johan.
- 349 - 13 — Wilhelm, læs: Carsten Wilhelm Hinrich.
- 500 - 2—1 f. n. en Broder . . . Sachsen), læs: Fr. Berregaard (II, 172).

VIII. BIND.

S. 86 L. 14 f. n. C. F., læs: C. L.
- 324 - 7 — 14, læs: 16.
- 386 - 6 — Schmidt, læs: Smith.
- 441 - 7 — 11. Juni, læs: 11. Juli.
- 610 - 12 — Vordingborg, læs: Arnsborg.

IX. BIND.

S. 122 L. 7 f. n. 3. Marts, læs: 31. Marts.
- 274 - 2 f. o. 1690, læs: 1691.
- 545 - 20 f. n. } E. Krummedige døde 14. Sept. 1439.
- 547 - 14 f. o. }
- 561 - 6 — 1642, læs: 1641.
- 564 - 11 f. n. L. Kruse begravedes 2. Juni 1609.
- 566 - 1 f. o. M. Kruse døde 1678.
- 644 - 5 f. n. Cathrine Justine, læs: Justine Cathrine.

X. BIND.

S. 23 L. 19 f. n. Markiegaard, læs: Markegaard i Sjælland.
- — - 20 — } G. Lange døde 10. April 1647.
- — - 2 — }
- 24 - 3 f. o. var allerede . . . 1636, læs: døde 26. Marts 1633.
- 314 - 10 — 4 Børn, læs: 6 Børn.
- 568 - 6 — 1742, læs: 1743.
- — - 7 — Amalia v. Sücknow, læs: Sara Suckow.
— - 11—14 f. o. bilægge . . . Koloni, læs: befri Oberstlieutenant Longueville, der paa den danske Regerings Vegne havde sluttet en Overenskomst med den marokkanske Regering, men var bleven arresteret af denne, og for at bringe en ny Handelstraktat i Stand.
- 569 - 4 f. o. 19. Dec., læs: 19. Nov.

XI. BIND.

S. 110 L. 1 f. n. engelsk, læs: tysk.
- 404 - 9 f. o. paa Bregentved, læs: i Kjøbenhavn.
- 469 - 2—1 f. n. vistnok . . . Hustru, læs: en Datter af M. og hans 2. Hustru; hun var født i Kjøbenhavn 1716 (døbt 27. April).
- 521 - 7 f. o. Kejstrup, læs: Klejtrup.
- 535 - 1 f. n. i det mindste 5, læs: 11.
- 635 - 1 — Republikken, læs: Konstitutionen.

XII. BIND.

S. 421 L. 19 f. o. 3. Sept., læs: 9. Sept.
- 549 - 3 f. n. Vistnok i Aaret 1580, læs: 1578.
- 571 - 14 — Anspach, læs: Aspach.
- 586 - 12 f. o. 1826, læs: 1832.

XIII. BIND.

S. 113 L. 6 f. o. Ordet «om» udgaar.
- — - 7—8 f. o. kan lige . . . fødtes, læs: der fødtes i Kjøbenhavn og døbtes 26. Jan. 1702.
- 114 - 10 f. o. F. D. de Pilloys Enke døde 1781.
- 261 - 20 f. n. } P. Poumeau døde 15. Maj 1791 i Kjøbenhavn.
- — - 1 — }
- 270 - 3 f. o. 25. Nov., læs: 28. Nov.
- 286 - 9 — Teuffertske, læs: Seuffertske.
- 301 - 2 f. n. 6. Juli, læs: Natten mellem 5. og 6. April.
- 315 - 11 — 7. Maj, læs: 7. Marts.
- 318 - 2—13 f. o. Hvad her er anført om Josias v. Qualen, gjælder Broderen Josva med Undtagelse af Panteforleningen med Ø Kloster.
- 321 - 10 f. o. skal der findes, læs: findes der.
- 344 - 4 — Marinekommission, læs: Gehejmekommission.
- 350 - 13 — Vicentine, læs: Vincentine.
- 370 - 20 — De Rahbekske Breve i det store kongl. Bibliothek ere kun delvis utilgængelige.
- 372 - 16 — 7. Marts, læs: 11. Okt.
- 385 - 8 — Charlotte Ramus, f. Fistaine, døde 11. Marts 1879.
- 395 - 7 — Schultz, læs: Schaltz.
- 406 - 13 f. n. 3. Juni, læs: 13. April.
- — - 11 — Wedell: læs: Wedel.
- 414 - 20 f. o. Calendariam, læs: Calendarium.
- 449 - 15—16 f. o. 1544—62 . . . Amtmand, læs: 1540—60.
- 462 - 18—19 — ovfr. anførte Breide R. († 1618), læs: Breide R. til Bothkamp og Øllegaard Sophie v. Qualen.
- 481 - 15 f. n. Dimittereret, læs: Dimitteret.
- 513 - 3 — Meddelelser, læs: Optegnelser.
- 546 - 11 — 1899, læs: 1898.
- 547 - 7 — R. P. Ravn (f. o. 1602) er ingen født Bornholmer.
- 568 - 5 f. o. Død, læs: Afgang.
- 576 - 4 — —1770, læs: o. 1716—1770.
- 582 - 11 — Skanderborg, læs: Kjøbenhavn.
- 589 - 7 og 8 f. o. Leisten, læs: Leizen.
- 612 - 1 f. o. Mathilde, læs: Mathilde Vilhelmine.
- 621 - 4 — 25. Sept., læs: 25. Dec.

XIV. BIND.

S. 14 L. 13 f. n. P. H. Resens «Atlas Danicus» udgjorde ikke 30 Foliobind; det var Materialet dertil, som fyldte saa meget.
- 24 - 10 f. o. 1874, læs: 1878.
- 59 - 12 — Brodersønner, læs: Søstersønner.
- 64 - 2 f. n. nu tillige, læs: nu.

S. 65	L. 2 f. o.	J. L. Reventlow fik ikke sin Afsked 1788, men blev indtil sin Død formelt staaende i Økonomi- og Kommercekollegiet.
- 83	- 13 og 7 f. n.	J. J. Riber døde længe før 1754, i hvilket Aar hans Enke, Geske Marie Rasmusdatter, døde.
- —	- 12 f. n.	Skolen der, læs: Odense Skole.
- 153	- 3 —	Karise, læs: Karup.
- 156	- 11 og 12 f. o.	U. A. Rohde fødtes 3. Avg. 1765.
- 165	- 7 f. n.	Caroline, læs: Cathrine.
- 172	- 11 f. o.	1871, læs: 1874.
- 175	- 13 f. n.	1707, læs: 1708.
- 190	- 10 f. o.	kun, læs: hun.
- 265	- 5 f. n.	11.—12. Febr., læs: 10.—11. Febr.
- 290	- 19 —	Horsens, læs: Hassens.
- 293	- 8—7 f. n.	Ralsted, læs: Radsted.
- 303	- 4 f. n.	Hassing, læs: Hads.
- 315	- 17 f. o.	Blade og, læs: Blade af.
- 320	- 9 —	1833, læs: 1835.
- 331	- 12 f. n.	1883, læs: 1884.
- 332	- 2 f. o.	
- 333	- 11 og 12 f. o.	1784, læs: 1783.
- —	- 15 f. o.	6 Aar, læs: 5 Aar.
- —	- 17 —	18, læs: 19.
- 355	- 2 —	12. Juni, læs: 12. Juli.
- 358	- 19 f. n.	Vennelyst, læs: Vennersly.
- 366	- 16 —	16. Okt., læs: 19. Okt.
- —	- 4 —	J. P., læs: J. C.
- 388	- 8 f. o.	Rovlund, læs: Raagelund.
- —	- 13 —	R. Roulund var Forpagter paa Løvegaard 1812—26; den ejedes af hans Fader, ikke af ham.
- —	- 16 f. n.	Gram, læs: Rasmussen.
- —	- 14 —	Enke, læs: Margrethe Hedevig f. Fogh, der var Enke.
- 389	- 18 —	Tilføj: R. døde 16. Jan. 1889.
- 473	- 14 f. o.	1789, læs: 1788.

